

Univerzita Karlova v Praze

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav světových dějin

Historie – Obecné dějiny

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Jan Katzer

Skotská vazalita a její podoby v dobových rituálech

Scottish vassalage and its forms in period rituals

Praha 2024

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Drška, Ph.D.

Na tomto místě bych rád vyjádřil své poděkování vedoucímu této diplomové práce, panu docentu Václavu Drškovi, za jeho odborný dohled a především trpělivost a vytrvalost, s níž mi po celou dobu psaní této diplomové práce poskytoval podnětné postřehy a neocenitelnou zpětnou vazbu. V neposlední řadě mu náleží můj dík také za jeho připomínky k jazykové a stylistické podobě textu.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně, řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8. května 2024

Jan Katzer

Abstrakt:

Skotské království vstupovalo od desátého století do stále častějších interakcí se svým anglickým susedem, při nichž se postupně konstituoval vzájemný poměr obou zemí, a to prostřednictvím vztahů jejich vládců v procesu postupného utváření skotské vazaloty. Důležitou roli v tomto procesu sehrávaly různé formy rituálního a symbolického jednání jeho aktérů, jež byly důležitou složkou panovnické reprezentace a utvářely pozadí jednotlivých setkání skotských a anglických vládců, v nichž nacházel jejich vzájemný vztah své vnější vyjádření. Cílem této diplomové práce je přispět ke studiu vývoje anglo-skotského vztahu z hlediska konstituování skotské vazaloty v průběhu 10. až 13. století s ohledem na dobovou rituální praxi, která se k ní pojila. Práce se proto zaměřuje na význam nonverbálního vystupování v procesu politického jednání a panovnické reprezentace v širším kontextu vývoje vztahů mezi vládci obou zemí. Prostřednictvím komparace dobové i pozdější narativní produkce skotské a anglické proveniencie sleduje, jak byl anglo-skotský vztah nahlížen současnými pozorovateli i pozdějšími autory, jaká tradice o něm existovala a jakým způsobem přetvářela tuto tradici interpretace pozdější historiografií a ovlivňovala tím další vývoj vzájemného vztahu.

Klíčová slova:

Anglie, Skotsko, Plantageneti, vazalota, lenní slib, válka baronů, lenní vztah

Abstract:

From the tenth century onwards, the Scottish kingdom came into increasingly frequent interactions with its English neighbor. The mutual relations between both countries were gradually constituted as was constituted the relationship between their rulers in the formation process of Scottish vassalage. An important role in this process was played by various forms of ritual and symbolic manners, which were an important component in royal representation and they formed the background for meetings of Scottish and English rulers in which their relationship was expressed by this way. The aim of this diploma thesis is to contribute to the study of the Anglo-Scottish relation and its development from the point of view of the constitution of Scottish vassalage from the 10th to 13th century with focus to the ritual practice. The thesis focuses on the importance of non-verbal behavior in the political actions and royal representation in the context of the development of relationship between the rulers of England and Scotland. By the comparison of narrative production from contemporary and later authors of Scottish and English provenance the thesis focuses on how the Anglo-Scottish relationship was viewed by contemporary observers as well as later authors, what tradition existed about it, and how much the interpretation of later historiography reshaped this tradition and thereby influenced the further development of the Anglo-Scottish relationship.

Key words:

England, Scotland, Plantagents, vassalage, homage, Baron's War, feudal relationship

Obsah

Úvod	8
1. Prameny a literatura	14
1.1 Prameny	14
1.2 Literatura	30
2. Od království Piktů ke království Alby: severní Británie před rokem 900	36
2.1 Piktové, Skotové, Irové. K počátkům piktského království	36
2.2 Politická unifikace jako důsledek vikingských výbojů	40
3. Království Alby: Od Konstantina II. po Mac Betha	47
3.1. Bakewell 920	47
3.2 Eamont Bridge 927	59
3.2.1 Politické souvislosti a pozadí setkání v Eamont Bridge	59
3.2.2 Setkání v Eamont Bridge	65
3.2.3. Důsledky jednání v Eamont Bridge	70
3.3 Na cestě k Brunanburghu	73
3.4 Od války k míru. Anglo-skotské vztahy v letech 937–973	80
3.5 Chester 973	90
3.6 Knut Veliký, Dán na anglosaském trůnu	104
3.7 Mac Beth	118
4. Regnum Scottorum. Anglo-skotské vztahy za Malcolma III. a jeho synů	129
4.1 Malcolm III.	129
4.1.1 Vláda Malcolma III. za Eduarda Vyznavače a Viléma Dobývatele	129
4.1.2 Malcolm III. a synové Viléma Dobývatele	143
4.2 Duncan II.	152
4.3 Edgar	163
4.4 Alexandr II.	172
4.5 David I.	176
4.5.1 David I., princ skotský	176
4.5.2 David I., král skotský	181
5. Anglo-skotské vztahy za vlády Plantagenetů	193
5.1 Malcolm IV. a Jindřich II. Plantagenet	193
5.2 Vilém I. a Jindřich II. Plantagenet	202
5.3 Vilém I. a Richard I. Lví srdce	217
5.4 Vilém I. a Jan Bezzemek	229
5.4.1 Starý a mladý král. Anglo-skotské vztahy na počátku Janovy vlády	229

5.4.2 Norham 1209	236
5.4.3 Durham 1212	250
5.5 Alexandr II.....	254
5.6 Alexandr II. a Jindřich III.....	267
5.7 Alexandr III. a Eduard I.	274
Závěr	279
Seznam pramenů a použité literatury	286

Úvod

V září roku 1216 se mladý skotský král Alexandr II. vydal napříč Anglií na cestu dlouhou více než 800 kilometrů, které ležely mezi hranicemi jeho země a vzdáleným Doverem na opačném konci Británie. Nebylo to poprvé, co skotský král podnikl takovou cestu mimo své království. Alexandrův otec Vilém bojoval po boku anglického krále Richarda v Normandii a Vilémův starší bratr, Alexandrův strýc Malcolm, se vydal na tažení s Richardovým otcem Jindřichem II. až do vzdáleného Toulouse. Alexandr však tentokrát projížděl nepřátelskou zemí, aby se pod hradbami obleženého Doveru připojil se svým vojskem k francouzskému princovi Ludvíkovi, který sváděl boj o anglickou korunu, a před zraky rebelujících anglických baronů mu zde složil lenní slib za svá anglická léna a přísahal mu věrnost.

Skotského krále do Doveru povolal sám Ludvík jako jednoho z vazalů anglického panovníka. Právě skotská vazalita představuje nejvýraznější prvek anglo-skotského vztahu, který se utvářel v průběhu předchozích tří staletí a vyvrcholil na samém sklonku 13. století. Alexandrova cesta do Doveru představuje malou, avšak pozoruhodnou epizodu v dlouhé a mnohdy bouřlivé historii anglo-skotského vztahu, který vedl ve 13. století ke vzniku hranice mezi Skotskem a Anglií v podobě, jak ji známe dodnes, a také k rozvoji sebevědomé skotské monarchie. Předcházela tomu však řada střetů jak na bitevním poli, tak u jednacího stolu, při nichž se konstituoval vzájemný vztah obou království a jejich vládců.

Vzhledem k tomu, že Británie je ostrovem obklopeným vlnami Atlantského oceánu, jsme zvyklí nahlížet ji nejen jako geografickou, ale také jako politickou jednotku. Skotsko, které zabírá celou třetinu rozlohy ostrova, představovalo ovšem ve středověku významného souseda anglického království, o jehož pozdější hegemonii nad Británií nebylo předem nijak rozhodnuto. Navzdory svému dlouhodobému spojení s anglickou monarchií si současné Skotsko dodnes udržuje značnou míru vnitřní politické suverenity, a jak ukázalo kupříkladu referendum o jeho nezávislosti v roce 2014, tak také silný vztah k vlastní identitě, která je mimo jiné konstruována ve vztahu k historické tradici skotského království. Toto království, které se v raném středověku nezávisle vyvíjelo na severu Británie, se od desátého století dostávalo do stále častějších interakcí se svým anglickým sousedem, při nichž se konstituoval vztah jejich panovníků, který byl z hlediska vývoje vzájemných vztahů obou zemí zásadní.

Vývoj tohoto vztahu nebyl nijak přímočarý, nabýval různých podob v závislosti na konkrétních okolnostech i postavách jednotlivých panovníků a při zpětném pohledu

historika je možné v něm spatřit řadu nepředvídatelných událostí, které měly zásadní vliv nejen na samotný vývoj skotského království a jeho podoby, ale také na utváření skotské vazaloty vůči anglickým panovníkům. Právě skotská vazalota představuje určitý fenomén anglo-skotského vztahu, který se stal nejen příčinou dlouhé války za nezávislost Skotska na konci 13. století, ale vyvíjel se postupně v průběhu předchozích čtyř století a výrazně ovlivňoval anglo-skotský vztah v tomto období. Dosavadní historická věda na něj v odborné literatuře poukazuje, aniž by mu však věnovala větší pozornost. Hlubší poznání procesu utváření skotské vazaloty a tradice, která se k ní pojila, nám přitom může prozradit mnohé o podobě a vývoji vztahu obou zemí v průběhu 10.–13. století a o pozadí důležitých událostí, které s tím souvisely, a motivaci jejich aktérů. Prostřednictvím dobové i pozdější narativní produkce můžeme zjistit, jak bylo postavení skotských a anglických králů nahlíženo současnými pozorovateli i pozdějšími autory a jaká tradice o něm existovala.

Vzájemné postavení obou stran bylo navenek vyjadřováno prostřednictvím různých druhů rituálního a symbolického vystupování tehdejších aktérů. Právě nonverbální jednání bylo důležitou složkou panovnické reprezentace a komunikace a v rámci anglo-skotského vztahu může jeho podoba a interpretace poskytovat cenné vodítko k rekonstrukci toho, jak bylo postavení obou stran vnímáno a vyjadřováno, ale také toho, jaká tradice o něm existovala. Způsob, jakým jej v pramenech zachytili současní pozorovatelé a jak jej interpretovali pozdější autoři, kteří jej ve svých dílech nahlíželi perspektivou vlastní současnosti, vytvářel tradici o podobě anglo-skotského vztahu a skotské vazaloty, která mohla dále ovlivňovat jednání pozdějších aktérů.

Cílem této diplomové práce je přispět ke studiu vývoje anglo-skotského vztahu z hlediska konstituování skotské vazaloty v průběhu 10. až 13. století s ohledem na dobovou rituální praxi, která se k ní pojila. V prostředí, které bylo utvářeno především personálními vazbami, byl anglo-skotský vztah založen na osobních svazcích mezi panovníky obou zemí a právě lenní vztah skotského krále k anglickému vládci a proces jeho utváření leží v ohnisku zájmu této diplomové práce. Jejím cílem je nejen analyzovat podstatné prvky a události, které skotskou vazalotu formovaly, ale také způsob, jímž se projevovala v dobových rituálech. Pozornost přitom bude věnována formám rituálního a symbolického jednání, které doprovázely jednotlivá setkání skotských a anglických vládců a v nichž nacházel jejich vzájemný vztah a postavení své vnější vyjádření. Tato práce si přitom neklade za cíl podrobně analyzovat náplň a význam veškerých ritálů a gest při konstituování tohoto vztahu, ale především zdůraznit jejich roli v procesu politického jednání a panovnické reprezentace v kontextu vývoje vztahů mezi vládci Skotska a Anglie.

Právě různé formy demonstrativního vystupování představovaly důležitou složku setkání skotských a anglických panovníků. Jejich prostřednictvím se konstituoval vzájemný vztah vládců a zároveň byl vyjadřován navenek. Podoba těchto událostí a jejich průběh jsou ovšem zprostředkovány pouze narativní produkcí a jejich zachycení v pramenech tak podléhalo preferencím i autocenzuře jednotlivých autorů stejně jako vlivům dobové tradice. Samotný obsah konkrétních rituálů a gest byl sice poměrně stabilní a podléhal pomalejším proměnám v čase, jednotliví pisatelé však mohli ze svého líčení některé prvky úmyslně vypustit a zejména v případě pozdějších autorů do něj jiné naopak vložit. Interpretace rituálů a gest v líčení jednotlivých autorů tak nabízí vhled do další roviny jejich sdělení a zároveň nám prostřednictvím vzájemné komparace pramenů umožňuje sledovat způsob, jakým skotská a anglická strana utvářely obraz o svém vzájemném vztahu i jakým způsobem jeho podobu přetvářela pozdější tradice. V některých případech k nám dobové prameny promlouvají především jazykem rituálů a gest a jejich správná interpretace tak může doplnit naše znalosti o podobě anglo-skotského vztahu ve sledovaném období a vést k revizi některých závěrů staršího bádání.

Výzkum a interpretace fenoménu rituálů a gest ve středověku s sebou samozřejmě nese i konkrétní úskalí, na která upozornil kupříkladu francouzský medievista Philippe Buc ve své monografii *The Dangers of Ritual*.¹ Buc především poukazuje na skutečnost, že mezi vnímáním významu konkrétního rituálu jeho aktéry a současnými badateli leží propast několika století vedoucí k časté dezinterpretaci dobových dokumentů, a to především proto, že naše chápání určité formy rituálu a neverbální komunikace vychází i při studiu dobových pramenů z moderních sociovědeckých konceptů a často také z přílišného zobecnění významu daného typu ritualizovaného jednání. To může vést k tomu, že badatelé méně reflektují jeho konkrétní okolnosti. V této souvislosti Buc poukazuje především na skutečnost, že způsob vnímání určitého rituálu mohl být vysoce proměnlivý i v závislosti na jeho publiku, jež mohlo význam konkrétní události či gesta interpretovat velmi široce v závislosti na vlastních záměrech a potřebách. V neposlední řadě Buc zdůraznil fakt, že to co historiografie zahrnuje pod pojem rituál, obnáší často celý repertoár jednotlivých druhů neverbálního jednání, symbolických gest a demonstrativního vystupování, které zároveň nelze oddělit od konkrétní situace, v níž plnilo svou roli.

Navzdory svému kritickému přístupu k využití gest, symbolů a rituálů a jejich interpretaci v historickém bádání otevírá Bucova práce ve vztahu k tématu skotské vazaloty důležité

---

¹ BUC, Philippe. *The Dangers of Ritual: Between Early Medieval Texts and Social Scientific Theory*. Princeton 2001.

otázky týkající se toho, jak odlišně mohly konkrétní podobu jednotlivých setkání skotských a anglických panovníků obě strany vnímat a s jakým záměrem, který se odrážel v použitém repertoáru symbolů, gest a demonstrativního vystupování, je realizovaly. Konkrétní jednání jejich aktérů nám tak může více prozradit o tom, jak na své postavení každá strana pohlížela a jakým způsobem usilovala o to, aby bylo její postavení vnímáno dobovými pozorovateli.

Ritualizované a demonstrativní vystupování představovalo ve středověku důležitou součást politického jednání. Jeho význam nebyl striktně ustálený, avšak aby mohlo být jako prostředek komunikace použitelné, muselo být srozumitelné širokému publiku, jež muselo být zároveň schopno jeho zamýšlený význam rozluštit. Přitom je třeba mít na paměti, že podoba tohoto jednání je nám zprostředkována konkrétními autory, kteří k jeho popisu přistupovali s vlastní intencí a výkladem jeho obsahu, a proto je třeba v interpretaci jejich sdělení dbát zvýšené obezřetnosti, aby výpovědní hodnota popisovaného ritualizovaného jednání byla pro konkrétní situaci co nejvyšší.²

Vzhledem k zaměření této práce byl zvolen analytický a komparativní přístup. Analytický přístup umožňuje zkoumat postupný vývoj skotské vazaloty a odhalit klíčové aspekty tohoto procesu. Prostřednictvím komparace pramenů skotské a anglické proveniencí je poté možné sledovat nejen jejich rozdílný pohled na anglo-skotský vztah, ale také proces vzniku a proměn tradice, která se k němu pojila a z níž další vývoj skotské vazaloty zčásti vycházel. Za tímto účelem je diplomová práce strukturována chronologicky tak, aby bylo možné postupně sledovat vývojové tendence anglo-skotského vztahu a skotské vazaloty i rozvoj tradice, která se k ní pojila.

---

² Možnostmi interpretace demonstrativního vystupování jako součásti politické komunikace se zabývala především profesorka středověkých dějin na univerzitě v Leedsu Julia S. Barrow, jejíž výzkum se soustředil zejména na demonstrativní vystupování anglosaských králů. V současné době se Julia S. Barrow zaměřuje zejména na církevní dějiny Anglie v 8.–14. století, závěry svého výzkumu týkajícího se demonstrativního vystupování v politické komunikaci anglosaského dvora publikovala ve svém článku z roku 2007, srov. BARROW, Julia S. Demonstrative behaviour and political communication in later Anglo-Saxon England. *Anglo-Saxon England*. 2007, vol. 36, s. 127–150 [cit. 2021–2–28]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/44510964>. Na její výzkum navázal Charles Insley působící jako lektor středověkých dějin na univerzitě v Manchesteru, a to zejména svým výzkumem politické kultury anglosaského dvora, viz INSLEY, Charles. 'Ottonians with Pipe Rolls'? Political Culture and Performance in the Kingdom of the English, c.900–c.1050. *History*. 2017, s. 782–783 [cit. 2021–1–13]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-229X.12514>; týž: Charters, ritual and late tenth-century English kingship. In: NELSON, J. L., REYNOLDS, S., JOHNS, S. M. (eds.). *Gender and Historiography. Studies in the earlier middle ages in honour of Pauline Stafford*. London 2012, s. 75–89 [cit. 2020–12–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv5139fw.12>.

Tento vývoj byl úzce spjat s dobovým politickým a společenským děním a nelze jej proto zkoumat odděleně od historických procesů, z nichž vycházel a kterými byl ovlivňován. Rozhodnutí, do jaké míry věnovat prostor kontextu událostí souvisejících s rozvojem skotské vazaloty, nebylo zcela jednoduché. Zatímco někdy je propojení s historickým kontextem nezbytné, v jiných částech této práce slouží zasazení konkrétních událostí do souvislostí dobového vývoje a jeho rámce k lepšímu pochopení zkoumané problematiky a její komplexity. V téměř čtyřech stoletích zkoumaného období se jedná o velké množství informací, a proto je část z nich uvedena pouze v poznámkového aparátu, zatímco některé doplňujících informace byly ponechány jako součást textu, aby byla zachována jeho celistvost a plynulost.

Zvolený přístup má samozřejmě svá úskalí. Provázanost s kontextem dobového dění vede k větší rozsáhlosti textu, zároveň však zajišťuje, že zkoumané téma nebude vytrženo z prostředí, které jej utvářelo, a z historických procesů, které jej nejen formovaly, ale také na něj navazovaly. Mým záměrem je přitom zejména to, aby jednotlivá témata a události nebyly studovány izolovaně a jejich interpretace a formulace dílčích závěrů mohly být co nejpřesnější s ohledem na dobové souvislosti i poznatky dosavadního bádání. Při snaze o zachování důrazu na badatelskou otázku tak tato práce usiluje o pojetí zkoumaného tématu v jeho celistvosti a komplexnosti.

Jednotlivé kapitoly práce jsou dále členěny do podkapitol a oddílů dle zkoumaných témat či období, jejichž výzkum přináší dílčí poznatky důležité pro další vývoj anglo-skotského vztahu. První kapitola představuje přehled a základní kritiku hlavních pramenů, o něž se mé bádání opírá, a seznamuje se základními díly moderní historiografie, ze kterých jsem k tématu anglo-skotských vztahů čerpal informace a konfrontovat s nimi své vlastní závěry. Následující kapitola nastiňuje vývoj skotského království před počátkem zkoumaného období a jejím účelem je především postihnout dosavadní tendence a vlivy stojící na začátku rozvoje anglo-skotských vztahů a načrtnout podobu skotského království a postavení jeho vládce. Zároveň seznamuje s politickou situací na severu Británie a uvádí i další politické subjekty, jež do procesu vývoje anglo-skotského vztahu v jeho počátcích aktivně vstupovaly.

Vývojem anglo-skotského vztahu od 10. po první polovinu 11. století, kdy byly položeny základy skotské vazaloty, se zabývá následující třetí kapitola. Pro situaci v 10. století se v jednotlivých podkapitolách zabývá prvními interakcemi mezi skotskými a anglickými králi, jež formovaly jejich vzájemný vztah, a v rámci první poloviny 11. století je pozornost

zaměřena na dlouhou a z hlediska anglo-skotských vztahů podstatnou vládu anglosaského krále Knuta a skotského krále Mac Betha.

Čtvrtá kapitola se zabývá obdobím vlády skotského krále Malcolma III. a jeho synů v rozmezí od druhé poloviny 11. do poloviny 12. století a je rozdělena do podkapitol dle osob jednotlivých vládců na skotském trůnu. Pro rozvoj skotské vazaliny bylo právě období panování Malcolma III. a jeho dědiců stěžejní a výzkum se tak soustředí na důležité události a aspekty anglo-skotského vztahu v období vlády každého z panovníků.

Nejobsáhlejší pátá kapitola zahrnuje dlouhé období kontaktů skotských vládců s plantagenetskými králi Anglie od Jindřicha II. po Eduarda I. Posunem zkoumaného tématu do druhé poloviny 12. a dále do 13. století přibývá dostupných pramenů a tedy i využitelných informací. Pozornost se přitom soustředí především na postavy skotských králů Viléma I. a Alexandra II., jejichž dlouhá období vlády jsou dále členěna do podkapitol, v nichž jsou zkoumány vztahy obou panovníků s jednotlivými vládci plantagenetské dynastie. Vláda Alexandra II. představuje určité vyvrcholení dosavadního vývoje skotské vazaliny, na jehož konci došlo ke stabilizaci anglo-skotského vztahu i podoby skotské lenní závislosti na anglickém králi. Závěrečná podkapitola věnovaná vládě Alexandra III. proto představuje závěr zkoumaného tématu a svou pozornost soustředí na podobu anglo-skotského vztahu a tradice, která se ke skotské vazalitě pojila na konci 13. století a které posléze využil anglický král Eduard I. při formulování svého nároku na nadvládu nad skotským královstvím.

1. Prameny a literatura

1.1 Prameny

Vzhledem k tomu, že vývoj skotské vazaliny probíhal ve vztahu k anglickému království a v rámci zvoleného tématu nás ve sledovaném období zajímá pohled obou stran na jejich vzájemný vztah, byly při výzkumu vzniku a vývoje skotské vazaliny využity prameny pocházející jak ze skotského, tak z anglosaského, respektive anglonormanského prostředí, které jsou v konkrétních případech doplněny i ze zdrojů jiné provenience.³ Jedná se přitom výhradně o prameny písemné povahy, které ve svých záznamech odrážejí vznik a vývoj skotské vazaliny a anglo-skotského vztahu. Největší část z nich tvoří prameny narativní, zejména anály a kroniky, čerpat lze však také z dobových hagiografií či staroseverského ságového materiálu. Od počátku 12. století lze využít i pramenů diplomatické povahy, které s rostoucím objemem dochovaného materiálu od začátku 13. století představují cenný zdroj informací doplňující výpovědi dobové i pozdější narativní produkce.

Naneštěstí představují skotské dějiny zvláště v počátku zkoumaného období skutečně temný věk. Přestože monastická tradice měla ve Skotsku hluboké kořeny a je pravděpodobné, že v četných kláštorech byly vedeny alespoň stručné anály, žádné z nich se do pozdějších dob nedochovaly. Zejména pro období 10. století, kdy byly položeny základy vztahu mezi králi Skotska a Anglie, je z hlediska předmětu bádání tento deficit citelný, nicméně ani pro další staletí nejsou skotské písemné prameny o mnoho bohatší. Stav, kdy domácí narativní produkce místy zcela absentuje, představuje pro výzkum skotské vazaliny určitou výzvu a před badatele klade řadu překážek spojených především s hledáním vhodných dochovaných pramenů mimo skotské prostředí a jejich interpretací. Korpus pramenů, jež mohly být pro studium skotské vazaliny využity, tak z větší části představují zdroje anglosaské a anglonormanské provenience, které však na zkoumané téma poskytují jednostranný pohled, k němuž mnohdy schází dostatečný komparativní materiál ze skotského prostředí.

Za této situace má důležitou výpovědní hodnotu právě podoba rituálů a neverbálního jednání zaznamenaná těmito prameny při popisovaných setkáních skotských a anglických králů, jež mohou prozradit více o pohledu jedné i druhé strany na jejich postavení. Přestože

---

³ Jedná se především o prameny sousedního irského okruhu, ale i o staroseverskou epiku, do níž pronikly některé náměty ze skotských dějin. V konkrétních případech jsem čerpal i z kronik kontinentálního původu, a to z Francie a říše, jakými jsou kroniky Raoula Glabera, Mariana Scotta nebo Anonyma z Béhune. Události ve Skotsku a interakce mezi jeho vládci a sousedními králi Anglie stojí obecně mimo rámec pozornosti těchto autorů, v ojedinělých případech se však v jejich dílech objevují zmínky, které se anglo-skotského vztahu dotýkají nebo lze jejich interpretací rozšířit či zpřesnit naše znalosti vycházející z jiných pramenů.

líčení konkrétních rituálů, gest a symbolického vystupování podléhalo intencím a preferencím autorů, kteří si mohli být více než my dnes vědomi jejich důležité komunikační funkce, šlo se o jednání, které mělo podstatný význam pro obě strany, a ne vždy tak mohl být jeho popis kronikáři volně upravován či zcela vypuštěn. Zároveň mohlo popisované nonverbální jednání méně podléhat záměrným úpravám autorů než jejich samotná explicitní sdělení. Z interpretačního hlediska zde vstupujeme na tenký led, zvláště nedostává-li se dostatečného materiálu písemného, naštěstí však ani skotské království není pro sledované období narativních pramenů zcela prosté.

Nejdůležitější zdroj informací ze skotského prostředí představuje pro výzkum skotské vazaloty kronika z Melrose.⁴ Její vznik se pojí se založením kláštera v jihoskotském Melrose cisterciáckými mnichy ze severoanglického opatství Rievaulx roku 1137. Přestože první zápisy pocházejí až z roku 1140, pro starší období kronika čerpá z lokálních pramenů, které byly jejím autorům dostupné a do dnešních dob se nezachovaly, a také z Anglosaské kroniky. Díky tomu představuje kronika z Melrose pro některé události cenný zdroj informací, ale i vhodný komparativní materiál právě k Anglosaské kronice, jež je pro 10. a 11. století hlavním pramenem anglosaské provenience. Pro období od svého vzniku do roku 1270, kdy její záznamy končí, pak kronika z Melrose poskytuje autentický pramen, který se však od druhé čtvrtiny 13. století věnuje anglo-skotskému vztahu již pouze sporadicky. Navzdory svému tradičnímu názvu je kronika z Melrose psána v duchu cisterciácké analistické tradice formou zápisů k jednotlivým letům, vzhledem k jejich rozsahu však přetrvalo původní pojmenování tohoto pramene jako kroniky.⁵

---

⁴ STEVENSON, Joseph (ed.). *Chronica de Mailros*. Edinburgh 1835. Novou edici této kroniky vytvořil roku 2007 profesor skotské historie na univerzitě v Glasgow profesor Dauvit Broun, který je uznávaným odborníkem především na raně středověké dějiny Skotska a prameny tohoto období, viz HARRISON, Julian, BROUN, Dauvit (ed.). *The Chronicle of Melrose Abbey: A Stratigraphic Edition*. Vol. I., Woodbridge 2007. Oproti Stevensonově edici nabízí především rozsáhlou studii vzniku a vývoje tohoto pramene a jeho dochované kopie s pozorností věnovanou také paleografii, nicméně po samotné ediční stránce tato nová edice Stevensonovu ediční práci nepřekonává a ta zůstává pro autorovu výraznou erudici, znalost pramenného materiálu i moderní kritický přístup i navzdory svému stáří dodnes využitelnou pro účely této práce.

⁵ V předmluvě k nejnovější edici kroniky z Melrose ji proto také její spolueditor Julian Harrison označil jako „analistic chronicle“, viz HARRISON, BROUN, *The Chronicle of Melrose Abbey*, s. 32. Ve stejném duchu vznikla v klášteře Coupar Angus ve východním Skotsku Kronika z Holyrood (někdy též Skotská kronika), která představuje spolu s kronikou z Melrose jediné dvě klášterní kroniky, jež se ve Skotsku z období 12. a 13. století dochovaly. Kronika z Holyrood je o něco starší, její zápisy začínají již rokem 1128, pro starší období však čerpá převážně z pramenů anglické provenience a z hlediska výzkumu anglo-skotských vztahů není příliš využitelná ani pro období po roce 1128. K jejímu výzkumu dodnes slouží edice z roku 1938 Alana Orra Andersona a jeho ženy, viz ANDERSON, Marjorie O., ANDERSON, Alan O. (eds.). *A Scottish Chronicle known as the Chronicle of Holyrood*. Edinburgh 1938.

Jediný narativní pramen ze staršího období, který se ve Skotsku dochoval, představuje tzv. kronika králů Alby. Jedná se o rozsahem krátké dílo, které vzniklo na konci 12. století kompilací starších textů, z nichž přinejmenším část pocházela z poloviny 10. století. Kromě svého pojmenování jako kronika králů Alby nese tento pramen i jiná označení odkazující na jeho první část, již tvoří tzv. List piktských králů představující seznam vládců Skotska od mytologických počátků až do konce 10. století.⁶ Přestože kronika není zdrojem bohatých informací, jedná se o jediný skotský pramen z tohoto období, z něhož bylo možné částečně čerpat a doplňovat jím sdělení dalších zdrojů.

Pro období 10. a první polovinu 11. století jsou cennými zdroji některých informací také irské anály, potažmo prameny z oblasti původního gaelského osídlení zahrnujícího kromě Irska také souostroví obklopující skotské pobřeží. Díky vzájemné blízkosti se tyto prameny příležitostně zmiňují i o dění ve Skotsku a v některých případech představují jediný zdroj ke konkrétnímu dění anebo doplňují sdělení dalších pramenů a zároveň ilustrují, jakými způsoby se konkrétní informace šířily a jaký byl dosah významu některých událostí. Nejvíce jsem přitom čerpal z irských Ulsterských análů, Tigernachových análů a tzv. Skotské kroniky. Nejbohatší zdroj informací z těchto tří pramenů představují anály z Ulsteru, které vznikly v polovině 6. století v severním Irsku, jež bylo v aktivním kontaktu se Skotskem, a jejich záznamy pokračují až do 15. století. Vycházel jsem přitom z edice, kterou započal významný irský editor William Hennessy, na kterého posléze navázal irský historik Bartholomew MacCarthy, a která obsahuje jak editovaný text v původní staré irštině, tak souběžně její anglický překlad.⁷

---

⁶ Původ tohoto pramene sahá až do počátku 8. století, jeho geneze je nicméně vysoce problematická a jednotlivé dochované verze se od sebe liší svým rozsahem i informacemi, přičemž každá je výsledkem řady pozdějších úprav a redakcí. Jednou z verzí Listu piktských králů nicméně začínala každá kopie kroniky králů Alby a podle toho, s jakými kopiemi kroniky její editoři pracovali a jak rozsáhlý byl úvodní List a zda zahrnoval pouze piktské krále či i pozdější krále Skotska, označovali raní editoři kroniku jako kroniku Piktů, Skotů a Piktů nebo obecnějším pojmenováním kronika králů Alby. Právě tento název se v historiografii od počátku 20. století nakonec ustálil, viz ANDERSON, Alan O. (ed. et trans). *Early sources of Scottish History: AD 500 to AD 1286*. Vol. I., Edinburgh 1922, s. XVI–XLVII. K původu a kritice Listu piktských králů viz MILLER, Molly. The Disputed Historical Horizon of the Pictish King-Lists. *The Scottish Historical Review*. 1979, vol. 58, no. 165, part 1, s. 1–34 [cit. 2020–12–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25529317>. Nejrozsáhlejší edici tohoto pramene, ze které čerpám, vytvořil William F. Skene ještě pod starším názvem kronika Piktů, viz SKENE, William F. (ed.). *Chronicles of the Picts, Chronicles of the Scots and Other Early Memorials of Scottish History*. Edinburgh 1867.

⁷ HENNESSY, William M. (ed.). *Annala Uladh. Annals of Ulster, otherwise, Annala Senait, Annals of Senat. A Chronicle of Irish Affairs from A.D. 431 to A.D. 1540*. Vol. I. (A.D. 431–1056), Dublin 1887. První svazek edice zahrnuje pouze události do roku 1156, z hlediska stavu pramenné základny pro toto období je však pro účely této práce nejdůležitější. Již roku 1887 William Hennessy zemřel a na jeho práci navázal významný historik Bartholomew MacCarthy. Ten celé ediční dílo dokončil roku 1901 vydáním čtvrtého a posledního svazku edice Ulsterských análů. Roku 1893 vydal druhý svazek pro léta 1057–1378 (s výjimkou let 1131–1155, pro něž záznamy chybí), viz MACCARTHY, Bartholomew (ed.). *Annala Uladh. Annals of Ulster, otherwise, Annala*

Zatímco ediční práci na Ulsterských análech započal Hennessy až na sklonku svého života, jednou z jeho prvních edičních prací byla edice Skotské kroniky⁸, která spolu s anály z Tigernachu spadá do tzv. clonmacnoiské skupiny irských análů, které mají svůj počátek v nedochovaných análech z tohoto irského opatství. Skotská kronika zahrnuje období do roku 1150 a mezi irskými anály představuje ceněný pramen pro relativní přesnost svých datací. Anály z Tigernachu jsou pak ceněné především pro zachycené události od konce 10. do konce 12. století. Protože jejich edice od Whitleyho Stokese obsahuje jen jejich částečný překlad ze staré írštiny a byla vydána na několik pokračování ve francouzské *Revue Celtique*, čerpal jsem v jejich případě z dvousvazkového díla skotského historika Alana O. Andersona *Early sources of Scottish history* z roku 1922, které dodnes představuje uznávanou kompilaci neanglických pramenů ke skotským dějinám především z gaelského prostředí v jejich anglickém překladu.⁹ Vzhledem k uznávané kvalitě Andersonovy práce jsem z ní často čerpal i ve vztahu k dalším pramenům, jejichž sdělení tam, kde se zmiňují o skotských dějinách, Anderson ve svém díle zprostředkovává. Přestože tyto zdroje představují rozsahem svých informací pro účely této práce pouze sekundární pramen, v některých případech jsou jejich sdělení podstatná pro doplnění našich znalostí či kontextu konkrétních událostí a procesů v anglo-skotských vztazích především v rámci první poloviny sledovaného období.

Z mladších pramenů pocházejících ze skotského prostředí je třeba zmínit dílo Jana z Fordunu, skotského kronikáře druhé poloviny 14. století. Patriotický Fordun usiloval ve svém díle *Chronica Gentis Scottorum*¹⁰ o kompletní zpracování skotských dějin poté, co

---

Senait, Annals of Senat. A Chronicle of Irish Affairs from A.D. 431 to A.D. 1540. Vol II. (A.D. 1057–1131; 1155–1378), Dublin 1893. Z tohoto svazku jsem čerpal již méně, neboť od konce 11. století se pramenná základna značně rozšiřuje. Práci obou editorů oceňoval již Anderson, a to pro jejich přesnost, edici staroirského textu se synoptickým překladem i pro četné odkazy a poznámky, přestože první Hennessyho svazek se dočkal i kritiky editora Tigernašských análů a významného irského filologa Whitleyho Stokese, jehož edici análů z Tigernachu Anderson považuje za skutečně perfektní pro účely dalšího historického bádání, viz *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. XXX. K uvedené edici viz STOKES, Whitley (ed. & partial trans.). *Annals of Tigernach*. In: *Revue Celtique*. Vol. 16–18, Paris 1895–1897.

⁸ HENNESSY, William M. (ed.). *Chronicum Scotorum*. London 1866.

⁹ ANDERSON, Alan O. (ed. et trans). *Early sources of Scottish History: AD 500 to AD 1286*. Vol I.–II., Edinburgh 1922. Anderson představuje úryvky z širokého spektra pramenů tam, kde se dotýkají skotských dějin, v jejich anglických překladech. Kromě této skutečnosti, která je však vzhledem k jazyku pramenů pochopitelná, je třeba mít pouze na zřeteli, že se navzdory rozsahu tohoto díla stále jedná pouze o autorův výběr pramenů a jimi zachycených událostí ke skotským dějinám, a výsledný obraz tak může být zčásti ovlivněn tím, co se sám autor rozhodl publikovat. Přestože Andersonova práce neprojevuje výraznější neobjektivitu, je třeba mít tuto skutečnost pochopitelně na zřeteli. Pro účely této práce, jejímž cílem není podat komplexní obraz skotských dějin, se však tato skutečnost výrazněji nedotýká. Vyzdvihnout je poté třeba kvalitní poznámkový aparát, v němž se Anderson zabývá jak kritikou pramenů a komparací dochovaných kopií, tak obsahu jejich sdělení.

¹⁰ Při čerpání z Fordunova díla jsem vycházel z edice Williama Skena, viz SKENE, William F. (ed.) *Johannis de Fordun Chronica Gentis Scottorum*. Edinburgh 1871. Fordun v pěti knihách své kroniky zpracoval dějiny

byla většina historických záznamů ze Skotska odvezena nebo zničena Eduardem III. během válek o skotskou nezávislost, a Fordun se tak snažil zobrazit Skotsko jako království s dlouhou tradicí vlastní samostatnosti a nezávislosti. Svou kroniku dovedl do roku 1154, a přestože k jejímu sepsání shromáždil značné množství pramenů, při čerpání z jeho díla je třeba dbát zvýšené obezřetnosti a přistupovat k Fordunovu textu dostatečně kriticky. Ne snad proto, že by Fordun informace ze svých zdrojů natolik zkresloval, jako spíše pro to, co z nich ve vém textu záměrně nezmiňuje.

Fordunův přínos však závisí především na tom, zda mu budeme připisovat autorství díla známého jako *Gesta Annalia*, které jsem v této práci hojně využíval jako pramene pro události druhé poloviny 12. a celého 13. století. Toto dílo, které na jeho *Kroniku* přímo navazuje popisem událostí od roku 1153 dále, bývá Janovi připisováno zejména starším bádáním, moderní výzkumy ovšem Fordunovo autorství zpochybňují a dokládají, že se ve skutečnosti jedná o dvě samostatná díla, označovaná proto jako *Gesta Annalia I* a *Gesta Annalia II*, přičemž *Gesta Annalia I* zachycují dějiny Skotska od roku 1153 do roku 1285, kdy toto dílo patrně vzniklo jako součást mnohem většího celku, z něhož mohl sám Fordun čerpat při psaní své *Kroniky*. Protože tu dovedl pouze do roku 1153, připojil k ní později její kopista část tohoto díla tak, aby na Fordunovu kroniku plynule navazovalo, a díky tomu se nám zachovalo alespoň v této redukované podobě. Podle některých názorů mohla být *Gesta Annalia I* zdrojem pro Janovu kroniku a bývají proto označována také jako tzv. proto-Fordun.¹¹ Vzhledem k tomu, že v edici Fordunova díla tvoří *Gesta Annalia* součást Janovy kroniky, uvádím je v citacích této práce stále jako součást jeho kroniky, a to především z důvodu zachování lepší přehlednosti o tom, kde citované dílo vyhledat.

Moderní edice výše uvedených pramenů pocházejí již z 19. století, avšak kvalitou ediční práce svých autorů dodnes vyhovují požadavkům historického bádání a některé z pramenů se zatím nových edic ani nedočkaly. *Kroniku králů Alby* a především dílo Jana z Fordunu editoval významný skotský historik a člen Edinburské královské společnosti William F. Skene, kroniku z Melrose pak editoval anglický archivář a význačný editor Joseph Stevenson, který měl s ediční prací bohaté zkušenosti a v řadě ohledů zůstává dodnes

---

Skotska pouze do roku 1153. Zatímco první tři knihy zachycují nejstarší dějiny Skotska a pokládají základ určitému národnímu mýtu, čtvrtá a pátá kniha již představují zdroj věrohodnějších informací. Protože Skene na základě soudobých znalostí viktoriánských badatelů předpokládal Fordunovo autorství díla zvaného *Gesta Annalia*, zařadil je do své edice hned za konec Fordunovy kroniky.

¹¹ BROUN, Dauvit. Attitudes of Gall to Gaedhel in Scotland in Scotland before John of Fordun. In: BROUN, Dauvit, MACGREGOR, Martin (ed.). *Miorun Mòr nan Gall*. "The great ill-will of the Lowlander?: Lowland perceptions of the Highlands, medieval and modern. Glasgow 2009, s. 52 [cit. 2023-3-4]. Dostupné na: https://www.gla.ac.uk/media/Media_792383_smxx.pdf. Podle některých názorů by Jan z Fordunu mohl být také autorem tohoto díla, které by tak předcházelo jeho *Kronice*, srov. tamtéž, str. 52-53, 74-76.

nepřekonán. Jeho činnost zahrnovala překlady narativních pramenů pro ediční řadu Church Historians of England, zároveň ale Stevenson editoval řadu narativních pramenů pro English Historical Society a pro Public Record Office editoval také anglický diplomatický materiál. Edice irských análů jsou již dílem irských historiků a editorů. Mezi ty významné patří bezesporu William F. Hennessy, editor Skotské kroniky a části Ulsterských análů. Na jeho nedokončenou práci na tomto prameni poté navázal neméně významný irský historik Bartholomew MacCarthy a dovedl edici Ulsterských análů až do jejich konce. Editor Tigernachových análů Whitley Stokes je znám především jako jeden z nejvýznamnějších irský filologů se zaměřením na keltské jazyky a jeho ediční práce nebyla v mnoha případech dodnes překonána.¹²

Největší korpus pramenů využitých v této práci představují prameny anglosaské a anglonormanské provenience.¹³ Po normanském záboru Anglie docházelo k postupnému rozmachu kronikářské produkce, kterou nastartovaly jak vlivy z kontinentu, tak i snaha domácích autorů nalézt v anglosaských dějinách příčiny úpadku dynastie anglosaských králů i příklady jejich úspěchů, které by dějinám jejich království dodaly v kontextu normanského záboru na váze. Krátce po roce 1100 a dále pak v průběhu 2. poloviny 12. století přicházejí dvě generace velice plodných autorů, jejichž díla nám poskytují jak hojný zdroj informací, tak také vhodný komparativní materiál. Pro předcházející období však nedisponujeme v porovnání se situací ve Skotsku ani pro anglosaské prostředí zvláště rozsáhlou pramenou základnou.

Hlavní narativní pramen anglosaské provenience pro období 10. a 11. století představuje tzv. Anglosaská kronika. Navzdory svému tradičnímu názvu se ve skutečnosti jedná o soubor análů psaných ve staré angličtině, které pocházejí z různých období i regionů Anglie a podle toho jsou navzájem odlišeny písmenným označením od A po F.¹⁴ Jejich základem

---

¹² MURAÍLE, NOLLAIG Ó. Stokes, Whitley. In: *Oxford Dictionary of National Biography*. 2004 [cit. 2023-3-14]. Dostupné na <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/36315>.

¹³ Velmi přehledným a dodnes využívaným a opakovaně vydávaným zpracováním historie anglické literatury je publikace *The Cambridge History of English and American Literature*, jejíž první svazek zahrnuje období od počátků anglosaské literární produkce do konce 15. století a poskytuje charakteristiku jednotlivých období i pohled na vybrané autory a jejich dílo a nabízí tak přehledný a zároveň i dostatečně podrobný přehled. První vydání z roku 1907 prošlo během četných reprintů dostatečnou revizí a obsažené informace jsou tak nadále ve shodě s výsledky moderní literární vědy, viz WARD, Adolphus W., TRENT, William P., et al. (eds.). *The Cambridge history of English and American literature: An encyclopedia in eighteen volumes*. New York 2000 [cit. 2023-03-09]. Dostupné v online verzi (bez uvedení čísel stran tištěného vydání) na <https://www.bartleby.com/211/0913.html>.

¹⁴ K charakteru Anglosaské kroniky a otázce pojmenování tohoto pramene viz BROOKS, Nicholas. 'Anglo-Saxon Chronicle(s)' or 'Old English Royal Annals'? In: *Gender and Historiography. Studies in the earlier middle ages in honour of Pauline Stafford*. London 2012, s. 35-45 [cit. 2021-1-15]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv5139fw.9>.

byly patrně anály, které vznikly již ve druhé polovině 9. století v jihozápadní Anglii a svého rozšíření se dočkaly v okamžiku, kdy jednu z jejich kopií použil dvůr Alfréda Velikého za základ královských análů. Následně byly jejich kopie udržovány v církevních institucích po celé Anglii, kde jejich členové pokračovali v zápisech navzájem se lišících dle regionů i preferencí autorů. Při jejich poškození nebo novém založení byly starší kopie využity jako základ nových verzí a v genealogii vzniku tohoto pramene tak rozlišujeme čtyři základní větve, ke kterým lze přiřadit jednotlivé dochované verze kroniky.¹⁵ Verze A označovaná též jako Winchesterská či Parkerova kronika vznikla již na sklonku vlády Alfréda Velikého a poslední událost zaznamenává k roku 1070.¹⁶ Za vlády anglosaského krále Æthelstana I. byla pravděpodobně psána ve Winchesteru a na počátku 11. století byla převezena do Canterbury, kde její zápisy pokračovaly. Verze A slouží za základ současných edic Anglosaské kroniky, bohužel ale poskytuje výhradně wessexskou perspektivu popisovaných událostí a obzor jejího zájmu přitom většinou nepřekračuje hranice jižní Anglie, v různých stádiích její existence na ni však navázali autoři dalších verzí.

Verze B označovaná též jako Abingdonská kronika podle stejnojmenného opatství, kde byla v polovině 10. století uložena, vykazuje jen mírné odchylky a sloužila především jako předloha pro verzi C, která v Abingdonu vznikla též. Ta čerpala kromě své předlohy také z místních análů, jež se věnovaly i dění na severu Anglie.¹⁷ Právě pro události na hranicích Anglie a Skotska jsou poté nejzásadnější dvě pozdní verze kroniky označené písmeny D (tzv. Worcesterická kronika) a E (tzv. kronika z Peterborough). Přestože obě vznikly ve střední Anglii, vyznačují se zvýšeným zájmem o dění na severu Británie, který byl dán patrně tím, že autoři obou verzí čerpali z kopie kroniky, jež vznikla v severním

---

¹⁵ K přehledné genealogii Anglosaské kroniky, původu a charakteru jejích dochovaných verzí a vztahu mezi nimi viz HIGHAM, RIAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 271–276. Dále viz BROOKS, Nicholas. Why is the "Anglo-Saxon Chronicle" about kings? *Anglo-Saxon England*. 2011, vol. 39, s. 48–62 [cit. 2021–1–15]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/44510355>. Dále viz SWANTON, Michael (ed.). *The Anglo-Saxon Chronicles*. London 2000.

¹⁶ Tato verze kroniky a podle ní i všechny ostatní, a to i v období po normanském záboru, jsou psány vernakulárním jazykem ve staré angličtině. Původně tak kronika zřejmě měla sloužit širokému publiku laické nobility, srov. BROOKS, 'Anglo-Saxon Chronicle(s)' or 'Old English Royal Annals', s. 45–48. Parkerova kronika dnes představuje nejstarší dochovanou verzi Anglosaské kroniky, která byla v 16. století součástí knihovny canterburského arcibiskupa Mathewa Parkera, viz HIGHAM, RIAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 13.

¹⁷ Kronika tak zprostředkovává např. tzv. Mercijský registr, anály z anglosaského království Mercie pokrývající dění let 902–924 s bližšími informacemi také o dění v severní Anglii v tomto období, které jsou důležité právě pro počátky anglo-skotského vztahu.

anglosaském království Northumbrie na hranicích se Skotskem a reflektovala tak více tamní dění.¹⁸

Vzhledem k poměrně rozsáhlému dochovanému materiálu, který Anglosaskou kroniku tvoří, je jeho výpovědní hodnota do jisté míry problematická. Jednotlivé verze se od sebe liší dobou i místem vzniku a na jejich podobu měly nemalý vliv i osobnosti jednotlivých autorů. Způsob, jakým tito analisté zaznamenávali události své současnosti a především minulosti, když při psaní nových kopií kroniky znovu podle dostupných předloh zpracovávali historii uplynulých období, odráží vliv jejich původu a prostředí, v němž žili, i osobní názory a preference a zároveň ukazuje, že pro anglosaské autory mělo uchovávání záznamů o vlastní historii důležitou hodnotu, ale minulost pro ně zároveň představovala tvárný materiál, který bylo možné upravovat tak, aby odpovídal dobovým postojům i potřebám.¹⁹ Nejde přitom pouze o rozdíly v konkrétních popisovaných událostech, ale i o způsob, jakými byl jednotlivými autory zachycen charakter celých období, přičemž výsledný obraz měl někdy dalekosáhlý vliv. Jednotlivé verze tak místy vytvářejí vlastní historický narativ odvíjející se od doby a místa svého vzniku, a proto je při práci s tímto pramenem tak důležitý srovnávací přístup a dostatečná kritika jeho textu.

Do jaké míry byl takový přístup uplatněn, se poté odráží v kvalitě edičního zpracování Anglosaské kroniky. Starší edice se vyznačovaly především snahou jejich editorů o předložení uceleného narativu o dějinách Anglosasů a autoři předviktoriánského období tak vycházeli především z nejstarší verze A, kterou doplňovali informacemi z dalších verzí kroniky bez systematictějšího přístupu k dochovanému pramennému materiálu. Práce editorů 2. poloviny 19. a počátku 20. století již odráží systematický a kritický přístup odpovídající moderním standardům a požadavkům historického bádání, jež akcentuje rozdíly ve sděleních jednotlivých verzí kroniky. V tomto ohledu jsem využíval zejména kvalitního anglického překladu kroniky v edici E. E. C. Gomme z roku 1909²⁰. Jeho

---

¹⁸ Verze D vznikla ve Worcesteru v polovině 11. století a díky spojení biskupství ve Worcesteru s metropolitním stolcem v Yorku na přelomu 10. a 11. století se do Worcesteru patrně dostala northumbrijská verze kroniky právě s informacemi o dění v této části Anglie, jejíž autor zřejmě čerpal i z nedochovaných northumbrijských análů. Z worcesterské verze D poté vycházel autor mladší verze E, která vznikla na počátku 12. století v opatství Peterborough v dnešním hrabství Cambridge. Poté, co opatství zachvátil roku 1116 požár, byla totiž tamní kopie kroniky ztracena, a na základě jiné kopie, jež vycházela právě z verze D, byla v Peterborough kronika obnovena. Mimo této kopie kroniky ale vycházel autor verze E i z řady dalších pramenů, které se zabývaly i děním na severu Anglie, na které je tak bohatší než verze D. Pro události let 1122–1154, kdy zápisy verze D končí, představuje pak verze E autentický pramen. Srov. SWANTON, *The Anglo-Saxon Chronicles* s. xxi–xxviii.

¹⁹ HIGHAM, RIAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 276.

²⁰ GOMME, E. E. C. (ed. et transl.). *The Anglo-Saxon Chronicle*. London 1909. Kvalitu tohoto překladu vyzdvihl ve své recenzi Charles Warren Hollister, významný americký historik a medievista 2. poloviny 20.

základem je text verze A, k jehož příslušným částem však Gomme dále uvádí znění dalších verzí kroniky, kdykoli se oproti verzi A liší anebo obsahují vlastní autentické záznamy nad rámec verze A. Gomme tak poskytuje obraz Anglosaské kroniky jakožto komplexního pramene v jeho úplnosti a především pro zmínky o dění na severu Británie a interakcích anglosaské Anglie se Skotkem je jeho edice velmi užitečná.

Gomme bohužel ve svém překladu do moderní angličtiny paralelně neuvádí také editovaný text v originálním staroanglickém znění. Přestože jeho překlad se vyznačuje vysokou kvalitou a přesností ve vztahu k původnímu textu kroniky, u popisovaných interakcí anglosaských a skotských králů je třeba za účelem co nejpřesnější interpretace zaznamenaných události přihlížet právě k originálnímu anglosaskému textu. Za tímto účelem jsem vycházel ze starší edice Anglosaské kroniky od Jamese Ingrama, profesora anglosaského období na univerzitě v Oxfordu.²¹ Ingramova edice se vyznačuje synoptickým vydáním originálního textu kroniky a jeho překladu. Ingram rovněž vycházel především z verze A, jejíž text doplňoval z dalších verzí kroniky včetně těch severních, bohužel však ještě systematicky neoznačoval, z jaké verze čerpá. K tomuto účelu jsem využíval edice Benjamina Thorpa, významného viktoriánského badatele v oblasti anglosaské literatury, který na počátku 60. let 19. století započal práci na dvousvazkové edici Anglosaské kroniky pro ediční řadu Rolls Series, v níž paralelně edituje nejdůležitější verze kroniky, v prvním svazku v jejich staroanglickém originálu, ve svazku druhém pak uvádí jejich překlad.²² Z důvodu přehlednosti i kvality editovaného staroanglického textu v jeho původním znění jsem se nicméně rozhodl vycházet zejména ze starší edice Ingramovy s přihlédnutím k novější edici B. Thorpa a v některých případech jsem původní znění severních verzí kroniky D a E převzal také z online projektu edice Anglosaské kroniky.²³ Souběžně s citacemi původního textu kroniky pak v poznámce vždy uvádím také překlad E. E. C. Gomma. Navzdory své kvalitě nemůže tento překlad vždy plně postihnout veškeré významové nuance v originálním textu, a proto při interpretaci některých částí textu Anglosaské kroniky vycházím také z vlastních jazykových znalostí.

---

století se zaměřením na anjouovskou Anglii, viz WARREN HOLLISTER, Charles. Review [Untitled]. Reviewed Work: *The Anglo-Saxon Chronicle* by Dorothy Whitelock, David C. Douglas, Susie I. Tucker. *Speculum*. 1962, vol. 37, no. 4, s. 665-667 [cit. 2023-3-5]. Dostupné na <https://doi.org/10.2307/2850283>. Práce E. E. C. Gomma přitom dodnes naplňuje standardy moderního historického bádání a je stále plně využitelná.

²¹ INGRAM, James (ed.). *The Saxon Chronicle*. London 1823.

²² THORPE, Benjamin (ed.). *The Anglo-Saxon Chronicle, according to the several original authorities*. London 1861.

²³ Dostupné online jako XML edice Anglosaské kroniky na <http://asc.jebbo.co.uk/intro.html> [cit. 2020-3-2].

Dochované anglosaské prameny samozřejmě nezahrnují pouze Anglosaskou kroniku. Naopak, anglosaská literární tvorba byla v 10. a 11. století poměrně bohatá, avšak historiografická produkce v ní nehrála hlavní roli. Ta zahrnovala spíše udržování analistické tradice v jednotlivých monastických institucích. Anglosaské písemnictví v této době ovšem nebylo orientováno pouze na církevní prostředí a nevyvíjelo se izolovaně, ale v určité symbióze se světským prostředím a skrze aristokratické příslušníky kléru rozvíjelo kupříkladu tradici anglosaské poezie. Přestože dochovaný materiál představuje jen skromnou část bohaté dobové produkce, která nadto byla v 10. století již na ústupu, v některých případech nám může stále poskytnout informace i o podobě anglo-skotského vztahu v průběhu 10. století. Proměna literární tvorby v této době byla součástí širších změn ve společnosti a souvisela také s probíhající církevní reformou, která postupně vedla anglosaské autory především k duchovnímu zaměření jejich textů. I ty však mohou být v některých ohledech důležitými prameny doplňujícími naše informace z Anglosaské kroniky. Legendy z pera Byrhtfertha z Ramsey, anglosaského mnicha a učenice přelomu 10. a 11. století, jeho současníka Ælfrika, jehož tvorba reprezentuje vrchol anglosaské literatury té doby, či Ælfrikova korespondence s dalším významným autorem, arcibiskupem Wulfstanem z Yorku, nás místy nepřímou informují i o anglo-skotských vztazích a poskytují nám sice skromné, avšak přesto důležité informace o procesu jejich vzniku a rozvoje.

Teprve počátek 12. století přinesl v Anglii nebyvalý rozvoj kronikářské produkce. Nebyl to jen přímý důsledek normanského záboru, se kterým do Británie přišla nová vládnoucí vrstva a nové vlivy. Současně s tím totiž došlo i k akceleraci již probíhajícího procesu postupného přejímání nových podnětů a impulzů anglosaskou společností z kontinentální Evropy, mezi něž spadala také rozvíjející se kronikářská produkce a nové pojetí historiografické tvorby.²⁴ Pro její autory byla i nadále základním zdrojem informací o událostech předchozího období Anglosaská kronika, s nebyvalým entusiasmem však tito kronikáři shromažďovali množství dalších pramenů, především lokálních a do dnešních dob nedochovaných analů, jimiž často stručné líčení Anglosaské kroniky doplňovali. Zároveň

---

²⁴ Jejím ideálem bylo zachytit dějiny světa i události vlastní doby jako celku lidského konání. To, co vystihuje kroniky této doby, je mnohem více než akcent na kvalitu stylu či přesnost a detailnost záznamů zejména vztah těchto děl k velkým osobnostem a událostem doby, kterou zachycují. Obraz, který nám jejich autoři zprostředkovávají, je často velice živý a bohatý na informace, protože kláštery, v nichž kronikáři působili, nepředstavovaly již uzavřené instituce, ale součást okolního světa, s nímž byly v aktivním spojení. Kronikáři byli často očitými svědky popisovaných událostí, na kterém někdy měli i aktivní podíl, a ve svých dílech nám tak zprostředkovávají i svůj vlastní, osobitý pohled. Přestože ne všichni měli ambice sepsat dějiny světa a zachovali nám především živoucí obraz své vlastní doby, řada kronikářů následovala tradici kontinentálních kronik jakožto obrazu dějin světa, který v jejich případě ohraničovalo především pobřeží samotné Británie. V obou případech jsou tyto kroniky cenným zdrojem informací k anglo-skotskému vztahu, protože skotské království vstupovalo od konce 11. století do stále užšího vztahu se svým anglickým sousedem.

však tito autoři její sdělení reinterperetovali ve vztahu ke své současnosti, prostředí i vlastní perspektivě a jejich líčení tak mohou odrážet také tradici o anglo-skotském vztahu v jejich době. Především jsou však jejich díla důležitá pro dobové události mezi Skotskem a Anglií, k nimž jsou cenným zdrojem autentických informací odrážejících vlastní pohled jejich autorů.

Při práci s následujícími anglickými prameny 12. a 13. století jsem čerpal z edic, které vznikly již v průběhu 19. století, avšak kvalitou práce svých autorů se stále vyrovnají moderním edicím a jejich využití je proto možné dodnes, přičemž některé z těchto pramenů nově editovány dosud ani nebyly. Zejména druhá polovina 19. století představuje zlatý věk ediční činnosti viktoriánských badatelů, kteří se vyznačovali jak značnou erudicí a perfektní znalostí pramenného materiálu, tak také kritickým přístupem, díky kterému vznikly edice středověkých pramenů vyhovující i současným požadavkům historického bádání. Nové edice, které vznikaly od poloviny 20. století, většinou spíše rozšiřují naše znalosti o jednotlivých pramenech, avšak samotná ediční činnost viktoriánských badatelů zůstává i nadále plně využitelná.

Nejrozsáhlejší ediční řadu středověkých pramenů z tohoto období představuje edice *Rerum Britannicarum Medii Aevi Scriptores* (zkráceně též *Rolls Series*). Právě v této edici vydal významný a velmi plodný viktoriánský editor William Stubbs kupříkladu *Kroniku a Gesta Rogera z Howdenu*, dílo kronikářů *Waltera z Coventry* či *Gervase z Canterbury*, *Thomas Arnold* poté dílo *Jindřicha z Huntingdonu*, *Richard Howlett* *kroniku Viléma z Newburghu* či *Henri R. Luard* dílo *Matouše Pařížského*.

Výsledky náročné práce editorů a historiků 19. století byly samozřejmě publikovány i mimo tuto řadu. Na vzniku několika edic významných anglických kronikářů se mezi lety 1838–1856 podílela *English Historical Society* sdružující tehdy uznávané historiky, editory i významné aristokratické podporovatele a pod její záštitou vyšly edice *kroniky Rogera z Wendoveru* od *Henryho O. Coxe*, *Viléma z Malmesbury* od *Thomase D. Hardyho* či *Jana z Worcesteru* od *Benjamina Thorpa*. Díky tomu si také všechna tato díla udržují nejen podobný formát a strukturu, ale především úroveň své kvality.

Nejvýznamnějšími kronikáři pro období první poloviny 12. století jsou bezesporu *Jan z Worcesteru* a *Vilém z Malmesbury*. Základem Janova díla *Chronicon ex Chronicis*²⁵,

---

²⁵ THORPE, Benjamin (ed.). *Florentii Wigorniensis Monachi Chronicon ex Chronicis*. Vol. I., London 1848. Autorství kroniky bylo starším bádáním připisováno jinému členovi worcesterské kapituly jménem Florenc, zatímco Jan byl považován pouze za autora závěrečné části díla, poznatky moderního bádání však svědčí o

keré Jan dovedl do roku 1140, byla kronika irského mnicha Mariana Scotta, který v říšském klášteře v Mainz sepsal ve druhé polovině 11. století své dílo *Chronica Clara*, jež bylo mezi kronikáři poměrně oblíbené a opisované. Ve svém díle se Jan z Worcesteru často věnoval také dění na anglo-skotských hranicích a interakcím vládců obou zemí a velkou část informací přitom čerpal z nedochované verze Anglosaské kroniky, která však byla příbuzná severním verzím D a E, jež se dochovaly. Janovy překlady staroanglického textu kroniky do latiny mnohdy odrážejí jeho vlastní interpretaci původního anglosaského textu a zprostředkovávají pohled autora 12. století i určitou tradici, která o postavení skotských králů existovala a promítala se do Janova chápání tohoto vztahu v minulosti, kterou popisoval.

Janův současník Vilém z Malmesbury věnoval pozornost událostem na severu Británie o něco méně. Během psaní svého díla *Gesta regum Anglorum*²⁶ však prokázal nevídané úsilí při shromažďování pramenů, byť místy stejně tak i svůj literární talent a hojnou imaginaci, které při nedostatku komparativního materiálu k některým pasážím Vilémova díla vedou k určitým pochybnostem o autentičnosti jeho líčení. Velkou část informací, které nám Vilém ve svém díle zprostředkovává, lze nicméně považovat za věrohodnou. Jeho kronika líčí dějiny anglického království s přesahem i do dalších částí Británie včetně Skotska, a to až do roku 1127, události své současnosti pak Vilém zachytil ve třech knihách svého díla *Historia novella* pokrývajícího léta 1128–1142.

Ve stejné době jako Jan a Vilém působil na severu Anglie v northumbrijském Durhamu, centru nejsevernější anglické diecéze, mnich tamního převorství Symeon²⁷. Symeon z Durhamu se ve svém díle soustředil zejména na dějiny své diecéze a jeho zájem většinou nepřesahoval její hranice, právě Durham však představoval pomyslnou bránu do Northumbrie a mnohokrát se tak objevil v ohnisku zájmu skotských králů. Vzhledem k blízkosti skotského království věnoval Symeon dění v této části Británie určitou pozornost

---

tom, že hlavním autorem kroniky byl Jan, zatímco Florencův podíl při její kompilaci byl sekundární, srov. GRANSDEN, Antonia. *Historical writing in England c. 550 to 1307*. Vol 1. London 1974, s. 144.

²⁶ HARDY, Thomas Duffus (ed.). *Willelmi Malmesbiriensis monachi Gesta regum Anglorum atque Historia novella*. Vol. I.–II., London 1840. Edice zahrnuje jak Vilémovo dílo *Gesta regum*, tak také kroniku jeho současnosti *Historia novella*. Svá *Gesta regum* dokončil Vilém roku 1125 a později je rozšířil do roku 1127, kdy na ně navázal dílem *Historia Novella* zachycujícím události let 1128–1142.

²⁷ HODGSON-HINDE, John (ed.). *Symeonis Dunelmensis opera et collectanea*. Vol. I., Durham 1868. Symeon z Durhamu se nejprve zabýval dějinami durhamské církve, roku 1129 pak dokončil své dílo *Historia regum Anglorum et Dacorum*, ve kterém pojednává o činech anglosaských králů se zřetelem na dění v Northumbrii a které posléze rozšířil v dílo *Historiae Continuatio* až do roku 1129. Symeonův editor John Hodgson započal svou kariéru jako úspěšný britský politik a teprve na jejím konci na sklonku života se začal naplno věnovat historickému bádání, v němž využil své kvalitní vzdělání, a to se zaměřením zejména na historii Northumbrie. Kromě několika historických publikací vydal roku 1868 právě dílo Symeona z Durhamu.

a ve svém díle nám poskytuje některé cenné informace. Ze Symeonova rozsáhlého díla editovaného Johnem Hodgsonem²⁸ je pro účely této práce podstatné zejména dílo *Historia regum Anglorum et Dacorum*. Při jeho kompilaci Symeon hojně čerpal nejen z Anglosaské kroniky, ale do roku 957 také z nedochovaných northumbrijských análů. Pro pozdější období pak Symeon vycházel převážně z díla Jana z Worcesteru anebo spíše totožné kopie Anglosaské kroniky, z níž čerpal i Jan, které ovšem doplnil některými vlastními vsuvkami a komentáři. Pro léta 1119–1129 pak Symeonovo dílo představuje jeho soudobé svědectví o dění na hranicích Anglie a Skotska.

Všichni zmínění autoři byli představiteli generace kronikářů, která postupně umírá v průběhu 40. let 12. století. Jejich dílo je podstatné nejen svým záběrem, který zahrnoval také události ve Skotsku a interakce mezi vládci Skotska a Anglie, ale zároveň představuje důležitý komparativní materiál k Anglosaské kronice či kronice z Melrose a odráží pohled těchto autorů na popisované události i dobovou tradici, jež se v té době k anglo-skotskému vztahu pojila.

O něco mladším představitelem této první plodné generace autorů byl Jindřich z Huntingdonu. Jako jediný z kronikářů tohoto období byl příslušníkem světského kléru jako arciděkan v Lincolnu. Na pokyn tamního biskupa Alexandra vytvořil Jindřich rozsáhlé dílo *Historia Anglorum*²⁹, které dovedl až roku 1154 na konec vlády anglického krále Štěpána I. Vycházel přitom z Anglosaské kroniky i řady dalších pramenů menšího rozsahu, přičemž patrně sdílel stejnou verzi Anglosaské kroniky, z níž čerpal Jan z Worcesteru. Jindřich projevil značný literární talent a jeho dílo se stalo díky vloženým historkám a anekdotám oblíbeným již ve své době a dodnes se tak zachovalo v celé řadě opisů, navzdory tomu je však zdrojem autentických informací cenných zejména pro Jindřichovu vlastní dobu. Protože biskup Alexandr, který zemřel roku 1148, byl do své smrti v úzkém kontaktu s anglickým královským dvorem, Jindřich měl řadu informací patrně přímo z první ruky a jeho záznamy lze považovat za poměrně věrohodné. Přestože se Jindřich věnuje především událostem v Anglii, svou pozornost neopomenul obrátit také k jednáním jejích králů s vládci Skotska i událostem za Štěpánových válek tam, kde hrál skotský král významnější roli. Zároveň nám Jindřichovo dílo zprostředkovává názory autora formovaného prostředím vysoce postaveného sekulárního kléru první poloviny 12. století a potenciálně tak i jiný pohled na některé události anglo-skotského vztahu.

---

²⁸ Týž (ed.). *Symeonis Dunelmensis opera et collectanea*. Vol. I., Durham 1868.

²⁹ ARNOLD, Thomas (ed.). *Henrici archidiaconi huntendunensis Histori Anglorum*. London 1879.

S nástupem anjouovské dynastie na anglický trůn roku 1154 přichází nová generace kronikářů, jejichž díla nás bohatě informují o událostech za vlády plantagenetských králů, ale také o jejich intenzivních vztazích se skotskými vládci. Jedním z nejvýznamnějších kronikářů 2. poloviny 12. století byl Roger z Howdenu, jehož působení v diplomatických službách Jindřicha II. a Richarda I. se odrazilo v Rogerově vysoké informovanosti a také v přístupu k četnému diplomatickému materiálu, který se v některých případech zachoval jen díky Rogerovým opisům v jeho díle.³⁰ To tvoří starší kronika vlády Jindřicha II. a prvních let vlády Richarda I. *Gesta Henrici II et Gesta Regis Ricardi* končící rokem 1192.³¹ Oproti kronikářům předchozí generace Roger zprvu neměl ambice vytvořit světovou kroniku, ale zachytit především dění okolo anglického krále Jindřicha II. Od konce 70. let 12. století Roger postupně pojímal své dílo širěji jako kroniku Jindřichovy říše a po nástupu Richarda I. svá *Gesta* revidoval v díle *Chronica magistri Rogeri de Hoveden*³² zachycujícím události Rogerových dnů až do roku 1201 a počátku vlády Jana Bezzemka. Přestože se Roger samotným událostem na severním okraji anjouovské říše nevěnuje, díky jeho spojení s Jindřichovým a Richardovým dvorem nám nechybějí informace o jednáních a setkáních anglických králů se skotskými vládci, které mají pro toto období prvořadý význam.

Rogerovým současníkem byl Vilém z Newburghu, který ve svém díle *Historia rerum Anglicarum*³³ zpracoval historii anglického království do roku 1198. Vilém nejen, že doplňuje dílo Rogera z Howdenu, ale především na události líčené Rogerem poskytuje vlastní pohled, a proto jsem i z jeho díla hojně čerpal. Na jejich tvorbu navazuje dílo mladšího kronikáře Rogera z Wendoveru, mnicha z anglického kláštera v St Albans, *Flores Historiarum*³⁴, které je ceněno zejména pro líčení událostí let 1215–1235, jichž byl Roger svědkem, nicméně z hlediska anglo-skotského vztahu jsou pro nás podstatnější především události předchozího období, na které je Rogerova kronika taktéž bohatá. Přestože Roger při jejich popisu čerpal ze starších pramenů, jakými byly i Howden a Vilém z Newburghu,

---

³⁰ BARLOW, Frank. Roger of Howden. *The English Historical Review*. 1950, vol. 65, no. 256, s. 352–360 [cit. 2023–03–09]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/555500>.

³¹ STUBBS, William (ed.). *Gesta regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis. The Chronicle of the Reigns of Henry II. and Richard I. A.D. 1169–1192*. Vol. I.–II., London 1867. Původně bylo autorství tohoto díla starším bádáním připisováno Benediktu z Peterborough s tím, že Roger jej pouze dokončil a následně přepracoval ve své pozdější kronice. S tímto názorem se setkáváme již v předmluvě edice Williama Stubbsa a přetrvával i v 1. polovině 20. století, srov. WARD, Adolphus W., TRENT, William P., et al. (eds.). *The Cambridge history of English and American literature: An encyclopedia in eighteen volumes*. New York 2000 [cit. 2023–03–09]. Dostupné v online verzi (bez uvedení čísel stran tištěného vydání) na <https://www.bartleby.com/211/0913.html>. Podle současného kritického výzkumu náleží však v obou případech autorství Rogerovi z Howdenu a představuje pouze odlišné fáze vývoje jeho kroniky.

³² STUBBS, William (ed.). *Chronica magistri Rogeri de Hovedene*. Vol. I.–III., London 1868.

³³ HAMILTON, Hans C. (ed.). *Historia rerum anglicarum Willelmi Parvi*. Vol. II., London 1856.

³⁴ COXE, Henri O. (ed.). *Rogeri de Wendover Chronica sive Flores historiarum*. Vol. I.–II., London 1841.

jeho líčení má přesto podstatnou hodnotu, neboť Vilém v něm zprostředkovává vlastní pohled na tyto události i jistou tradici formovanou dalším vývojem anglo-skotského vztahu.

Informace těchto autorů jsem doplňoval z díla Gervase z Canterbury, konkrétně z jeho *Kroniky*³⁵ a *Gest*³⁶. Přestože ve své Kronice se Gervas v souladu s kronikářskou tradicí vrací hluboko do minulosti, je tato část jeho díla poměrně stručná a odvozená z nám již známých pramenů a nenabízí proto nový pohled na události z vývoje anglo-skotského vztahu. Zato je však Gervasovo dílo důležité svým líčením autorovy současnosti. Svou Kroniku tento canterburský mnich zakončil rokem 1199 a s nástupem Jana Bezzemka na něj navázal dílem *Gesta regum*, jež dovedl až do roku 1210 a k některým událostem nabízí vlastní osobitý pohled a komentář.

Zatímco vláda Jana Bezzemka v Anglii byla z hlediska vývoje anglo-skotského vztahu skutečně dynamickým obdobím, nástup Jindřicha III. na anglický trůn vedl ke stabilizaci toho vztahu a jeho podoby a od 2. čtvrtiny 13. století tak nemáme ke vzájemným interakcím vládců obou zemí příliš mnoho informací, přestože jejich kontakt zdaleka neustal. Důležitý zdroj pro dění v tomto období představuje kronika Waltera z Coventry, který sice psal své dílo *Memoriale fratris Walteri de Coventria*³⁷ až na samém konci 13. století, pro období vlády Jana Bezzemka a Jindřicha III. však vycházel z dobové kroniky z Barnwell, která představuje poměrně spolehlivý zdroj informací zachycující leta 1201–1225.³⁸ Protože tato kronika dosud nebyla editována, je skrze Walterovu zpracování přístupná právě v jeho díle.

Pro období vlády skotského krále Alexandra II. a první leta vlády jeho syna Alexandra III. a jejich vztahy s Jindřichem III. je důležitým pramenem také kronika anglického kronikáře Matouše Pařížského, který působil v klášteře Saint Albans, kde navázal na dílo svého předchůdce Rogera z Wendoveru. Matoušovo dílo *Chronica Majora* je cenným zdrojem

---

³⁵ Gervasovo dílo bylo editováno v edici *Rolls Series* Williamem Stubbsem, viz STUBBS, William (ed.). *The Historical Works of Gervase of Canterbury*. Vol. I., London 1879. První svazek obsahuje pouze Gervasovu kroniku.

³⁶ STUBBS, William (ed.). *The Historical Works of Gervase of Canterbury*. Minor Works. Vol. II., London 1880. Druhý svazek Gervasova díla zahrnuje edici jeho *Gest* a dále dílo *Actus Pontificum Cantuariensis Ecclesia* a topografické dílo *Mappa Mundi*.

³⁷ Dílo Waltera z Coventry editoval taktéž William Stubbs, z jehož kvalitní ediční práce čerpám i v tomto případě, viz STUBBS, William (ed.). *Memoriale Fratris Walteri de Coventria*. *The Historical Collections of Walter of Coventry*. Vol. I., London 1873.

³⁸ Význam kroniky z Barnwell vyzdvihoval již editor Coventryho díla William Stubbs a zdůrazňoval jej i James Clarke Holt, významný britský medievista, viz HOLT, James C. *The Northerners: A Study in the Reign of King John*. Oxford 1992, s. 9; KAY, Richard. *Walter of Coventry and the Barnwell Chronicle*. *Traditio*. 1999, vol. 54, s. 141 [cit. 2023-03-09]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/27831975>. Kronika nebyla nikdy vydána a k dispozici je tak pouze v rámci díla Waltera z Coventry. K jejímu původu, pramenné kritice a využití v díle Waltera z Coventry viz KAY, *Walter of Coventry and the Barnwell Chronicle*, s. 141–167.

informací k vývoji anglo-skotského vztahu a interakcím panovníků obou zemí až do roku 1259.

Právě pro období 13. století jsem mohl výpovědi narativních pramenů doplnit také o informace dochovaného diplomatického materiálu. S výjimkou několika starších listin k anglo-skotskému vztahu, které se nám dochovaly a byly editovány v rámci samostatných výzkumů těchto pramenů, pochází ucelenější diplomatický materiál až z počátku 13. století z produkce královské kanceláře anglického panovníka. Přestože ta fungovala již za Jindřicha II., nejstarší dochované dokumenty pocházejí až z období vlády Jana Bezzemka a některé z nich se vztahují právě také ke vztahům se Skotskem. Ze skotského prostředí bohužel podobnými prameny nedisponujeme. Přestože fungování královské kanceláře zde lze od počátku 13. století, byť v omezenější míře, taktéž předpokládat, za celé 13. století se z její produkce nic nedochovalo. Dokumenty anglické královské kanceláře byly pro období vlády Jana Bezzemka editovány podle svého druhu pro Public Record Office Thomasem D. Hardym v edicích *Charter Rolls*³⁹ (pro královské listiny), *Close Rolls*⁴⁰ (pro královské listy, korespondenci a další záznamy královské kanceláře) a *Patent Rolls*⁴¹ (pro písemné pokyny krále). Na činnost Thomase Hardyho navázal především William H. Stevenson, který dovedl edici *Close Rolls* až do roku 1272 a další záznamy pro období let 1272–1509 zpracoval alespoň formou shrnujícího textu ke každému roku.⁴²

Výše uvedený výčet pramenů skotské a anglické, potažmo irské provenience vystihuje pochopitelně pouze ty nejdůležitější prameny, ze kterých jsem v této práci vycházel nejvíce. Jejich kompletní výčet se nachází v seznamu použitých pramenů a literatury na konci této práce. Soubor těchto zdrojů však stále představuje pouze určitý výběr dochovaných pramenů pro zkoumané období. U takto rozsáhlého tématu, jakým vývoj skotské vazaloty v rámci anglo-skotského vztahu v průběhu téměř čtyř staletí je, nezbyvá, než přistoupit k určité selekci pramenů, aby bylo možné toto téma vůbec uchopit a systematicky a přehledně zpracovat.

---

³⁹ HARDY, Thomas D. (ed.). *Rotuli chartarum in turri Londinensi asservati*. Vol. I, London 1837.

⁴⁰ týž: *Rotuli litterarum clausarum in Turri Londinensi asservati*. Vol. I., London 1835.

⁴¹ týž: *Rotuli litterarum patentium in Turri Londinensi asservati*. Vol. I., London 1835.

⁴² STEVENSON, William H. (ed.). *Calendar of the Close rolls preserved in the Public Record Office: Edward I AD. 1272–1279*. Vol. V., London 1900.

1.2 Literatura

Navzdory četné produkci odborné zahraniční literatury týkající se výzkumu středověkých skotských dějin a jejich vybraných aspektů zůstává téma anglo-skotských vztahů zpracováno pouze částečně v jednotlivých monografiích či příspěvcích sborníků a odborných periodik. V českém prostředí bohužel stále chybí podrobnější zpracování skotské historie a doposud jsou tak v českém jazyce dostupné jen překlady některých kompilací skotských dějin. Z novějších monografií je možné uvést Dějiny Skotska⁴³ od skotské historičky na univerzitě v Oxfordu Jenny Wormaldové. Tato diplomová práce má proto za cíl stát se také příspěvkem k výzkumu středověkých skotských dějin v českém prostředí.

Skotské dějiny v období středověku byly v rámci zahraniční produkce zpracovány v řadě děl, od prací kompilačního charakteru⁴⁴ přes monografie zaměřené na konkrétní období či postavy skotských dějin až po podrobné studie⁴⁵ orientující se na vybrané problémy tohoto období. Bohužel ani jedna z dosud vydaných prací se nezabývá přímo otázkou anglo-skotského vztahu či vývoje skotské vazaloty, ani tomuto tématu nevěnuje větší pozornost. Přestože vývoj obou zemí byl ovlivněn jejich vzájemnou blízkostí a především v období vrcholného středověku jej formovaly četné interakce mezi jejich vládci, téma anglo-skotských vztahů a vzniku skotské vazaloty, jejich proměn i tradice zůstává v dosavadním bádání vedlejší záležitostí, a pokud je mu věnována pozornost, děje se tak ve vztahu ke konkrétním událostem či aspektům tohoto vztahu a dosud tak nebylo toto téma v literatuře komplexně zpracováno.

Dosavadní kompilace skotských dějin nejsou příliš rozsáhlé a v rámci celkového zpracování historie Skotska je v nich období středověku věnován jen omezený prostor. Větší pozornosti se tomuto období skotských dějin dostalo v rámci ediční řady New Edinburgh History of Scotland z nakladatelství Edinburgh University Press Ltd., která navázala na původně čtyřsvazkovou edici Edinburgh History of Scotland, jež vznikla pod záštitou univerzity v Edinburghu v 70. letech 20. století. První svazek, který z této starší

---

⁴³ WORMALDOVÁ, Jenny. *Dějiny Skotska*. Praha 2007.

⁴⁴ Výčet těchto prací by byl vzhledem k jejich množství skutečně vyčerpávající, vyzdvihnout mezi nimi lze monografii A. D. M. Barrella *Medieval Scotland* postihující nejen politické dějiny, ale i celkový politicko-spoločenský vývoj Skotska ve středověku, viz BARRELL, A. D. *Medieval Scotland*. Cambridge 2000.

⁴⁵ Z těch lze zmínit rozsáhlou práci profesorky středověké historie na King's College London Alice Taylor *The Shape of the State in Medieval Scotland*, která je výsledkem jejího doktorského studia a stála na počátku jejího dlouhodobého zájmu o skotské dějiny. Jedná se o dosud nejpodrobnější studii vývoje skotské vlády ve 12.–13. století, bohužel orientovanou pouze na domácí prostředí bez přesahu k samotnému anglo-skotskému vztahu. Viz TAYLOR, Alice. *The Shape of the State in Medieval Scotland, 1124-1290*. Oxford 2016.

řady vzešel, představuje monografie profesora skotských dějin na univerzitě v Glasgow A. A. M. Duncana *Scotland. The Making of the Kingdom*⁴⁶, která si dodnes zaslouží pozornost, a to jak svým značným rozsahem, tak kvalitou. A. A. M. Duncan se v rámci zpracování skotských středověkých dějin zaměřil i na některé aspekty anglo-skotského vztahu, které nelze v rámci této fáze skotské historie zcela pominout, a věnoval pozornost postavení skotských králů vůči jejich anglickým protějškům. Přestože otázce skotské vazaliny se věnuje pouze okrajově, jeho práce odhaluje důležitou formativní úlohu anglo-skotského vztahu ve vývoji skotského království a představovala pro mě výchozí bod mého bádání.

Vzhledem ke svému záběru ovšem práce profesora Duncana ani navzdory svému rozsahu plně nepostihuje řadu aspektů skotských středověkých dějin včetně vlivu anglo-skotského vztahu na vývoj Skotska či jeho komplexní podoby.⁴⁷ V edici *New Edinburgh History of Scotland*⁴⁸ byly proto tomuto období skotských dějin věnovány hned čtyři monografie skotských historiků, a to Jamese E. Fräsera *From Caledonia to Pictland*⁴⁹, Alexe Woolfa *From Pictland to Alba*⁵⁰, Richarda Orama *Domination and Lordship*⁵¹ a Michaela Browna *The Wars of Scotland*⁵², které ve vzájemné návaznosti pokrývají období od prvních století našeho letopočtu až do konce 14. století. Pro účely této práce měly největší význam monografie Alexe Woolfa, profesora na univerzitě v St Andrews se zaměřením zejména na dějiny Irska a Skotska před rokem 1066, a Richarda Orama, profesora středověké historie na univerzitě ve skotském Stirlingu. Jejich práce pokrývají období, které v rámci vývoje skotské vazaliny sledují, a jejich menší časový rámec poskytuje prostor pro mnohem hlubší a podrobnější pohled na různé aspekty vývoje skotského království včetně jeho vztahů se sousední Anglií a interakcí mezi vládci obou zemí. Z prací obou autorů jsem tak čerpal četné podněty i řadu informací k dobovému vývoji a konfrontoval dílčí výsledky svého bádání s jejich závěry.

---

⁴⁶ DUNCAN, Archibald A. M. *Scotland. The Making of the Kingdom*. Edinburgh 1975.

⁴⁷ Na svou starší práci navázal A. A. M. Duncan novou monografií z roku 2002 *The Kingship of the Scots*, která postihuje vývoj královské vlády ve Skotsku v období od 10. do 13. století. Zaměření této práce dává možnost věnovat více pozornosti i anglo-skotskému vztahu v rámci interakcí mezi skotskými králi a vládci Anglie, nicméně i v tomto případě ovlivňuje prostor, který mohl být tomuto tématu věnován, široký časový záběr práce i celá šíře různých aspektů, jimž je ve vývoji skotského království v tomto období věnována autorova pozornost. Viz DUNCAN, Archibald A. M. *The Kingship of the Scots, 842–1292: Succession and Independence*. Edinburgh 2002.

⁴⁸ Dosud v této edici vyšlo sedm svazků mapujících skotské dějiny od raného středověku po konec 19. století.

⁴⁹ FRASER, James E. *From Caledonia to Pictland: Scotland to 795*. Edinburgh 2009.

⁵⁰ WOOLF, Alex. *From Pictland to Alba: 789–1070*. Edinburgh 2007.

⁵¹ ORAM, Richard D. *Domination and Lordship: Scotland 1070–1230*. Edinburgh 2011.

⁵² BROWN, Michael. *The Wars of Scotland: 1214–1371*. Edinburgh 2004.

Otázka vývoje anglo-skotského vztahu a skotské vazaloty představuje ovšem široké téma, které tak přesahuje i do dalších prací, jež se skotskými dějinami přímo nezabývají, ale určitým způsobem se jich v období, které tato diplomová práce sleduje, dotýkají. Ve vztahu k vikingské expanzi a jejím vlivům na události v Británii je to především dílo anglické historičky na univerzitě v Liverpoolu Clare Downham *Viking Kings of Britain and Ireland*⁵³. Dále se jedná o práce věnované anglickým dějinám, které v rámci jejich vývoje věnují pozornost i interakcím s dalšími politickými celky na území Británie včetně Skotska. Pro anglosaské období se jedná o základní práci Franka M. Stentona *Anglo-Saxon England*⁵⁴ a zejména pak o dílo Nicolase J. Highama a Martina J. Ryana z univerzity v Manchesteru *The Anglo-Saxon World*⁵⁵. Na ně navazují monografie věnované období anglických dějin po normanském záboru, z nichž stojí za zmínku především práce dvou předních anglických medievistů Roberta Bartletta, emeritního profesora středověkých dějin na univerzitě ve skotském St. Andrews, *England under the Norman and Angevin Kings*⁵⁶, a Davida Carpentera, profesora středověkých dějin na King's College London *The Struggle for Mastery*⁵⁷. Tyto monografie mapují společensko-politický vývoj anglického království od nástupu normanské dynastie a pozornost přitom částečně věnují také vztahům jejich vládnoucích členů k sousedním skotským vládcům. Prezntují přitom výsledky novějšího i staršího bádání z perspektivy anglických historiků a poskytovaly mi tak četné podněty k vlastnímu výzkumu, jehož výsledky jsem mohl s autory těchto prací konfrontovat.

Vývoj skotské vazaloty vycházel ze vztahu skotských a anglických vládců, a proto jsem čerpal také z jejich biografii. Bohužel moderního biografického zpracování se mezi skotskými panovníky dosud dostalo jen několika málo z nich, a to i z důvodu nedostatečného pramenného materiálu a omezeného množství informací, které k nim máme. Za zmínku však rozhodně stojí dvě monografie Richarda Orama věnované Davidu I.⁵⁸ a Alexandrovi II⁵⁹, které sice zachycují jen malou část ze sledovaného období vývoje anglo-skotského vztahu, avšak právě vláda těchto dvou panovníků představuje v tomto směru důležité období. Většinou však nezbývalo než čerpat z monografií anglických panovníků, s nimiž skotští vládcové vstupovali do kontaktů i konfliktů.

---

⁵³ DOWNHAM, Clare. *Viking Kings of Britain and Ireland. The dynasty of Ívarr to A.D. 1014*. Edinburgh 2007.

⁵⁴ STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*. Oxford 2001.

⁵⁵ HIGHAM, Nicholas J., RYAN, Martin J. *The Anglo-Saxon World*. London 2013.

⁵⁶ BARTLETT, Robert. *England under the Norman and Angevin Kings: 1075–1225*. Oxford 2002.

⁵⁷ CARPENTER, David. *The Struggle for Mastery. Britain 1066–1284*. London 2003.

⁵⁸ ORAM, Richard D. *David I: The King who Made Scotland*. Cheltenham 2008.

⁵⁹ ORAM, Richard D. (ed.). *The Reign of Alexander II, 1214–1249*. Leiden 2005. Na tuto práci Richard Oram navázal jejím aktualizovaným a přepracovaným vydáním z roku 2013, viz ORAM, Richard D. *Alexander II: King of Scots 1214–1249*. Edinburgh 2013.

Prakticky všem anglosaským králům i jejich anglo-normanským a anjouovským nástupcům se dostalo zpracování v některé z moderních monografií.

Tématu rituálů a neverbálního vystupování je věnována monografie francouzského medievisty působícího na univerzitě v nizozemském Leidenu Philippa Buca *The Dangers of Ritual*⁶⁰ z roku 2001, která v době svého vydání vzbudila širokou pozornost medievistů pro řadu Bucových postřehů k tématu středověkých rituálů. O rok později vydal John Anthony Burrow, profesor anglické literatury na univerzitě v Bristolu, svou monografii *Gestures and Looks in Medieval Narrative*⁶¹, v níž Burrow zkoumá téma neverbální komunikace ve středověké společnosti na příkladu vybraných narativních textů evropského středověku a poukazuje především na dlouhé trvání významů neverbálních gest ve společnosti, ale také na úskalí jejich interpretace moderním badáním.

Důležitou součástí použité literatury v této práci představují také citované odborné články.⁶² Skrze zaměření na specifickou problematiku v úzším časovém rozpětí umožňují provedení hlubších a podrobnějších výzkumů a přinášejí tak cenné dílčí poznatky, kterých jsem v této práci mohl využít. Především se jednalo o studie věnované různým formám středověkých rituálů a demonstrativního vystupování, funkci slibů a přísah, které se posléze odrážejí v podobě přísah věrnosti a lenních slibů, i některým aspektům vývoje politické kultury a reprezentativního vystupování. Mezi autory, z jejichž sborníkových příspěvků nebo článků do periodik, jakými jsou kupříkladu *The English Historical Review* a *The Scottish Historical Review*, jsem nejčastěji čerpal, je třeba zmínit Julii S. Barrow, profesorku středověkých dějin na univerzitě v Leedsu, jejíž výzkum se soustředil zejména na demonstrativní a rituální vystupování anglosaských králů, Charlese Insleyho, lektora středověkých dějin na univerzitě v Manchesteru, nebo George Molyneuxe, skotského historika z univerzity v Oxfordu. Oba posledně jmenovaní se věnují různým formám královské reprezentace, rituálního jednání a přenosům tradice. Otázkou přísah a slibů se zabývali především Matthias Ammon z fakulty moderních a středověkých jazyků a

---

⁶⁰ BUC, Philippe. *The Dangers of Ritual: Between Early Medieval Texts and Social Scientific Theory*. Princeton 2001.

⁶¹ BURROW, John A. *Gestures and Looks in Medieval Narrative*. Cambridge 2003. První vydání pochází z roku 2002 a představovalo první publikaci věnovanou tomuto tématu v angličtině, viz Cambridge University Press. *Gestures and Looks in Medieval Narrative*. In: *Cambridge Core* [online]. 2009. Dostupné na <https://doi.org/10.1017/CBO9780511483240> [cit. 2023-3-19].

⁶² Všechny citované články byly v době psaní této diplomové práce získány v online podobě z dostupných elektronických informačních zdrojů, jejichž adresa je vždy vedena v příslušné citaci v poznámce pod čarou a v seznamu použité literatury. K intenzivnějšímu využití online zdrojů vedlo především omezení provozu knihoven a dalších zařízení během pandemie onemocnění COVID19 v roce 2020 a 2021, a proto byly ve výraznější míře využívány právě elektronické zdroje odborné literatury.

lingvistiky univerzity v Cambridge a Alice Taylor, profesorka středověké historie na King's College London. Vedle těchto anglických autorů jsem čerpal kupříkladu také z výsledků výzkumu německé historičky Brigitte Kasten.

Poznámka k podobě vlastních jmen a názvů

Na rozdíl od starší literatury se silným sklonem k anglikanizaci se v současném bádání prosazuje tendence uvádět skotská vlastní jména v jejich jazykových tvarech typických pro současné gaelské jazyky, které lépe odpovídají původní fonetické podobě jmen soudobých aktérů. Grafická podoba gaelských jmen je však poměrně složitá a jejich výslovnost podléhá celé řadě pravidel gaelské mluvnice a českému prostředí je tak mnohem více cizí než jejich anglikanizované varianty. Pro dosažení co nejvyšší přehlednosti textu a jednotlivých postav uváděných v této práci jsem proto přistoupil k uvádění skotských vlastních jmen v anglicizované podobě tak, jak jsou v českém prostředí známa například z překladů Shakespearových děl. Byla tak upřednostněna kupříkladu varianta Duncan před Donnchad či Malcolm před Máel Coluim. V případech, kdy k uváděným vlastním jménům v této podobě existuje běžně používaný český ekvivalent, byla v textu dána přednost české variantě jména. Před striktní konzistentností v používání jediné podoby vlastních jmen tak byla upřednostněna plynulost textu a jeho snazší uchopení českým čtenářem. Geografické názvy jsou v textu uváděny v jejich současné anglické podobě. Pouze v případech, kdy k těmto názvům existuje používaný český ekvivalent, byla zvolena tato varianta názvu, která je českému prostředí bližší.

2. Od království Piktů ke království Alby: severní Británie před rokem 900

2.1 Piktové, Skotové, Irové. K počátkům piktského království

„Za našich dnů Británie pěstuje a vyznává jednu jedinou nauku nejvyšší pravdy a pravé vznešenosti v jazycích pěti národů, v souladu s počtem pěti knih, v nichž je Boží zákon sepsán: to znamená v jazyce Anglů, Britů, Irů, Piktů a Latinů, jejichž jazyk se díky studiu Písma stal společný i všem ostatním. Nejdříve ovšem obývali tento ostrov pouze Britové, od nichž i dostal jméno. Vypravuje se, že do Británie se přeplavili z kraje Armorica a zmocnili se jižních částí ostrova. A když pak postupně od jihu ovládli již valnou část ostrova, stalo se, že národ Piktů – říkají, že ze Skythie – vyplul na několika málo dlouhých lodích na Oceán a poháněn silnými větry, projel kolem celého pobřeží Británie, až dorazil do Irska a vylodil se na jeho severních březích. Tam ale narazil na národ Irů, a když je v těch končinách žádal o sídliště také pro sebe, nemohl to prosadit... A tak Piktové zamířili do Británie a začali osídlovat severní části ostrova, protože jih obsadili Britové.“⁶³

Těmito slovy líčil historii osídlení britského severu anglosaský kronikář počátku 8. století Beda Ctihodný. Beda pocházel z anglosaského království Northumbrie a jeho malý, avšak významný klášter v Jarrow stál jen nedaleko od starého římského opevnění, které bylo v Bedových časech stále ještě živou připomínkou římské přítomnosti v Británii. Hadriánův val táhnoucí se od východu na západ napříč celou zemí rozdělával až do počátku 5. století Británii na dva světy – svět římský a svět barbarský.⁶⁴

Zatímco v sousedství římského území mezi řekami Tyne a Forth sídlily kmeny keltských Britů, oblast severně od řek Forth a Clyde obývali Piktové, jak tamní kmeny souhrnně nazývali pozdější římstí autoři.⁶⁵ Je zřejmé, že na severu Británie neexistoval v té době ještě

---

⁶³ VENERABILIS, Beda. *Církevní dějiny národa Anglů*. Přel. KINCL, Jaromír, MORAVOVÁ, Magdalena. Praha 2008, s. 31

⁶⁴ Přestože při dobývání Británie v 1. století našeho letopočtu pronikly síly Říma mnohem dál na sever, ustálil se nakonec římský limit na linii mezi zálivem Solway na západě a řekou Tyne na východě, tedy na hranicích dnešních anglických hrabství Cumbrie a Durham, a s výjimkou dnešního hrabství Northumberland tak téměř přesně kopíroval dnešní hranice mezi Anglií a Skotskem.

⁶⁵ Jedním z prvních záznamů o etnografii britského severu je popis tažení Gnaea Julia Agricolae na území Skotska (patrně až po Aberdeenshire na severovýchodě země) z pera jeho synovce Tacita z konce 1. století, viz FRASER, James E. *From Caledonia to Pictland: Scotland to 795*. Edinburgh 2009, s. 17–18; dále srov. HEDICKE, Edmund (ed.). *Cornelii Taciti De vita et moribus Iulii Agricolae Liber*, Lipsko 1904. Tacitus vyjmenovává jednotlivé kmeny, s nimiž se Římané setkali a které zřejmě v dočasnou konfederaci vedl kmen Kalendonců. Kmeny za římským limitem uvádí ve své Geografii také Klaudios Ptolemaios, samotné etnonymum Piktové se však objevuje až v díle římského panegyrika Eumenia z roku 296, a to ve spojení *Kaledonci a ostatní Piktové*, srov. DUNCAN, Archibald A. M. *Scotland. The Making of the Kingdom*. Edinburgh 1975, s. 36; FERGUSON, James. *The Pictish Race and Kingdom. The Celtic Review*. 1911, vol. 7, no. 25, s. 25 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <http://www.jstor.org/stable/30070376>. Eumenius mimo jiné uváděl zvyk Piktů

politicky jednotný celek a kmeny, o nichž římsí autoři ve svých dílech hovoří, nemusely mnohdy představovat nic jiného než útvary dočasně vzniklé v důsledku římské přítomnosti.⁶⁶ Teprve v průběhu 6. století vznikala na území Británie raná království.⁶⁷ O jejich územním vývoji bohužel disponujeme jen omezeným množstvím informací. Královská vláda byla v tomto období definována především sociálními svazky a nebyla striktně vázána ke konkrétnímu teritoriu a tato situace je patrná ještě v první polovině 8. století z díla Bedy Ctihodného, který se ve svých Církevních dějinách vyhýbal přesnějšímu geografickému vymezení jednotlivých politických celků, o nichž hovořil, přestože si musel být vědom jejich polohy ve své době.

Cílem této úvodní kapitoly je poskytnout navzdory skromné pramenné základně alespoň přibližný nástin toho, jak vypadala politická geografie severní Británie před rokem 900 a nástupem skotského krále Konstantina II., jehož vláda představuje první důležitý mezník jak ve vývoji samotné skotské monarchie, tak i v utváření jejího vztahu vůči anglosaskému království. Protože v tomto procesu hrály podstatnou roli také okolní politické celky, je přiblížení jejich vývoje a podoby na počátku 10. století dle mého mínění neméně podstatné pro přehlednost následujících kapitol. Při rekonstrukci vývoje těchto útvarů a raných království můžeme kromě dosud skromného archeologického materiálu vycházet pouze z písemných pramenů pozdějších období, které jsou nadto převážně irské provenience, a jejich autoři tak byli popisovanému dění jak časově, tak místně vzdáleni. Není proto možné dobrat se vždy jednoznačného konsensu a následující rekonstrukce toho, jak vypadala

---

pomalovávat svá těla barvami, který zaznamenal již Caser, avšak ve vztahu k obyvatelům Británie obecně, srov. CAESAR, Gaius I. *Zápisky o válce galské*. Přel. KALIVODA, Jan. Praha 2009, s. 129. Nejpozději ve 3. století však termínem *Picti*, tj. pomalování, označovali Římané obyvatelstvo vzdálené od římského limitu, které na rozdíl od Britů v jeho sousedství považovali za více barbarské. K přijetí tohoto pojmenování jako označení vlastního etnika ze strany samotných obyvatel dnešního východního a severního Skotska došlo až v průběhu 7. století při procesu formování piktského království a etnogeneze Piktů jako jednotné skupiny obyvatel, srov. FRASER, *From Caledonia to Pictland*, s. 47–49. K otázce etnogeneze Piktů dále srov. tamtéž, s. 39–40; GRIGG, Julianna. *The Picts Re-Imagined*, Leeds 2018, s. 4.

⁶⁶ FRASER, *From Caledonia to Pictland*, s. 47. O obyvatelích severní Británie v prvních stoletích našeho letopočtu bohužel chybí téměř jakékoli zprávy. Jazyk Piktů vychází ze zaniklé větve keltštiny a nebyl dosud rozluštěn, jediným zdrojem informací tak zůstává archeologický výzkum. Moderní bádání se kloní k tomu, že sousedním Britům bylo toto obyvatelstvo blízké jak etnický, tak jazykově, a nové objevy odhalují relativně vysokou úroveň jeho kultury i christianizace probíhající mezi Pikty aktivně od 6. století, srov. KEYS, David. *Rethinking the Picts*. *Archaeology*. 2004, vol. 57, no. 5, s. 40–44 [cit. 2020–12–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/41779811>. K jazyku Piktů srov. dále DUNCAN, *Scotland*, s. 51; GRIGG, *The Picts*, s. 3. Ke kultuře a historii Piktů podrobně viz DRISCOLL, Stephen T., GEDDES, Jane, HALL Mark A. *Pictish Progress: New Studies on Northern Britain in the Middle Ages*. Leiden 2011. K jazyku Piktů, Britů a odrazu osídlení severní Británie v jazyku obyvatel viz CLANCY, Thomas Owen, PITTOCK, Murray, BROWN, Ian, MANNING, Susan (eds.). *The Edinburgh History of Scottish Literature*. Vol. I., Edinburgh 2007, s. 55–60.

⁶⁷ FLEMING, Robin. *Britain after Rome. The Fall and Rise 400–1070*. London 2011, s. 110–111; HIGHAM, Nicholas J., RYAN, Martin J. *The Anglo-Saxon World*. London 2013, s. 139–143.

situace v severní Británii před rokem 900, tak na tomto místě představuje pouze určitou selekci výsledků historického a archeologického bádání v posledních dvou dekadách.

V oblasti piktského osídlení na severu a východě dnešního Skotska se v průběhu 6. a 7. století zformovalo několik piktských království, přičemž pohoří Grampiany, zvané v pramenech také jako Mounth, mezi nimi vytvářelo přirozený geografický předěl. Na severu se postupně stalo dominantním království Fortriu s centrem poblíž dnešního Inverness,⁶⁸ zatímco na jihu se podobné mocenské centrum rozvíjelo v oblasti dnešního Strathearn a Fife. Hornatá západní část Skotska členěná hlubokými zálivy na řadu poloostrovů a od území Piktů oddělená pohořím Druim Alban byla v tomto období kolonizována irskými Gaely, v římských pramenech původně označovaných jako Scotti.⁶⁹ Z Irska bylo toto území snadno dostupné přes úzké vody Severního průlivu a počátkem 6. století vzniklo na obou březích Irského moře království Dál Riata, které ve Skotsku zahrnovalo rozsáhlé území dnešního Argyllu a Vnějších Hebrid a v Irsku pak přibližně rozlohu hrabství Antrim na severovýchodě země.⁷⁰ Dál Riata nicméně nezůstávala od sousedního piktského území izolovaná. Mezi irským královstvím a královstvím Fortriu vedlo několik obchodních cest a o intenzivním kontaktu svědčí nejenom raná christianizace severních Piktů z kláštera Iona na území Dál Riata, ale také skutečnost, že v ohnisku irských kronikářů se z piktských království objevuje takřka výhradně právě Fortriu.⁷¹

Na jihu sousedila Dál Riata i jednotlivá království Piktů s keltskými Brity. Většinu jejich území obsadila na počátku 7. století sousední anglosaská Northumbrie a jediným samostatným britským královstvím, které z dochovaných pramenů známe, tak zůstalo

---

⁶⁸ Starší bádání tradičně umísťovalo centrum rané královské moci u Piktů na jih, do úrodné oblasti hrabství Strathearn a Fife. Na možné situování piktského království Fortriu na sever Skotska poukazoval již A. Duncan, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 47. Teprve profesor Alex Woolf se však lokalizaci Fortriu na sever země s centrem v Inverness a přesahem do Východního Ross a Moray podařilo spolehlivě doložit, srov. WOOLF, Alex: Dún Nechtain, Fortriu and the Geography of the Picts. *The Scottish Historical Review*. 2006, vol. 85, no. 220, part 2, s. 182–201 [cit. 2021–1–2]. Dostupné na <http://www.jstor.com/stable/25529917>. S argumenty profesora Woolfa se ztotožňuje jak J. E. Fraser, tak J. Grigg, která nicméně poukazuje na to, že výsledky Woolfova bádání ještě nedosáhly zcela jednoznačného uznání, srov. FRASER, *From Caledonia*, s. 50; GRIGG, *The Picts*, s. 40–41.

⁶⁹ MOODY, Theodore W., MARTIN, Francis X. (eds.). *Dějiny Irska*. Praha 2012, s. 24.

⁷⁰ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 7–9; GRIGG, *The Picts*, s. 2.

⁷¹ Tato skutečnost je ve vztahu k hypotéze o dominanci Fortriu mezi ostatními piktskými královstvími poněkud dvojznačná. Fakt, že se irské prameny soustředí takřka výhradně na dění v tomto království, může být totiž také důsledkem skutečnosti, že s tímto piktským královstvím byla Dál Riata v největším kontaktu, stejně tak to ale může být důsledek jeho reálné dominance a skutečnosti, že z pohledu irských kronikářů události v jiných částech Skotska nebyly podstatné. Pro tuto skutečnost svědčí fakt, že v 9. století bylo pro irské analisty Fortriu synonymem celého území Piktů, srov. GRIGG, *The Picts*, s. 67.

království Al Clut, pozdější Strathclyde, s centrem poblíž dnešního Glasgow.⁷² Rozsah autority králů z Al Clut zaujímal v 9. století území, které je možné vymezit přibližně hrabstvím Stirling na severu, na jihu a na východě pak hranicí Lanarku a na západě pobřežím Irského moře.⁷³ V důsledku vikingských útoků ve druhé polovině 9. století se centrum království přesunulo více do vnitrozemí a s tímto procesem se také pojí jeho nové pojmenování v písemných pramenech jako Strathclyde, které reflektovalo novou geopolitickou situaci.⁷⁴ S poklesem aktivity Vikingů na konci 9. století dokázali vládcové Strathclyde využít oslabení vlády v sousední Northumbrii k postupné expanzi svého vlivu dále na jih na dřívější northumbrijské území.

Northumbrie byla nejsevernějším anglosaským královstvím, které vzniklo v polovině 7. století expanzí severního království Bernicie a ovládnutím jižní Deiry.⁷⁵ Navzdory jejich následnému spojení do anglosaského království Northumbrie si oba celky zachovaly jistou kulturní i politickou odlišnost se dvěma důležitými politickými a církevními centry, a to v Yorku na jihu a v Bamburghu na severu. S pojmenováním nového celku jako Northumbrie se poprvé setkáváme u Bedy Ctihodného. Ačkoli tvůrcem tohoto názvu nemusel být přímo Beda, došlo od jeho dob k poměrně rychlému rozšíření tohoto pojmenování, které můžeme přičíst i vysoké oblibě Bedova díla. Království Bernicie nicméně neexpandovalo pouze na jih, ale také na sever, kde od začátku 7. století postupně ovládlo všechna britská království až po hranice Strathclyde.

Ve třetí čtvrtině 7. století tak již jednotná Northumbrie rozšířila svou moc až za řeku Forth a ovládla území jižních Piktů a zřejmě i království Dál Riaty. Její postup úspěšně zastavil až piktský král z Fortriu Bridei, kterému se na konci 7. století podařilo ovládnout území jižních Piktů, které se předtím ocitlo pod nadvládou Northumbrie,⁷⁶ a postupně své autoritě

---

⁷² Dnešní pevnost Dumbarton (ve skotské gaelštině Alt Chluaidh, ve významu „skála nad řekou Clyde“), tyčící se na dominantním masivu nad ústím řeky Clyde několik mil východně od Glasgow, byla původním sídlem králů z Al Clut a dala celému království jeho původní jméno.

⁷³ Dle rekonstrukce Alexe Woolfa, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 5.

⁷⁴ Centrum království se přesunulo dále proti proudu do údolí řeky Clyde a původní název tak pro identifikaci království již nebyl aktuální a byl proto poměrně rychle vystřídán novým pojmenováním (Y)Strat Cluth (či v irských pramenech Srath Chluaidh), tedy Údolí Clyde. K procesu vývoje království Strathclyde v této době viz EDMONDS, Fiona. The expansion of the kingdom of Strathclyde. *Early Medieval Europe*. 2015, vol. 23, no. 1, s. 43–66 [cit. 2021–1–9]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/emed.12087>.

⁷⁵ K procesu vývoje anglosaských království viz HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 138–144.

⁷⁶ WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 19–20; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 9. DUNCAN, *Scotland*, s. 53, 61–62; ANDERSON, Alan O. (ed.). *Early Sources of Scottish History, AD 500 to AD 1286*. Vol. I., Edinburgh 1922, s. 192–195.

podřídil i další piktská království a pravděpodobně také skotské území Dál Riaty.⁷⁷ Brideiova vláda představuje v tomto ohledu přelomové období v politickém vývoji Piktů směrem k jednotné královské vládě.⁷⁸

2.2 Politická unifikace jako důsledek vikingských výbojů

Proces utváření jednotné královské vlády u Piktů je třeba nahlížet především v kontextu vikingských nájezdů a vzájemných střetů obyvatel Skotska s Nory. Ti nejprve ovládli Shetlandy a Orkneje, odkud postupně pronikali do severního Skotska,⁷⁹ posléze obsadili Vnější a Vnitřní Hebridy na západě a od devátého století odtud úspěšně dobývali pevninské území Dál Riaty.⁸⁰ Navzdory tradiční představě o bleskových útocích relativně malých skupin nájezdníků lze již v této době pro oblast Skotska a Irska předpokládat operace poměrně velkých vojsk pronikajících hluboko do vnitrozemí.⁸¹ Nejspíš právě takové armádě čelil roku 839 vládce Fortriu a piktský velkokrál Uen, který v tomto střetnutí i se všemi svými příbuznými a králem Dál Riaty padl,⁸² načež se rozpoutal boj o nadvládu ve Skotsku, z něhož nejpozději roku 848 vzešel vítězně Kenneth macAlpin.

Samotný původ Kennetha macAlpina zůstává nejasný. Kronika králů Alby pocházející z konce 10. století uvádí, že dva roky před svým nástupem k moci ve Skotsku se Kenneth stal vládcem Dál Riaty.⁸³ Ačkoli starší literatura se proto klonila k názoru, že Kenneth byl svým původem irský Gael,⁸⁴ současný stav bádání nasvědčuje spíše jeho piktskému původu

---

⁷⁷ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 9; GRIGG, *The Picts*, s. 42. Ke konečné porážce Dál Riaty došlo zřejmě roku 741, kdy svým vítězstvím v bitvě u Druimm-Cathmail završil piktský velkokrál Oengus I. sérii tažení proti svému západnímu sousedovi, srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 227–237.

⁷⁸ Již před Brideiovým nástupem bylo Fortriu dominantním královstvím přinejmenším mezi severními Pikty a vláda ve Fortriu se tak často, ne-li výhradně, pojila s titulem piktského velkokrále. Přestože Bridei je prvním králem Fortriu, k němuž můžeme tento titul spolehlivě vztáhnout, byla tato instituce pravděpodobně starší, její podstata se ovšem od Brideiovy vlády výrazně kvalitativně proměnila a zároveň byla od této doby pevněji spojena s královskou vládou ve Fortriu, srov. GRIGG, *The Picts*, s. 67.

⁷⁹ HELLE, Knut (ed.). *The Cambridge History of Scandinavia*. Cambridge 2003, s. 109; WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 29; DUNCAN, *Scotland*, s. 79–80, 87.

⁸⁰ DUNCAN, *Scotland*, s. 83, 88.

⁸¹ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 57–58.

⁸² Tamtéž, s. 66; *Early Sources of Scottish History*, s. 839.

⁸³ SKENE, William F. (ed.). *Chronicles of the Picts, Chronicles of the Scots and Other Early Memorials of Scottish History*. Edinburgh 1867 (dále jako Kronika králů Alby), s. 8. Text kroniky je založen na starších verzích Listu piktských králů, jehož základ pochází z piktského prostředí z počátku 8. století, během doby byl však přepracováván a po nástupu dynastie Kennetha macAlpina byla k seznamu piktských králů přidána i genealogie Kennethova rodu. Právě ta činí díky různým nesrovnalostem modernímu bádání největší potíže, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 93–98. K Listu piktských králů viz dále MILLER, Molly. *The Disputed Historical Horizon of the Pictish King-Lists*. *The Scottish Historical Review*. 1979, vol. 58, no. 165, part 1, s. 1–34 [cit. 2020–12–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25529317>.

⁸⁴ DUNCAN, *Scotland*, s. 58.

a může souviset s nastolením vedlejší dynastie králů z Fortriu v Dál Riatě po roce 811.⁸⁵ Údajný gaelský původ, který je Kennethu macAlpinovi přisuzován, je možné vysvětlit především výrazným šířením gaelské kultury u Piktů napříč všemi společenskými vrstvami, a to zejména v důsledku vlivu gaelské církve z Irska, který trval více než dvě století.⁸⁶ Po Kennethově nástupu k moci se centrum vlády přeneslo ze severního Fortriu na jih do oblasti pozdější Scotie v dnešním hrabství Fife s významnými centry ve Scone a St. Andrews, která představovala jádro pozdějšího skotského království.⁸⁷

O něco jasnější je až dění za Kennethovy vlády. Pozice nového krále nebyla nijak jednoduchá. Kenneth macAlpin musel čelit vikingským vpádům hluboko do skotského vnitrozemí a také rostoucí hrozbě obklíčení ze strany postupujícího severského osídlení na západě a severu Skotska, které znemožňovalo dosavadní kontakt s Irskem. Nebezpečí se objevilo také na jihu. Dobyť Yorku Vikingy roku 867 otřásl politickým uspořádáním v Northumbrii a postup vikingských vůdců dále na sever představoval eminentní ohrožení Skotska a jeho izolaci od Anglie a zbytku kontinentu.

Tato situace jen urychlila dlouhodobý trend vzájemné integrace gaelské a piktské kultury, který vedl k tomu, že na konci 9. století se vedle tradičního označení *království Piktů* objevilo také pojmenování *království Alby*. K této proměně přispěla nejen změna dynastie a přenesení centra vlády ze severního Fortriu do jižního Skotska, ale především pokračující vikingské útoky, které nakonec znamenaly definitivní zánik království Dál Riaty. Narušení dosavadních sociálních a politických struktur vedlo k vybudování nových spojenectví a

---

⁸⁵ Ve třetí čtvrtině 8. století se sice králům Dál Riaty podařilo obnovit svou nezávislost ztracenou za vlády Brideie, tu však ukončila vikingská okupace na přelomu 8. a 9. století, po níž král Fortriu obnovil nad Dál Riatou svou moc a nastolil zde vládu vlastní dynastie, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 64; GRIGG, *The Picts*, s. 86. Na piktský původ Kennetha macAlpina ukazuje také skutečnost, že jeho jméno nemá do této doby v Irsku obdoby, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 96.

⁸⁶ Piktská kultura si dlouho udržovala svou vlastní identitu, jak je patrné z četných dokladů na piktských obrazových kamenech. Pronikání gaelské kultury a jazyka z Irska mezi Pikty bylo dlouhodobým procesem, na němž se podílela především gaelská církev, která měla přinejmenším od konce 7. století ve Skotsku širokou podporu ze strany piktských velkokrálů, a je pravděpodobné, že samy piktské elity hojně přijímaly nové gaelské vlivy a kulturu sousední Dál Riaty. Sám Kenneth tak musel být alespoň částečně gaelizován, nicméně jak on, tak jeho čtyři nástupci jsou v pramenech i nadále tradičně označováni jako králové Piktů.

⁸⁷ GRIGG, *The Picts*, s. 92-93. Přestože Julianna Grigg poukazuje na to, že přenesení centra moci ze severu na jih mohlo být dlouhodobým procesem, který začal již před nástupem Kennetha macAlpina, na spojitost tohoto procesu s nástupem alpinovské dynastie poukazuje kupříkladu přenesení ostatků svatého Columby z kláštera Iona do kláštera v Dunkeldu v jižním Skotsku. Svatý Columba byl považován na misionáře severních Piktů a jeho kult byl u králů Fortriu velmi oblíben, zatímco na jihu byl oproti tomu rozšířen kult svatého Niniana. Opat z Dunkeldu se navíc v 60. letech 9. století stal hlavním biskupem Piktů, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 99-100. Druhým důvodem pro spojení nástupu alpinovské dynastie s přenesením moci do jižního Skotska je pak skutečnost, že žádný z členů této dynastie již nadále nebyl v pramenech nazýván jako král Fortriu, ale výhradně jako král Piktů, srov. GRIGG, *The Picts*, s. 88.

splynutí obou celků, tj. Dál Riaty a království Piktů, do nového útvaru.⁸⁸ Přestože Kenneth macAlpin byl i nadále označován jako král Piktů, jeho vnuk Donald II. už se v pramenech objevuje pouze jako král Alby (*ri Alban*).⁸⁹ Tuto proměnu reflektuje také Anglosaská kronika, v níž se poslední zmínka o Piktech váže k roku 875.⁹⁰ Na přelomu 9. a 10. století tak království Piktů prošlo změnami, jež vedly k postupné transformaci vlády a proměně identity jeho pikto-gaelských obyvatel, kteří se postupně stali *Albanaig*, lidmi z Alby.⁹¹ Kvalitativní změnu královské vlády můžeme sice v pramenech pozorovat až u Donaldova nástupce Konstantina II. na počátku 10. století, ovšem k určitým dílčím proměnám mohlo docházet již za Donalda II. a jeho předchůdců. Přestože pro období jeho vlády není tento posun z dochovaných pramenů ještě patrný, jeho existenci může napovídat právě Donaldovo označení jako *ri Alban*, tedy král Alby.

Vnitřní procesy transformace královské vlády ve Skotsku nám zůstávají pro druhou polovinu 9. století skryty také díky neustupující intenzitě vikingských útoků. Jak Donaldův otec Konstantin I., tak sám Donald v těchto střetech padli a vikingským vpádům hluboko na skotské území musel v prvních letech své vlády vzdorovat také Donaldův nástupce Konstantin II. Teprve po roce 903 se intenzita nájezdů snížila a naplno se tak mohly projevit důsledky předchozího vývoje. Přispělo k tomu také nezvykle dlouhé období

---

⁸⁸ GRIGG, *The Picts*, s. 90. Po nástupu Kennetha macAlpina k moci zůstávala Dál Raita i nadále volně podřízena piktským králům, politický vývoj zde ale šel vlastním směrem. Nejpozději v 70. letech 9. století však v důsledku vikingských útoků došlo k definitivnímu rozdělení její irské a skotské části a od konce století o Dál Riatě ve Skotsku jakékoli zprávy zcela mizí, viz WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 115.

⁸⁹ WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 32; *Early Sources of Scottish History*, s. 395. Jako krále Alby titulují Donalda pouze irské prameny, a to Ulsterské anály a dále Skotská kronika, srov. HENNESSY, William M. (ed.). *Chronicum Scotorum*. London 1866 (dále jen Skotská kronika), s. 177; týž. *Annals of Ulster otherwise Annals of Senat. A Chronicle of Irish Affairs from A.D. 431 to A.D. 1540*. Vol I., Dublin 1887 (dále jen Ulsterné anály), s. 415. Domácí Kronika králů Alby z konce 10. století termín Alba v této době ještě nepoužívá a jednotlivé vládcy Skotska tituluje pouze jako krále bez dalšího rozvedení.

⁹⁰ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 116. Pozdější kronikáři byli zmateni zejména skutečností, že v průběhu šedesáti let od nástupu Kennetha macAlpina piktské etnikum zcela zmizelo z dobových análů, z nichž tito autoři čerpali. Kronika králů Alby z konce 10. století proto Kennethu macAlpinovi přisuzuje zničení Piktů: „*Pictavia autem a Pictis est nominata, quos, ut diximus, Cinadius delevit.*“ Kronika králů Alby, s. 8–9. Piktské označení však kronika nadále používá ještě v souvislosti s Donaldovou vládou, když zmiňuje, že Vikingové vyplnili zemi Piktů: „*Normanni tunc vastaverunt Pictaviam.*“ Tamtéž, s. 8–9. Když poté kronikář Jindřich z Huntingdonu o dvě stě let později opisoval pro úvod své kroniky pasáže z Bedy Ctihodného, pozastavil se u jeho svědectví o Piktech nad tím, že tento lid již zcela zmizel a jeho jazyk naprosto zanikl, viz ARNOLD, Thomas (ed.). *Henrici archidiaconi Huntendunensis Historia Anglorum*, London 1879 (dále jen Jindřich z Huntingdonu), s. 12–13. Vymizení piktské identity a jazyka bylo nicméně dlouhodobým procesem postupné fúze obou kultur. Elity a vzdělané vrstvy Piktů byly do značné míry gaelizované a postupně přijaly označení své země jako Alba, které bylo v irštině původním pojmenováním celé Británie, avšak v této době se již vztahovalo výhradně na oblast dnešního Skotska a po splynutí s Dál Riatou vhodně odpovídalo nové situaci, srov. GRIGG, *The Picts*, s. 98, 104. Již autor Kroniky králů Alby z konce 10. století byl zřejmě svědkem tak hlubokého prolnutí obou kultur, že piktskou entitu nechal zahynout v bitvě s Kennethem macAlpinem, aby tak objasnil její zničení.

⁹¹ Zatímco ve svém gaelském jazyce se takto obyvatelé království označovali v průběhu celého středověku, vládnoucí elity převzaly ve 12. století latinské pojmenování *regnum Scottorum*, království Skotů.

Konstantinovy vlády, která trvala přinejmenším 40 let.⁹² Jednou z jejích prvních důležitých událostí byl roku 905 sněm ve Scone, na kterém došlo k položení základů pevné spolupráce nové dynastie a rozvíjející se skotské církve.

Přímá moc skotského krále zůstávala navzdory porážce Vikingů a následné konsolidaci Konstantinovy vlády omezena především na oblast východního Skotska za řekou Forth, kde se postupně utvářelo jádro skotského království. Norské osídlení na severu a západě země a mocní mormaerové⁹³ v jeho sousedství určovali možnosti expanze skotských králů především jižním směrem. Království Strathclyde, které se rozkládalo na jihozápadě, bylo zřejmě v klientském vztahu vůči skotským králům a udržovalo s nimi mírové vztahy a pozornost alpinovských vládců se tak upírala především na Northumbrii.

Poté, co roku 867 dobyli Vikingové York, dosadili zde jako nového krále celé země Ecgberta, který se tak nacházel pod volnou nadvládou severských vůdců, jejichž zájem v té době nespočíval v přímém ovládnutí Northumbrie, ale především v čerpání zdrojů z tohoto království během jejich dalších tažení proti anglosaským královstvím Mercii a Wessexu na jihu. Do Northumbrie se Vikingové vrátili až roku 876, kdy se zde začali usazovat a zvolili králem jednoho ze svých vůdců.⁹⁴ Northumbrijské království zůstávalo zřejmě i nadále integrální a pod nadvládou jednoho krále, ovšem vzhledem k tomu, že dánské osídlení se koncentrovalo především v oblasti Yorkshiru na jihu, lze předpokládat, že

---

⁹² Na sněmu ve Scone byla roku 905 všeobecně uznána Konstantinova vláda nad Gaely a Pikty a došlo k položení základů pevné spolupráce nové dynastie a vznikající skotské církve. Konec 9. a počátek 10. století je považován za klíčové období v utváření vztahu církve a vládnoucích elit, jejichž těsná spolupráce vedla k vývoji Alby ve středověký skotský stát. Přestože tento proces bývá spojován až se změnou dynastie, jeho počátky lze vysledovat mnohem dříve a souviset může také s recepcí myšlenek karolinského dvora o podstatě královské vlády a jejím vztahu s církví. S nástupem Kennetha macAlpina tak mohlo dojít jen k akceleraci tohoto vývoje a k těsnější spolupráci s gaelskou církví, která byla dočasně přerušena nájezdy Vikingů, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 134–137; VEITCH, Kenneth. The Alliance between Church and State in Early Medieval Alba. *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*. 1998, vol. 30, no. 2, s. 197–200 [cit. 2020–12–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/4053521>. Sněmem ve Scone došlo k obnově této spolupráce s alpinovskou dynastií a k těsnějšímu navázání vzájemných vztahů, srov. GRIGG, *The Picts*, str. 90.

⁹³ Tento titul v sobě spojoval dědičnou vojenskou funkci s postavením prakticky nezávislého královského správce. Jednotlivé skotské provincie se do jisté míry shodují s názvy bývalých piktských království, zdá se však pravděpodobné, že se v tomto případě jednalo o instituci vzniklou zcela nově, postupem času však se stále silnější tendencí k dědění úřadu mormaera v jednom rodě, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 342–344; DUNCAN, *Scotland*, s. 110. Navzdory tomu například úřad mormaera z Moray, který stál v čele nejrozsáhlejší skotské provincie na severu země, byl často držen příslušníky vedlejší větve vládnoucího rodu, z nichž někteří sami vznášeli nároky na vládu. Irskými analisty tak byli mormaerové z Moray velmi často označováni jako králové, zatímco vládcové ve Scotii pak jako velkokrálové, srov. WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 32.

⁹⁴ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 78.

northumbrijským elitám na severu země byla ponechána poměrně velká míra samostatnosti při správě této části království s centrem v Bamburghu.⁹⁵

Kontrola dánských králů nad severem Northumbrie byla od počátku 10. století znatelně narušena vpády norských Vikingů z Irska, kteří postupně kolonizovali hraniční oblasti na severozápadě Northumbrie. Některá území se později dostala pod jejich přímou moc, jako například Galloway,⁹⁶ a sloužila ke spojení mezi Northumbrií a Irskem, jiná zůstávala v určitém politickém vakuu, do něhož začali pronikat králové ze Strathclyde. Složitě situace v Northumbrii využili také králové Skotska, kterým se tím otevíral prostor k možné expanzi, ovšem na Northumbrii se začal upírat také zrak sousedních anglosaských vládců Mercie a Wessexu, kteří odolali severské expanzi a od počátku 10. století naopak vyvíjeli rostoucí tlak na území pod dánskou nadvládou.⁹⁷ Když roku 911 zemřel mercijský vládce Æthelred, převzala moc jeho manželka Æthelflæd, dcera wessexského krále Alfréda Velikého, a navzdory opakovaným nájezdům Vikingů úspěšně rozšiřovala moc Mercie nad dosavadním dánským územím v Northumbrii. Nejpozději roku 918 zahájila Æthelflæd jednání s dánskými elitami Yorku o uznání své nadvlády také nad Northumbrií, ta však byla přerušena její smrtí patrně ještě téhož roku.⁹⁸

---

⁹⁵ Starší bádání uvažovalo o rozdělení Northumbrie a samostatné vládě Vikingů na jihu, na území bývalé Deiry s centrem v Yorku, a jimi dosazených králů v Bamburghu v bývalé Bernicii. Toto rozdělení naznačoval již Asser ve svém Životopisu Alfréda Velikého, který se tímto způsobem vyrovnával s přítomností dvou králů v Northumbrii k roku 876, a to vikingského vůdce Hálfdana a Vikingy dříve dosazeného krále, avšak poprvé se s ním explicitně setkáváme až u Symenona z Durhamu. Dobové prameny ovšem žádné takové rozdělení nepotvrzují, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 73–78. Je nicméně pravděpodobné, že turbulentní situace v Yorku využily elity v Barburgu k získání značné míry nezávislosti při správě severní Northumbrie.

⁹⁶ Tento název vychází ze staroirského označení Gallgoídil a vztahuje se na oblast dnešního jihozápadního Skotska při pobřeží Irského moře. Pojmenování jeho vikingských obyvatel irskými analisty jako Gallgoídil sloužilo k jejich odlišení od dalších skupin norských nájezdníků a irští autoři jím reflektovali odlišnou míru interakce Norů s gaelským obyvatelstvem. Základem pojmenování je termín gaill (=cizinec) a v této podobě tak označovalo cizí Gaelly (tj. ze severní Británie) s určitým podílem norské identity, která mohla být vyjádřena tím, že se pod vedením Norů podíleli na jejich útocích do Irska, nebo s nimi byli pokrevně či příbuzensky spojeni, viz DOWNHAM, Clare. 'Hiberno-Norwegians' and 'Anglo-Danes': anachronistic ethnicities and Viking-Age England. *Mediaeval Scandinavia*. 2009, vol. 19, s. 150–151 [cit. 2021–1–10]. Dostupné na <https://www.abdn.ac.uk/staffpages/uploads/cel049/MEdScand.pdf>; dále viz WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 295–298.

⁹⁷ Od druhé čtvrtiny 9. století dosáhly největšího vlivu mezi anglosaskými královstvími právě království Mercie a Wessexu, které své autoritě postupně podřídily ostatní anglosaská království včetně Northumbrie, srov. HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 234. Tuto dominanci narušily až aktivity velké armády Vikingů, která v Anglii operovala mezi lety 865–878 a způsobila kolaps anglosaské vlády. Úspěšná ofenziva wessexského vládce Alfréda Velikého nakonec vedla k tomu, že na konci 9. století se v Anglii vytvořila oblast pod nadvládou dánských Vikingů, tzv. Danelaw, a oblast anglosaské vlády na jihu. Z předchozích království se zde znovu zformovala pouze království Wessexu a Mercie, která nad sebou ovšem akceptovala hegemonii wessexského souseda, srov. tamtéž, s. 298.

⁹⁸ GOMME, E. E. C. (ed.). *The Anglo-Saxon Chronicle*. London 1909 (dále jen Anglosaská kronika), s. 81. Jednotlivé verze Anglosaské kroniky se v dataci úmrtí Æthelflæd a následujících událostí liší. To je zapříčiněno především tím, že nejstarší verze kroniky označovaná jako verze A byla psána ve Wessexu a její

Za ochotou vládnoucích elit v Yorku k jednání s Æthelflæd stála nejspíš nestabilní situace v Northumbrii a nebezpečí na jejích severních hranicích. Roku 914 padli ve střetu s králem Wessexu Eduardem northumbrijští vládcové Eowils a Hálfðan a není zcela jasné, kdo poté převzal vládu v Yorku. Příznivé situace po smrti obou vládců využil vikingský náčelník Ragnall, který byl roku 902 spolu s dalšími norskými Vikingy dočasně vypuzen z Irsku a v následujících letech získal vládu nad ostrovem Man a pobřežím Skotska.⁹⁹ Ze své základny v Irském moři měl Ragnall otevřený přístup do Northumbrie, ale zřejmě se dostával do střetů i s králi Strathclyde a Skotska.¹⁰⁰ Roku 917 se Norům podařilo obnovit vládu v Dublinu a po konsolidaci moci v Irsku se Ragnall rozhodl pokračovat v úspěšné expanzi na northumbrijské území. V této souvislosti je třeba mít na zřeteli, že mezi Nory a Dány nevládly navzdory společnému skandinávskému původu přátelské vztahy, a právě ohrožení ze strany norských Vikingů mohlo být důvodem, proč dánské elity v Yorku hledaly podporu u úspěšné vládkyně Mercie, byť za cenu částečné ztráty samostatnosti.¹⁰¹

Spolehlivé zprávy o Ragnallově působení máme však až k roku 917, kdy po boku svého příbuzného Sithrica obnovil moc Norů v Irsku, načež se vrátil do Británie a nejpozději v této době se pokusil ovládnout Northumbrii. Eminentnímu ohrožení čelil především správce její severní části Ealdred, a zatímco Dánové v Yorku hledali pomoc v Mercii,

---

autor tak byl vzdálen událostem, které popisoval, a řada informací se k němu ani nedostala. Smrt Æthelflæd tak autor verze A umísťuje až do roku 922, v tomto případě jde však zcela jistě o chronologickou nepřesnost, protože verze C Anglosaské kroniky, která obsahuje tzv. Mercijský registr s dobovými informacemi o událostech v Mercii za vlády Æthelflæd, umísťuje její smrt do roku 918, krátce po jednání s northumbrijskými elitami, jež také jako jediná z verzí kroniky zmiňuje. Nejpozději roku 918 se přitom Æthelflæd podařilo ovládnout města Derby a Leicester, která spolu s Nottinghamem, Stamfordem a Lincolnem tvořily tzv. Pětiměstí, jež vedle Yorku představovalo jádro dánského osídlení v Northumbrii. Jednání s elitami v Yorku lze proto předpokládat právě v této době. Srov. dále WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 144; HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 299.

⁹⁹ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 140–141. K norskému osídlení skotského západu a severu viz tamtéž, s. 275–293.

¹⁰⁰ *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 401–402. Fragment neznámých análů z práce Dualda Mac Firbise, irského historika 17. století, který shromáždil a přepsal řadu středověkých pramenů, zaznamenává, že Aethelflaed uzavřela dohodu se Skoty a Brity ze Strathclyde o vzájemné pomoci při útocích Vikingů, srov. též DUNCAN, *Scotland*, s. 92. Uzavření spojenectví pak může potvrzovat právě skotská účast v bitvě u Corbridge.

¹⁰¹ Podle kronikáře Æthelwearda (+ c. 998) ovládal mercijský Æthelred nejen Mercii, ale také část sousední Northumbrie, o kterou však přišel, když roku 910 northumbrijští Vikingové porušili uzavřený mír. Přestože k tomu nemáme více informací, jistý rozsah Æthelredovy moci a autority nad Northumbrií mohl později souviset s ochotou Dánů podřídit se roku 918 jeho manželce a nástupkyni Æthelflæd, srov. DOWNHAM, Clare. *Viking Kings of Britain and Ireland*. Edinburgh 2007, s. 88–89. Vzájemné napětí mezi Dány a Nory bylo dáno i kulturními rozdíly, které vznikly v průběhu dvě generace trvající přítomnosti Vikingů v Británii. Zatímco Dánové v Anglii se postupně asimilovali s místním anglosaským obyvatelstvem a především v Northumbrii úspěšně vznikala určitá anglodánská identita jejích nových obyvatel přijímajících poměrně rychle křesťanství, Norové na severu si navzdory hojnému kontaktu s keltským obyvatelstvem Irsku a okolních ostrovů ponechávali ve větší míře své zvyky a především náboženství, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 145.

obrátil se Ealdred na skotského krále Konstantina, který musel nebezpečí norské expanze pociťovat také. K jejich jednání nemáme žádné bližší zprávy, lze na něj však usuzovat ze skutečnosti, že roku 918 se v bitvě u Corbridge na řece Tyne střetl Ragnall právě se spojenými silami Ealdreda a Konstantina II. Přestože irské prameny přisuzují výhru střídavě oběma stranám, je zřejmé, že ani jedna z nich nedosáhla rozhodujícího vítězství.¹⁰² Převahu si však udržel Ragnall a jeho postup na York se tak bitvou u Corbridge nepodařilo zastavit. A právě do takto rozehrané partie o moc v severní Británii vstoupil nový anglosaský vládce Wessexu a Mercie Eduard a vznikající anglosaské království se od té doby stalo hráčem, kterého se již nikdy nepodařilo vyřadit ze hry. A právě za vlády Eduarda došlo k prvnímu jednání a navázání vzájemných vztahů mezi skotskými králi a anglosaskými vládci.

---

¹⁰²STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 333. O vojenském střetu na řece Tyne se zmiňují pouze irské prameny a stručně také skotská Kronika králů Alby, srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 406–408 a dále Kronika králů Alby, s. 9.

3. Království Alby: Od Konstantina II. po Mac Betha

3.1. Bakewell 920

Událost v Bakewell roku 920 představuje první v historických pramenech zachycené setkání skotského a anglosaského krále, při kterém došlo k navázání vzájemného vztahu obou panovníků. Vzhledem k tomu, že dobové prameny skotské provenience tuto událost nijak nezmiňují, představuje nejdůležitější pramen k této události a jejímu kontextu Anglosaská kronika, primárně ve své wessexské redakci A. Další dochované dobové prameny setkání v Bakewell nereflektují a recepci této události v pozdější tradici lze nalézt až v dílech kronikářů 1. poloviny 12. století, především v kronice Jana z Worcesteru, Viléma z Malmesbury a ze skotských pramenů poté v kronice z Melrose.

Příchod norského elementu do Northumbrie vnesl do politiky na severu Británie novou dynamiku. Zatímco na západní straně Penin dělicích Northumbrii na dvě poloviny sílila od počátku 10. století expanze norského osídlení natolik, že se na řadě míst stávalo norské obyvatelstvo zcela dominantním, Ragnallův vpád na východní stranu hor byl nečekaný.¹⁰³ Anglodánské elity v Yorku si nicméně byly sílicího nebezpečí částečně vědomy, stejně tak jako si jej byl vědom Ealdred z Bamburghu i skotský král Konstantin. Ačkoli o království Strathclyde z této doby informace nemáme, je velice pravděpodobné, že stejně jako skotský král čelil neustálým útokům Vikingů i vládce Strathclyde, a právě nebezpečí norské expanze vedlo k vytvoření koalice, jež se Ragnallovi neúspěšně postavila u Corbridge. Přestože nemáme žádné informace o mercijské účasti v této bitvě, je pravděpodobné, že jednání elit z Yorku s Æthelflæd proběhlo již před tímto střetem, protože irské anály nás informují o tom, že Aethelflaed uzavřela dohodu se Skoty a Brity ze Strathclyde o vzájemné pomoci při obraně proti Norům.¹⁰⁴

V době, kdy její bratr Eduard, syn Alfréda Velikého a král Wessexu, dobýval dánská území na východě Anglie, soustředila se vládkyně Mercie především na situaci na severu a vedla úspěšnou expanzi proti Dánům v Northumbrii. Jejich žádost o podporu proti eminentnímu ohrožení ze strany vikingského vůdce Ragnalla poskytlo Æthelfæd příležitost k rozšíření její autority nad Northumbrií, jejíž dobytí nebylo ještě v mercijských silách. Nebylo by proto nijak překvapivé, pokud by se Æthelfæd pokusila pod vlivem rostoucího norského nebezpečí rozšířit prostřednictvím dohody o mercijské pomoci svůj vliv také na Strathclyde

¹⁰³ WAINWRIGHT, F. T. The submission to Edward The Elder. *History. New Series*. 1952, vol. 37, no. 130, s. 119–120 [cit. 2021–2–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/24402874>.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 125. Dále srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 401–402; DUNCAN, *Scotland*, s. 92.

a Skotsko. K vojenské podpoře z Mercie však kvůli náhlému úmrtí její vládkyně již nedošlo.¹⁰⁵

Po smrti Æthelfæd Mercii okamžitě ovládl její bratr Eduard a spojil tak ve svých rukou vládu v obou zemích a stal se jediným anglosaským králem na jih od Humber.¹⁰⁶ K Eduardovi ovšem podobná nabídka ze strany Dánů v Yorku jako k Æthelfæd již nepřišla. Poté, co totiž bitva u Corbridge postup Norů pod vedením Ragnalla nezastavila, bylo třeba hledat jiné řešení a Eduardův postup vůči Mercii mohl být pro northumbrijské elity jasným signálem, že anglosaský panovník se s pouhým formálním podřízením Northumbrie nespokojí, a Northumbrijci mohli proto váhat s hledáním podpory právě u Eduarda.¹⁰⁷ Po Ragnallově vítězství u Corbridge navíc události nabraly rychlý spád a možné dilema anglodánských elit v Northumbrii nakonec vyřešilo dobytí Yorku Nory v průběhu roku 919.¹⁰⁸ Ragnalova vláda byla anglodánskými elitami nakonec poměrně rychle přijata, a to nejspíš i jako prostředek k udržení nezávislosti vůči anglosaskému sousedovi.¹⁰⁹ Norská vláda nad Northumbrií však narušila politickou rovnováhu, která od konce 9. století na severu Británie existovala, a nikdo z northumbrijských sousedů netušil, zda se dobytím Yorku a ovládnutím Northumbrie Ragnallův postup zastaví či nikoli.

Eduard mezitím upevňoval své postavení v Mercii a po vzoru Aethelfæd pokračoval ve výstavbě pevností, které sloužily jak k posílení obrany proti Northumbrii, tak také jako opora neustále expandující hranice. V létě roku 920 vytáhl Eduard na sever, aby zorganizoval stavbu pevnosti nedaleko Bakewell v Derbyshire na hranicích Mercie a Northumbrie a nejspíš právě do Bakewell se za králem Wessexu dostavil northumbrijský Ragnall spolu s Ealdredem, skotským králem Konstantinem II. a vládcem Strathclyde, aby zde jednali o uzavření míru.¹¹⁰

---

¹⁰⁵ WAINWRIGHT, *The submission to Edward The Elder*, s. 126.

¹⁰⁶ Říční ústí Humber (nesprávně označované jako ústí řeky Humber) vzniká soutokem řek Ouse a Trent a vytváří dlouhé a široké ústí do Severního moře. V Anglosaské době tvořilo důležitou hranici mezi Northumbrií (odtud název země *na sever od Humber*) a anglosaskými královstvími na jihu.

¹⁰⁷ Během tažení velké armády Vikingů byl roku 884 vyhnán z Mercie její král Burgred, což znamenalo faktický zánik království. Po úspěšném tažení Alfréda Velikého se obnovená Mercie stala klientem Wessexu, brzy však získala takřka úplnou nezávislost. První krok k jejímu ovládnutí učinil Alfrédův syn Eduard již po smrti Æthelreda, kdy zabral část mercijského území, a plnou vládu nad Mercii pak převzal po smrti své sestry Æthelfæd, srov. Anglosaská kronika, s. 81; HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 301.

¹⁰⁸ HODGSON-HINDE, John (ed.). *Symeonis Dunelmensis opera et collectanea*. Symeonis Dunelmensis Historia regum. Vol. I., Durham 1868 (dále jen Symeon z Durhamu, Historia regum), s. 63; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 148.

¹⁰⁹ DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 95.

¹¹⁰ Anglosaská kronika, s. 85. Přestože Anglosaská kronika umísťuje zprávu o setkání v Bakewell do roku 924, ostatní prameny kladou toto setkání do roku 920 nebo 921 a k této dataci se kloní také moderní bádání, srov. DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 96–97; HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 301; STENTON, *Anglo-*

Událost v Bakewell představuje vůbec první zaznamenané setkání skotského a anglosaského krále a je zároveň prvním doloženým případem, kdy bylo království Alby označeno v anglosaských pramenech názvem Skotsko.¹¹¹ K rekonstrukci této události bohužel disponujeme jen sporými informacemi z Anglosaské kroniky a potíž činí již jen samotné umístění celého setkání právě do Bakewell. Anglosaská kronika pouze uvádí, že král Skotů se svým lidem, dále Ragnall a s ním synové Eadwulfa¹¹² a elity Anglosasů, Dánů a Norů žijících v Northumbrii a také král Strathclyde se svými lidmi přijali Eduarda za svého otce a pána.¹¹³ Text kroniky přitom plynule navazuje na předchozí informaci, že Eduard přijel do Bakewell a nařídil zde stavbu pevnosti, explicitně tedy kronika neuvádí, že jmenovaní vládcové se za Eduardem dostavili právě do Bakewell, a z jejího textu ani přímo nevyplývá, že se k Eduardovi dostavili společně. Tuto skutečnost dále problematizuje především fakt, že zmínka o setkání vládců britského severu s anglosaským panovníkem je zároveň poslední kronikářovou zprávou k Eduardově vládě a mohlo by se tedy jednat i o pouhou sumarizaci postavení, kterého Eduard dosahoval na sklonku svého života vůči okolním vládcům.

K informaci Anglosaské kroniky naneštěstí schází vhodný komparativní materiál, který by umožňoval upřesnit podobu celé události a potvrdit její časové a místní zařazení. Irské prameny setkání v Bakewell nijak nezaznamenaly a událost tak zůstala zachycena pouze v Anglosaské kronice, odkud ji převzali pozdější autoři první poloviny 12. století. V souladu s moderním bádáním se však kloním k tomu, že k jednání s Eduardem došlo v rámci společného setkání všech aktérů, které je zároveň možné umístit do Bakewell.¹¹⁴

Saxon England, s. 334–335. Sám se kloním k dataci do roku 920, které odpovídá především skutečnost, že podle dostupných pramenů zemřel Ragnall roku 921.

¹¹¹ INGRAM, James (ed.). *The Saxon Chronicle*. London 1823 (dále jen *Saxon Chronicle*), s. 139; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 146.

¹¹² Bernicijský Ealdred byl synem Eadwulfa, nejspíš se zde tedy mívá přítomnost Ealdreda i dalších členů jeho rodu.

¹¹³ „7 for þa þonan on Peaclond to Badecanwiellon, 7 het gewyrca ane burg þær on neaweste, 7 gemannian; 7 hine geces þa to fæder 7 to hlaforde Scotta cyning 7 eall Scotta þeod; 7 Rægnald, 7 Eadulfes suna, 7 ealle þa þe on Norþhymbrum bugeap, ægþer ge Englisce, ge Denisce, ge Norþmen, ge oþre; 7 eac Stræcledweala cyning, 7 ealle Stræcledwealas. [And thence he fared into the Peak district to Bakewell and commanded one fort to be built in the neighbourhood there and garrisoned. And then chose him for father and for lord the king of Scots and the whole nation of the Scots and Regnold and the son of Eadulf and all those who dwell in Northumbria, both English and Danish and Northmen and others, and also the king of the Strathclyde Welsh and all the Strathclyde Welsh.]“ *Saxon Chronicle*, s. 139. Překlad viz Anglosaská kronika, s. 85.

¹¹⁴ Tuto problematiku reflektuje ve své monografii Clare Downham, která přesvědčivě argumentuje, že zprávu Anglosaské kroniky lze chápat právě jako odkaz na společné jednání v Bakewell, viz DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 96–97. Stejný názor zastává také Alexander Woolf (WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 146–147) či Fiona Edmonds (EDMONDS, Fiona. The Emergence and Transformation of Medieval Cumbria. *The Scottish Historical Review*. 2014, vol. 93, no. 237, s. 203 [cit. 2020–12–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/43774035>).

Při této úvaze lze vycházet především z podoby pozdějších setkání anglosaských panovníků s vládci britského severu, která velmi pravděpodobně navazovala na tuto událost z doby Eduardovy vlády jako na určitý precedens, jenž vytyčil rámec, v němž se odehrávala další podobná jednání. Eduardův nástupce Æthelstan se nedlouho po svém nástupu rozhodl řešit neklidnou situaci v Northumbrii právě jednáním s vládci britského severu. O této události jsme již informováni blíže, a tak víme, že k jednání za společné účasti všech aktérů došlo na pomezí Northumbrie a království Strathclyde na hraniční řece Eamont. Na odkaz obou událostí navázal později anglosaský panovník Edgar jednáním s ostatními králi Británie na řece Dee v Chesteru poblíž hranice Walesu, Anglie a Northumbrie.

Jak jednání v Eamont Bridge, tak pozdější událost v Chesteru probíhaly na hraničním území vymezeném vodními toky. Taková hranice představovala neutrální půdu a diplomatická setkání uprostřed řek, na lodích, mostech či ostrovech byla zároveň způsobem, jak zdůraznit rovné postavení zúčastněných stran.¹¹⁵ Æthelstanovo jednání na řece Eamont do tohoto vzorce přesně zapadá. Setkání britských králů s Edgarem o dvě generace později se sice neodehrálo přesně na hraničním území, nicméně řeka Dee byla této hranici nejbližší a pro účel vzájemných jednání sloužila právě k symbolickému vyjádření rovného postavení všech zúčastněných, a to navzdory Edgarově faktické mocenské převaze. Podíváme-li se na samotné Bakewell, leží toto místo na řece Wye, která za Eduardovy vlády vymezovala část hranice mezi Mercii a Northumbrií, a mohla být proto vhodným místem k podobnému jednání. Setkání anglosaského krále Æthelstana a později i Edgara s dalšími britskými vládci navíc vycházela z potřeby řešení aktuální politické situace a vyžadovala proto společnou účast všech zainteresovaných stran. Abychom podobný předpoklad mohli vyslovit i pro událost v Bakewell a zařadit ji tak do daného schématu, je třeba zaměřit se na to, o čem spolu mohli anglosaský panovník Eduard, skotský král Konstantin, vládce Britů ze Strathclyde a northumbrijský Ragnall společně jednat.

Nedlouho předtím, než Ragnall ovládl Northumbrii, podařilo se Eduardovi podrobit si rozsáhlé části Danelaw ve východní Anglii, avšak anglosaská kontrola nad tímto územím ještě nebyla nijak pevná a Ragnallové aktivity v Northumbrii tak potenciálně ohrožovaly stabilitu anglosaské vlády na tomto území. Ovládnutí Mercie navíc také neproběhlo zcela

---

¹¹⁵ K diplomatickým jednáním na mostech či uprostřed hraničních řek na lodích či ostrovech disponujeme četnými doklady z prostředí francké říše, ale také z dob Říma, odkud tato tradice zřejmě pochází, srov. BARROW, Julia. Chester's earliest regatta? Edgar's Dee-rowing revisited. *Early Medieval Europe*. 2001, vol. 10, no. 1, s. 84–87 [cit. 2021–1–9]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-0254.00080>.

bez odporu tamních elit.¹¹⁶ Na přímé podřízení rozsáhlé Northumbrie nemohl anglosaský král v této době ještě pomýšlet, a proto bylo třeba zajistit, že Ragnall Eduardovu vládu ve východní Anglii či v Mercii nijak neohrozí. Za podmínky, že nad sebou uzná jeho formální nadvládu a autoritu, mohl anglosaský panovník oproti tomu uznat Ragnallovu moc v Northumbrii.¹¹⁷ Takový scénář zapadá do schématu postupné obnovy anglosaské moci na území všech bývalých anglosaských království, z nichž Northumbrie byla v této fázi poslední, jež Eduard dosud neovládal, a zároveň tomu také napovídá fakt, že ve výčtu účastníků jednání v Bakewell kronikář záměrně přiznal královské tituly pouze vládcům Skotska a Strathclyde. To vede k oprávněnému předpokladu, že Eduard hodlal nad Ragnallem a Ealdredem z Bamburgu uplatňovat odlišnou míru autority než nad severními králi.¹¹⁸ Jejich přítomnost pak byla v Bakewell podstatná pro zajištění míru ze strany těchto vládců a udržení Ragnallova postavení a dosažené politické stability v Northumbrii.¹¹⁹ Případná změna vlády zde totiž mohla vést k obnovení vikingských výbojů a potenciálně tak také ke zaktivování nedávno poražených Dánů v Danelaw, případně nespokojených elit v Mercii.¹²⁰

Nejdůležitějším prvkem události v Bakewell však pro autora Anglosaské kroniky nebyl konkrétní obsah vzájemných ujednání, ale vnější podoba závěrečného aktu a jeho symbolický význam. Konkrétní náplň jednání nakonec nemusela být kronikáři ani známa. Zápisy do Anglosaské kroniky vznikaly v různých intervalech s odstupem i řady let, na druhou však nebyly tak dlouhé, aby pro kronikáře nebylo možné obsah jednání zjistit. Z obsahu jeho záznamů je ale evidentní, že v centru autorova zájmu bylo především zachycení symboliky dané události a jejího významu pro anglosaskou královskou dynastii. Ten může být pochopitelně nadhodnocen skutečností, že v případě Anglosaské kroniky se jedná o oficiální historiografické dílo wessexského dvora, které mělo zachovat paměť na moc a úspěch jeho králů, a k jejímu podání je proto třeba přistupovat obezřetně.

Událost v Bakewell se zcela jistě neodehrála v jediném dni, ale zahrnovala řadu samostatných jednání, která navíc mohla navazovat již na předchozí separátní dohody, protože zorganizování takového setkání vyžadovalo v dobových podmínkách výměnu poselstev, která musela zvláště králům Skotska a Strathclyde přednést důvody, pro něž by

---

¹¹⁶ Po smrti Æthelfæd vstoupil Eduard do Mercie a zjal princeznu Ælfwyn, kterou zbavil veškeré autority nad Mercii, a nechal ji převést do Wessexu, kde nejspíš setrvala pod Eduardovou kontrolou, a sám pak převzal plnou vládu nad zemí, srov. *Anglosaská kronika*, s. 81; HIGHAM, RYAN: *The Anglo-Saxon World*, s. 301.

¹¹⁷ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 147.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 147.

¹¹⁹ WAINWRIGHT, *The submission to Edward The Elder*, s. 116, 128–129.

¹²⁰ FOOT, Sarah. *Æthelstan: The First King of England*. New Haven 2011, s. 15–16.

se této bezprecedentní události měli zúčastnit a co jim tato účast může přinést. Setkání v Bakewell tak na tato jednání zřejmě jen dále navazovalo a bylo jejich závěrečným vyústěním a rituálním završením výsledných dohod a dosaženého míru, čemuž v takovém případě odpovídá právě umístění tohoto setkání do Bakewell na řece Wye na hranici Mercie a Northumbrie. Anglosaská kronika nás informuje, že králové Skotska a Strathclyde zde spolu s Ragnallem a Ealdredem Eduarda *přijali za svého otce a pána*.¹²¹ Tato formulace je v Anglosaské kronice zcela ojedinělá a znovu se již při příležitosti podobných setkání neopakuje. V originálním textu kroniky stojí „(...) *hine geces þa to fæder 7 to hlaforde* (...)“, tj. vybrali či přijali jej za otce a pána.

Podstatný je v tomto případě zejména správný překlad staroanglického substantiva *hlaford* a slovesa *geces*. V původním významu značí substantivum *hlaford* pána domácnosti, tj. pána sloužících a otroků, v přeneseném významu pak označuje toho, kdo vládne a má moc, a do českého jazyka je proto v tomto kontextu vhodný překlad substantivem *pán*. Verbum *gecéosan* (inf.) lze překládat jako zvolit či vybrat, ale také přijmout nebo potvrdit. V uvedeném kontextu je však nejadekvátnější překlad slovesem *přijmout*. Jak už bylo řečeno výše, hlavním účelem jednání bylo zajištění stabilní vlády v Northumbrii a míru na její severní hranici. Útoky Britů ze Strathclyde a zřejmě i Skotů narušovaly kontrolu tohoto území vládnoucími elitami Northumbrie a ve svém důsledku tak otevíraly cestu do Northumbrie pro Vikingy z Irska. Vzhledem k tomu, že Eduardův nástupce Æhelstan se snažil v rámci dalšího jednání s vládcí britského severu spojení Northumbrie s Irskem co nejvíce omezit, můžeme se vcelku oprávněně domnívat, že podobným směrem se mohly nést již Eduardovy úvahy. Zároveň je nepochybné, že Eduard vystupoval v Bakewell z pozice silnější strany a disponoval prostředky k prosazení svých zájmů, především pak prostřednictvím anglosaského vojska. Ačkoli nelze pominout ani roli ostatních účastníků jednání, do jisté míry byli všichni zúčastnění příjemci Eduardova řešení, a proto dávám při překladu staroanglického *gecéosan* v textu Anglosaské kroniky přednost významu *přijmout*, který spíše vystihuje tuto skutečnost.

---

¹²¹ „*Hine geces þa to fæder 7 to hlaforde Scotta cyning 7 eall Scotta þeod; 7 Rægnald, 7 Eadulfes suna, 7 ealle þa þe on Norþymbrium bugeaþ, ægþer ge Englisce, ge Denisce, ge Norþmen, ge oþre; 7 eac Stræcledweala cyning, 7 ealle Stræcledwealas.* [Přijali jej za otce a pána král Skotů a všechen skotský lid, Ragnall, synové Eadulfa, všichni obyvatelé Northumbrie, jak Anglové, tak Dánové a Norové a další, a král Strathclyde se svými lidmi.]“ Manuscript A: The Parker Chronicle [920], dostupné online na <http://asc.jebbo.co.uk/a/a-L.html> [3.4.2023]. Překlad: autor. Edice zobrazuje historicky správnou dataci události, avšak originál kroniky ji klade do roku 924, viz THORPE, Benjamin (ed.). *The Anglo-Saxon Chronicle, according to the several original authorities*. London 1861 (dále jen *The Anglo-Saxon Chronicle*), s. 196.

Anglický kronikář první poloviny 12. století Jan z Worcesteru, který se jako jediný z pozdějších autorů držel při popisu události v Bakewell původního znění Anglosaské kroniky, přeložil sloveso *geces* latinským *elegerunt*, které naznačuje, že Jan chápal tuto událost spíše v kontextu volby. Nic ale nenasvědčuje tomu, že by v Bakewell proběhla jakákoli institucionální volba. Ostatně ani formulace autora Anglosaské kroniky o tom, že Eduard byl ostatními vládci přijat za pána a otce, nemusí nutně vystihovat přesnou podobu daného aktu a může být stejně tak jen odrazem toho, jak sám kronikář nahlížel Eduardovo postavení a výsledek celého jednání. V každém případě se však Eduard ujal v Bakewell vůdčí role arbitra poměrů na severu Británie, z čehož může plynout jeho symbolické situování do role otce. Skutečnost, že králové Skotska a Strathclyde jeho řešení přijali, pak dokládá určité nadřazené postavení anglosaského krále nad všemi zúčastněnými, jež se odráží v jeho symbolické roli pána všech zúčastněných.

Tvrzení kroniky, že všichni přítomní přijali Eduarda za svého otce a pána, tak nemusí nutně odrážet uskutečnění konkrétního symbolického aktu, avšak v kontextu celé události odpovídá tomu, že nakonec bylo dosaženo dohody a míru a ostatní vládcové se přitom podřídili Eduardovu řešení a uznali autoritu anglosaského krále v této záležitosti. Navzdory této skutečnosti však dikce Anglosaské kroniky nenaznačuje, že by anglosaský král uplatňoval nad svými protějšky ze Skotska a Strathclyde jakoukoli zvláštní nadřazenost. Tu naopak evidentně prosazoval vůči northumbrijskému Ragnalovi a Ealdredovi z Bamburghu, čemuž odpovídá skutečnost, že autor Anglosaské kroniky ani jednomu z nich královský titul nepřiznal.¹²²

Vrátíme-li se k recepci události v Bakewell u pozdějších autorů první poloviny 12. století, vycházeli tito kronikáři ve svých zpracováních anglických dějin především z textu Anglosaské kroniky, avšak její zprávy doplňovali i dalšími prameny, především místními anály, a čas od času také vlastní imaginací. Již zmíněný Jan z Worcesteru, který v případě Bakewell znění Anglosaské kroniky poměrně přesně přebírá, na závěr doplňuje, že účastníci jednání s Eduardem zároveň uzavřeli pevné spojenectví.¹²³ Jan doslova říká „(...)

---

¹²² Eduard se nemohl vzdát své autority nad Northumbrií jakožto jedním z anglosaských království, zároveň však neměl dostatečné zdroje k jejímu dobytí a jako nejsnazší možnost se tak bezpochyby nabízelo zajištění stabilní a loajální vlády, která by uznávala alespoň formální nadřazenost anglosaských králů. O tom, že se jednalo o zřejmý cíl anglosaských panovníků, pak svědčí pozornost, kterou Northumbrii a jejím vládcům věnovali Eduardovi nástupci.

¹²³ „*Rex Invictissimus Eadwardus Senior (...) cum exercitu ad Beadecanweallan profectus, non longe ad eam urbem construxit, et in lila milites viribus robustos posuit. Eo tempore rex Scottorum cum tota gente sua, et Reignoldus rex Danorum cum Anglis et Danis Northumbriam incolentibus, Rex etiam Streatcledwallorum, cum suis, regem Eadwardum Seniore, sibi in patrem et dominum elegerunt, firmumque foedus cum eo*

firmumque foedus cum eo pepigerunt“. Výsledkem vzájemného jednání s anglosaským panovníkem byl podle Jana z Worcesteru uzavřený *foedus*, tedy smluvně založené spojení. To zapadá do kontextu Janova použití slovesa *eligere* pro vyjádření skutečnosti, že přítomní si zvolili Eduarda za svého otce a pána. Přestože Jan tím naznačil jistou institucionálnost, která původně v celé události spíše absentovala, ve shodě s originálním textem Anglosaské kroniky tím Jan především zdůraznil dobrovolnost takového aktu, který vnímal jako jednání navzájem rovných stran, přestože vojenská převaha byla na straně anglosaského vládce. Jeho výsledek pak chápal jako řešení svobodně přijaté a dohodnuté všemi přítomnými, jež jim přinášelo vzájemný mír, a tuto skutečnost proto vyjádřil právě formulací o uzavření foedu. S ohledem na tuto skutečnost pak na rozdíl od Anglosaské kroniky Jan z Worcesteru přiznává královský titul také Ragnallov, kterého uvádí jako krále Dánů v Northumbrii, a klade tím důraz právě na rovnost všech stran při celém jednání.

Význam absence Ragnallova královského titulu v Anglosaské kronice zřejmě nebyl pro pozdější autory již čitelný, a proto ve shodě s tím, že Northumbrie byla pozdějšími generacemi chápána jako samostatné historické království, přiřazuje Jan z Worcesteru královský titul také Ragnallov. Identita synů Eadwulfa, jež uvádí Anglosaská kronika, pak mohla být pro Jana z Worcesteru podobně enigmatická, a proto je zřejmě jako nepodstatné účastníky jednání, které nebylo možné přiřadit k žádnému království, ze svého textu vypustil. Na druhou stranu nacházím v tomto směru výraznou podobnost Janova textu s textem pozdější verze F Anglosaské kroniky, která vznikla kolem roku 1100 v Canterbury a je tak o něco starší než Worcesterova kronika.

Autor této redakce čerpal převážně z původní verze A Anglosaské kroniky, kterou však zestručnil a její líčení doplnil některými pozdějšími prameny. K události v Bakewell uvádí, že Eduarda si za svého otce a pána zvolili král Skotů se svými lidmi, král Ragnall se všemi Northumbrijci a také král Strathclyde se všemi Brity z tohoto království.¹²⁴ Text kroniky zde zjevně sleduje původní verzi A, a to včetně chybné datace události do roku 924, kdy byl Ragnall již po smrti, a právě jemu tato pozdní redakce Anglosaské kroniky jako první přiřazuje královský titul a zároveň zcela vynechává přítomnost synů Eadwulfa.

---

pepigerunt.“ THORPE, Benjamin (ed.). *Florentii Wigorniensis Monachi Chronicon ex Chronicis*. Vol. I., London 1848 (dále jen Jan z Worcesteru), s. 129–130.

¹²⁴ „*Her weard Edward cing gecomen to faedere 7 to hlauorde of Scotta cinge 7 of Scotton 7 Regnolde cinge 7 of aellum Nordhumbum 7 eac Streaclede Wala cinge 7 of eallon Streaclead Weallan. [Here king Edward was chosen for father and for lord by the king of Scots and by the Scots and by king Regnold and by all the Northumbrians and also by the king of the Strathclyde Welsh and by all the Strathclyde Welsh.]*“ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 197. Překlad viz Anglosaská kronika, s. 85.

Jan z Worcesteru nemohl vycházet čistě z této verze kroniky, protože k události v Bakewell zmiňuje další podrobnosti, které by se v této redakci nedočel, a musel být naopak seznám s textem původní verze A. Je ale pravděpodobné, že text tohoto canterburského rukopisu nebo kopii, která z něj vycházela, Jan z Worcesteru znal a ve shodě s ním své líčení upravil tak, aby bylo nadále srozumitelné všem jeho současníkům. Ragnalla tak Jan situuje do pozice krále Northumbrie a vynechává přítomnost synů Ealdreda z Bamburghu, stejně jako prezentuje uznání Eduardovy autority coby volbu všech zúčastněných.

Význam celé události posunul o něco dále svou vlastní interpretací Eduardovy vlády Janův současník Vilém z Malmesbury, který ve shrnujícím vyprávění o tomto králi ve své kronice *Gesta regum Anglorum* uvádí, že Eduard během své vlády „*v bitvách porazil a své moci podřídil (...) Northumbrijce, kteří se stali s Dány jedním národem, Skoty, kteří obývají severní část Británie, a Brity, kterým říkáme Velšané.*“¹²⁵ Vilém tak na rozdíl od Jana z Worcesteru explicitně uvádí, že Eduard podřídil skotského krále i další vládce britského severu své nadvládě silou. I Vilém přitom musel znát text Anglosaské kroniky vztahující se k události v Bakewell a jeho rozdílná interpretace tak odráží Vilémovu odlišnou intenci, s níž popisoval Eduardovu vládu. Jan z Worcesteru s ohledem na text Anglosaské kroniky líčí Eduarda jako krále, který přináší řešení konfliktu mírovou cestou. Jako otec nabízí řešení, které je na základě konsensu všech přítomných přijato, avšak jako takové musí být také dodržováno, odtud Eduardova role pána, který na dodržování míru dohlíží. V podání Viléma z Malmesbury je Eduard především králem vítězným, který silou ukončuje konflikt, aby nastolil mír pod svou nadvládou. Podstatné je tak pro Viléma především vyzvihnutí Eduardovy zřetelné nadřazenosti nad králem Skotska a sousedními vládci a v tomto ohledu je patrný výrazný posun od podání Jana z Worcesteru i Anglosaské kroniky.

S ještě výraznější interpretací události v Bakewell se setkáváme u kroniky z Melrose, která je přibližně o dvě desetiletí mladší než Vilémova *Gesta* a vznikla v cisterciáckém opatství Melrose na jižní hranici Skotska nedlouho po jeho založení skotským králem Davidem I roku 1136. K roku 920 kronika zmiňuje, že „*král Skotů se vším svým lidem a Ragnall, král*

---

¹²⁵ „(...) *Northanhimbros, qui cum Danis iam in unam gentem coaluerant, et Scottos, qui aquilonalem insulae partem inhabitant, et Brittonnes omnes, quos nos Walenses dicimus, bellis profligatos, suae ditioni subegerit.*“ HARDY, Thomas Duffus (ed.). *Willelmi Malmesbiriensis monachi Gesta regum Anglorum atque Historia novella*. Vol. I., London 1840 (dále jen Vilém z Malmesbury), s. 195. Vilémovými Velšany jsou zde myšleni jak obyvatelé dnešního Walesu, kde se nacházelo několik království, jejichž vládcové byli tradičně podříceni králům Mercie a Eduardovi se poddali, jakmile se chopil vlády v Mercii, tak právě i obyvatelé Strathclyde. Ti byli podobně jako obyvatelé Walesu chápáni jako původní Britové a ani Velští kronikáři nedělali rozdíl mezi sebou a britskými obyvateli Cumbrie a Strathclyde a užívali v tomto případě jednotného označení Cymry, srov. EDMONDS, *The Emergence and Transformation of Medieval Cumbria*, s. 202.

*Dánů obývajících Northumbrii, a král Sithric složili Eduardovi vazalský slib.*¹²⁶ Autor kroniky z Melrose nahlížel vztah mezi skotským králem a anglosaským panovníkem založený v Bakewell již zřejmou perspektivou feudálního práva a událost tak interpretoval jako složení vazalského slibu. V žádné z pozdějších verzí Anglosaské kroniky, ani v dílech anglo-normanských kronikářů pozdějšího období se taková formulace k události v Bakewell nevyskytuje a autor kroniky z Melrose tak zřejmě při použití termínu *hominium* nevycházel z žádné předlohy, ale použil jemu vlastní termín, který svým významem nejlépe odpovídal tomu, co autorovi tato událost připomínala a jaký obsah jí prisuzoval. V této perspektivě podřídil analista postavení skotského krále vůči anglosaskému vládci dobovým kategoriím lenního práva, které ve Skotsku ve 2. čtvrtině 12. století teprve pomalu zapouštělo kořeny, avšak do severní Anglie, odkud cisterciáci do nově založeného kláštera v Melrose přišli, již lenní systém pronikal v té době řadu desetiletí. Za pozornost nicméně stojí fakt, že žádné z následujících setkání skotského a anglosaského krále už skotský analista v kategoriích lenního práva nepopisoval a použití termínu *hominium* tak v kronice z Melrose zůstává spjata výhradně s událostí v Bakewell.

Současné bádání tuto skutečnost dosud nereflektovalo. Formulaci o složení hominia lze samozřejmě objasnit jednoduchým konstatováním, že se jednalo o perspektivu autora poloviny 12. století, který danou událost chápal ve vztahu k běžné lenní praxi své doby, a informace Anglosaské kroniky, že si přítomní vládcové vybrali Eduarda za svého otce a pána, tak mohla ve skotském analistovi přirozeně evokovat obdobu vazalského vztahu. Na druhou stranu tím autor nevyjádřil pouze skutečnost, že vládcové britského severu včetně skotského krále stáli vůči anglosaskému panovníkovi v podřízeném postavení, jak můžeme vidět i v textu Viléma z Malmesbury, ale použitím termínu *hominium* při popisu události v Bakewell autor kroniky z Melrose zároveň umístil počátek lenního vztahu skotského a anglosaského panovníka mnohem dále do minulosti, a to právě v době, kdy otázka lenního slibu skotského krále nabývala rozhodujícího politického významu v tehdejším boji o anglický trůn.

Proti úvaze o úmyslném zdůraznění tradičního postavení skotského krále jakožto anglického vazala stojí na druhou stranu fakt, že při dalších příležitostech už analista vztah skotského krále vůči anglosaskému panovníkovi pomocí lenní terminologie nepopisoval. Lze proto uvažovat spíše o tom, že interpretace poněkud enigmatického popisu události

---

¹²⁶ „Anno DCCCXXI rex Scottorum cum tota gente sua, et Reinaldus rex Danorum Northumbriam incolentium, et rex Sithricus Edwardo regi fecerunt hominium.“ STEVENSON, Joseph (ed.). *Chronica de Mailros*. Edinburgh 1835 (dále jen kronika z Melrose), s. 27. Správná datace události spadá do roku 920.

v Bakewell zaznamenaná v Anglosaské kronice činila pozdějším anglonormanským kronikářům určité potíže a jak Jan z Worcesteru, tak Vilém z Malmesbury či autor kroniky z Melrose se s tímto problémem vypořádali vlastním způsobem, aby tak objasnili jeho význam.

Posledním prvkem, který si v textu kroniky z Melrose zaslouží pozornost, je skutečnost, že kronika jako jediná zmiňuje v Bakewell také přítomnost Sithrica, Ragnallova příbuzného, který po obnově dánské moci v Irsku vládl od roku 917 v Dublinu, a tituluje jej v této souvislosti jako krále. Králem Northumbrie se však Sithric stal až po Ragnallově smrti následujícího roku po jednání v Bakewell, ovšem jeho rychlé převzetí vlády naznačuje, že v době Ragnallově smrti už byl Sithric v Northumbrii znám, a svědectví kroniky z Melrose může znamenat, že Sithric zde byl ve skutečnosti přítomen již od roku 920.¹²⁷ Královský titul, který mu kronika z Melrose přiznává, mohl být kronikářem odvozován ze Sithricovy pozice vládce Vikingů v Dublinu, ale stejně tak jej mohl kronikář tímto způsobem titulovat právě vzhledem k jeho pozdější vládě v Northumbrii.

Zmínka o Sithricově přítomnosti odpovídá svědectví Anglosaské kroniky o účasti jednotlivých vládců na jednání v Bakewell spolu s jejich lidmi, tj. s družinami a elitami, a doplňuje tak obraz přibližné podoby této události. Na ní se zřejmě podílelo velké množství účastníků, jejichž přítomnost dodávala celému aktu potřebnou váhu a zajišťovala trvání jeho výsledků, ale zároveň zdůrazňovala také postavení jeho předních protagonistů. Aby však výsledky jednání skutečně neměly jen krátkého trvání, bylo třeba, aby každá ze zúčastněných stran včetně skotského krále získala z navrženého řešení určité výhody. Pro Ragnalla to bylo bezpochyby uznání jeho vlády v Northumbrii, pro Ealdreda z Bamburghu a jeho rodinu pak získání protektora v osobě anglosaského krále v izolaci mezi Skoty, Brity a Nory a pro vládce Strathclyde můžeme uvažovat o uznání jejich dosavadních územních zisků na úkor Northumbrie.¹²⁸ Je pravděpodobné, že i skotský král mohl ke své doméně přičíst nová území, jednání v Bakewell mu však zároveň přineslo dočasný mír s Ragnallovými Vikingy, kteří napadali západní části skotského území. Ne všichni zúčastnění ale byli s výsledky jednání spokojeni. Jedním z nich byl právě Sithric a jakmile se mu následujícího roku naskytla příležitost, dal svůj nesouhlasný postoj okamžitě najevo.

Lze tedy shrnout, že událost v Bakewell, ačkoli iniciativa k jejímu uskutečnění vycházela z momentální potřeby řešení aktuálních politických problémů v Northumbrii, potažmo

---

¹²⁷ Tuto skutečnost navíc podporuje také zpráva Ulsterských análů, které uvádějí, že Sithric roku 920 opustil Dublin, viz Ulsterské anály, s. 441.

¹²⁸ STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 334.

v severní Británii, se zároveň stala důležitým modelem pro budoucí jednání britských králů. Starší bádání nahlíželo toto setkání perspektivou lenních vztahů a spatřovalo v něm podřízení jeho aktérů Eduardovi, případně pod vlivem skotského nacionalismu jeho konání naopak zcela popíralo.¹²⁹ Spatřovat ovšem v jednání v Bakewell jakékoli feudální implikace nemá dostatečnou oporu v pramenech a Eduard v této době nedisponoval žádnými prostředky, které by mu umožňovaly uplatňovat jeho autoritu za hranicemi Northumbrie či ještě dále na sever. Výsledek jednání v Bakewell je třeba vnímat ve shodě s Janem z Worcesteru spíše jako dohodu, ke které zde došlo za účelem obnovení rovnováhy politických sil na severu Británie. Je ale zřejmé, že to byl Eduard, který měl při tomto jednání iniciativu, dovedl své řešení prosadit a získat respekt všech přítomných.

Přestože symbolický akt, jímž všichni zúčastnění včetně skotského krále přijali podle Anglosaské kroniky výsledné řešení a zavázali se k jeho dodržování, neměl zřejmě ambice zakládat jakoukoli tradici a nepřesahoval v tom okamžiku obzor aktuálních politických zájmů anglosaského krále, stal se nakonec vzorem pro Eduardovy nástupce, kteří na něj navázali. Ke konkrétnímu průběhu celé události, k níž anglosaský kronikář zaznamenal pouze to, že přítomní králové zde symbolicky přijali Eduarda za svého otce a pána, nemáme bohužel další zprávy, ani vhodný komparativní materiál.¹³⁰ Můžeme ovšem předpokládat, že podoba následujících setkání se příliš neodchýlila od toho v Bakewell, které mohlo sloužit jako vzor a precedens takového způsobu řešení politických turbulencí na britském severu i jako nástroj upevňování postavení anglosaského krále v Northumbrii. V Bakewell se tento postup projevil jako funkční a byl proto brzy zopakován. Zároveň do něj přítom byly vnášeny nové prvky a významy, které při jednání v Bakewell chyběly nebo na ně zatím nebyl kladen takový důraz. Přestože jednání v Bakewell vztah skotského a anglosaského krále ještě nijak výrazně nedeterminovalo, stalo se předlohou k dalším setkáním, která již na formování tohoto vztahu výrazný vliv měla.

---

¹²⁹ WAINWRIGHT, *The submission to Edward The Elder*, s. 114–115. Jednalo se především o generaci badatelů druhé poloviny 19. století, jako byli E. W. Robertson, který zcela popíral autenticitu záznamu Anglosaské kroniky o tomto setkání kvůli její dataci do roku 924, nebo E. A. Freeman či W. F. Skene, kteří v Bakewell naopak spatřovali počátek lenní závislosti skotského krále Konstantina na jeho anglosaském protějšku.

¹³⁰ Přestože starší bádání se klonilo k názoru, že se v Bakewell jednalo o podřízení ostaních králů anglosaskému panovníkovi (srov. např. STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 834), již A. A. M. Duncan prosazoval názor, že šlo především o uznání aktuálního poměru sil s převahou anglosaského panovníka a snahu zúčastněných stran o uzavření míru, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 92. Podobný názor zastává i současné bádání, srov. HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 301; DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 96–97; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 147.

3.2 Eamont Bridge 927

3.2.1 Politické souvislosti a pozadí setkání v Eamont Bridge

Jednání mezi vládci britského severu včetně skotského krále s anglosaským panovníkem v Eamont Bridge, ke kterému došlo jen několik let po události v Bakewell, svědčí o rychlém vzestupu moci a vlivu anglosaského vládce na sever od Humber. Tato skutečnost nutila jeho sousedy k tomu, aby s přítomností anglosaského elementu ve své blízkosti nadále počítali. Pronikání anglosaského vlivu do Northumbrie však kladlo nové nároky i na wessexského krále Æthelstana. K udržení jeho moci bylo třeba jasně definovat vztahy s okolními vládci a dát jim základ, který by zajistil jejich stabilitu. Toho bylo možné dosáhnout nejen adekvátní ukázkou vlastní síly, která anglosaského panovníka stavěla vůči jeho sousedům do dominantní pozice, ale především prostřednictvím rituálu, při němž by byl vzájemný vztah zformován a potvrzen. A právě k tomu došlo v Eamont Bridge na hranicích Northumbrie a Cumbrie roku 927.

Hodnocení jednotlivých událostí Æthelstanovy vlády komplikuje fakt, že většina informací vychází pouze z northumbrijské verze D a E Anglosaské kroniky. Ty sice věnují větší pozornost dění na severu Británie, avšak nenabízejí pohled na události i z wessexské perspektivy a obě jsou navíc pozdějšího vzniku. Soudobý narativ verze A Anglosaské kroniky vychází z rukopisu psaného ve Winchesteru, který byl jedním z center odporu vůči Æthelstanovu nástupnictví po smrti jeho otce Eduarda, a kronika proto zaznamenává k jeho vládě jen minimum informací a kronikářův zájem nadto příliš nepřekračuje hranice winchsterského biskupství. Stručné zprávy severních verzí Anglosaské kroniky je proto třeba více doplňovat informacemi z děl autorů první poloviny 12. století, především Jana z Worcesteru a Viléma z Malmesbury, případně také kronikou Symeona z Durhamu a pro toto období již také ojedinělými prameny diplomatické povahy. Dění na severu Británie v tomto období se díky přítomnosti norských Vikingů z Irska dostalo také pozornosti dobových irských analů, jež tak pomáhají doplnit kontext popisovaných událostí, a v jednom případě lze záznamy kronikářů konfrontovat také se ságovým materiálem.

Již následujícího roku po jednání v Bakewell northumbrijský vládce norského původu Ragnall zemřel a vlády v Northumbrii se ujal další z irských Vikingů Sithric, zatímco moc v Dublinu převzal po Sithricovi jeho příbuzný Gutferth.¹³¹ Sithric nebyl žádný politický nováček, ale naopak zkušený a obávaný vůdce Vikingů. Když k roku 920 zaznamenal irský analista jeho odplutí z Irska, dodal, že se tak stalo z moci boží, a vyjádřil tak zjevnou

---

¹³¹ Ulsterské anály, s. 441; Downham, *Viking Kings*, s. 34.

úlevu nad jeho odjezdem.¹³² Svůj nástup k moci zahájil útokem na Davenport na severu Mercie a ačkoli přesné okolnosti této události nejsou známy, Sithric tímto vpádem v každém případě demonstroval své postavení nezávislého vládce Northumbrie a zřejmě i svůj nesouhlas s výsledky nedávného jednání v Bakewell.¹³³

K vypuknutí konfliktu s anglosaským králem Eduardem kvůli tomu ovšem nedošlo, protože ten byl od počátku 20. let plně zaměstnán konsolidací své moci v Mercii.¹³⁴ Vzrůstající nespokojenost mercijských elit s Eduardovou vládou vedla roku 924 k vypuknutí povstání, které sice Eduard úspěšně potlačil, ale nedlouho poté, 24. června 924, zemřel.¹³⁵ Teprve na sklonku roku 925 se jeho nástupce Æthelstan mohl po pevném převzetí moci věnovat také situaci na northumbrijsko-mercijské hranici a otevřít jednání se Sithricem, který v té době rozšiřoval svou moc i na Eduardem a Æthelflæd dříve dobytých částech Northumbrie.¹³⁶ Sithric navíc příslušel k dynastii, která spolu s Northumbrií ovládala také ostrov Man, norské přístavy v Irsku a zřejmě také části západního Skotska a Hebrid a představovala tak nebezpečí nejen pro Mercii a další anglosaská území, ale také pro krále Strathclyde a Skotska.¹³⁷

Jednání mezi Æthelstanem a Sithricem nakonec vedla k dohodě o vzájemném míru a k setkání obou vládců 30. ledna 926 v Tamworth v Mercii. Stručné sdělení Anglosaské kroniky podobu a průběh této události příliš neosvětluje a zmiňuje pouze Sithricův sňatek s

---

¹³² Usterské anály, s. 441.

¹³³ Symeon z Durhamu, *Historia regum*, s. 64. Informaci o útoku na Davenport opakuje také kronika z Melrose, viz kronika z Melrose, s. 27. Clare Downham vyslovila hypotézu, že k Sithricovu nástupu v Northumbrii nemuselo dojít formou předání vlády až po smrti jeho předchůdce Ragnalla, ale že útok na Davenport mohl Sithric vést v odpovědi na výsledky jednání v Bakewell ještě za Ragnallova života a po získání dostatečné podpory mohl Ragnalla nakonec svrhnout. Srov. DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 97–98.

¹³⁴ Ovládnutí Mercie se zřejmě nedlouho po Eduardově vpádu ukázalo být mnohem náročnější, než wessexský král původně očekával. Reorganizace správy země po vzoru Wessexu měla bezpochyby vést k redistribuci moci v zemi a omezení vlivu některých příslušníků mercijské elity. Skutečnost, že Anglosaská kronika nezaznamenává od jednání v Bakewell až po Eduardovu smrt roku 924 žádnou událost jeho vlády, je ve zjevném kontrastu k bohatým záznamům předchozího období Eduardova vládnutí a může tudíž naznačovat jeho problémy v Mercii. To mohlo nahrávat Sithricovu převzetí moci v Northumbrii a změně dosavadního politického kurzu.

¹³⁵ Nakrátko se zdálo, že spojení anglosaských království Mercie a Wessexu nepřežije svého tvůrce, protože zatímco v Mercii byl novým králem zvolen Eduardův nejstarší syn Æthelstan, který zřejmě již řadu let pobýval u mercijského dvora, elity Wessexu upřednostnily naopak Eduardova syna z králova druhého manželství Ælfwearda, který byl přes svou matku spřízněn s wessexskou nobilitou, viz FOOT, *Æthelstan*, s. 17; HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 301. Ælfweard nicméně zemřel měsíc po svém otci, a tak se Eduardovo panství mohlo znovu sjednotit v Æthelstanových rukou. Aby toho ale dosáhl, musel napřed svést náročný boj s opozicí ve Wessexu a ještě při jeho korunovaci na počátku září 925 Vilém z Malmesbury zaznamenal poslední pokus o Æthelstanovo svržení, viz Vilém z Malmesbury, s. 205; FOOT, *Æthelstan*, s. 40.

¹³⁶ Dle hojné distribuce northumbrijských mincí lze usuzovat, že Sithric rozšířil svou autoritu i na jih od Humber a jeho vliv tak překračoval dosavadní northumbrijsko-mercijskou hranici, viz DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 98–99; FOOT, *Æthelstan*, s. 16.

¹³⁷ FOOT, *Æthelstan*, s. 16–17.

Æthelstanovou sestrou, který byl ale daleko spíš jen součástí širších jednání obou stran, jejichž prvořadým účelem byla stabilizace poměrů v Northumbrii a uzavření míru. Ten pak mohl být dále posílen právě sňatkem Æthelstanovy sestry s northumbrijským vládcem a je pravděpodobné, že mu zároveň předcházela ještě Sithricův křest.¹³⁸

Ačkoli jednání v Tamworth se vztahu mezi Æthelstanem a skotským králem Konstantinem přímo netýkalo, částečně tato událost osvětluje podobu mocenských vztahů na severu Británie v době, která těsně předcházela setkání jejich vládců v Eamont Bridge, a odhaluje poměrně pevné postavení northumbrijského vládce, s nímž byl Æthelstan zřejmě nucen jednat jako se sobě rovným. Namísto obvyklého setkání na hraničním území přijel sice Sithric za Æthelstanem do jednoho z významných center královské vlády v samotném srdci Mercie a část badatelů v tom spatřovala výraz Sithricova slabšího postavení vůči jeho anglosaskému protějšku.¹³⁹ Sithricovu cestu do nitra Northumbrie je však třeba vnímat v kontextu uvedeného sňatku s Æthelstanovou sestrou, pro niž si Sithric do Tamworth přijel, a díky tomu nemusela jeho cesta nutně představovat symbolický výraz podřízenosti anglosaskému vládcovi.¹⁴⁰ Událost naopak odhaluje poměrně pevné postavení northumbrijského vládce a svědčí o rychle se měnící politické situaci na severu Británie, na niž anglosaský panovník potřeboval rychle reagovat, ale také o zvýšeném zájmu, který anglosaský dvůr o Northumbrii a potažmo o sever Británie jevil, což je podstatné z hlediska počínajících anglo-skotských vztahů. K rozšíření svého vlivu musel anglosaský panovník hledat nové prostředky a sňatek jeho sestry se Sithricem byl v tomto směru zcela novým nástrojem k utváření nových svazků a spojení.¹⁴¹

---

¹³⁸ Anglosaská kronika, s. 86. Ve stejně stručné podobě opakují znění Anglosaské kroniky i mladší prameny, srov. Jan z Worcesteru, s. 130; Vilém z Malmesbury, s. 206; kronika z Melrose, s. 27. Přestože Sithricův křest žádný z těchto pramenů nezmiňuje, lze jej předpokládat, aby ke sňatku vůbec mohlo dojít, pokud už tedy Sithric pokřtěn nebyl, což však není příliš pravděpodobné.

¹³⁹ K tomuto názoru části badatelů viz ROACH, Levi. *Kingship and Consent in Anglo-Saxon England, 871–978*. Cambridge 2013, s. 51.

¹⁴⁰ Tento názor zastává kupříkladu Sarah Foot, srov. FOOT, *Æthelstan*, s. 18. Alex Woolf poukazuje především na skutečnost, že informace o setkání v Tamworth a Sithricově sňatku s anglosaskou princeznou se objevuje pouze v northumbrijské verzi D Anglosaské kroniky, která zřejmě čerpala z nedochovaného northumbrijského pramene a neusilovala o vyzdvižení autority anglosaských panovníků tak jako její wessexská redakce. Kronika přiznává Sithricovi titul krále Northumbrie a implicitně tak naznačuje, že v Tamworth s ním Æthelstan jednal jako se sobě rovným partnerem, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 149–150. Samotný sňatek byl důležitým rituálem, jehož náplň byla proměnlivá v závislosti na okolnostech a na tom, jak mělo jeho publikum význam takového aktu chápat, a mohl tak vyjadřovat jak vzájemně rovné postavení, tak také podřízenost jedné strany druhé, viz ROACH, *Kingship and Consent*, s. 51. V tomto případě je však třeba se přiklonit k prvnímu významu.

¹⁴¹ Zatímco dynastické svazky mezi jednotlivými anglosaskými královstvími byly běžné, wessexská dynastie neuzavírala sňatky s příslušníky okolních britských království, a tak poté, co ostatní anglosaská království zanikla pod útoky Vikingů, obrátil se její zájem na kontinent. Ze tří dcer Alfréda Velikého se pouze Æthelflæd vdala za podřízeného vládce Mercie Æthelreda. Alfrédův vnuk Æthelstan podobným způsobem provdal své

Následujícího roku po svatbě s Æthelstanovou sestrou Sithric zemřel a Æthelstan okamžitě využil příležitosti a podle verze D Anglosaské kroniky se sám ujal vlády v Northumbrii. Přestože tato zpráva může vzbuzovat dojem hladkého převzetí moci, verze E nás dále informuje o tom, že vládu v Yorku se po Sithricově smrti pokusil převzít jeho příbuzný a dosavadní vládce v Dublinu Gutferth.¹⁴² Aby zabránil obnovení nezávislé vlády v Northumbrii, vytáhl tedy Æthelstan urychleně na sever, Gutfertha vyhnal a většinu Northumbrie podrobil dle kroniky své autoritě.¹⁴³ Vilém z Malmesbury k tomu doplňuje, že spolu s Gutferthem byl z Northumbrie vyhnán také Sithricův syn Olaf. Zatímco ten se poté neúspěšně pokusil získat vládu v Dublinu, našel Gutferth podle Viléma útočiště ve Skotsku.¹⁴⁴

Ačkoli Vilém z Malmesbury píše, že vládcové britského severu neměli odvahu postavit se anglosaskému králi silou, Jan z Worcesteru oproti tomu hovoří o tom, že Æthelstan porazil skotského krále Konstantina II. a dva velšské vládce.¹⁴⁵ Na straně poražených přitom mohl stát také Ealdred z Bamburghu, o kterém Jan z Worcesteru vzápětí píše, že byl vyhnán

---

sestry, dcery svého otce Eduarda, za tehdy nejmocnější vládce západní Evropy Otu I., Karla Prostáčka a Huga Velikého. Přestože před sňatkem jeho sestry s northumbrijským Sithricem se skutečněil pouze jeden z těchto svazků, a to Æthelstanovy sestry Ædgifu a západofranckého krále Karla Prostáčka, byl tento sňatek přesto neobvyklý apředstavoval výjimečné odchylení od dosavadní praxe, které se již znovu neopakovalo. K Æthelstanově sňatkové politice viz FOOT, *Æthelstan*, s. 46–51; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 150.

¹⁴² Anglosaská kronika, s. 86.

¹⁴³ Tamtéž, s. 86; FOOT, *Æthelstan*, s. 19. Vyhnání Gutfertha z Anglie nepřímou potvrzuje také informace Ulsterských analů o tom, že Gutferth opustil roku 927 Irsko, ale do půl roku se opět vrátil do Dublinu, srov. Ulsterské analý, s. 449.

¹⁴⁴ Vilém z Malmesbury, s. 212. Poté, co Guthferth opustil Irsko, aby po Sithricově smrti převzal moc v Northumbrii, svěřil vládu v Dublinu svým synům, čímž vyřadil Sithricovy potomky z podílu na moci. Olaf Sigtryggson se tak roku 927 pokusil využít Guthferthovy nepřítomnosti v Irsku a po svém vyhnání z Northumbrie převzít vládu v Dublinu, jeho snahy ale zmařil Guthferthův návrat do Irska ještě téhož roku. Po Guthferthově smrti poté moc v Dublinu převzal jeho syn Olaf Guðfriðarson a teprve po jeho skonu roku 941 se Olafu Sigtryggsonovi podařilo získat vládu v Northumbrii, když se zde stal spoluvládce Guthferthova syna Ragnalla, srov. DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 39–43.

¹⁴⁵ „(...) *Northanhymbrorum rex Sithricus vita decessit, cujus regnul rex Aethelstanus, filio illius Guthfertho, qui patrii regno successerat, expulso, suo adjecit imperio. Omnes etiam reges totius Albionis, regem scilicet Occidentalium Brytonum Huwal, dehinc regem Scottorum Contantinum, regemque Wantorum Wuer, proelio vicit et fugavit. Aldredum quoque, filium Eadulfi, de regia urbe, quae lingua Anglorum Bebbanbyrig nominatur expulit.*“ Jan z Worcesteru, s. 131. Jan sice přímo nepíše, že by byl Ealdred Æthelstanem vojensky poražen, vzhledem k jeho následnému vyhnání to však lze předpokládat. Jestliže si Æthelstan nárokoval vládu nad Northumbrií, byla součástí tohoto nároku bezpochyby také její severní část, bývalá Bernicie, kterou spravoval Ealdred. Postavení elit v Bamburghu bylo závislé na králich v Yorku a jim svěřené území zůstávalo součástí království Northumbrie i přesto, že Ealdredova vláda byla v této době nejspíš značně nezávislá. Právě to mohlo být důvodem Æthelstanova nepřátelského postoje vůči Ealdredovi a jeho vyhnáním získal Æthelstan vládu nad celou Northumbrií. Ealdred nicméně neupadl do nemilosti na dlouho, protože Anglosaská kronika zmiňuje jeho přítomnost na jednání v Eamont Bridge a v letech 931 a 932 se Ealdred objevuje jako svědek v Æthelstanových listinách. Sarah Foot proto soudí, že informace Jana z Worcesteru o Ealdredově vyhnání z Bamburghu je pouze chybným překladem z Anglosaské kroniky, srov. FOOT, *Æthelstan*, s. 162. S tímto názorem se ovšem neztotožňuji. K Ealdredovu jménu ve svědečných řadách anglosaských listin viz HUDSON, Benjamin T. Ealdred. In: *Oxford Dictionary of National Biography*. 2004 [cit. 2020–3–12]. Dostupné na <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/39225>.

z Bernicie a zbaven vlády. Zprávu Jana z Worcesteru o vojenském střetnutí poté opakuje Symeon z Durhamu i pozdější kronika z Melrose, oba prameny v tomto kontextu pouze nezmiňují Ealdreda z Bamburghu.¹⁴⁶ Báseň, která vznikla na anglosaském dvoře nedlouho po těchto událostech, pak také naznačuje, že Æthelstan získal vládu v Northumbrii silou.¹⁴⁷ Otázka, zda k jejímu dobytí došlo pouze rychlým vpádem anglosaského krále a vyhnání jejích dvou soupeřících vládců anebo až v důsledku následujícího vojenského střetnutí, je přitom podstatná z hlediska dění, které následovalo bezprostředně po ovládnutí Northumbrie Æthelstanem. Tehdy totiž došlo k důležitému setkání britských vládců v Eamont Bridge a to, z jaké pozice na něm anglosaský král vystupoval, je podstatné pro správnou interpretaci této události z hlediska anglo-skotských vztahů.

Jan z Worcesteru ve své kronice nehovoří o tom, že by se mezi Æthelstanem a jeho protivníky odehrála konkrétní bitva, ale ve svém zápisu vyjmenovává účastníky pozdějšího jednání v Eamont Bridge a uvádí, že je všechny anglosaský král v boji porazil a obrátil na útěk. Může se přirozeně jednat o Janovo vlastní zdůvodnění, proč poté došlo k následnému setkání těchto vládců s Æthelstanem, který vůči nim vystupoval z dominantní pozice, na druhou stranu však mohl mít Jan z Worcesteru informaci o tom, že k bitvě mezi Æthelstanem a jeho protivníky skutečně došlo.

Námět bitvy mezi skotským a anglosaským králem zpracoval autor staroseverské ságy o Egilu Skallagrímsonovi, a to ve strofě 50–55 tohoto rozsáhlého díla. Skutečnost, že žádný z dobových pramenů tuto bitvu nezmiňuje a nenalezneme ji v žádné z verzí Anglosaské kroniky, ani v irských análech, vedla badatele k obecnému přesvědčení, že popisované střetnutí je ve skutečnosti obrazem bitvy u Brunanburghu, která se odehrála mezi Æthelstanem a vládci britského severu až roku 937. Události, které však sága o Egilovi popisuje, a jejich chronologie zapadají daleko lépe do rámce dění po Sithricově smrti, tj. do jara roku 927. Poté, co Æthelstan vpadl do Northumbrie a vyhnal odtud po Sithricově smrti Gutfertha a Olafa Sigtryggsona, sága popisuje, že anglosaský král zde jako správce ustanovil Alfgeira a Gudreka, zřejmě členy dánské nobility, jak prozrazují jejich jména. Oba však byli poraženi skotským králem, který záhy vpadl do Northumbrie, a zatímco Gudrek ve střetu padl, Alfgeirovi se podařilo uprchnout k anglosaskému králi. Ten se v odvetě vypravil s vojskem do Northumbrie, jejíž velkou část se mezitím podařilo skotskému králi ovládnout, a to zejména díky podpoře místních elit povzbuzených

---

¹⁴⁶ Symeon z Durhamu, *Historia regum*, s. 502; kronika z Melrose, s. 28.

¹⁴⁷ FOOT, *Æthelstan*, s. 161.

porážkou Anglosasů. Střetnutí nicméně skončilo porážkou Skotů a jejich spojenců a podle ságy v ní padl i sám skotský král.¹⁴⁸

Moderní bádání se k možné bitvě o Northumbrii mezi Æthelstanem a Konstantinem II. roku 927 staví spíše skepticky. Alex Woolf tuto záležitost ve své monografii zcela pomíjí, zatímco Sarah Foot zdůrazňuje především absenci jakékoli zmínky o Æthelstanově vítězství v Anglosaské kronice stejně jako skutečnost, že v dochované poezii oslavující Æthelstanův zisk Northumbrie se hovoří pouze o tom, že anglosaský král dosáhl svého vítězství silou zbraní, což lze dle autorky vysvětlit v souladu s Vilémem z Malmesbury tak, že to byla Æthelstanova vojenská převaha, co přimělo okolní vládcy, aby od bitvy s anglosaským králem raději upustili.¹⁴⁹ Události popisované v sáze o Egilovi tak Sarah Foot ve shodě se starším bádáním připisuje až pozdější bitvě mezi Æthelstanem a Konstantinem II. u Brunanburghu.¹⁵⁰

Problém výpovědní hodnoty ságy o Egilovi spočívá především v tom, že jako skotského krále uvádí výhradně Olafa (v originálu Áleifr). Toho je možné vzhledem k titulu, který mu sága připisuje, ztotožnit s vikingským vládcem severozápadní části Skotska, která se v té době nacházela pod nadvládou Norů, ovšem z textu ságy implicitně vyplývá, že uvedený Olaf je zde považován za krále celého Skotska, který nadto v bitvě padl. To by samozřejmě zásadně snižovalo hodnověrnost celé ságy, lze se ovšem přiklonit k tomu, že se jedná o pouhou záměnu postav, kdy byl vládce Vikingů ve Skotsku Olaf autorem ságy zaměněn za skotského krále Konstantina II., a Olafovi je proto chybně připisována vláda nad celým Skotskem. Události, které sága popisuje, totiž rámcově odpovídají tomu, co víme o situaci v Northumbrii po Sithricově smrti, a námět, který zpracovává, tak může vycházet z reálných procesů odehrávajících se v této době na severu Británie.¹⁵¹ Bitva, již sága

---

¹⁴⁸ Early Sources of Scottish History, s. 410–424. Ačkoli sága konkrétní polohu bitvy neudává, jedním z pravděpodobných míst střetu je lokalita poblíž Doncasteru na mercijsko-northumbrijské hranici. Tato lokace odpovídá geografickému popisu místa bitvy i tvrzení ságy, že většinu země tehdy ovládl skotský král, a potvrzuje ji také údajná promluva krále Æthelstana, jenž žádal, aby nepřátelé před bitvou neplenili na jeho území, tj. v nedaleké Mercii, srov. GRANT, Adrian C. *The Battle of White Hill ('Vin Heath'), 926 - the first Battle of Britain.* 2020 [cit. 2021–2–18]. Dostupné na https://www.academia.edu/44789732/The_Battle_of_White_Hill_Vin_Heath_926_the_first_Battle_of_Britain.

¹⁴⁹ FOOT, *Æthelstan*, s. 161.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 115.

¹⁵¹ O využitelnosti staroseverských ság v moderním historickém bádání se vede dlouhodobá diskuze. Zásadním problémem je pozdní doba vzniku jejich písemného záznamu, a to až několik staletí od událostí, jež sága popisují. Základní informace však mohly být v orální tradici uchovány i po dobu několika generací, a to nejen proto, že byly součástí rodových vzpomínek a tradic nebo se pojily k významným historickým mezníkům, ale také díky jejich zakonzervování v básnických strofách. Konkrétní chronologie událostí se v kolektivní paměti většinou nezachová, avšak historické procesy i konkrétní události mohou být v ságách díky ustálené formě jejich veršů uchovány bez větších změn. Přestože v době jejich zápisu nebo volnějšího

popisuje, by v takovém případě odpovídala informaci o vojenském střetu u Jana z Worcesteru, který přitom příběh ságy o Egilovi s velkou pravděpodobností nemohl znát.¹⁵²

Lze se tedy přiklonit k tomu, že k bitvě o Northumbrii, o níž pojednává sága o Egilovi, skutečně došlo, neproběhla však mezi Æthelstanem a skotským králem Konstantinem a jeho spojenci, ale mezi anglosaským králem a Nory ze severozápadu Skotska. Z Northumbrie vyhnáný Guthfert pravděpodobně nenalezl útočiště ve Skotsku u Konstantina II., ale uchýlil se k vůdci Vikingů Olafovi, jehož získal na svou stranu proti anglosaskému králi. Tato skutečnost také vysvětluje, proč se podle ságy podařilo Olafovi v tak krátké chvíli ovládnout téměř celou zemi a získat díky svému norskému původu podporu tamních elit. Když poté Olaf v nastalé bitvě s anglosaským králem padl, potvrdil Æthelstan svou vládu nad Northumbrií.

3.2.2 Setkání v Eamont Bridge

Nedlouho po těchto událostech se vládcové britského severu v červenci roku 927 podruhé setkali s anglosaským panovníkem, a to v Eamont Bridge na hranicích Northumbrie a Cumbrie.¹⁵³ Anglosaská kronika uvádí, že za Æthelstanem sem dorazili Hywell Dda, král

---

využití pro historická díla autorů, jako byl Snorri Sturluson, docházelo k dezinterpretaci ságového materiálu a jeho úpravám, řada obsažených informací přetrvávala a je proto možné ságy v mnoha ohledech nadále využívat jako historický pramen, srov. např. GUREVIČ, Aron J. *Jedinec a společnost středověkého Západu*. Praha 2016, s. 79–98. Nejstarší dochovaný fragment písemného záznamu ságy o Egilovi pochází z druhé čtvrtiny 13. století a za jeho autora je označován Snorri Sturluson. Sám Egil je považován za historickou postavu, narodil se na počátku 10. století a je mu připisována řada staroseverských básní. Snorri Sturluson měl při zpracování ságy přístup k řadě historických záznamů a oplýval vynikající znalostí orální tradice, jeho zpracování Egilova života tak může nést prvky v kolektivní paměti dobře uchovaných historických procesů a událostí včetně bitvy mezi Konstantinem II. a Æthelstanem.

¹⁵² Snorri Sturluson nejspíš zpracoval a přebásnil ságu o Egilovi na základě starší tradice, je ale nepravděpodobné, že by v době Jana z Worcesteru existoval jakýkoli její písemný záznam, a pro prostředí střední Anglie na počátku 12. století nelze předpokládat ani znalost obsahu staroseverských ság. Ty byly recitovány výhradně ve staroseverském originálu, a přestože pro staroanglické mluvčí byla staroseverština částečně srozumitelná, její plnohodnotné porozumění, zvláště ve veršované podobě, nelze v Anglii 12. století předpokládat. Je tedy otázkou, odkud informace Jana z Worcesteru pochází a zda také není odrazem určité orální tradice o bitvě, která po Sithricově smrti na hranicích Northumbrie proběhla a zapsala se do kolektivní paměti nebo zůstala zaznamenána v nedochovaných místních análech.

¹⁵³ Jedná se o dobové pojmenování království Strathclyde. Geograficky je Cumbrie oblastí při pobřeží Irského moře na severozápadě Anglie mezi zálivem Solway na severu a Morcambe Bay na jihu. Od konce 9. století bylo toto území součástí Northumbrie, z větší části však bylo obýváno původním britským obyvatelstvem a od poslední čtvrtiny 9. století byla oblast hojně kolonizována obyvatelstvem norského původu a tvořila spojnicí mezi Northumbrií a Irskem, aniž by se zde však vytvořila konsolidovanější vláda vikingských vůdců. S jižní expanzí království Strathclyde, které využilo oslabení northumbrijské kontroly nad touto oblastí, se nejpozději ve 20. letech 10. století dostala Cumbrie pod nadvládu Strathclyde a spolu s tím se centrum království přesunulo z údolí řeky Clyde na jih ve směru expanze a jeho nové pojmenování jako Cumbrie mnohem lépe odráželo novou geopolitickou situaci. Otázka procesů vedoucích ke změně pojmenování

západních Velšanů, dále skotský král Konstantin, král Cumbrie Owain¹⁵⁴ a Ealdred z Bamburghu, kterého jako jediného neuvádí kronika s královským titulem,¹⁵⁵ a je nepochybné, že úspěšné ovládnutí Northumbrie anglosaským králem mělo na výchozí postavení všech aktérů i průběh celého jednání nepochybný vliv.¹⁵⁶

Místo jednání, jež je v textu Anglosaské kroniky označeno jako *Eamotum*, lokalizoval Frank M. Stenton, který vycházel ze skutečnosti, že jednání tohoto druhu se odehrávala na hraničním území, a událost proto umístil do dnešního Eamont Bridge poblíž Penrithu v Cumbrii a řeku Eamont v této souvislosti identifikoval jako tehdejší hranici mezi Northumbrií na jihu a královstvím Strathclyde na severu. Stentonův závěr je plně v souladu s předpokládaným rozsahem expanze království Strathclyde v tomto období do dříve northumbrijské Cumbrie, odkud získalo své nové pojmenování, a odpovídá výsledkům současného bádání.¹⁵⁷

Strathclyde na Cumbrii a jejich chronologie je poměrně složitá a mezi badateli v ní ještě nepanuje úplný konsensus, výsledky svého dosavadního bádání však velmi přesvědčivě argumentuje Fiona Edmonds, viz EDMONDS, *The Emergence and Transformation of Medieval Cumbria*, s. 195–216; táž: *The expansion of the kingdom of Strathclyde*, s. 43–66.

¹⁵⁴ Anglosaská kronika uvádí Owaina jako krále Gwentu, malého království v jižním Walesu (*Uwen Wenta cyning*), viz Saxon Chronicle, s. 140; Anglosaská kronika, s. 86. Jako krále Cumbrie naopak Owaina ztotožňuje Vilém z Malmesbury, viz Vilém z Malmesbury, s. 212. Vilémova verze dává v tomto případě větší smysl a absence krále Cumbrie (Strathclyde) na tomto setkání by byla velice překvapivá. Alex Woolf vysvětluje tuto skutečnost záměnou dvou stejnojmenných postav kopistou Anglosaské kroniky. V doprovodu Hywela byl bezpochyby setkání v Eamont Bridge přítomen také král Gwentu Owain, jehož syna Morgana, syna Owainova, později nacházíme ve svědečných řadách Æthelstanových listin. V původním záznamu kroniky byla zřejmě uvedena v seznamu účastníků jména obou králů a při pozdějším přepisu kroniky mohla být duplikace jména Owain považována za chybu a kopista tak zachoval pouze jméno Owaina, krále Gwentu. Srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 151; FOOT, *Æthelstan*, s. 162.

¹⁵⁵ „Her oðeowdon fyrena leoman on norðdæle þære lyfte. Sihtric acwæl, Æþelstan cyning feng to Norðhymbra rice. Ealle þa cyngas þe on þyssum iglande wæron he gewylde, ærest Huwal Westwala cyning, Cosstantin Scotta cyning, Uwen Wenta cyning, Ealdred Ealdulfing from Bebbanbyrig, mid wedde mid aþum fryb gefæstnodon on þære stowe þe genemned is æt Eamotum on iiii. Idus Iulii, ælc deofolgeld tocwædon, syþþam mid sibbe tocyrdon. [And Sithric perished; and king Æthelstan succeeded to the kingdom of Northumbrians. And he reduced all the kings who were in this island: first, Howel king of West-Welsh and Constantine king of Scots and Owen king of Gwent-folk and Ealdred son of Eadulf of Bamborough; and they confirmed the peace with pledge and with oaths, in the place which is called „at Eamont“, on iiii id. Iulii (July 12th), and renounced every kind of idolatry; and after that they parted in peace.]“ Saxon Chronicle, s. 140. Překlad viz Anglosaská kronika, s. 86.

¹⁵⁶ „Ii omnes, ubi se viderunt non posse strenuitati illius resistere, pacem ab oe petentes, in loco qui dicitur Eamotum, IV. idus Iulii, convenerunt, datoque sacramento, firmum cum eo foedus pepigerunt.“ Jan z Worcesteru, s. 131.

¹⁵⁷ STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 340; EDMONDS, *The expansion of the kingdom of Strathclyde*, s. 53–54; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 154. Eamont Bridge se nachází na úzkém pásu země před soutokem řek Eamont a Lowther a představoval tak ideální neutrální půdu pro vzájemné setkání ležící přesně mezi oběma řekami. Vilém z Malmesbury situuje setkání do místa zvaného Dacre, viz Vilém z Malmesbury, s. 212. Dle Alexe Woolfa se jedná pouze o starší název území asi půl kilometru na severozápad od Eamont Bridge, kde se od sebe obě řeky před svým soutokem mírně vzdalují a vytvářejí jakýsi „ostrov“, který k takovému setkání nabízel ideální prostor schopný pojmout všechny účastníky i s jejich doprovodem, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 152.

Podobně jako v případě setkání v Bakewell nedisponujeme ani k události v Eamont Bridge konkrétním popisem jejího průběhu. K obsahu výsledných ujednání uvádí dochované prameny pouze to, že vládcové britského severu uzavřeli s Æthelstanem mír a potvrdili jej vzájemnými sliby a přísahami. Právě složení slibů a přísah však představuje nový element ve vztazích skotských vládců k anglosaským panovníkům, který se následně opakoval i při dalších příležitostech. Na rozdíl od roku 921 také disponujeme zprávou alespoň o jednom konkrétním bodu vzájemných ujednání, a to, že přítomní králové ukončí veškerá dosavadní spojení s Vikingy.¹⁵⁸ Tato skutečnost napovídá, že právě Norové představovali pro Æthelstana s ohledem na držbu Northumbrie problém, a proto anglosaský král usiloval o eliminaci jejich vlivu. Rozdíl od jednání v Bakewell lze spatřovat také v účasti Velšanů. Jejich absence v Bakewell byla dána tím, že vládcové Walesu se Eduardovi podřídili již po ovládnutí Mercie, jejímž vládcům byli tradičně podřízeni. Naopak k události v Eamont Bridge již Anglosaská kronika jejich přítomnost zmiňuje a umístění jednání na hranice Cumbrie bylo výhodné právě i s ohledem na jejich účast.¹⁵⁹

Nejdůležitějším prvkem celého setkání bylo složení slibů a přísah skotského krále a dalších severních vládců anglosaskému panovníkovi. O jejich obsahu nejsme informováni, víme však, že souvisely s uzavřením vzájemného míru. Staroanglické spojení *mid wedde 7 mid apum*¹⁶⁰, tedy sliby a přísahami, je v tomto případě novým prvkem, který může odrážet určitou kvalitativní proměnu ve vztahu anglosaského krále k sousedním vládcům. V anglosaské právní kultuře mělo skládání slibů a přísah důležitou roli a také dlouhou tradici. *Wedd* (sg.) znamenalo ve staré angličtině slib, jehož složením vznikal určitý závazek, zatímco *að* (sg.) znamenalo přísahu, tedy potvrzení určitého aktu, k němuž v minulosti došlo. *Wedd* tedy mělo v anglosaské právní kultuře význam slibu, v Anglosaské

---

¹⁵⁸ „(...) *ælc deofolgeld tocwædon, syppam mid sibbe tocyrdon. [(...) and renounced every kind of idolatry; and after that they parted in peace]*“ Saxon Chronicle, s. 140. Pro překlad ze staré angličtiny viz Anglosaská kronika, s. 86. Příslib odvolání veškerého modlářství je interpretován ve smyslu odvolání všech dosavadních či budoucích spojení s Vikingy proti králi Æthelstanovi, srov. DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 101; STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 340.

¹⁵⁹ Velšské zastoupení v Eamont Bridge je v Anglosaské kronice vyjádřeno pouze osobou krále jménem Hywel Dda. Ten byl v první polovině 10. století nejvýznamnějším z králů Walesu a autor Anglosaské kroniky jej dokonce staví na první místo v pořadí všech zúčastněných. Přestože je pravděpodobné, že Hywela doprovázeli do Eamont Bridge i další velšští králové, autor kroniky jim již z hlediska jejich důležitosti nevěnoval pozornost. K postavení tohoto velšského vládce, který se svou moc rozhodl hned následujícího roku demonstrovat poutí do Říma, viz THOMAS, Rebecca. Three Welsh kings and Rome: royal pilgrimage, overlordship, and Anglo-Welsh relations in the early Middle Ages. *Early Medieval Europe*. 2020, vol. 28, s. 571 [cit. 2020-29.12]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/emed.12430>. K Hywelovu jménu ve svědečných řadách Æthelstanových listin viz také MOLYNEAUX, George. Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain? *Transactions of the Royal Historical Society*. 2011, vol. 21, s. 65 [cit. 2020-12-5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/41432397>.

¹⁶⁰ Saxon Chronicle, s. 140.

kronice však až na jednu výjimku¹⁶¹ nacházíme tento termín ve spojení s *að* do kolokace *mid wedde 7 mid aþum*, tedy sliby a přísahami. Vznik této kolokace podléhal dlouhodobému vývoji a stal se nakonec standardní formulí pro označení určitého typu právních interakcí. To značně znesnadňuje odlišení funkce a podoby jejích dvou komponent, avšak vzhledem k tomu, že Anglosaská kronika význam těchto termínů navzdory jejich spojení rozlišuje, lišily se tyto akty minimálně na úrovni toho, jak byly prováděny. Slib sloužil jako potvrzení daného ujednání a původně se zřejmě jednalo o objekt, který byl jako zástava předáván a symbolicky tak ztělesňoval daný slib a jeho trvání. Časem se tato praxe formalizovala prostřednictvím slov a gest, akt slibu si však bezpochyby ponechal určitý rituální základ. Jan z Worcesteru jej proto do latiny překládá jako *sacramentum*. Zatímco *wedd* mělo tedy více formální, bezpochyby stále ještě symbolický význam, *að* naopak znamenalo pouze dané slovo potvrzující určitou skutečnost. Oba komponenty této dvojice tak nejsou zcela synonymní a ve svém spojení nabývají většího významu a ztělesňují důležitější závazek.¹⁶²

Spojení *mid wedde 7 mid aþum* má ovšem ještě jednu významovou rovinu. Ve staré angličtině se totiž soudě dle dochovaného korpusu pramenů nevyskytoval termín pro právní ujednání a toto sousloví tak zároveň v pozdějším období vyjadřovalo všechny právně závazné formy jednání.¹⁶³ Šlo tedy i o stylistickou záležitost, již bylo možné vyjádřit v jazyce to, pro co neexistoval vhodný termín. V tomto obecném významu, který postupem doby vznikl, se ztrácí původní sémantická hodnota jednotlivých složek této kolokace, jež se stala standardní formulí pro označení určitého typu právních interakcí a závazků. Dochované písemné památky včetně textu Anglosaské kroniky bohužel pocházejí z období, kdy už se zřejmě jednalo především o obecnou kolokaci, v níž lze ovšem stále předpokládat pozůstatky původního symbolického významu, avšak konkrétní podobu skládání slibů a přísah z nich již nelze rekonstruovat. Je ale zřejmé, že ať už tento akt proběhl jakkoli a ať už byl více či méně formalizovaný, měl stále značnou váhu a právní závaznost.

Tato podoba uzavírání právních jednání měla dlouhou životnost a text kroniky byl proto srozumitelný i pozdějším kronikářům. Autor kroniky z Melrose, jenž si nad záznamem o

---

¹⁶¹ Skládání slibů a přísah odděluje Anglosaská kronika v pasáži, v níž popisuje, jak po dobytí Leicesteru přišly za vládkyní Mercie Aethelflaed elity z Leicesteru a Yorku, aby s ní uzavřely mír a podřídily se její vládě. Jak kronika uvádí, někteří toto ujednání potvrdili tím, že dali slib, zatímco jiní to potvrdili přísahami. Přestože kronika nepopisuje podobu jednotlivých aktů, jejich náplň i význam se lišily, srov. Anglosaská kronika, s. 81; AMMON, Matthias. 'Ge mid wedde ge mid aþe': the functions of oath and pledge in Anglo-Saxon legal culture. *Historical Research*. 2013, vol. 86, no. 233, s. 523 [cit. 2021-1-15]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-2281.12024>.

¹⁶² AMMON, *The functions of oath and pledge*, s. 532.

¹⁶³ Tamtéž, s. 534.

setkání králů v Bakewell nevěděl příliš rady s formulací Anglosaské kroniky o zvolení Eduarda pánem a otcem všech přítomných a interpretoval tento akt jako složení hominia, již v případě události v Eamont Bridge ve shodě s ostatními prameny jasně hovoří o složení přísah a nezmiňuje se již o jakékoli formě lenního slibu. Z jeho pohledu tak to, co se v Eamont Bridge odehrálo, bylo dostatečně srozumitelné a nevyžadovalo doplňující vysvětlení.

Navzdory skutečnosti, že lokalita Eamont Bridge představovala neutrální hraniční území, kde si byli přítomní vládcové alespoň teoreticky rovni, byl to Æthelstan, kdo měl nad všemi zúčastněnými očividnou převahu. Z dikce Anglosaské kroniky je zřejmé, že Æthelstanova pozice k vyjednávání v Eamont Bridge byla výrazně odlišná od té, ve které se roku 920 nacházel jeho předchůdce Eduard, když jednal v Bakewell, a s tím souvisí i akt skládání slibů a přísah. Tento rituál představoval závazek těch, kteří jej vykonali, vůči Æthelstanovi a vyjadřoval uznání jeho autority a silnějšího postavení. Složení slibů a přísah vedlo na rozdíl od jednání v Bakewell k mnohem přesnějšímu definování vzájemných vztahů a především mělo zajistit jejich trvání. Æthelstanovu dominanci v těchto vztazích zřetelně vyjadřuje skutečnost, že ke složení slibů a přísah došlo pouze jednostraně, a to ze strany přítomných vládců anglosaskému králi, který se stal jejich příjemcem.

K setkání v Eamont Bridge pojily se nicméně pojí i další rituály, které měly v symbolické rovině rovněž důležitou roli a mohly vést k posílení vztahů, jež zde byly navázány. Jeden z nich představuje křest a institut kmotrovství. Křest sice nebyl běžnou součástí politických jednání, a pokud se s ním v této době setkáváme, pak především v případě dohod a svazků s dosud pohanskými Vikingy, Vilém z Malmesbury nicméně zaznamenal, že v rámci jednání v Eamont Bridge byl pokřtěn syn skotského krále Konstantina,¹⁶⁴ a lze předpokládat, že jeho kmotrem se stal právě Æthelstan jako nejvýznamější z účastníků.¹⁶⁵ Setkání v Eamont Bridge mělo totiž především posílit vazbu okolních vládců k anglosaskému králi, a je proto pravděpodobné, že Æthelstan by si při této příležitosti nenechal ujít možnost stát se kmotrem potenciálního skotského následníka. Æthelstanovo kmotrovství zakládalo mezi oběma stranami trvalý vztah, byť v tomto případě spíše symbolický, protože uplatnění institutu kmotrovství v praxi se zde příliš nepředpokládalo.

---

¹⁶⁴ Přestože Vilém neuvádí jeho jméno, jednalo se zřejmě o Konstantinova syna Indulfa. Jeho křtu roku 927 odpovídá jednak nám známá datace jeho vlády a pak skutečnost, že v době jednání v Eamont Bridge, které se muselo konat přinejmenším několik dní, se 11. července slavil právě svátek svatého Indulfa. O tomto světcu se navíc v té době věřilo, že byl skotského původu, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 192.

¹⁶⁵ Vilém z Malmesbury, s. 212. Pro Viléma je to zároveň stěžejní událost celého setkání, ke kterému jinak neuvádí prakticky žádné další informace.

Zároveň byl tento akt výrazem pocty, již Konstantin od anglosaského krále obdržel, a tato skutečnost stavěla skotského krále do role jejího příjemce a Indulfův křest tak dále podtrhoval Æthelstanovo výsadní postavení.¹⁶⁶

3.2.3. Důsledky jednání v Eamont Bridge

Přestože o konkrétní náplni složených slibů a přísah nejsme informováni, to, jaký vliv celá událost měla na podobu a následující vývoj anglo-skotského vztahu, můžeme odhalit, podíváme-li se na dění, které bezprostředně následovalo u Æthelstanova dvora a o kterém nás prameny informují již lépe. Vzápětí po jednání v Eamont Bridge svolal Æthelstan velšské krále do Herefordu, kde se mu všichni podřídili a odvedli králi tribut v dosud nevídané míře.¹⁶⁷ I na velšské vládce tak musela demonstrace Æthelstanovy síly zapůsobit. K podobné situaci mohlo nicméně dojít i v Eamont Bridge a spolu se závazkem zrušení veškerých spojenectví s Vikingy a uznání autority anglosaského panovníka mohl Æthelstan na všech přítomných požadovat podobně jako v případě velšských vládců také předání tributu. Tím se jednak zdůrazňovalo Æthelstanovo dominantní postavení a vojenská převaha po dobytí Northumbrie, avšak tribut zároveň představoval i stvrzení a naplnění vzájemných ujednání.

Není však na místě domnívat se, že by v Eamont Bridge Æthelstan prosazoval přímou nadvládu nad sousedními králi.¹⁶⁸ Jejich autorita na vlastních územích nebyla evidentně nijak dotčena.¹⁶⁹ Hlavním důsledkem celého aktu měl být především respekt přítomných vládců vůči autoritě anglosaského panovníka v Británii a uznání jeho mocenské pozice v Northumbrii. Sousední vládcové včetně skotského krále tak měli zachovávat vzájemný mír a jednat ve shodě s anglosaským panovníkem a nikoli proti jeho zájmům, s čímž souvisel právě Æthelstanův požadavek na ukončení veškerých spojenectví s Vikingy.

---

¹⁶⁶ Bohužel se zmínka o Indulfovu křtu objevuje pouze u Viléma z Malmesbury a je proto otázkou, zda tato epizoda jednání v Eamont Bridge pochází ze starších pramenů anebo je pouze plodem Vilémovy imaginace. Vilém však neměl zjevný důvod přikrášlit popis jednání právě zmínkou o křtu Konstantinova syna, která je navíc jen velice stručná, a je tedy pravděpodobné, že Vilém v tomto případě skutečně čerpal ze zmínky některého z nedochovaných pramenů.

¹⁶⁷ FOOT, *Æthelstan*, s. 163.

¹⁶⁸ Na skutečnost, že v případě Eamont Bridge šlo o uznání Æthelstanovy nadřazenosti z pozice síly a o uzavření míru a přátelství, nikoli však o jakoukoli formu přímé podřízenosti, poukazyval již Archibald Duncan, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 92.

¹⁶⁹ MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 70–71. Vztah se silným partnerem mohl naopak jejich pozice na domácí politické scéně i posílit, jak je patrné kupříkladu u velšských králů. Nejlepším příkladem takového oportunisty je právě Hywel Dda. Již před setkáním v Eamont Bridge byl Hywel často přítomen u anglosaského dvora a ještě častěji se jeho jméno objevuje ve svědečných řadách Æthelstanových listin po Eamont Bridge a již následujícího roku 928 dokonce podnikl pouť do Říma, již pojal jako demonstraci svého postavení, viz THOMAS, *Three Welsh kings and Rome*, s. 569–573.

Cílem anglosaského panovníka nebylo faktické podřízení okolních vládců, ale především formální nadvláda nad územím celé Británie a respekt těch, kteří zde uplatňovali svou moc.

Tato skutečnost našla svůj odraz především v rozvíjející se reprezentaci královské moci a nového pojetí vlády anglosaského panovníka, které se později staly vzorem a inspirací i pro skotské vládce. Jednání v Eamont Bridge a v Herefordu změnila dosavadní podstatu Æthelstanova vztahu ke králům Skotska, Cumbrie a Walesu a položila je na nový základ. Vodítkem k postižení těchto změn jsou přitom nové prvky v anglosaské politické kultuře, které se začaly hojně objevovat právě po roce 927. Æthelstanovy mocenské nároky totiž vyžadovaly nový způsob vyjádření a ten se odrážel v řadě nových či dále rozvíjených prvků královské politické reprezentace.

Prvotním impulzem těchto změn přitom zřejmě nebylo samotné jednání v Eamont Bridge, protože již Æthelstanova královská korunovace o dva roky dříve se odehrávala podle nového korunovačního řádu, jenž oproti dosavadní praxi vnesl do korunovace anglosaských vládců nové insignie královské vlády po vzoru jejich kontinentálních franckých protějšků, zejména královskou korunu a další symboly vlády, jako byly prsten, meč či žezlo.¹⁷⁰ Je ovšem evidentní, že v prosazování nově se utvářejícího pojetí královské vlády bylo právě získání Northumbrie a následné jednání v Eamont Bridge zásadním přelomem. Ziskem posledního anglosaského království se totiž Æthelstan stal jediným vládcem všech dřívějších království Anglů a Sasů, která sjednotil do nové politické jednotky. U Æthelstanova dvora tak vznikla potřeba zřetelně vyjádřit takto dosaženou politickou i etnickou jednotu a překrýt dosavadní rozdíly, které mezi jednotlivými částmi jeho království panovaly.¹⁷¹ Vedle odrazu v dobových iluminacích, dochované dvorské poezii a v rozšířené titulatuře krále, který se nyní stal vládcem všech Anglů,¹⁷² našel nově formulovaný nárok Æthelstana na nadvládu nad celou Británií svůj nejviditelnější odraz na

---

¹⁷⁰ FOOT, *Æthelstan*, s. 76–77; GEBHARDT, Torben R. From Bretwalda to Basileus: Imperial Concepts in Late Anglo-Saxon England? In: SCHOLL, Christian, GEBHARDT, Torben R., CLAUß, Jan (eds.). *Transcultural Approaches to the Concept of Imperial Rule in the Middle Ages*. Oxford 2017, s. 161 [cit. 2021–2–23]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv6zdbwx.9>.

¹⁷¹ GEBHARDT, *Bretwalda to Basileus*, s. 158–159; 161.

¹⁷² Zatímco při své korunovaci roku 925 se Æthelstan tituloval jako král Anglů a Sasů, po roce 927 byl z této titulatury saský element vypuštěn a Æthelstan se prezentoval jako král všech Anglů, viz FOOT, *Æthelstan*, s. 26–27; GEBHARDT, *Bretwalda to Basileus*, s. 159–163. Tato idea přitom vycházela již z díla Bedy Ctihodného. Poprvé Æthelstana tímto způsobem tituloval jeho písař v listině z roku 928, srov. FOOT, *Æthelstan*, s. 27. Pro dobu vlády Æthelstana se ještě neuvažuje o funkci samostatné královské kanceláře, bádání však dospělo k názoru, že letech 928–935 byly všechny Æthelstanovy královské listiny vydávány pod dohledem jednoho písaře označovaného jako „Æthelstan A“, srov. FOOT, *Æthelstan*, s. 70–72. Ten ve všech listinách vydaných v tomto období bez výjimky tituloval Æthelstana jako krále Anglů a právě jeho příchod do Æthelstanových služeb může zjevně souviset s touto změnou.

královské minci ražené od roku 930, na níž byl Æthelstan po vzoru franckých platidel vyobrazen s novými insigniemi své vlády a především s titulem *rex totius Britanniae*.¹⁷³

Æthelstan nebyl sice prvním z anglosaských králů, kdo takový nárok prosazoval, byl ale první, kdo tak činil jistým způsobem programově a v rozsáhlém měřítku. Bohatý repertoár nástrojů pomáhal panovníkovi konstruovat svůj těsnější vztah k Bohu a dávat najevo své bohatství a moc.¹⁷⁴ V návaznosti na to Æthelstan dál rozvíjel také sňatkovou politiku s kontinentálními vládci¹⁷⁵ a to vše mu umožňovalo odlišit své postavení od okolních vládců Británie včetně skotského krále.¹⁷⁶

Důležitou roli v procesu, jímž se dále zvýrazňovalo nadřazené postavení anglosaského vládce, sehrávalo také vydávání listin. Listina nebyla jen zachycením královské vůle, ale podstatná byla také její forma, často vysoce reprezentativní. Listina díky tomu představovala i objekt, který měl sám o sobě svou symbolickou úlohu a jehož prostřednictvím byla demonstrována moc panovníka před jeho okolím. Vydání listiny a její

---

¹⁷³ FOOT, *Æthelstan*, s. 77, 216; GEBHARDT, *From Bretwalda to Basileus*, s. 169–170. Æthelstan přitom usiloval také o vyšší kontrolu nad mincovnami tak, aby v celém království kolovala královská mince jednotného vzoru a tím se zajistila distribuce Æthelstanem prezentovaného nároku anglosaského krále na nadvládu nad celou Británií, srov. FOOT, *Æthelstan*, s. 153–155. Navzdory ovládnutí Northumbrie odtud z následujících let nepocházejí žádné nálezy Æthelstanových mincí, a to navzdory tomu, že v Northumbrii se nacházelo několik mincoven. Ve svědečných řadách Æthelstanových listin také nenalzáme žádné Northumbrijce, ačkoli mezi léty 930 a 932 Ealdred z Bamburghu potvrdil několik Æthelstanových listin. Alex Woolf proto došel k závěru, že správa Northumbrie byla v této době svěřena právě Ealdredovi, viz WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 158. K atestaci královských listin Ealdredem srov. MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 65. Ealdred měl se správou Northumbrie již zkušenosti, navíc pocházel ze starého rodu správců Bernicie a dovedl lépe vyjednávat s poměrně nezávislými elitami. Svěřením správy do rukou Ealdreda tak mohl Æthelstan zachovat zdání jejich relativní nezávislosti a předejít tak případnému odporu ke své vládě. Závěry profesora Woolfa se tak zdají být opodstatněné a navíc k nim existuje precedens ve správě Mercie Aethelredem, příslušníkem tamní elity, za vlády Alfréda Velikého.

¹⁷⁴ Výraznější proměna královské vlády v Anglii je připisována až králi Edgarovi ve třetí čtvrtině 10. století a její motivy jsou spatřovány zejména v inspiraci u otonského dvora, ale počátky tohoto procesu jsou zřetelné právě již u Æthelstana a souvisejí především s franckými vzory karolinských vládců. Pověst Æthelstanova dvora překračovala hranice Británie a ten se stával hojně navštěvovaným místem, kde se mohla královská reprezentace naplno rozvíjet před širokým publikem, viz INSLEY, Charles. Charters, ritual and late tenth-century English kingship. In: NELSON, J. L., REYNOLDS, S., JOHNS, S. M. (eds.) *Gender and Historiography. Studies in the earlier middle ages in honour of Pauline Stafford*. London 2012, s. 75–89 [cit. 2020–12–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv5139fw.12>.

¹⁷⁵ Po sňatku své sestry Ædgifu a západofranckého krále Karla Prostáčka, k němuž došlo ještě před jednáním v Eamont Bridge, Æthelstan podobným způsobem provdal další dvě své sestry za Otu I. a Huga Velikého, viz WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 150.

¹⁷⁶ Mezi tyto prostředky patřilo Æthelstaovo vystupování coby ochránce křesťanské víry, symbolické projevy pokání a zvýšené projevy úcty ke kultu svatých a především králova neskrývaná posedlost relikviemi, které nejen hojně shromažďoval, ale také dále daroval významným anglickým církevním institucím. Všechny tyto motivy byly součástí repertoáru nástrojů, jimiž mohl panovník konstruovat svůj těsnější vztah k Bohu a dávat najevo své bohatství a moc a odlišit se tak od okolních vládců Británie, srov. FOOT, *Æthelstan*, s. 189–199; INSLEY, Charles. 'Ottonians with Pipe Rolls'? Political Culture and Performance in the Kingdom of the English, c.900–c.1050. *History*. 2017, s. 782–783 [cit. 2021–1–13]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-229X.12514>.

prezentace bývaly doprovázeny ritualizovaným jednáním, například vkládáním listiny na oltář, a bylo tak jedním z bohatého repertoáru gest, jimiž se zdůrazňovalo královo výjimečné postavení i spojení s elitami, jež měly na tomto rituálu i vzniku samotné listiny podíl. Jejich jména byla součástí svědečných řad a právo atestace listiny představovalo společensky významnou demonstraci vlastního postavení a vlivu.¹⁷⁷

Již v první dochované listině vydané po jednání v Eamont Bridge na jaře roku 928 se na předních místech mezi těmi, kteří se stali svědky jejího vydání, objevují jména tří významných velšských králů titulovaných v tomto případě jako *subreguli*. Jejich přítomnost u anglosaského dvora nebyla výjimečná, novým prvkem však byla jednak mnohem vyšší intenzita jejich účasti na dvorských shromážděních¹⁷⁸ a zejména titul, který jim byl ve vztahu k Æthelstanovi přiznán a který se později v listinách objevil i ve vztahu ke skotskému králi.¹⁷⁹ Naopak Æthelstanova titulatura v těchto listinách vytvářela a svým opakováním neustále obnovovala nárok anglosaského krále na nadvládu nad celým ostrovem. Tento nárok se přitom z velké části zakládal právě na tom, jak byl anglosaský král schopen svůj majestát prezentovat navenek.¹⁸⁰ Gesta a symbolické vystupování včetně vydávání královských listin byly důležitými nástroji tohoto procesu, jenž směřoval i vůči skotskému králi. Tlak, který však anglosaský panovník na sousední vládce vyvíjel, vytvářel i protichůdné tendence a ze strany skotského krále a dalších vládců britského severu proto nezůstal bez odezvy.

3.3 Na cestě k Brunanburghu

Bitva u Brunanburghu roku 938 představuje určitý mezník v dosavadním vývoji anglo-skotského vztahu počínajícího jednáním v Bakewell. Předcházelo jí rostoucí napětí, které bylo zapříčiněno především rychlou expanzí moci anglosaského vládce. Ovládnutí Northumbrie a další posilování Æthelstanova postavení bylo trnem v oku vládcům britského severu a právě této skutečnosti dokázali dovedně využít vikingští králové v Irsku, kteří čekali na vhodnou příležitost k tomu, aby se Northumbrii pokusili znovu ovládnout.

---

¹⁷⁷ ROACH, Levi. Public rites and public wrongs: ritual aspects of diplomas in tenth-and eleventh-century England. *Early Medieval Europe*. 2011, no. 19, part 2, s. 191. K tématu vydávání královských listin a jejich prezentace za vlády Æthelstana viz dále INSLEY: *Political Culture and Performance*, s. 772–786.

¹⁷⁸ Dvorská shromáždění, na kterých k vydávání listin docházelo, tak sama představovala důležitý nástroj, jímž se konstituoval koncept anglického království a prosazované autority jeho panovníka nad celou Británií.

¹⁷⁹ Král západního Walesu Hywel Dda potvrdil v tomto období hned několik Æthelstanových listin a na listině z roku 931 se objevuje i jméno cumbrijského krále Owaina. Přítomnost skotského Konstantina ovšem nelze až do roku 934 doložit, srov. MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 65; ROACH, *Kingship nad Consent*, s. 51.

¹⁸⁰ INSLEY, *Political Culture and Performance*, s. 784.

Události tohoto období z anglosaské perspektivy podrobně zaznamenává Anglosaská kronika, jejíž svědectví lze částečně doplnit výpovědí irských análů i dochovaným diplomatickým materiálem anglosaské proveniencce. Pozdější tradici těchto událostí lze zkoumat v dílech kronikářů první poloviny 12. století, především Jana z Worcesteru či Symeona z Durhamu, a několik zmínek k dění v tomto období nalezneme také ve skotské kronice z Melrose, která představuje alespoň určitý komparativní materiál k anglosaské perspektivě.

Mír uzavřený roku 927 v Eamont Bridge neměl nakonec dlouhého trvání. Již roku 934 vytáhl podle Jana z Worcesteru Æthelstan do Skotska, „*protože král Skotů Konstantin zpřetrhal svazek, který s ním uzavřel. S velkým množstvím silných lodí a nemalým vojskem jezdců vytáhl do Skotska a z velké části jej zpusťošil. Tím byl král Konstantin přinucen, aby svého syna předal jako rukojmí spolu s bohatými dary, a po obnovení míru se král vrátil do Wessexu.*“¹⁸¹ Událost zaznamenává už Anglosaská kronika ve verzi A a Æthelstanova výprava tak zřejmě představovala skutečně mohutné tažení, které se dostalo i do zorného pole wessexského analisty, byť ji zmiňuje se svou typickou stručností.¹⁸² Jan z Worcesteru bohužel není o mnoho sdílnější a ve shodě s Anglosaskou kronikou uvádí, že příčinou Æthelstanova tažení byl fakt, že skotský král porušil uzavřený mír (*foedus*), aniž by však Jan dále rozvinul, jakým způsobem se tak mělo stát. Æthelstanova výprava do Skotska nešla ani pozornosti northumbrijských análů, jejichž svědectví převzal do svého díla Symeon z Durhamu. Ten uvádí, že anglosaský král Skotsko „*pěším vojskem zpusťošil až po Dunfoeder a Wertermorum a jeho lodstvo pak plenilo až po Caithness.*“¹⁸³

Æthelstanův vpád do Skotska je prvním zaznamenaným případem, kdy anglosaský král vstoupil se svým vojskem na skotské území, a budeme-li věřit zprávě northumbrijských análů zprostředkované Symeonem z Durhamu, bylo toto tažení svým rozsahem skutečně neobvyklé. Již raní badatelé se zabývali otázkou, kam až anglosaský král na svém tažení dospěl a jaké konkrétní lokality označují termíny *Dunfoeder* a *Wertermorum*. Jeden

---

¹⁸¹ „*Strenuus rex Anglorum Æthelstanus, quia rex Scottorum Constantinus foedus, quo cum eo pepigerat, dirupit, classa manu pervalida, et equestri exercitu non modico, ad Scottiam proficiscitur, eamque maxima ex parte depopulatur. Unde vi compulsus rex Constantinus, filium suum obsidem cum dignis muneribus illi dedit, paceque redintegrata, rex in West-Saxoniam rediit.*“ Jan z Worcesteru, s. 131–132.

¹⁸² „*Her for Æþelstan cyning in on Scotland, ægþer ge mid landherege mid sciphere, 7 his micel oferhergade. [Here king Æthelstan fared into Scotland, both with a land-host and with a ship-host, and harried a great part of it.]*“ Manuscript A: The Parker Chronicle [933], dostupné na <http://asc.jebbo.co.uk/a/a-L.html> [cit. 2021-4-24], překlad viz Anglosaská kronika, s. 87.

¹⁸³ Symeon z Durhamu, *Historia regum*, s. 64. Kronika z Melrose, která se o tažení také zmiňuje, bohužel čerpá pouze z anglických pramenů a nevnáší tak do záležitosti nové světlo, srov. kronika z Melrose, s. 28. Stručné zmínky irských pramenů v tomto případě také nepřinášejí žádné nové poznatky, viz FOOT, *Æthelstan*, s. 165; *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 426.

z prvních pokusů v tomto směru učinil již skotský antikvář John Pinkerton na sklonku 18. století,¹⁸⁴ ovšem jejich spojení se skotskou pevností Dunnotar na severovýchodním pobřeží Skotska, respektive s úpatím Penin tam, kde ležely hranice dřívějšího království Fortriu na severu země, v případě termínu Wertermorum, se podařilo přesvědčivě prokázat až Alexu Woolfovi.¹⁸⁵ Výsledky jeho bádání značí, že anglosaské vojsko postupovalo východními nížinami podél úpatí Grampian až na samotný sever Skotska a plenilo tak v jeho nejúrodnějších krajích. Æthelstanova výprava tak svým rozsahem představovala zřetelnou demonstraci anglosaské vojenské síly.

Tažení vyžadovalo nejen koordinaci pěších a námořních sil, ale také pevnou mocenskou základnu v Northumbrii k zajištění potřebného zásobování.¹⁸⁶ Právě se situací v Northumbrii mohly také souviset konkrétní důvody Æthelstanovy výpravy. Zatímco jižní část Northumbrie s centrem v Yorku byla na počátku 30. let 10. století v rukou anglosaského krále, její severní část se stále nacházela pod relativně samostatnou správou Ealdreda z Bamburghu. Z dochovaných irských pramenů se zdá, že právě roku 934 Ealdred, případně jeho nástupce v roli bernicijského správce zemřel, a této situace mohl Æthelstan využít k získání přímé vlády i nad zbylou částí Northumbrie. O rok dříve navíc zemřel poslední možný oponent Æthelstanovy vlády, jeho nevlastní bratr Eadwin, a také vikingský náčelník Guthfert, který dříve usiloval o ovládnutí Northumbrie.¹⁸⁷ Zatímco se vikingské náčelníky v Irsku přeli o moc po Guthfertově smrti, mohl se Æthelstan vydat na sever, aby ovládl území spravované dříve elitami z Bamburghu a učinil konec přetrvávajícímu norskému vlivu na jeho hranicích.

Právě aktivity Vikingů v sousedství Northumbrie představovaly hrozbu pro Æthelstanovu držbu tohoto území a k tažení až na sever Skotska jej mohly vést obnovené kontakty skotského krále s Nory. O spojenectví mezi Konstantinem II. a vikingskými náčelníky v této době vypovídá nejen skutečnost, že již o tři roky později se proti Æthelstanovi postavily v bitvě u Brunanburghu právě spojené síly skotského krále a irských Vikingů, ale

---

¹⁸⁴ PINKERTON, John. *An Enquiry into the History of Scotland, Preceding the Reign of Malcolm III. or the Year 1056*. Edinburgh 1814, s. 183. Pinkerton vyslovil domněnku, že Wertermorum mohlo označovat lokalitu na západním pobřeží Skotska, zřejmě Firth of Clyde nedaleko Glasgow.

¹⁸⁵ WOOLF, *Dún Nechtain, Fortriu and the Geography of the Picts*, s. 197; týž, *From Pictland to Alba*, s. 165.

¹⁸⁶ FOOT, *Æthelstan*, s. 167.

¹⁸⁷ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 161–164; FOOT, *Æthelstan*, s. 21, 165.

také skutečnost, že Æthelstanovo loďstvo údajně plenilo až v Caithness na samotném severu Skotska, který se v té době nacházel pod nadvládou vikingských vládců z Orknejí.¹⁸⁸

Anglosaské tažení do Skotska roku 934 proběhlo s neobvyklou razancí i rychlostí, na kterou můžeme soudit z dochovaných Æthelstanových listin. Ještě 28. května byl anglosaský král ve Winchesteru, kde zřejmě sbíral vojsko na chystané tažení, 7. června už vydal královskou listinu v Nottinghamu blízko hranic Northumbrie a 13. září byl již zpět na jihu v Buckinghamu. Skotský král byl nepřátelským vpádem zřejmě překvapen a průchodu anglosaského vojska se rozhodl nevzdorovat. Po zřetelné ukázce anglosaské síly se podle Jana z Worcesteru Konstantin II. s Æthelstanem setkal, aby obnovili vzájemný mír.¹⁸⁹ Jan z Worcesteru jako jediný, kdo tuto událost zaznamenal, uvádí, že Konstantin při tomto aktu předal Æthelstanovi spolu s cennými dary jako rukojmí svého syna, pravděpodobně na setkání v Eamont Bridge pokřtěného Indulfa, jehož kmotrem se Æthelstan tehdy stal.¹⁹⁰ Sám skotský král pak v Æthelstanově doprovodu dokonce zamířil do Wessexu, aby se po boku anglosaského krále zúčastnil podzimního witanagemotu v Buckinghamu.

K uzavření míru a předání rukojmí nedošlo pochopitelně v ústraní, ale naopak za přítomnosti elit obou království, které své vládce na takto významné události doprovázely a stávaly se tak zároveň svědky uskutečněného jednání. Předání rukojmí bylo v anglosaských vztazích dosud bezprecedentní, přestože v dobové politické kultuře bylo běžnou součástí důležitých jednání sloužící k zajištění jejich platnosti. Ještě výraznějším prvkem než předání Konstantinova syna Indulfa¹⁹¹ anglosaskému králi však byla samotná Konstantinova cesta na sněm do Buckinghamu, kterého se účastnil po boku anglosaských

---

¹⁸⁸ FOOT, *Æthelstan*, s. 165–166. Anglosaské loďstvo se nicméně do těchto končin mohlo dostat také jen v rámci plenění pobřežních oblastí. To bylo ostatně hlavním způsobem financování takového vojenského tažení a zdrojem benefitů, které z něj jeho účastníci, pokud jej přežili, mohli mít, a právě rozptýlené osídlení při pobřeží severního Skotska představovalo snadný cíl. Skotské spojení s Vikingy je však při současném stavu bádání a pramenné základny jediným vysvětlením pro samotné Æthelstanovo tažení do Skotska.

¹⁸⁹ „*Strenuus rex Anglorum Æthelstanus, quia rex Scottorum Constantinus foedus, quo cum eo pepigerat, dirupit, classa manu pervalida, et equestri exercitu non modico, ad Scottiam proficiscitur, eamque maxima ex parte depopulatur. Unde vi compulsus rex Constantinus, filium suum obsidem cum dignis muneribus illi dedit, paceque redintegrata, rex in West-Saxoniam rediit.*“ Jan z Worcesteru, s. 131–132.

¹⁹⁰ Jan z Worcesteru, s. 131–132. Anglosaská kronika setkání panovníků v žádné ze svých verzí nezmiňuje, jediným zdrojem informací k této události tak zůstává kronika Jana z Worcesteru, z níž později čerpali další autoři.

¹⁹¹ Indulf, který byl předán spolu s dalšími rukojmími anglosaskému panovníkovi, byl pak po nějaký čas vychováván u Æthelstanova dvora. Jednalo se o výraz pocty, již se tím skotskému králi dostávalo, ale zároveň tím bylo také zdůrazněno významnější postavení anglosaského vládce, srov. GEBHARDT, *From Bretwalda to Basileus*, s. 173. Podobným způsobem byl u Æthelstanova dvora vychováván syn norského krále Haralda Hakon, kterému se mělo v tomto prestižním prostředí dostat potřebné výchovy a vzdělání, a to již v křesťanském duchu. Přestože Indulf byl na rozdíl od Hakona rukojmím anglosaského krále, princip jeho pobytu a výchovy u anglosaského dvora byl nejspíš podobný a odpovídal dobové praxi výchovy aristokratických synů u dvora významnějšího nebo přinejmenším rovnocenného vládce.

elit. Jakkoli mohl být Konstantin II. považován za nejvýznamnějšího z jeho účastníků, jak můžeme soudit ze skutečnosti, že skotský král byl uveden ve svědečné řadě Æthelstanovy listiny vydané na tomto shromáždění na místě hned po králi, a to ještě před jmény přítomného arcibiskupa a biskupů,¹⁹² byla jeho účast na tomto sněmu po boku Æthelstanových subjektů výrazným symbolem toho, kdo v mocenské hierarchii stojí z obou panovníků výše.

V listině z Buckinghamu byl navíc ke Konstantinovu jménu po vzoru velšských králů připojen titul *subregulus*, který ilustruje podstatu jeho postavení vůči anglosaskému vládci jakožto „podkrále“. Je otázkou, zda použitou titulaturou Æthelstan zamýšlel situovat skotského krále do podobné pozice, v níž se nacházeli králové Walesu. Ti se pravidelně objevovali u anglosaského dvora již od roku 927 a veškeré listiny, ke kterým při takových příležitostech připojovali svá jména do svědečných řad, jim pod vedením Æthelstanova písaře přiznávaly výhradně titul *subregulus*. Podřízení velšských vládců anglosaskému panovníkovi však neznamenovalo jen jejich pravidelné cesty k jeho dvoru, ale patrně také odvádění tributu či vojenskou službu.¹⁹³ Zda se měl k takovým povinnostem zavázat roku 934 i skotský král, není jasné, avšak vzhledem k jeho cestě do Buckinghamu se od něj zřejmě očekávalo, že i on bude nadále přinejmenším pravidelně přítomen u Æthelstanova dvora. Tím by totiž byla skotská podřízenost anglosaskému králi opakovaně potvrzována a obnovována, a to jak před ním, tak před jeho elitami.

Další cestu skotského krále k anglosaskému vládci dokládá jeho jméno ve svědečné řadě Æthelstanovy listiny z Cirencesteru, jež byla vydána hned následujícího roku 935.¹⁹⁴ Shromáždění se odehrávalo na pozadí římských ruin, které měly důležitou symbolickou funkci, a listina, která na něm vznikla, tuto skutečnost přímo explicitně zmiňuje a zdůrazňuje tak to, co se posléze stalo jedním z důležitých prvků quasi imperiálního vystupování Æthelstanova nástupce Edgara, totiž sepětí vlády anglosaského krále a jím nárokované autority nad celou Británií s tradicí římské vlády nad ostrovem. Shromáždění se i v tomto případě účastnili také velšští králové a spolu s přítomností skotského vládce tak jeho podoba zřetelně demonstrovala rozsah moci anglosaského panovníka a jeho autority nad ostrovními vládci. Tato skutečnost našla svůj odraz také v nové titulatuře

---

¹⁹² Pro citaci listiny z Buckinghamu viz PALGRAVE, Francis. *The Rise and Progress of the English Commonwealth: Anglo-Saxon Period*. Part II., London 1832, s. 246.

¹⁹³ MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 68–69, 70–71. Ve svědečné řadě Æthelstanovy listiny z Nottinghamu se objevují jména tří nejvýznamnějších králů Walesu včetně Hywela Dda, kteří tak zjevně byli povinni podpořit anglosaského krále na jeho tažení do Skotska, viz INSLEY, *Political Culture and Performance*, s. 782.

¹⁹⁴ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 167; INSLEY, *Political Culture and Performance*, s. 782.

anglosaského krále, v níž se po roce 934 začal častěji objevovat také titul basileus.¹⁹⁵ Kromě této titulatury v královských listinách bylo jejich samotné vydání na shromážděních v Buckinghamu a Cirencesteru bezpochyby doprovázeno ritualizovaným jednáním, při němž anglosaský panovník demonstroval svou výsadní pozici.¹⁹⁶ Podřízené postavení skotského krále vůči anglosaskému panovníkovi ale nebylo něčím, co by chtěl Konstantin II. dobrovolně zachovat.

Děni na severu Británie v té době pozorně sledoval vládce Vikingů v Irsku Olaf Guðfriðarson. Nedlouho předtím, než Æthelstan podnikl svou výpravu do Skotska, zemřel v Irsku jeho otec Gutferth a vlády v Dublinu se po něm chopil Olaf.¹⁹⁷ Jakmile svou pozici v Irsku stabilizoval, začal Olaf soustředit svou pozornost na znovuvládnutí Northumbrie. Kromě území v Irsku nejspíš kontroloval také ostrov Man, Galloway a část severozápadního pobřeží Anglie proti ostrovu Man a měl tak dobrou pozici pro vstup do Británie.¹⁹⁸ Æthelstanovo skotské tažení z roku 934 pak hrálo jeho zájmům přímo do karet.

Mimo samotného podřízení anglosaskému králi spojeného kromě odevzdání syna také s předáním mnoha darů musel skotský král utrpět nemalé ztráty především pleněním anglosaského vojska. To představovalo jen těžko ovladatelnou sílu, pro niž byla válečná kořist hlavním, ne-li jediným ziskem z riskantní výpravy, na níž byla otevřená bitva s nepřítelem jen jedním z řady nebezpečí. Nejen Konstantin II., ale i sousední vládce Cumbrie museli pocítit rostoucí nebezpečí ze strany anglosaského panovníka, který demonstroval svou schopnost v nečekaně krátkém čase vpadnout do samotného nitra jejich království, a oba si museli být vědomi toho, že jedinou obranou před jejich expanzivním sousedem je přerušení jeho kontroly nad Northumbrií, jež byla vstupní branou na území Cumbrie i Skotska. Tento obrat je zřetelný například v tom, že po roce 935 Konstantina již nenacházíme v žádné ze svědečných řad dochovaných anglosaských listin, a je tedy pravděpodobné, že jeho přítomnost u anglosaského dvora rokem 935 také skončila.

---

¹⁹⁵ GEBHARDT, *From Bretwalda to Basileus*, s. 168; MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 63.

¹⁹⁶ Listina byla sama o sobě vysoce reprezentativním předmětem a její vydání bývalo doprovázeno rituály, jakými bylo její pokládání na oltář, čtení před svědky, její potvrzení do svědečných řad apod. Listina tak nebyla jen záznamem panovníkovy vůle, ale především ztělesněním jeho moci a výrazem výsadního postavení, jímž se konstituovala královská moc, i výrazem spojení této královské moci s elitami, srov. INSLEY, *Political Culture and Performance*, s. 778. Anglosaský panovník byl přitom v té době jediným světským vládcem Británie, pro něhož máme doloženo fungování rané kanceláře a vydávání listin. Kupříkladu královská vláda ve Skotsku začala s písemnou kulturou operovat až ve 12. století.

¹⁹⁷ Ulsterské anály, s. 455; Skotská kronika, s. 201; STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 342.

¹⁹⁸ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 168–169.

I když Æthelstan už při jednání v Eamont Bridge roku 927 požadoval ukončení veškerých společenství a kontaktů s Vikingy, je nepravděpodobné, že by k tomu na severu Británie prostoupené norskou přítomností došlo v úplnosti. Jan z Worcesteru a Symeon z Durhamu shodně tvrdí, že Olafa nabádal k dobytí Northumbrie sám skotský král Konstantin,¹⁹⁹ a Vilém z Malmesbury vykresluje Konstantina II. jako muže údajně proradné povahy.²⁰⁰ Přestože ze zmínek anglických kronikářů 12. století je obtížné usuzovat na skutečnou povahu vzájemných vztahů králů Skotska a Cumbrie s Olafem, v jejich narativu to byl v každém případě skotský král, kdo se stal iniciátorem následujícího dění. Nepřátelství s Vikingy v něm bylo dočasně zapomenuto, stejně jako kulturní i náboženské rozdíly, a to s jediným cílem – společnými silami zlomit Æthelstanovu moc v Northumbrii.²⁰¹ Jejich vojska se na podzim roku 937 střetla s Æthelstanem ve slavné bitvě u Brunanburghu, již se jako první bitvě na anglické půdě dostalo dochovaného poetického ztvárnění, jehož verše byly vloženy přímo do jednoho z rukopisů Anglosaské kroniky.²⁰²

Střet u Brunanburghu skončil porážkou Vikingů a jejich spojenců, Æthelstanovo vítězství však nakonec misky mocenských vah na severu Británie nijak zvlášť nevychýlilo. Anglosaský král nedokázal ústupu nepřátel využít a zřejmě i kvůli vlastním ztrátám byl nucen k návratu na jih. Svým vítězstvím však Æthelstan dovedl udržet integritu území pod svou nadvládou jakožto jednotného království všech Anglů, zabránit obnovení spojení mezi Dublnem a Yorkem a tím pádem ovládnutí Northumbrie Vikingy, kteří by odtud mohli znovu ohrožovat území sousední Mercie a Wessexu.²⁰³ Æthelstan však již neměl příležitost, aby obnovil anglosaskou dominanci, kterou roku 934 tak úspěšně demonstroval, protože byl v té době zainteresován především do dění odehrávajícím se na kontinentu, kde podporoval svého synovce, francouzského krále Karla IV., v boji s jeho oponenty,²⁰⁴ a již dva roky po bitvě u Brunanburghu, dne 27. října 939, Æthelstan v Gloucesteru zemřel.²⁰⁵

---

¹⁹⁹ Jan z Worcesteru, s. 132; *Historia regum*, s. 64.

²⁰⁰ Vilém z Malmesbury, s. 209.

²⁰¹ LIVINGSTONE, Michael. *The Battle of Brunanburh*. Liverpool 2011, s. 11.

²⁰² Anglosaská kronika, s. 141. Pro český překlad viz ČERMÁK, Jan (ed.). *Jako když dvoranou proletí pták. Antologie nejstarší anglické poezie a prózy (700–1100)*. Praha 2009, s. 279–299. Text básně je vzorem pro všechny pozdější anglosaské prameny líčící bitvu u Brunanburghu. Nezávisle se o ní zmiňují pouze irské prameny, srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 428–431. K okolnostem a průběhu bitvy viz dále LIVINGSTONE, *The Battle of Brunanburh*.

²⁰³ FOOT, *Æthelstan*, s. 171–172.

²⁰⁴ Roku 936 Æthelstan pomohl obnovit vládu vévody Alana nad Vikingy obsazenou Bretání a ještě téhož roku se před něj dostavilo francké poselstvo vévody Huga Velikého, jež u Æthelstana dosáhlo vydání jeho synovce Karla IV., syna svrženého západofranckého krále Karla Prostáčka, jenž se uchýlil do exilu v Anglii. Karlovy snahy vymanit se po nástupu na trůn z vlivu Huga Velikého hrozily roku 937 vypuknutím otevřeného konfliktu a je proto možné, že načasování bitvy u Brunanburghu odpovídalo právě tomu, že Æthelstan upíral

Během své vlády dovedl Æthelstan účinně navázat na svého otce Eduarda a anglo-skotský vztah výrazně posunout směrem k anglosaské dominanci. Za tímto účelem vhodně využíval nejen vojenské převahy, ale také symboliky gest a rituálů, jimiž bylo možné podřízené skotské postavení zřetelně formulovat a navenek demonstrovat. Otázka dalšího vývoje a směřování anglo-skotského vztahu však po bitvě u Brunanburghu a Æthelstanově smrti zůstávala otevřená.

3.4 Od války k míru. Anglo-skotské vztahy v letech 937–973

Po smrti anglosaského krále Æthelstana se moci okamžitě ujal jeho osmnáctiletý nevlastní bratr Edmund. Změny vlády v Anglii využily v tom okamžiku anglo-dánské elity Northumbrie a za svého krále si zvolily Olafa Guðfriðarsona, který se v nedávné bitvě u Brunanburghu pokusil Northumbrii na anglosaském králi dobýt.²⁰⁶ Poté, co ovládl York a připravil úspěšným tažením na jih do Mercie nového anglosaského krále o rozsáhlá území,²⁰⁷ zamířil Olaf roku 941 na sever, vyplenil Lindisfarne²⁰⁸ a došel až do východního Lothianu, kde nedaleko ústí řeky Tyne na tehdejší hranici se Skotskem vyloupil kostel svatého Baldreda, kde byly spolu s mnoha poklady uloženy také ostatky tohoto northumbrijského světce.²⁰⁹ A měl to také být právě hněv svatého Baldreda, který podle Symeona z Durhamu vedl ještě téhož roku k Olafově smrti.²¹⁰

Vyplenění kostela s ostatky lokálního světce, navíc na samotných hranicích skotského království, nás přivádí k otázce, jaký byl v té době vztah skotského krále a

---

v té době maximální pozornost na tyto události. Ihned po bitvě byl pak Æthelstan znovu nucen věnovat pozornost situaci na druhé straně kanálu La Manche.

²⁰⁵ FOOT, *Æthelstan*, s. 186; Anglosaská kronika, s. 89; Jan z Worcesteru, s. 133.

²⁰⁶ Anglosaská kronika, s. 146; *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 431; STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 357. Navzdory porážce u Brunanburghu bylo Olafovo postavení stále pevné. Jeho zvolení tak lze vysvětlit obavami Northumbrijců z obnovení norských, ale i skotských útoků po Æthelstanově smrti, ale stejně tak je možné, že Olaf do Northumbrie vpadl hned po Æthelstanově skonu a moci se zde chopil silou. Po svém příjezdu do Yorku byl údajně přivítán arcibiskupem Wulfstanem, který zřejmě v zájmu zachování svého postavení nejvyššího církevního představitele na severu Británie podporoval nezávilost Northumbrie na anglosaském králi. Wulfstan v Olafově podpoře jistě nestál sám a jeho vláda tak měla podporu přinejmenším části northumbrijských elit. Poté, co proti němu vytáhl nový anglosaský král Edmund, byl to právě Wulfstan, který mezi oběma vládci zprostředkoval mír a udržel tak Olafa u moci. Srov. FORTE, Angelo, ORAM, Richard D., PEDERSEN, Frederik. *Viking Empires*. Cambridge 2005, s. 111; Symeon z Durhamu, *Historia regum*, s. 65; *Kronika z Melrose*, s. 29.

²⁰⁷ Olaf dobyl tzv. Pětiměstí na jižní hranici Northumbrie s Mercí, které tvořila města Leicester, Lincoln, Nottingham, Stamford a Derby. V moci Northumbrijců nebylo toto území již po více než dvě desetiletí, kdy jej před rokem 918 dobyla na Vikinzích mercijská vládkyně Æthelfæd, a jako důležitá centra obchodu znamenala pro Edmunda nemalou ztrátu.

²⁰⁸ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 174.

²⁰⁹ Symeon z Durhamu, *Historia regum*, s. 65.

²¹⁰ Tamtéž, s. 65.

northumbrijských Vikingů. Spojenectví či naopak nepřátelství skotského krále vůči vikingskému vládci Northumbrie totiž zároveň determinovalo jeho vztah k anglosaskému panovníkovi. Útok na klášterní komunitu na Lindisfarne, které bylo důležitým poutním místem a tradičním misijním centrem nejen pro Northumbrii, ale přinejmenším také pro celou jižní polovinu Skotska, muselo ve Skotsku vyvolat negativní ohlas, stejně jako rabování Norů v opatství svatého Baldreda v Tynninghamu. Tyto dvě epizody však mohly být pouze součástí Olafovy širší kampaně proti Anglům v poměrně nezávislé severní Northumbrii, jejímž přirozeným důsledkem bylo, že řada bohatých klášterních komunit přišla o své cennosti. V případě Olafových aktivit v jižním Lothianu pak mohlo být cílem nového northumbrijského krále zajištění bezpečné komunikace mezi řekami Clyde a Tyne, jež představovaly důležité spojení mezi Dublínem a severní Northumbrií.²¹¹ Je přitom přinejmenším nepravděpodobné, že by tyto akce na pomezí Northumbrie a skotského království probíhaly bez Konstantinova vědomí. Čtyři roky předtím oba muži společně bojovali proti anglosaskému panovníkovi a jedině silná Northumbrie mohla anglosaského krále bezpečně udržet na jihu Británie, daleko od skotských hranic. Lze proto předpokládat spíše podporu Konstantina II. pro Olafovy aktivity směřující proti anglosaskému králi.

Po smrti Olafa Guðfriðarsona se příležitosti k získání vlády v Northumbrii okamžitě chopil Olaf Sigtryggson, syn dřívějšího krále Northumbrie Sithrica.²¹² Byl to již druhý případ, kdy Northumbrijci zcela ignorovali anglosaského krále, a ten proto vytáhl v čele vojska na sever. Za zprostředkování arcibiskupa Wulfstana byl však nakonec vzájemný střet rychle ukončen uzavřením míru, jímž Edmund uznal Olafovu moc nad Northumbrií. Již roku 944 ale Edmund vytáhl do Northumbrie znovu a podle Anglosaské kroniky odtud Olafa vyhnal a obnovil zde anglosaskou vládu.²¹³

---

²¹¹ FORTE, ORAM, PEDERSEN, *Viking Empires*, s. 111.

²¹² Olaf Sigtryggson byl po smrti svého otce vyhnán roku 927 z Northumbrie králem Æthelstanem, načež uprchnul do Irska, kde sice převzal vládu Guthferta, zřejmě Sithricův bratr, ale Olaf zde v dlouhých bojích s Iry získal pověst úspěšného válečníka a s ní i řadu podporovatelů. Díky tomu se mu nakonec podařilo převzít po smrti Olafa Guðfriðarsona na úkor jeho bratra Ragnalla moc v Yorku do svých rukou, viz FORTE, ORAM, PEDERSEN, *Viking Empires*, s. 112. Před jeho usednutím na trůn v Yorku nemáme o Olafu Sigtryggsonovi mnoho zpráv, k jeho postavě náčelníka Vikingů v Irsku viz Anglo-Saxon Chronicle, s. 89–90; *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 431.

²¹³ Kronika z Melrose k tomu lakonicky dodává, že se tak stalo proto, že Olaf porušil ujednaný mír s Edmundem, o jehož obsahu však nejsme z dochovaných pramenů informováni, srov. Kronika z Melrose, s. 29. Spolu s Anglosaskou kronikou zmiňuje kronika z Melrose zároveň s Olafem ještě krále Ragnalla, jenž byl také vyhnán. Ten byl nejspíš Olafovým rivalem s dostatečným množstvím vlastních přívrženců a možného soupeření obou mužů pak mohl Edmund využít ve svůj prospěch při tažení roku 944, kdy oba vládce z Northumbrie vyhnal, srov. Anglosaská kronika, s. 90; STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 358, DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 111–112.

Tyto události měly vliv na další formování anglo-skotských vztahů, neboť anglosaský vládce se stal opět skotským sousedem. Na skotském trůnu seděl v té době již Malcolm I., který roku 943 donutil svého strýce Konstantina II. k odstoupení a předání vlády.²¹⁴ Po úspěchu v Northumbrii uskutečnil Edmund hned následujícího roku další tažení na sever a jeho cílem se tentokrát stalo království Cumbrie.²¹⁵ Bohužel takřka jediným zdrojem informací k Edmundově výpravě do Cumbrie zůstává stručné sdělení Anglosaské kroniky, ze kterého pak čerpali autoři pozdějších období. Pouze v kronice Rogera z Wendoveru se zachovala zmínka, podle F. M. Stentona převzatá z již nedochovaných analů, že při tažení do Cumbrie oslepil Edmund dva ze synů krále Dunmaila, kterého zde svrhnul.²¹⁶ Tento akt Stenton prezentuje jako trest za porušení slibů vůči anglosaskému králi, jež by v tomto případě představovalo udržování spojení s Vikingy. Bohatě zkušenosti se spojenectvím s Nory měli ovšem i králové Skotska, přesto se Edmund vůči skotskému vládci rozhodl uplatnit odlišný přístup. Již samotným vpádem do Cumbrie totiž Edmund překročil hranice toho, co ještě bylo možné vojensky udržet,²¹⁷ a podle Anglosaské kroniky tak Cumbrii vzápětí předal skotskému králi.²¹⁸ Vzhledem k pozdějšímu vývoji lze sice usuzovat, že jižní část království od zálivu Solway zůstala pod anglosaskou kontrolou, podstatné z hlediska

---

²¹⁴ Malcolm byl synem Konstantinova staršího bratra a předchůdce na skotském trůnu Donalda II. a narodil se nejpozději roku 900. Konstantin byl v době, kdy jej Malcolm sesadil, už asi sedmdesátiletý, ale jeho syn Indulf byl přesto stále ještě příliš mladý, než aby úspěšně vzdoroval nárokům Malcolma I., viz DUNCAN, *Scotland*, s. 112–114; WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 27. Indulf byl podle svědectví Viléma z Malmesbury pokřtěn při příležitosti jednání v Eamont Bridge roku 927, roku 943 mu tak bylo 16 let a mohl být tedy považován za dospělého a mít nárok na skotský trůn, který dosavadní tradice podmiňovala pouze tím, aby se jednalo o dospělého člena Kennethova rodu. Nevíme však, zda v té době nebyl stále ještě rukojmím anglosaského krále. V případě, že se vrátil do Skotska hned po smrti Æthelstana, neměl Indulf dostatek času ani příležitost prokázat svou sílu a schopnosti a shromáždit kolem sebe dostatečné množství podporovatelů.

²¹⁵ *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 449; STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 359. Cumbrie ležela přímo v sousedství Irska a její rozsáhlé pobřeží otevíralo Vikingům volnou cestu do jejího vnitrozemí. Pro její krále bylo proto podstatnější udržovat spíše kladné vztahy s Nory v Irsku, než s anglosaským králem na jihu. Její vládcové také v uplynulých desetiletích zabrali rozsáhlá území Northumbrie a mohli se tak ze strany anglosaského krále cítit právem ohroženi. To však cumbrijské vládcy paradoxně vedlo zřejmě jen k dalšímu posílení spolupráce s vikingskými vůdci a není přitom nijak nepravděpodobné, že po svém vyhnání z Northumbrie našel Olaf útočiště právě v Cumbrii a plánoval odtud protiútok, viz STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 359; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 183.

²¹⁶ STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 359; COXE, Henri O. (ed.). *Rogeri de Wendover Chronica, sive Flores Historiarum*. Vol. I., London 1841 (dále jen Roger z Wendoveru), s. 398. Dumnail (v irské podobě Dyfnwal) bývá někdy ve starším bádání považován za posledního legendárního krále Cumbrie. Jedná se však pouze o chybnou interpretaci pramenů starším bádáním. Díky expanzi království Strathclyde v první polovině 10. století do jižní Cumbrie, jež tvořila část území severní Northumbrie, a souvisejícímu přesunu centra vlády ze severu na jih došlo také k postupné změně názvu tohoto království ze Strathclyde na Cumbrii, ale ještě v polovině 10. století se v pramenech střídavě objevují oba názvy, které tak starší bádání přisuzovalo dvěma různým celkům. Namísto neexistujícího krále samostatné Cumbrie lze proto Wendoverova Dumnaila celkem spolehlivě ztotožnit s králem Strathclyde/Cumbrie Dyfnwalem ab Owainem († 975), který se právě po dobytí svého království z pramenů načas vytratil, ale posléze svou vládu znovu obnovil, byť již zřejmě pod nadvládou skotských králů.

²¹⁷ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 184.

²¹⁸ Anglosaská kronika, s. 90.

anglo-skotských vztahů je ovšem to, co se stalo se zbylou částí Cumbrie a jakým způsobem se dostala pod skotskou nadvládu.

Anglosaská kronika uvádí, že poté, co Edmund popletil Cumbrii, přenechal ji skotskému králi Malcolmovi, a to za podmínky, že bude jeho spojencem na zemi i na moři.²¹⁹ Kronika přitom používá staroanglické verbum *let* (inf. *lætan*), které má podobně jako v současné angličtině význam *nechat* či *dovolit*. Stručné znění Anglosaské kroniky lze tedy interpretovat tak, že Edmund po názorné ukázce své síly Cumbrii opustil a kontrolu nad tímto územím přenechal skotskému vládci. Z dikce kroniky přitom nevyplývá, že by mezi oběma králi došlo ke společnému setkání a jakémukoli rituálu předání Cumbrie do rukou Malcolma I., které by bylo podmíněno konkrétními přísahami a sliby. Naopak se zdá, že Edmund spíše akceptoval skotskou svrchovanost nad Cumbrií, ovšem za předpokladu, že skotský král bude jeho spojencem. V opačném případě mohlo naopak hrozit, že anglosaský panovník zopakuje tažení svého předchůce do Skotska z roku 934.

Jan z Worcesteru text Anglosaské kroniky ve svém díle reprodukoval tak, že „(...) *král Anglů Edmund poplenil zemi Cumbrů a dal ji do držení skotskému králi Malcolmovi, aby mu byl věrný na zemi i na moři.*“²²⁰ U Jana tak můžeme sledovat určitý posun v interpretaci předání Cumbrie do rukou skotského krále, který za to měl být anglosaskému panovníkovi věrný, a to ve smyslu vojenské pomoci, ať už pozemním vojskem anebo loďstvem. Jan přitom používá latinského slovesa *dare* (dát) a událost předání Cumbrie do skotského držení tak v jeho podání není již jen pasivním aktem přenechání Cumbrie pod skotskou kontrolou, ale aktivním nástrojem, jak dosáhnout vzájemného spojení a naopak eliminovat skotské nepřátelství.

Ještě o něco dále v pojetí této události dospěl dvě desetiletí po Janovi z Worcesteru autor kroniky z Melrose, který uvádí, že „(...) *král Edmund vyplenil Cumbrii a poté, co si ji podřídil, svěřil ji králi Skotů Malcolmovi.*“²²¹ Kronika v tomto případě používá latinský termín *commendare*, který lze chápat jako svěření držby země v rámci vazalského

---

²¹⁹ „*Her Eadmund cyning oferhergode eal Cumbra land hit let to eal Malculme Scotta cyninge on þæt gerad þæt he wære his midwyrhta ægþer ge on sæ ge on lande.*“ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 212–213. Veškeré další verze Anglosaské kroniky vycházejí z původního textu verze A a záznam této události se v nich neliší.

²²⁰ „*Magnificus rex Anglorum Eadmundus terram Combrorum depopulatus est, illamque regi Scottorum Malculmo eo tenore dedit, ut terra marique sibi fidelis existeret.*“ Jan z Worcesteru, s. 134.

²²¹ „*Rex Edmundus terram Cumbrorum vastavit, et sibi subjugatam Malcolmo regi Scottorum commendavit.*“ Kronika z Melrose, s. 30.

vztahu.²²² To u kroniky z Melrose není neobvyklé, neboť její autor nahlížel vztah mezi skotským a anglosaským králem perspektivou své současnosti již při popisu jednání v Bakewell. Události, které líčil, mohly kronikářovi připomínat rituály jeho doby spojené s lenním vztahem, a proto je popisoval podobnou terminologií.

Obdobným způsobem líčí tuto událost Vilém z Malmesbury, jenž ve své kronice uvádí, že Edmund svěřil skotskému králi Cumbrii poté, co mu Malcolm slíbil věrnost.²²³ Podobně jako autor kroniky z Melrose používá i Vilém ve svém textu slovesa *commendare*, a to navíc v explicitním spojení se slibem věrnosti. Vilém sice neříká, že šlo přímo o vazalský slib, pod jeho výrazem *jurisjurandi* se skrývá obecné vyjádření pro složení slibu jako legálního prostředku uzavření právního aktu v anglosaském právu, nicméně jeho spojení právě se slovesem *commendare* napovídá, že Vilém tento akt nejspíš chápal ve smyslu oblenění anebo mu jej tato událost přinejmenším připomínala, a proto ji tímto způsobem popsal.

Oproti tomu Roger z Wendoveru o století později chápal celou událost tak, že Edmund „(...) *toto království ponechal Malcolmovi, králi Skotů, v držení, aby východní části Anglie na zemi i na moři ochraňoval před nepřátelským vpádem.*“²²⁴ Rogerem použité verbum *concedere* lze přeložit tak, že Edmund Malcolmovi Cumbrii ponechal, případně dovolil, aby ji sám držel, a to se zřejmým cílem, že skotský král zabráni nepřátelským vojskům v průchodu tímto územím. Rogerovo líčení je v tomto směru nejpřesnější interpretací původního textu Anglosaské kroniky. Vzhledem k tomu, že Edmund nemohl Cumbrii efektivně kontrolovat, dovolil, aby nad ní svou nadvládu uplatnil skotský král, jestliže však přeruší spojení s Vikingy a bude naopak stát na straně anglosaského krále proti jeho nepřátelům a bránit jim v přístupu do Northumbrie skrze nově nabyté území.

V první polovině 12. století byl skotský nárok na držbu Cumbrie zásadním elementem anglo-skotských vztahů i jádrem vzájemných sporů, a proto také pronikl do děl soudobých kronikářů, jakými byli Vilém z Malmesbury či autor kroniky z Melrose, a mohl být nahlížen tehdejší perspektivou lenního práva jakožto nárok skotských králů na držbu

---

²²² Akt komendace představoval tradiční rituál, jímž se dotýčný stával vazalem svého pána, a podmínkou takto vzniklého vztahu bylo, aby vazal zachovával svému pánovi věrnost (*fidelitas*). Součástí aktu mohlo být svěření léna ze strany pána vazalovi, přičemž se nemuselo jednat jen o územní držbu.

²²³ „*Provincia quae vocatur Cumberland, regi Scottorum Malcolm, sub fidelitate jurisjurandi commendata.*“ Vilém z Malmesbury, s. 226.

²²⁴ „*Eodem anno rex Eadmundus, adjutorio Leolini regis Demetiae fretus, Cumbriam totam cunctis opibus spoliavit, ac duobus filiis Dummail, ejusdem provianciae regis, oculorum luce privatis, regnum illud Malcolm, Scottorum regi, de se tenendum concessit, ut aquilonaes Angliae partes terra marique ab hostium adventantium incursione tueretur.*“ Roger z Wendoveru, s. 398.

Cumbrie z pozice vazalů anglického panovníka. Terminologie použitá těmito kronikáři pro události roku 945 je však pouze anarchonismem z doby již etablovaného lenního práva, který neodpovídá situaci v polovině 10. století. Odhlédneme-li od zmíněných autorů 12. století, pak ostatní prameny, především soudobá Anglosaská kronika, nijak nenaznačují, že by roku 945 došlo ze strany krále Edmunda k předání Cumbrie formou určitého rituálu, ale po porážce nepřátel anglosaský král Cumbrii evidentně opustil a přenechal ji skotskému králi, který nad Cumbrií jistou míru autority uplatňoval již v předchozím období. Formulace kroniky o anglo-skotském spojení *na zemi i na moři* je však určitým způsobem novým prvkem vstupujícím v této době do vzájemných vztahů obou království. V případě jednání mezi Konstantinem a Æthelstanem roku 927 jsme informováni o uzavření spojení, jež bylo potvrzeno složením slibů a přísah, naopak pro událost roku 945 jakákoli obdobná zmínka o konkrétním složení slibů či přísah v kronice chybí. To napovídá skutečnosti, že k žádnému rituálnímu předání Cumbrie skotskému králi patrně nedošlo, zato jsme ale blíže seznámeni s tím, jaký závazek z jejího držení vyplýval.

Na podobu vzájemného postavení skotského a anglosaského krále může poukazovat právě terminologie anglosaského analisty, který uvedl, že Malcolm se roku 945 stal Edmundovým *midwyrtha*, doslova spolupracovníkem. Ačkoli kronikáři 12. století překládali toto substantivum v perspektivě lenních vztahů jako *fidelis*, tj. věrný, jeho význam odpovídá spíše uzavřenému spojení. Ve staré angličtině ovšem takto vyjádřená spolupráce neznamena také vzájemnou rovnost. Ve staroanglickém překladu Bedy Ctihodného nalezneme příklady, kdy jsou termínem *midwyrtha* označeni ve vzájemném vztahu opat a mnich či arcibiskup a opat a v jiném případě je jako *midwyrhta* označen Bůh ve vztahu ke každému člověku konajícímu dobro.²²⁵ V uvedeném vztahu skotského a anglosaského krále tím tak zdaleka není vyjádřeno rovné postavení obou stran jako vzájemných spojenců, ale skotský král byl evidentně tím, kdo se zavazoval k vojenské pomoci svému silnějšímu anglosaskému protějšku, především v rámci obrany proti Vikingům.

Anglosaský zájem na eliminaci norského vlivu a přítomnosti Vikingů v Británii přitom nemusel být v rozporu se zájmy skotského krále, jehož dosavadní vztahy s Vikingy vyplývaly především z potřeby zajistit pokud možno mírovou koexistenci, i když ta měla řadu trhlin.²²⁶ Eliminace norského vlivu na severu Británie by byla pro skotského krále jistě

---

²²⁵ MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 69–70.

²²⁶ Tamtéž, s. 70. O tom, že spolupráce s Nory nemusela být vždy snadná, se Malcolm přesvědčil brzy po nástupu Olafa Guðfriðarsona, který roku 941 vedl boje proti Anglům v severní Northumbrii na samotné

výhodná, přestože důležitější byla pochopitelně pro anglosaského krále, a to především s ohledem na potřebu zajištění držby Northumbrie. V tomto směru mladý a ambiciózní Edmund plně navázal na svého bratra Æthelstana a Malcolm mohl po jeho tažení do Cumbrie oprávněně uvažovat, co vláda tohoto krále přinese. Edmundův život však hned následujícího roku ukončilo smrtelné zranění ve střetu s anglosaským psancem.²²⁷

Vlády se po Edmundově nečekané smrti okamžitě ujal jeho bratr Eadred. Jako nejpálčivější problém se ihned po jeho nástupu ukázala být opět Northumbrie. Anglosaská kronika k roku 947 uvádí, že nový král se vydal do Northumbrie, kde jej tamní witanagemot v čele s arcibiskupem Wulfstanem přijal za krále.²²⁸ Jak ale analista jedním dechem dodává, Northumbrijci slíbenou věrnost a složené přísahy záhy porušili a svého krále opustili. Ve sdělení k roku 948 pak autor kroniky vysvětluje, že se tak stalo proto, že Northumbrijci zvolili svým králem Erika, jednoho z náčelníků norských Vikingů v Irsku.²²⁹ Eadred byl tedy nucen vydat se v čele vojska na sever a jeho odhodlání zlomit tamní odpor za každou cenu nakonec vedlo northumbrijský witan k rozhodnutí Erika opustit a přijmout zpět Eadreda. Zajímavé je k této události sdělení kroniky z Melrose, jež uvádí, že vzápětí poté se Eadredovi bez boje podřídili také Skotové.²³⁰

Moc anglosaského krále nad okolními vládci byla v první polovině 10. století spíše extenzivní než intenzivní a jeho dominance postrádala ustálenou formu svého vyjádření. Uznávaná převaha anglosaského panovníka byla sousedními vládci projevována především

---

skotské hranici, o celé řadě možných nájezdů svobodných náčelníků z Irska a Hebrid na skotské a cumbrijské území v důsledku norské přítomnosti v Británii ani nemluvě.

²²⁷ Anglosaská kronika, s. 90. Tuto informaci uvádí verze D, ačkoli okolnosti Edmundovy smrti přechází pouze konstatováním, že událost je všeobecně známa. Vilém z Malmesbury oproti tomu nabízí napínavé líčení, jak byl král přestrojeným psancem Leofou zabit přímo uprostřed královské hostiny poté, co navzdory převleku sám poznal tohoto skrytého vůdce psanců, viz Vilém z Malmesbury, s. 228–229.

²²⁸ Anglosaská kronika, s. 91. Witanagemot byl původně shromážděním svobodných mužů a své počátky má v kmenovém uspořádání germánské společnosti. Od 7. století nabýval witanagemot v Anglii charakteru shromáždění předních mužů jednotlivých království a jednou z jeho funkcí byla volba a aklamace nového krále, srov. ROACH, *Kingship and Consent*, s. 20–23. Anglosaská kronika nás bohužel neinformuje o tom, zda tato tradice byla v 10. století stále aktuální i v dalších částech anglosaského království, především pak v Mercii, lze to nicméně předpokládat. Z pohledu kronikáře však byla podstatná Eadredova aklamace v Northumbrii, jejíž politická nestabilita vyžadovala, aby zde byl nový panovník osobně přítomen a northumbrijskými elitami prohlášen za krále. Signifikantní je z tohoto hlediska především skutečnost, že Eadred musel sám podniknout cestu do Northumbrie, aby dosáhl jejího podřízení a své aklamace, namísto toho, aby tamní elity cestovaly za Eadredem do Wessexu. Tím, že sám Eadred musel podstoupit cestu do Northumbrie, daly její vůdcové jasně najevo svou nezávilost a dobrovolné přijetí Eadreda za svého krále, které mohlo být, jak se také vzápětí ukázalo, kdykoli odvoláno, srov. tamtéž, s. 52.

²²⁹ Podle Clare Downham pocházel Erik z Ívarovy dynastie, tedy ze stejné dynastie jako jeho předchůdci Olaf Guðfriðarson nebo Olaf Sigtryggson, který byl roku 944 vyhnán králem Edmundem z Northumbrie. Vzhledem k tomu, že Olaf Sigtryggson byl mezi léty 944 a 948 zaměstnán boji v Irsku, využil příležitosti získat po smrti krále Edmunda moc v Northumbrii právě Erik. Srov. DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 115–120.

²³⁰ *Successit ei Edredus frater ejus, a sancto Odone archiepiscopo consecratus; qui eodem anno Northumbriam sibi rebellantem conquisivit et Scotti sine bello se ei subdiderunt.* Kronika z Melrose, s. 30.

jejich účastí na dvorských shromážděních, předáváním tributu či rukojmích a případně také vojenskou pomocí.²³¹ Neexistoval přitom jiný nástroj, jímž by mohl anglosaský král podřízenost okolních vládců vymáhat, než opakovaná demonstrace jeho vojenské síly a převahy. Událost, kterou kronika z Melrose zmiňuje, je tedy možné interpretovat právě v tomto kontextu jako obnovení skotského spojení po nástupu nového krále a zřetelné demonstraci jeho síly tažením do Northumbrie.

Když Anglosaská kronika hovoří o nástupu Eadreda na anglosaský trůn, uvádí jej jako krále, který své moci podřídil celou Northumbrii a Skotové mu složili přísahy, že učiní vše, jak si bude přát.²³² Tuto informaci je s ohledem na svědectví kroniky z Melrose možné spojit právě s Eadredovým tažením do Northumbrie. Znění kroniky přebírá i Vilém z Malmesbury, nedává jej však do souvislosti s Eadredovou výpravou na sever.²³³ Zmínky těchto pramenů však bezpochyby odrážejí obnovení skotského spojení a přísah zachování míru, jimiž mohl skotský král sledovat způsob, jak předejít událostem z doby vlády svého předchůdce, kdy anglosaské vojsko vpadlo po dobytí Northumbrie roku 934 také do Skotska. Formulace Anglosaské kroniky o podobě složených přísah sice zdánlivě překračuje rámec vzájemného spojení, jehož podstatou měla být pouze obrana Cumbrie a pomoc v boji proti Vikingům na zemi i na moři, avšak sdělení, že Skotové učiní, jak si bude anglosaský král přát, se mohlo týkat právě této povinnosti. Otázkou do jisté míry zůstává, zda k tomuto aktu přistoupil Malcolm ihned po Eadredově nástupu na trůn nebo si na příslib skotského spojení s anglosaským panovníkem vzpomněl až v souvislosti s tažením Eadredova vojska na sever, jak vyplývá z textu kroniky z Melrose. Tato druhá varianta se nicméně jeví jako pravděpodobnější.

Erik, jenž se tak králem v Yorku stal pouze na krátko, zamířil po svém vyhnání z Northumbrie roku 948 zpátky do Irska. Příležitosti se v tom okamžiku chopil Olaf Sygtryggson vyhnáný z Northumbrie roku 944 Eadredovým bratrem Edmundem. Mezi léty 944–948 se mu podařilo zkonsolidovat své postavení v Irsku a navzdory vyhnání svého předchůdce Erika dosáhl toho, že jej northumbrijské elity zvolily svým králem. Olafova vláda byla buď ze strany Eadreda tolerována anebo o svou moc přišel dříve, než proti němu

---

²³¹ MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 74–75.

²³² „þa æfter him feng Eadred æþeling his broþor to rice, gerad þa eall Norðhymbra land him to gewælde. þa Scottas him sealdon aþas þæt hi eall woldon þæt he wolde. [And then succeeded to the kingdom Edred atheling his brother, who soon after reduced all the land of the Northumbrians to his dominion; and the Scots gave him oaths, that they would do all that he desired.]“ Saxon Chronicle, s. 148. Překlad viz Anglosaská kronika, s. 90–91.

²³³ „(...) Northanhimbros et Scottos facile ad sacramentum suae fidelitatis adactos (...)“ Vilém z Malmesbury, s. 232.

mohl anglosaský panovník vůbec zasáhnout, protože již roku 952 vystřídal Olafa v Yorku jiný vikingský náčelník. Podle verze D Anglosaské kroniky ztratil Olaf své postavení ve prospěch Erika, syna Haraldova. Vcelku lakonické sdělení Anglosaské kroniky vedlo řadu badatelů k názoru, že autor předpokládal jistou obeznámenost soudobého čtenáře s touto postavou, a proto bývá zmíněný Haraldův syn ztotožňován s Erikem Krvavou sekerou, jehož původ je spojován s norskou královskou dynastií a Haraldem Krásnovlasým, vládcem Norska přibližně v letech 872–930.²³⁴ Erikova vláda nicméně neměla dlouhého trvání a již roku 954 byl z Yorku vyhnán a northumbrijské elity definitivně uznaly svým vládcem anglosaského Ealdreda.²³⁵

Nestabilních poměrů na severu Anglie mezitím využil skotský král a roku 949 se vydal s vojskem do Northumbrie, kterou vyplenil až po řeku Tees.²³⁶ Cílem Malcolmova tažení mohla být v té době podpora Olafa Sygtryggsona, který po Erikově vyhnání v roce 948 usiloval o získání vlády v Northumbrii. Nebylo by to ostatně poprvé, co neúspěšný pretendent northumbrijského trůnu našel útočiště ve Skotsku, a obnova norské vlády v Yorku by skotskému králi přinesla nepochybné výhody. Především by se zbavil mocného a expanzivního souseda, od kterého by jej znovu dělilo rozsáhlé území Northumbrie, a za svou podporu by od Olafa mohl žádat některé územní ústupky nebo si je časem bez obav z anglosaského protiútoku vydobýt sám. V této době byly výboje skotského krále limitovány především jižním směrem a snaha o územní zisky na úkor severní Northumbrie by mohla být vcelku logickým opodstatněním Malcolmovy podpory pro Olafa.

Pro Malcolmovu podporu Olafově vládě v Yorku v tomto směru svědčí také zmínka Ulsterských análů, které k roku 952 zaznamenávají bitvu Norů se Skoty, Brity z Cumbrie a Sasy.²³⁷ V čele Norů stál v té době již Erik a jeho tažení by bylo možné interpretovat jako odvetnou výpravu proti jeho nepřátelům na severu, kteří dříve podporovali Olafa. Úvahy o skotské podpoře Olafu Sygtryggsonovi vycházejí ovšem pouze z datace Malcolmova tažení do Northumbrie roku 949 v Kronice králů Alby, která je jediným pramenem, který celou událost zmiňuje. Vzhledem k nejisté chronologii tohoto pramene není vyloučeno, že s podporou Olafa Sygtryggsona Malcolmovo tažení nijak nesouviselo a jednalo se jen o

---

²³⁴ Přestože tradičně je tento Erik ztotožňován s Erikem Krvavou sekerou, podle Clare Downham se nejednalo o Erika Krvavou severu, ale o příslušníka Ívarovy norské dynastie vládoucí v Irsku, k níž patřili i všichni předchozí vikingské králové Northumbrie, srov. DOWNHAM, *Viking Kings*, s. 115–120.

²³⁵ Anglosaská kronika, s. 91

²³⁶ *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 451

²³⁷ Tamtéž, s. 451

kořistnou výpravu za účelem pozvednutí vlastní prestiže skotského krále na domácí půdě v době, kdy se v Northumbrii dalo počítat jen s malým odporem.²³⁸

Erikova vláda byla posledním pokusem norských Vikingů o převzetí moci v Yorku a od roku 954 zůstávala Northumbrie již natrvalo pod nadvládou anglosaských králů a její severní území se posléze stalo předmětem dlouhodobých sporů mezi skotskými a anglickými vládci. Malcolm I. však již Erikova vyhnání využít nestihl, neboť byl téhož roku zabit ve střetu se severními mormaery a na trůn tak nastoupil jeho bratranec, syn Konstantina II. Indulf.²³⁹ Ten ještě téhož roku dobyl Edinburgh a posunul tak jižní hranici Skotska zřejmě až na řeku Tees v jižním Lothianu. Toto území obývané převážně Angly bylo dosud součástí Northumbrie a de facto tak připadalo anglosaskému králi.²⁴⁰ Jeho kontrola nad severní Northumbrií nebyla ovšem nijak silná, stejně jako zde nikdy nebyla výrazná ani autorita vikingských vládců v Yorku a nový skotský král se tak žádné odezvy ze strany Eadreda nedočkal.²⁴¹ Sám Indulf padl roku 962 v boji s Vikingy na severu Skotska a jeho smrt znamenala počátek dlouhotrvajícího boje o moc mezi dvěma větvemi Kennethova rodu, totiž mezi potomky Konstantina II. a jeho strýce a předchůdce na skotském trůnu Donald II.²⁴² Boje o skotský trůn trvaly až do roku 971, kdy na kámen

---

²³⁸ Kronika králů Alby, s. 10; *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 452. Kronika králů Alby, která jako jediný dochovaný pramen Malcolmovo tažení zmiňuje, byla sepsána až na počátku 11. století, tedy minimálně s padesátiletým odstupem, a její chronologie nebývá vždy přesná.

²³⁹ Jednotlivé verze Kroniky králů Alby se rozcházejí v tom, kde se tak mělo stát, a uvádějí, že Malcolm byl buď zabit muži z Mearns nebo z Moray. Srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 452–453.

²⁴⁰ *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 468–469; WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 32. Lothian byl již v rané fázi anglosaské expanze osídlen Angly a stal se součástí království Bernicie a posléze jednotné Northumbrie. Když byla Northumbrie ovládnuta Vikingy, ocitl se sice pod jejich nadvládou i Lothian, ovšem vliv vikingských králů v Yorku zůstával omezen na jižní část Northumbrie, tedy na bývalé království Deiru, a severní Bernicie se většinou nacházela pod správou vlastních vládců v Bamburghu podřízených králům v Yorku. K norské kolonizaci Lothianu v nijak velké míře nedocházelo, jeho obyvatelstvo hovořilo převážně starou angličtinou a ani v pozdější době nebyl Lothian anglickými kronikáři považován za součást Skotska, nýbrž za anglické území ovládané však skotským panovníkem, srov. MOLYNEAUX, George. *The Origins of the English Kingdom. History Today*. 2016, no. 66.2, s. 42–43 [cit. 2020–12–22]. Dostupné na <https://www.asc.ox.ac.uk/sites/stage.all-souls.ox.ac.uk/files/FellowsPublicationLists/The%20Origins%20of%20the%20English%20Kingdom.pdf>.

²⁴¹ Eadred navíc zemřel již následujícího roku 955. V závěru svého života trpěl vážným onemocněním zažívacího traktu, které se nejspíš stalo příčinou jeho úmrtí a na sklonku života jej mohlo značně omezovat. Autor životopisu svatého Dunstana popisuje, jak král jen velmi obtížně přijímal potravu a často zvracel. Srov. STUBBS, William (ed.). *Memorials of St. Dunstan, Archbishop of Canterbury*. London 1874, s. 31.

²⁴² Obě linie rodu vycházejí od Konstantina I., pravděpodobného syna Kennetha macAlpina. Konstantinův syn Donald II. zahynul při útoku Vikingů roku 900 a na trůn jej vystřídal Konstantinův vnuk, potomek jeho syna Aeda, Konstantin II. Král Malcolm I., který roku 943 donutil Konstantina II. k abdikaci, byl jeho mladším bratranecem a synem Donald II., naopak Indulfovým nástupcem se po Malcolmově smrti k moci znovu dostala Konstantinova větev.

osudu ve Scone usedl Kenneth II., syn Malcolma I., a do čela skotského království se tak navrátila rodová linie Donalda II.²⁴³

Na anglickém trůnu mezitím také došlo k několika změnám, ačkoli ty nebyly doprovázeny krvavým bojem o moc jako ve Skotsku. Král Eadred zemřel roku 955 bez potomků a na trůnu jej vystřídal jeho mladý synovec Eadwig, syn Edmunda I. Eadwigova vláda nebyla příliš úspěšná a záhy se proti ní vytvořila silná opozice podporující jeho mladšího bratra Edgara. Nespokojenost s Eadwigovou vládou nakonec vedla k rozdělení království mezi oba bratry s hranicí na Temži.²⁴⁴ Když Eadwig roku 959 zemřel, stal se Edgar jediným vládcem Anglie a plně navázal na svého předchůdce Æthelstana v rozvoji panovnické reprezentace a ideje anglosaského krále jako nejvyššího vládce celé Británie. Toto politické a ideologické směřování anglosaského dvora nutně vedlo k další interakci se skotským králem a okolními britskými vládci.

3.5 Chester 973

Edgarova vláda se vyznačuje zvláště dlouhým obdobím míru, který byl narušován jen příležitostnými útoky Vikingů a Skotů, jež však měly pouze lokální dosah. Zároveň je právě pro období Edgarova panování charakteristická kvalitativní proměna královské vlády v Anglii a její reprezentace. První kroky k tomu přiblížit se křesťanským vládcům na kontinentu učinil již Æthelstan, a to prostřednictvím aktivní sňatkové politiky a nové královské titulatury, jež zdůrazňovala Æthelstanův nárok na nadvládu nad celou Británií a autoritu nad okolními vládci. Ten byl veřejně prezentován na nově ražených mincích či prostřednictvím inovativních prvků v královské ikonografii a Æthelstanova sebe prezentace jakožto křesťanského krále získávala svůj odraz ve sbírání a darování relikvií, králově zájmu o církevní záležitosti či zvyšující se přítomností vysokých církevních představitelů u jeho dvora.²⁴⁵ Vláda se mnohem více stávala projevem královské vůle a jako taková byla

---

²⁴³ Smrt Indulfa roku 962 otevřela cestu k moci pro Malcolmova syna Duba. Proti Dubově vládě se ovšem postavil syn předchozího krále Indulfa Cuilén a většina Dubovy vlády se tak odehrávala ve znamení boje mezi oběma rivaly. Roku 966 se Cuilénovi podařilo Duba zavraždit či vyhnat ze země a sám se tak mohl chopit vlády. Irské prameny se v tomto případě rozcházejí v tom, zda Dub ve střetu v Cuilénem padl anebo byl pouze vyhnán ze země a teprve později zavražděn, srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 472–477. Ovšem již roku 971 padl Cuilén v boji s Brity z Cumbrie a na uprázdněný trůn po něm usedl Dubův bratr Kenneth II., mladší syn Malcolma I.

²⁴⁴ STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 365–366; HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 304.

²⁴⁵ INSLEY, *Charters, ritual and late tenth-century English kingship*, s. 77–88; týž, *Political Culture and Performance*, s. 777–784.

stále častěji dávána najevo také písemně prostřednictvím královských listin.²⁴⁶ Neméně důležitý byl v tomto směru postupný rozvoj demonstrativního vystupování panovníka, které odráželo králův exkluzivní vztah k Bohu a posilovalo jeho postavení pozemského vládce.²⁴⁷ Za Æthelstanova nástupce Edmunda a jeho následovníků tyto tendence poněkud zeslábly a naplno se začaly znovu rozvíjet právě za vlády Edgara.

V počátcích Edgarovy vlády nebyl tento vývoj ještě příliš výrazný. Podstatný vliv na mladého krále měl v tomto směru biskup z Worcesteru a pozdější arcibiskup z Canterbury Dunstan a rovněž opat z Abingdonu a od roku 963 winchesterský biskup Æthelwold.²⁴⁸ Dunstan i Æthelwold zahájili svou kariéru již u Æthelstanova dvora, kde se setkávali s hojnými vlivy z kontinentu a přijímali myšlenky církevní reformy.²⁴⁹ Dunstan pobýval za Edwigovy vlády v exilu na kontinentu a nástupu krále Edgara využil nejen ke svému návratu, ale také k získání mladého panovníka pro myšlenku reformy. Reformní ideály pak u anglosaského dvora aktivně podporoval také Æthelwold.²⁵⁰

Prosazování reformy úzce souviselo s úsilím o posílení samotného králova postavení. Sjednocení jednotlivých anglosaských království pod nadvládou Wessexu dovolovalo od Æthelstanových dob anglosaským panovníkům, aby sami sebe do jisté míry vnímali jako protějšky franckých vládců. Rozvoj ideologie královské a imperiální vlády na kontinentu nacházel své recipienty i u anglosaského dvora a odrážel se v jejich snaze o posílení královy prestiže a rozvoji quasi imperiálního pojetí vlády anglosaského panovníka.²⁵¹ Æthelwold přitom čerpal nejen ze svých zkušeností od Æthelstanova dvora, ale i z intenzivních kontaktů s otonským dvorem, odkud byla řada prvků symbolické komunikace

---

²⁴⁶ DUNCAN, *Scotland*, s. 171; HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 310–311. Tím nelze popřít stále podstatnou roli anglosaského witanu, bez jehož konsensu by královská vláda nemohla v této době fungovat, ten se však postupně měnil v těleso, které bylo daleko více vázané na osobu krále a zasedalo spolu s ním, srov. ROACH, *Kingship and Consent*, s. 44. Přinejmenším jednou do roka svolával král shromáždění všech církevních i laických elit království, avšak na regionální úrovni se witan stále častěji stával součástí církevních synod, na kterých tak byli přítomni nejen církevní představitelé, ale také laická nobilita, srov. BROOKS, Nicholas. *Anglo-Saxon Myths: State and Church, 400-1066*. Cambridge 2000, s. 130–131.

²⁴⁷ GEBHARDT, *From Bretwalda to Basileus*, s. 170–179; INSLEY, *Political Culture and Performance*, s. 781–784.

²⁴⁸ INSLEY, *Charters, ritual and late tenth-century English kingship*, s. 85.

²⁴⁹ GRETSCH, Mechthild. *The Intellectual Foundations of the English Benedictine Reform*, Cambridge 1999, s. 257–258.

²⁵⁰ Srov. YORKE, Barbara. Æthelwold. In: *Oxford Dictionary of National Biography*. 2004 [cit. 2021–3–28]. Dostupné na <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/8920>. Jeho působení na krále se výrazně zvýšilo prostřednictvím Edgarovy třetí ženy Ælfthryth, již si Edgar vzal roku 964, viz ROACH, Levi. *Æthelred: The Unready*. New Haven 2016, s. 45–55.

²⁵¹ S tím souvisel také proces dalšího sjednocování anglosaského království, a to nejen v politické, ale i v ideologické rovině. Právě církevní reforma byla jedním ze způsobů dosažení takové jednoty a posílení králova postavení bylo zároveň prostředkem, jak tuto jednotu udržet, srov. CUBITT, Catherine. The tenth-century Benedictine Reform in England. *Early Medieval Europe*. 1997, vol. 6, no. 1, s. 79 [cit. 2021–4–3]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-0254.00004>.

panovníka přejata.²⁵² Součástí těchto změn pod taktovkou Dunstana a Æthelwolda byl také obnovený nárok anglosaského krále na autoritu nad celou Británií projevující se například opětovným používáním titulu *basileus*.²⁵³

S těmito procesy úzce souvisely dvě události, které se odehrály roku 973. Tou první byla Edgarova slavnostní korunovace v Bath na Letnice dne 11. května 973. Starší bádání se pozastavovalo právě nad značným časovým odstupem mezi Edgarovým nástupem na trůn roku 959 a královskou korunovací roku 973, je však pravděpodobné, že Edgarova první korunovace proběhla již v souvislosti s jeho nástupem na trůn a korunovace roku 973 měla jen zdůraznit jeho nárok na nadvládu nad celou Británií a nepředstavovala tedy iniciační obřad spojený s nástupem nového krále, ale prezentovala dosavadní vrchol jeho moci.²⁵⁴ Tomuto účelu také odpovídá volba města Bath k jejímu konání. Edgarova druhá korunovace se zde odehrávala na pozadí stále ještě majestátních kulis římského města a Edgar tím navázal na praxi svého předchůdce Æthelstana, který podobným způsobem využíval reminiscence římské nadvlády v Británii ke zdůraznění svého vlastního nároku na autoritu nad všemi vládci ostrova.²⁵⁵

S Edgarovou korunovací v Bath pak úzce souvisí druhá událost, jež se odehrála jen krátce poté v Chesteru na severovýchodě Mercie nedaleko hranic s Walesem a Northumbrií, kam Edgar odplul s mohutným loďstvem a kam se za ním podle Anglosaské kroniky dostavilo šest králů, kteří zde Edgarovi složili slib, že budou jeho spojenci na zemi i na moři.²⁵⁶ Zajímavé je, že o této události nás informují pouze severní verze Anglosaské kroniky v redakci D, E a F. V jediné soudobé verzi A tato informace naopak zcela chybí a do pozdějších severních redakcí tak musela být převzata z jiných zdrojů, a to zřejmě

---

²⁵² INSLEY, *Charters, ritual and late tenth-century English kingship*, s. 86–87; týž, *Political Culture and Performance*, s. 784–785; HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 305; MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 68.

²⁵³ MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 90. Tento titul používal před Edgarem Æthelstan, po Æthelstanově jeho smrti ale užívání tohoto titulu ustalo. K vlivu Dunstana a Æthelwolda u anglosaského dvora viz CUBITT, *The tenth-century Benedictine Reform in England*, s. 77–94.

²⁵⁴ Janet, L. Nelson, profesorka středověkých dějin na King's College v Londýně, v souvislosti s druhou Edgarovou korunovací v Bath také poukázala na to, že tato korunovace se odehrávala podle nového, v pořadí druhého korunovačního řádu anglických králů a byl při ní formulován právě Edgarův nárok na autoritu nad všemi králi Británie, viz MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 67–68.

²⁵⁵ HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 305.

²⁵⁶ „7 sona æfter þam se cyning gelædde ealle his scipfyrdre to Leiceastre, 7 þær him comon ongean .vi. cyningas, 7 ealle wið hine getreowsodon þæt hi woldon efenwyrhtan beon on sæ 7 on lande. [And immediately after that the king took his whole fleet to Chester, and there six kings came to him, and all gave him pledges that they would be his fellow workers on sea and on land.]“ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 225. Překlad viz Anglosaská kronika, s. 94–95.

z nedochovaných northumbrijských análů. Kronika uvádí, že přítomní králové se stali Edgarovými *efenwyrhtan*, doslova spolupracovníky, v tomto případě ve významu spojenců.²⁵⁷ Jedná se o synonymum k výrazu *midwyrhta*, jež Anglosaská kronika uvádí v záznamu k roku 945 v souvislosti s předáním Cumbrie Edmundem skotskému králi Malcolmovi, jenž se za to měl taktéž stát spojencem anglosaského vládce na zemi i na moři. Z této prosté zmínky o události v Chesteru roku 973 by se celé setkání mohlo jevit jako tradiční obnovení podřízenosti velšských králů novému anglosaskému panovníkovi. Stručné znění Anglosaské kroniky nevyovídá nic o identitě oněch šesti králů, ani o okolnostech jejich přítomnosti v Chesteru, naštěstí jej ale doplňují zmínky některých dalších pramenů, které vznikly relativně nedlouho po této události a určitým způsobem ji připomínají.

Nejpodstatnějším pramenem je v této souvislosti Život svatého Swithuna z pera Ælfrika z Winchesteru, který vznikl na sklonku 10. století.²⁵⁸ Do té doby takřka zapomenutý svatý Swithun se stal roku 971 symbolem církevní reformy prosazované arcibiskupem Dunstanem a biskupem Æthelwoldem, když se stal novým patronem Æthelwoldova reformovaného kostela ve Winchesteru.²⁵⁹ Ælfrik neměl mnoho co říci k životu tohoto světce a ve své legendě podává hlavně příběhy jeho zázraků z dob Edgarovy vlády. Svou pozornost přitom Ælfrik soustředil právě na Edgarem prosazovanou církevní reformu a v závěrečné pasáži ilustrující královu moc uvádí, že za Edgarem přišlo do Chesteru osm králů ostrova, mezi nimi králové Skotska a Cumbrie, a podřídili se zde Edgarově vládě.²⁶⁰ Ælfrik byl v době, kdy k popisované události došlo, jedním z žáků winchesterského biskupa Æthelwolda, o kterém se můžeme domnívat, že stál za přípravou Edgarovy druhé korunovace a byl jistě svědkem dění v Chesteru. Událost, kterou v Životě svatého Swithuna zmínil, tak mohl Ælfrik znát z přímého Æthelwoldova svědectví. Rozdíl v počtu králů

---

²⁵⁷ THORNTON, David E. Edgar and the eight kings, AD 973: textus et dramatis personae. *Early Medieval Europe*. 2001, vol. 10, no. 1, s. 50 [cit. 2021–1–1]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-0254.00079>.

²⁵⁸ LAPIDGE, Michael. *The Cult of St Swithun*. Oxford 2003, s. 68.

²⁵⁹ K reformě, již Æthelwold provedl po své volbě biskupem ve Winchesteru, viz GRETSCH, *English Benedictine Reform*, s. 235–237. K vyzvednutí ostatků sv. Swithuna viz Lapidge: *The Cult of St Swithun*, s. 9, 17. Skutečnosti, že se tento světec stal určitým symbolem reformy benediktinského řádu, odpovídá také rozšíření jeho kultu především v ohnisku církevní reformy v jižní Anglii, kde se Winchester nachází, srov. tamtéž, s. 47.

²⁶⁰ „And ealle da cyningas pe on pysum iglande woeron, Cumera and Scotta, comon to Eadgare-hwilon anes doeges, eahta cyningas, and hi ealle gebugon to Eadgares wissunge. [And all the kings of the Welsh (Cumbrians) and Scots who were in this island came to Edgar once, on one and the same day, eight kings together, and they all submitted to Edgar's rule.]“ EDMONDS, *The Emergence and Transformation of Medieval Cumbria*, s. 206; dále srov. THORNTON, *Edgar and the eight kings*, s. 49–79. Pro originální text celé legendy viz SKEAT, Walter W. (ed.). *Aelfric's Lives of saints*. London 1881, s. 441–471, pro příslušnou pasáž legendy viz tamtéž, s. 468–469.

udávaný Ælfrikem a Anglosaskou kronikou byl dán zřejmě tím, že autor kroniky považoval dva z přítomných vládců za pouhé podkrále (subreguli), a tento fakt tedy nesnižuje výpovědní hodnotu uvedené legendy.²⁶¹

Ælfrikův současník Byrhtferth z Ramsey byl ve svém Životě svatého Oswalda méně konkrétní a zmínil pouze to, že Edgara se obávali nejen vládcové a tyrani ostrovů, jimiž měl Byrhtfert zřejmě na mysli ostrovy v Irském moři pod nadvládou vikingských náčelníků, ale také králové mnoha kmenů.²⁶² Nepřímo pak na podřízení okolních vládců Edgarovi odkazují také dvě básně, jež byly vloženy do severní redakce Anglosaské kroniky a jejichž autorství je připisováno arcibiskupu z Yorku Wulfstanovi, který je vytvořil na počátku 11. století.²⁶³

Všechny další prameny, které o události v Chesteru hovoří, pocházejí až z první poloviny 12. století. Dva nejstarší a nejdůležitější zdroje informací z tohoto období představují kroniky Jana z Worcesteru a Viléma z Malmesbury. Oba autoři ve shodě s Ælfrikem z Winchesteru zmiňují osm přítomných králů a především podávají jména všech zúčastněných. Jan z Worcesteru uvádí, že nedlouho po korunovaci v Bath se Edgar přeplavil s mohutným loďstvem do Chesteru a na jeho výzvu sem za ním přišlo osm podkrálů (*subreguli*), kteří zde přísahali, že mu budou věrní a budou jeho spojenci na zemi i na moři.²⁶⁴ Z přítomných podkrálů jmenuje Jan jako prvního krále Skotů Kennetha, dále vládce Cumbrie Malcolma, krále ostrovů Maccuse a poté dalších pět, které již uvádí pouze jmény a o kterých můžeme soudit, že se jednalo o jednotlivé vládce velšských království.

Vilém z Malmesbury ve shodě s Janem uvádí, že za Edgarem přijel do Chesteru skotský král Kenneth, král Cumbrie Malcolm, dále Maccus, jehož zde Vilém přilehavě nazývá arcipirátem, a poté pět velšských králů, které ve shodě s Janovým textem Vilém následně

---

²⁶¹ THORNTON, *Edgar and the eight kings*, s. 55, 74; MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 66–67.

²⁶² „*Rex autem armipotens Eadgar, sceptris et diadematis pollens, et iura regni bellica potestate regaliter protegens, cuncta inimicorum superba colla pedibus suis strauit; quem pertimuerunt non solum insularum principes et tyranni, sed etiam reges plurimarum gentium, ipsius audientes prudentiam, timore atque terrore perculti sunt.*“ THORNTON, *Edgar and the eight kings*, s. 53.

²⁶³ Anglosaská kronika, s. 92–93, 95; THORNTON, *Edgar and the eight kings*, s. 52–53. Wulfstan byl v intenzivním kontaktu s Ælfrikem a oba muži představovali ve své době nejvýznamnější prozaiky staroanglické literatury. Sám Wulfstan mohl řadu námětů k oslavným veršům na dobu Edgarovy vlády čerpat právě od Ælfrika, který byl svědkem řady významných událostí Edgarovy vlády anebo je znal z přímých svědectví biskupa Æthelwolda.

²⁶⁴ „*Interiecto deinde tempore ille cum ingenti classe, septentrionali Brytannia circumnavigata ad Legionum Ciuitatem appulit, cui subreguli eius octo, Kynath scilicet rex Scottorum, Malcolm rex Cumborum, Maccus plurimarum rex insularum, et alii quinque, Dufnal, Siferth, Huuual, Iacob, Iuchil, ut mandarant, occurrerunt et quod sibi fideles et terra et mari cooperatores esse uellent, iurauerunt.*“ Jan z Worcesteru, s. 142–143.

pouze jmenuje, aniž by uvedl jejich původ.²⁶⁵ Jediný rozdíl mezi oběma texty spočívá v tom, že Vilém neoznačuje přítomné vládce jako podkrále, ale přiznává jim královský titul (*rex*), jinak se však líčení obou autorů až na odlišný grafický zápis některých jmen shoduje. Davidu Thorntonovi se podařilo spolehlivě identifikovat oběma kronikáři uváděné krále Walesu a také norského vládce ostrovů Maccuse.²⁶⁶ Vzhledem k tomu, že pozdější autoři vycházeli právě z jejich děl, je líčení Jana z Worcesteru a Viléma z Malmesbury pro utváření pozdější tradice o události v Chesteru zcela zásadní.

Začátek Janova textu je pouze latinským překladem verze D Anglosaské kroniky, která byla zkompileována kolem roku 1050 právě ve Worcesteru, a následně mohl Jan vycházet z dalších worcesterských materiálů. Jak dokládá David Thornton, Vilém z Malmesbury čerpal buď přímo z Janova díla, anebo spíše ze stejných zdrojů, neboť za svůj život navštívil Worcester určitě více než jednou.²⁶⁷ Přestože nelze zcela vyloučit, že oba autoři mohli mít k dispozici záznam o účastnících chesterského setkání roku 973, lze spíše předpokládat, že jak Jan, tak Vilém vycházeli především z textu Ælfrica z Worcesteru a jeho zprávy o tom, že do Chesteru se dostavilo celkem osm králů a z toho jedním byl skotský vládce Kenneth a druhým král Cumbrie.²⁶⁸ Janovi s Vilémem pak nezbývalo, než podle jim dostupných pramenů rekonstruovat, kdo z tehdejších vládců se mohl této události skutečně účastnit.²⁶⁹

Setkání v Chesteru proběhlo v evidentní souvislosti s Edgarovou korunovací v Bath, která měla především prezentovat nárok anglosaského krále na autoritu nad celým ostrovem. Výběh místa nebyl ani v tomto případě náhodný. Chester byl vedle Bath dalším z důležitých center římské moci v Británii a díky dochovalým římským ruinám představoval vhodnou kulisu pro zdůraznění Edgarova imperiálního nároku.²⁷⁰ Zároveň se Chester nacházel na

---

²⁶⁵ „*Regem Scottorum Kinadium, Cumborum Malcolmum, archipiratam Mascusium, omnesque reges Walensium quorum nomina fuere Dufnal, Giferth, Huual, Iacob, Iudethil ad curiam coastos uno et perpetuo sacramento sibi obligavit.*“ Vilém z Malmesbury, s. 236.

²⁶⁶ THORNTON, *Edgar and the eight kings*, s. 64–74.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 62. Vilém při kompilování svého díla aktivně vyhledával různé historické prameny a jeho dílo je tak ceněno především pro Vilému ranou snahu o určitou pramennou kritiku a rozsáhlou heuristiku.

²⁶⁸ Přestože není vyloučeno, že Jan s Vilémem mohli disponovat nedochovaným záznamem o všech účastnících jednání v Chesteru, vhodnější než uvažovat o nedochovaných pramenech je vycházet z pramenů, které se do dnešních dob dochovaly a u nichž máme jistotu, že jimi oba kronikáři mohli disponovat.

²⁶⁹ Zajímavý je přitom fakt, že oba kronikáři uvádějí mezi pěti velšskými králi pouze vládce severního Walesu. To by mohlo znamenat, že vládcové jižních království se buď za Edgarem dostavili již do Bath, anebo se jich uvedené jednání zkrátka netýkalo. S událostí v Chesteru mohli oba kronikáři spojovat především vládce severního Walesu, protože právě toho se týkaly válečné aktivity dalšího z účastníků setkání Maccuse mac Arailta a Chester byl navíc v jeho sousedství. Omezení počtem osmi účastníků pak do něj již krále z jižního Walesu zařadit nemohli.

²⁷⁰ Chester byl založen roku 79 jako pevnost 20. římské legie Valeria Victrix v rámci římského postupu na sever Británie. Podle archeologického průzkumu byl tábor na konci 1. století největší z římských pevností

hranici Walesu a Northumbrie a byl tak snadno dosažitelný pro všechny zúčastněné, především pak díky své dostupnosti po moři. Sám Edgar sem podle svědectví pramenů připlul s mohutnou flotilou, jež měla bezpochyby názorně demonstrovat sílu anglosaského krále a před ostatními zúčastněnými tak podporovat jeho nárok na nadvládu v Británii vyjádřený v Bath.

Jak je patrné již u předchozích jednání anglosaského panovníka s ostatními králi Británie, vystupoval vůči nim anglosaský vládce z pozice vojensky silnějšího a i v Chesteru Edgar svou sílu náležitě demonstroval. K samotnému setkání bezpochyby došlo na Edgarovu výzvu a celé události tak musely předcházet hojně diplomatické aktivity anglosaského dvora. Právě vojenská síla anglosaského krále přitom mohla být jedním z důležitých motivujících faktorů k tomu, aby okolní králové Edgarovy výzvy uposlechli a dostavili se za ním do Chesteru.²⁷¹ Z dikce Anglosaské kroniky vyplývá, že cílem setkání bylo obnovení vzájemného spojení a přísah, jež okolní vládcové složili Edgarovým předchůdcům. V návaznosti na Edgarovu korunovaci v Bath tím mělo být v symbolické rovině demonstrováno jeho výsadní postavení, ovšem jedním z cílů setkání mohlo být i řešení aktuálních politických problémů na severu Británie.

Skotský král Kenneth totiž ovládal severní část Northumbrie, tzv. Lothian,²⁷² a podle Kroniky králů Alby přibližně v letech 971 a 972 opakovaně překročil jeho hranice a vstoupil s vojskem ještě hlouběji do Northumbrie.²⁷³ V rámci stabilizace vzájemných vztahů a zachování míru Edgar uznal skotskou držbu Lothianu, a i když se de facto jednalo pouze o potvrzení stávající situace, pro skotského krále měl tento akt svou důležitost.²⁷⁴ Stejně tak můžeme uvažovat o příležitostných vpádech Velšanů na území sousední Mercie a Wessexu, na druhou stranu se však velšští králové sami dostávali do konfliktu s Nory. Janem z Worcesteru a Vilémem z Malmesbury zmínovaného krále ostrovů Macusse lze

---

v Británii, což vede některé odborníky k úvahám, že se mohlo jednat o zamýšlené hlavní centrum provincie Britannia Superior. Díky své výhodnější pozici pro spojení se zbytkem římské říše se však tímto centrem stalo nakonec Londinium, nynější Londýn. Viz CARRINGTON, Peter (ed.). *Deva Victrix: Roman Chester Re-assessed. Papers from a Weekend Conference held at Chester College 3-5 September 1999*. Chester 2002, s. 25–73 [cit. 2021–4–24]. Dostupné na <https://archaeologydataservice.ac.uk/library/browse/issue.xhtml?recordId=1147433&recordType=MonographChapter>.

²⁷¹ MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 71.

²⁷² K dobytí Lothianu došlo již za života Kennethova předchůdce Indulfa na přelomu 50. a 60. let 10. století, srov. WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 32.

²⁷³ MOLYNEAUX: *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 74; Kronika králů Alby, s. 10.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 73, STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 370.

ztotožnit s Maccusem mac Araithem, králem Hebrid a ostrova Man.²⁷⁵ Maccus mac Araith byl v té době aktivní v Irském moři a vedl války s vládci severních velšských království. Jeho aktivity vedly k rostoucímu ohrožení anglických obchodních tras spojujících Irské moře s Bretaní²⁷⁶ a potenciální nebezpečí představovalo také možné spojení krále Hebrid se stárnoucím Olafem Sigtryggssonem, který zkonsolidoval své postavení v Dublinu a představoval novou hrozbu pro anglosaskou vládu v Northumbrii. Tento vikingský náčelník se v průběhu 50. let dvakrát pokusil získat vládu v Yorku a nebylo vyloučeno, že by v Northumbrii stále našel podporu tamních dánských elit. Edgarovým cílem tak mohlo být i řešení konfliktů s Velšany a odvrácení nebezpečí Maccusova spojení s Olafem a Nory v Irsku. Tím lze zároveň vysvětlit přítomnost cumbrijského krále Malcolma, syna Dyfnwala ab Owaina, na jejichž spojenectví v takovém případě záleželo, neboť spojení Irska a Northumbrie bylo možné právě přes Cumbrii, a zároveň to osvětluje absenci králů jižního Wallesu na tomto jednání.

O podstatě obnoveného spojenectví a vztahů všech zúčastněných k anglosaskému králi nás názorně informuje Anglosaská kronika, která uvádí, že všichni přítomní se stali Edgarovými *efenwyrhtan*, tedy spojenci, kteří jej byli povinni vojensky podpořit *na zemi i na moři*. Důležitou otázkou nicméně zůstává, jakým způsobem a v rámci jakého rituálu k obnovení tohoto svazku s anglosaským králem mohlo dojít. Jan z Worcesteru a Vilém z Malmesbury o něm totiž podávají neobvyklé svědectví. Jan ve své kronice líčí, jak Edgar s přítomnými podkráli v průběhu setkání v Chesteru „*jednoho dne nasedl do lodi, a zatímco oni se posadili k veslům, on sám se chopil kormidla a za doprovodu všech vévodů a předních mužů plavících se v podobném člunu zkušeně vedl loď skrze proud řeky Dee a plul s ní od paláce ke klášteru svatého Jana Křtitele. Poté, co se tam pomodlil, se stejnou okázalostí se vrátil zpět. Když vstupoval [do paláce], řekl prý předním mužům, že každý z jeho nástupců se bude moci pyšnit tím, že je králem Anglie, jestliže s tolika podřízenými krály dosáhne pro sebe nádhery takového důstojenství.*“²⁷⁷

---

²⁷⁵ THORNTON: *Edgar and the eight kings*, s. 72; STENTON, *The Anglo-Saxon World*, s. 369.

²⁷⁶ RIDEL, Élisabeth. From Scotland to Normandy: The Celtic Sea Route of the Vikings. In: SMITH, Beverley Ballin, TAYLON, Simon, WILLIAMS, Garreth (eds.) *West over Sea: Studies in Scandinavian Sea-Borne Expansion and Settlement before 1300*. Leiden 2007, s. 86–88.

²⁷⁷ „*Cum quibus die quadam scapham ascendit, illisque ad remos locatis, ipse clavum gubernaculi arripiens, eam per cursum fluminis Deae perite gubernavit, omni que turba ducum et procerum, simili navigio comitante, a palatio ad monasterium S. Johannis Baptistae navigavit; ubi facta oratione, eadem pompa ad palatium remeavit: quod dum intraret optimatibus fertur dixisse tunc demum quemque suorum successorum se gloriari posse regem Anglorum fore, cum tot regibus sibi obsequentibus, potiretur pompa talium honorum.*“ Jan z Worcesteru, s. 142–143.

Vilém z Malmesbury pak zanechal o této události následující svědectví: „*Král Skotů Kenneth, Cumbrů Malcolm, arcipiráta Maccus a všichni králové Wallesu, jejichž jména byla Dyffnal, Gyferth, Huval, Jacob, Judethil, ke dvoru dorazivši, jednou věčnou přísahou sebe zavázali tak, že když přišli do města Chesteru, ve slavnostním průvodu je [Edgar] vedl přes řeku Dee. Vzal je do jedné lodi a sám seděl u kormidla nechal je veslovat. Tím, že mu byla moc tolika králů podřízena, ukázal svou královskou vznešenost. Nakonec prý řekl, že jeho nástupci se budou moci pyšnit tím, že jsou králi Anglie, jen budou-li užívat pocty takové přednosti.*“²⁷⁸ Vilém přitom svůj původní, kratší text doplnil v další redakci své kroniky o část evidentně převzatou právě od Jana z Worcesteru, jež v první verzi Vilémova díla chyběla. Jedná se o Edgarovo údajné prohlášení, podle něž se anglosaský vládce neměl zvat králem celé Anglie, dokud nedosáhne podobného podřízení okolních vládců.

Svědectví obou kronikářů o Edgarově plavbě po řece Dee stále vzbuzuje mezi badateli otázku, zda k takovému vysoce symbolickému podřízení britských králů anglosaskému panovníkovi skutečně došlo a jaký charakter mohlo mít. Jedná se totiž o zcela bezprecedentní událost, která v Británii nemá obdoby. Líčení Jana z Worcesteru a Viléma z Malmesbury bylo hojně přejímáno dalšími generacemi kronikářů a brzy se tak vytvořila tradice události, pro jejíž autenticitu dodnes někteří autoři snášejí doklady a hledají adekvátní vzory z kontinentální Evropy, zatímco jiní badatelé oproti tomu dokládají, že se jednalo pouze o invenci kronikářů 12. století.²⁷⁹

---

²⁷⁸ *Regem Scottorum Kinadium, Cumbrorum Malcolmum, archipiratam Mascusium, omnesque reges Walensium, quorum nomina fuere Dufnal, Giferth, Huual, Jacob, Judethil, ad curiam coastos, uno et perpetuo sacramento sibi obligavit; adeo ut apud Civitatem Legionum sibi occurrentes in pompam triumphi per fluvium De illos deduceret. Una enim navi impositos, ipse ad proram sedens remigare cogebat; per hoc ostentans regalem magnificentiam, qui subjectam haberet tot regum potentiam. Denique fertur dixisse tunc demum posse successores suos gloriari se reges Anglorum esse, cum tanta honorum praerogativa fruerentur.*“ Vilém z Malmesbury, s. 236.

²⁷⁹ První diskuze nad tímto tématem vznikaly již v 19. století, a to zejména pod vlivem tehdejších národních hnutí, srov. např. STEVENSON, William H. The Great Commendation to King Edgar in 973. *The English Historical Review*. 1898, vol. 13, no. 51, s. 505–508 [cit. 2020–12–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/547617>. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/547617> [20.12.2020]. F. M. Stenton v polovině 20. století sice připouštěl, že v popisu události z pera Jana z Worcesteru je jistý „*duch fikce*“, přikláněl se však spíše k věrohodnosti Janova textu, a to především z toho důvodu, že v jeho popisu se nevyskytují žádné anachronismy, a to zejména v rámci identifikace účastníků celé události, srov. STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 369–370. Podle Stentonova názoru bylo cílem celé události především těsnější připoutání všech účastníků k anglosaskému králi a jejich závazek vojenské podpory, aniž by však Edgarův vliv zasahoval přímo do jejich vlastních království. V podobném duchu nahlíží tuto událost D. Thornton, který se však naopak snaží doložit, že k uvedené plavbě po řece Dee vůbec nedošlo a podřízení britských králů Edgarovi proběhlo v Chesteru rámci jiného rituálu, srov. THORNTON, *Edgar and the eight kings*, s. 74–78. Jullia Barrow oproti tomu naopak uvádí, že k uvedené epizodě na řece Dee dojít mohlo, a to za účelem symbolizování vzájemné rovnosti všech stran, čímž ovšem J. Barrow vylučuje Edgarovu nadřazenost vůči ostatním britským vládcům, srov. BARROW, *Chester's earliest regata*, s. 87–93.

Jednu z nejnápadnějších diskuzí na toto téma představují články Davida E. Thorntona a Jullie Barrow publikované ve sborníku *Early Medieval Europe* roku 2001. D. E. Thornton se zaměřil především na skutečnost, že k líčení celé události tak, jak ji podávají Jan z Worcesteru a Vilém z Malmesbury, chybí jakýkoli starší pramen, který by na Edgarovu plavbu po řece Dee alespoň implicitně poukazoval. Zároveň se Thornton pozastavil také nad zjevnými rozdíly v podání obou kronikářů ve chvíli, kdy ve svých textech přecházejí k popisu Edgarovy plavby. Na základě lingvistického a stylistického porovnání Janova díla s Ælfrikovou hagiografií svatého Swithuna došel Thornton k závěru, že Jan z Worcesteru při popisu této epizody vycházel především z Ælfrikova textu, který však v tomto případě musel z jeho staroanglického originálu přeložit do latiny.

V závěru svého líčení Ælfrik píše, že v Chesteru se všichni přítomní králové „*sklonili před Edgarovou vládou [gebugon to Eadgares wisunge]*“.²⁸⁰ Staroanglické *gebugon* znamená *ohnout se* či *sklonit se*, přeneseně také *podřídít se*. Substantivum *wisung* pak lze překládat jako *pokyn, nařízení*, v širším významu také jako *vládu*. Ælfric tak chtěl bezpochyby vyjádřit, že se všichni přítomní králové podřídili Edgarově vládě. Jan ke staroanglickému *wissung* použil latinský ekvivalent *gubernaculum*, které lze přeložit jako *nařízení* či *vládu*, ale lze jej také chápat ve významu kormidla a odvozené verbum *gubernare* pak jako *kormidlovat*. Jako *gubernator Britanniae* byli Edgar i jeho předchůdci titulováni v řadě královských listin a Jan nadto disponoval informací, že v Chesteru byl Edgar přítomen i se svou flotilou. Thornton tak došel k závěru, že právě námořní charakter celé události vedl Jana k přenesení Ælfrikova textu do významu plavby pod Edgarovým vedením a ve svém latinském překladu Jan našel pro původní Ælfrikovo líčení paralelní význam, který mu umožnil vytvořit zcela nové, inovativní pojetí toho, co se v Chesteru roku 973 stalo. Janovu verzi události pak do svého textu přebral podle Thorntona Vilém z Malmesbury a skrze oblibu děl obou kronikářů se jejich líčení rychle šířilo mezi dalšími generacemi autorů.²⁸¹ Thornton tím nepopírá, že k podřízení britských králů Edgarovi v Chesteru došlo, avšak z jeho závěrů vyplývá, že se tak stalo ve formě, která mohla být bližší předchozím setkáním anglosaských králů s okolními vládci, a nikoli v té podobě, jak ji líčí Jan a Vilém.

Julia Barrow, která se dlouhodobě zabývá studiem rituálů v raném středověku se zaměřením na anglosaskou Anglii, Davidu Thorntonovi v jeho závěrech oponuje a k události v Chesteru tak, jak ji líčí Jan z Worcesteru, se pokusila dohledat možné modely, jež by dokládaly, že událost na řece Dee se mohla skutečně odehrát podle Janova popisu.

---

²⁸⁰ THORNTON, *Edgar and the eight kings*, s. 63.

²⁸¹ Tamtéž, s. 64.

Jedinou vhodnou kontinentální alternativou je ovšem událost z roku 936, kdy se po korunovaci Oty I. v říši uskutečnila slavnostní hostina, na které byl Ota obsluhován jednotlivými říšskými vévody v rolích číšníka, řezníka apod., a tímto způsobem byla v symbolické rovině demonstrována nadřazenost krále nad ostatními přítomnými.²⁸² George Molyneaux poté přichází ještě s jednou paralelou, která mohla být dle jeho názoru vzorem pro jednání v Chesteru. Je jí událost, jež se odehrála jen sedm týdnů před Edgarovou korunovaci v Bath, kdy Ota I. již jako korunovaný císař slavil Velikonoce v Quedlinburgu, a to ve společnosti českého a polského knížete a dále poselstev z Byzance, Beneventa, Uher, Bulharska a Dánska.²⁸³ Ani jedna z uvedených událostí však nepředstavuje přímou paralelu k plavbě na řece Dee. Julia Barrow sice nabízí řadu příkladů diplomatických setkání na vodních tocích tvořících hranice jednotlivých zemí, jejich panovníci se zde ale setkávali na neutrální půdě a zdůrazňovali tak vzájemně rovné postavení. Událost z Chesteru má však s těmito příklady společné pouze to, že se měla také odehrát na palubě lodi, tím ovšem veškeré paralely končí, neboť symbolika plavby po řece Dee nespočívala dle dochovaných pramenů ve vyjádření vzájemné rovnosti všech zúčastněných, ale naopak ve zdůraznění Edgarova nadřazeného postavení.

Julia Barrow nicméně poznamenává, že nejstarší prameny zmiňující se o události z roku 973 pocházejí ještě z anglosaského období a byly vytvořeny benediktinskými autory, pro něž byl Edgar neodmyslitelně spojen s prosazováním církevní reformy. Vzhledem k silné antimonastické reakci za jeho nástupců vytvářeli tito autoři kolem Edgarovy osobnosti určitou aureolu mocného a reformního krále, která navazovala na propagandu biskupa Æthelwolda rozvíjející se ještě za Edgarova života, a jejich dílo je tak podle J. Barrow určitým ohlédnutím za dobou Edgarova života, které však odráží spíše představy a určitou tradici o tomto králi nežli historickou realitu.²⁸⁴ Tímto způsobem tak mohlo podle autorky dojít k posunu významu celé události a transformaci její podoby.

Když se kronikáři počátku 12. století snažili zachytit Edgarovu vládu, narazili na skutečnost, že k tomuto období nedisponují takřka žádnými zprávami. To bylo přitom v ostrém kontrastu s Edgarovou titulaturou, jež jej stavěla do role vládce celé Británie. Jeho moc měla držet všechny nepřátele daleko od anglického území a přinést tak celé zemi dlouhé období míru, pro které také kronikáři přisoudili Edgarovi přívlastek *rex pacificus*.²⁸⁵ Pro tyto autory bylo podle J. Barrow důležité zachránit alespoň část anglosaské historie

²⁸² BARROW, *Chester's earliest regata*, s. 83

²⁸³ MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, st. 68.

²⁸⁴ BARROW, *Chester's earliest regata*, s. 89–92.

²⁸⁵ Jan z Worcesteru, s. 142

z doby před normanským zábořem a dokázat, že i anglosaský král byl skutečně mocným vládcem, přičemž Edgarova postava se k tomuto účelu náležitě hodila. Vilém z Malmesbury zase ve světle Edgarovy moci a dobré vlády zdůrazňoval především úpadek následujícího období, v němž spatřoval důvody, které nakonec vedly k dobytí Anglie Normany.²⁸⁶ Kronikáři 12. století se tak snažili vyzdvihnout postavu Edgara jakožto mocného krále a podporovatele benediktinské reformy a zároveň vyplnit prázdné místo v historiografii jeho vlády něčím, co by podtrhlo Edgarovu moc a postavení. Setkání v Chesteru bylo k tomuto účelu příhodné a poznatky J. Barrow jsou tak v tomto směru skutečně přínosné pro pochopení toho, jakým způsobem se tradice události na řece Dee mohla utvářet.

Zbývá ovšem otázka, jak velká byla invence těchto autorů a v jaké podobě se událost v Chesteru mohla skutečně odehrát. Julia Barrow na základě paralel s řadou setkání evropských panovníků na vodních tocích vyvozuje, že plavba na řece Dee se skutečně realizovala, jen její původní symbolika rovného postavení všech zúčastněných byla pozdějšími autory přetvořena ke zdůraznění Edgarovy nadvlády. Jana z Worcesteru k tomu podle J. Barrow mohla inspirovat právě Edgarova titulatura *gubernator Britanniae*.²⁸⁷ Setkání v Chesteru se tak podle Barrow odehrálo spíše v rovině jednání navzájem rovnocenně postavených králů, z nichž byl anglosaský král pouze vojensky silnější, a teprve následující generace kronikářů mu dodaly formu spočívající v podřízení britských králů Edgarovi.²⁸⁸ Ve významu, jaký předpokládá Barrow, bychom si tedy plavbu po řece Dee museli představit odlišně od podání Jana z Worcesteru a Viléma z Malmesbury, a to nikoli jako společnou plavbu všech zúčastněných na jedné lodi pod Edgarovým vedením, ale spíše jako setkání jednotlivých účastníků uprostřed řeky, kde mohli teprve opustit svá plavidla a vstoupit za účelem společného jednání na palubu jedné lodi.

Zatímco David Thornton dokládá, že k plavbě na řece Dee vůbec nedošlo a akt uznání Edgarovy autority nad ostatními králi proběhl v Chesteru v rámci jiného rituálu, svou podobou nejspíš blízkého předcházejícím setkáním anglosaského panovníka s okolními králi, Julia Barrow předkládá hypotézu, podle níž mohlo dojít k určité formě jednání, jež mělo námořní charakter a odehrávalo se přímo na řece Dee, a to naopak za účelem symbolického zdůraznění rovného postavení všech zúčastněných. S touto hypotézou se však nelze zcela ztotožnit. Výklad J. Barrow jednak naráží na skutečnost, že řeka Dee

---

²⁸⁶ BARROW, *Chester's earliest regatta*, s. 90–91.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 92.

²⁸⁸ BARROW, *Chester's earliest regatta*, s. 92–93.

nepředstavovala v tomto případě hraniční území ani pro krále Skotska a Cumbrie, ani pro vikingského krále Hebrid a Manu a dokonce netvořila přesnou hranici ani mezi územím anglosaského vládce a velšskými královstvími. Ačkoli tato hranice ležela nedaleko odtud, všichni zúčastnění vstupovali v Chesteru na půdu anglosaského krále, a to navíc v jednom z významných center jeho země.²⁸⁹ Volba bývalého římského města měla v této souvislosti bezpochyby zdůraznit podstatu Edgarova postavení, jehož poloha a dostupnost po řece Dee zároveň odpovídala účelu setkání se všemi okolními vládci a činila jej dobře dostupným.

Proti symbolickému vyjádření rovnocenného postavení všech zúčastněných stojí také charakter předešlých jednání anglosaských panovníků s králi Skotska a dalšími britskými vládci. Ze svědectví pramenů o charakteru a okolnostech těchto jednání totiž vyplývá, že na nich anglosaský král vystupoval z pozice silnější a dominantnější strany a ostatní účastníci určitým způsobem uznávali jeho autoritu. Ani pro setkání v Chesteru není na místě uvažovat o přímém podřízení britských králů anglosaskému panovníkovi, ovšem v souladu s tím, co víme o předešlých jednáních, lze předpokládat, že účelem události v Chesteru bylo symbolické uznání Edgarovy autority jako nejmocnějšího vládce v Británii. Přímá návaznost na Edgarovu korunovaci v Bath pak tento význam chesterské události významně podporuje. Jak v této souvislosti poznamenává Dauvit Broun,²⁹⁰ teprve ve 13. století začali skotští králové prosazovat svůj nárok na stejné postavení, jakého dosahovali angličtí vládcové. Lze proto předpokládat, že roku 973 v Chesteru k určitému uznání autority anglosaského panovníka a jeho výsadního postavení nad ostatními králi v Británii skutečně došlo. Takový nárok anglosaského panovníka ovšem nemusel být ani tentokrát nijak výrazně problematický, neboť celý akt neovlivnil postavení přítomných vládců uvnitř jejich vlastních království a nenarušil jejich suverenitu. Do jisté míry mohla být naopak domácí pozice těchto vládců posílena právě skrze navázání užšího vztahu s anglosaským vládcem.²⁹¹

Ze záznamu Anglosaské kroniky zřetelně vyplývá, že na setkání v Chesteru byl obnoven závazek britských králů k pomoci anglosaskému panovníkovi v případě ohrožení ze strany jeho nepřátel, a loďstvo, které zde Edgar shromáždil, mělo bezpochyby demonstrovat sílu, kterou anglosaský panovník může použít v případě, že složené přísahy nebudou dodrženy. Uvažovat proto v rámci setkání britských vládců v Chesteru roku 973 o rituálu, jež by zdůrazňoval rovné postavení všech zúčastněných, vede k rozporu s dikcí Anglosaské

---

²⁸⁹ ROACH, *Kingship and Consent*, s. 51; THORNTON, *Edgar and the eight kings*, s. 74–75.

²⁹⁰ MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 71.

²⁹¹ Tamtéž, s. 72.

kroniky i s tím, co víme o charakteru předešlých jednání, a ve světle těchto skutečností se zdá být pravděpodobnější hypotéza Davida Thortona, který na základě důkladného rozboru dochovaných pramenů dokládá, že epizoda o plavbě na řece Dee byla spíše literární invencí autorů 12. století. V této souvislosti jsou však přínosné poznámky Julie Barrow, která si všímá tendencí, jež vedly pozdější kronikáře k přejímání Janova podání celé události a k rozvoji tradice o plavbě na řece Dee.

Odpověď na to, jaký charakter událost v Chesteru roku 973 skutečně měla a jaký byl její účel, je podstatná z hlediska podoby vztahu skotského a anglosaského krále v tomto období. Pro situaci v poslední čtvrtině 10. století lze konstatovat, že tento vztah byl založen především na respektu k vojenské síle anglosaského vládce a byl veden především snahou o vzájemnou mírovou koexistenci. Vojenská podpora proti nepřítelům anglosaského panovníka, k níž se skotský král zavazoval, nebyla ve zjevném rozporu s jeho vlastními zájmy. V obou případech, kdy se skotský král k takové podpoře explicitně zavázal, tj. v letech 945 a 973, obdržel za toto spojení adekvátní kompenzaci – v roce 945 to bylo uznání práva na nadvládu v Cumbrii, roku 973 pak akceptování skotské držby Lothianu. Nic přitom nenasvědčuje tomu, že by se v těchto případech jednalo o jakoukoli formu vazalského vztahu mezi oběma panovníky. Uznání skotských práv na uvedená území bylo spíše vstřícným krokem anglosaského krále, adekvátním darem za skotské spojení a skotský král k němu byl fakticky vázán pouze svou přísahou a pochopitelně reálným nebezpečím anglosaského vpádu v případě, že by vůči svému sousedovi zaujal nepřátelský postoj. Stabilita takového spojení byla nicméně křehká, a to především z důvodu čistě personálního charakteru tohoto vztahu, který trval nenajvýš do doby úmrtí jednoho z králů.²⁹²

Správné pochopení podstaty a vývoje anglo-skotského vztahu na konci 10. století je důležité i pro správnou interpretaci událostí v následujícím století a pro porozumění nárokům skotského krále na některá hraniční území s Anglií. Stejně tak nelze pominout pozdější tradici, která se k události v Chesteru vázala a mohla mít vliv na to, jak bylo postavení skotského krále k anglickému panovníkovi nahlíženo. Její potenciální vliv na formování postoje anglického vládce ke skotskému králi v důležitých okamžicích 12. století nelze v žádném případě pominout a událost v Chesteru v podání Jana z Worcesteru a Viléma z Malmesbury mohla být jedním z důležitých formativních prvků pozdější tradice skotské lenní podřízenosti.

---

²⁹² STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 370.

3.6 Knut Veliký, Dán na anglosaském trůnu

Vládě Knuta Velikého v Británii předcházelo turbulentní období vyplněné spory o vládu nad anglosaským královstvím a především četnými nájezdy Vikingů. Ty se sice ve větší míře Skotsku vyhnuly a dopadaly především na jeho jižního souseda, potíže anglosaského krále a dočasný odvrát od Edgarovy politiky měly však podstatný vliv na podobu anglo-skotského vztahu, jakou mu v Chesteru Edgar vtiskl, a na jeho další vývoj. Stabilizace vlády v Anglii po usednutí Knuta Velikého na anglosaský trůn neměla zprvu přímý vliv na další směřování anglo-skotského vztahu, neboť Knut se napřed musel vypořádat s opozicí vůči své vládě v Dánsku a Norsku a k tomu, že se do jeho hledáčku dostal také skotský král, vedl bezpochyby rozvoj quasi imperiální ideologie u jeho dvora. Myšlenka na vybudování vlastní říše pod Knutovou nadvládou na severu Evropy se bezpochyby rodila postupně a mohla čerpat jak z vlivu anglosaských kleriků navazujících na Edgarovu politiku inspirovanou vlivy otonského dvora, tak i přímo z vlivu ottonské ideologie, avšak nepochybný vliv na další směřování Knutovy vlády v Británii měla jeho cesta na císařskou korunovaci Konráda II. do Říma. Vzhledem k tomu, že prameny ze skotského prostředí zůstávají pro toto období velmi sporé, je třeba se pro pochopení kontextu dalšího utváření anglo-skotských vztahů obrátit k pramenům anglosaské provenience a podívat se na to, k jakému vývoji a politickým proměnám zde ve sledovaném období let 975–1035 došlo. Vzhledem k tomu, že podoba vzájemného vztahu obou království byla determinována především politickými koncepty anglosaského dvora, je třeba se nejprve podívat na vývoj u skotského souseda.

Veškeré politické koncepty Edgarovy vlády v Británii, které mohly v Chesteru nabýt konkrétnějších rysů, ukončila králova předčasná smrt roku 975. Edgar po sobě zanechal nedospělé syny Eduarda a Æthelreda, kolem kterých se záhy zformovaly dvě protichůdné skupiny podporovatelů z řad církevních představitelů i světské nobility. Za staršího Eduarda z králova prvního manželství se postavil především canterburský arcibiskup Dunstan,²⁹³ zatímco kolem mladšího Æthelreda z Edgarova dalšího manželství s královnou Ælfhryth se naopak v čele s biskupem Æthelwoldem zformovala frakce, jež zpochybňovala

---

²⁹³ Vzhledem ke svému věku na hranici dospělosti se Eduard mohl stát dostatečným garantem započaté církevní reformy a především Dunstanova výsadního postavení u anglosaského dvora. Navzdory nízkému původu u něj Dunstan dosahoval významného postavení. Jeho vliv na Edgarovu politiku byl rozhodující a Dunstan bezpochyby usiloval o jeho zachování, srov. CUBITT, *The tenth-century Benedictine Reform in England*, s. 94.

Eduardova dědická práva a upřednostňovala nástupnictví Edgarova mladšího syna Æthelreda.²⁹⁴

Církevní reforma byla charakteristická tím, že z jejích protagonistů se zároveň stávaly i politicky významné osobnosti, které tak představovaly nejen důležité církevní, ale také světské hráče.²⁹⁵ Mír a stabilitu udržovala za Edgarova života především samotná králova autorita a jeho smrt tak uvolnila prostor k novému boji o vliv, do něhož vstupovala církevní i světská nobilita.²⁹⁶ V soupeření skupin, které hodlaly nastalé situace využít ve svůj prospěch, se nakonec podařilo dosáhnout uznání svého nástupnictví staršímu Eduardovi, avšak nadále zde zůstávala řada příznivců jeho nevlastního bratra Æthelreda, která zřejmě stála za Eduardovým zavražděním roku 978, ze kterého býval již svými současníky spolu s královnou Ælfhryth obviňován také sám Æthelred.²⁹⁷

Sotva dospělý Æthelred se stal králem v době, kdy Anglie čelila nové vlně vikingských útoků, které začaly na počátku 80. let 10. století jako nájezdy menších vojenských skupin na pobřeží Cornwallu a jižní Anglie, ale záhy se proměnily v invaze velkých vojsk,

---

²⁹⁴ HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 337–339. Přestože někteří autoři konce 11. století uvádějí, že Eduard byl Edgarovým nemanželským synem, Edgarovi současníci jeho legitimitu nezpochybňovali. Základem argumentace proti Eduardovu nástupnictví se stal především fakt, že Edgar za svého nástupce označil Edmunda, svého prvního syna z posledního manželství s královnou Ælfhryth. Tak tomu alespoň napovídá svědečná řada Edgarovy listiny pro klášter ve Winchesteru z roku 966, kde je Edmund takto uveden hned po králi a arcibiskupu Dunstanovi: „*Ego Edmundus clito legitimus regis filius crucis signaculum infantuli florens aetate propria indidi manu.*“ Cotton MS Vespasian A VIII, dostupné na: http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=cotton_ms_vespasian_a_viii_fs001r [cit. 2020-4-14]. Z textu vyplývá, že Edgar považoval Edmunda za svého budoucího dědice, avšak Edmund záhy zemřel a nebylo tak jasné, komu bude náležet pozice nástupce, a dosud k takové situaci neexistoval precedent. Nástupnictví mohlo přejít na Edgarova druhého syna s Ælfhryth Æthelstana, kterému tehdy bylo přibližně osm let, ale pro řadu církevních představitelů byl zřejmě přijatelnější Edgarův dospělý, prvorozený syn Eduard z králova prvního manželství, který se také mohl stát silnějším garantem církevní reformy.

²⁹⁵ CUBITT, *The tenth-century Benedictine Reform in England*, s. 84–85; ROACH, *Æthelred*, s. 56. Na sklonku Edgarova života přitom zřejmě rostlo napětí právě mezi Dunstanem a Æthelwoldem, dvěma nejvýznamnějšími představiteli reformy, kteří měli zásadní vliv na Edgarovu politiku. Jejich soupeření mohla podporovat i skutečnost, že zatímco Dunstan nepocházel z nijak významného rodu, Æthelwold patřil k přední anglosaské nobileté a za jeho ambicemi tak mohly stát také zájmy členů jeho rodu, srov. YORKE, *Æthelwold*; CUBITT, *The tenth-century Benedictine Reform in England*, s. 84–85.

²⁹⁶ Jednalo se především o královny early, kteří ztělesňovali královskou moc v jednotlivých částech země a představovali tak nejmocnější muže království. Na sklonku Edgarovy vlády došlo k několika změnám v obsazení těchto úřadů a Edgarova smrt v plné míře odhalila panující napětí a nespokojenost. Spory světské aristokracie našly v dochovaných pramenech nejzřetelnější odraz v útocích na řadu reformovaných církevních institucí, a proto byla nástupnická krize po Edgarově smrti často spojována s antimonastickou reakcí, ale dopad na tyto církevní instituce byl pouze součástí širšího střetu anglosaské nobility, srov. SCRAGG, Donald (ed.), *Edgar, King of the English, 959-975. New Interpretations*. Woodbridge 2008, s. 52–53; ROACH, *Æthelred*, s. 64–68. Jak poukazuje moderní bádání, úspěšné prosazování církevní reformy bylo naopak závislé především na podpoře světské nobility, a i když řada jejích příslušníků utrpěla v tomto procesu majetkové ztráty, nelze předpokládat její širokou nespokojenost, srov. CUBITT, *The tenth-century Benedictine Reform in England*, s. 84–85.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 73–75.

v jejichž čele stanuli již ranní skandinávští králové.²⁹⁸ Æthelred získal již od svých současníků přízvisko Unræd, tedy ten, kdo se řídil špatnými radami,²⁹⁹ v Anglii nicméně dovedl udržet královskou vládu relativně stabilní a pevnou, a to navzdory vnitřním problémům i prakticky nepřetržité přítomnosti vikingského vojska v Anglii.³⁰⁰ Po roce 1009 čelila Anglie útoku dosud největšího dánského vojska a roku 1013 stanul v jeho čele sám dánský král Sven Vidlí vous. Na konci roku byl Æthelred dokonce nucen Anglii opustit a vyhledat útočiště v Normandii,³⁰¹ a i když se mu vzápětí podařilo do Anglie vrátit, roku 1016 zde zemřel a jeho syn Edmund téhož roku podlehl zraněním, jež utrpěl v bitvě se Svenovým synem a nástupcem na dánském trůnu Knutem.

Přestože útoky Vikingů během 10. století nikdy zcela neustaly, intenzivní vlna nájezdů na jeho konci se skotskému království zřejmě vyhnula.³⁰² Skotský král Kenneth II. byl roku 995 zavražděn, když se pokoušel prosadit nástupnictví svého syna Malcolma II. a dát tak před dosavadní seniorátní praxí přednost nástupnictví vlastního potomka.³⁰³ Namísto útoků Vikingů tak členy vládnoucího rodu zaměstnával především boj o nástupnictví, z něhož nakonec roku 1005 vítězně vzešel Kennethův syn Malcolm II.³⁰⁴

---

²⁹⁸ ROACH, *Æthelred*, s. 112–113, 116–118; STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 375–379.

²⁹⁹ ROACH, *Æthelred*, s. 6–7.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 181–184; HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 339–342; STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 395. Pod tlakem neustávajících nájezdů uzavřel Æthelred roku 1002 po smrti své první manželky Ædgifu sňatek s dcerou normanského vévody Richarda II. Emmou, za kterým patrně stála i snaha o eliminaci podpory, kterou normanský vévoda poskytoval dánským Vikingům, jež nechával zimovat ve svých přístavech, srov. ROACH, *Æthelred*, s. 188–189; STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 380. Navzdory dílčím vojenským úspěchům se anglosaský dvůr uchýlil k vyplácení nemalého výkupného, jež se však s opakovanými vpády Dánů prudce zvyšovalo, srov. STENTON, *Anglo-Saxon England*, s. 380–383; HIGHAM, RYAN, *The Anglo-Saxon World*, s. 345; ROACH, *Æthelred*, s. 112–113, 220–225, 263. K otázce výběru výkupného stojí za pozornost také starší, avšak podrobně zpracovaný výzkum M. K. Lawsona, viz LAWSON, Michael K. The Collection of Danegeld and Heregeld in the Reigns of Aethelred II and Cnut. *The English Historical Review*. 1984, vol. 99, no. 393, s. 721–738 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/569175>.

³⁰¹ ROACH, *Æthelred*, s. 292–293. Æthelred se zde uchýlil ke dvoru svého tchána, vévody Richarda, a jeho plavbě do Normandie předcházela cesta královny Emmy a jejích synů Eduarda a Alfréda ke dvoru jejího otce. Je ale pravděpodobné, že Æthelredovi synové z králova předchozího manželství zůstali v Británii a představovali tak trvalou hrozbu pro Svenův režim. L. Roach přitom vyslovil hypotézu, podle které mohli nalézt útočiště v Irsku nebo právě u skotského dvora Malcolma II., srov. tamtéž, s. 293.

³⁰² Příležitostné nájezdy Vikingů zasahující jen malé oblasti zůstávaly v písemných pramenech většinou nepovšimnuty anebo tyto zprávy přestaly být v dalších obdobích uchovávány. Stejně tak i menší nájezdy na anglosaské království z 80. a počátku 90. let 10. století by nakonec zřejmě zůstaly zapomenuty, kdyby je nenásledovaly velké invaze na počátku dalšího století, srov. ROACH, *Æthelred*, s. 116. O zvýšené aktivitě Vikingů v posledních dvou dekadách 10. století v oblasti Skotska nás informují jen irské prameny, viz WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 217–218.

³⁰³ Early Sources of Scottish History, vol. I., s. 511–513. Tím by totiž Kenneth z dědictví trůnu vyřadil jak Cuilénova syna Konstantina III., tak také Dubova syna Kennetha III. a zabránil tak v nástupu k moci ostatním větvím vládnoucího rodu, jejichž členové uplatňovali v seniorátní praxi stejná nástupnická práva.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 521–522. Je možné, že právě Malcolm II. byl odpovědný jak za smrt Konstantina III., tak Kennetha III., s jistotou lze však Malcolmovi připisovat pouze zabití Kennetha III. v bitvě u Monzievaird na

Svou vládu zahájil Malcolm vpádem na území sousední Northumbrie a skotské vojsko proniklo pod jeho vedením hluboko na northumbrijské území až k Durhamu, centru nejsevernější anglosaské diecéze. Skotský král se pokusil Durham oblehnout, ale jeho vojsko utrpělo pod hradbami města těžkou porážku a Malcolm byl nakonec donucen k návratu do Skotska.³⁰⁵ Distribucí hojně kořisti si ale i navzdory této porážce dokázal získat respekt a přízeň elit a tažením dostatečně prokázal své vojenské schopnosti a obhájil tak nárok na skotský trůn.³⁰⁶ Malcolmova druhá zaznamenaná výprava na anglosaské území roku 1018 byla již vojensky úspěšnější a vítězství nad earlem z Bamburghu v bitvě u Carhamu přineslo skotskému králi zisk jižního Lothianu, který byl dosud součástí severní Northumbrie, a Malcolm tím posunul hranice svého království až na řeku Tweed.³⁰⁷

Poté, co stabilizoval svou vládu v Anglii, Dánsku a nakonec také v Norsku, uskutečnil Knut roku 1027 pout' do Říma, kde se na Velikonoce zúčastnil císařské korunovace Konráda II. Po svém návratu do Anglie vytáhl Knut na výpravu do Skotska, jejímž cílem mělo být podle sdělení Anglosaské kroniky podřízení skotského vládce. O této události nás informuje severní redakce kroniky ve verzích D a E, jež ovšem kladou Knutovu cestu na sever Británie shodně až do roku 1031. Text starší verze D pocházející z poloviny 11.

---

jihu Skotska roku 1005, po níž se s konečnou platností ujal vlády ve Skotsku, viz DUNCAN, *Scotland*, s. 97; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 220–222.

³⁰⁵ Early Sources of Scottish History, vol. I., s. 525; DUNCAN, *Scotland*, s. 97–98; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 233–235. Na rozdíl od Yorkshiru na jihu Northumbrie, kde byla koncentrace dánského obyvatelstva největší, byl sever země obýván převážně Angly a jeho správa zůstávala v rukou domácích elit. Podle kronikáře Symeona z Durhamu, který Malcolmovu první výpravu popisuje ve svém díle *De Obsessione Dunelmi Libellus*, čelil roku 1006 skotskému králi stárnoucí earl Waltheof, který se bez pomoci krále Æthelreda zaměstnaného v té době bojem s Dány uzavřel na svém hradě v Bamburghu, viz HODGSON-HINDE, John (ed.). *Symeonis Dunelmensis opera et collectanea*. *De Obsessione Dunelmi Libellus*. Vol. I., Durham 1868 (dále jen Symeon z Durhamu, *De Obsessione*), s. 154. Malcolmovu výpravu tak zastavily až hradby Durhamu.

³⁰⁶ Jednalo se zřejmě o určitou formu iniciačního rituálu, který je znám například z Irska a jímž nový vládce prokazoval své schopnosti. Úspěch takové výpravy znamenal boží přízeň jeho vládě, navazoval zároveň vztahy s nobilitou bojující v jeho vojsku a družině a vycházel v tomto směru ze starších pohanských tradic a rituálů, viz WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 233.

³⁰⁷ WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 32; DUNCAN, *Scotland*, s. 98; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 233–240. Roku 1018 stál v čele northumbrijské obrany Waltheofův syn earl Uhtred. Jeho síly byly v době, kdy nový král Knut bojoval o dánský trůn a soustředil vojsko na jihu Anglie, opět omezeny pouze na vlastní muže ze severu Northumbrie, kteří náporu Skotů rychle podlehli. Knut následně nechal Uhtreda zavraždit, ale jeho bratr a nový earl Eadwulf nakonec vykoupil mír se Skoty právě předáním jižního Lothianu, přičemž za tímto krokem zřejmě nestála lenost, ani zbabělost nového earla, již popisuje Symeon, ale spíše omezené zdroje vojenských sil, viz BOLTON, Timothy. *The Empire of Cnut the Great*. Leiden 2009, s. 126; Symeon z Durhamu, *De Obsessione*, s. 156. Symeon zde sice uvádí, že Uhtred byl na Knutův příkaz zavražděn již roku 1016, ovšem v pokračování své kroniky durhamské diecéze píše, že v bitvě u Carhamu roku 1018 stál proti skotskému králi právě earl Uhtred, viz Symeon z Durhamu, *Historia regum*, s. 79. A. M. M. Duncan na základě rozboru obou děl a jejich komparace s jinými prameny dospěl k závěru, že Uhtred byl zavražděn až v důsledku prohry u Carhamu roku 1018 a k předání jižního Lothianu Skotům se nedlouho poté uchýlil právě Eadwulf, srov. DUNCAN, Archibald A. M. *The Battle of Carham, 1018*. *The Scottish Historical Review*. 1976, vol. 55, no. 159, part 1, s. 20–28 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/25529144>. Dále srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 98.

století uvádí k roku 1031, že „v tom roce jel král Knut do Říma a jakmile se vrátil domů, vypravil se do Skotska a skotský král se mu podřídil a stal se jeho mužem, avšak dostal tomu jen krátce.“³⁰⁸ Verze E z počátku 12. století nás o události informuje podobným způsobem: „Toho roku jel král Knut do Říma a ještě téhož roku jel do Skotska a skotský král Malcolm se mu podřídil a [s ním] dva další králové Maelbaethe a Iehmarc.“³⁰⁹ Problém těchto záznamů spočívá v tom, že Anglosaská kronika klade Knutovu cestu do Říma až do roku 1031 a dataci jeho výpravy do Skotska tím činí nejasnou.

K posunu datace Knutovy cesty do Říma mohlo dojít kronikářovou interpretací pramene, jež měl bezpochyby k dispozici a kterým bylo tzv. *Encomium Emmae Reginae* datované do let 1041–1042, jež zachycuje život Knutovy manželky, královny Emmy. *Encomium* se sice nevěnuje cestě do Skotska, ale uvádí, že Knut zemřel nedlouho po svém návratu z Říma, a protože k jeho úmrtí došlo již roku 1035, mohl kronikář v závislosti na této informaci posunout dataci konání Knutovy cesty do Věčného města až do roku 1031.³¹⁰ Kronikář také zřejmě věděl, že Knut uskutečnil svou cestu do Říma až poté, co svedl vítězný boj v Norsku a porazil zde svého konkurenta Olafa Haraldssona, později svatořečeného jako svatého Olafa. Anglosaský vládce ovšem s Olafem svedl v Norsku dvě bitvy. Tou první bylo Knutovo vítězné střetnutí s Olafem u Helgeå roku 1026, po němž se anglosaský vládce mohl bezpečně vydat do Říma. Olaf však posléze znovu shromáždil síly, a okamžitě po svém návratu tak byl Knut nucen věnovat se znovu aktuálním problémům ve Skandinávii a do Anglie se tak zřejmě vrátil až roku 1031 poté, co byl Olaf poražen a zabit v bitvě u Stiklestadu.³¹¹

Autor verze D Anglosaské kroniky mohl řadu těchto událostí z pozdního období Knutovy vlády zaznamenat na základě vlastní vzpomínek či vzpomínek svých současníků. Vzhledem

---

³⁰⁸ „Her for Cnut cyng to Rome. 7 sona swa he ham com, þa for he to Scotlande, 7 Scotta cyng eode him on hand, 7 wearð his man, ac he þæt lytle hwile heold. [In this year Cnut went to Rome, and as soon as he came home, then he went to Scotland; and the Scots king submitted to him and was his man, but held to that only a little while.]“ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 290, překlad viz HUDSON, Benjamin T. Cnut and the Scottish Kings. *The English Historical Review*. 1992, vol. 107, no. 423, s. 350 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/575068>. Podstatné je v záznamu kroniky použití verba *eadan* (inf.), které má v českém překladu význam dát či vzdát se. V uvedeném kontextu to tedy znamená, že Malcolm se měl Knutovi poddat či podříditi.

³⁰⁹ „Her for Cnut cyng to Rome. 7 þy ilcan geara he for to Scotlande. 7 Scotta cyng him tobeah Mælcolm. 7 twegen oðre cyningas. Mæl bæpe 7 lehmarc. [In this year Cnut went to Rome, and in the same year he went to Scotland and the Scots king Maelcolm submitted to him, and two other kings, Maelbaethe and lehmar.]“ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 290, překlad viz HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 350. Autor této verze kroniky použil verbum *bugan* (inf.), které znamená ohnout se či sklonit se. Stejné verbum použil například Ælfrik ve svém životě svatého Swithuna, aby jím vyjádřil podřízení skotského krále Edgarovi roku 973.

³¹⁰ HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 356–357.

³¹¹ Tamtéž, s. 357.

k tomu, že paměť na události přetrvává déle než paměť na jejich konkrétní dataci, mohl kronikář dávat Knutovu cestu do Říma, jež se uskutečnila po jeho vítězství v Norsku, do souvislosti s jeho známějším a konečným vítězstvím nad Olafem u Stiklestadu a datovat ji tak až do roku 1031. Kronikáři bylo navíc známo, že Knut vytáhl do Skotska nedlouho po svém návratu do Anglie, avšak pokud se Knut musel ihned po cestě z Říma věnovat boji se svými oponenty ve Skandinávii, vrátil se do Británie skutečně až po Olafově porážce. Dataci Knutova tažení do Skotska tak můžeme skutečně umístit do roku 1031 nebo nejpozději do následujícího roku 1032.³¹²

Podle Anglosaské kroniky se však Knut nesetkal jen se skotským králem Malcolmem, ale ještě se dvěma dalšími vládci, které kronika uvádí jmény Maelbaethe a Iehmarc. První postavu lze ztotožnit s pozdějším skotským králem Mac Bethem, jehož osudy inspirovaly o několik staletí později Williama Shakespeara k sepsání jeho slavného dramatu o tomto skotském vládci. K této identifikaci se již v 19. století přikláněl William F. Skene, pozdější badatelé však jeho závěry odmítali vzhledem ke značným rozdílům v grafické podobě obou jmen, nedokázali však zároveň nalézt v pramenech jinou postavu, s níž by bylo možné uvedeného Maelbaetha ztotožnit.³¹³ Současné bádání nicméně potvrzuje závěry W. F. Skena, a to především na základě analýzy způsobu, jakým anglosaští kronikáři zapisovali gaelská jména v jejich fonetické podobě.³¹⁴ Touto metodou lze také ztotožnit uvedeného Iehmarca s Echmarcahem Rögnvaldssonem, neboť stejný způsob fonetického zápisu jeho jména se objevuje i v dalších anglosaských pramenech z tohoto období.³¹⁵ Echmarcah byl

---

³¹² Knutovu návratu roku 1031 odpovídá také téměř kompletní absence vydaných královských listin v letech 1027–1030, srov. HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 357. K dataci Knutova návratu do Británie roku 1031 se kloní také Alex Woolf, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 245. Fakt, že k jeho skotskému tažení došlo až v letech 1031–1032, podporují také oslavné verše na krále Olafa od islandského skalda Sighvarta Þórðarsona, který uvádí, že i vládcové severu, a to až z Fife, přijeli za Knutem, aby se mu poddali a získali si tak mír. Z kontextu díla vyplývá, že vzniklo až po Olafově smrti u Stiklestadu, a v souvislosti se zmíněnou provincií Fife na severu Skotska tak zřejmě zachycuje Knutovu cestu za skotským králem po Olafově smrti, srov. HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 350, 357; BOLTON, *The Empire of Cnut the Great*, s. 149–150. K Sighvartovu působení viz TOWNEND, Matthew. Contextualizing the Knútsdrápur: skaldic praise-poetry at the court of Cnut. In: LAPIDGE, Michael (ed.). *Anglo-Saxon England*. Vol. 30, Cambridge 2001, s. 153–156 [cit. 2020-5-5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/44510547>.

³¹³ HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 351; *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 591.

³¹⁴ HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 351–354; ELLIS, Peter Berresford. *MacBeth. Velekrál Skotský 1040–1057*. Praha 2006, s. 50. Hudsonovu identifikaci obou mužů považuje za věrohodnou také Timothy Bolton, srov. BOLTON, *The Empire of Cnut the Great*, s. 140, a dále Alex Woolf, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 246–247.

³¹⁵ HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 355–356.

vládce Galloway, Manu a části Hebrid,³¹⁶ pro léta 1031–1032 ale můžeme spolehlivě doložit pouze jeho vládu na Hebridech.³¹⁷

Z hlediska anglo-skotských vztahů je však důležitější postava Mac Betha a jeho vztah ke skotskému králi. Mac Beth byl synem druhého nejmocnějšího muže ve Skotsku, vládce Moray Findlaecha, a Malcolmovy dcery Doady.³¹⁸ Findlaech ovládal rozsáhlé území na severu Skotska od pohoří Mounth po hranice Caithness a Sutherlandu osídlených Nory. Jaký byl jeho poměr ke skotskému králi, je navzdory výsledkům moderního bádání stále otázkou, protože fragmentárnost dochovaných pramenů dovoluje více než jedno řešení.³¹⁹ V každém případě byla však jeho pozice v Moray značně nezávislá. Jeho rod odvozoval svůj původ od dynastie Kennetha macAlpina a jeho příslušníci tak náleželi k vedlejší větvi vládnoucí dynastie, což jim nijak nebránilo činit si potenciální nárok na královskou vládu. Zřejmě právě z tohoto důvodu byl také Mac Beth označen autorem anglosaské kroniky jako král.³²⁰

Ztotožnění Maelbaetha s Mac Bethem přesně odpovídá dataci Knutova tažení do let 1031–1032. Mac Bethův otec Findlaech byl roku 1020 zavražděn svými synovci Malcolmem a Gillecomgainem a novým vládcem Moray se stal až do své smrti v roce 1029 Malcolm a po něm jeho bratr Gillecomgain.³²¹ Ten se stal nepřítelem skotského krále poté, co poskytl útočiště členům konkurenční větve vládnoucího rodu. Když totiž Malcolm II. v bitvě u Monzievard roku 1005 porazil Kennetha III. a jeho syna Girica a vynesl tak na

---

³¹⁶ Tamtéž, s. 351–356. Galloway bylo britským královstvím rozkládajícím se mezi Irským mořem a zálivem Solway přibližně v rozloze dřívějšího anglického hrabství Wigtown. Na západě sousedilo Galloway s královstvím Strathclyde/Cumbrie a na východě a jihu tvořily jeho hranice břehy Irského moře. Původně bylo součástí Northumbrie, ale od 9. století bylo Galloway cílem norské expanze a počátkem 11. století zde vládly gaelo-norské elity původem z Irska.

³¹⁷ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 245–246. Teprve roku 1034 nás totiž Ulsterské anály informují o smrti gallowayského vládce jménem Suibne, po němž mohl Echmarcah převzít vládu. Srov. tamtéž, s. 253.

³¹⁸ ELLIS, *MacBeth*, s. 27–28.

³¹⁹ S titulem tzv. mormaerů jakožto královských správců jednotlivých skotských provincií podřízených skotskému vládci se podle Alexe Woolfa spolehlivě v pramenech setkáváme až od roku 1085. Je proto možné, že v této době byl Findlaech stále ještě považován za samostatného vládce Moray podléhajícího spíše nominální autoritě skotského velkokrále na jihu, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 229. Vládcové Moray byli irskými kronikáři často označováni jako králové a explicitně uvádí Findlaecha jako krále Alby autor Ulsterských análů, viz Ulsterské anály, s. 546–547. O jeho nástupci Gillecomgainovi ovšem týž autor při zprávě o jeho smrti k roku 1032 uvádí, že byl právě mormaerem z Moray viz tamtéž, s. 564–565. Nejstarší dochovaný exemplář análů je kompilací pocházející z 15. století a uvedený titul mormaera tak nemusí být autentický, je pak ovšem otázkou, proč by v takovém případě ponechal kompilátor Gillecomgainovu předchůdci Findlaechovi nadále titul ří Alban, tedy král Alby. Nabízí se proto možnost, že Gillecomgainova autorita byla menší a analistou považována za kvalitativně odlišnou od postavení Findlaedcha, a právě tímto způsobem se autor pokusil uvedený rozdíl naznačit.

³²⁰ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 290; HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 354; BOLTON, *The Empire of Cnut the Great*, s. 145.

³²¹ ELLIS, *MacBeth*, s. 41; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 247; Early Sources of Scottish History, vol. I., s. 551; Ulsterské anály, s. 546–547.

trůn svou vlastní rodovou linii vycházející od jeho děda Donalda II., hodlal ji na něm také udržet. V mocenské hře však nadále zůstával Kennethův syn Boite s dcerou Gruoch a synem Malcolmem Mac Boitem, kteří našli útočiště právě u Gillecomgaina. Ten navíc uzavřel ještě roku 1029 sňatek z Gruoch, z něhož se roku 1031 narodil syn Lulach.³²²

Stárnoucí Malcolm II. evidentně usiloval o likvidaci těchto mocenských konkurentů včetně jejich ochránce. Ulsterské anály zaznamenávají, že roku 1032 byl Gillecomgain přepaden a upálen na svém sídle a následujícího roku byl dle textu análů přímo na příkaz skotského krále odstraněn také Malcolm Mac Boite. Z toho můžeme usuzovat, že i k zabití Gillecomgaina mohlo dojít na příkaz Malcolma II.³²³ Mac Beth mezitím zřejmě pobýval u skotského dvora a jeho nástup v Moray tak můžeme datovat právě do období let 1031–1032 po smrti Gillecomgaina.³²⁴ Je přitom pravděpodobné, že k Mac Bethovu nástupu došlo také s podporou skotského krále, aby se vlády v Moray nezmocnili jeho nepřátelé, a vzájemnou spolupráci obou mužů můžeme předpokládat pro následující léta po Mac Bethově nástupu, kdy se nový vládce musel prosadit mezi klany v Moray a udržet moc i proti dalším členům Kennethova rodu.

Právě v této době se na sever Británie vypravil anglosaský král Knut a podstatnou otázkou tedy zůstává, jaké byly důvody jeho cesty a co vedlo k tomu, že Knutovu setkání se skotským králem byli zároveň přítomni jak vládce Moray Mac Beth, tak vládce Hebrid Echmarcah. Verze D Anglosaské kroniky uvádí, že Malcolm se při tomto setkání Knutovi podřídil a stal se jeho mužem, a text verze E doplňuje, že tak učinili také Mac Beth s Echmarcahem. Díkce obou pramenů se výrazně neliší od předchozích záznamů o jednáních skotských a anglosaských králů v 10. století a je proto možné soudit, že hlavním smyslem Knutovy cesty do Skotska bylo obnovení autority anglosaského krále v Británii a spojenectví se skotským vládcem.³²⁵ Tato skutečnost je v souladu s charakterem Knutovy vlády a ideou imperiální politiky na severu Evropy i s politickou situací v roce 1031, kdy Knut odstranil opozici v Norsku, upevnil svou vládu v Dánsku a nic mu proto nebránilo zaměřit svou pozornost i na dosud opomíjený sever Británie. Skutečnost, že se zde kromě skotského krále setkal i s dalšími dvěma významnými vládci, nad nimiž anglosaský král

---

³²² ELLIS, *MacBeth*, s. 41.

³²³ Ulsterské anály zaznamenávají, že Gillecomgain byl upálen i s padesáti svými muži, lze tedy usuzovat, že se jednalo o nečekaný útok právě na jeho sídlo či hodovní síň. Srov. Ulsterské anály, s. 565.

³²⁴ Přestože Ulsterské anály umísťují tuto událost až do roku 1032, je možné, že k ní došlo již roku 1031, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 247. Mac Beth zřejmě ještě za života svého otce pobýval u skotského dvora, kde mělo se mu zde dostat výchovy od jeho nejmocnějšího příbuzného. Po zabití svého otce zde pak zřejmě setrval až do svého nástupu v Moray, srov. BOLTON, *The Empire of Cnut the Great*, s. 142; ELLIS, *MacBeth*, s. 42; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 247.

³²⁵ BOLTON, *The Empire of Cnut the Great*, s. 139.

dosud svou autoritu neuplatňoval, ovšem napovídá, že za Knutovou motivací k cestě na sever mohla stát nejen samotná snaha o prosazení konceptu severského impéria, ale i aktuální politické problémy.

Jako první se nabízí anexe Lothianu, která vedla k rozšíření skotského území na úkor Northumbrie. Od předání jižního Lothianu do skotských rukou však uběhlo více než deset let, aniž by se touto skutečností anglosaský vládce jakkoli zaobíral, a proto se nezdá pravděpodobné, že by právě tato záležitost byla příčinou Knutova spěchu na sever, sotva se po dlouhých bojích ve Skandinávii navrátil do Anglie.³²⁶ B. T. Hudson sice poukazuje na skutečnost, že příležitostné útoky Skotů na území Northumbrie nemusely ustát ani po bitvě u Carhamu,³²⁷ zároveň však nabízí ještě další potenciální důvod Knutovy spěšné cesty do Skotska, a to obavu ze zformování koalice jeho nepřátel právě na severu Británie.

Skotsko se nachází v relativní blízkosti Norska a jarlové z Orknejí a Shetland stáli v opozici vůči Knutově vládě v Norsku na straně poraženého Olafa Haraldssona. V Irském moři se navíc nacházeli i další norští náčelníci a místní vládcové, kteří představovali potenciální spojence Knutových oponentů, a podle Hudsona mohlo jejich území sloužit jako základna, kde by se proti Knutově vládě mohla znovu zformovat nedávno poražená opozice.³²⁸ Na Hudsonovu hypotézu navázal T. Bolton, který zároveň dokládá, že mezi Mac Bethem a jarlem z Orknejí Þórfinnem panovalo dlouhodobé nepřátelství, a počátkem 30. let docházelo také ke střetům orknejského jarla s Echmarcahem, jenž musel vzdorovat Þórfinnově expanzi na Hebridách.³²⁹ Mezi dynastií Olafa Haraldssona a orknejskými jarly navíc existovaly pevné vazby³³⁰ a přítomnost dvou Þórfinnových nepřátel po boku skotského krále na jeho setkání s Knutem tak může dokládat, že za Knutovou cestou na sever stály v první řadě aktuální politické záležitosti a primárním účelem jeho setkání s vládcí britského severu bylo zajištění jejich spojenectví.³³¹

O průběhu celého setkání nás informuje pouze Anglosaská kronika. Knut mohl v souvislosti se snahou o zabezpečení severní Británie proti Norům požadovat na skotském

---

³²⁶ HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 358.

³²⁷ Tamtéž, s. 358–359.

³²⁸ Tamtéž, s. 359.

³²⁹ BOLTON, *The Empire of Cnut the Great*, st. 146–147.

³³⁰ Tamtéž, s. 148.

³³¹ Tamtéž, s. 150. Kromě zřejmých politických cílů pak mohly Knuta do Skotska vést také zájmy ekonomické. Po bitvě u Clontarfu roku 1014 a porážce vikingských vládců v Irsku vzniklo v oblasti Irského moře určité mocenské vakuum. Echmarcah jej později využil k expanzi na Man a do Galloway a vzniklá situace byla příležitostí i pro řadu dalších náčelníků v této oblasti, skrze niž vedly důležité obchodní trasy z Irska a Francie, a jejich zabezpečení mohlo být dalším z bodů Knutova jednání, srov. RIDEL, *From Scotland to Normandy*, s. 84–88.

králi obnovu tradičního skotského závazku spojenectví a vojenské pomoci tak, jako tomu bylo u jeho předchůdců v 10. století, a protože se k tomuto aktu vázalo také zdůraznění nadřazeného postavení anglosaského krále jako nejmocnějšího vládce v Británii, musela se tato skutečnost náležitě odrážet i ve vnější podobě celého setkání a jeho symbolice.³³² Mělo bezpochyby slavnostní podobu a odehrálo se veřejně za přítomnosti Knutova vojska a části dvora, který jej na cestě do Skotska doprovázel, a dostatečně reprezentativní doprovod musel mít jistě i skotský král. Síla celého rituálu spočívala mimo jiné právě v jeho veřejném konání, které potvrzovalo jeho platnost a závaznost. Ve stručném sdělení Anglosaské kroniky nám přitom zůstal zachován doklad o tom, že ve vztahu obou vládců došlo k určité kvalitativní proměně.

Verze D Anglosaské kroniky totiž k setkání Malcolma s Knutem uvádí následující: „*Scotta cyng eode him on hand, 7 wearð his man*“.³³³ Tvar *eode* vyjadřuje minulý čas nepravidelného slovesa *gán* ve významu přijít či vstoupit. Předložka *on* neurčuje jen umístění, ale také směr působení ve smyslu do anebo k. Moderní angličtině blízké podstatné jméno *hand* nejčastěji označuje ruku, jeho význam je však širší a souvisí s indoevropskými kořeny tohoto slova v sekundárním významu moci, ochrany či opatrovnictví.³³⁴ Vyjádření anglosaského kronikáře lze tedy chápat tak, že se Malcolm II. podřídil autoritě anglosaského vládce a stal se Knutovým mužem. Anglosaský kronikář nám ve svém vyjádření zároveň zprostředkoval i podobu tohoto rituálu, jímž se Malcolm stal Knutovým mužem, a to formou symbolického odevzdání se do rukou anglosaského vládce.³³⁵

Právě tato informace kronikáře poukazuje na posun ve vztahu skotského krále k anglosaskému vládci. Přestože účelem setkání bylo obnovení skotského závazku míru, spojenectví a vojenské pomoci i tradičního respektu vůči autoritě anglosaského krále jako

---

³³² BOLTON, *The Empire of Cnut the Great*, s. 150.

³³³ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 290.

³³⁴ K tomu viz etymologii slova *hand* v etymologickém slovníku, dostupné online na <https://www.etymonline.com/word/hand> [cit. 2024-4-20].

³³⁵ Záznam Anglosaské kroniky je sice možné překládat i jako obecné vyjádření, že se skotský král podřídil moci anglosaského panovníka, jak tomu napovídá sekundární význam slova *hand* ve smyslu moci, aniž by tím tak byla vyjádřena konkrétní podoba rituálu. K vyjádření nově založeného osobního vztahu mezi oběma muži se však jiné způsoby symbolického projevu než pomocí rukou příliš nenabízejí. Ruka je totiž důležitým nositelem vlastní subjektivity a moci nad sebou samým. S obdobným významem se setkáváme u germánského slova *man*, tedy muž či člověk. Jeho původní indoevropský význam je vyjádřen latinským *manus* (ruka) a zároveň v germánském výrazu *mund* ve smyslu svobody a práva nad sebou samým, který odlišoval osobní svobodu či naopak závilost v případně držby *mundu* dotýčného jinou osobou (pánem, manželem), viz MODZELEWSKI, Karol. *Barbarská Evropa*, Praha 2017. S obdobou institutu *mundu* se ostatně setkáváme i v římském právu a vyjádřen je právě termínem *manus*. Pro vyjádření skutečnosti, že se dotýčný stává mužem druhého, tak byly ruce bezpochyby důležitou složkou rituálního vyjádření takového vztahu.

nejmocnějšího vládce Británie, nově se dozvídáme, že toto spojenectví bylo obnoveno a posíleno založením osobního pouta mezi oběma vládci. Skutečnost, že se skotský král stal mužem anglosaského vládce, nebyla v tomto směru nijak inovativní. Jednalo se o jednu ze základních forem společenských vztahů, která prostupovala společností v tehdejší Británii, značící odlišné postavení obou stran. Ten, kdo se stával mužem druhého, uznával jeho autoritu a zavazoval se k věrnosti a určité formě služby, jejíž náplň byla vždy specifická dle konkrétní situace a vzájemných ujednání aktérů. Poprvé však byla aplikována v rámci anglo-skotského vztahu. Vnější forma tohoto rituálu přitom mohla být inspirována vlivy z říše, kterou Knut nedlouho předtím navštívil, a plně by odpovídala Knutem prosazované imperiální ideji i jeho aktuálním potřebám na severu Británie vyžadujícím těsnější spojení s lokálními vládci, nelze však vyloučit ani domácí obdobu takového rituálu, kterým bylo možné vyjádřit skutečnost, že se dotyčný stává mužem druhého.

Přestože podoba celého aktu evokuje vznik vazaloty mezi anglosaským a skotským vládcem, podstatné je z tohoto hlediska především to, jak navázaný vztah vnímali jeho aktéři a jaký obsah mu dali. Z následujících událostí je totiž zřejmé, že Knut neuplatňoval vůči skotskému králi míru autority odlišnou od jeho předchůdců. Angloskotský vztah byl tradičně založen na uznání mocenské převahy anglosaského vládce a skotské snaze o další mírovou koexistenci, a to především v konfliktních situacích. Výsledkem bylo navázání spojenectví a skotský respekt k silnější straně, jež pro skotského krále znamenaly, že nebude jednat proti zájmům anglosaského vládce, ale ve shodě s nimi a nebude se spojovat s jeho nepřáteli, ale naopak se podílet na boji proti nim. Zároveň je patrné, že tento závazek neměl vždy dlouhého trvání a že skotský král uznával mocenskou převahu svého souseda, dokud ji anglosaský vládce byl schopen prosazovat.

Osobní vztah navázaný mezi oběma vládci posiloval nyní Knutovo postavení a skotskou vazbu na anglosaského vládce a skotský závazek věrnosti a spojenectví tím činil závažnějším. Tento závazek přitom nemusel být součástí rituálu Malcolmova odevzdání se, ale mohl i nadále vyplývat ze slibu, jímž se skotští králové zavazovali k míru a spojenectví anglosaským panovníkům již v předchozím století, a v rámci tohoto rituálu můžeme uvažovat o tom, že slib mohl být skládán v přítomnosti posvátného předmětu, který symbolicky ztělesňoval jeho trvání a skutečnost, že slib je předáván jednou stranou té druhé.³³⁶ Skutečnost, že se Malcolm stal Knutovým mužem, neopravňovala Knuta k nadvládě nad Malcolmem či zásahům ve Skotsku a Knut v následujících letech své vlády

---

³³⁶ AMMON, *The functions of oath and pledge*, s. 516, 518, 529.

žádnou zvýšenou autoritu vůči skotskému králi neuplatňoval. Z tohoto hlediska je možné konstatovat, že navzdory vnější podobě rituálu se nejednalo o vazalitu, ale o vztah založený na osobní věrnosti, který měl především posílit tradiční vazbu Skotska na anglosaské krále.

Podíváme-li se na recepci této události u dobových autorů, neunikla Knutova cesta pozornosti burgundského kronikáře a Knutova současníka Raoula Glabera, který ji zpracoval ve svém rozmanitém díle pěti knih o historii světa. Glaber využil námětu Knutovy výpravy do Skotska jako morálního příkladu a za tímto účelem zjevně přetvořil historická fakta, o kterých musel být bezpochyby dobře informován. Glaber především zaměnil identitu Knuta a Æthelreda a Knut je tak v Glaberově pojetí nikoli dánským, ale naopak anglosaským králem, který po smrti Æthelreda v Dánsku vytáhl do jeho země, již dobyl, a Æthelredovu vdovu Emmu, dceru normanského vévody Richarda II., pojal za manželku. Po uzavření míru s jejím otcem, vévodou Richardem, vytáhl Knut do Skotska, které si hodlal podrobit, ovšem bohabojný křesťanský král Malcolm Knutovi úspěšně vzdoroval, dokud vévoda Richard nesjednal mezi oběma stranami mír. Knut pak podle Glabera odložil zlobu a nepřátelství a žil s králem Skotů v míru a křesťanské lásce a dokonce se prý stal kmotrem Malcolmova syna.³³⁷

Glaberovo podání nelze považovat za historicky příliš věrohodné, a to především z toho důvodu, že normanský vévoda Richard zemřel již roku 1026. Dataci Knutova tažení do Skotska nejpozději roku 1026 by bylo možné dát do souvislosti s jeho výpravou do Dánska a Norska téhož roku, kdy Knut v bitvě na řece Helgeå potvrdil své dominantní postavení ve Skandinávii. Následující tažení do Skotska by v takovém případě bylo stále ve shodě s Knutovým nepochybným záměrem zabezpečit svou vládu v Anglii a Skandinávii před plánovanou cestou do Říma roku 1027, zároveň bychom se tím ale dostali do rozporu s Anglosaskou kronikou, jež uvádí, že Knut se vydal do Skotska až po svém návratu z Říma, a především by pak bylo třeba upustit od ztotožnění kronikou uváděného krále Maelbaetha s Mac Bethem, který se stal vládcem Moray nejdříve roku 1031. Jak správně poznamenává B. J. Hudson, pokud bychom identifikaci zmíněného Maelbaetha s Mac Bethem odmítli, neexistuje v dochovaných pramenech zmínka o jakémkoli jiném vládcovi v severní Británii či Irsku, s nímž by jej bylo možné ztotožnit. Vzhledem k množství a charakteru pramenů z tohoto období jsou přitom všichni významní vládcové v severní Británii na počátku 11. století zachyceni vždy více než v jednom prameni, a tak je existence

---

³³⁷ GLABER, Rodulfus. *Dějiny světa v čase milénia*. Přel. ZACHOVÁ, Jana. Praha 2013, s. 50–51.

neznámého a přesto významného vládce zmiňovaného spolu s Malcolmem velmi nepravděpodobná.³³⁸

Vzhledem k povaze Glabera textu je ovšem třeba nahlížet jím zpracované téma střetu skotského a anglosaského krále především jako exemplum křesťanské morálky a víry, která chránila skotského krále před barbarským Knutem, a jehož příklad nakonec přivedl i samotného Knuta k tomu, aby se stal dobrým králem a jeho království prosperovalo. Zároveň však jeho text nese i další důležitý obsah. Skotský král totiž nebyl Knutem poražen, ale mezi oběma panovníky byl zprostředkován mír a oba si tudíž zachovali své suverénní postavení. Glaberův text tak v sobě nese tradici nezávislého a samostatného Skotska. Charakter Malcolmova jednání s Knutem roku 1031 v podání Anglosaské kroniky tomu odpovídá. V dalších letech Knutovy vlády se neobjevují žádné známky toho, že by anglosaský král vyjadřoval nadřazené postavení nad skotským vládcem, a ten tak patrně přistoupil na tradiční podřízení skotských králů silnějším protějškům zahrnující uzavření spojení a vojenskou podporu anglosaskému králi.

V dílech pozdějších anglických kronikářů je Knutova cesta do Skotska zmiňována jen stručně, anebo jí pozornost není věnována vůbec. Vilém z Malmesbury pouze uvádí, že brzy poté, co se Knut vrátil z Říma, vedl výpravu do Skotska a Skoty, kteří nedodržovali mír, a jejich krále Malcolma si zde bez námahy podřídil.³³⁹ Jan z Worcesteru se této události nevěnuje vůbec a zřejmě proto ji nezaznamenává ani kronika z Melrose, jejíž autor hojně čerpal právě z Janova díla, a podobně nenacházíme žádnou zmínku o Knutově tažení ani u Symeona z Durhamu. Knutovu cestu do Skotska ve své kronice znovu zpracoval až Roger z Wendoveru na přelomu 12. a 13. století, který tuto událost datuje do roku 1033 a uvádí, že toho roku „*mocný král Knut vedl po svém návratu [z Říma] výpravu proti nepřátelským Skotům a Malcolma se dvěma králi, jeho spojenci, zde přemohl.*“³⁴⁰ Z Rogerova textu je patrné, že předlohou mu mohlo být dílo Viléma z Malmesbury, které však dále doplnil informací Anglosaské kroniky o dalších dvou přítomných vládciích.

Z uvedených příkladů je evidentní, že pro kronikáře 12. století byla Knutova cesta do Skotska spíše okrajovou záležitostí zapadající svým charakterem do schématu Knutovy vlády odehrávající se z velké části ve znamení jednotlivých válečných výprav proti jeho

---

³³⁸ HUDSON, *Cnut and the Scottish Kings*, s. 360.

³³⁹ „(...) et mox Scotiam rebellantem, regemque Malcolmum, expeditione illuc ducta, parvo subegit negotio.“ Vilém z Malmesbury, s. 308.

³⁴⁰ „Anno Domini MXXXIII. rex Cnuto potentissimus reversus contra Scotos rebellantes hostilem duxit expeditionem, Malcolmum, cum duobus sibi regibus sociatis, levi negotio superavit.“ Roger z Wendoveru, s. 471.

nepřátelům. Jak u Viléma z Malmesbury, tak u mladšího Rogera z Wendoveru je vnímána jako vojenské tažení proti Skotům, kteří byli vůči anglosaskému králi nepřátelští. Oběma kronikáři použité verbum *rebellare* přímo implikuje, že Skotové obnovili své útoky na anglosaské území, a byl to Knut, který na severu podle těchto autorů znovu nastolil mír. Více se však této skutečnosti žádný z kronikářů nevěnuje a zdá se, že ke Knutově cestě nedisponoval kromě Anglosaské kroniky nikdo z nich žádným dalším pramenem, který by tuto událost podrobněji zachycoval.

Knutova vláda v Anglii byla typická tím, že dánský král zde plně navázal na stávající anglosaské struktury a podobu královské vlády a zachoval tak kontinuitu s vládou jeho anglosaských předchůdců. Stejným způsobem patrně přistupoval také ke svému skotskému sousedovi a jeho cesta do Skotska roku 1031 nevnese do stávajícího anglo-skotského vztahu navzdory určité proměně jeho podstaty a patrně i vnější podoby jeho rituálu žádnou faktickou změnu. Cílem anglosaského krále bylo obnovení skotského spojení a tradiční autority anglosaských králů nad skotskými vládci a té Knut evidentně dosáhl, a to včetně těsnějšího napojení na skotského krále. Pro Malcolma II. znamenal tento vztah s anglosaským králem dodržování závazku vzájemného míru a spojení obnávající především společnou obranu proti Norům, a přestože eliminace jejich vlivu v Británii byla důležitější pro anglosaského krále, nezdá se, že by v té době byla v rozporu se zájmy skotského panovníka. Na jeho domácí postavení nemělo jednání s Knutem evidentně vliv a to tak nenachází výraznější odraz ani v pozdější kronikářské tradici.

Od vlády Edmunda I. můžeme sledovat tendenci anglosaské strany založit vztah anglosaského a skotského panovníka především na vzájemném respektu a spolupráci. Ta přitom neměla být primárně vynucena vojenskou hrozbou ze strany anglosaského vládce, protože ta ve svém důsledku vedla spíše ke vzájemným konfliktům, jak ukázala vláda Æthelstana, ale měla být naopak založena na výhodách takové spolupráce. Již roku 945 přenechal Edmund I. za příslib spojení a vojenské podpory skotskému králi nadvládu nad Cumbrií, roku 973 uznal Edgar skotskou držbu Lothianu a při svém jednání s Malcolmem II. patrně postupoval obdobně i Knut a za obnovení závazku míru a spojení zřejmě akceptoval skotský zábor jižního Lothianu z dob před svým nástupem na trůn. Jejich vzájemné pouto přitom pro skotského krále mohlo znamenat i určitou míru prestiže na domácí půdě, neboť za ním stála autorita anglosaského vládce, jehož pouto se skotským králem na něj recipročně kladlo povinnost jeho ochrany a podpory. Svou výpravou do Skotska tak Knut dosáhl zajištění severní hranice svého království a

spojenectví nejen Malcolma II., ale i dalších důležitých hráčů na severu Británie. Následující léta však měla mnohé změnit.

3.7 Mac Beth

K vývoji anglo-skotských vztahů ve druhé polovině 11. století se pojí především změny, které se odehrály v samotném Skotsku v rámci boje o moc mezi konkurenčními větvemi vládnoucího rodu. Nástup Mac Betha na skotský trůn neznamenal v rámci vládnoucí dynastie výraznou změnu. Změnu však s sebou mohl nést odlišný způsob jeho vlády a především změna elit, které nového krále obklopovaly a které pocházely především z klanů z Moray a vystřídaly tak u moci dosavadní jihoskotskou nobilitu. To mohlo vést k odlišnému přístupu skotské strany k dosavadním vztahům s anglosaským králem, a přestože nejsem informován o tom, že by skotský král vystupoval vůči anglosaskému vládci nepřátelsky, ke konfliktu mezi oběma stranami došlo v okamžiku, kdy Mac Beth podřídil sousední Cumbrii své přímé nadvládě.

Králové Cumbrie se dosud nacházeli v klientské pozici vůči skotským vládcům a jejich království představovalo určitý neutrální prostor mezi Skotskem a anglosaským královstvím. Eliminace tamní dynastie vyvolala okamžitou reakci anglosaského krále, jež svědčí o tom, že jeho vztahy s Mac Bethem nebyly zrovna pozitivní, a proto se rozhodl vojenským tažením obnovit moc domácí dynastie v Cumbrii. Starším bádáním bylo toto tažení původně interpretováno jako střet s Mac Bethem, a to ve prospěch budoucího krále Malcolma III. Jednalo by se tak o první případ, kdy by se anglosaský král přímo angažoval v obsazení skotského trůnu. K takovému situaci nicméně nedošlo, jak tato podkapitola dokládá, je ovšem zcela nepochybné, že anglosaská strana začala být citlivá na dění uvnitř skotského království a adekvátně na něj reagovala, jak dokládá právě úspěšný pokus o eliminaci Mac Bethova vlivu v Cumbrii. Přestože k setkání mezi Mac Bethem a anglosaským králem nikdy nedošlo, jeho vláda představuje z hlediska anglo-skotských vztahů období, které stojí za pozornost a které předznamenalo počátek změn vedoucích k podstatné transformaci vztahu anglických a skotských panovníků.

Roku 1034 zemřel na svém sídle v Glamis téměř osmdesátiletý Malcolm II. a jen o rok později zastihla smrt také Knuta Velikého. Tím zanikly i veškeré vzájemné svazky obou panovníků z roku 1031, neboť ty měly i nadále personální charakter a byly tak vázány na osoby konkrétních králů, kteří je mezi sebou uzavřeli. Po smrti jedné ze stran tedy musely být konkrétní přísahy obnoveny, jak také dokládají opakovaná jednání anglosaských

panovníků s vládci Skotska,³⁴¹ a Malcolmův nástupce Duncan se tak závazky svého předchůdce vůči anglosaskému králi očividně necítil nijak vázán.

Vedle tří dcer nezešel z Malcolmova manželství žádný syn, a pokud ano, byl v době, kdy stárnoucí skotský král promýšlel otázku nástupnictví, již po smrti.³⁴² Odstraněním nejnebezpečnějších rivalů ještě před svou smrtí se však Malcolmovi podařilo zajistit nástupnictví svého vnuka Duncana. Duncanovi bylo v době jeho nástupu k moci přibližně 33 let, byl zřejmě schopný, ale také ambiciózní a hodlal se vyrovnat úspěšně vládě svého děda. První zkouška jeho vojenských dovedností přišla roku 1038, když se nový northumbrijský earl Eadulf vydal dobýt ztracená území jižního Lothianu. Vojsko Skotů tehdy northumbrijský útok odrazilo a Duncan, možná i na nátlak části skotských klanů, začal pomýšlet na odvetu. Svou pozornost ale zároveň upíral také k severu.³⁴³ Orknejský jarl Þórfinn zde ovládal severní provincie Caithness a Sutherland, které původně obdržel od Malcolma II. jako jeho svěřenec, ještě než se stal jarlem. Když ovšem na počátku 30. let Þórfinn ovládl Orkneje, stal se nezávislým vládcem a obě provincie připojil ke svému jarlovství jako své území a Duncan tak začal pomýšlet na jejich návrat pod skotskou nadvládu.³⁴⁴

---

³⁴¹ Z žádného ze setkání skotského a anglosaského vládce se nedochovala jakákoli listinná podoba vzájemných ujednání a jejich písemný záznam nelze ani předpokládat, a to především z důvodu absence písemné kultury u skotského dvora. První listinnou produkci je zde možné doložit až na počátku 12. století a teprve od konce 12. století můžeme pozorovat tendenci k institucionálnímu vnímání královské vlády ve Skotsku. Pro situaci v 10. a v 1. polovině 11. století je třeba stále počítat s královskou vládou opírající se o správu země lokálními autoritami a založenou výhradně na osobních svazcích, pro niž by zlistinění konkrétních ujednání s anglosaským vládcem nemělo valnou hodnotu a především by zřejmě ani nebylo chápáno jako závazek, jež přetrvává i po jeho smrti a přenáší se na jeho nástupce, neboť taková praxe nebyla v té době ve Skotsku uplatňována.

³⁴² Tuto domněnku je možné podepřít pouze tvrzením Malcolmova současníka, kronikáře Raoula Glabera, který píše, že Knut se po obnově míru se Skoty stal kmotrem Malcolmova syna, srov. GLABER, *Dějiny světa v čase milénia*, s. 51.

³⁴³ ELLIS, *MacBeth*, s. 57.

³⁴⁴ Þórfinnova kariéra začala roku 1014, kdy irský velkokrál Brian porazil v bitvě u Clontarfu dublinské Vikingy a jejich spojence z Norska, Dánska, Hebrid a také Orknejí, jejichž jarl Sigurd Hlodversson v bitvě padl. Ještě před tažením do Irska ale Sigurd poslal svého syna Þórfinna do bezpečí skotského dvora, neboť byl zetěm Malcolma II. Po jarlově smrti si jeho tři synové z předchozího manželství rozdělili vládu na Orknejích, aniž by vzali v potaz jakékoli Þórfinnovy nároky. Malcolm II. ale nehodlal dovolit, aby obnovili vládu orknejských jarlů také na skotské pevnině, konkrétně v Caithness a Sutherlandu, a tyto provincie proto předal mladému Þórfinnovi, kterému se je podařilo se skotskou pomocí udržet až do své dospělosti. Když se však ve 20. letech rozhořel boj mezi Þórfinnem a jeho nevlastními bratry o vládu nad samotnými Orkneji, uznal nad sebou Þórfinn moc norského krále Olafa Haraldssona výměnou za jeho podporu v boji. Počátkem 30. let zemřel poslední z jeho bratrů Brúsi a Þórfinn se tak stal vládcem Orknejí i obou provincií na severu Skotska, srov. ELLIS, *MacBeth*, s. 43–48. Osudy jarla Þórfinna popisuje sága o svatém Olafovi a dále islandské anály, viz *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 554–567.

Zjara roku 1040 začal skotský král shromažďovat vojsko.³⁴⁵ Ani při jednom z uskutečněných tažení však Duncan nezaznamenal úspěch. Při svém tažení do Northumbrie Duncan podobně jako jeho děd podcenil opevnění Durhamu a srážka jeho armády s hradbami města a jeho obránci nedopadla pro Skoty vůbec dobře.³⁴⁶ Při Duncanově následujícím tažení proti jarlu Þórfinnovi pak jarlovo loďstvo zaskočilo nic nečekající Skoty na moři a Duncan si v nastalém střetu stěží zachránil holý život.³⁴⁷ Skotskému králi se však nakonec stala osudnou touha po moci uvnitř Kennethova rodu a nevyjasněná práva na vládu mezi jeho příslušníky. Po porážce jeho loďstva se Duncanovi podařilo uprchnout do Moray, kde shromáždil síly jižních klanů, a v červenci 1040 se znovu střetl s orknejským jarlem. Žádný z pramenů se ovšem v této souvislosti nezmiňuje o tom, že by skotskému králi přišel na pomoc také druhý nejmocnější muž ve Skotsku, totiž Mac Beth s muži z Moray.³⁴⁸

Duncanův nárok na královskou vládu byl odvozen od jeho matky Bethóc, dcery Malcolma II., která byla provdána za mormaera z Athollu Crínána. Ovšem Mac Beth měl v tomto směru zcela totožný nárok jako syn Malcolmovy dcery Doady a mormaera z Moray Findlaecha. Duncanovo nástupnictví po mateřské linii bylo navíc poměrně neobvyklé, neboť zde byli další mužští příslušníci vládnoucího rodu, především syn Malcolmova předchůdce Kennetha III. Bodha Mac Kenneth, který v té době zřejmě setrval v Moray.³⁴⁹ Jak se ale zdá, ani Bodha, ani Mac Beth neměli roku 1034 dostatek sil na to, aby Duncanovu nástupnictví vzdorovali. Svě nezávislé postavení na skotském králi nicméně Mac Beth vyjádřil hned po svém nástupu v Moray sňatkem s Gruoch, dcerou Bodhy Mac Kennetha a vdovou po předchozím vládcí Gillecomgainovi, a jejich syna Lulacha přijal za vlastního.³⁵⁰ Tento vnuk Bodhy Mac Kennetha přitom reprezentoval jednu z větví královského rodu, jež měla stejná práva na vládu jako rodová větev, z níž pocházel Duncan. Ten se navíc projevil jako neúspěšný panovník, který v průběhu několika měsíců utrpěl hned několik porážek, a Mac Bethův postoj ke skotskému králi mohla v neposlední řadě ovlivnit také tradiční animozita mezi klany z Moray a dynastií Athollů, z níž pocházel

---

³⁴⁵ Duncan využil toho roku skutečnosti, že v Anglii zemřel v březnu Knutův syn Harald Zaječí tlapa a jeho nevlastní bratr Hardaknut, který jako vládce Dánska uplatňoval nárok na anglosaský trůn již od smrti svého otce, chystal invazi do Anglie, a země se tak nacházela ve stavu zmatku a nejistoty.

³⁴⁶ DUNCAN, *Scotland*, s. 99; ELLIS, *MacBeth*, s. 57–59; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 254–255.

³⁴⁷ ELLIS, *MacBeth*, s. 60–63.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 63.

³⁴⁹ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 256–257.

³⁵⁰ ELLIS, *MacBeth*, s. 41, 67.

Duncanův otec Crínán.³⁵¹ Když se tedy schylovalo ke střetu mezi skotským králem a jarlem Þórfinnem, Mac Beth s klany z Moray Duncanovi na pomoc nepřišel.

Zda to byl nakonec skutečně Mac Beth, kdo Duncana zabil, zůstává nejasné.³⁵² Brzy nato byl nicméně Mac Beth ve Scone provolán králem a intronizován na tzv. Kámen osudu.³⁵³ Jako schopný a mocný muž ve zralém věku a zároveň vnuk Malcolma II. byl Mac Beth vhodným kandidátem na trůn. Žádný z dobových pramenů proti jeho nástupnictví nic nenamítá a dochované záznamy naopak kladně hodnotí následující léta míru za jeho vlády.³⁵⁴ Duncanovi synové, kterým bylo v době Mac Bethova nástupu sotva pár let, byli zavčasu odesláni do bezpečí exilu a Mac Bethovu vládu vzhledem ke svému nízkému věku ani neohrožovali. Mac Bethovo postavení bylo evidentně natolik silné, že si roku 1050 mohl dovolit Skotsko opustit a vydat se na pout' do Říma.³⁵⁵

Dochované prameny naneštěstí Mac Bethově vládě nevěnují téměř žádnou pozornost. To může skutečně svědčit o relativním klidu a míru, který v těchto letech ve Skotsku panoval, a takový stav by byl v plné shodě s kladným hodnocením Mac Bethovy vlády v irských análech. Teprve k roku 1054 nacházíme v Anglosaské kronice zprávu o tažení northumbrijského earla Siwarda proti skotskému králi. Informace se objevuje v takřka

---

³⁵¹ Mac Beth mohl jednat pouze v souladu s náladami mezi klany z Moray a jejich rivalita s jižními klany a dynastií Athollů, z níž Duncan po svém otci pocházel, byla nepopíratelná. Athollové v přechozích letech přinejmenším dvakrát vtrhli do Moray, když zde nejspíš na příkaz Malcolma II. nejprve přepadli a zabilili Gillecomgaina a posléze také Malcolma Mac Bodha. Je navíc pravděpodobné, že Bodha Mac Kenneth, otec zabitého Malcolma a Gillecomgainův tchán, stále žil a nepřátelství vůči vládnoucímu rodu jen podporoval, viz ELLIS, *MacBeth*, s. 67–69.

³⁵² Irské anály pouze uvádějí, že skotský král byl v bitvě zabit vlastními lidmi, srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 581. Marianus Scottus, který psal s nevelkým časovým odstupem, nicméně tvrdí, že za Duncanovu smrt byl odpovědný přímo Mac Beth: „*Donnchad rex Scotiae in autumno occiditur a duce suo Macbethad mac Finnloech, cui succedit in regnum annis 17.*“ WAITZ, George (ed.). *Monumenta Germaniae Historica–Scriptorum V.: Mariani Scotti chronicon*. Hannover 1844 (dále jen Marianus Scotus), s. 558. Podobně se vyjadřuje také pozdější Kronika králů Alby, která však v tomto směru zprostředkovává jen pozdější tradici, viz *Kronika králů Alby*, s. 152. Nejpravděpodobnější je, že se Mac Beth bitvy vůbec neúčastnil, přinejmenším nikoli na Duncanově straně, existuje ale i možnost, že mohl uzavřít spojení s jarlem Þórfinnem. Ten měl po Duncanově smrti a porážce skotského vojska otevřenu cestu dále na jih do Scone, kde by mohl sám jako vnuk Malcolma II. a zároveň vojensky úspěšný vládce nárokovat uprázdněný trůn. To však Þórfinn neučinil a přenechal tak volnou cestu k moci právě Mac Bethovi, srov. ELLIS, *MacBeth*, s. 68–71.

³⁵³ Ke starobylému rituálu královské intronizace viz DUNCAN, *Scotland*, s. 115.

³⁵⁴ *Early Sources of Scottish History*, vol. I., s. 600–601. Jediný případ odporu zaznamenávají k roku 1046 anály z Tigernachu, když hovoří o boji mezi Skoty, v němž byl zabit Duncanův otec Crínán, laický opat z Dunkeldu a mormaer z Athollu, srov. tamtéž, s. 583, 581. Ačkoli jde o pouhou hypotézu, lze se domnívat, že Crínán mohl stát v čele reakce proti Mac Bethově vládě, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 259; ELLIS, *MacBeth*, s. 81. Pokud tomu tak ovšem bylo, jednalo se spíš o ojedinělý případ odporu.

³⁵⁵ Marianus Scotus, s. 588; kronika z Melrose, s. 49. Oba prameny shodně uvádějí, že skotský král Mac Beth rozdával v Římě stříbro chudým jakožto almužny. Jedná se nicméně o dosti neurčitý doklad Mac Bethovy osobní přítomnosti v Římě, nicméně osobní cesty vládců konsolidovaných království do Říma nebyly neobvyklé a je tedy možné předpokládat také Mac Bethovu pouť do Itálie, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 259.

soudobých verzích kroniky C a D. Verze C uvádí, že earl Siward³⁵⁶ vytáhl toho roku s velkým vojskem do Skotska, kde v bitvě pobil mnoho Skotů a donutil je i s jejich králem k útěku. Mnoho mužů však prý padlo i na Siwardově straně, a to jak Dánů, tak Anglů.³⁵⁷ Vzhledem k tomu, že verze C se záležitostí na severu Anglie příliš nevěnuje, mělo Siwardovo tažení zřejmě značný ohlas, který překračoval hranice kronikářova běžného zájmu. Zmínka o Dánech i Anglech v Siwardově vojsku pak může odrážet etnické složení northumbrijského obyvatelstva, ale také by mohla poukazovat na to, že v Siwardově vojsku nebyli přítomni pouze muži z Northumbrie, ale také z anglosaského území na jih od Humber.

Více světla do této záležitosti vnáší verze D Anglosaské kroniky: „*Toho roku earl Siward vytáhl s velkým vojskem do Skotska, a to jak s loďstvem, tak s pozemní silou, a bojoval proti Skotům. Obrátil na útěk krále Mac Betha a zabil všechny ty, kteří byli v té zemi nejlepšími, a odnesl odtud tak velkou kořist, jakou nikdo předtím nezískal. Ale jeho syn Osbern a syn jeho sestry Siward a někteří z jeho družiny i družiny krále zde byli zabiti na den sedmi spících 27. července.*“³⁵⁸ Tato verze anglosaské kroniky v Siwardově vojsku explicitně jmenuje také muže anglosaského krále a ve shodě s textem verze C uvádí, že northumbrijský earl táhl do Skotska se značnou silou, a evidentně tak nešlo jen o pouhý lokální střet v odvetě na příležitostné skotské útoky podél northumbrijských hranic. Siward také v bitvě se Skoty ztratil mnoho předních mužů včetně svého vlastního syna a řada příslušníků elity padla i na skotské straně. Navzdory vysokým ztrátám však tažení dopadlo

---

³⁵⁶ Siward byl zřejmě skandinávského původu a do Anglie přišel nedlouho po nástupu Knuta Velikého k moci a stal se jedním z jeho předních mužů, kteří v Anglii obsadili důležité posty a představovali oporu Knutovy vlády. Earlem v Yorku se Siward stal po smrti svého předchůdce Erika Hákonarsona mezi léty 1023–1033 a po zavraždění bamburghského earla Eadwulfa roku 1041 se pod jeho kontrolu dostala celá Northumbrie včetně její severní části, srov. Jan z Worcesteru, s. 195.

³⁵⁷ „*Her for Siward eorl mid mycclum here into Scotlande 7 mycel wælof Scottum gesloh 7 hig aflymde, 7 se cing ætbærst. Eacfeoll mycel on his healfe ægðer ge Densce ge Englisce 7 eachis agen sunu. [Here earl Siward fared with a great host into Scotland and made much slaughter of the Scots and put them to flight, and the king escaped. More over many fell on his side both Danish and English and also his own son.]*“ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 322–323, překlad viz Anglosaská kronika, s. 161. Mezi padlými byl dle kroniky také Siwardův syn.

³⁵⁸ „*Her ferde Siward eorl mid miclum here on Scotland, ægðer ge mid scyphere 7 mid landfyrdre, 7 feaht wið Scottas, 7 aflymde þone kyng Macbeoðen, 7 ofsloh eall þæt þær betst wæs on þam lande, 7 lædde þonan micle herehuðe swilce nan man ær ne begeat, ac his sunu Osbern, 7 his sweostor suna Sihward, 7 of his huscarlum 7 eac þæs cynges wurdon þær ofslægene on þone dæg Septem Dormientium [Here earl Siward fared with a great host into Scotland, both with a fleet and with a land-fyrd, and fought against the Scots and put to flight the king Macbeth and slew all, that was best there in the land, and led thence much booty such as no man before had obtained. But his son Osbeorn and his sister's son Siward and some of his huscarls and also of the king's were slain there on the day of the Seven Sleepers (July 27th).]*“ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 322–323, překlad viz Anglosaská kronika, s. 162. Tzv. den sedmi spáčů je křesťanským svátkem, který připadal na 27. července. Sedm efeských mučedníků se podle legendy mělo ukrýt do jeskyně během pronásledování křesťanů ve 3. století, kde se ovšem probudili až o dvě století později.

vítězně pro northumbrijského earla, který obrátil skotského krále na útěk a získal bohatou kořist.

Bitvu mezi Skoty a Aglosasy potvrzují také stručné zmínky irských análů. Anály z Tigernachu naznačují, že šlo o velké střetnutí překračující svým rozsahem běžné lokální konflikty, neboť zcela neobvykle uvádějí i počty padlých mužů v bitvě a dále tak akcentují její velikost.³⁵⁹ Nejpodrobnější popis celé události nám však zanechal Jan z Worcesteru. Ten vycházel z textu Anglosaské kroniky, ke kterému však doplnil, že Siward vytáhl do Skotska přímo na příkaz anglosaského krále Eduarda a poté, co v bitvě obrátil Mac Betha na útěk, učinil rovněž na Eduardův příkaz králem Malcolma, syna krále Cumbrie.³⁶⁰ Stejně tvrzení pak nalezneme také u Viléma z Malbesbury, který psal svou kroniku jen nedlouho po Janovi. Vilém uvádí, že Siward se na králův příkaz utkal se skotským králem Mac Bethem, připravil jej o život i království a králem nato učinil Malcolma, syna krále Cumbrie.³⁶¹

Právě zmínka o dosazení Malcolma, syna krále Cumbrie, na trůn po Mac Bethově porážce vedla řadu historiků k názoru, že tímto mužem nemohl být nikdo jiný než Duncanův syn Malcolm, budoucí skotský král Malcolm III. Protože se tak podle Jana s Vilémem mělo stát na příkaz krále Eduarda, předpokládali badatelé, že Malcolm byl po Duncanově smrti odeslán do bezpečí anglosaského dvora a poté, co dospěl, dosáhl zde Eduardovy podpory k tažení proti Mac Bethovi.³⁶² Irské anály ovšem zaznamenávají, že roku 1058 Malcolm III.

---

³⁵⁹ Early Sources of Scottish History, vol. I., s. 592–593. Podle irského analisty mělo na skotské straně padnout na tři tisíce mužů, zatímco na straně northumbrijského earla na jeden a půl tisíce.

³⁶⁰ „*Strenuus dux Northhymbrorum Siwardus, jussu regis, cum equestri exercitu et classe valida Scottiam adiit, et cum rege Scottorum Macbeotha proelium commisit ac multis millibus Scottorum, et Nortmannis omnibus quorum supra fecimus mentionem, occisis, illum fugavit, et Malcolmum, regis Cumborum filium, ut rex jusserat, regem constituit. In eo tamen proelio suus filius et multi Anglorum et Danorum ceciderunt.*“ Jan z Worcesteru, s. 212.

³⁶¹ „*Siwardum Northimbrensiū, qui, jussu ejus cum Scotorum rege Macbetha congressus, vita regnoque spoliavit; ibidemque Malcolmum, filium regis Cumborum, regem instituit.*“ Vilém z Malmesbury, s. 330. Alex Woolf uvádí, že z Vilémova textu implicitně vyplývá, na rozdíl od stejné zmínky o Siwardově tažení u Jana z Worcesteru, že Vilém považoval za tohoto Malcolma, syna krále Cumbrie, právě Duncanova syna, pozdějšího skotského krále Malcolma III., tomuto tvrzení však ve Vilémově textu nic nenaznačuje, srov. Woolf: From Pictland to Alba, s. 261–262.

³⁶² Po Knutově nástupu na anglický trůn strávil Eduard Vyznavač téměř čtvrt století u svých příbuzných v Normandii a do Anglie byl povolán až roku 1041 svým nevlastním bratrem Hardaknutem, který neměl žádné legitimní potomky a Eduard byl jedním z jeho nejbližších příbuzných. Vzhledem k tomu, že Eduard byl synem krále Æthelreda a pocházel z původní wessexské dynastie Alfréda Velikého, nebylo o jeho kladném přijetí anglosaskou elitou pochyb a Anglosaské kronika přímo uvádí, že jej Hardaknut jednoznačně označil svým dědicem. Když následujícího roku Hardaknut zemřel, byl Eduard jen krátce nato prohlášen králem Anglie. Srov. Anglosaská kronika, s. 136–137; MADDICOTT, John R. Edward the Confessor's Return to England in 1041. *The English Historical Review*. 2004, vol. 119, no. 482, s. 650–666 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/3489502>.

bojoval s Mac Bethem a jeho nevlastním synem Lulachem a oba muže ve střetu zabil.³⁶³ Tuto informaci potvrzuje také kronika Mariana Scota, který byl současníkem těchto událostí a ve své kronice uvádí, že roku 1057 zabil Malcolm III. Mac Betha a v březnu následujícího roku pak Lulacha, po němž nastoupil na trůn.³⁶⁴ Jak Lulach, tak Mac Beth jsou přitom v irských pramenech uváděni jako skotští velkokrálové a je proto zřejmé, že Malcolm III. se královské moci ve Skotsku neujal dříve než po jejich porážce na přelomu let 1057 a 1058.

Pokud k rozhodujícímu boji o skotský trůn došlo až mezi lety 1057–1058, vyvstává pochopitelně otázka, jaký byl tedy výsledek Siwardovy výpravy o čtyři roky dříve a především kdo byl zmiňovaným synem krále Cumbrie? Řešení této otázky je podstatné především pro rekonstrukci vztahu mezi budoucím skotským králem Malcolmem III. a anglosaským Eduardem Vyznavačem, jeho podoba má vliv na interpretaci událostí bezprostředně následujících po Malcolmovu usednutí na trůn. Starší bádání ztotožňovalo cumbrijského Malcolma právě s postavou Malcolm III. a usuzovalo proto, že to byl Eduard, kdo poskytl mladému Malcolmovi ochranu po smrti jeho otce Duncana a posléze mu dopomohl na skotský trůn.³⁶⁵ Tato hypotéza se ovšem zakládá především na svědectví pozdních pramenů a je proto otázkou, zda Eduard Vyznavač skutečně podporoval Malcolmův nárok na skotský trůn, anebo byl jeho nástup k moci pouze výsledkem příznivých okolností, jež Duncanovu synovi „hrály do karet“.

Největší potíže činí současnému bádání interpretace toho, kdo byl v pramenech zmiňovaným *Malcolmem, synem krále Cumbrie*, který se měl stát králem. S Malcolmem III. jej ve své kronice explicitně spojuje až Jan z Fordunu, skotský kronikář poloviny 14. století. Jan z Fordunu se snažil osvětlit, co se dělo s oběma Duncanovými syny po jeho smrti roku 1040. Fordun píše, že oba chlapci zůstali ještě následující dva roky ve Skotsku pod ochranou svých příznivců. Zatímco mladší Donald našel poté útočiště na dvoře orknejského jarla, odebral se starší Malcolm do Cumbrie a s pomocí northumbrijského earla Siwarda se následně dostal ke dvoru Eduarda Vyznavače.³⁶⁶ K dalšímu Malcolmovu

---

³⁶³ Early Sources of Scottish History, vol. I., s. 602–603; MAC CARTHY, Bartholomew (ed.). *Annals of Ulster*. Vol. II., Dublin 1893 (dále jako Ulsterské anály, vol. II.), s. 5; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 263–264.

³⁶⁴ Marianus Scotus, s. 558.

³⁶⁵ DUNCAN, *Scotland*, s. 98.

³⁶⁶ „*Verum rex Machabeus, post regis Duncani mortem, filios suos Malcolmum Canmore, qui sibi succederet, et Donaldum fratrem, totis persequendo viribus occidere nitebatur. At illi pro posse resistentes, per annos pene duos sperando, victoriam in regno manserunt, paucis ex populo vel illi vel illis opem publice conferentibus. Cum igitur contendere diutius non auderent, Donaldum insulas, Malcolmum vero Cumbriam adibant, quoniam evidentius eis mori patuit quam vivere, si mansissent. Deinde vero Malcolmus, consilio Siwardi, commitis in omnibus ibidem agenti [uti] volens, ad eum perrexit, et oe statim consulto et simul et*

osudu pak Fordun uvádí, že po čtrnácti letech strávených u anglosaského dvora získal Malcolm dostatečnou podporu Eduarda Vyznavače k tažení do Skotska, kde hodlal obhájit svůj nárok na královský trůn.

Tuto výpravu spojil Fordun dle mého názoru s tažením earla Siwarda do Cumbrie roku 1054, ale aby zároveň naplnil svůj literární záměr, postavil do čela výpravy vítězného Malcolma a earlu Siwardovi ponechal spíše vedlejší úlohu. Celé tažení pak Fordun umístil až do roku 1056, čímž do jisté míry obešel skutečnost, že navzdory porážce z roku 1054 zůstal Mac Beth nadále u moci. Ze zpráv irských analistů či kroniky Mariana Scota totiž Fordun bezpochyby věděl, že Mac Betha se Malcolmovi podařilo zabít až o dva roky později, aby však zachoval plynulost svého vyprávění a vyzdvihнул především oprávněný nárok Malcolma III. na královskou vládu, posunul Fordun celou událost až do roku 1056 a v jediném úspěšném tažení tak Malcolmovi III. vydobyl skotský trůn. Svě vyprávění pak doplňuje úryvkem právě z Viléma z Malmesbury o tom, že ihned poté, co Mac Beth přišel o království i život, ustanovil earl Siward z nařízení Eduarda Vyznavače novým králem Malcolma, syna krále Cumbrie.³⁶⁷

Ačkoli Fordun zřejmě nepochyboval, že tímto Malcolmem, o kterém Vilém z Malmesbury hovořil, byl právě budoucí Malcolm III., řada současných badatelů si tím tak jistá není.³⁶⁸ Jan z Fordunu čerpal při kompilaci své kroniky především z děl autorů 12. století, kteří shodně uvádějí, že Siward na Eduardův příkaz ustanovil po Mac Bethově porážce roku 1054 králem Malcolma, syna krále Cumbrie. Otázkou zůstává, kdo pro tyto kronikáře skutečně byl onen *syn krále Cumbrie* a na jakém území uplatňoval po roce 1054 svou autoritu. Pro Jana z Worcesteru, Viléma z Malmesbury i další kronikáře, kteří čerpali z jejich děl, jako byl Symeon z Durhamu, byla postava Malcolma III. dobře známá a nebyl tedy důvod obcházet jeho identifikaci poněkud enigmatickou formulací o tom, že byl synem krále Cumbrie. Nabízí se proto možnost, že ani autoři první poloviny 12. století si s identifikací tohoto muže nevěděli příliš rady, neboť k jeho osobě zřejmě nedisponovali dostatečným množstvím zpráv.

---

ductore, preasentiam regis Edwardi, qui tunc regnavit petentes, ad ejus amicitiam promissumque juvamen, quia multum erat misericors et mitis, libenter assumptus est, nam ut ipse modo, nuper et exul ille fuit." SKENE, William F. (ed.). *Johannis de Fordun Chronica Gentis Scottorum*. Edinburgh 1871 (dále jako Jan z Fordunu), s. 188–189.

³⁶⁷ Jan z Fordunu, s. 203–204.

³⁶⁸ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 262; EDMONDS, *The Emergence and Transformation of Medieval Cumbria*, s. 209; DUNCAN, Archibald A. M. *The Kingship of the Scots, 842–1292: Succession and Independence*. Edinburgh 2002, s. 37–41. Naopak ve svém raném výzkumu profesor Duncan ve shodě s tehdejšími bádáním zastával názor, že zmiňovaným synem krále Cumbrie byl právě Malcolm III., srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 98.

Skutečnost, že Siwardova výprava nevedla k pádu Mac Bethovy vlády, ale nanejvýš k jejímu oslabení, spolu s faktem, že Malcolm III. usiloval po svém nástupu na trůn o ovládnutí Cumbrie, přivádí řadu současných historiků k názoru, že výsledkem Siwardovy výpravy bylo pouze dobytí Cumbrie. Zatímco její jižní část po záliv Solway přičlenil k Northumbrii,³⁶⁹ na zbylém území mohl obnovit moc původní dynastie cumbrijských vládců. Moderní bádání proto ztotožňuje uvedeného Malcolma se synem Owaina Foela, posledního známého krále Cumbrie.³⁷⁰ Ačkoli poslední písemná zmínka o něm pochází už z roku 1018, kdy se měl po boku Malcolma II. účastnit bitvy u Carhamu, je možné, že Owain zemřel až počátkem 50. let. Mac Beth mohl po Owainově smrti odepřít jeho synovi nástupnická práva a království ovládnout sám. Tuto hypotézu podporuje skutečnost, že od konce 10. století se Cumbrie dostávala pod stále větší autoritu skotských vládců, i když zároveň naráží na velmi fragmentární pramennou základnu, která nás neinformuje ani o Owainově roce úmrtí, ani o jeho potomcích. Dostatkem informací přitom nemuseli disponovat ani kronikáři 12. století. Jediná písemná zmínka o cumbrijském Malcolmovi se vztahuje k jeho nástupu v Cumbrii roku 1054, poté o něm jakékoli zprávy zcela mizí.³⁷¹ Jan z Worcesteru a Vilém z Malmesbury věděli, že se jednalo o syna cumbrijského krále, ale pokud i oni disponovali poslední zmínkou o králi Cumbrie vztahující se k Owainu Foelovi z roku 1018, mohli předpokládat, že mezi oběma muži musel vzhledem k časovému rozestupu stát ještě Malcolmův otec, jím neznámý *král Cumbrie*.

Jestliže Fordun považoval za syna krále Cumbrie Malcolma III., přirozeně také předpokládal, že to byl právě Eduardův dvůr, kde Malcolm našel útočiště a získal si zde královu pozdější podporu v boji s Mac Bethem. Protože Eduard nastoupil na anglický trůn až dva roky po Duncanově smrti, nechává také Fordun ve svém podání oba Duncanovy syny první dva roky po jeho smrti ve Skotsku a jejich odchod do exilu umisťuje až do roku 1042. Zdá se proto pravděpodobné, že Malcolmův pobyt u anglosaského dvora byl spíše výsledkem Fordunovy dedukce a snahy vyplnit v kronice neznámá léta Malcolmova života, než že by Fordun čerpal kupříkladu z nedochovaných pramenů. Ztotožněním cumbrijského Malcolma s Malcolmem III. mohl Jan z Fordunu vyplnit bílé místo v Malcolmově životě

---

³⁶⁹ Jednalo se o oblast zahrnující anglická hrabství Cumberland a Dumfriesshire, viz WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 263.

³⁷⁰ EDMONDS, *The Emergence and Transformation of Medieval Cumbria*, s. 209–210; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 262; DUNCAN, *The Kingship of the Scots*, s. 34–41.

³⁷¹ Absenci písemných zpráv o dalších osudech cumbrijského Malcolma může vysvětlit zpráva Symeona z Durhamu. Ten uvádí, že Malcolmova vláda v Cumbrii neměla dlouhého trvání a brzy po své porážce Siwardem Mac Beth Cumbrii znovu ovládl, srov. WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 262.

jeho pobytem u Eduardova dvora a posléze jej postavit do čela vítězné výpravy, jíž si znovudobyl skotský trůn.

Jaký ale byl skutečný osud Malcolma III. mezi lety 1040 a 1057 a kde získal dostatečnou podporu v boji s Mac Bethem a Lulachem? Jan z Fordunu ve své kronice uvádí, že zatímco Malcolm našel útočiště u anglosaského dvora, jeho mladší bratr Donald byl přijat u orknejského jarla Þórfinna.³⁷² Podle Alexe Woolfa ale mohla na Orknejích najít ve skutečnosti bezpečný exil celá Duncanova rodina včetně obou jeho synů. Odpovídá tomu fakt, že Malcolmovou první ženou byla vdova po orknejském jarlovi, a především pak lokality obou bitev, jež Malcolm s Mac Bethem a Lulachem svedl.³⁷³ Tigernašské a Ulsterské anály nezávisle na sobě uvádějí, že Malcolm se nejprve utkal s Lulachem a teprve poté v bitvě porazil a zabil také Mac Betha. Díky ztotožnění Malcolma III. s cumbrijským Malcolmem starší bádání předpokládalo, že irské anály uváděly smrt obou skotských králů ve špatném pořadí, a Malcolm III. se podle něj utkal nejprve s Mac Bethem a teprve poté se mu podařilo porazit i Lulacha, který před ním utekl na sever.³⁷⁴

Pokud ovšem Malcolmovu vládu v Cumbrii vyloučíme, pak pořadí bitev podle irských analů odpovídá scénáři, podle něž Malcolm postupoval ze severu. Nejprve se mu na jednom ze strategických míst pokusil vzdorovat Lulach a poté o něco jižněji Mac Beth. Jak Ulsterské, tak Tigernašské anály navíc Lulacha titulují jako skotského velkokrále, a to přesto, že jeho otec Mac Beth evidentně ještě žil. Lulachovo jméno se navíc objevuje v řadě pramenů a je také součástí seznamu skotských králů v Kronice králů Alby. Tato skutečnost příliš neodpovídá staršímu scénáři, podle něhož se měl Lulach v překotné době po smrti svého otce jen nakrátko ujmout vlády, a mnohem pravděpodobnější tak je, že jako spoluvládce vládce již delší dobu před těmito událostmi, ať již k předání či rozdělení vlády mezi ním a Mac Bethem došlo jakkoli.³⁷⁵ Po Lulachově smrti se pak moci nakrátko znovu ujal Mac Beth a jeho vládu ukončilo až osudové střetnutí s Duncanovým synem.

Ten nejspíš našel bezpečné útočiště a nakonec i podporu ve své cestě na skotský trůn na Orknejích, ať už se tak stalo po smrti jarla Þórfinna, jak naznačuje Alex Woolf,³⁷⁶ anebo ještě za jeho života. Nepřátelství mezi Malcolmovým otcem Duncanem a jarlem Þórfinnem totiž nemuselo vůbec znamenat animozitu mezi ním a Duncanem. Naopak podpora tohoto pretendenta skotského trůnu mohla Þórfinnovi nebo jeho synům přinášet politické výhody

---

³⁷² Jan z Fordunu, s. 188.

³⁷³ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 263–266.

³⁷⁴ ELLIS, *MacBeth*, s. 103–105.

³⁷⁵ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 264–265.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 267–269.

na severu Skotska v podobě upevnění držby Caithness a Sutherlandu a míru se skotským vládcem. Jestliže byl navíc roku 1057 již jarl Þórfinn po smrti, mohlo spojení se skotským králem sloužit jeho dvě mladým synům jako opora proti norskému králi, který se v letech 1057–1058 zřejmě pokusil podřídít Orkneje své autoritě.³⁷⁷

Navzdory vazbám k Orknejím a možnému intenzivnějšímu zaměření na sever Skotska, než tomu bylo u jeho předchůdců, byl pro Malcolmovu budoucí politiku podstatný především vztah k anglosaskému sousedovi na jihu. Nedlouho poté, co se ujal vlády, také nový skotský král navázal kontakt s Eduardem Vyznavačem, aby s ním začal jednat o nápravě křivd a anglosaském záboru skotského území z dob vlády Mac Betha. Mac Bethovým ovládnutím Cumbrie se totiž mezi anglosaským a skotským královstvím vytvořila přímá hranice, na níž se již nenacházelo žádné nárazníkové území dalšího celku, a společná hranice samozřejmě vyvolávala spory a konfliktní situace ohledně své konkrétní podoby. V důsledku Mac Bethovovy vlády tak de facto došlo k těsnějšímu navázání vztahů mezi skotským a anglosaským králem, byť se tak stalo až po Malcolmovu nástupu k moci.

---

³⁷⁷ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 267–268; DUNCAN, *The Kingship of the Scots*, s. 41–43.

4. Regnum Scottorum. Anglo-skotské vztahy za Malcolma III. a jeho synů

4.1 Malcolm III.

4.1.1 Vláda Malcolma III. za Eduarda Vyznavače a Viléma Dobývatele

Na jaře roku 1058 se stal Malcolm III. novým skotským králem a na skotský trůn se tak opět navrátila dynastie Donalda I. Navzdory Malcolmovu intenzivnějšímu spojení se severem Skotska, především pak s orkneyským jarlovstvím, odkud velmi pravděpodobně získal podporu v boji s Mac Bethem, byla Malcolmova reálná moc i nadále omezena na území jižního Skotska, kde se tak také otevíraly i další možnosti expanze.³⁷⁸ Území pod královskou autoritou bylo vymezeno přibližně polohou Dundee na severu a Edinburghem na jihu, kde královská doména sousedila se skotským Lothianem. Toto území obývané převážně Angly sice spadalo pod autoritu skotského krále, jeho nadvláda zde však ještě neměla dlouhou tradici a spravováno bylo patrně lokálními elitami, aniž by zde docházelo k aktivnímu prosazování přímé královské vlády.³⁷⁹ S územím Lothianu sousedila Northumbrie spravovaná vlastními early pod nadvládou anglosaského panovníka a na jihovýchodě hraničilo území skotského krále s Cumbrií. A právě na Cumbrii se ihned po jeho nástupu k moci zaměřila Malcolmova pozornost.

Roku 1054 zde northumbrijský earl Siward restauroval moc původní dynastie cumbrijských králů. Je ovšem pravděpodobné, že této příležitosti využil k tomu, aby část Cumbrie jižně od zálivu Solway přiřadil zpět k Northumbrii. O dalších osudech jím dosazeného vládce Malcolma pak postrádáme další zprávy. Earl Siward zemřel již roku 1055 a na jeho místo usedl syn wessexského earla a příslušník mocného rodu Godwinovců Tostig.³⁸⁰ Ten měl s prosazováním své autority v Northumbrii dlouhodobé potíže, a právě to mohlo nahrávat Mac Bethovi, který zřejmě ještě za svého života obnovil skotskou nadvládu nad Cumbrií,

---

³⁷⁸ Ani porážka Mac Betha a jeho syna Lulacha nemohla změnit skutečnost, že jednotné Skotsko bylo v té době nanejvýš intelektuálním pojmem, který neodrážel politickou realitu. Království Alby bylo sice vůdčí silou na severu Británie, v jeho sousedství se však nacházela rozsáhlá území s vysokou mírou autonomie a silnou lokální identitou. Na severu se nacházelo stále značně samostatné Moray, z něž pocházeli Mac Beth a Lulach, a ještě severněji pak území orkneyských jarlů. Oblast skotské Vysočiny na severozápadě se oproti tomu nacházela v určitém mocenském vakuu. Jednotlivé regiony zde ovládaly místní klany a na pobřežní části si činili nárok orknejské jarlové, noršští náčelníci z Hebrid i starobylé vládnoucí rody z Irska odvozuující svá práva na tyto regiony po bývalých vládčích Dál Riaty. Řídce osídlené, neúrodné a obtížně prostupné území severního Skotska a Vysočiny nebylo velkým lákadlem k expanzi a skotští králové zaměřili na tyto oblasti pozornost až ve 13. století.

³⁷⁹ Území Lothianu bylo hojně osídlené Angly a po celé jedenácté století se termín Scotia, tedy Skotsko, vztahoval výhradně na území severně od řeky Forth. Území jižně od této hranice až po řeku Tweed bylo souhrně označováno jako Lothian a považováno za zemi Anglů pod nadvládou skotského krále, srov. MOLYNEAUX, *The Origins of the English Kingdom*, s. 43; BARTLETT, Robert. *England under the Norman and Angevin Kings*. Oxford 2002, s. 78.

³⁸⁰ WALKER, David. *The Normans in Britain*, Oxford 1997, s. 78.

ovšem pouze v rozsahu ovládaném svrženým Malcolmem. S tímto stavem však po svém nástupu na skotský trůn evidentně nesouhlasil Mac Bethův nástupce Malcolm III. a usiloval proto o obnovení skotské nadvlády nad Cumbrií v jejím původním rozsahu, jak tomu nasvědčuje následující dění.

S Malcolmem III. se Tostig setkal krátce po jeho nástupu na skotský trůn roku 1059, když skotského krále podle svědectví Symeona z Durhamu ještě ve společnosti arcibiskupa z Yorku Cynesiga a durhamského biskupa Æthelwina doprovázel k anglosaskému dvoru krále Eduarda.³⁸¹ Skotský vládce tak do Anglie cestoval v doprovodu nejvýznamnějších reprezentantů církevní a světské moci na severu Eduardova království a jeho příjezd tak rozhodně nemohl mít charakter nevýznamné události. O obsahu jednání ani místě společného setkání obou panovníků nás Symeon bohužel neinformuje, uvádí ale, že Malcolm byl v doprovodu uvedených mužů doprovázen ke králi Eduardovi, a lze se proto domnívat, že k setkání došlo na území anglosaského krále, možná i na některém z jeho sídel v samotném Wessexu.

Taková cesta skotského krále byla ovšem velmi neobvyklá. Určitou analogií k ní může být setkání Kennetha II. s králem Edgarem v Chesteru roku 973, charakter Malcolmovy cesty byl ale v řadě ohledů odlišný. Malou recepci této události nalezneme pouze u Symeona současníka, normanského kronikáře Orderica Vitala, který k ní však zaznamenal pouze to, že Malcolm se při této příležitosti poprvé setkal s Eduardovou příbuznou Markétou, které tehdy bylo přibližně čtrnáct let, a prý po ní nesmírně zatoužil.³⁸² Kromě této romantické příhody však Ordericova zmínka pouze potvrzuje, že k setkání skotského krále s Eduardem roku 1059 evidentně došlo, a to patrně přímo v rezidenci anglosaského krále za přítomnosti jeho dvora. Skutečnost, že žádný z dalších kronikářů 12. století této události nevěnuje pozornost, svědčí o tom, že se zřejmě skutečně jednalo o soukromé setkání obou

---

³⁸¹ „Anno MLIX Kinsi Eboracensis episcopus, et Egelwinus Dunelmensis episcopus, et Tosti comes Eboraci deduxerunt regem Malcolmum ad regem Eadwardum.“ Symeon z Durhamu, s. 80.

³⁸² ORAM, *Domination and Lordship*, s. 15–16; DUNCAN, *The Kingship of the Scots 842–1292*, s. 41. Mezi badateli dosud neexistuje konsensus ohledně data Malcolmova sňatku s vdovou po orknejském jarlu Þórfinnovi Ingibjörk. Současné bádání klade Þórfinnovo úmrtí do poloviny 60. let 11. století, avšak Alex Woolf uvádí hypotézu, podle níž ke smrti orknejského jarla došlo nejpozději roku 1057 a dává tuto událost do souvislosti s výpravou norského krále Haralda Sugurðssona na Orkneje. To by znamenalo, že roku 1059 už mohl být Malcolm III. ženat s jeho vdovou Ingibjörk, v opačném případě by mu naopak nic nebránilo v tom vyjednávat o sňatku s Eduardovou příbuznou Markétou, jak uvádí Orderic. Pokud ovšem o takovém sňatku skutečně uvažoval, brzy z této možnosti sešlo právě pro rozpory mezi Malcolmem a Eduardem ohledně anglo-skotských hranic. Ordericovo vyprávění o romantickém vzplanutí má ale zřejmě jen máloco dočinění se skutečností a Orderika k tomuto vyprávění zřejmě inspirovala skutečnost, že ke sňatku skotského krále s Markétou skutečně došlo, a to roku 1070 poté, co Markéta vyhledala útočiště ve Skotsku. Orderic přitom věděl, že Malcolm roku 1059 navštívil Eduardův dvůr, a mohl proto své vyprávění doplnit příběhem o probuzení vášně skotského krále k mladé Markétě, která se poprvé zažehla již roku 1059.

panovníků, které nemělo charakter diplomatického jednání, jak tomu bylo při předchozích setkáních skotských a anglosaských králů, neproběhlo na hraničním území, ani se jej neúčastnili další britští vládcové.

Malcolm podnikl svou cestu do Anglie záhy poté, co se ujal vlády, a starší bádání, které Eduardovi připisovalo roli Malcolmova ochránce, jenž mu dopomohl na skotský trůn, se proto domnívalo, že nový skotský král přijel k anglosaskému dvoru, aby zde Eduardovi vyjádřil vděčnost za jeho podporu.³⁸³ Vzhledem k tomu, že nástup Malcolm III. na skotský trůn nelze ovšem spolehlivě spojovat se Siwardovým tažením do Cumbrie a podporou Eduarda Vyznavače, je třeba hledat jiné souvislosti jeho cesty k anglosaskému králi. Světlo do této záležitosti může přinést dění, ke kterému došlo jen o dva roky později na northumbrijsko-skotské hranici. Roku 1061 totiž Malcolm využil absence earla Tostiga během jeho pouti do Říma a vpadl s vojskem do Northumbrie, odkud si odnesl bohatou kořist.³⁸⁴ Přestože nelze zcela vyloučit, že mezitím došlo mezi Tostigem a Malcolmem k nepřátelství, zdá se být mnohem pravděpodobnější, že Malcolmův nájezd byl pouze vyvrcholením dlouhodobých sporů o území Cumbrie a o anglo-skotskou hranici.³⁸⁵

Autoritu skotského vládce nad Cumbrií uznal již roku 945 anglosaský král Edmund, který se již v té době bezpochyby opíral o dosavadní podřízenost cumbrijských vládců králům Alby. I v následujících dekádách svědčí dochované prameny o tom, že králové Skotska a Cumbrie jednali ve vzájemném souladu a cumbrijský Owain Foel kupříkladu bojoval na straně skotského vládce proti northumbrijskému earlovi roku 1018 v bitvě u Carhamu.³⁸⁶ Po zániku jeho dynastie, na kterém se krátce po roce 1054 zřejmě podílel Mac Beth, si toto území mohl přirozeně nárokovat Malcolm III. jako skotský král, a to včetně území jižně od zálivu Solway anektovaného Siwardem.³⁸⁷ To by také vysvětlovalo, proč se Malcolmovy

---

³⁸³ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 270.

³⁸⁴ Tostigovu cestu do Říma zaznamenává k roku 1061 Anglosaská kronika, viz Anglosaská kronika, s. 167. Malcolmův vpád do Northumbrie v této době však zmiňuje pouze kronika z Melrose, viz. kronika z Melrose, s. 54.

³⁸⁵ Malcolm III. v tomto případě zřejmě jen využil příležitosti, kdy její earl Northumbrii opustil, a načas zapadlý spor o Cumbrii se rozhodl znovu otevřít a tentokrát dosáhnout svého silou, když jednáním roku 1059 ničeho nedosáhl. Pokud by totiž mezi Malcolmem III. a Tostigem existovalo nepřátelství, northumbrijský earl by se patrně do Říma nevydal. Bylo by možné dát Malcolmovo tažení z roku 1061 i do kontextu s rituálem vojenské výpravy jako iniciace nového krále, jíž měl Malcolm prokázat své schopnosti, boží přízeň a také štedrost při rozdělování kořisti. Tuto skutečnost lze ale spíše vztáhnout na Malcolmův úspěšný boj s Mac Bethem a Lulachem než na tažení, které se odehrálo až tři roky po jeho nástupu na trůn. Roku 1061 tak Malcolm spíše jen využil příležitosti k útoku na Northumbrii, jíž hodlal řešit svůj spor o skotská území.

³⁸⁶ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 239.

³⁸⁷ Otázku navrácení těchto území spatřoval jako hlavní důvod Malcolmovy cesty již A. A. M. Duncan, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 117. Duncan také poukazoval na to, že během Malcolmova pobytu u Eduarda mohly být také obnoveny přísahy skotského spolenectví a pomoci anglosaskému králi, tomu však nic nenavědčuje a s ohledem na skutečnost, že požadovaná území jižní Cumbrie nebyla skotskému králi předána a ten o ně

cesty k Eduardovu dvoru účastnily vedle earla Tostiga také dvě největší církevní autority na severu Anglie. Církev v Yorku totiž dlouhodobě usilovala o prosazení své autority v sousední Cumbrii proti vlivům ze Skotska a prameny z počátku 12. století uvádějí, že arcibiskup Cynesige vysvětil po roce 1055 dva biskupy pro diecézi v Glasgow.³⁸⁸

Malcolmův spor o Cumbrii tak mohl být roku 1059 předložen právě Eduardovi, a jak napovídá skotský vpád do Northumbrie o dva roky později, nebyla záležitost zřejmě vyřešena ke spokojenosti skotského krále. Jeho cesta k anglosaskému dvoru však představuje zcela nový prvek v anglo-skotských vztazích, do kterých se skotský král sám aktivně zapojil a spornou záležitost se rozhodl řešit vzájemným jednáním. Vše přitom napovídá, že se jednalo o iniciativu skotské strany, neboť pokud by skotský král reagoval pouze na návrh anglosaského dvora ke společnému jednání, pak by k němu patrně došlo tak jako v předchozích případech poblíž hranic obou království v rámci oficiálního diplomatického setkání, jež by neušlo pozornosti kronikářů.

Malcolmovo tažení do Northumbrie nepřineslo roku 1061 skotskému králi větší územní zisky, Malcolm se však podle kroniky z Melrose navrátil s bohatou kořistí.³⁸⁹ V následujících letech již Malcolm v útocích nepokračoval a vyčkával buď na reakci anglosaské strany nebo případně na další vhodnou příležitost k útoku na northumbrijského earla.³⁹⁰ Na počátku ledna 1066 však Eduard Vyznavač zemřel a v Anglii okamžitě vyvstala otázka nástupnictví po zesnulém králi. Ten povolal už roku 1056 do Anglie Eduarda Æthelinga, jehož rodina se po Knutově nástupu na anglický trůn roku 1016 uchýlila do uherského exilu.³⁹¹ Přestože Eduard byl jen vzdáleným příbuzným

---

v následujících letech bojoval, lze předpokládat, že nedošlo ani k obnovení tradičních slibů skotských králů anglosaskému vládci.

³⁸⁸ WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 263. Diecéze v Glasgow byla sice oficiálně založena až ve 2. čtvrtině 12. století skotským králem Davidem, do hledáčku církevních představitelů Northumbrie se ale Glasgow jako důležité centrum Cumbrie mohlo dostat právě již v polovině 11. století, kdy pro něj byli určeni biskupové, kteří zde měli reprezentovat autoritu metropolitě z Yorku.

³⁸⁹ Kronika z Melrose, s. 54. Vzhledem k tomu, že vojenská anexe konkrétního území byla v dobových podmínkách problematická, mohlo být plenění území nástrojem, jak přimět tamní obyvatele a elity k tomu, aby svou věrnost přislíbily právě skotskému králi a vyhnuly se tím dalšímu plenění.

³⁹⁰ Krátká příležitost se naskytla na podzim roku 1065, kdy některé northumbrijské klany povstaly proti Tostigově vládě a jako nového earla si zvolily Morcara, mladšího syna zesnulého earla Mercie Ælfgara, a spolu s jeho bratrem Edwinem, který po svém otci zdědil Mercii, žádaly Eduarda o udělení Northumbrie Morcarovi. Eduard se nakonec podřídil požadavkům vzbouřenců, a když se Tostig odmítl Northumbrie vzdát, byl odsouzen ke ztrátě majetku a vyhnanství. Rychlá výměna earlů v Northumbrii však nakonec neposkytla skotskému králi dostatek času k novému tažení, a tak Malcolm III. nadále vyčkával, jak se bude situace vyvíjet. Srov. Anglosaská kronika, s. 169–171; Jan z Worcesteru, s. 223–224; AIRD, William M. Tostig, earl of Northumbria. In: *Oxford Dictionary of National Biography*. 2004 [cit. 2021–4–26]. Dostupné na <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/27571>.

³⁹¹ Jan z Worcesteru, s. 215. Eduard Ætheling byl synem nevlastního bratra Eduarda Vyznavače, Edmunda Ironsida, a navzdory vzdálenému příbuzenství byl v této době jeho nejbližším pokrevním příbuzným

anglosaského krále, jeho přízvisko Ætheling naznačuje, že jej sám Eduard mohl označit za svého nástupce anebo byl takto přinejmenším chápán.³⁹² Eduard Ætheling však nedlouho po svém návratu do Anglie zemřel, a i když po sobě zanechal malého syna Edgara, anglosaský král zřejmě o jeho nástupnictví reálně neuvažoval, přestože i Edgarovi pozdější prameny přiznávají přízvisko Ætheling.³⁹³ Jeho nástupcem se naopak stal Harold Godwinsson, mocný earl z Wessexu a Herefordu, který měl širokou podporu nobility a požíval podpory starého krále, a anglosaský witenagemot jej záhy po Eduardově smrti zvolil králem.³⁹⁴

Dalším pretendentem anglosaského trůnu byl ovšem normanský vévoda Vilém, jehož měl Eduard údajně v oblibě a který roku 1051 osobně navštívil Anglii a od samotného Eduarda měl v době jeho sporu s earlem Godwinem a jeho syny získat příslib nástupnictví.³⁹⁵ O anglický trůn usiloval také norský král Harald Hardrada, jenž svá práva odvozoval od nástupnické dohody svého předchůdce krále Magnuse se synem Knuta Velikého Hardaknutem.³⁹⁶ Harold se tak nacházel v nesnadném postavení. Musel čelit nárokům

---

v mužské linii a tedy potenciálně nejvhodnějším nástupcem na anglickém trůnu, srov. CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 67; WALKER, *The Normans in Britain*, s. 4. Soudobá anglosaská kronika sice zmiňuje návrat Eduarda Æthelunga do Anglie, neuvádí však jeho bližší okolnosti, srov. Anglosaská kronika, s. 165.

³⁹² Přídomek Ætheling znamenal ve staré angličtině *urozený původ*, nicméně od 10. století byl používán výlučně v rámci vládnoucí dynastie pro blízké příbuzné a potenciální následníky anglosaského krále, viz CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 67.

³⁹³ Přestože pozdější prameny mu také přiznávají přízvisko Ætheling, Edgarovi bylo v době otcovy smrti jen pár let a v Anglii nedisponoval dostatečným mocenským zázemím ani podporou, srov. WALKER, *The Normans in Britain*, s. 4. Jan z Worcesteru se kupříkladu o malém Edgarovi až do nástupu Viléma Dobyvatele na anglický trůn vůbec nezmiňuje, a to ani v okamžiku, kdy líčí návrat jeho otce Eduarda Æthelunga do Anglie roku 1056. Vilém z Malmesbury zmiňuje malého Edgara až v souvislosti se smrtí Harolda v bitvě u Hastingsu, kdy byl některými členy anglosaského dvora zvolen králem, viz HARDY, Thomas Duffus (ed.). *Willelmi Malmesbiriensis monachi Gesta regum Anglorum atque Historia novella*. Vol. II., London 1840 (dále jako Vilém z Malmesbury, vol. II.), s. 421.

³⁹⁴ Soudobá Anglosaská kronika uvádí, že Harold byl pro své schopnosti a širokou podporu určen samotným Eduardem jako jeho nástupce, viz Anglosaská kronika, s. 171. Jan z Worcesteru Harolda při této příležitosti příležitostně označuje termínem *subregulus* a naznačuje tak jeho faktickou moc na sklonku Eduardova života, srov. Jan z Worcesteru, s. 224.

³⁹⁵ V té době ještě Eduard Vyznavač nevěděl o existenci svého příbuzného Eduarda Æthelunga, jehož teprve roku 1056 povolal do Anglie. Vilém z Malmesbury ale uvádí, že svým nástupcem ustanovil Eduard Vyznavač normanského vévodu Viléma až po smrti Eduarda Æthelunga, neboť Vilém byl bratrem Eduardovy matky Emmy Normanské a tím pádem Eduardovým dalším pokrevním příbuzným. Jak ale Vilém ve shodě s dalšími prameny uvádí, ihned po Eduardově smrti se jeho dědicem prohlásil Harold a s přispěním svých podporovatelů dosáhl své volby králem, viz Vilém z Malmesbury, s. 382–385. Samotná Anglosaská kronika o jakýchkoli nárocích Viléma Dobyvatele na anglický trůn pochopitelně zcela mlčí.

³⁹⁶ Roku 1038 byla mezi norským králem Magnusem a dánským Hardaknutem, který usiloval po smrti svého otce Knuta o anglický trůn, uzavřena dohoda, podle níž se po smrti jednoho z panovníků měl druhý stát jeho následníkem. Ačkoli tato dohoda byla uzavřena v době, kdy ještě Hardaknut nebyl králem Anglie, vztahoval Harald Hardrada jako Magnusův nástupce své nároky z této dohody vyplývající také na anglický trůn, jenž Hardaknutovi posléze připadl, srov. WALKER, *The Normans in Britain*, s. 5.

Viléma a Haralda, v exilu proti němu intrikoval z Northumbrie vyhnaný Tostig a v Anglii musel spoléhat na křehké spojenectví s mocnými early Edwinem a Morcarem.³⁹⁷

Nejprve zaútočil Tostig, který se s pomocí svého švagra, flanderského hraběte Balduina, vylodil v květnu roku 1066 na ostrově Wight a začal plenit jihoanglické pobřeží, poté byl ale nucen stáhnout se před Haroldovou flotilou na severovýchod Anglie, kde utrpěl drtivou porážku ve střetu s early Edwinem s Morcarem.³⁹⁸ Útočiště našel ve Skotsku, odkud vyjednával s norským králem Haraldem Hardradou, jenž v té době chystal invazi do Anglie.³⁹⁹ Skotský král byl tak do těchto plánů zřejmě zasvěcen. Jeho manželka Ingibjörg byla vdovou po orknejském jarlu Þórfinnovi a její dva synové vládli nyní společně na Orknejských ostrovech.⁴⁰⁰ Ingibjörg byla zároveň sestřenicí Haraldovy manželky, a i když tato skutečnost nijak nezakládala vzájemné spojenectví, Malcolmova politická orientace na Orkneje a snaha o mírové vztahy s Nory na severu Skotska napovídá, že skotský král mohl být do plánů invaze zapojen a z případného Haraldova úspěchu mohl také těžit a činit si naděje na sporné území Cumbrie či připojení dalších částí severní Northumbrie ke svému království.

V srpnu 1066 vyplul norský král Harald k Orknejským ostrovům, odkud zamířil podél skotského pobřeží k ústí řeky Forth, kde se v Dunfermline setkal s Tostigem a patrně i se skotským králem. Přestože následujícího tažení se osobně neúčastnil, velmi pravděpodobně poskytl Malcolm III. norskému králi svou podporu.⁴⁰¹ Poblíž Yorku dosáhl Harald rozhodujícího vítězství nad vojskem Edwina a Morcara, avšak nečekaný příchod krále Haralda, který ještě krátce předtím na opačném konci Anglie očekával invazi normanského vévody Viléma, Nory zaskočil a v bitvě u Stamford Bridge našel smrt jak Tostig, tak i Harald Hardrada.⁴⁰² Tři dny nato, 28. září 1066, se na jihu Anglie vylodil vévoda Vilém a donutil Haralda urychleně zamířit zpátky na jih, kde se spolu 14. října oba protivníci střetli.⁴⁰³ Po celodenním boji bylo vyčerpané anglosaské vojsko nakonec poraženo a sám Harold byl nalezen mezi padlými. Vilém tím sice potvrdil svůj nárok na anglický trůn, ale první léta

---

³⁹⁷ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 67; WALKER, *The Normans in Britain*, s. 4.

³⁹⁸ Anglosaská kronika, s. 172–175; Jan z Worcesteru, s. 225–226.

³⁹⁹ ANDERSON, Alan Orr. *Early Sources of Scottish History*. Vol. II., Edinburgh 1922, s. 11–17.

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 4–6; DUNCAN, *Scotland*, s. 118.

⁴⁰¹ DUNCAN, *Scotland*, s. 118. Dunfermline bylo královským opatstvím a výběr tohoto místa svědčí o možné přítomnosti skotského krále na tomto setkání. Lze tedy předpokládat, že norskému králi se ze strany Skotů dostalo jisté podpory, ať již politické, vojenské či materiální.

⁴⁰² Anglosaská kronika, s. 172, 176; Jan z Worcesteru, s. 226–227; Vilém z Malmesbury, s. 386–387.

⁴⁰³ WALKER, *The Normans in Britain*, s. 7. Atmosféru bitvy na základě svědectví Anglosaské kroniky podmanivě zachytil kronikář Jindřich z Huntingdonu, viz Jindřich z Huntingdonu, s. 203–204; Anglosaská kronika, s. 173–174.

jeho vlády se nesla ve znamení četných povstání napříč celou zemí. Jedno z nejnebezpečnějších ohnisek odporu vůči normanské vládě přitom představovala Northumbrie. Tamní anglo-dánské elity měly blíže k nárokům norských a dánských králů a Vilémovi odpůrci často nacházeli útočiště právě v sousedním Skotsku.

Roku 1068 se pod ochranu skotského krále uchýlil také Edgar Ætheling se svou rodinou. Kromě pohostinnosti svého dvora však Malcolm III. anglosaským uprchlíkům žádnou konkrétní pomoc nenabídl a vůči povstaleckým snahám byl evidentně opatrný. Když následujícího roku 1069 vypuklo v Northumbrii povstání proti normanské nadvládě, opustil proto Edgar skotský dvůr, aby se k povstání připojil a stanul v jeho čele.⁴⁰⁴ Po prvotním úspěchu a dobytí Yorku, kde byl Edgar prohlášen svými podporovateli králem, přišla však od Viléma Dobyvatele rychlá odpověď, která pro povstalce znamenala tvrdou porážku, a Edgar musel znovu vyhledat útočiště ve Skotsku. Avšak ani tehdy tam nesetřval dlouho.

Čerstvý vítr do skleslých plachet poraženého povstání vnesl ještě téhož roku příjezd dánského krále Svena Estridssona do Northumbrie, kde se s ním spojily odbojné elity v čele s Edgarem.⁴⁰⁵ Ani tehdy na sebe Vilémova reakce nenechala dlouho čekat a poté, co vyplatil dánského krále, zakročil Vilém počátkem roku 1070 tvrdě proti northumbrijským povstalcům. Kronikář Orderik Vitalis zaznamenává, že šlo o dosud nejkrutější Vilémův čin, a Jan z Worcesteru ve své kronice živě popisuje, jak Vilémovo vojsko proměnilo severní Anglii ve zpustošenou zem.⁴⁰⁶ Po Vilémově tvrdém zásahu v Northumbrii řada poražených povstalců včetně Edgara Æthelunga opět vyhledala útočiště za hranicemi Skotska.⁴⁰⁷

Teprve v tom okamžiku se skotský král odhodlal k úderu. Využil přitom skutečnosti, že Vilém Dobyvatel se s vojskem vrátil na jih a Northumbrie, která právě naplno okusila jeho hněv, nebyla připravena na další útok. Její earl Gospatrick se navíc sám přidal k povstalcům a svůj úřad tak dočasně ztratil.⁴⁰⁸ Země postrádající svého earla byla pro skotského krále snadným cílem a Symeon z Durhamu popisuje až s podivuhodným naturalismem brutalitu

---

⁴⁰⁴ Anglosaská kronika, s. 181; WALKER, *The Normans in Britain*, s. 26.

⁴⁰⁵ Anglosaská kronika, s. 182; Jan z Worcesteru, vol. II., s. 3; WALKER, *The Normans in Britain*, s. 27.

⁴⁰⁶ FORESTER, Thomas (ed.). *The Ecclesiastical History of England and Normandy by Ordericus Vitalis*. Vol. II. London 1854 (dále jen Ordericus Vitalis), s. 28; Jan z Worcesteru, vol. II., s. 4; WALKER, *The Normans in Britain*, s. 27–28; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 77. Vilém pustošil země svých odpůrců, aby je tak připravil o veškeré zásoby, prostředky a podporu. Jeho vojska zpustošila Northumbrii a vyvolala vlnu hladomoru.

⁴⁰⁷ Kronika z Melrose, s. 55.

⁴⁰⁸ Symeon z Durhamu uvádí, že úřad northumbrijského earla Gospatrick posléze získal od Viléma nazpět, musel si jej však od krále znovu zakoupit, viz Symeon z Durhamu, s. 87. Po Vilémovu zásahu v Northumbrii tak úřad northumbrijského earla zůstal nějakou dobu neobsazen.

skotských útoků, které vedly k dalšímu pustošení země a zisku velkého množství kořisti a otroků.⁴⁰⁹

Podle Symeona odpověděl Gospatrick na Malcolmův útok stejně tvrdým vpádem do skotské Cumbrie. Symeonova zmínka o boji v Cumbrii je přitom velmi zajímavá, protože Symeon k ní vzápětí dodává, že Cumbrie byla v té době pod nadvládou Malcolma, ovšem skotský král ji prý nedržel po právu, ale pouze díky tomu, že si ji násilím podřídil.⁴¹⁰ Protože severní část Cumbrie byla od Mac Bethových dob trvalou součástí Skotska, musel mít Symeon na mysli anglickou Cumbrii, tedy území na jih od zálivu Solway, kterého se týkal Malcolmův spor s Eduardem Vyznavačem. Ze Symeonova líčení také vyplývá, že když Malcolm vytáhl roku 1070 do Northumbrie, operovalo skotské vojsko právě v této oblasti, a Malcolm tak Cumbrii v tomto období zřejmě ovládl.⁴¹¹ Zůstává ovšem otázkou, jak dlouho skotská držba anglické Cumbrie přetrvala Malcomův návrat do Skotska a zda se s absencí jeho vojska později nenavrátila pod northumbrijskou nadvládu.⁴¹²

Nový politický kurz potvrdil Malcolm III. ještě téhož roku svým sňatkem s Edgarovou starší sestrou Markétou.⁴¹³ Manželství skotského krále s příslušnicí dynastie anglosaských králů spolu s jeho útokem do Cumbrie a skutečností, že Skotsko sloužilo v té době jako útočiště pro řadu odpůrců normanské vlády, představovaly pro Viléma Dobývatele vážné varování. Zatímco ve Wallesu probíhala kontinuální válka normanské šlechty s keltskými vládci už od roku 1066 a teoretický nárok svých anglosaských předchůdců na nadvládu nad Wallesem tak Vilém postupně přeměňoval ve skutečnost, Skotsko zůstávalo nezávislou

---

⁴⁰⁹ Tamtéž, s. 87–88.

⁴¹⁰ „*Erat enim eo tempore Cumbreland sub regis Malcolmi dominio, non jure possessa sed violenter subjugata.*“ Tamtéž, s. 87.

⁴¹¹ Následným odvetným vpádem právě do Cumbrie, jak jej líčí Symeon, mohl Gospatrick sledovat znovuzískání tohoto území. Podle některých pramenů vedl Gospatrickům protiúder skotského krále k dalšímu tažení na jih, zatímco podle Symeona z Durhamu či kroniky z Melrose se Malcolm do Skotska po svém útoku na Cumbrii vůbec nevrátil a v době, kdy Gospatrick plenil v odvěť Cumbrii, Malcolm nadále operoval v Northumbrii. Zatímco kronika z Melrose zaznamenává k roku 1070 pouze jeden Malcolmův vpád do Cumbrie, kronika z Carlisle uvádí, že v odpovědi na Gospatrickovu odvetu Malcolm svůj útok do Cumbrie ještě zopakoval. Marianus Scottus k tomu ve své kronice dodává, že v Malcolmově vojsku byli kromě samotných Skotů přítomni také Francouzi, jimiž mohl být na mysli právě normanské emigranty, kteří před Vilémem utekli do Skotska, srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 23; Symeon z Durhamu, s. 87–88.

⁴¹² Dosavadní skotská taktika plenění a pustošení měla přimět místní obyvatelstvo k podřízení skotskému vládci, ten ale dosud nezaváděl oproti normanské vládě v Anglii žádné mechanismy, jimiž by držbu nově získaného území zajistil.

⁴¹³ Kronika z Melrose, s. 55. Symeon z Durhamu píše, že Malcolm se s Edgarovou sestrou Markétou poprvé setkal právě roku 1070 během svého plenění Cumbrie v Jarrow, kde se dozvěděl, že v přístavu kotví loď Edgara Æthelinga a jeho rodiny, kteří byli na cestě do Skotska, aby u Malcolma našli útočiště, viz Symeon z Durhamu, s. 87. Pouze Orderik Vitalis líčí ve své kronice romantický příběh o tom, jak Malcolm zahořel láskou k mladičké Markétě již při své návštěvě anglosaského dvora Eduarda Vyznavače roku 1059, srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 15–16; DUNCAN, *The Kingship of the Scots*, s. 41.

silou na severu Británie. Když navíc Vilém roku 1071 definitivně zbavil Gospatricka jeho úřadu northumbrijského earla, našel bývalý Malcolmův nepřítel útočiště právě u jeho dvora.⁴¹⁴

K zásahu vůči skotskému sousedovi přistoupil Vilém roku 1072, kdy v čele vojska vyrazil na sever, překročil řeku Tweed a vpadl do skotského Lothianu, odkud táhl dál až do samotného srdce skotského království. Malcolm se rozhodl Vilémovi nevzdorovat a nakonec se s ním setkal u vsi Abernethy v Perthshiru jižně od Scone, tradičního místa korunovací skotských vládců. Abernethy si dodnes uchovalo ráz malé a nijak významné obce, List piktských králů ovšem uvádí, že již kolem roku 600 zde piktský král Necton založil opatství, a skotský kronikář počátku 15. století Walter Bower píše, že podle kroniky zdejšího kláštera bylo Abernethy hlavním sídlem biskupa piktského království. Současné bádání má za to, že Abernethy tak mohlo být důležitým centrem piktské církve a sídlem biskupů, a to nejpozději do konce 11. století, kdy tuto roli převzalo St Andrews.⁴¹⁵ Abernethy tak mohlo sloužit jako vhodné místo k setkání skotského a anglického vládce, zároveň to ale značí, že Vilémovo vojsko roku 1072 proniklo skutečně hluboko na skotské území.

O Vilémově tažení nás v první řadě informuje Anglosaská kronika v soudobé verzi D: „*Toho roku vytáhl král Vilém s námořní i pěší silou do Skotska a pobřeží té země loděmi obklíčil, zatímco sám s pozemním vojskem táhl dál přes brod*⁴¹⁶, ale nenašel zde nic, co by

---

⁴¹⁴ Roku 1071 došlo k vážné roztržce mezi králem a early Edwinem a Morcarem, kteří se zatím drželi stranou probíhajících rebelií, ale Vilém je pro jistotu držel pod dohledem u svého dvora. Edwin před Vilém uprchl na sever, nejspíš proto, aby vyhledal útočiště ve Skotsku, Morcar naopak zamířil na východ a přidal se k místnímu povstání Herewarda Vyhnance v Ely. Zatímco sám Hereward po dobytí města Normany uprchl, aby se posléze proměnil v legendu, Morcar byl zajat a uvězněn. Jeho bratr Edwin pak do Skotska nikdy nedorazil a cestou byl buď dopaden, či zabit svými muži, viz CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 78; WALKER, *The Normans in Britain*, s. 29; Anglosaská kronika, s. 186–187; THORPE, Benjamin (ed.). *Florentii Wigorniensis Monachi Chronicon ex Chronicis*. Vol. II., London 1849 (dále jen Jan z Worcesteru, vol. II.), s. 8–9. Teprve v důsledku těchto událostí Vilém přikročil k nahrazení anglosaských elit na důležitých postech svými normanskými věrnými a púdu řady těch, kteří se podíleli na dosavadních povstáních proti jeho vládě, zabavil a udělal ji v léno svým podporovatelům. Roku 1072 tímto způsobem zbavil úřadu earla z Northumbrie také Gospatricka, viz CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 78–79; WALKER, *The Normans in Britain*, s. 28–29.

⁴¹⁵ FRASER, *From Caledonia to Pictland*, s. 228; WOOLF, *From Pictland to Alba*, s. 135.

⁴¹⁶ Bohužel ani jedna z verzí Anglosaské kroniky nespécifikuje, o jaký brod se jednalo. V první řadě by se mohlo jednat o brod přes řeku Tweed, která vytyčovala hranice Lothianu, jenž byl pod skotskou nadvládou, avšak daleko spíš se jednalo o řeku Forth, protože teprve území na sever od tohoto toku bylo v té době považováno za samotné skotské království, srov. MOLYNEAUX, *The Origins of the English Kingdom*, s. 42–43. Ve starších překladech kroniky se nicméně objevuje varianta překladu s řekou Tweed, srov. *The Saxon Chronicle*, s. 277.

mu přineslo bohatství či slávu.⁴¹⁷ A král Malcolm přišel, uzavřel s králem Vilémem mír, stal se jeho mužem a předal mu rukojmí a nato [Vilém] s celým svým vojskem odtáhl.⁴¹⁸ Jan z Worcesteru, který se tradičně drží původního textu Anglosaské kroniky, popisuje tuto událost s odstupem čtyř desetiletí následovně: „Po svátku Nanebevzetí Panny Marie [15. srpna] král Anglů Vilém (...) vytáhl s vojskem jízdy i lodí do Skotska, aby jej podrídil své vládě. Král Skotů Malcolm se s ním setkal v místě zvaném Abernethy a stal se jeho mužem.“⁴¹⁹ K textu Anglosaské kroniky zde Jan z Worcesteru doplňuje přesné datum, kdy Vilém vytáhl do Skotska, a také místo jeho setkání se skotským králem v Abernethy, k němuž mohlo dojít přibližně v půli září roku 1072.⁴²⁰ Informaci Anglosaské kroniky, že se Malcolm stal Vilémovým mužem, Jan do latiny překládá formulací *homo suus devenit*. Jan při jejím použití vycházel z původního staroanglického znění příslušné pasáže kroniky a k jejímu překladu využil formulace vztahující se k obdobnému aktu své doby, tím ovšem celému rituálu přidal význam nový, implikující již existenci vazalského vztahu.⁴²¹

Zatímco vnější podoba rituálu je poměrně stabilní, jeho významový obsah je více proměnlivý. K rekonstrukci skutečné podstaty vzájemného vztahu Malcolma a Viléma je proto třeba se primárně zaměřit na to, jakým způsobem mohl nahlížet vztah obou králů anglosaský kronikář. Ten zaznamenal průběh celé události konvenčním jazykem a k vyjádření vztahu mezi anglickým a skotským panovníkem použil formulaci *wæs his man*, tedy že Malcolm byl, respektive se stal Vilémovým mužem. Pro situaci v 10. století se s tímto druhem osobního pouta v rámci anglo-skotského vztahu ještě nesetkáváme, ale již k

---

⁴¹⁷ Doslova se v kronice uvádí: „*he þær naht ne funde þæs þe heom þe betere wære*“. Staroanglické substantivum *naht* znamená *nic* nebo *bezceňnou věc*, a doslovně je tak možné celou větu přeložit tak, že Vilém ve Skotsku „*venašel nic hodnotného, díky čemu by se stal lepším*“.

⁴¹⁸ „*Her Wyllelm kyng lædde scypferde 7 landfyrde to Scotlande, 7 þæt land on þa sæhealfe mid scypum ymblæg, 7 him sylf mid his landfyrde ferde inn ofer þæt wæð, 7 he þær naht ne funde þæs þe heom þe betere wære, 7 Malcolm cyngc com 7 gryðode wið Wyllelm cyngc, 7 wæs his man, 7 him gyslas salde, 7 he syððan ham gewende mid ealre his fyrde.*“ Manuscript D: Cotton Tiberius B.iv [1073], dostupné online na <http://asc.jebbo.co.uk/d/d-L.html> [17.4.2021]. Přeloženo autorem s přihlédnutím k anglickému překladu Anglosaské kroniky, viz Anglosaská kronika, s. 187. Líčení této události ve verzi D bylo poté přežato autorem verze E, kde se objevuje v takřka zcela shodném znění, srov. Manuscript E: Bodleian MS Laud 636 [1072], dostupné online na <http://asc.jebbo.co.uk/e/e-L.html> [17.4.2021].

⁴¹⁹ „*Post Assumptionem S. Mariae [15 Aug.] rex Anglorum Willelmus, habens in comitatu suo Edricum, cognomento Silvaticum, cum navali et equestri exercitu Scottiam profectus est, ut eam suae ditioni subjugaret; cui rex Scottorum Malcolmus, in loco qui dicitur Abernithici, occurrit, et homo suus devenit.*“ Jan z Worcesteru, vol. II., s. 9.

⁴²⁰ Tyto informace poté přebírá jak kronika z Melrose, tak Symeon z Durhamu, včetně doslovné citace Janova textu, podle níž se Malcolm stal Vilémovým člověkem [*homo suus devenit*], srov. kronika z Melrose, s. 56; Symeon z Durhamu, s. 89.

⁴²¹ K totožnému závěru došel ve své monografii také Richard Oram, srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 17. Ten také interpretuje text Anglosaské kroniky jako uzavření míru a tradiční podřízení skotského krále anglosaskému vládci, dochází však k závěru, že Jan z Worcesteru chápal znění Anglosaské kroniky právě již ve smyslu složení vazalského slibu.

roku 1031 se z Anglosaské kroniky dozvídáme, že se Malcolm II. stal mužem Knuta Velikého, a to patrně rituálem vložení rukou do rukou anglosaského krále.⁴²²

Situace, za níž Vilém Dobyvatel vytáhl roku 1072 do Skotska, odpovídá v řadě ohledů stavu v roce 1031. Podobně jako Knut se Vilém vydal za skotským králem, aby jej podřídil své autoritě a stabilizoval svůj vztah s Malcolmem III. a zajistil tím bezpečí na severní hranici svého království. Dosáhl toho jasnou demonstrací své síly, již přiměl skotského krále, aby uznal nejen jeho vojenskou převahu, ale také nerovné postavení vůči anglonormanskému vládci. Vilém v tomto směru navázal na odkaz svých anglosaských předchůdců a ideu nadvlády nad celou Británií. Ta byla snáze uplatnitelná vůči sousednímu Walesu než vzdálenému Skotsku, Vilém ale přesto přinutil Malcolma III., aby vstoupil do osobního svazku s anglickým králem, ve veřejném rituálu se mu podřídil a zavázal svou věrností. O konkrétní podobě tohoto rituálu nyní sice informováni nejsme, lze se však přiklonit k tomu, že mohl proběhnout obdobnou formou jako roku 1031, tak aby zdůrazňoval osobní vztah s Malcolmem a Vilémovo nadřazené postavení v něm, a to bezpochyby za přítomnosti vojsk obou stran a účasti nejvýznamnějších mužů v doprovodu obou králů.

Následující vývoj anglo-skotského vztahu však naznačuje, že navzdory etablovanému lennímu vztahům byl mezi oběma vládci založen svazek, který měl nadále svou podstatou upevňovat postavení anglonormanských králů vůči jejich skotským sousedům zakládající se tradičně na skotském respektu a spojenectví, a Vilémův přístup ke skotskému králi v následujících letech nejeví žádné známky toho, že by mezi oběma vládci byl založen vztah na principu vazalství. Pozdější události z roku 1093 popsané dále naopak odhalují konflikt, který vznikl, jakmile se anglická strana pokusila principy vazalství na anglo-skotský vztah uplatňovat. Malcolm tak roku 1072 uznal Vilémovo nadřazené postavení jako nejvyšší autority v Británii a měl mu zachovávat věrnost, která obnášela tradiční udržování míru a společnou obranu před nepřáteli anglického krále, aniž by se však celý akt stával prostředkem Vilémovy nadvlády nad Skotskem. Podstatou změny v anglo-skotském vztahu, kterou ovšem založil již Knut, bylo právě opakované uznání, že vzájemné postavení obou vládců již není horizontální, ale že anglický vládce stojí nad skotským králem.

Jan z Worcesteru psal svou kroniku s více než čtyřicetiletým odstupem od popisované události v době, kdy se v Anglii již etabloval lenní systém, a když tedy hledal způsob, jakým popsat akt, jímž se měl Malcolm stát Vilémovým mužem tak, aby bylo čtenáři

---

⁴²² „(...) *Scotta cyng eode him on hand, 7 wearð his man.*“ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 290.

zřejmé, co se v Abernethy odehrálo, zvolil formulaci, která vystihovala soudobý rituál, jímž se dotyčný stával mužem protistrany, avšak jeho obsah byl v Janově době již významově posunut do roviny vazalského vztahu, jímž se dotyčný stal mužem protistrany ve smyslu věrnosti a služby, jež byly založeny na rituálním odevzdání se svému pánu. Původní text Anglosaské kroniky nicméně takovému charakteru vzájemného vztahu nenapovídá a spíše implikuje, že toto setkání navázalo na vztah založený mezi Knutem a Malcolmovým dědem Malcolmem II. Vilém vůči skotskému králi evidentně neuplatňoval žádný nový požadavek, který by již nevznegli jeho anglosaští předchůdci, jeho dvůr nicméně dovedl s principy skotského podřízení anglosaským králům dále pracovat a postupem času se na něj pokusil aplikovat zásady rozvíjejícího se lenního práva a tímto způsobem jej postupně včlenit do systému lenních vztahů, na nichž se zakládala normanská společnost. Tato skutečnost se ovšem začala projevat až mnohem později na sklonku Malcolmova života.

Interpretace sdělení Anglosaské kroniky k setkání Malcolma s Vilémem roku 1072 jako založení vazalského vztahu mezi oběma vládci by tak byla nepochopením způsobu, jakým anglosaský analista pojímal a popisoval soudobé společenské vztahy. Někteří badatelé přesto považovali formulaci Anglosaské kroniky s ohledem na její překlad u Jana z Worcesteru právě za doklad složení vazalského slibu skotského krále.⁴²³ Nic však nenavádí tomu, že by v Abernethy byly překročeny hranice toho, co mohlo být v dosavadních anglo-skotských vztazích považováno za obvyklé a ze strany anglického krále za oprávněně nárokovatelné. Přestože skotský panovník v následujících letech udržoval s Vilémem mírové vztahy, nesvědčí to nutně o tom, že by Malcolm III. vnímal sebe sama jako vazala anglického krále, ale naopak to odpovídá spíše obnově spojenectví a závazku spolupráce a věrnosti, který Malcolm s Vilémem uzavřel, když se stal jeho mužem.

Podle Alice Sheppard, docentky angličtiny a srovnávací literatury na Pensylvánské státní univerzitě, je to ovšem právě verze D Anglosaské kroniky, jejíž text implikuje, že Malcolm III. byl v době jednání v Abernethy významně ovlivněn svou anglosaskou manželkou Markétou a pojetím vazalů u anglosaského dvora a vztah s Vilémem tak údajně nahlížel již lenní perspektivou jako vztah vazala vůči pánu.⁴²⁴ Anglosaský analista skutečně líčí, jak v Anglii došlo po nástupu Viléma Dobyvatele na trůn ke krizi dosavadního systému pout a vazeb mezi králem a jeho elitami, byť ta se začínala projevovat již za života Eduarda Vyznavače. Vilém, který tento systém podle autora kroniky

---

⁴²³ SHEPPARD, Alice. *Families of the King: Writing Identity in the Anglo-Saxon Chronicle*. Toronto 2004, s. 136; DUNCAN, Scotland, s. 120; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 17.

⁴²⁴ SHEPPARD, *Families of the King*, s. 136–137.

nerespektoval, se s elitami země dostal brzy do konfliktu, jenž se vyznačoval především porušováním věrnosti a závazků vůči králi na straně jedné a naopak nedodržováním králových slibů a povinností vůči jeho elitám a lidem na straně druhé.⁴²⁵ Do protikladu k tomuto dění je naopak postavena situace ve Skotsku, jehož král věrně respektuje své závazky vůči anglickému vládci a je tak kronikářem umístěn do určitého kontrastu vůči Vilémovi.

Volba skotského krále jako určitého příkladu, z něž se měl Vilém poučit a napravit, aby se mohl stát dobrým králem, nám ovšem o skutečném stavu politické kultury u skotského dvora mnoho neříká. Skotský král byl ve skutečnosti jediným z vládců v Británii, jenž mohl kronikáři za takový vzor posloužit. Velští králové se nacházeli v daleko více podřízeném postavení vůči anglosaským panovníkům a neoplývali takovou mocí, ani prestiží a skotský král tak byl mnohem vhodnějším protipólem novému anglickému vládci, byť o jeho smyslu pro čest a dodržování přísah, jež mu kronikář přiřkl, svědčí ve skutečnosti pouze mír, který v té době s Vilémem udržoval. V podání Anglosaské kroniky za tímto stavem ve skotském království ovšem stála královna Markéta, která k němu měla přinést feudální kulturu anglosaského dvora a jeho hodnotový systém založený na vzájemných povinnostech krále a jeho vazalů a prostředí skotského dvora celkově povznést a civilizovat.⁴²⁶ Hodnotový systém anglosaského dvora je tak v tomto podání zachován prostřednictvím královny Markéty ve Skotsku. Právě to byl pro anglosaského kronikáře cíl, který svým vyprávěním sledoval a k němuž chtěl dospět, a o skutečném stavu u skotského dvora tak mnoho nevypráví.⁴²⁷ Vliv královny Markéty i dalších příslušníků anglosaské nobility na proměnu

---

⁴²⁵ Tamtéž, s. 135.

⁴²⁶ Anglosaská kronika, s. 179–180. V líčení analisty skotský král a jeho muži připomínali při příchodu Markéty ke skotskému dvoru svými způsoby spíš pohany než křesťany, ale pod královniným vlivem se skotský panovník přerodil v pravého křesťanského krále, zbavil se špatných zvyků a stal se moudrým mužem. Podobné líčení pak přináší při popisu Markétina sňatku s Malcolmem III. také Symeon z Durhamu, srov. Symeon z Durhamu, s. 88.

⁴²⁷ Díky svému anglosaskému královskému původu přitahovala Markéta ve Skotsku pozornost již za svého života. Přestože pro svou osobní zbožnost byla kanonizována až roku 1250, její životopisec Turgot, biskup ze St Andrews, vylíčil Markétu již nedlouho po její smrti jako velice zbožnou ženu, která měla významný vliv na svého manžela, stejně jako na reformu skotské církve, je ovšem třeba počítat, že její skutečný vliv na skotskou společnost zůstával omezený. Recepce anglosaského dědictví skrze osobu Markéty se nicméně zřetelně projevila tím, že její potomci s Malcolmem obdrželi všichni anglosaská jména Markétiných předků a nikoli tradiční keltská jména z Malcolmova rodu. To vedlo některé autory k domněnce, že Malcolm mohl uvažovat o jejich potenciálním nástupnictví v Anglii. Anglosaská jména upomínající na členy vládnoucího rodu by jim totiž mohla zajistit přijatelnost ze strany anglosaských elit a v případě, že by Edgar Ætheling se svými nároky na anglický trůn uspěl, ale zůstal by bez dědiců, nebo by jiným způsobem skončila dosavadní normanská vláda, stali by se nejbližšími pokrevními dědici Eduarda Vyznavače synové Malcolma a Markéty. Střízlivějším vysvětlením je však dle mého názoru skutečnost, že se jednalo právě o důsledek určité kulturní reorientace, jež získala svůj odraz ve jménech Markétiných synů. V následujících letech Malcolm nijak aktivně nepodporoval další snahy o svržení normanské vlády a pokud o této možnosti přeci jen uvažoval, pak jeho naděje padly s neúspěchem povstání earlů v roce 1075, srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 29.

skotského dvora a církve byl značně omezený, a přestože nelze pominout, že do Skotska přicházely v této době nové vlivy, které zanechaly svůj odraz v dalším vývoji, je třeba počítat s jejich recepcí v dlouhodobější perspektivě.⁴²⁸ Z textu Anglosaské kroniky tak nelze jednoznačně vyvozovat, že by Malcolm nahlížel své postavení jako vazala anglického vládce. Anglosaský analista staví své vyprávění za zcela jiným účelem a se samotným konceptem vazalství v něm ani neoperuje. Tradičním závazkům plynoucím ze svého postavení Vilémova muže, jímž se v Abernethy stal, Malcolm nicméně dostál a s anglickým králem udržoval mír.

Právě tak vykreslil Malcolma III. ve své kronice Vilém z Malmesbury. Ačkoli přímo nezmiňuje anglické tažení do Skotska, jeho popis evidentně vystihuje situaci, která bezprostředně následovala: „*Král Malcolm se vzdal, aniž by dosáhl dohody, a po celý Vilémův čas se jeho život odehrával za nejistých a často porušovaných dohod. Za vlády Vilémova syna Viléma byl stejným způsobem napadán, ale klamnými přísahami odvrátil krále od jeho konání.*“⁴²⁹ Až na události na sklonku svého života byl tak Malcolm, v protikladu k Vilému Dobývateři a jeho nástupci, právě tím, kdo respektoval své závazky vyplývající z jeho vztahu k anglickému králi. Ani v tomto případě však kronikář nijak neoperuje s konceptem vazalství a popisovaný vztah Malcolma k Vilému Dobývateři a jeho nástupci nemusí být chápán jako vztah vazala vůči pánovi. Cílem Viléma z Malmesbury je po vzoru anglosaského analisty zdůraznění kvalit skotského krále, které ani nemusely odpovídat skutečnosti, avšak sloužily jako protiklad k tomu, jakým způsobem si počínal Vilém v Anglii, a zdůrazňovaly tak moudrost vládce, který své závazky dodržoval. Ovšem ani mír ze strany skotského krále netrval věčně.

---

⁴²⁸ Součástí těchto změn byla postupná imigrace anglonormanských elit i osadníků, s nimiž do Skotska přicházel feudální systém a církevní reforma, srov. CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 122–123; POOLE, Austin L. *From Domesday Book to Magna Carta: 1087–1216*. Oxford 1955, s. 267. Anglonormanská šlechta v průběhu následujících desetiletí postupně obsazovala důležité pozice u dvora i ve významných církevních institucích, a vojenské kontingenty vysílané na základě jejich lenních povinností začaly představovat jádro královského vojska. V jižním Skotsku, kde tato šlechta získávala nejvíce lén, postupně rostla síť kamenných hradů tvořících oporu nového systému, a přestože staré keltské elity zůstávaly i nadále základním pilířem stability královské moci, pokud chtěly uplatňovat přímý vliv na krále, musely postupně přijmout měnící se kulturu jeho dvora, viz BROWN, Michael. *The Wars of Scotland, 1214–1371*. Edinburgh 2004, s. 14–17.

⁴²⁹ „*Malcolmus, antequam ad manus veniretur, se dedit, totoque Willelmi tempore incertis et saepe fractis foederibus aevum egit. Sed, filio Willelmi Willelmo regnante, simili modo impetitus, falso sacramento insequentem abegit.*“ Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 424.

4.1.2 Malcolm III. a synové Viléma Dobyvatele

Bezprostředně po jednání v Abernethy roku 1072 skotský král udržoval s Vilémem Dobyvatelem mír. Jedním z bodů vzájemného ujednání mezi Vilémem a Malcolmem v rámci uzavřeného míru patrně bylo, aby skotský král nepřijímal anglosaské a normanské uprchlíky.⁴³⁰ Již roku 1074 Malcolm sice přijal u svého dvora Edgara Æthelinga a obdaroval jej bohatými dary, avšak podporu v jeho boji mu skutečně neposkytl a možná to byl nakonec on sám, kdo Edgara přiměl k tomu, aby se s Vilémem Dobyvatelem ještě téhož roku usmířil.⁴³¹ Podobně se Malcolm zřejmě nijak nezapojoval ani do tzv. povstání earlů, které vypuklo hned následujícího roku. Byly to však právě důsledky tohoto povstání, které Malcolmovu pozornost obrátily zpátky k Northumbrii.

Vše začalo již roku 1071, kdy byl novým biskupem v Durhamu vysvěcen Vilém Walcher. Když byl northumbrijský earl Waltheof po své účasti na povstání roku 1075 zbaven vlády, Walcher jeho úřad od Viléma Dobyvatele koupil a stal se tak zároveň northumbrijským earlem.⁴³² Své schopnosti však daleko lépe osvědčil na poli církevní reformy a obnovy monasticismu než v záležitostech domácích sporů místních klanů.⁴³³ Malcolm III. vytušil, že obrana Northumbrie není zrovna v pevných rukou, a zprávy z Anglie pak byly stejně příznivé. Roku 1077 se totiž Vilém Dobyvatel dostal do sporu se svým nejstarším synem Robertem a od roku 1078 s ním vedl válku v Normandii. V létě 1079 tak Malcolm využil příležitosti a navzdory míru z Abernethy a skutečnosti, že u Vilémova dvora mohl mezi rukojmími stále pobývat i jeho nejstarší syn z manželství s Ingibjörk Duncan,⁴³⁴ vpadl skotský král v čele vojska do Northumbrie, kterou podle zpráv Anglosaské kroniky důkladně plnil po celé tři týdny, aniž by se setkal s vážnějším odporem. Skotské vojsko

---

⁴³⁰ DUNCAN, *Scotland*, s. 119–120.

⁴³¹ Z Anglosaské kroniky se k roku 1074 dovídáme, že Edgar přišel k Malcolmovu dvoru z Flander, kam se zřejmě odebral v naději, že nalezne podporu ve svém boji proti Vilému Dobyvateli. Ve Flandrách nicméně Edgar neuspěl a s úspěchem se roku 1074 nesetkal ani u skotského krále. Ten jej ale přesto obdaroval bohatými dary a poskytl mu lodě k cestě do Francie, kde král Filip I. nabídl Edgarovi léno. Filip se bezpochyby cítil ohrožen vzrůstem moci normanského vévody a Edgar se mohl díky svým nárokům na nástupnictví po Eduardu Vyznavači stát nástrojem, jak Viléma z anglického trůnu případně sesadit. Edgarovy lodě však podle líčení analisty cestou do Francie ztroskotaly a zachránivší se Edgar byl nucen k návratu do Skotska. V důsledku tohoto dění a možná na přímlovu skotského krále nakonec Edgar uzavřel s Vilémem mír, ten jej omilostnil, přijal jej u svého dvora a nabídl mu léna v Anglii, viz Anglosaská kronika, s. 188–189; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 78.

⁴³² Symeon z Durhamu, s. 98; Jan z Worcesteru, vol. II., s. 12; WALKER, *The Normans in Britain*, s. 29.

⁴³³ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 19.

⁴³⁴ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 120.

proniklo až po řeku Tyne a na sever se vrátilo s bohatou kořistí a velkým počtem zajatců, kteří byli prodáváni do otroctví ve Skotsku anebo na trzích v Irsku.⁴³⁵

Následujícího roku 1080 se Walcher dostal do vážného sporu s northumbrijskými elitami a při jednání v Gatesheadu byl biskup rozrušenými předáky klanů upálen v místním kostele.⁴³⁶ Zavraždění Vilémem dosazeného biskupa a zároveň northumbrijského earla nezůstalo bez královy reakce. V čele vojska vyslal do Northumbrie svého syna Roberta, s nímž se mezitím usmířil, aby vzpurné klany potrestal tak, jako to učinil sám Vilém na počátku roku 1070. Při této příležitosti nehodlal však Vilém nechat bez povšimnutí ani porušení míru ze strany skotského krále, a tak po poplenu Northumbrie pokračoval Robert s vojskem dál na sever. Prošel územím skotského Lothianu a zastavil se až na samém prahu keltského Skotska, a to u Falkirku nedaleko ústí řeky Forth. Malcolm se i tentokrát otevřenému střetu vyhýbal a Robert tak nakonec své vojsko otočil, aniž by překročil řeku Forth, a vrátil se nazpět do Anglie.

Anglosaská kronika Robertovo tažení do Skotska vůbec nezmiňuje a Jan z Worcesteru uvádí pouze vyplnění Northumbrie v tom roce.⁴³⁷ Symeon z Durhamu a podle něj pak i kronika z Melrose nicméně shodně uvádějí, že Robert došel až k Falkirku, ale k žádnému jednání mezi ním a Malcolmem III. nedošlo.⁴³⁸ Někteří historici ale přesto uvádějí, že Malcolm se při této příležitosti Robertovi podřídil,⁴³⁹ anebo normanskému princovi složil přímo lenní slib.⁴⁴⁰ K těmto závěrům o Malcolmovu podřízení a obnově míru může ovšem vést pouze skutečnost, že po událostech z roku 1081 následovalo dalších dvanáct let míru, kdy k žádnému zaznamenanému útoku Skotů na Northumbrii nedošlo, avšak žádný z pramenů 12. století, ani z pramenů pozdějších, jaké představují kroniky Rogera z Wendoveru či Jana z Fordunu, nezmiňuje, že by k setkání mezi Malcolmem III. a Robertem roku 1081 skutečně došlo, a k dalšímu dodržování vzájemného míru tak skotského krále nejspíš vedla pouze účinná ukázka síly anglického krále.

---

⁴³⁵ Anglosaská kronika, s. 193; Symeon z Durhamu, s. 98–100; Jan z Worcesteru, vol. II., s. 13–16. Od roku 1072 u skotského dvora zjevně převažoval vliv královny Markéty, s níž měl Malcolm již nejméně tři syny, a je možné, že pro nástupnictví ve Skotsku s nimi počítal spíše než s nástupnictvím Duncana, a proto mohl svým útokem riskovat jeho život.

⁴³⁶ Jan z Worcesteru, s. 13; Vilém z Malmesbury, s. 451–452. Spojením úřadu durhamského biskupa a northumbrijského earla vytvořil Walcher základ pro pozdější úřad princů-biskupů, jak bývá označován úřad jeho nástupců počínaje částečně již Vilémem de Saint-Calais, zakladatelem současné durhamské katedrály. Oblast okolo Durhamu mezi řekami Tyne a Tees byla vyňata z pravomocí northumbrijských earlů a biskupové se za zdejší správu, ale také obranu země zodpovídali přímo králi.

⁴³⁷ Jan z Worcesteru, vol. II., s. 16.

⁴³⁸ Symeon z Durhamu, s. 100; kronika z Melrose, s. 57.

⁴³⁹ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 121; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 19.

⁴⁴⁰ DUNCAN, *Scotland*, s. 120.

Cestou na jih Robert podle svědectví Symeona z Durhamu založil k obraně Northumbrie na řece Tyne pevnost Newcastle.⁴⁴¹ Normanský hrad vznikl v místech, kterými dříve procházel římský limit, a jeho umístění tak bylo z hlediska strategické obrany Northumbrie skutečně výhodné, protože anglická pevnina se v těchto místech zužuje od západního k východnímu pobřeží na délku jen o málo větší než sto kilometrů. Newcastle měl sloužit především k obraně Durhamu a dalších důležitých center Northumbrie, na druhou stranu však představoval i novou základnu královské moci a opěrný bod pro normanskou kolonizaci tohoto regionu i oblastí na sever od něj. Řídce osídlené území severní Northumbrie mezi řekami Tyne a Tweed, která vytyčovala hranici mezi Northumbrií a skotským Lothianem, byla sice zdánlivě ponechána bez obrany, stavba nové pevnosti ale mohla naopak značit, že anglický král na toto území nerezignoval a rozhodně jej nemá v úmyslu vydat nájezdům skotského vládce a expanzi jeho moci.⁴⁴²

Roku 1087 Vilém Dobyvatel zemřel a zatímco rodové normanské vévodství zdědil jeho starší syn Robert, na anglický trůn usedl mladší Vilém zvaný Rufus. Mezi oběma bratry nepanovaly zrovna přátelské vztahy a rozdělení vlády v Anglii a Normandii vedlo jen k dalším rozporům, jež nakonec vyústily v otevřený střet,⁴⁴³ který skončil až roku 1091 uzavřením míru mezi oběma bratry. V závěru jejich konfliktu se hlavním místem jejich střetu stala Normandie a Malcolm III. tak mohl roku 1091 využít Vilémovy nepřítomnosti v Anglii k novému vpádu do Northumbrie. Skotové tehdy pronikli až k Durhamu, odkud však byli vytlačeni spojenými silami northumbrijské šlechty.⁴⁴⁴ Když spolu téhož roku

---

⁴⁴¹ „(...) *nullo confecto negotio reversus, Castellum Novum super flumen Tyne condidit.*“ Symeon z Durhamu, s. 100.

⁴⁴² David Carpenter upozorňuje na fakt, že Robert nezaložil hrad na řece Tweed, která tehdy představovala faktickou hranici Northumbrie a Lothianu, ale učinil tak až mnohem jižněji na řece Tyne. Tím podle autora uznal Robert skotskou svrchovanost nad územím Lothianu, ale ponechal tím zároveň skotskému králi otevřenou cestu i do severní Northumbrie, srov. CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 121. Richard Oram naopak upozorňuje na fakt, že založením Newcastlu Robert úspěšně posunul normanskou moc až na řeku Tyne a položil tak základ konsolidaci normanské moci v Northumbrii, srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 19. Zároveň je třeba si uvědomit, že stavba hradu přímo na skotské hranici by naopak dávala skotskému vládci najevo, že Lothian považuje anglický král za území pod vlastní svrchovanou nadvládou, protože hrad nebyl vnímán jako bod hraničního opevnění, ale především jako centrum moci nad okolním regionem. Na řece Tweed by se navíc nově založená pevnost nacházela prakticky v pustině bez dostatečného zázemí, a proto Robert stavbu Newcastlu strategicky umístil až na řeku Tyne.

⁴⁴³ Jan z Worcesteru, vol. II., s. 21–22; Anglosaská kronika, s. 202–204. Rozdělení vlády v Anglii a Normandii způsobilo těžkosti řadě normanských aristokratů, kteří měli svá léna na obou stranách kanálu La Manche. Ačkoli většina Normanů, kteří bojovali s Vilém u Hastingsu, neměla v Normandii žádná nebo pouze malá léna a právě vidina zisku vlastních panství je přivedla do Anglie, následovalo Viléma i množství mocných aristokratů s velkými lény, kteří získali bohatá panství také v Anglii, a po Vilémově smrti se ocitli v nelehkém postavení, kdy se stali vazaly jak Roberta, tak Viléma. Jako východisko z této situace se některým jevila obnova jednoty mezi Anglií a Normandií, a to pod vládou staršího Roberta. Roku 1088 tak proti Vilému Rufusovi vypuklo v Anglii povstání s cílem dosadit na trůn jeho staršího bratra Roberta.

⁴⁴⁴ Anglosaská kronika, s. 206.

uzavřeli Vilém a Robert mír, vrátili se v srpnu společně do Anglie, odkud urychleně zamířili v čele vojska na sever.

Tažení odehrávající se již na samém sklonku září neprobíhalo zrovna hladce. Zatímco normanská flotila, která se plavila podél pobřeží, v bouři téměř celá ztroskotala, Vilémovo vojsko trpělo hladem a zimou.⁴⁴⁵ I přes nepřízeň anglického počasí se však Vilém dostal až do Lothianu, kde už ho skotský král očekával, tentokrát ovšem připraven k boji.⁴⁴⁶ V tom okamžiku na anglické straně zasáhl Robert a na skotské pak Edgar Ætheling a společnými silami zprostředkovali mezi oběma králi mír.⁴⁴⁷ Anglosaské kronika ve své northumbrijské verzi E k této události uvádí, že jakmile se Malcolm dozvěděl o tažení anglického krále na sever, sebral vlastní vojsko a vytáhl do Lothianu, kde nepřítel očekával.⁴⁴⁸ Ať už Malcolm skutečně zamýšlel postavit se anglickému králi v otevřené bitvě anebo hodlal raději vyjednávat, je evidentní, že tažení anglického krále měl tentokrát v úmyslu zastavit již na území Lothianu a nedovolit tak nepřátelskému vojsku, aby znovu vstoupilo na skotské území a plnilo v jeho nejbohatších částech.

Přesné místo setkání obou vládců bohužel neznáme. V úvahu připadá řeka Tweed vymezující hranici mezi Lothianem a Northumbrií, ale jestliže roku 1091 skutečně hrozil vojenský střet mezi oběma králi, mohlo se jednat o jakékoli místo v Lothianu, které k němu bylo vhodné. K bitvě ale nakonec nedošlo a králové mezi sebou po společném jednání obnovili mír. Anglosaská kronika popisuje jeho uzavření následovně: „*Král Malcolm přišel k našemu králi a stal se jeho mužem, a to ve všech povinnostech, jaké měl dříve jeho*

---

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 206; Jan z Worcesteru, vol. II., s. 28.

⁴⁴⁶ Anglosaská kronika, s. 206; Jan z Worcesteru, s. 28; kronika z Melrose, s. 60. Jan, z něhož posléze vycházel autor kroniky z Melros, čerpal převážně z Anglosaské kroniky.

⁴⁴⁷ Edgar Ætheling byl v době sporu mezi oběma syny Viléma Dobyvatele ve službách vévody Roberta. Nedlouho předtím se totiž vrátil z neúspěšného italského dobrodružství, kde si po boku dalších Normanů hodlal vydobýt bohatá léna, a aby na svou výpravu nashromáždil dostatek prostředků, prodal před odjezdem většinu svých anglických lén a po návratu do Anglie se tak ocitl téměř bez prostředků. Za svou podporu od normanského vévody obdržel léna v Normandii a měl naději, že v případě jeho úspěchu získá panství také v Anglii. To se mu ovšem nevyplnilo a v rámci mírových ujednání mezi Vilémem a Robertem naopak ztratil veškerá svá léna v Normandii, načež se odebral do Skotska hledat chlebodárci ve svém švagrovi Malcolmovi III., viz Jan z Worcesteru, vol. II., s. 27–28. Edgarův další osud se nakonec stal součástí jednání mezi Malcolmem a Vilémem Rufusem, jehož výsledkem bylo přijetí Edgara u anglického dvora, viz Anglosaská kronika, s. 207.

⁴⁴⁸ „*And se cyng 7 his broðer mid þære landfyrde ferdon. ac þa ða se cyng Melcolm gehyrde þæt hine man mid fyrde secean wolde. he for mid his fyrde ut of Scotlande into Loðene on England 7 þær abad. [And the king*

and his brother fared with the land-fyrd; but when the king Malcolm heard that they would seek him with a fyrd, he fared with his fyrd out of Scotland into Lothian in England and there waited.]“ Manuscript E: Bodleian MS Laud 636 [1091], dostupné na <http://asc.jebbo.co.uk/e/e-L.html>, překlad viz Anglosaská kronika, s. 206.

otec."⁴⁴⁹ Anglosaská kronika nás bohužel již neinformuje o tom, o jaké konkrétní povinnosti šlo, nejpodstatnější částí celého setkání však bylo založení osobního pouta mezi anglickým a skotským vládcem, které představuje zároveň i vodítko k podobě povinností skotského krále.

Kronika odkazuje na Malcolmova otce Duncana, ten se ovšem s anglickým králem dle dostupných pramenů nesešel. Daleko přesnější by tak byl odkaz na Malcolmova děda Malcolma II., ovšem dědictví se primárně přenášelo z otce na syna a patrně proto kronikář uvedl odkaz na Malcolmova otce, aby tím zdůraznil pokračování v tradici skotské podřízenosti a tedy i oprávněnost a legitimitu jejího požadavku. Konkrétní podoba skotských povinností vůči anglickému králi byla současníkům buď zřejmá, neboť se jednalo o tradici, anebo ji kronikář ani nepovažoval za natolik podstatnou.

Autor Anglosaské kroniky mohl odkázat již na jednání v Abernethy z roku 1072, kdy se sám Malcolm III. stal mužem Viléma Dobyvatele, a toto osobní pouto nyní obnovil vůči jeho synovi a dědici, význam odkazu k Malcolmovu otci však zdůrazňoval ještě silnější rovinnou tradice skotské podřízenosti. Protože Duncan žádné takové pouto s anglosaským králem neuzavřel, je ovšem třeba zaměřit pozornost na Malcolma II. a jeho jednání s Knutem Velikým roku 1031, při němž se skotský král stal mužem anglosaského panovníka a poprvé s ním vstoupil do osobního svazku založeného rituálem vzájemného pouta. Knut tím navazoval na odkaz anglosaských králů, kteří v průběhu 10. století položili základy anglo-skotského vztahu a skotského závazku míru a spojenectví, Knut jej však posunul do roviny osobního svazku a pouta se skotským králem, který se mu zavázal věrností a službou, jež navazovala na tradiční spojenectví a závazek obrany proti nepřátelům anglosaského vládce. Stejný výsledek přineslo i jednání mezi Malcolmem III. a Vilémem Dobyvatelem roku 1072 v Abernethy, jímž Vilém navázal na odkaz svých anglosaských předchůdců a podřízenost skotského krále obnovil v rozsahu stávající tradice, a podle stejného scénáře se dle anglosaského analisty odehrálo i setkání roku 1091 mezi Malcolmem a Vilémem Rufusem, jak můžeme soudit právě z kronikářova odkazu na Malcolmova otce a tedy stávající tradici.

V rámci jednání však došlo i na podmínky skotského krále. Anglosaská kronika o nich sice ve svém záznamu k roku 1091 mlčí, zmiňuje je však v zápisu k roku 1093, kde uvádí, že

---

⁴⁴⁹ „þæt se cyng Melcolm to uran cyngre com. 7 his man wearð to eall swilcre gehyrsumnisse swa he ær his fæder dyde.“ Manuscript E: Bodleian MS Laud 636 [1091], dostupné na <http://asc.jebbo.co.uk/e/e-L.html>, překlad autora s přihlédnutím k překladu pasáže dle SOMMERER, Lotte. *Article Emergence in Old English: A Constructionalist Perspective*. Berlin 2018, s. 211 a dále s přihlédnutím k překladu E. Gomma, viz Anglosaská kronika, s. 206.

skotský král vyslal za Vilémem Rufusem poselstvo s podmínkami, které byly součástí vzájemného míru a anglický král je slíbil splnit.⁴⁵⁰ Jan z Worcesteru rozvádí, že součástí mírových podmínek z roku 1091 bylo předání dvanácti vsí, které skotský král v Anglii držel za vlády Viléma Dobyvatele, a k nim pravidelná roční platba.⁴⁵¹

Zmíněných dvanáct vsí mohlo být skotským králům předáno anglosaskými panovníky patrně již v 10. století, a to za účelem jejich cest k anglosaskému dvoru. Součástí míru uzavřeného již mezi Konstantinem II. a anglosaským Æthelstanem roku 927 byla povinnost pravidelné přítomnosti skotského panovníka u anglosaského dvora, přestože k jejímu naplnění došlo až po Æthelstanově tažení do Cumbrie roku 934, po němž se skotský král dvakrát objevuje ve svědečných řadách Æthelstanových listin. Ze strany anglosaského krále mohlo tehdy dojít k předání některých vsí do držby skotského krále. Příjmy z nich měly skotskému panovníkovi kompenzovat prostředky vynaložené na cestu a představovat i body, na kterých mohl panovník po cestě zastavit.

Jeho přítomnost u anglosaského dvora sice prameny znovu dokládají až k roku 1059, kdy Malcolm III. přijel za Eduardem Vyznavačem, na skotskou držbu v Anglii to ovšem nemuselo mít vliv a ještě v záznamech z let 1068 a 1078 je skotský král veden kupříkladu jako držitel tří hidů v Northamptonshire na hranici Wessexu a Northumbrie.⁴⁵² V záznamech Domesday Book z roku 1086 už ovšem skotský král jako držitel majetků v Anglii veden není a to by mohlo znamenat, že v této době již uvedené majetky nevlastnil a po Vilému Rufusovi tak mohl roku 1091 požadovat jejich navrácení.⁴⁵³

---

⁴⁵⁰ „*Da æfter þisson sende se cyng of Scotlande. 7 þære forewarde gyrnde þe him behaten wæs. [After this the king of Scotland sent and demanded the terms of the treaty which had been promised him.]*“ Manuscript E: Bodleian MS Laud 636 [1093], překlad viz Anglosaská kronika, s. 207.

⁴⁵¹ „*Pacem inter reges fecit, ea conditione, ut (...) Malcolmo XII. villas, quas in Anglia sub patre illius habuerat, Willelmus redderet, et XII. marcas auri singulis annis daret.*“ Jan z Worcesteru, s. 28. Totožnou informaci uvádí také kronika z Melrose, její editor však uvádí, že se jednalo o platbu nikoli dvanácti marek zlata ročně, jak uvádí Jan, ale dvanácti tisíc marek, k čemuž dospěl interpretací zkratky nacházející se v kronice nad uvedenou číslovkou, srov. kronika z Melrose, s. 60. Váha jedné marky se pohybovala okolo 200 g, takže platba jednoho tisíce marek ročně z každé vsi by byla nereálně vysoká, a to i kdybychom tyto platby vůbec nespojovali s uvedenými vesnicemi, protože symbolická číslovka dvanáct byla ve středověku oblíbená a shoda mezi počtem vsí a ujednanou platbou tak nemá nutnou spojitost, v každém případě však platbu dvanácti tisíc marek nelze považovat za realistickou.

⁴⁵² MOLYNEAUX, *Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain*, s. 70; INSLEY, *Political Culture and Performance*, s. 782.

⁴⁵³ DUNCAN, *Scotland*, s. 121. Domesday Book mapovala majetkové vlastníky pouze v omezeném rozsahu anglického království, a to tam, kde byla královská správa dostatečně etablovaná, a její záznamy tak na severu končí na hranici řeky Tees a pokrývají pouze jižní polovinu Northumbrie, srov. MOLYNEAUX, *The origins of English kingdom*, s. 42. Skotský král tak teoreticky stále mohl vlastnit pozemky v severní Northumbrii, aniž bychom o tom měli zprávy, umístění všech vsí do severní Northumbrie by však za účelem cest skotských králů do Anglie nedávalo smysl a Domesday Book neuvádí ani vlastnictví skotského krále,

Dalším zdrojem napětí mezi anglickým a skotským králem mohla být stavba pevnosti v Carlisle v anglické Cumbrii, kterou nechal Vilém Rufus založit roku 1091 na zpáteční cestě ze Skotska zřejmě po vzoru svého bratra Roberta, jenž vystavěl hrad v Newcastleu. Vilém k němu připojil další opěrný bod anglické držby, který měl zabránit skotskému králi především ve vstupu do Cumbrie. Zároveň tím došlo k dalšímu posílení normanského vlivu v této oblasti a nárok normanských králů na území severně od Tyne se tím postupně měnil v realitu. Anglosaská kronika nás informuje, že jakmile se Vilém vrátil na jih, poslal do Cumbrie mnoho rolníků s jejich rodinami, aby toto území osídlili, a northumbrijský earl Robert de Mowbray již od roku 1086 uděloval léna normanským rytířům na území severně od Tyne, a přestože nejvzdálenějším lénem, o kterém jsme informováni, byl Mitford ležící jen třicet kilometrů od Newcastleu,⁴⁵⁴ mohla i tato skutečnost přispívat k rostoucí nespokojenosti skotského krále ohledně jeho ambicí na tato hraniční území.

Vilém Rufus nejspíš nespíchal s naplněním podmínek míru z roku 1091, a jak uvádí Anglosaská kronika, roku 1093 mu poselstvo skotského krále předložilo žádost o splnění toho, co bylo skotskému králi přislíbeno. Vilém pozval skotského krále do Gloucesteru a jako záruku za ním napřed vyslal svá rukojmí a později Edgara Æthelinga, který měl Malcolma do Anglie doprovodit. Jakmile však Malcolm přijel do Gloucesteru, Vilém Rufus s ním odmítl jednat a podle Anglosaské kroniky jej nepovažoval za hodného toho, aby se s ním vůbec setkal, a Malcolm tak v rozhořčení opustil Vilémův dvůr.⁴⁵⁵ Jan z Worcesteru popisuje ve své kronice celou událost ještě podrobněji: *„Král Skotů Malcolm na den svatého apoštola Bartoloměje [24. srpna] přijel ke králi Vilémovi mladšímu do města Gloucesteru, jak bylo předtím skrze posly mezi nimi ujednáno, aby tak, jak si někteří přední muži Anglie přáli, bylo mezi nimi posíláno pevné přátelství a obnoven mír. Ale rozešli se v rozhořčení, protože Vilém pro svou nesmírnou pýchu a moc pohrdnul tím, aby Malcolma viděl nebo s ním mluvil, a nadto chtěl, aby se Malcolm zavázal, že u jeho dvora učiní*

---

keré přitom vyplývá ještě z nedávných anglosaských záznamů, a proto je pravděpodobnější, že mu tyto držby a platy byly anglickým králem odebrány.

⁴⁵⁴ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 33; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 121.

⁴⁵⁵ „*Da æfter þisson sende se cyng of Scotlande. 7 þære forewarde gyrnde þe him behaten wæs. And se cing Willelm him steofnode to Gloweceastre. 7 him to Scotlande gislas sende. 7 Eadgar æþeling æfter. 7 þa men syððan ongean. þe hine mid mycclon wurðscipe to þam cyngre brohtan. Ac þa ða he to þam cyngre com ne mihte he beon weorðe naðer ne ure cynges spæce. [After this the king of Scotland sent and demanded the terms of the treaty which had been promised him; and the king William summoned him to Gloucester and sent him hostages to Scotland and Edgar atheling afterwards and then the men to meet him, who brought him with great honour to the king. But when he came to the king, he might not be held worthy either of speech with our king or of the terms of the treaty which had been promised him; and in consequence they parted with great unpeace, and the king Malcolm turned home to Scotland.]“ Manuscript E: Bodleian MS Laud 636 [1093], překlad viz Anglosaská kronika, s. 207 s přihlédnutím ke staršímu překladu v Saxon Chronicle, s. 306.*

*Vilémovi spravedlivé narovnání podle rozhodnutí jeho baronů, ale král Malcolm to žádným způsobem nehodlal učinit, jestliže by k tomu nedošlo na hranicích jeho království, kde byli králové Skotů zvyklí činit králům Anglie narovnání podle rozhodnutí předních mužů obou království.*⁴⁵⁶

Vilém Rufus se tímto krokem poprvé pokusil posunout vztah mezi oběma panovníky více do roviny vztahu pána a vazala a postupně jej zakomponovat do společenské hierarchie, která byla vlastní normanskému prostředí. Malcolmovo rituální podřízení, jímž se skotský král stal Vilémovým mužem, jej z pohledu normanského dvora přibližovalo Vilémovým leníkům, avšak přestože měl skotský král uznávat Vilémovu autoritu a být mu věrným spojencem, i nadále byl vůči Vilémovi suverénním vládcem a pochopitelně také vyžadoval, aby s ním u anglického dvora bylo podle toho zacházeno.

Svou autoritu i vládu panovníka z boží vůle Malcolm demonstroval již na své cestě k anglickému dvoru, kdy se skotský královský pár podílel na položení základního kamene durhamské katedrály.⁴⁵⁷ Za touto událostí stál patrně vliv královny Markéty, jež udržovala přátelský vztah s Turgotem, převorem kláštera při katedrále v Durhamu, který se po Markétině smrti stal biskupem v St Andrews a královním biografem. Náboženská motivace Malcolmovy účasti na této události šla přitom ruku v ruce s politickými cíly jeho jednání a tyto dvě roviny od sebe oddělovat. Náboženskými rituály bylo jasně demonstrováno společenské postavení skotského krále, jeho výsadní vztah k bohu, ale i jeho politický vliv v této oblasti. Svou přítomností na této významné události Malcolm vyjádřil své dominantní postavení na severu Anglie, kde to nebyl král Anglie, nýbrž sousední král Skotska, kdo položil základní kámen nejsevernější anglické katedrály. Udržováním pozitivních vztahů s durhamskými biskupy mohl skotský král dosáhnout toho,

---

⁴⁵⁶ „*Rex Scottorum Malcolmus, die festivitatis S. Bartholomaei Apostoli [24 Aug.], regi Willelmo juniore, ut prius per legatos inter eos statutum fuerat, in civitate Glaworna occurrit, ut, sicut quidam primatum Anglias voluerunt, pace redintegrata, stabilis inter eos amicitia firmaretur; sed impacati ab invicem discesserunt; nam Malcolmum videre aut cum eo colloqui, prae nimia superbia et potentia, Willelmus despexit; insuper etiam illum ut, secundum iudicium tantum suorum baronum, in curia sua rectitudinem ei faceret, constringere voluit; sed id agere, nisi in regnorum suorum confiniis, ubi reges Scottorum erant soliti rectitudinem facere regibus Anglorum, et secundum iudicium primatum utriusque regni, nullo modo Malcolmus voluit.*“ Jan z Worcesteru, vol. II., s. 31. Podobným způsobem líčí událost také Vilém z Malmesbury, srov. Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 493–494. Pozdější Roger z Wendoveru ve své kronice tuto událost naopak již zcela pomíjí a pouze shrnuje, že roku 1093 skotský král napadl anglické území a byl při boji zabit, srov. COXE, Henri O. (ed.). *Rogeri de Wendover Chronica sive Flores historiarum*. Vol. II., London 1841 (dále jako Roger z Wendoveru, vol. II.), s. 42. Na přelomu 12. a 13. století, kdy Roger psal, byl skotský král považován za leníka anglického krále, a proto Roger zřejmě předchází pasáží o události v Gloucesteru ze své kroniky vypustil.

⁴⁵⁷ K této události došlo přímo při cestě skotského krále k anglickému dvoru v srpnu 1093. K položení základního kamene katedrály došlo 11. srpna a 24. srpna byl už skotský král podle Jana z Worcesteru v Gloucesteru, kde se neúspěšně pokusil o jednání s Vilémem Rufusem, srov. Jan z Worcesteru, vol. II., s. 39.

čeho nemohl dosáhnout válkou a pleněním, totiž postupného začlenění Cumbrie i severní Northumbrie pod vliv a nadvládu skotského krále.

Samotná tato událost mohla anglického krále popudit, avšak jeho záměr nesetkat se v Gloucesteru se skotským králem jako se sobě rovným a předložit Malcolmovu stížnost k rozhodnutí svým baronům mohla být stejně tak Rufusovým původním záměrem. Jeho záležitost měla být v Gloucesteru předložena Vilémovým leníkům a Malcolm se měl zavázat, že se podřídí jejich rozhodnutí. Pro skotského krále by to ovšem znamenalo, že by tím sám sebe postavil na roveň Vilémovým vazalům, a to Malcolm důrazně odmítl a požadoval, aby byla celá záležitost řešena jedině na rovnocenném setkání obou panovníků za přispění předních mužů jejich království. Ať už si byl sám Malcolm vědom významu Vilémova požadavku, anebo jej na tuto skutečnost upozornil někdo z Normanů či Anglosasů v jeho doprovodu, podstatné bylo, že skotský král tuto možnost zamítl a dal tím najevo své suverénní postavení vůči anglickému vládci.⁴⁵⁸

Konflikt, který v důsledku této situace vznikl, a náhlá smrt skotského krále i jeho předpokládaného nástupce znamenaly náhlý obrat ve vývoji skotského království i dosavadních anglo-skotských vztahů a ve svém důsledku vedly k eskalaci změn, jejichž počátky spadají právě do období Malcolmovy vlády.

Vilém Rufus nejspíš tušil, že jeho jednání Malcolmma popudí, zřejmě ale nepředpokládal, že Malcolm proti němu ještě na počátku zimy vytáhne v čele vojska.⁴⁵⁹ Navzdory pokročilé roční době skotský král po návratu z Gloucesteru narychlo shromáždil armádou a v listopadu vpadnul do Northumbrie a začal ji plnit. Nedaleko Alnwicku byl ovšem nečekaně zaskočen jejím earlem Robertem de Mowbray a spolu se svým nejstarším synem ze svého manželství s Markétou Eduardem Malcolm 13. listopadu 1093 padl do Robertovy léčky.⁴⁶⁰ V boji s earlovými muži byl skotský král zabit, Eduard byl při střetu těžce raněn a svým zraněním zanedlouho podlehl, a dkyž se tato zpráva donesla ke královně Markétě, zemřela podle anglosaského analisty žalem.⁴⁶¹ Nečeká smrt Malcolm III. a jeho nástupce odstartovala ve Skotsku náhlou nástupnickou krizi a spolu s ní nové boje o moc. Ve hře bylo několik претенdentů trůnu a jejich obrat k anglickému dvoru vnesl do anglo-skotského vztahu novou dynamiku a znamenal zásadní změny v dosavadním postavení skotských a anglických králů.

---

⁴⁵⁸ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 130.

⁴⁵⁹ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 35

⁴⁶⁰ Anglosaská kronika, s. 207; Jan z Worcesteru, vol. II., s. 31–32; Vilém z Malmesbury, s. 494; *Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 50–56.

⁴⁶¹ Anglosaská kronika, s. 208; Jan z Worcesteru, s. 32.

Vláda Malcolma III. představuje počátek dlouhodobé a postupné proměny Skotska z keltského království Alby ve středověké regnum Scottorum. Staré keltské elity udržující svou moc především v oblastech původního gaelského osídlení na sever od řeky Forth zůstávaly ještě po dlouhou dobu základním pilířem stability královské moci, pokud však chtěly i nadále uplatňovat přímý vliv na krále, musely postupně přijmout měnící se kulturu jeho dvora ovlivňovanou prvky přicházejícími z anglonormanského prostředí.⁴⁶² Ty v sobě zahrnovaly řadu aspektů od reformy církve, přes rozvoj panovnické reprezentace po postupné přijímání lenního systému a práva, přestože k tomu zatím docházelo jen v omezeném rozsahu.

K procesu této postupné transformace částečně přispěla přítomnost královny Markéty u skotského dvora, zásadnější vliv na něj však měl příchod Normanů i příslušníků anglosaské nobility, kteří se odebrali do Skotska jako odpůrci Viléma Dobyvatele nebo jako oportunisté hledající úspěšnou kariéru ve službě skotskému králi. Jejich vliv v období Malcolmovy vlády zřejmě ještě nijak výrazně nepřekračoval hranice jeho dvora, určitou kulturní reorientaci tohoto prostředí však dobře odráží kupříkladu změna jmen ve vládnoucí dynastii.⁴⁶³ Malcolm III. byl také prvním skotským panovníkem, který dvakrát navštívil anglického krále, a vůči svému protějšku tak začal sám vyvíjet aktivní politiku. Přestože za dlouhé období jeho vlády došlo k několika vzájemným konfliktům, které se nadále odehrávaly podle tradičního scénáře založeného na plenění a násilí vůči místnímu obyvatelstvu, můžeme v Malcolmově politice nalézt i prvky nového přístupu v prezentaci jeho postavení křesťanského krále i v úsilí o rozšíření jeho vlivu na úkor anglického panovníka. Konflikt, který v důsledku toho vznikl, a náhlá smrt skotského krále i jeho předpokládaného nástupce znamenaly ovšem náhlý obrat v tomto vývoji a ve svém důsledku vedly k eskalaci změn, jejichž počátky spadají právě do období Malcolmovy vlády.

4.2 Duncan II.

Poté, co na sklonku roku 1093 skotský král Malcolm III. i jeho předpokládaný nástupce Eduard nečekaně zahynuli, ujal se ve Skotsku moci králův mladší bratr Donald Bán a s ním gaelské elity, jejichž vliv u dvora byl během Malcolmovy vlády částečně redukován příslušníky anglonormanské nobility. Přestože působení Anglonormanů bylo v té době

---

⁴⁶² BROWN, *The Wars of Scotland*, s. 14–17.

⁴⁶³ ORAM, *Domination and lordship*, s. 29.

omezeno především na nejbližší okolí panovníka a moc skotského vládce se nadále zakládala zejména na podpoře a respektu tradičních gaelských elit, svým bezprostředním vlivem na krále byli někteří z Anglonormanů trnem v oku skotským thanům a nedlouho po králově smrti byli proto od skotského dvora vyhnáni.⁴⁶⁴

Donald Bán přišel do Skotska zřejmě již roku 1057 spolu se svým bratrem Malcolmem z Orkneji, kam byli podle Jana z Fordunu odvezeni po smrti jejich otce Duncana I., aby zde u dvora jarla Ďorfinna zůstali v bezpečí před Mac Bethem.⁴⁶⁵ Tím ovšem veškeré zprávy o Donaldovi končí a znovu se o něm dozvídáme až roku 1093. Donald Bán nebyl ovšem jediným pretendentem skotského trůnu. V Anglii pobýval v té době Malcolmův nejstarší syn z jeho prvního manželství s Ingibjörg Duncan a po Malcolmově smrti se pod ochranu anglického krále uchýlili také jeho mladší nevlastní bratři, synové Malcolma a Markéty, Edmund, Edgar, Alexandr a nejmladší David. Jan z Fordunu ve své kronice uvádí, že to byl přímo jejich strýc Edgar Ætheling, kdo je ve strachu o jejich život odvezl ze Skotska do Anglie,⁴⁶⁶ ačkoli ani tam neměl jistotu, že chlapci budou v bezpečí, neboť jeho synovcové měli přes svou matku Markétu teoretický nárok i na anglický trůn a jejich přítomnost v Anglii je vydávala do rukou normanských vládců. Jak se ovšem ukázalo, Malcolmovi synové byli nakonec u dvora Viléma Rufuse v bezpečí. Jejich nevlastní bratr Duncan zde pobýval už dlouho předtím a s anglickým panovníkem jej zřejmě pojila nejen Duncanova služba, ale i přátelství.

Duncan setrval u anglického dvora už od roku 1072, kdy sem byl přiveden jako rukojmí skotského krále po uzavření míru v Abernethy. Byl přibližně stejně starý jako Vilém Rufus, a i když byl ve skutečnosti rukojmím Viléma Dobyvatele, vyrůstal zřejmě spolu s jeho syny a dostávalo se mu tak vzdělání a výchovy předních synů anglonormanské nobility. Jan z Worcesteru píše, že po smrti Viléma Dobyvatele pasoval jeho syn Robert Duncana rytířem a daroval mu svobodu.⁴⁶⁷ Duncan se však do Skotska nevrátil a nakonec vstoupil do služeb Robertova bratra Viléma Rufuse.⁴⁶⁸ Po smrti svého otce se pak podle Jana

---

⁴⁶⁴ Anglosaská kronika, s. 208; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 130. Přestože s ohledem na znění Anglosaské kroniky někdy starší odborná literatura hovoří o rozsáhlém vyhnání Anglonormanů ze Skotska, byla tato událost zřejmě omezena jen na Anglonormany v králově nejbližším okolí, viz ORAM, *Domination and Lordship*, s. 41–42.

⁴⁶⁵ Jan z Fordunu, s. 188.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 220.

⁴⁶⁷ Jan z Worcesteru, vol. II., st 20–21, 32; Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 627; BARLOW, Frank. *William Rufus*. London 2000, s. 295.

⁴⁶⁸ BARLOW, *William Rufus*, s. 295. Duncanovy šance na získání skotského trůnu nebyly v té době velké. Vliv královny Markéty u skotského dvora nelze popřít a dalo se předpokládat, že Malcolm upřednostní nástupnictví svých synů s Markétou. Na rozdíl od nich byl také Duncan po dlouhou dobu izolován od

z Worcesteru obrátil Duncan na anglického krále se žádostí o jeho podporu v boji o skotský trůn.⁴⁶⁹ Pokud by se přitom Duncanovi podařilo získat s Vilémovou pomocí vládu ve Skotsku, mohl anglický král do budoucna počítat nejen s Duncanovým spojenectvím, ale také s dalším možným rozšířením své autority na severu Británie.

Anglosaská kronika uvádí, že jakmile se Duncan dozvěděl o událostech ve Skotsku, přišel za Vilémem, složil mu takové sliby, jaké anglický král požadoval, a s jeho svolením se poté vydal do Skotska s vojenskou silou Normanů i Anglosasů, kterou se mu podařilo získat.⁴⁷⁰ K popisované události došlo zřejmě na počátku roku 1094, když se Vilém Rufus chystal na tažení do Normandie a jeho vojsko leželo u Hastingsu a čekalo zde na příznivé počasí k plavbě přes kanál. Duncan byl Vilémovým rytířem a je proto pravděpodobné, že jej na jeho výpravě na kontinent doprovázel, když se o událostech ve Skotsku dozvěděl. Z textu kroniky zároveň vyplývá, že právě kvůli chystané výpravě do Normandie nebyl Vilém ochoten uvolnit část svých sil pro Duncanovo tažení, ale dovolil skotskému princovi, aby si v Anglii sám opatřil vojsko potřebné k porážce Donalda Bána.⁴⁷¹

Aby dosáhl králova svolení k sebrání vojenské síly v zemi a bezpochyby také potřebné finanční podpory ke svému tažení, musel Duncan Vilémovi podle Anglosaské kroniky složit sliby dle králova přání (*getrywða dyde swa se cyng æt him habban wolde*). Staroanglické substantivum *getrywða* lze přeložit jako *slib*, ale také jako *smlouvu*, *mír*, případně i *věrnost*. Právě v posledně uvedeném významu interpretuje text kroniky Jan z Worcesteru, který píše, že Duncan za jeho pomoc přísahal anglickému králi věrnost (*fidelitas*).⁴⁷² Jaká ovšem ve skutečnosti byla podstata Duncanova závazku vůči anglickému králi a v jaké formě se mohlo jeho složení odehrát?

---

kontaktu se skotským prostředím a elitami a to jeho potenciální šance na nástupnictví dále snižovalo, a tak se pokusil vybudovat svou kariéru právě u dvora Viléma Rufuse.

⁴⁶⁹ Anglosaská kronika, s. 208; Jan z Worcesteru, vol. II., s. 32.

⁴⁷⁰ „*Ða þa Dunecan Melcolmes cynges sunu þis eall gehyrde þus gefaren. se on þæs cynges hyrede Willelmes wæs. swa his fæder hine ures cynges fæder ær to gisle geseald hæfde. 7 her swa syððan belaf. he to þam cyngre com. 7 swilce getrywða dyde. swa se cyng æt him habban wolde. 7 swa mid his unne to Scotlande for. mid þam fultume þe he begytan mihte Engliscra 7 Frenciscra. [When Duncan, son of king Malcolm, heard that all this had taken place – he was then in the king William's court, because his father had given him as a hostage to our king's father, and so he lived here afterwards, he came to the king and rendered such pledges, as the king would have from him, and so with his consent fared to Scotland with the aid of English and French, that he might obtain.]“ Manuscript E: Bodleian MS Laud 636 [1093], překlad Anglosaská kronika, s. 208. Staroanglické substantivum *getrywða* lze překládat jako *slib*, ale také jako *smlouvu* nebo i *věrnost*.*

⁴⁷¹ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 43; BARLOW, *William Rufus*, s. 318.

⁴⁷² „*Quibus auditis, filius regis Malcolmi, Dunechan, regem Willelmum, cui tunc militavit, ut ei regnum sui patris concederet, petiit, et impetravit, illique fidelitatem juravit.*“ Jan z Worcesteru, vol. II., s. 32. Žádný z dalších pramenů tuto událost nezmiňuje, pouze Symeon z Durhamu ve své kronice replikuje doslovně Janův text.

Text Anglosaské kroniky nás informuje o tom, že jeho náplň určil sám Vilém, a lze se proto domnívat, že anglický král požadoval na Duncanovi složení stejných slibů, jaké vyžadoval již roku 1091 na jeho otci, a to po vzoru míru z Abernethy z roku 1072. Jejich podstatou tak pravděpodobně bylo tradiční uznání autority anglického krále skotským panovníkem a jeho závazek vzájemného míru a skotského spolenectví. Jan z Worcesteru interpretoval ve svém díle tento akt jako složení přísahy věrnosti, přičemž význam substantiva *getrywða* v Anglosaské kronice, z níž Jan převážně čerpal, mu takový výklad celé události umožňoval.

Před rokem 1094 hovoří Jan ve své kronice o skotské věrnosti anglosaským panovníkům pouze v jediném případě, a to při popisu Edmundovy výpravy do Cumbrie roku 945, kdy anglosaský panovník uznal skotskou nadvládu nad tímto územím za podmínky, že skotský král Malcolm I. mu bude spojencem na zemi i na moři.⁴⁷³ Jan z Worcesteru vycházel při popisu této události ze staroanglického textu Anglosaské kroniky a substantivum *midwyrhta*, které doslova znamená spolupracovníka a v uvedeném kontextu jej lze překládat jako spojence, přeložil Jan z Worcesteru do latiny jako *fidelis*, tedy věrný.⁴⁷⁴

Formulaci o samotné přísaze věrnosti nacházíme v textu Janovy kroniky poprvé až při příležitosti Knutovy volby anglosaským králem na počátku roku 1017. Jan k ní uvádí, že po smrti Edmunda Ironsida anglosaští biskupové, opaté, earlové a všichni přední muži království zvolili Knuta králem a přísahali mu věrnost.⁴⁷⁵ Přísahu věrnosti následně Jan zmiňuje i v dalších případech, a to vždy jako přísahu skládanou panovníkovi ze strany jeho subjektů.⁴⁷⁶ Teprve k roku 1094 však Jan poprvé zmiňuje, že se měl tento rituál odehrát také mezi anglickým králem a Duncanem jako potenciálním skotským vládcem.

Jan při psaní svého díla bohatě čerpal z Anglosaské kroniky a její mnohdy stručná sdělení doplňuje dalšími důležitými informacemi, zároveň se však ve svém překladu staroanglického originálu do latiny, patrně mimoděk, dopouští i určitých posunů, když na rituály popisované anglosaským analistou uplatňuje kategorie své doby, jakými jsou vazalita v případech, kdy se dotyčný stává mužem další osoby, a fidelita tam, kde dochází ke skládání slibů či přísah. Tyto posuny přitom mohly ovlivňovat i další generace autorů,

---

⁴⁷³ „(...) *he wære his midwyrhta ægper ge on sæ ge on lande.*“ The Anglo-Saxon Chronicle, s. 213.

⁴⁷⁴ „(...) *ut terra marique sibi fidelis existeret.*“ Jan z Worcesteru, s. 134.

⁴⁷⁵ „*Cujus post mortem, episcopi, abbates, duces, et quique nobiliores Angliae, in unum congregati, pari consensu, in domnum et regem sibi Canutum elegerunt, et ad eum in Suthamptonia venientes, omnemque progeniem regis Ægelredi coram illo abnegando repudiantes, pacem cum eo composuere, et fidelitatem illi juravere.*“ Tamtéž, s. 173.

⁴⁷⁶ Srov. tamtéž, vol. II., s. 33, 69, 71, 106, 121.

kteří z jeho díla čerpali, a jejich pochopení v Janově díle je proto důležité pro správnou interpretaci jím zachycených událostí.

Prvním případem, na nějž Jan vztáhl dobové kategorie fidelity, bylo spojenectví Malcolma I. s anglosaským králem Edmundem a složení slibů skotského krále zavazujících jej ke spojenectví a vojenské podpoře. S jistotou ani nevíme, zda se oba vládcové společně setkali a zda k aktu složení konkrétních slibů vůbec došlo, Jan jej však již nahlížel tímto způsobem. Jednání mezi Malcolmem II. a Knutem roku 1031 Jan ve svém díle nezaznamenal, avšak setkání v Abernethy roku 1072 mezi Vilémem Dobyvatelem a Malcolmem III. už Jan zmiňuje. Sdělení anglosaského analisty, že se skotský král stal Vilémovým mužem, a to patrně rituálem vložení rukou do rukou anglonormanského vládce, Jan pojímá jako založení vazalů.⁴⁷⁷ Jan tím celé události přisoudil v souladu s rituály své doby význam, který tento akt ovšem ještě neměl. Událost, jež se odehrála mezi Duncanem a Vilémem roku 1094, Anglosaská kronika popisuje jako skládání slibů. Takový akt přitom korespondoval s přísahou věrnosti běžnou v Janově době a ten jej proto podává tímto způsobem. Tím nicméně Jan do tohoto aktu vnáší prvek pouta mezi jeho aktéry založeného na osobního věrnosti.

V těchto kategoriích však analista zjevně neuvažoval a v kronice uvádí pouze složení Duncanových slibů, aniž by zmiňoval jakýkoli rituál, jímž by se zároveň Duncan zavázal osobní věrností anglickému králi. Přikloníme-li se k tomu, že Vilém navázal na dosavadní tradici, pak se Duncan jako budoucí skotský král neměl na základě daných slibů spojovat s nepřáteli anglického panovníka, ale naopak se jako jeho spojenec podílet na obraně proti nim a nejednat proti zájmům krále, ale ve shodě s nimi. Již od konce 10. století do anglo-skotského vztahu vstupovalo také uznání autority anglosaského krále jako nejmocnějšího vládce v Británii, které bylo v 11. století posíleno založením osobního pouta mezi králi Anglie a Skotska. Takový rituál ovšem v popisu anglosaského analisty k událostem roku 1094 absentuje.

Když se králové Skotska stávali v 11. století muži svých anglosaských a později anglonormanských protějšků, navazovali tím na tradiční uznání jejich autority a sliby spojenectví svých předchůdců, zároveň tím však již zakládali vzájemné pouto s vládci Anglie. Závkem osobní věrnosti posilovali obsah tradičních slibů spojenectví a vojenské pomoci a zavazovali se, že budou respektovat autoritu a silnější postavení sousedních vládců. Z podstaty tohoto vztahu se skotský král stával věrným anglosaského a později

---

⁴⁷⁷ Jan z Worcesteru, vol. II., s. 9.

anglonormanského panovníka a v lexikálním aparátu anglosaského analisty tedy jeho mužem. Anglosaská kronika ještě termín přísahy věrnosti nezná, a proto každý věrný byl z pohledu jejího autora mužem toho, komu se svou věrností zavázal.

Anglosaský analista vyjádřil tento vztah tak, že se dotyčný stal mužem druhého (*wæs his mann*).⁴⁷⁸ Jan z Worcesteru použil k popisu tohoto aktu jeho doslovného překladu do latiny obratem *homo devenire*. Ten byl v Janově době již ustáleným označením pro vznik vazalů a pro Jana i jeho současníky tak představoval jednoznačné vyjádření konkrétního společenského vztahu založeného na osobním poutu a věrnosti, který však v sobě nesl již zčásti odlišný význam, než jaký takovému vztahu připisoval anglosaský analista.

Janem užitý obrat *homo devenire* se ve 2. čtvrtině 12. století, kdy Jan z Worcesteru psal svou kroniku, vztahoval na akt tzv. komendace, jímž se dotyčný prostřednictvím symbolického vložení spojených rukou v pokleku do rukou nad ním stojícího či sedícího příjemce stával jeho mužem.⁴⁷⁹ Tento akt demonstroval nadřazené postavení toho, jemuž se dotyčný symbolicky jako člověk odevzdával, a tím zakládal mezi oběma stranami důležité pouto, jež přesahovalo pouhou osobní věrnost, a proto byl základem rituálu lenního slibu.⁴⁸⁰ Vazalita tak nebyla založena pouze na věrnosti a službě, ale především na nerovném vztahu a odevzdání se vazala svému pánu, jež zakládalo mnohem těsnější osobní pouto mezi oběma stranami. Samotná přísaha věrnosti oproti tomu postrádala tuto významovou rovinu, byť i ona zavazovala k věrnosti a plnění konkrétních povinností a značila osobní vztah i vzájemně nerovné postavení ve společenské hierarchii. Neposkytovala však příjemci přísahy nad jeho věrným práva pána tak, jako tomu bylo v případě vazalů.⁴⁸¹

Nemusela to však být pouze samotná úskalí překladu Anglosaské kroniky do latiny, co vedlo u Jana z Worcesteru k tomu, že rituál, jímž se skotští králové stávali muži svých anglosaských a anglonormanských protějšků, umístil do roviny vazalů, zatímco verbální

---

⁴⁷⁸ Tvar *wæs* je třetí osobou singuláru minulého času od infinitivu slovesa *beon* (být). Rozdíl ve významu sloves *být* a *stát se* však není ve staré angličtině natolik výrazný. Stará angličtina samotné sloveso pro vyjádření významu *stát se* nemá. Staroanglické *becuman* (v současné angličtině *become*) vzniklo spojením sloves *beon* (být) a *cuman* (přijít) a mělo stále primární význam přijít či přiblížit se, teprve sekundárně pak vyjadřovalo, že něco nastává, doslova přichází k dění, přeneseně tedy stává se. Z tohoto důvodu můžeme i samotné *beon* (být) překládat do češtiny také ve významu *stát se* (kým).

⁴⁷⁹ WEST, Charles. *Reframing the Feudal Revolution: Political and Social Transformation Between Marne and Moselle, c. 800 – c. 1100*. Cambridge 2013, s. 211–212.

⁴⁸⁰ Tamtéž, s. 209–210.

⁴⁸¹ TAYLOR, Alice. *Homage in the Latin chronicles of eleventh- and twelfth-century Normandy*. In: BATES, David, D'ANGELO, Edoardo, HOUTS, Elisabeth van (eds.). *People, Texts and Artefacts. Cultural Transmission in the Medieval Norman Worlds*. London 2017, s. 239 [cit. 2021–10–30]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv512xf.19>.

akt složení slibů interpretoval jako přísahu věrnosti. Mohla to být také podoba těchto aktů, která Jana k takovému vnímání vedla. Protože rituál zakládal důležité společenské vztahy, jeho podoba bývala konstatní a podléhala pomalejším proměnám v čase tak, aby náplň konkrétních vztahů byla z vnější podoby rituálu pro společnost dobře čitelná. Mnohem proměnlivější může být samotná náplň, kterou společnost konkrétnímu rituálu přisuzuje, a zatímco jeho vnější podoba tak zůstává zachována, obsah se v čase mění. Ze zmínky Anglosaské kroniky k roku 1031 je přitom patrné, že akt, jímž se v anglosaském prostředí dotýčný zavazoval k věrnosti a stával se mužem druhého, byl svou podobou blízký rituálu lenního slibu.

Složení Duncanových slibů roku 1094 mělo podle Anglosaské kroniky podobu určitého verbálního závazku dle přání anglického krále. Jeho obsahem byly bezpochyby tradiční sliby skotských králů, kronika však neuvádí, že by přitom došlo i k založení osobního pouta mezi oběma muži a že by se přitom Duncan stal mužem anglického krále. Jan z Worcesteru však evidentně cítil, že k určitému závazku Duncanovy věrnosti a podřízení mělo ve shodě s dosavadní tradicí dojít, a ve své kronice proto celý akt z roku 1094 interpretoval jako přísahu věrnosti.

Cena za lidskou, materiální a především finanční podporu Duncanovi, jehož vítězství nad Donaldem Bánem nebylo předem jisté, nebyla pro Viléma Rufuse nízká a jeho podpora tak musela být ze strany Malcolmova syna adekvátně vyvážena a závazkem osobní věrnosti by Vilém na severní hranici svého království získal bezpečného spojence, který by bez jeho pomoci na skotský trůn neusedl. Podle textu Anglosaské kroniky se ovšem Duncan mužem anglického krále nestal a evidentně mu složil pouze tradiční sliby skotských králů. Je ovšem pravděpodobné, že Duncan už Vilémovým věrným jako jeho rytíř byl a v jeho službách mu přísahu věrnosti složil už dříve.⁴⁸² Před otcovými syny z jeho manželství s Markétou nemělo totiž Duncanovo nástupnictví ve Skotsku velkou perspektivu a po svém propuštění vstoupil do služeb Viléma Rufuse, stal se jeho věrným a nastoupil kariéru v jeho družině.⁴⁸³ Když se poté roku 1094 rozhodl uplatnit své právo na skotský trůn, bylo pro Viléma Rufuse stěžejní především doplnění tohoto vztahu o tradiční sliby skotských králů pro případ, že by Duncan ve svém usilí uspěl.

---

⁴⁸² Odpovídá tomu také zmínka v kronice Viléma z Malmesbury, který uvádí, že Vilém Duncana učinil rytířem a později po smrti jeho otce jej teprve učinil skotským králem, srov. Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 627.

⁴⁸³ Přítomnost v těsném okolí Viléma Rufuse dokládá například Duncanovo jméno ve svědečné řadě jedné z Rufusových listin, kterou Vilém vydal v Durhamu roku 1091 při svém návratu ze Skotska, srov. BARLOW, *William Rufus*, s. 294.

Tomuto závěru odpovídá také listina, již Duncan vydal během svého tažení do Skotska, a to patrně v Durhamu v květnu roku 1094. Tato listina je považována za nejstarší skotskou listinu vůbec. Dochovala se v originální podobě a Duncan jejím prostřednictvím udělil do držení kláštera svatého Cuthberta v Durhamu několik vesnic v jižním Lothianu podél řeky Tyne.⁴⁸⁴ Jednalo se nejspíš o naplnění slibu jeho otce Malcolma III., který se týkal navrácení původní držby komunity svatého Cuthberta na území Lothianu, a Duncana k tomu nejspíš přiměla snaha o získání další podpory na jeho tažení.⁴⁸⁵ Duncan se v listině tituluje jako dědičným právem král Skotska⁴⁸⁶ a v jejím textu se neobjevují žádné náznaky, jež by vyjadřovaly jeho podřízené postavení vůči anglickému králi.⁴⁸⁷ Přestože část badatelů pravost této listiny odmítla, A. A. M. Duncan velmi přesvědčivě doložil její originalitu.⁴⁸⁸

Lze tedy uzavřít, že když roku 1094 usiloval syn skotského krále Malcolma III. Duncan o podporu Viléma Rufuse v chystaném tažení do Skotska, kde hodlal uplatnit svůj nárok na vládu po svém otci jako jeho prvorozený syn, zavázal se po vzoru svých předchůdců a v souladu s tradicí k tomu, že zůstane věrným spojencem anglického vládce, bude bojovat proti jeho nepřátelům, respektovat jeho autoritu a žít s ním v míru. Vilém Rufus tyto tradiční sliby od pretendenta skotského trůnu přijal, jako svému rytíři dal Duncanovi svolení k tažení do Skotska a umožnil mu získat potřebnou podporu k jeho realizaci. Přestože se teoreticky mohl pokusit o těsnější připoutání Skotska k anglickému trůnu, roku 1094 ležely Vilémovy zájmy především v Normandii a nikoli na vzdáleném britském severu, kde se navíc mohl na rozdíl od Malcolma III. spoléhat na Duncanovo přátelství a věrnost.

---

⁴⁸⁴ DUNCAN, Archibald A. M.: Yes, the Earliest Scottish Charters. *The Scottish Historical Review*. 1999, vol. 78, no. 205, part 1, s. 4 [cit. 2021–5–3]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25530864>.

⁴⁸⁵ Udělením území klášterní komunitě svatého Cuthberta přitom Duncan nemusel sledovat jen podporu tohoto významného světce, ale také podporu finanční, již se mu za tento akt mohlo od kláštera dostat.

⁴⁸⁶ „*Ego Dunecanus filius regis Malcolumb constans hereditarie rex Scotie (...)*“. DUNCAN, Archibald A. M. The Earliest Scottish Charters. *The Scottish Historical Review*. 1958, vol. 37, no. 124, part 2, s. 118–135 [cit. 2021–5–3]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25526478>.

⁴⁸⁷ Tento rozdíl je patrný především při porovnání Duncanovy listiny s pozdější listinou jeho nevlastního bratra Edgara z roku 1095, jak je uvedeno dále. Edgar již chápal svůj titul skotského krále jako dar anglického panovníka a v jeho listině se tato skutečnost zřetelně odráží, zatímco u Duncana evidentně absentuje.

⁴⁸⁸ Proti autenticitě Duncanovy listiny argumentoval především Joseph Donnelly, srov. DONNELLY, Joseph. The Earliest Scottish Charters? *The Scottish Historical Review*. 1989, vol. 68, no. 185, part 1, s. 1–7, 14–22 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <http://www.jstor.com/stable/25530388>. Dále srov. HIATT, Alfred. *The Making of Medieval Forgeries: False Documents in Fifteenth-century England*. London 2004, s. 104. Naopak autenticitu této listiny dokládá Archibald A. M. Duncan, který se listině Duncana II. věnoval ve svém článku z roku 1959 a svůj výzkum na základě kritiky doplnil roku 1999, srov. DUNCAN, *The Earliest Scottish Charters*, s. 118–135; týž: *Yes, the Earliest Scottish Charters*, s. 1–16, 28–38.

Ke složení Duncanových slibů došlo nejspíš během února 1094, kdy Vilém Rufus ležel s vojskem u Hastingsu a čekal na první vhodnou příležitost k vyplutí do Normandie, a Duncan tak své slavnostní sliby složil přinejmenším před některými z Vilémových vazalů jako svědky celého aktu.⁴⁸⁹ Okruh přihlížejících však mohl být i daleko větší. Duncan se totiž pro sebe chystal dobýt skotský trůn a v Anglii potřeboval získat pro svůj záměr co největší podporu. Vzhledem k tomu, že do Skotska vyrazil už v květnu,⁴⁹⁰ chystané tažení mělo zřejmě nemalý ohlas, který k němu v krátkém čase přivedl dostatek podporovatelů a dobrodruhů, a proto se můžeme domnívat, že slavnostní rituál proběhl veřejně před Vilémovým vojskem, odkud se tato zpráva rychle rozšířila dál.

Nejpozději v květnu se Duncan v čele spěšně sebraného vojska vypravil do Skotska, aby zde ukončil vládu otcova bratra Donalda. To se mu sice podařilo, avšak Donald před Duncanem uprchl a ukryl se mimo jeho dosah. Ten ostatně nebyl velký. Duncan byl pro skotské klany takřka neznámou postavou spojenou s cizí až nepřátelskou anglonormanskou kulturou a brzy byl proto donucen své anglonormanské podporovatele vyslat zpátky do Anglie.⁴⁹¹ Tím ovšem ztratil nejdůležitější oporu své vlády a již v listopadu téhož roku byl Donaldem a jeho lidmi zabit.⁴⁹²

Duncanova vláda ve Skotsku měla bohužel příliš krátké trvání na to, aby z jejího charakteru bylo možné určit, jak se do ní promítnul jeho osobní vztah k Vilému Rufusovi či dlouhý pobyt v Anglii, kde Duncan pobýval přibližně od svých dvanácti let. Složení jeho slibů anglickému králi v podání Anglosaské kroniky nenasvědčuje tomu, že by postavení skotského vládce bylo v této době nahlíženo jinak než doposud a došlo v něm k jakékoli kvalitativní proměně směrem k vazalskému vztahu nebo že by Duncanovy sliby svým obsahem překračovaly hranice toho, k čemu se dosud skotští králové zavazovali vůči svým

---

⁴⁸⁹ BURROW, John A. *Gestures and Looks in Medieval Narrative*. Cambridge 2003, s. 16.

⁴⁹⁰ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 43.

⁴⁹¹ Anglosaská kronika, s. 208.

⁴⁹² BARLOW, *William Rufus*, s. 338, BARTLETT, *England under the Norman and Angevin Kings*, s. 80. Dochované prameny se rozcházejí v tom, kdo mohl stát za Duncanovým zavražděním. Jan z Worcesteru a po jeho vzoru kronika z Melrose uvádí pouze to, že Duncana zabili sami Skotové, srov. Jan z Worcesteru, vol. II., s. 35; *The Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 91. Jeden z Listů skotských králů pocházející však až ze 13. století obsahuje zprávu, že Duncan byl usmrčen Maelpetairem, mormaerem z Mearns, srov. Kronika králů Alby, s. 175. Irské anály z Innisfallenu naopak uvádějí, že za Duncanovým zabitím stál jeho strýc Donald, srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 92. Ulsterské anály k tomu doplňují, že na Duncanově smrti měl spolu s Donaldem podíl také Duncanův nevlastní bratr Edmund, nejstarší syn Malcolma a Markéty, srov. Ulsterské anály, vol. II., s. 53, a tuto verzi obsahuje také kronika Viléma z Malmesbury, srov. Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 627–628. Jan z Fordunu spojil ve 14. století uvedené verze dohromady a píše, že Duncan byl sice zabit mormaerem z Mearns, ale stalo se tak na návod Donalda Bána, viz Jan z Fordunu, s. 223.

anglickým protějškům.⁴⁹³ Závazek skotských králů ke spolenectví s anglosaskými vládci býval v 10. století vyvážen i darem konkrétního území, jenž byl zároveň trvalou a hmotnou připomínkou takového závazku, ať již šlo o Cumbrii nebo kupříkladu Lothian předané skotským králům v průběhu 10. století. Tato území ovšem nebyla chápána jako anglická léna v držbě skotských králů, ale spíše jako adekvátní dar za jejich spolenectví a věrnost a nic nenasvědčuje tomu, že by anglosaský panovník na tato území uplatňoval jakýkoli nárok z pozice lenního pána. Přestože se v 11. století stal skotský panovník třikrát mužem anglického krále, neměla by tako skutečnost být zaměňována s lenním vztahem. Ten vznikal specifickým rituálem komendace a složením přísahy věrnosti a znění Anglosaské kroniky takový výklad ani v jednom případě nenabízí. Nic také nenasvědčuje tomu, že by území Cumbrie či Lothianu bylo anglickými vládci nahlíženo jako skotské léno.

Frank Barlow s ohledem právě na Worcesterův text naznačuje, že jako léno anglického krále bylo Vilémem Rufusem nahlíženo celé skotské království, za nějž měl Duncan složit roku 1094 lenní slib a přísahu věrnosti. V originálním textu Anglosaské kroniky má však to, co Jan označuje za přísahu věrnosti implikující možnou držbu léna, pouze podobu nespecifikovaných slibů, které mohly zakládat tradiční spolenectví a do budoucna zajistit stabilitu vzájemných vztahů a společný mír. Barlow oproti tomu uvádí, že Duncan získal Vilémovo svolení k sesazení Donalda Bána a sám byl investován na skotský trůn. Tato interpretace se nicméně neopírá o konkrétní doklad, že by anglosaští či anglonormanští panovníci uplatňovali do této doby vliv na obsazení skotského trůnu. Duncanovo postavení Vilémova rytíře podléhajícího feudálnímu právu nelze spojovat s jeho postavením skotského vládce a míra pravomocí, kterou mohl Vilém Rufus uplatňovat vůči Duncanovi jako skotskému králi byla s ohledem na dosavadní tradici podstatně nižší než míra pravomocí, které mohl anglický král uplatňovat vůči Duncanovi jako svému leníkovi. Nelze proto souhlasit s názorem, že by anglický král přímo rozhodoval o obsazení skotského trůnu a Malcolmova syna na něj jakýmkoli způsobem investoval.

Richard Oram je oproti tomu ve svých názorech opatrnější, avšak i on uvádí, že Duncan přislíbil anglickému králi věrnost a uznal jeho autoritu.⁴⁹⁴ Oram vychází z dosavadní tradice, v rámci které se skotští králové stávali muži anglosaských a později anglonormanských vládců a zavazovali se jim věrností a sliby míru a spolenectví, přičemž však pro anglické panovníky z tohoto vztahu neplynula žádná pravomoc nadvlády nad králi Alby. S ohledem na text Anglosaské kroniky a rozbor posunů u Jana z Worcesteru ovšem

---

⁴⁹³ BARLOW, *William Rufus*, s. 318.

⁴⁹⁴ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 43.

nenacházím žádný doklad pro Oramův názor, že by Duncan složil roku 1094 Vilému Rufusovi přísahu věrnosti.

Přesto nelze pominout, že se Duncan do pozice klientského krále vůči Vilému Rufusovi částečně dostal. K anglickému panovníkovi jej pojilo mnohem těsnější osobní pouto, než tomu bylo u jakéhokoli z Duncanových předchůdců na skotském trůnu, a Vilému Rufusovi byl také zavázán za samotné získání vlády, a přestože ve své listině z Durhamu vystupuje jako nezávislý vládce a své nezpochybnitelné právo na skotský trůn staví výhradně na dědictví po svém otci, zmíněné okolnosti musely bezpochyby nemalou měrou determinovat jeho vztah k anglickému sousedovi.

Odhalení konkrétních posunů u popisu interakcí skotských a anglonormanských králů v díle Jana z Worcesteru může zabránit jejich nesprávné interpretaci při rekonstrukci podoby anglo-skotského vztahu ve druhé polovině 11. století a zároveň může pomoci k vytvoření alespoň rámcové představy o podobě konkrétních rituálů, jimiž byl anglo-skotský vztah v tomto období formován a navenek vyjadřován. Jejich podoba se patrně blížila rituálu lenního slibu a přísahy věrnosti, které byly běžné u anglonormanského dvora, přestože jejich náplň a význam byly ještě v řadě ohledů odlišné. O této skutečnosti přitom svědčí nejen jejich vnímání právě touto perspektivou u Jana Worcesteru, ale i samotná snaha Viléma Rufuse postavit roku 1093 vztah se skotským králem na úroveň vztahů se svými vazaly, která posléze vedla k tragické smrti Duncanova otce Malcolma III. Přestože nedlouho nato se Vilém mohl o stejný krok pokusit u Malcolmova syna Duncana, jeho vztah k anglickému králi patrně další akt podřízenosti a závazek věrnosti již nevyžadoval. Jeho úsilí o dobytí skotského trůnu nicméně přineslo změny, které se ve vývoji anglo-skotského vztahu měly již brzy naplno projevit.

Roku 1094 se boj o skotský trůn poprvé přenesl z domácího prostředí ke dvoru normanských vládců Anglie a právě Duncanovo úsilí o získání vlády po svém otci předznamenalo začátek nové kapitoly ve vztazích dalších pretendentů skotského trůnu a budoucích králů Skotska k panovníkům Anglie. Anglonormanský dvůr byl nejvhodnějším místem, kde mohli další z potomků Malcolma III. získat podporu ve svém úsilí o získání vlády a tato skutečnost vedla v dalších letech k vytvoření těsnějšího vztahu mezi nimi a anglickými králi. V prostředí anglonormanského dvora se Malcolmovi synové seznámili s etablovaným systémem feudálního práva a lenních vazeb a zároveň se stávali jejich součástí. Malcolmův nejstarší syn Duncan začal svou kariéru u dvora Viléma Rufuse a díky tomu se mu také podařilo získat dostatečnou podporu ve svém úsilí o získání skotského

trůnu. Přestože ve své listině z Durhamu nedal jakoukoli závislost na anglickém vládcovi znát, v případě jeho nevlastních bratrů z otcova druhého manželství už je proces nastávajících změn daleko zřetelnější.

4.3 Edgar

Po Duncanově smrti obnovil Donald Bán svou vládu nad Skotskem, tentokrát však ve spolupráci s poněkud tajemnou postavou Duncanova nevlastního bratra Edmunda. Edmund byl nejstarším přeživším synem z Malcolmova manželství s Markétou, který se zřejmě s Duncanem vydal roku 1094 na jeho tažení do Skotska.⁴⁹⁵ Přestože jeho motivy ke spolupráci s Donaldem Bánem zůstávají nejasné, Ulsterské anály Edmunda explicitně zmiňují v souvislosti s Duncanovým zavražděním.⁴⁹⁶ Je proto možné, že Donald, který byl již v pokročilém věku a neměl v té době žádné známé mužské potomky, nabídl Edmundovi, že by se mohl stát jeho dědicem.⁴⁹⁷ V případě vlády svého nevlastního bratra Duncana, který již měl syna a potenciálního dědice, nemohl Edmund s možností svého nástupnictví příliš počítat.⁴⁹⁸ Jako nejstarší žijící syn Malcolma III. a Markéty se navíc mohl sám považovat za právoplatného dědice skotského trůnu a možnost, že by se tak po smrti svého stárnoucího strýce Donalda ujal vlády, mohla být bezpochyby lákavá.⁴⁹⁹

Ve hře o skotský trůn však Duncanovým zavražděním Vilému Rufusovi karty ještě zdaleka nedošly. U jeho dvora nadále pobýval Malcolmův syn Edgar, mladší bratr Edmunda, jemuž

---

⁴⁹⁵ Frank Barlow oproti tomu uvádí, že Edmund byl jediným ze synů zesnulého Malcolma III., který se po smrti svého otce neodebral do bezpečí anglického exilu, viz BARLOW, *William Rufus*, s. 317–318. Jedná se však pouze o vlastní výklad autora, který vychází ze skutečnosti, že Edmund po Duncanově smrti vládl ve Skotsku společně s Donaldem Bánem. Vzhledem k tomu, že všichni ostatní členové Malcolmovy rodiny Skotsko opustili, zdá se mi pravděpodobnější, že Edmund byl mezi nimi a do Skotska se vrátil až spolu s Duncanem.

⁴⁹⁶ MAC CARTHY, Bartholomew (ed.). *Annala Uladh. Annals of Ulster, otherwise, Annala Senait, Annals of Senat. A Chronicle of Irish Affairs from A.D. 431 to A.D. 1540*. Vol I. (A.D. 1057–1131; 1155–1378), Dublin 1893 (dále jako Ulsterské anály, vol. II.), s. 53.

⁴⁹⁷ DUNCAN, *Scotland*, s. 125.

⁴⁹⁸ Duncan byl v té době již ženat s Ethelredou, dcerou northumbrijského earla, s níž měl syna Viléma, ale patrně i další nám neznámé potomky, viz DUNCAN, *The Earliest Scottish Charters*, s. 103.

⁴⁹⁹ Ulsterské anály, vol. II., s. 53; Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 627–628. Vzhledem k tomu, že Donaldu Bánovi bylo v té době již přes šedesát let a neměl žádné známé mužské potomky, mohl Edmunda určit jako svého nástupce. Této hypotéze odpovídá především fakt, že Edmund se objevuje v některých seznamech skotských králů, ačkoli se skotským králem nikdy nestal, a je tedy možné, že mu Donald jakožto svému nástupci svěřil k dočasné vládě určitou apanáž. Když byl roku 1097 Donald Bán svržen a uvězněn, byl Edmund vysvěcen a odeslán do kláštera v jihovýchodní Anglii a tímto způsobem zbaven veškerých pozdějších nároků na vládu. Jeho internace ve vzdáleném klášteře v anglickém Somersetu jej měla s největší pravděpodobností odříznout od jakéhokoli vlivu na dění ve Skotsku a tato skutečnost podporuje hypotézu o tom, že Edmund se stal spojencem Donalda Bána, postavil se proti Duncanovi a jeho mladší bratři, kteří se později chopili vlády, se cítili bezpečně teprve v okamžiku, kdy se Edmund nacházel na opačné straně Británie. Srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 41–42; POOLE, *From Domesday Book to Magna Carta*, s. 268.

tehdy bylo přibližně dvacet let. Vilém Rufus vyložil proti Donaldu Bánovi tuto kartu již roku 1095 během povstávání northumbrijského earla Roberta z Mowbray, jenž se postavil do čela vzbouřených baronů, kteří usilovali o Vilémovo svržení.⁵⁰⁰ Byl to přitom právě Robert, kdo se o dva roky dříve zasloužil o smrt skotského krále Malcolma, avšak Vilémovo jednání během následujících let nakonec postavilo tohoto mocného earla proti jeho králi a je možné, že ve svém boji měl také podporu Donalda Bána a Edmunda.⁵⁰¹

Edgar vyhlásil svůj nárok na skotský trůn již nedlouho po smrti svého nevlastního bratra Duncana roku 1095, a to v Norhamu v Berwickshire na hranici Northumbrie a jižního Lothianu. Stalo se tak nejspíš právě v době, kdy Vilém Rufus obléhal Roberta v nedaleké pevnosti Bamburghu.⁵⁰² O události v Norhamu ležícím na hraniční řece Tweed, jež oddělovala skotský Lothian od Northumbrie, nás informuje listina, jež zaznamenává Edgarův dar rozsáhlých pozemků v Berwickshire a na dalších místech Lothianu biskupovi a komunitě svatého Cuthberta v Durhamu. Tento akt měl Edgarovi zajistit nejen přímluvu tohoto světce v jeho boji o skotský trůn, ale především měl demonstrovat Edgarovo postavení právoplatného dědice skotského trůnu. Skotští králové byli tradičními podporovateli kultu svatého Cuthberta, zakladatele kláštera na ostrově Iona, na němž měli být někteří z nich také pohřbeni, a Edgar tím navazoval na praxi svého otce a nevlastního bratra a zároveň tak také zřetelně prezentoval svou autoritu přinejmenším v jižním Lothianu, kde se udělené pozemky nacházely.⁵⁰³

Ve své listině se Edgar tituluje jako syn krále Skotů Malcolma a uvádí, že celý Lothian a skotské království drží darem svého pána, krále Anglů Viléma a dědictvím po svém otci.⁵⁰⁴ Již samotná Edgarova titulatura přitom osvětluje Vilémův rozdílný přístup k oběma Malcolmovým synům a jejich odlišné postavení vůči anglickému králi. Edgar ve své listině na prvním místě uvádí, že Lothian a skotské království drží darem od Viléma Rufuse, kterého uvádí jako svého pána, a teprve poté staví legitimitu svého nároku také na dědickém právu po svém otci. Vůči Duncanově listině z předchozího roku tak stojí jeho

---

⁵⁰⁰ BARLOW, *William Rufus*, s. 346–347.

⁵⁰¹ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 131; Anglosaská kronika, s. 210–212; Jan z Worcesteru, s. 38.

⁵⁰² BARLOW, *William Rufus*, s. 353.

⁵⁰³ Donaldova autorita byla v té době zřejmě koncentrována především v tradiční oblasti království Alby severně od řeky Forth a zdá se, že v Lothianu nebyla jeho vláda uznávána, přinejmenším nikoli na celém jeho území, srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 43; DUNCAN, *Scotland*, s. 125–126; týž: *The Earliest Scottish Charters*, s. 110. Edgarův otec Malcolm se účastnil položení základního kamene nové durhamské katedrály roku 1093 a svou účast bezpochyby doplnil i o dary na její výstavbu a o další donace je doplnil hned o rok později Duncan svou listinou z Durhamu. Edgarova donace tak na tyto akty plně navazovala.

⁵⁰⁴ „*Ego Edgarus filius Malcolmi Regis Scottorum totam terram de Iodeneio et regnum scotie dono domini mei Willelmi Anglorum Regis et paterna hereditate possidens (...)*“. DUNCAN, *The Earliest Scottish Charters*, s. 103.

listina ve zjevném kontrastu. Zřejmý rozdíl je patrný již ze samotné titulatury Edgarova nevlastního bratra v jeho listině z Durhamu, v níž Duncan uvádí, že jako syn krále Malcolma je dědičným právem král Skotska, a svůj nárok na trůn tak staví výhradně na dědictví po svém otci.⁵⁰⁵

Předtím, než opustil Anglii, složil Duncan Vilému Rufusovi tradiční sliby skotských králů, tím se však nedostal do závislého postavení na anglickém panovníkovi. Jeho podřízení mělo odlišný charakter a založeno bylo na respektu, spojenectví a spolupráci. Duncan tak zůstával suverénním uchazečem skotského trůnu a svá práva prosazoval na základě primogenitury. Ačkoli ve Skotsku princip nástupnictví provorozeného syna v té době ještě plně nezdomácněl, v Anglii a na kontinentu se stával obecně přijímaným způsobem nástupnictví⁵⁰⁶ a Duncan tak mohl být mezi Normany vnímán jako právoplatný následník skotského trůnu. Jediné, co mu k jeho získání chybělo, byly prostředky, které mu nakonec poskytl právě anglický král. Duncana k němu pojilo pouto věrnosti a patrně i vzájemného přátelství a Vilémova cena za jeho podporu evidentně nepřekračovala hranice toho, co angličtí vládcové tradičně vyžadovali od svých skotských protějšků.

Z dikce Duncanovy listiny proto není zřejmá jakákoli závislost na anglickém panovníkovi. To je nakonec patrné i ze jmen těch, kteří se účastnili jejího vydání. Mezi jejími signatáři se objevuje pouze několik jmen, která zřejmě náležela Duncanovým dvěma bratrům, dále členům normanské nobility, kteří jej do Skotska doprovázeli v jeho vojsku, a patrně také několika příslušníkům durhamské klášterní komunity, jíž byla Duncanova donace určena.⁵⁰⁷ Duncan tak evidentně jednal a vystupoval zcela samostatně, pouze v doprovodu svých věrných a těch, kteří jej doprovázeli, aniž by se zaštiťoval autoritou anglického krále nebo přítomností některých významných příslušníků jeho nobility.

Edgarova listina naopak svědčí o kvalitativně odlišném vztahu mezi anglickým králem a tímto pretendentem skotského trůnu. Ve Skotsku totiž pobýval Edgarův starší bratr Edmund a zesnulý Duncan měl navíc vlastního legitimního syna Viléma, takže Edgarův nárok na nástupnictví mohla upřednostnit jen síla jeho podporovatele. Vilém, který byl ještě v dětském věku, ani Edmund, jenž ve Skotsku podporoval vládu Donalda Bána a stál tak zcela mimo vliv Viléma Rufuse, nebyli pro anglického krále příliš vhodnými kandidáty na skotský trůn. Naopak dosazení Edgara mohlo Vilémovi i jeho nástupcům přinést výhody v podobě rozšíření jejich vlivu na severu Británie či upevnění vlády v Northumbrii.

---

⁵⁰⁵ „*Ego Dunecanus filius regis Malcolumb constans hereditarie rex Scotie (...)*“. Tamtéž, s. 119.

⁵⁰⁶ WARREN, Hollister C. *Henry I.* London 2001, s. 105.

⁵⁰⁷ DUNCAN, Yes, *the Earliest Scottish Charters*, s. 114.

V kontrastu k Duncanově listině je Edgarova listina bohatá na důležité svědky a signatáře z řad anglonormanské aristokracie a svědčí o tom, že událost, při které došlo k formulování Edgarova nároku na skotský trůn a udělení pozemků durhamské církvi, byla v každém případě významná a zaštitěná právě autoritou anglického panovníka, a to prostřednictvím jeho významných věrných a vazalů, kteří byli svědky této události a potvrzovali její platnost.

Podle svědečné řady a jmen těch, kteří listinu signovali, byl události v Norhamu přítomen durhamský biskup Vilém, převor kláštera sv. Cuthberta Turgot, šerif z Norhamu, skotský earl z Fife, Edgarovi bratři Alexandr a David a několik významných příslušníků anglonormanské nobility včetně Edgara Æthelinga, kteří se zřejmě účastnili vojenských operací kolem Bamburghu.⁵⁰⁸ Vydání listiny se však podle závěru její subscriptce účastnila i řada dalších členů anglonormanské aristokracie,⁵⁰⁹ před kterou byl Edgarův nárok prezentován a stával se platným a nezpochybnitelným, stvrzený autoritou církve i anglického krále, který Edgarovu listinu potvrdil ve svém konfirmačním listu adresovaném arcibiskupovi z Yorku Tomáši z Bayeux a všem královým vazalům, a to jak Normanům, tak i Anglosasům a Skotům, jak Vilémův list uvádí.⁵¹⁰ Všichni ti, kteří se účastnili vydání Edgarovy listiny, se zároveň stávali svědky jeho deklarovaného nároku na skotský trůn a přítomnost earla z Fife zároveň svědčí o podpoře některých členů skotské aristokracie Edgarovi.

Ten ve své listině uvádí, že celý Lothian a skotské království, tj. území severně od řeky Forth, drží jako dar anglického krále, svého pána, a jako dědictví po svém otci. Zdánlivě protichůdná tvrzení vzbuzovala pozornost badatelů již od konce 19. století a vedla k přetrvávajícímu názoru, že Edgar musel svou vládu v Lothianu a Scotii přijmout jako léno od anglického krále.⁵¹¹ Starší bádání k tomu vedl především názor, že vztah skotských a anglických vládců v předchozím období byl založen na skotské lenní podřízenosti. Jak je však z dochovaných pramenů patrné a jak bylo popsáno v předchozích kapitolách, skotští králové včetně Malcolma III. či Duncana II. se dosud do pozice leníků anglických vládců nedostali a jejich podřízení mělo odlišný charakter. Edgarovo postavení vůči anglickému

---

⁵⁰⁸ Tamtéž, s. 122–124; BARLOW, *William Rufus*, s. 353.

⁵⁰⁹ „*Hec carta firmata est III° kal' Septembris in Cimiterio sancti Cuthbeti apud Norham (...) presente maxima multitudine Francorum et Anglorum quorum nomina longum est inscribere.*“ DUNCAN, *The Earliest Scottish Charters*, s. 105.

⁵¹⁰ List byl patrně vydán ještě během obléhání Bamburghu a dochoval se ve dvou originálech opatřených Vilémovou pečetí, srov. tamtéž, s. 107; BARLOW, *William Rufus*, s. 353.

⁵¹¹ DUNCAN, *The Earliest Scottish Charters*, s. 126; BARLOW, *William Rufus*, s. 318.

králi bylo ovšem na rozdíl od jeho předchůdců od počátku formováno odlišnými okolnostmi, které utvářely nový základ jejich vzájemného vztahu.

V intitulaci listiny z Norhamu je sice Edgar uváděn jen jako držitel skotského regna, avšak mezi jejími signatáři již vystupuje přímo jako král.⁵¹² Ve své koroboraci listina dále uvádí, že je opatřena kulatou pečetí krále Edgara zavěšenou na hedvábné stuze nesoucí opis „vyobrazení Edgara krále Skotů“. V jejím středu byl Edgar zobrazen s korunou na hlavě, jak v jedné ruce drží žezlo a ve druhé meč.⁵¹³ Jako krále Skotů a nikoli pouhého držitele skotského regna Edgara explicitně uvádí i konfirmační list Viléma Rufuse potvrzující Edgarovu donaci.

A. A. M. Duncan má za to, že opatrnější Edgarova titulatura coby držitele skotského regna v intitulaci jeho listiny byla patrně dána tím, že jeho nárok na skotský trůn nebyl natolik jednoznačný jako u Duncana. Edgar se stal skotským králem především z rozhodnutí Viléma Rufuse. Ten sice vycházel z Edgarových práv na vládu po jeho otci, ale teprve autorita anglického krále mohla tento nárok před dalšími pretendenty trůnu přeměnit v Edgarovo skutečné právo vládnout. Právě tak lze nejlépe chápat význam termínu *dono* v Edgarově listině, který s největší pravděpodobností znamenal právě skutečnost, že jej sám Vilém učinil králem, a to na základě vlastního rozhodnutí a tedy *darem*.⁵¹⁴ Vilémův dar musel mít samozřejmě dostatečně pevný základ v Edgarovu právu na skotský trůn, ale teprve autorita anglického panovníka jej činila nezpochybnitelným, a proto je v dalších částech listiny již Edgar sebevědomě titulován jako král a je tak zobrazen i na své pečetě.

V podmínkách konce 11. století ovšem nebylo možné, aby Edgar vystupoval jako král pouze na základě svého práva na vládu, byť potvrzeného i anglickým panovníkem. Svě královské postavení musel Edgar náležitě demonstrovat, aby mohl být svým okolím jako král také náležitě vnímán a jeho činy včetně jeho donace měly před dobovými aktéry váhu a mohly být považovány za platné. Domnívám se proto, že vydání jeho listiny předcházelo symbolické instalování Edgara králem, kdy bylo v rámci slavnostního rituálu potvrzeno jeho právo vládnout ve Skotsku a Lothianu. Postavení, do něhož jej anglický král uvedl, se zcela jistě bez takového veřejného vyjádření prostřednictvím rituálu neobešlo. Listina měla totiž pouze omezený okruh svých recipientů a ve společnosti zvyklé zakládat veškeré sociální vztahy a postavení rituálem, nemohla být listina jediným prostředkem, jak

⁵¹² „*Signum + Egari Regis.*“ DUNCAN, *The Earliest Scottish Charters*, s. 105.

⁵¹³ „*Ista carta est sigillata cum sigillo rotundo dicti Regis Edgari pendente cum filo serico et est in medio eiusdem sigilli ymago dicti regis Edgari sedens cum parua corona in capite et habet in una manu septrum et in altera gladium et subscripcionem Ymago Edgari Scotorum Regis.*“ Tamtéž, s. 105.

⁵¹⁴ „*(...) terram de lodeneio et regnum scotie dono domini mei Willelmi Anglorum Regis (...).*“ Tamtéž, s. 103.

Edgarovu pozici skotského krále potvrdit a veřejně ji prezentovat. Takovým prostředkem byl právě rituál a situace, kdy se v souvislosti s Vilémovým tažením na sever nacházela v okolí Norhamu většina významné anglonormanské šlechty, mohla být k takovému veřejnému vyjádření Edgarova nového postavení příhodná. Dochované prameny nás bohužel o žádné takové události neinformují, to ovšem její uskutečnění zcela nevylučuje, a i když o možné podobě takového aktu nemáme zprávy, můžeme předpokládat, že Edgar při něm vystupoval z pozice anglickému králi podřízeného příjemce jeho daru. Svou následnou donací pak Edgar naplnil roli skotského vládce a zároveň tím prezentoval svou faktickou moc na jím drženém území, ze kterého durhamské církvi daroval konkrétní majetky.

K podobnému závěru dospěl také A. A. M. Duncan, který správně upozorňuje na skutečnost, že akt, při němž Vilém Rufus rozhodl o nástupnictví Edgara ve Skotsku, a rituál, jímž bylo potvrzeno jeho právo vládnout, neznamenají, že by se skotské království stalo v tom okamžiku anglickým lénem a Edgar za něj anglickému králi složil lenní slib.⁵¹⁵ Listina z Norhamu sice označuje Viléma za Edgarova pána, nemuselo tomu tak ovšem být z jeho pozice Vilémova leníka za skotské království. Vilémova role Edgarova pána vyplývala daleko spíše ze skutečnosti, že Edgar byl Vilémovým mužem a věrným stejně jako Duncan, a explicitní zdůraznění tohoto vztahu v listině z Norhamu reflektovalo jeho hloubku a Vilémův výraznější vliv na Edgarovo postavení, který u Duncana tak zřetelný nebyl.

Vilémův postup byl v tomto ohledu bezprecedentní, musel však mít určitou oporu v dobovém pohledu na vztah skotských a anglických králů, aby měl před tehdejšími pozorovateli váhu. Příslušníci vládnoucího rodu ve Skotsku se stávali králi na základě dědičného práva, z pohledu normanských vládců Anglie byl však každý z právoplatných králů Skotska vázán k anglickému panovníkovi tradičními povinnostmi a respektem k jeho autoritě. Tento vztah musel být neustále obnovován a v 11. století nepřekračoval podobu personální vazby mezi osobami konkrétních králů, ať již založené rituálem složení slibů nebo závazkem osobní věrnosti. Normanští vládcové však mohli tento vztah v perspektivě lenních vztahů postupně nahlížet již jiným způsobem, a to jako právo zakotvené tradicí a

---

⁵¹⁵ DUNCAN, *The Earliest Scottish Charters*, s. 127–135. Názor, že Edgar složil Vilémovi za Scotii a Lothian lenní slib, zastává např. Frank Barlow, srov. BARLOW, *William Rufus*, s. 371. David Carpenter je naopak s hodnocením této skutečnosti opatrnější a pouze uvádí, že prostřednictvím formulace o daru krále Viléma mělo být vyjádřeno, že Edgarovo postavení skotského vládce nebude zcela nezávislé, viz CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 132. Podobně se vyjadřuje také Robert Bartlett, srov. BARTLETT, *England*, s. 82. Skutečnosti, že by angličtí nebo skotští králové od toho okamžiku chápali skotské království jako léno, navíc nenásvědčuje ani dění v dalších desetiletích za vlády Edgara a jeho nástupců.

⁵¹⁵ BARLOW, *William Rufus*, s. 355.

překračující tedy personální vztah mezi jednotlivými králi. Jestliže autorita anglosaských vládců měla na základě tradice stát i nad králi Skotska, pak v normanské perspektivě nemusel být zásah do obsazení skotského trůnu natolik problematický, zvláště měla-li být hájena práva z jejich pohledu právoplatného nástupce.

Po Duncanově smrti tak Vilém ze své autority nejvyššího vládce v Británii investoval novým skotským králem Edgara a jejich vztah našel svůj odraz v listině z Norhamu. Potvrzení Edgarových práv z něj však ještě krále ve skutečnosti nečinilo. Tím se mohl doopravdy stát až královskou korunovací ve Scone a zřejmě právě proto událost v Norhamu nenašla odraz v dobových kronikách. Edgarova práva na královský titul a vládu se vztahovala na jeho poddané a subjekty ve Skotsku a mezi Anglonormany přítomnými rituálu jeho instalace králem či vydání jeho listiny tak zřejmě neměla takový ohlas, který by celou událost zanesl až do děl tehdejších kronikářů.

Aby se Edgarovo postavení skotského krále mohlo proměnit z pouhé titulatury v jeho listinách ve skutečnost, musel svá práva na skotský trůn proti Donaldu Bánovi prosadit silou. Avšak ani poté, co se northumbrijský earl Robert z Mowbray ocitl pod zámkem v kobkách Windsoru,⁵¹⁶ nespíchal Vilém Rufus s uskutečněním dalšího tažení do Skotska. Následujícího roku 1096 jej totiž plně zaměstnával chystaný odjezd jeho bratra, normanského vévody Roberta, na křížovou výpravu. Potřebné finanční prostředky se Robert rozhodl získat od Viléma Rufuse, kterému za to dočasné držby předal své panství v Normandii.⁵¹⁷ Vilém však za to musel v Anglii vybrat vysokou finanční částku a zároveň se v tom roce naplno rozhořel jeho spor s arcibiskupem Anselmem z Canterbury.⁵¹⁸ Teprve roku 1097 obrátil Vilém svou pozornost zpět ke skotskému království a na konci září vyslal na sever Británie Edgara Æthelinga, jehož úkolem bylo v čele vojenské výpravy svrhnout Donalda Bána a na královský trůn instalovat Edgara.⁵¹⁹ Na svém tažení Edgar Ætheling uspěl, a ačkoli se dochované prameny neshodují v tom, jaký osud Donalda Bána nakonec potkal, novým skotským králem se místo něj stal Edgar.⁵²⁰

---

⁵¹⁶ BARLOW, *William Rufus*, s. 355.

⁵¹⁷ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 131.

⁵¹⁸ K tomuto sporu viz BARLOW, *William Rufus*, s. 373–375.

⁵¹⁹ Anglosaská kronika, s. 214; Jan z Worcesteru, s. 41.

⁵²⁰ Anglosaská kronika a Jan z Worcesteru uvádějí, že Edgar Ætheling Donalda vyhnal, viz Anglosaská kronika, s. 214; Jan z Worcesteru, vol. II., s. 41. Naopak Vilém z Malmesbury píše, že Donald byl během těchto událostí zabit, viz Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 627. Pozdější kronika z Melrose ve vloženém foliu 13 pocházejícím ze 13. století přichází s verzí, že Donald byl do konce života uvězněn, zatímco marginální přípisky v kronice, které vznikly taktéž ve 13. století, ale opisem staršího pramene, nás naopak informují o tom, že poté, co byl Donald zajat, jej Edgar nechal zabít, srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 99–100. Osud Edgarova staršího bratra Edmunda líčí pouze Vilém z Malmesbury, který píše, že Edmund byl

Na rozdíl od událostí, které předcházely jeho nástupu na skotský trůn, disponujeme o pozdějších letech Edgarovy vlády jen skromnými informacemi. S anglickým králem nicméně Edgar a později i jeho nástupci, bratři Alexandr a David, udržovali mírové vztahy. Tato skutečnost je zejména odrazem toho, že Malcolmovi synové vděčili anglickému králi za svou vládu.⁵²¹ Vilém Rufus a po něm i jeho nástupce Jindřich do dění ve Skotsku nezasahovali, skotské království se ostatně nacházelo mimo dosah jejich přímé moci, ale vládu Malcolmových synů zde mohli právem nahlížet jako vládu, jež byla nastolena z moci anglického panovníka a s jeho souhlasem, a této skutečnosti si byli vědomi také Edgar a jeho bratři. Teoretický nárok anglosaských králů na nadvládu v Británii tak po příchodu normanských vládců začínal na přelomu 11. a 12. století získávat svou reálnou podobu.

Tato skutečnost neměla nicméně na počátku 12. století ještě výraznější dopad na podobu dosavadních povinností skotských králů vůči anglickým panovníkům, mezi něž i nadále patřilo především zachování míru a respektu k autoritě anglického vládce, povinnost vojenské pomoci proti nepřátelům, ale zřejmě i pravidelná přítomnost u anglického dvora, která se mezi povinnostmi skotských králů objevovala i dříve, byť s mnohem nižší frekvencí. Co se ovšem v následujícím období změnilo, bylo aktivnější vyžadování těchto povinností anglonormanskými vládci a větší důraz kladený na rozdíl ve vzájemném postavení králů Anglie a Skotska.

Ilustrativní svědectví o podobě anglo-skotského vztahu za Edgarovy vlády zanechal kronikář Geoffrey Gaimar, který ve 30. letech 12. století sepsal na základě překladů z Anglosaské kroniky a dalších pramenů svou veršovanou kroniku *L'Estoire des Engleis*.⁵²² O Edgarovi Geoffrey píše, že byl Vilémovým přítelem a díky Vilémovi také obdržel své království. Vilém po něm podle Geoffreya nepožadoval žádnou službu, ani tribut a naopak ustanovil, že pokaždé, když Edgar přijede k jeho dvoru, obdrží vedle různých darů také pravidelnou platbu šedesáti šilinků denně tak, aby si mohl zajistit vhodnou reprezentaci a pokrýt své výdaje. Na důkaz toho, že anglický král je jeho pánem, měl ovšem Edgar podle

---

nadosmrti uvězněn, viz Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 628. Je pravděpodobné, že Edmund byl po roce 1097 skutečně internován, a to v clugnijském klášteře Montacute v jihovýchodní Anglii, kde později také zemřel.

⁵²¹ DUNCAN, *The Earliest Scottish Charters*, s. 135.

⁵²² Ke konkrétnímu datu vzniku a obsahu tohoto pramene viz DALTON, Paul. The Date of Geoffrey Gaimar's "Estoire Des Engleis," the Connections of His Patrons, and the Politics of Stephen's Reign. *The Chaucer Review*. 2007, vol. 42, No. 1, s. 23-47 [cit. 2022-6-25]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25094383>.

Gaimarova svědectví následovat Viléma na taženích v Anglii i Normandii a stejně tak měli podle kronikáře činit i jeho nástupci.⁵²³

Geoffrey ve svém textu poukazuje na dvě tradiční povinnosti, které měl Edgar vůči Vilémovi plnit. Tou první byla vojenská služba, tou druhou pak pravidelná přítomnost skotského krále u anglického dvora. V obou případech se jednalo o povinnosti vycházející se starší tradice, protože přítomností u anglosaského dvora byl povinován již Konstantin II. ve druhé čtvrtině 10. století a k vojenské pomoci proti nepřátelům anglosaských vládců se skotští králové pravidelně zavazovali již od roku 945. Teprve události 90. let 11. století ale vedly k tomu, že tyto nároky anglických králů vůči jejich skotským protějškům začaly být intenzivněji vymáhány, a specifický anglo-skotský vztah tak byl postupně více začleňován do feudálního systému normanského dvora. Výraznou zásluhu na tom přitom měl i Edgarův osobní vztah k Vilému Rufusovi.

Až do konce své vlády roku 1107 udržoval Edgar s anglickým panovníkem přátelské vztahy. Na Letnice roku 1099 při otevření nově postaveného královského paláce ve Westminsteru, kdy Vilém slavnostně nosil královskou korunu, před ním v bohatém průvodu nesl Edgar královský meč, čímž bylo zřetelně demonstrováno jeho výsadní postavení před Vilémovými subjekty, ale zároveň i Vilémova autorita nad Skotskem.⁵²⁴ Poté, co však následujícího roku ukončila Vilémův život nehoda na lovu⁵²⁵ a vlády se po něm okamžitě ujal jeho bratr Jindřich, zprávy o Edgarově přítomnosti u anglického dvora v pramenech mizí. Na rozdíl od Viléma Rufuse, jenž Edgara dosadil na skotský trůn, nepanoval zřejmě mezi Edgarem a Jindřichem tak intenzivní vztah a Jindřichovu vládu navíc tížil především dlouholetý boj s jeho starším bratrem Robertem, který se nedlouho po Vilémově smrti vrátil z křížové výpravy a sám začal uplatňovat svá práva na anglický trůn.

---

⁵²³ „*Li reis Edgar est sis priuez, de lui son regne ad receu en franc seruisse, sanz treu; E li reis bien li otriad, ke quant il vers sa curt vendrat. Seissante solz ait chescon ior; Dunt serui seit par grant honur, estre presenz e altres dons; Co fust sa dreite liueraisons, treskil fors de sa terre istrait descil karere reuendrait; I tant eust e ses suiums, a prof le rei fust si seignurs. Par tut alast sa seignurie en Engleterre e en Normendie, e ses heirs aient ensemment sest herite en caisement; Si ourent il tut son hee. Ync ne fu reis plus redute ke fu cest rei de ses vaisins; Trestuz les fist vers sei enclins.* [King Eadgar was one of his friends. From him he had received his kingdom, in free service, without tribute. And the king granted him freely, that when he came towards his court, he should have sixty shillings a day; that he might be served with great honour, besides presents and other gifts. This was his proper livery, from the time he left his kingdom, till he returned again. So much he had in his visits, in proof that the king was his lord. Everywhere went his dominion, in England and in Normandy; and his heirs have likewise this heritage in possession. So had they all their time. Never was king more feared, than was this king by his neighbours. All he made obedient to him.]“ HARDY, Thomas Duffus (ed.). *Lestorie Des Engles Solum la translacion Maistre Geffrei Gaimar*. Vol. I., London 1888, s. 263–264; překlad viz týž, *Lestorie Des Engles Solum la Translacion Maistre Geffrei Gaimar*. Vol. II., London 1889, s. 195–196.

⁵²⁴ BARLOW, *William Rufus*, s. 399; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 47; Anglosaská kronika, s. 215.

⁵²⁵ BARLOW, *William Rufus*, s. 420–424; WARREN, *Henry I.*, s. 103–105.

Jindřich tak svou pozornost soustředil především na boj s Robertem, který skončil až jeho vítězstvím v bitvě u Tinchebrai roku 1106 a Robertovým uvězněním.⁵²⁶

Kvůli relativnímu spěchu při Jindřichovu nástupu na trůn se Edgar zřejmě neúčastnil ani jeho korunovace, ani králova sňatku se svou sestrou Matyldou. Ta byla ještě za života svého otce Malcolma III. odeslána k východě do kláštera ve Wiltonu v jihozápadní Anglii a později zřejmě pobývala u anglického dvora, aby sňatkem s dědicem trůnu propojila dynastii normanských vládců s rodem anglosaských králů. Matylda totiž pocházela nejen ze skotského královského rodu, ale po své matce Markétě byla spřízněná také s anglosaskou královskou dynastií.⁵²⁷ Jakmile usedl na anglický trůn, rozhodl se Jindřich tento záměr neprodleně realizovat a pojmout Matyldu za manželku, neboť takový sňatek mu mohl přinést důležitou podporu ze strany anglosaských elit.⁵²⁸ Přestože se zřejmě vůbec nejednalo o iniciativu skotského krále, Jindřichův sňatek s jeho sestrou pro něj byl bezpochyby prestižní záležitostí a mohl tak představovat i základ stability anglo-skotského vztahu, která trvala až do Edgarovy smrti.

4.4 Alexandr II.

Nedlouho poté, co Jindřich I. porážkou svého bratra Roberta uhájil anglický trůn a zároveň získal i vládu v Normandii, skotský král Edgar zemřel a na trůn po něm nastoupil jeho mladší bratr Alexandr. Robertova porážka uvolnila Jindřichovi ruce a ten tak mohl vůči novému králi Skotska hned od počátku jeho vlády uplatňovat svou autoritu. Verze E Anglosaské kroniky uvádí, že v lednu roku 1107 zemřel ve Skotsku král Edgar „*a Alexandr, jeho bratr, se chopil té vlády, již mu král Jindřich udělil.*“⁵²⁹ Kronika používá ve svém textu substantivum *rice*, jež ve staré angličtině znamená království nebo královskou vládu, a dále sloveso *geunann*, které lze přeložit jako udělit, povolit či darovat. Přestože tedy Alexandr nastoupil na skotský trůn na základě dědičného práva po svém starším bratru, byl to přesto podle kroniky anglický král, kdo toto právo potvrdil a dovolil na jeho základě Alexandrovi, aby se ve Skotsku ujal vlády.

---

⁵²⁶ WARREN, *Henri I.*, s. 200–201, 205; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 51, Jan z Worcesteru, vol. II., s. 55.

⁵²⁷ TYLER, Elizabeth M. *England in Europe: English Royal Women and Literary Patronage, c.1000–c.1150*. Toronto 2017, s. 302.

⁵²⁸ WARREN, Henry I., s. 126–127, 130.

⁵²⁹ „*Dises geares eac forðferde se cyng Eadgar on Scotlande Idus Ianuarii. 7 feng Alexander his broðer to þam rice swa se cyng Henri him geuðe.*“ Manuscript E: Bodleian MS Laud 636 [1107].

Tímto aktem Jindřich evidentně navázal na svého předchůdce Viléma Rufuse. Podobnosti v přístupu obou bratrů ke skotským králům si povšiml už Vilém z Malmesbury.⁵³⁰ Ten ve své kronice explicitně neuvádí, že anglický král potvrdil Alexandra na skotském trůnu podobně jako před ním jeho bratr Edgara, s ohledem na text Anglosaské kroniky, jenž byl Vilémovi znám, se však zdá, že Vilém chtěl zdůraznit právě návaznost Jindřichovy politiky na přístup jeho bratra, ale ani on nedisponoval dalšími informacemi, kterými by mohl doplnit stručnou zmínku Anglosaské kroniky.

Tak jako nenalezlo v kronikách svůj odraz Edgarovo instalování skotským králem, nezmiňuje žádný z pramenů ani v Alexandrově případě celou událost dostatečně podrobně na to, aby bylo možné zjistit, jaká byla konkrétní role Jindřicha I. v Alexandrovu nástupu na trůn. Nelze zcela vyloučit, že se v tomto případě mohlo jednat o vlastní pohled anglosaského analisty na to, jak měl Alexandrův nástup proběhnout, tj. se souhlasem anglického krále, ale protože Jindřich by tím přímo navázal na svého předchůdce Viléma Rufuse, lze jen málo pochybovat o tom, že by k události líčené Anglosaskou kronikou ve skutečnosti nedošlo. Nemuselo se však jednat o zvlášť významnou událost s širším ohlasem, ale kupříkladu jen o dodatečné potvrzení Alexandrových práv na vládu ve Skotsku anglickým panovníkem. Ať už k tomu došlo písemnou formou či pozdějším aktem symbolického předání vlády z rukou anglického krále, bezpochyby k určitému potvrzení Alexandrova nároku na skotský trůn došlo, protože teprve tímto způsobem mohl dát Jindřich najevo svou autoritu nad skotským královstvím jako nejvyšší vládce v Británii.

Aby se skotským králem udržel těsnější spojení, navázal podle Viléma z Malmesbury Jindřich příbuzenský vztah s Alexandrem prostřednictvím jeho sňatku se svou nelegitimní dcerou Sybillou.⁵³¹ Richard Oram umisťuje tuto událost na počátek Alexandrový vlády mezi léta 1107–1114⁵³² a je skutečně pravděpodobné, že k jeho sňatku s Jindřichovou dcerou došlo krátce poté, co Alexandr usedl na skotský trůn. Uvedený sňatek sloužil k dalšímu posílení jeho vazby k anglickému vládci,⁵³³ ale vzhledem k tomuto účelu mohl rituál jeho uzavření sloužit také k dalšímu zdůraznění Jindřichova postavení nad skotským králem. Sňatek byl v tomto ohledu důležitým rituálem, jehož náplň byla proměnlivá

---

⁵³⁰ „*Scotorum reges lenitate sua palpavit morem fratris aemulatus. (...) Edgardo fatali sorte occumbente, Alexandrum successorem Henricus affinitate detinuit, data ei in conjugium filia notha (...)*“ Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 627.

⁵³¹ Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 627.

⁵³² ORAM, Richard. *David I: The King who Made Scotland*. Cheltenham 2008, s. 65. Oproti tomu starší práce Judith Green předpokládá realizaci sňatku až na konci tohoto období roku 1114, srov. GREEN, Judith A. David I. and Henry I. *The Scottish Historical Review*. 1996, vol. 75, no. 199, part 1, s. 9 [cit. 2021–5–9]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25530706>.

⁵³³ WALKER, *The Normans in Britain*, s. 79.

v závislosti na okolnostech a na tom, jak mělo jeho publikum význam takového aktu chápat, a mohla tak vyjadřovat jak vzájemně rovné postavení, tak také podřízenost jedné strany druhé.⁵³⁴ V tomto kontextu lze však předpokládat spíše druhou rovinu Alexandrova sňatku se Sybillou, pro niž si skotský král patrně přijel k anglickému dvoru, aby zde Jindřicha o jeho dceru požádal a dostalo se mu takové výsady, jež mohla v domácím Skotsku Alexandrovu prestiž naopak pozdvihnout.⁵³⁵

Vilém z Malmesbury zanechal ve svém díle obraz Sybilly jako morálně i tělesně zkažené dcery,⁵³⁶ a to patrně právě z toho důvodu, že vzešla z Jindřichova nemanželského poměru. Ve skutečnosti se však nová skotská královna jevila jako velice zbožná osoba, která dostatečně reprezentovala svého muže.⁵³⁷ Jindřich I. měl navíc pouze jednu legitimní dceru Matyldu, jež se stala manželkou císaře Jindřicha V. Na další dvě desítky Jindřichových potomků vzešly z králova nemanželského lože a Alexandrův sňatek s jednou z Jindřichových nelegitimních dcer tak nebyl v tomto ohledu nijak dehonestující.

Daleko lépe však Jindřichovu nadřazenou pozici odráží druhá událost z počátku Alexandrovy vlády, jíž byla jeho účast na Jindřichově tažení do Walesu roku 1114. Jindřich při něm hodlal potlačit vzbuřené velšské vládce a svou účastí na této výpravě Alexandr naplnil slib skotských králů o vojenské pomoci anglickým panovníkům *na zemi i na moři*. Zároveň se tím ovšem fakticky dostával do role jednoho z Jindřichových subjektů, kteří byli svou přísahou zavázáni k účasti na taženích anglického krále. Pokud vezmeme v potaz svědectví Anglosaské kroniky o tom, že to byl Jindřich, kdo Alexandrovi udělil po smrti jeho bratra Edgara vládu ve Skotsku, mohl nyní Jindřich vyžadovat skotskou vojenskou pomoc proti svým nepřátelům a naplnění skotských slibů. Skotský podíl na velšském tažení nebyl příliš zásadní⁵³⁸ a hlavní význam Alexandrovy účasti tak spočíval především v jejím symbolickém významu a ve zdůraznění skutečnosti, že nejvyšší autorita v Británii náleží anglickému panovníkovi a oproti vládcům Walesu skotský král tuto skutečnost respektuje a je ochoten bojovat po jeho boku.⁵³⁹

---

⁵³⁴ ROACH, *Kingship and Consent*, s. 51.

⁵³⁵ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 56–57.

⁵³⁶ Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 627.

⁵³⁷ ORAM, *David I*, s. 71.

⁵³⁸ WARREN, *Henry I.*, s. 238.

⁵³⁹ David Carpenter soudil, že Alexandr tím plnil svou lenní povinnost, srov. CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 144. H. C. Warren oproti tomu uvádí názor, že Alexandrova účast na Jindřichově velšském tažení vyplývala z jejich příbuzenství daného vzájemnými sňatky obou mužů se sestrou a dcerou toho druhého, srov. WARREN, *Henry I.*, s. 238. Takové vysvětlení je sice také možné, nezdá se mi však natolik pravděpodobné, protože k němu neexistuje žádný vhodný precedent, podle kterého by se jen z podstaty manželství s dcerou anglického krále mohl skotský král cítit povinován táhnout s vojskem až do vzdáleného

Navenek sice mohla Alexandrova účast působit dojmem postavení jednoho z Jindřichových leníků, oproti nim však pozice skotského krále zůstávala specifická. Závazek vojenské pomoci anglickým králům na zemi i na moři se v souladu s původní tradicí vztahoval pouze na území Británie a žádný z pramenů tak kupříkladu nezaznamenává skotskou účast na jakémkoli z dalších Jindřichových tažení odehrávajících se na kontinentu, kde Jindřich I. bojoval s francouzským králem a hrabaty z Anjou a jejich spojenci o držbu Normandie.⁵⁴⁰ Pokud by přitom Jindřich pohlížel v této době na skotského krále jako na jednoho ze svých leníků, mohli bychom Alexandrovu účast na Jindřichových kontinentálních taženích očekávat.⁵⁴¹

Událost v Norhamu roku 1095 a dosazení Edgara na skotský trůn tak odstartovaly novou kapitolu ve vývoji anglo-skotských vztahů, v níž na svého bratra Viléma obdobným způsobem navázal také jeho nástupce Jindřich I., když vůči skotskému králi demonstroval své, jakkoli teoretické, právo na obsazení skotského královského trůnu a autoritu nejvyššího vládce Británie. Vilém Rufus i Jindřich I. vycházeli i nadále z tradice postavení skotských vládců, oproti svým předchůdcům však svou autoritu viditelně posílili a dosáhli tak toho, že mnohé, dosud spíše teoretické povinnosti skotských králů začaly být intenzivněji vymáhány i v praxi. Zatímco Vilém využil skutečnosti, že to byl on, kdo dosadil Edgara na skotský trůn, jeho bratr Jindřich propojil oba královské rody manželskými svazky⁵⁴² a ze skotského krále tak učinil svého blízkého příbuzného a dále tak posílil vztahy mezi oběma vládci, v nichž hlavní postavení náleželo přirozeně Jindřichovi.⁵⁴³ Slibný vývoj a posilování anglické autority nad Skotskem měly však trvat jen do té doby, dokud na skotském trůnu seděli synové Malcolma III. vděčící za svou vládu anglickému vládci a dokud v čele anglického královského rodu stál silný panovník s pevným postavením. Právě to se však mělo brzy změnit.

Walesu na pomoc svému tchánovi anebo na něm anglický král mohl takovou účast oprávněně vyžadovat. Názor Davida Carpentera o lenní podřízenosti skotského krále je však třeba odmítnout, neboť k takovému tvrzení neposkytují dochované prameny dostatečné doklady.

⁵⁴⁰ Geoffrey Gaimar sice ve své kronice uvádí, že požadavek Jindřichova předchůdce Viléma na skotskou vojenskou pomoc se vztahoval jak na Anglii, tak i Normandii, k tomu ale fakticky nikdy nedošlo.

⁵⁴¹ Stejně tak by byl skotský král bezpochyby přítomen při události složení slibů věrnosti Jindřichovu synovi a nástupci Vilémovi roku 1116 v Salisbury, na níž byli podle Jana z Worcesteru povoláni všichni baroni a přední celé Anglie, avšak o účasti skotského krále nemáme zpráv, srov. Jan z Worcesteru, vol. II., s. 69.

⁵⁴² Jindřich nejprve krátce po svém nástupu pojal za manželku Matyldu, dceru Malcolma III. a tedy sestru obou skotských králů Edgara a Alexandra, jehož nedlouho poté oženil právě se svou nemanželskou dcerou Sibyllou.

⁵⁴³ GREEN, Judith. King Henry I and Northern England. *Transactions of the Royal Historical Society*. 2007, vol. 17, s. 49–50, 54 [cit. 2021–4–11]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25593870>.

4.5 David I.

4.5.1 David I., princ skotský

Od nástupu Alexandra I. sehrával v anglo-skotských vztazích důležitou roli jeho bratr David. Jako nejmladší ze synů Malcolma III. byl od roku 1093 vychováván u anglického dvora Viléma Rufuse a Jindřich I. jej brzy po svém nástupu na anglický trůn pasoval roku 1100 rytířem, a to nejspíš při příležitosti svého sňatku s Davidovou sestrou Matyldou.⁵⁴⁴ Podle frekvence jeho jména ve svědečných řadách královských listin zůstal David v následujících letech v blízkosti královského páru a s Jindřichem I. jej patrně i později pojila vzájemná náklonnost a přátelství.⁵⁴⁵ Do Jindřichovy politiky se však David aktivně zapojil až o několik let později. Jeho chvíle přišla roku 1107, kdy po smrti Edgara I. nastoupil na skotský královský trůn Davidův starší bratr Alexandr.

Podle kronikáře Ailreda z Rievaux přislíbil Edgar ještě za svého života, že nejmladšímu Davidovi předá Cumbrii,⁵⁴⁶ avšak Alexandr po svém nástupu na skotský trůn evidentně nijak nespěchal s naplněním odkazu svého předchůdce a k jeho splnění jej nejpozději roku 1113 přiměla zřejmě až autorita anglického krále.⁵⁴⁷ Území, jež bylo předáno do Davidových rukou, zahrnovalo velkou část nejen samotné Cumbrie mezi Glasgow na severu a zálivem Solway na jihu, ale nejspíš také Lothian, protože Jindřich I. k tomu Davidovi udělil ještě panství podél toku řek Teviot a Tweed, které bylo součástí Northumbrie a tvořilo právě hranici mezi ní a skotským územím Lothianu. Soudobé prameny nás bohužel neinformují o tom, jakým způsobem k předání uvedených území do Davidových rukou došlo. Vzhledem k tomu, že jak David, tak Alexandr strávili řadu let u anglického dvora, kde se mohli dobře seznámit s fungováním lenního systému, můžeme uvažovat o tom, že David složil svému bratrovi jak za Cumbrii, tak za Lothian lenní slib, protože tato území se i nadále nacházela pod nadvládou skotského krále. Za svou anglickou držbu v severní Northumbrii mohl David obdobný slib složit do Jindřichových rukou a stát se tak za tato panství leníkem anglického vládce.

---

⁵⁴⁴ GREEN, *David I. and Henry I.*, s. 2–3.

⁵⁴⁵ Tamtéž, s. 2–3. K Davidovu pobytu u Jindřichova dvora srov. WARREN, *Henry I.*, s. 126.

⁵⁴⁶ HOWLETT, Richard (ed.). *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* Vol. III., London 1884, s. 193. Ailred to uvádí ve svém díle *Relatio de Standardo*, v němž hovoří o bitvě o Standartu.

⁵⁴⁷ GREEN, *David I. and Henry I.*, s. 3, WALKER, *Normans in Britain*, s. 86–87. Pokud k předání Cumbrie došlo až roku 1113, je možné, že právě v důsledku uznání Jindřichovy autority jej pak Alexandr také dalšího roku následoval na jeho výpravě do Wallesu, srov. CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 144. Právě roku 1113 už na přiděleném panství založil David klášter v Selkirku, kam pozval mnichy tironské kongregace benediktinského řádu, s nímž se seznámil zřejmě během svého pobytu v severní Francii po boku Jindřicha I. v předchozích letech, viz kronika z Melrose, s. 64; GREEN, *David I. and Henry I.*, s. 8.

Před udělením Cumbrie a Lothianu nadržel David žádné známé panství a zdržoval se především u anglického dvora ve společnosti své sestry Matyldy. Tím se mu bezpochyby dostalo pozornosti Jindřicha I., který posléze inicioval předání Cumbrie a Lothianu do Davidových rukou a území pod jeho správou doplnil ještě o část severní Northumbrie. Tím se Jindřichovi podařilo vytvořit mezi jeho panstvím a územím skotského krále prostor, který získal charakter určitého nárazníkového pásma pod správou muže, na něhož se mohl Jindřich spoléhat a mít na něj přímý vliv. Na to pak Jindřich navázal Davidovým sňatkem, který se odehrál na Vánoce roku 1113, a to bezpochyby opět v režii anglického krále, který pro Davida našel vhodnou manželku v osobě Matyldy z Huntingdonu, jež Davidovi přinesla titul earla z Northamptonu a Huntingdonu, dvou významných panství ve východní Anglii.⁵⁴⁸ Matylda byla dcerou earla Waltheofa a vnučkou earla Siwarda, dvou důležitých anglosaských držitelů Northumbrie. Tento sňatek tak nejen že vynesl Davida mezi přední anglonormanskou nobilitu, ale zároveň mohl podpořit také Davidovu autoritu na jeho northumbrijském panství, a právě to byl zřejmě cíl, který Jindřich sledoval.⁵⁴⁹ Sňatek s Matyldou totiž Davidovi vynesl také teoretický nárok na titul northumbrijského earla.⁵⁵⁰

David evidentně považoval nově získaná panství za své vlastní území, které mělo podléhat pouze jeho autoritě. Svědčí o tom nejen dikce jeho listin,⁵⁵¹ ale také Davidova úspěšná snaha o obnovu samostatného biskupství v Cumbrii, jež by se tak vyvázala z jurisdikce biskupa v Durhamu.⁵⁵² Prvním biskupem obnoveného biskupství se po roce 1116 stal Jan z Glasgow, Davidův kaplan a ne náhodou člen tironské kongregace, jež byla Davidem

---

⁵⁴⁸ GREEN, *David I. and Henry I.*, s. 6.

⁵⁴⁹ David sice obě panství držel pouze jako opatrovník Matyldiných nezletilých synů s jejím prvním manželem, Šimonem ze Senlis, existovala však reálná šance, že si obě panství bude moci ponechat i v budoucnu, a to právě z důvodu zajištění bezpečnosti na hranici se Skotskem, kde vzniklo Davidovo panství. Jindřichovi na tom evidentně dost záleželo a zbavení Šimonových synů otcovského dědictví bylo zřejmě cenou, kterou byl Jindřich ochoten zaplatit, srov. GREEN, *David I. and Henry I.*, s. 6.

⁵⁵⁰ Odborná literatura někdy v této souvislosti chybně uvádí, že David se jím po roce 1113 skutečně stal. Po porážce earla Roberta z Mowbray za povstání roku 1095 ovšem Vilém Rufus úřad northumbrijského earla zrušil a Jindřich I. jej nikdy neobnovil a spíše zamýšlel inkorporovat území Northumbrie ve formě menších panství do anglického království, srov. GREEN, *King Henry I and Northern England*, s. 43, 46. Stabilní vztahy se skotskými králi obnovu úřadu northumbrijského earla nevyžadovaly a mír na hranicích obou království dovozoval intenzivní kolonizaci hraničního území se Skotskem anglonormanskou nobilitou, které zde získávala léna a budovala hrady. Davidovo území rozkládající se od západu k východu pak samo představovalo pomyslný štít ležící mezi anglickým královstvím a zemí pod nadvládou skotského krále, viz tamtéž, s. 45, 48. Navzdory tomu, že úřad northumbrijského earla nebyl v té době obsazen, Davidův nárok na tento titul plynoucí z jeho sňatku s Matyldou byl stále prestižní záležitostí a David mohl mít šanci na obsazení tohoto úřadu v budoucnu.

⁵⁵¹ GREEN, *David I. and Henry I.*, s. 6.

⁵⁵² Biskupství v Cumbrii bezpochyby existovalo již dříve, zaniklo však zřejmě spolu s koncem samostatné vlády cumbrijských králů v polovině 11. století, neboť jsme informováni, že Cumbrie neměla před založením biskupství v Glasgow dlouhou dobu žádného biskupa, viz SHEAD, Norman F. *The Origins of the Medieval Diocese of Glasgow. The Scottish Historical Review*. 1969, vol. 48, no. 146, part 2, s. 221–223 [cit. 2021–5–11]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25528830>.

uvedena do nedávno založeného kláštera v Selkirku. Rostoucí postavení přivádělo k Davidovi různé příznivce z řad anglonormanské nobility, jejichž jména se pravidelně objevují ve svědečných řadách jeho listin. Přestože o jejich konkrétním působení po Davidově boku neexistují téměř žádné zprávy, dochovaly se doklady o tom, že přinejmenším někteří z jeho druhů získali od Davida léna v Cumbrii.⁵⁵³

Jindřichova politika vůči synům Malcolma III. nadále vycházela z tradičního postavení skotských králů vůči anglickým panovníkům, jehož základy byly položeny již v průběhu 10. století. Vliv anglického krále na záležitosti ve Skotsku a jeho samotného vládce se nicméně stával intenzivnější s tím, jak rostla nejen samotná moc, ale také vliv anglického panovníka na příslušníky skotského královského rodu. Jindřich přitom kopíroval schéma, jež on i jeho předchůdci aplikovali zcela běžně i na jiných místech svého panství.⁵⁵⁴ Ve vztahu k Alexandrovi a Davidovi Jindřich vhodně využíval sňatkové politiky, dovedl oběma zajistit potřebnou podporu, ale také si získat respekt, jestliže toho bylo zapotřebí. Poté, co roku 1122 zemřela ve Skotsku Sybilla, aniž by se z jejího manželství s Alexandrem narodil jediný přeživší potomek, a Alexandr o novém sňatku nijak neuvažoval, začínalo být stále více zřejmé, že jeho nástupcem se stane právě David. Tato skutečnost s sebou mohla nést jisté obtíže vzhledem k Davidově rozsáhlé držbě v severní Anglii, nabízela však také nové možnosti. Navzdory určitým sporům o biskupství v Glasgow⁵⁵⁵ a Davidově rostoucí nezávislosti, která Jindřichovi občas dělala starosti, byl David mužem, na kterého se do této doby mohl Jindřich spolehnout.

Na skotský trůn usedl David o dva roky později, když roku 1124 jeho bratr Alexandr zemřel, aniž by po sobě zanechal jakékoli potomky. Daleko složitější nástupnickou otázku však v téže době musel v Anglii řešit sám Jindřich I., jehož jediný legitimní syn spolu s mnoha rytíři a členy anglického dvora zahynul při ztroskotání *White Ship* během plavby z Normandie do Anglie na podzim roku 1120.⁵⁵⁶ Jindřich, který nedlouho předtím ovdověl, se rozhodl urychleně znovu oženit,⁵⁵⁷ avšak jeho nové manželství mu v následujících letech dědice trůnu nepřineslo, a tak začal uvažovat o nástupnictví svých synovců, z nichž nejpravděpodobnějším kandidátem na anglický trůn byl syn jeho sestry Adély a hraběte z Blois Štěpán.⁵⁵⁸ Roku 1125 však náhle ovdověla Jindřichova dcera Matylda, která byla

---

⁵⁵³ GREEN, *David I. and Henry I.*, s. 11–14.

⁵⁵⁴ Tamtéž, s. 49.

⁵⁵⁵ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 145–146.

⁵⁵⁶ Jan z Worcesteru, vol. II., s. 74; Anglosaská kronika, s. 231; WARREN, *Henry I.*, s. 276–278.

⁵⁵⁷ WARREN, *Henry I.*, s. 280.

⁵⁵⁸ Tamtéž, s. 310; TYLER, *England in Europe*, s. 303.

provdána na císaře Jindřicha V., a anglický král se brzy po jejím návratu do Anglie rozhodl k bezprecedentnímu kroku, a to učinit Matyldu svou vlastní dědičkou, pokud by se mu do jeho smrti nenarodil mužský potomek a nástupce.⁵⁵⁹ Následující události měly přitom zásadní vliv nejen na pozdější dění v Anglii a Normandii, ale podstatným způsobem ovlivnily také Davidovu politiku na severu Británie a jeho vztah k anglickému králi.

Soudobá verze E Anglosaské kroniky nás informuje o tom, že na Vánoce roku 1126 svolal Jindřich I. do Windsoru všechny významné duchovní a laiky, aby zde přísahali, že po jeho smrti předají vládu v Anglii i v Normandii Matyldě.⁵⁶⁰ V kronice je tento akt vyjádřen slovesem *sweren*, které má stejný význam jako jeho současná podoba v moderní angličtině *to swear*, totiž přísahat. Za povšimnutí stojí fakt, že přede všemi přítomnými duchovními i laiky zmiňuje kronika na této události přítomnost skotského krále. Z jejího textu implicitně vyplývá, že David složil Matyldě stejnou přísahu jako všichni ostatní přítomní, a jako Jindřichův leník za svá anglická hrabství Huntingdon a Norhampton takovou povinnost bezesporu měl. Přestože se David díky této držbě řadil mezi přední muže anglického království, zdůraznění jeho přítomnosti na celém aktu mělo bezpochyby jiný důvod a tím bylo jeho postavení skotského krále. To činilo z Davida nejmocnějšího z přítomných laiků a zároveň hlavního světského garanta složených přísah a Matyldina nástupnictví.

Jan z Worcesteru, který byl současníkem této události, ji ve své kronice zachytil podobným způsobem a uvádí, že přítomní duchovní i laikové království se zavázali věrností a přísahou, že pokud Jindřich zemře, aniž by se mu z jeho manželství narodil syn, jenž by se stal jeho dědicem, budou všichni společně bránit jeho království a vláda přejde na Jindřichovu dceru Matyldu.⁵⁶¹ Jan ve svém textu výslovně nezmiňuje přítomnost skotského

---

⁵⁵⁹ WARREN, Henry I., s. 309.

⁵⁶⁰ „*Dis gear heald se kyng Heanri his hird æt Cristes mæsse on Windlesoure. þær wæs se Scotte kyng David. 7 eall ða heaued læred 7 læuued þæt wæs on Engleland. 7 þær he let sweren ercebiscopas 7 biscopas 7 abbotes 7 eorlas 7 ealle þa ðeines ða þær wæron his dohter Æðelic Englaland 7 Normandi to hande æfter his dæi. [This year the king Henry held his court at Christmas in Windsor, where was the Scots' king David and the chief clergy and laity that were in England. And there he caused archbishops and bishops and abbots and earls and all the thegns, who were there, to swear [to place] England and Normandy, after his day, in the hands of his daughter Æthelic.]*“ Manuscript E: Bodleian MS Laud 636 [1127], překlad viz Anglosaská kronika, s. 238.

⁵⁶¹ „*Finitis diebus festiuioribus, rex ac tota quae confluerat dignitas regni Lundoniam vadit, ibique ad jussum regis, Willelmus archiepiscopus et ecclesie Romanse legatus, ceterique Anglicaie regionis episcopi omnes, cum principibus terrae ipsius, fide et sacramento sponponderuat filiae regis, se totum regnum Anglorum illi contra omnes defensuros, si patrem suum superviveret; nisi de legali conjugio filium qui sibi succederet, adhuc ante obitum suum, procrearet. Ipsa siquidem, defuncto imperatore Heinrico, qui eam per plures annos in matrimonio tenuerat, absque liberis ad patrem suum reversa, circa illum excellenti, sicut decebat, honore fulciebatur. Rex igitur, Willelmo filio suo, sicut olim descripsimus, ex hac vita subtracto, alium qui regni haeres legitime existeret necdum susceperat, et ea re in filiam suam, sororem scilicet Willelmi, conditione qua diximus, regni jura transferebat.*“ Jan z Worcesteru, vol. II., s. 84–85.

krále a konání oslav vánočních svátků umisťuje nikoli do Windsoru, ale do Londýna, jinak se však jeho text shoduje se svědectvím anglosaského analisty. O tom, že slavnostní vánoční sněm se měl konat v Londýně, nás informuje také Vilém z Malmesbury, který zaznamenal, že skotský král byl nejen přítomen, ale byl také prvním z laiků, který složil přísahu Matyldě.⁵⁶² K události roku 1126 se poté vyjádřil také anonymní autor díla o činech Jindřichova nástupce a Matyldina oponenta Štěpána z Blois *Gesta Stephani regis Anglorum*. Ten sice nepopisuje přímo konání sněmu a akt složení přísah, avšak ve shodě s Vilémem z Malmesbury uvádí, že David byl prvním, kdo Matyldě složil přísahu věrnosti.⁵⁶³

V následujících letech David setrval především v Cumbrii, kde si byl jist podporou svých anglonormanských přátel a leníků a kde budoval mocenské centrum své vlády.⁵⁶⁴ Ještě v době, kdy uplatňoval jako skotský leník moc pouze v Cumbrii a Lothianu, se Davidovi podařilo založit samostatné biskupství se sídlem v Glasgow. Jakmile se po smrti bratra Alexandra stal skotským králem, pokusil se o podobný krok i ve Skotsku. Biskupství v St. Andrews mělo primát nad skotskou církví, avšak jeho biskupové podléhali jurisdikci metropolitů v Yorku, kteří se od počátku 12. století snažili o těsnější podřízení skotské církve.⁵⁶⁵ David se těmito tendencím pokoušel vzdorovat a jeho spor s arcibiskupem Thurstanem se dostal až k papežské kurii a je možné, že za podporu Matyldina nástupnictví poskytl Jindřich skotskému králi svou pomoc v právě probíhajícím sporu o skotskou nezávislost na metropolitním stolci v Yorku.

Na rozdíl od svých bratrů Edgara a Alexandra byl Davidův vztah k anglickému králi determinován především jeho dlouhodobým pobytem u anglického dvora. Protože jeho nástupnictví ve Skotsku nebylo zpočátku příliš pravděpodobné, zahájil David svou kariéru

---

⁵⁶² „*Laicorum primus juravit David rex Scotiae, ejusdem imperatricis avunculus.*“ Vilém z Malmesbury, vol. II., s. 692. Prvním z duchovních, kteří přísahu složili, byl pak podle Viléma z Malmesbury canterburský arcibiskup.

⁵⁶³ „*Iste, cum in praesentia regis Henrici, cum ceteris regni summatibus, immo omnium primus jurejurando se constrinxisset, nullum, illo expirante, nisi aut filiam regis, aut ejus haeredem in regnum suscepturum, vehementer indoluit Stephanum ad regni Anglorum gubernaculum successisse.*“ HOWLETT, Richard (ed.): *Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II. and Richard I.* Vol. III., London 1884 (dále jen *Gesta Stephani regis*), s. 34.

⁵⁶⁴ Teprve když roku 1130 propuklo vážné povstání v Moray, byl David nucen zaměřit svou pozornost také na území Scotie a postupně zde ustanovit svou královskou autoritu, srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 72. Nebezpečí ze strany dalších příslušníků vládnoucí dynastie, kteří měli mocenské zázemí především v Moray, ale i gaelských elit na severu Skotska, ovšem nepominulo ani v následujících letech, srov. WADDEN, Patrick. "Do feartaib Cairnich", *Ireland and Scotland in the Twelfth Century. Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium*. 2013, vol. 33, s. 202–206 [cit. 2021–5–12]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/24371942>.

⁵⁶⁵ WALKER, *The Normans in Britain*, s. 80–82, CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 145.

ve službách Jindřicha I. a své sestry Matyldy. Téměř o dvacet let starší Jindřich mu byl mentorem, pozdvihl jej mezi své přední leníky a využil jeho původu k tomu, aby oslabil moc skotského vládce na hranicích svého království a dosáhl svěření rozsáhlého území Cumbrie a Lothianu do Davidových rukou. Zatímco vztah Edgara a Alexandra k Vilému Rufusovi, respektive Jindřichu I. formovalo především vědomí vděčnosti za získání skotského trůnu a v případě Edgara také pouto osobní věrnosti, byl Davidův vztah k anglickému králi těsnější a intenzivnější, založený na šestnácti letech v Jindřichových službách, než se David stal skotským králem. Respekt a přátelství skotského krále k anglickému panovníkovi se však nepřenašely na jeho nástupce a Jindřichova smrt tak otevírala zcela novou kapitolu v anglo-skotských vztazích.

4.5.2 David I., král skotský

Až do konce Jindřichovy vlády zůstávaly Davidovy vztahy s anglickým králem stabilní a oba panovníci se vyhýbali vzájemným konfliktům. Jak Jindřich, tak David museli od 30. let soustředit svou pozornost především na vnitřní záležitosti svých zemí a zatímco David prosazoval svou autoritu na severu Skotska, v Anglii docházelo k pnutí mezi králem a jeho vazaly. Jindřichova smrt roku 1134 uvolnila stavidla dosavadní nespokojenosti některých mocných členů anglonormanské nobility s královskou vládou, které se navzdory své přísaze z roku 1126 zmocnil Jindřichův synovec Štěpán z Blois.⁵⁶⁶ Tomu se příslibem řady ústupků podařilo získat podporu podstatné části anglonormanské aristokracie, a protože Matylda neměla v té době dostatek sil k prosazení svého vlastního nároku, přistoupil její manžel, hrabě Geoffrey z Anjou, na dohodu se Štěpánem, byť jejich vzájemný mír stál Štěpánovu pokladnu každoročně nemalé částky.

Nejasné situace po Štěpánovo nástupu na trůn okamžitě využil skotský král David I. a napadl Northumbrii. Někteří kronikáři si jeho útok na anglické území vykládali skotskou podporou Matyldě, jež měla vyplývat nejen z Davidovy přísahy z roku 1126, ale také z jejich vzájemného příbuzenství, neboť Matylda byla Davidovou neteří. Skutečností ovšem je, že stejně blízkým příbuzným byl Davidovi také Štěpán, a je velice

---

⁵⁶⁶ Štěpánovi pomohla k nástupu především podpora ze strany arcibiskupa z Canterbury Viléma, který byl přitom podle svědectví kroniky Jindřicha z Huntingdonu a Viléma z Newburghu prvním z duchovních, kteří před Jindřichem I. přísahali věrnost Matyldě, srov. Jindřich z Huntingdonu, s. 256; Vilém z Newburghu, s. 32.

pravděpodobné, že skotský král by na Northumbrii zaútočil, ať už by na anglický trůn dosedl kterýkoli z jeho pretendentů.⁵⁶⁷

První skotský útok stručně zaznamenává Anglosaská kronika ve verzi E již roku 1136 a zasazuje jej právě do kontextu odporu proti Štěpánově vládě v Anglii.⁵⁶⁸ Kronikář Jindřich z Huntingdonu popisuje události toho roku podrobněji a uvádí, že David se pokusil Štěpána oklamat zprávami o chystané cestě k jeho dvoru a mezitím lstí dobyl Carlisle a Newcastle a spolu s nimi i další důležité hraniční pevnosti.⁵⁶⁹ Ať už se však David skutečně pokusil zastírat připravované tažení údajnou přátelskou cestou k novému králi, anebo se jednalo jen o jednu z Jindřichových literárních fikcí, jimiž rád oživoval své vyprávění, skutečností bylo, že řada důležitých opěrných bodů na anglo-skotské hranici se dostala do skotských rukou a Davidovi se tak otevřela cesta do Northumbrie.

Nejdůležitějším trumfem, který Štěpán na začátku partie o anglický trůn proti svým soupeřům držel, byla plná královská pokladna, kterou po sobě zanechal jeho předchůdce, a tak Jindřich z Huntingdonu možná příliš nepřeháněl, když popisoval, jak Štěpán vytáhl proti Davidovi s takovou vojenskou silou, kterou dosud v Anglii nikdo nepamatoval.⁵⁷⁰ Anglosaská kronika zaznamenává následující události jen stručným sdělením, že po výměně posílů se nakonec oba panovníci setkali a usmířili, ačkoli jejich vzájemný mír vydržel jen krátce.⁵⁷¹ Kroniky Jana z Worcesteru a Viléma z Malmesbury Štěpánovo tažení a setkání s Davidem roku 1136 nezaznamenávají vůbec a jediným soudobým pramenem, který tuto událost detailněji zmiňuje, tak zůstává kronika Jindřicha z Huntingdonu, která uvádí, že k jednání obou stran došlo v Durhamu, kde spolu David se Štěpánem uzavřeli mír. Zatímco Newcastle byl poté navrácen do anglických rukou, Carlisle připadlo skotskému králi, čímž Štěpán evidentně zčásti ustoupil skotskému požadavku na držbu anglické Cumbrie.⁵⁷² Důležitým tématem jednání v Durhamu byl však především vztah skotského krále k novému anglickému panovníkovi.

---

⁵⁶⁷ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 90, 92.

⁵⁶⁸ Anglosaská kronika, s. 246.

⁵⁶⁹ Jindřich z Huntingdonu, s. 258. Kromě Carlisle a Newcastleu dobyl David také další hrady střežící hranice Northumbrie, jako byly Alnwick, Wark či Norham. Jedinou pevností, která skotskému náporu odolávala, byl severně položený Bamburgh. Přes tyto úspěchy byl však odpor obránců někdy skutečně tvrdý a tažení roku 1136 se tak projevovalo i značnou brutalitou Skotů, která zřejmě zůstala uchována v kolektivní paměti obyvatel a byla jednou z příčin, proč se skotská vláda v Northumbrii v následujících letech trvale neujala, srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 90.

⁵⁷⁰ Jindřich z Huntingdonu, s. 258–259.

⁵⁷¹ Anglosaská kronika, s. 246.

⁵⁷² Jindřich z Huntingdonu, s. 259; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 90. David tím usiloval o připojení anglické části Cumbrie ke své dosavadní držbě, aby se tak pod jeho nadvládu dostalo celé území dřívějšího

Jindřich z Huntingdonu byl současníkem popisovaného dění a svou kroniku průběžně aktualizoval, takže událost patrně zaznamenal jen s nevelkým časovým odstupem a vzhledem k tomu, že lincolnský biskup Alexandr, z jehož pokynu Jindřich svou kroniku psal, byl v aktivním spojení s královským dvorem, lze Jindřichovy informace považovat za poměrně přesné, neboť se nemohly výrazně odchylovat od podoby událostí, jak je biskup znal. Jindřichův text přitom jednoznačně implikuje, že David na setkání v Durhamu evidentně nevyhověl Štěpánovu požadavku, aby se David stal jeho mužem (*homo*).⁵⁷³

V dlouhé tradici anglo-skotského vztahu byli skotští králové v Anglosaské kronice označováni jako muži anglických vládců, jestliže jim slíbili svou věrnost. Lexikální aparát anglosaského analisty vhodnější termín pro označení vztahu založeného na osobní věrnosti neposkytoval, jeho podstata však byla odlišná od pozice, do níž měl být nyní postaven David I., když se měl podle Jindřicha z Huntingdonu stát Štěpánovým mužem. Jindřich totiž tento vztah nahlížel již perspektivou lenního práva a jím užitá formulace *homo efficere* tak již implikuje požadavek lenního slibu. Tímto požadavkem Štěpán nejspíš sledoval způsob, jak zabránit tomu, aby skotský král v budoucnu podporoval Matyldiny nároky na anglický trůn. Pokud by David složil Štěpánovi jako novému králi lenní slib za svá anglická léna, jež obdržel od Jindřicha I., uznal by tím, že tato léna nyní drží od Štěpána jako právoplatného krále Anglie.

David si však dostatečně dobře uvědomoval, jakou past na něj Štěpán líčí, a nehodlal se do ní nechat chytit. Podle Jindřicha z Huntingdonu skotský král takový slib nesložil s odůvodněním, že jako první z laiků složil již přísahu Matyldě. Tím si David do budoucna zajistil manévrovací prostor pro případnou podporu Matyldiných nároků proti Štěpánovi, avšak jeho požadavek lenního slibu nesl pro Davida ještě jedno nebezpečí, jehož důsledky jsou nejlépe patrné, podíváme-li se na dosavadní podobu anglo-skotského vztahu.

Základem vztahu skotských a anglických panovníků na počátku 12. století byla tradice, jež měla svůj počátek v první polovině 10. století. Podle ní skládali skotští králové svým anglosaským a později anglonormanským protějškům slib míru a věrného spolenectví. Jednalo se o formalizovaný akt, ke kterému docházelo především v důsledku vzájemných konfliktů, a jeho podstatou bylo obnovení původní stability. Aby bylo této stability

---

cumbrijského království. Carlisle od těch dob představovalo Davidovo oblíbené sídlo, kde později také zemřel.

⁵⁷³ „*Rex tamen David homo regis Stephani non est effectus, quia sacramentum primus laicorum juraverat filiae regis, scilicet nepti suae, de Anglia ei manutenenda post mortem Henrici; filius autem regis David Henricus homo regis Stephani effectus est, deditque ei rex Stephanus burgum quod vocatur Himtendoniam in augmentum.*“ Jindřich z Huntingdonu, s. 259.

dosaženo, zavazoval se skotský král k zachování míru, boji proti společným nepřátelům, kteří by tento mír a stabilitu narušovali, a tedy k zachování věrného spojenectví. S ohledem na vojenskou převahu a sílu anglosaského panovníka uznával skotský král jeho autoritu mocnějšího vládce. Z hlediska samotné podstaty jejich královského postavení však vůči sobě oba panovníci stáli v rovnocenné pozici. Žádný z pramenů nepřipisuje skotskému vládci titul *subregulus*, jakým bývali ve vztahu k anglosaskému panovníkovi označováni kupříkladu králové Wallesu.⁵⁷⁴ Skotský vládce je v pramenech stejně jako anglosaský a později anglonormanský panovník označován výhradně titulem *rex* či v případě Anglosaské kroniky staroanglickým *cyning* a je tedy stejně jako on nezávislým vládcem. Jak je patrné z předchozích kapitol, ani jedna strana v praxi nepředpokládala vymáhání konkrétních povinností ze závazku skotských králů být muži anglosaských panovníků a jejich postavení vládců na severu Británie respektoval po svém nástupu na anglický trůn i Vilém Dobyvatel a jeho nástupce Vilém Rufus. Právě za Rufusovy vlády se ovšem situace začala proměňovat.

Ještě za života Malcolma III. se Vilém Rufus pokusil aplikací rozvíjejícího se lenního práva uplatnit vůči skotskému králi přístup, jako by se jednalo o jednoho z jeho vazalů. To Malcolm zásadně odmítl a mezi oběma muži došlo v důsledku toho ke konfliktu, jenž skončil smrtí skotského krále. Malcolmovi synové se ovšem do postavení Vilémových subjektů již dostali. Nejstarší Duncan byl Vilémovým rytířem a věrným ještě za života svého otce, ovšem jeho podřízené postavení vůči anglickému králi končilo na hranicích skotského království a ve svých listinách Duncan vystupoval jako nezávislý vládce. Jeho nástupce Edgar dal již veřejně najevo, že titul skotského krále mu byl udělen z vůle anglického panovníka, a i když jako skotský král nevystupoval ani on coby jeden z Vilémových leníků, byl to anglický panovník, kdo byl de facto tvůrcem a garantem jeho vlády. Edgar si byl této skutečnosti náležitě vědom a toto postavení vůči anglickému vládci po něm částečně zdědil i jeho nástupce Alexandr.

Na počátku Alexandrové vlády neměl David příliš velkou šanci, že by usedl na skotský trůn, a nejslibnější kariéra se mu tak naskýkala u anglického dvora ve službách Jindřicha I. Ten mu udělil lénem území v severní Northumbrii a především dvě významná panství v jihovýchodní Anglii. Když se David stal v polovité 20. let 12. století skotským králem, svá anglická léna nadále držel a nacházel se tak za ně v podřízeném postavení vůči anglickému králi jako svému lennímu pánovi. Jindřich nicméně na Davidovi nevymáhal

---

⁵⁷⁴ Jediná výjimka se váže k roku 927, kdy byl takto v listině krále Æthelstana označen skotský Konstatin II.

žádné konkrétní povinnosti, které z takového postavení plynuly, a evidentně vůči němu neuplatňoval svá práva lenního pána. Podstatné také je, že svůj lenní slib David Jindřichovi složil, ještě než se stal skotským králem, a jako skotský panovník stanul David po boku Jindřichových subjektů pouze při jediné příležitosti, a to při skládání přísah jeho dceři Matyldě, při níž se David jako jeden z Jindřichových leníků zavázal k podpoře Matyldina nástupnictví. Davidovo postavení bylo ovšem i v tomto případě specifické, protože byl zároveň nezávislým skotským králem, a zřejmě i proto, aby nebylo přísahou Matyldě sníženo jeho výsadní postavení skotského vládce, byla jeho pozice zdůrazněna tím, že při celém aktu vystupoval jako první mezi všemi přítomnými laiky.

Štěpánův požadavek lenního slibu o deset let později mohl naopak Davidovo postavení již dehonestovat, neboť David by svůj lenní slib Štěpánovi skládal již jako skotský král a dal by tak veřejně najevo své podřízení anglickému panovníkovi. Nejproblematictější částí rituálu lenního slibu byl samotný akt komendace, kdy dotyčný vkládal sepjaté ruce do rukou svého lenního pána, jemuž se tím v symbolické rovině odevzdával. Protože lenní pán stál ve společenské hierarchii nad svým leníkem, byl akt komendace vykonáván vkleče, zpravidla na obou, v případě významnějších leníků, jakým byl David, na jednom kolenu.⁵⁷⁵ Tato symbolika měla v praxi důležité konsekvence, neboť tím bylo vyjádřeno nadřazené postavení pána nad jeho leníkem, a byť by tak David učinil pouze za svá anglická léna, aktem komendace by se symbolicky odevzdal anglickému králi a bylo by přitom druhořadné, zda by tak učinil z pozice anglického leníka či skotského krále.

Rituál komendace má své počátky zřejmě již v raných počátcích křesťanství a za dobu své existence získal širokou paletu významů.⁵⁷⁶ Jak upozorňuje německá historička Brigitte Kasten, ne každý akt komendace nutně znamenal existenci vazalů⁵⁷⁷ a záleželo vždy na konkrétním kontextu situace, která celému aktu dávala specifický obsah.⁵⁷⁸ Jedním z nich, který se s rozvojem feudálního systému stal dominantním, bylo nicméně založení vazalů spočívající v tom, že se dotyčný odevzdal do rukou svého pána a stal se jeho člověkem. Tento vztah sám o sobě nevyžadoval existenci léna, neboť se jednalo o osobní pouto mezi

---

⁵⁷⁵ WEST, *Reframing the Feudal Revolution*, s. 211; KASTEN, Brigitte. Economic and political aspects of leases in the Kingdom of the Franks during the eight and ninth centuries. In: BAGGE, Sverre, GELTING, Michael H., LINDKVIST, Thomas. *Feudalism: new landscapes of debate*. Turnhout 2011, s. 49–50. Poklesem na jedno koleno vyjadřoval dotyčný jistou míru vlastní suverenity a především význam svého postavení, v obou případech však poklesem před lenním pánem docházelo k vyjádření podřízeného postavení, viz WEST, *Reframing the Feudal Revolution*, s. 211–212; dále srov. BURROW, *Gestures and looks in medieval narrative*, s. 17.

⁵⁷⁶ TAYLOR, *Homage in the Latin chronicles of eleventh- and twelfth-century Normandy*, s. 234.

⁵⁷⁷ KASTEN, *Economic and political aspects of leases*, s. 45–55.

⁵⁷⁸ Tamtéž, s. 50; TAYLOR, *Homage*, s. 234; WEST, *Reframing the Feudal Revolution*, s. 210.

dvěma stranami, v rámci konkrétní služby plynoucí z takového vztahu se však stále častěji stávalo léno jeho součástí. Samotná držba léna nicméně vztah pána a vazala nevyžadovala a léno bylo naopak možné držet i na základě jiného vztahu založeného například přísahou věrnosti.

Součástí rituálu lenního slibu se však ve 12. století stala jak samotná přísaha věrnosti, tak právě akt komendace vyjadřující důležité pouto mezi pánem a leníkem. Na Štěpánovu požadavku Davidova lenního slibu tak největší potíž pro skotského krále představoval právě jeden z podstatných a velmi původních významů komendace, jímž bylo právě symbolické podřízení leníka.⁵⁷⁹ Pokleknutím a vložím svých rukou do rukou příjemce lenního slibu bylo demonstrováno jeho nadřazené postavení ve společenské hierarchii. Právě z tohoto důvodu také nepředpokládám, že by rituál komendace, jakkoli starý a původní, byl součástí rituálního schématu, v němž skotští králové prezentovali svůj vztah k anglickým vládcům na počátku anglo-skotského vztahu v průběhu 10. století. A ze stejného důvodu absolvování tohoto rituálu odmítal také David, jenž se jako skotský král nacházel vůči Štěpánovi v rovnocenném postavení, a vykonání lenního slibu by tak jeho pozici vůči anglickému králi pochopitelně snižovalo. Kromě toho by tím také popřel své přísahy Matyldě a fakticky uznal anglickým králem Štěpána. Jeho vláda přitom trvala ještě příliš krátce na to, aby bylo o jejím trvání definitivně rozhodnuto, a David tak patrně nehodlal přijít o výhodné postavení pro případ dalšího boje o anglický trůn.

V rámci jednání v Durhamu tak nakonec došlo ke kompromisu, podle kterého měl lenní slib za anglická léna složit Štěpánovi Davidův nejstarší syn a dědic Jindřich, který nato od Štěpána obdržel do svého držení hrabství Huntingdon a patrně také menší léna v Northumbrii.⁵⁸⁰ Jindřich Matyldě žádné přísahy nesložil a tím, že mu přenechal svá anglická léna, zbavil se David povinnosti složit za ně Štěpánovi lenní slib a přitom o tato panství nepřišel, neboť s nástupem Jindřicha na skotský trůn by se opět vrátila do držení skotského krále. Inspirací k takovému řešení přitom mohla být podobná událost z dob vlády Štěpánova předchůdce. Roku 1120 měl Jindřich I. jako král Anglie složit za svou držbu normanského vévodství lenní slib francouzskému králi Ludvíkovi VI. Aby se této povinnosti vyhnul, předal Jindřich držbu Normandie svému synu Vilémovi, který se jako

---

⁵⁷⁹ KASTEN, *Economic and political aspects of leases*, s. 50.

⁵⁸⁰ Jindřich z Huntingdonu, s. 259. Huntingdon byl skotskému králi v důsledku jeho nepřátelství nakrátko odebrán a na základě slibu jeho syna Jindřicha byl posléze navrácen do skotského držení. Richard Oram uvádí, že kromě Huntingdonu bylo Jindřichovi na základě jeho slibu předáno také Carlisle, aby tak byla legitimizována jeho držba skotským králem, viz ORAM, *Domination and Lordship*, s. 90. Carlisle se stalo Davidovým oblíbeným sídlem, kde po zbytek své vlády trávil nejvíce času a kde také později zemřel.

Jindřichův budoucí dědic stal oficiálně vévodou normanským a francouzskému králi složil lenní slib.⁵⁸¹ Jen rok po jednání s Davidem I. v Durhamu pak použil obdobné řešení i sám Štěpán, když jeho syn Eustach složil lenní slib francouzskému králi Ludvíku VII. za Normandii namísto samotného Štěpána jako anglického krále.

Následující dva roky Štěpánovy vlády kronikáři popisují jako relativně klidné období, kdy se novému králi dařilo obhájit svou pozici na anglickém trůnu.⁵⁸² Štěpánův úspěch byl však pouze zdánlivý, neboť mezi anglonormanskou nobilitou nadále doutnala nespokojenost s jeho vládou a ani na skotské hranici nepanoval úplný mír a docházelo zde k drobným pohraničním střetům.⁵⁸³ Nový odpor proti Štěpánově vládě naplno vypukl roku 1138. Nespokojená severoanglická šlechta viděla v Davidovi důležitého spojence a ten se rozhodl využít těchto nálad a složité situace anglického krále k tomu, aby si získal podporu anglonormanské nobility v severní Anglii, s níž by mohl po získání Carlisle ovládnout i zbylou část anglické Cumbrie, jež byla jeho dlouhodobým cílem, a případně i část Northumbrie.⁵⁸⁴

Skotský král za tímto účelem shromáždil značnou vojenskou sílu a jeho vpád do Northumbrie se vyznačoval vysokou mírou krutosti, která byla ještě umocněna velikostí skotského vojska. Davidův útok překračoval svým rozsahem běžné lokální střety, jejichž dopad byl zřejmě neméně krutý, avšak s omezeným rozsahem. Naturalistický popis skotského barbarství a krvelačnosti z pera Jindřicha z Huntingdonu se stal určitým klišé, ke kterému se autor vracel při dalších popisech skotských útoků, ale rádi jej od něj přebírali i další kronikáři pozdějšího období.⁵⁸⁵

V reakci na Davidův vpád do Northumbrie chystal Štěpán odvetný útok na skotské území, avšak když se na jihu Anglie vylodila Matylda a rychle získávala podporu významných rebelů, byl Štěpán nucen obrátit svou pozornost k povstalcům na jihu a Northumbrii tak

---

⁵⁸¹ WARREN, *Henry I.*, s. 274.

⁵⁸² Vilém z Newburghu, s. 33, Jindřich z Huntingdonu, s. 260.

⁵⁸³ Vilém z Newburghu, s. 33. Skotský požadavek na předání Northamptonu, který původně tvořil součást hrabství Huntingdon, ale Davidovu synovi Jindřichovi nebyl roku 1136 po jednání v Durhamu spolu s hrabstvím předán, zůstal i nadále nevyslyšen. Štěpán namísto toho dal totiž Northampton do držení Simonu II. ze Senlis. Ačkoli Jindřichovi za to udělil Doncaster, skotská strana zůstávala nespokojená s realizací ujednání z Durhamu a nespokojená byla také severoanglická šlechta, která se na rozdíl od skotského krále žádných zisků za Štěpánovo uznání králem nedočkala, srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 91. David také roku 1137 obnovil spor s arcibiskupem Thurstanem o skotskou podřízenost arcidiecézi v Yorku, který vyústil ve skotský útok do Northumbrie a posléze v příměří, které mělo trvat do konce roku 1138, než se Štěpán vrátí z Normandie, aby mu byla celá záležitost předložena k rozhodnutí, srov. tamtéž, s. 91–92.

⁵⁸⁴ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 92.

⁵⁸⁵ Jindřich z Huntingdonu, s. 260–261. Na Jindřicha v tomto směru později navázali kronikáři Jana z Hexhamu nebo Richarda z Devizes, viz ORAM, *Domination and Lordship*, s. 92.

ponechal svému osudu. Jestliže měl David možnost získat si přízeň anglonormanské elity v Northumbrii díky svým dlouholetým vazbám na řadu jejích příslušníků, útokem na jejich území a svým nekompromisním jednáním ji rychle ztratil.⁵⁸⁶ Do čela northumbrijské obrany proti Skotům se postavil arcibiskup z Yorku Thurstan, kterému se podařilo sjednotit tamní šlechtu, jež se skotskému králi postavila ve vítězné bitvě O Standartu dne 22. srpna 1138.⁵⁸⁷

Prohra v bitvě O Standartu, z níž David se svým synem Jindřichem stěží vyvázli živí,⁵⁸⁸ ovšem neznamenala úplnou porážku skotského vojska. David i nadále disponoval dostatečnou vojenskou silou, s níž pokračoval v menších vojenských akcích sestávajících z obléhání jednotlivých hradů v Cumbrii a na severu Northumbrie a z příležitostného plenění. Neúspěšný střet s northumbrijskou nobilitou tak sice stanovil limity skotského postupu na jih, Davidovi se však podařilo udržet své dosavadní zisky. Naplnění svých cílů pak skotský král dosáhl během podzimu téhož roku při vyjednávání se Štěpánovou manželkou a svou neteří Matyldou z Boulogne, která Davidovu synovi Jindřichovi přislíbila navrácení hrabství Huntingdon, které mu Štěpán po skotském vpádu okamžitě odebral, a nadto mu byl svěřen obnovený titul earla Northumbrie, za kterou Jindřich složil následujícího roku 1139 lenní slib. Později téhož roku se pak Štěpán s Jindřichem setkali znovu a Jindřich obnovil svůj lenní slib anglickému králi i za Cumbrii. David tak prostřednictvím svého syna i tentokrát legitimizoval své vojenské zisky a pod skotskou nadvládou se ocitla velká část anglické Cumbrie a Northumbrie.⁵⁸⁹

Navzdory tomuto úspěchu neváhal skotský král využít vhodné příležitosti k dalšímu postupu na anglická území. Ta se mu naskytla již na počátku roku 1141 poté, co byl Štěpán zajat v bitvě U Lincolnu a padl do rukou Matyldy a jejích spojenců.⁵⁹⁰ Skotský král v tu chvíli okamžitě vyjádřil podporu Matyldě a ta v jeho doprovodu nedlouho poté slavnostně vstoupila do Londýna. Skotský král při této příležitosti vystupoval jako významný podporovatel Matyldina nároku a jeho triumfální vstup do Londýna odrážel jeho důležité postavení v anglické politice té doby, neboť skotský král již nebyl vzdáleným vládcem nehostinného severu Británie, ale byl přítomen v centru veškerého dění. Samotná podpora Londýňanů přitom byla klíčová již při Štěpánovu nástupu na trůn, Matylda si však jejich

---

⁵⁸⁶ Tamtéž, s. 92.

⁵⁸⁷ Jindřich z Huntingdonu, s. 262; Jan z Worcesteru, vol. II., s. 111–112; Vilém z Newburghu, s. 34; Anglosaská kronika, s. 249.

⁵⁸⁸ Jan z Worcesteru, vol. II., s. 112.

⁵⁸⁹ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 95; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 166; BARTLETT, *England under the Norman and Angevin Kings*, s. 83.

⁵⁹⁰ Anglosaská kronika, s. 249–250.

přízeň nedokázala udržet a i se skotským králem musela město nedlouho poté narychlo opustit. Když poté padl do zajetí Štěpánových příznivců její nevlastní bratr a nejvýznamější podporovatel Robert z Glouchesteru, nezbylo Matyldě než vyjednat výměnu Roberta za Štěpána a situace se tak navrátila do stavu před rokem 1141 a jakékoli řešení sporu o anglický trůn zůstávalo v nedohlednu.

V kontrastu k nejisté situaci v Anglii líčí Vilém z Newburghu mír, který měl v těch letech panovat na území skotského krále.⁵⁹¹ V průběhu 40. let nicméně ustaly i boje v Anglii a válka se znovu rozhořela až na konci dekády, když za svá nástupnická práva po matce začal bojovat Matyldin syn Jindřich Planatagenet. Ten se roku 1149 obrátil právě na skotského krále, který jej při té příležitosti pasoval v Carlisle rytířem.⁵⁹²

Rituál Jindřichova pasování měl důležitý význam pro obě strany. Pro mladého pretendenta anglického trůnu nebylo bez významu, že rytířským mečem jej opásal právě David jakožto nezávislý král Skotska, který nad sebou neměl žádného lenního pána.⁵⁹³ Pro skotského krále byl pak tento akt nejen výrazem pocty, již se mu tím dostávalo, ale především zakládal mezi Davidem a mladým Jindřichem určité osobní pouto, kterého skotský okamžitě využil, když Jindřichovo pasování podle Viléma z Newburghu podmínil přísahou, podle níž měl Jindřich v případě svého nástupu na anglický trůn zachovat nedotknutelnost dosavadní skotské držby v Anglii.⁵⁹⁴

Vilém psal svou kroniku s časovým odstupem více než čtyř desetiletí od Jindřichova pasování a k jeho slibu zachování skotské držby v severní Anglii uvádí, že se tak pouze traduje. Současník této události, kronikář Jindřich z Huntingdonu, se při jejím popisu o Jindřichovu slibu vůbec nezmiňuje a tyto skutečnosti věrohodnost Vilémem uváděného Jindřichova slibu pochopitelně snižují. Na druhou stranu není zcela nepravděpodobné, že skotský král takový požadavek nastolil. David sice nemohl v té době s jistotou předpokládat, že Jindřich skutečně dosedne na anglický trůn, Jindřich z Huntingdonu nicméně uvádí, že v družině Jindřicha II. se nacházeli přední mužové ze západní Anglie, kteří jej podporovali, a jeho úsilí o získání vlády v Anglii tak bylo třeba brát vážně.

---

⁵⁹¹ Vilém z Newburghu, s. 70.

⁵⁹² Tamtéž, s. 70; Jindřich z Huntingdonu, s. 282.

⁵⁹³ DUNCAN, *Scotland*, s. 222.

⁵⁹⁴ „*Ad quem Henricus ex nepte ejus, id est, Matilde, olim imperatrice, Andegavensis comitis filius, et Angliam rex futurus, a matre missus jam pubes accessit: et ab eo apud Lugubaliam, quae vulgo Carleil dicitur, cingulum militare accepit, praeestita prius, ut dicitur, cautione, quod nulla parte terrarum quae in ejusdem regis ex Anglia ditionem transissent, ejus ullo tempore mutilaret heredes.*“ Vilém z Newburghu, s. 70.

I skotského krále doprovázel při ceremonii Jindřichova pasování bohatý doprovod a do Carlisle jej při této příležitosti následovalo početné skotské vojsko. Událost Jindřichova pasování byla slavnostní ceremonií a David při ní tímto způsobem demonstroval své postavení silného a nezávislého skotského vládce. To byl ostatně důvod, proč se také Jindřich s žádostí o své pasování právě na Davida obrátil. Podpora ze strany skotského krále, který dovedl dát najevo své silné postavení, mohla Jindřichovi pomoci v úsilí o získání dalších spojenců v boji o anglický trůn. Pokud měl přitom David v úmyslu přimět Jindřicha k příslibu zachování skotské držby v Anglii, byla demonstrace vlastní síly rovněž na místě.

Podle Jindřicha z Huntingdonu se Štěpán v důsledku koncentrace vojenských sil v Carlisle obával, aby David s Jindřichem nevytáhli společně na York, a nelze vyloučit, že záměr obou mužů byl skutečně takový.⁵⁹⁵ Štěpán nicméně na potenciální nebezpečí rychle zareagoval a sám se s vojskem urychleně přesunul do Yorku.⁵⁹⁶ K žádné výpravě do Northumbrie tak nakonec nedošlo a Jindřich se po svém pasování vrátil zpátky do Normandie, kde po svém otci převzal následujícího roku titul normanského vévody. Koalice jeho příznivců v Anglii se ovšem s jeho odjezdem zdaleka nerozpadla.

Mladý Jindřich se ukázal jako značně ambiciózní, energický a také inteligentní muž, který se svých nároků nevzdával. Cestu k anglickému trůnu mu záhy otevřely dvě události, k nimž došlo na počátku 50. let 12. století. Roku 1152 pojal za manželku dědičku bohatého akvitánského vévodství Eleonoru a hned následujícího roku v Anglii nečekaně zemřel Štěpánův syn a dědic Eustach a jeho smrt otevřela během válečné kampaně roku 1153 cestu k jednání mezi oběma nepřáteli. V listopadu byl ve Winchesteru uzavřen mír, kterým Štěpán přijal Jindřicha za svého syna a dědice,⁵⁹⁷ a když na podzim následujícího roku Štěpán zemřel, na jeho místo usedl mladý Jindřich II. Plantagenet.⁵⁹⁸ A právě s Jindřichovým nástupem na anglický trůn se začala psát nová kapitola ve vývoji anglo-skotského vztahu.

V průběhu vlády čtyř synů Malcolma III., kteří se v rozmezí let 1094–1153 vystřídali na skotském trůnu, můžeme pozorovat dynamický vývoj v rámci anglo-skotského vztahu, který vedl k aktivnímu zapojení skotských panovníků do politiky jejich anglonormanských protějšků, jež přesahovala hranice Anglie a spojovala skotské krále se zbylou částí

---

⁵⁹⁵ POOLE, *From Domesday Book to Magna Carta*, s. 162, 273.

⁵⁹⁶ Jindřich z Huntingdonu, s. 282; Vilém z Newburghu, s. 88.

⁵⁹⁷ Kronika z Melrose, s. 75.

⁵⁹⁸ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 189–190; Jindřich z Huntingdonu, s. 294–295; Vilém z Newburghu, s. 91, 95; Anglosaská kronika, s. 251–252.

západokřesťanského světa. Především se však rozvíjel vztah samotných skotských králů k vládcům Anglie. Panovníci Skotska se na konci 11. a na počátku 12. století dostali do mnohem těsnějšího vztahu k anglickému vládci, jehož podoba byla determinována úsilím Malcolmových synů o znovuzískání skotského trůnu a zároveň jejich aktivním zapojením do systému lenních vazeb. Skotští králové se stávali leníky anglických vládců za konkrétní léna, jež jim byla v Anglii udělena, a především Duncan a Edgar vstoupili do těsného osobního vztahu s anglickým panovníkem.

Ačkoli u Alexandra byla osobní vazba k anglickému vládci slabší než u jeho předchůdců, dovedl Jindřich I. vhodně využít svého dominantního postavení, jež mimojiné vycházelo z faktu, že jeho předchůdce dosadil Edgara na skotský trůn. Podstatným nástrojem ke zdůraznění této dominance a připoutání skotského panovníka k anglickému trůnu se Jindřichovi stal právě rituál, jehož prostřednictvím dál posiloval svůj vztah ke skotskému králi a zároveň tím zdůrazňoval své nadřazené postavení. Jindřich I. přitom navazoval na tradici anglo-skotského vztahu a slibů skotských králů, jejichž naplnění v praxi dosáhl Alexandrovou účastí na svém velšském tažení. Mimo to dovedl Jindřich tuto tradici rozšiřovat o nové prvky, když například potvrdil Alexandrovo nástupnictví na skotském trůnu po příkladu svého bratra Viléma Rufuse, jenž na skotský trůn instaloval Alexandrova bratra Edgara. Přestože dostupné prameny nesvědčí o tom, že by se Alexandr I. stal Jindřichovým leníkem, dovedl Jindřich pomocí těchto nástrojů posilovat existující vazby mezi ním a Alexandrem a udržovat tak své nadřazené postavení, jež se zřetelně projevilo v situaci, kdy Jindřich skotského krále přiměl k tomu vzdát se velké části jeho území ve prospěch mladšího bratra Davida.

U Davida můžeme před jeho nástupem na skotský trůn sledovat v jeho vztahu k anglickému vládci podobný vývoj jako u jeho bratrů, kteří všichni začínali svou kariéru ve službě u anglonormanského dvora. V Davidově případě jsme nicméně o této etapě jeho života informováni o něco podrobněji. Jako nejmladší ze synů Malcolma III. strávil u dvora anglického vládce nejvíce času a v jeho službách se aktivně zapojil do jeho politiky a prostřednictvím lenních vazeb se stal pevnou součástí okruhu Jindřichových nejvýznamnějších leníků. Svou podstatou se Davidův vztah k anglickému králi poté, co sám usednul na skotský trůn, výrazně nelišil od pozice, v níž se nacházel jeho bratr Alexandr, potažmo Edgar. Jeho osobní vztah k Jindřichovi, stejně jako Davidova ambiciózní povaha a bezpochyby také zkušenosti, které v prostředí anglického dvora získal, nicméně vedly k tomu, že Jindřich vůči Davidovi jako skotskému králi nezdůrazňoval své dominantní postavení a naopak jej v rámci své politiky využíval jako partnera a spojence.

Určitou roli v tomto směru bezpochyby hrál i věkový rozdíl mezi stárnoucím Jindřichem a o bezmála dvacet let mladším Davidem. Svým zapojením do Jindřichova projektu nástupnictví jeho dcery Matyldy dosáhl David toho, že se na sklonku Jindřichova panování stal reprezentantem politické síly na severu Británie zaštiťující Matyldina nástupnická práva, a tato skutečnost mohla nalézt svůj odraz kupříkladu v Davidově cílevědomé církevní politice.

S nástupem Štěpána z Blois a bojem o anglický trůn se Davidovi otevřely možnosti, jak obnoveného suverénního postavení skotského vládce využít k dalšímu rozšíření své moci a posílení pozice na severu Británie. Skotský král stanul proti anglickému panovníkovi jak na válečném poli, když se střetl se silami jeho northumbrijských leníků v otevřené bitvě O Standartu, tak i na poli diplomatickém, když úspěšně jednal jak se Štěpánem, tak s jeho manželkou Matyldou z Boulogne. David dovedl při všech těchto jednáních i navzdory dílčím vojenským neúspěchům využít své suverénní pozice skotského vládce i problémů anglického krále ke svému prospěchu. Na počátku 50. let 12. století tak skotské království představovalo významnou sílu na britském severu, jehož panovník si vůči anglickému vládci udržoval značnou míru nezávislosti, přestože od něj nadále držel rozsáhlá léna na severu Anglie. Vláda Davida I. představovala v tomto směru důležitý základ pro rozvoj skotského království jako středověké feudální monarchie, jež v polovině 12. století představovala sílu, která do jisté míry ohrožovala dominanci anglického království v Británii.

5. Anglo-skotské vztahy za vlády Plantagenetů

5.1 Malcolm IV. a Jindřich II. Plantagenet

Nečekaná smrt jediného syna a dědice trůnu nezasáhla na počátku 50. let 12. století pouze anglického krále, ale vypořádat se s ní musel také skotský panovník. V létě roku 1152 totiž zemřel Davidův jediný dědic Jindřich a zanechal po sobě pouze dva malé syny Malcolma a Viléma.⁵⁹⁹ Staršímu Malcolmovi bylo teprve dvanáct let a jeho bratr Vilém byl přinejmenším o rok mladší.⁶⁰⁰ Navzdory jejich nízkému věku se David přesto rozhodl, že vládu rozdělí mezi oba své vnuky, a zatímco dědicem skotského trůnu učinil staršího Malcolma, vládu v Northumbrii předal mladšímu Vilémovi, jehož otce učinil Štěpán northumbrijským earlem.⁶⁰¹ Vzhledem k věku obou chlapců to byl riskantní krok, David však mohl svůj plán postavit na stabilní politické situaci ve Skotsku i na skutečnosti, že v Anglii v té době stále probíhala válka mezi Štěpánem a Jindřichem a ani jedna ze stran nesměřovala k rozhodnému vítězství. To Davidovi poskytovalo čas k předání vlády ve Skotsku do rukou svých vnuků, a zatímco Malcolm absolvoval cestu po Skotsku, při níž jej skotské elity měly přijmout za svého budoucího krále, mladšího Viléma doprovázel sám David do Northumbrie, kde mu měla složit hold tamní šlechta.⁶⁰² Tento krok lze vnímat nejen jako prostředek eliminace vzájemných konfliktů o moc rozdělením vlády mezi oba vnuky, ale i jako způsob, jak zachovat oddělení anglických lén od skotské koruny a zamezit možnému požadavku anglického panovníka na lenní slib skotského krále za léna v Anglii.

David I. zemřel již v květnu roku 1153 a vláda ve Skotsku tak přešla na Malcolma IV., zatímco správa Northumbrie připadla jeho mladšímu bratru Vilémovi. Patová situace, v níž dlouholeté války o anglický trůn vyústily, vedla už na podzim toho roku k uzavření míru mezi Jindřichem a Štěpánem, naštěstí pro nového skotského krále však Jindřich hned nato Anglii opustil a stárnoucí Štěpán věnoval své usilí obnově válkou postižené země, aniž by

---

⁵⁹⁹ Jindřich měl vedle několika dcer ještě třetího syna Davida, ten se však narodil teprve roku 1152, možná dokonce jako Jindřichův pohrobek, a proto byl z jakýchkoli nástupnických plánů vynechán, a to jak s ohledem na svůj věk, tak vysokou pravděpodobnost úmrtí v prvních letech života.

⁶⁰⁰ Kronika z Melrose, s. 75

⁶⁰¹ Davidův syn Jindřich byl leníkem anglického krále za Northumbrii i Cumbrii a obě hrabství po něm de facto zdědil nejstarší Malcolm. David nicméně rozhodl o předání Northumbrie mladšímu Vilémovi, za niž se tak Vilém stal Malcolmovým leníkem. Cumbrii se naopak David rozhodl ponechat pod nadvládou Malcolma jako skotského krále. Carlisle v Cumbrii se totiž stalo Davidovým oblíbeným sídlem a centrem jeho vlády a bezpochyby tak chtěl, aby tomu tak bylo i nadále a Cumbrie tak zůstala pod nadvládou Malcolma jako budoucího skotského krále.

⁶⁰² CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 184, 186; BARRELL, A. D. M. *Medieval Scotland*. Cambridge 2000, s. 71. Skotská vláda v Northumbrii neměla široké uznání, a proto David I. namísto Malcolma doprovázel právě mladšího Viléma do Newcastleu v Northumbrii, kde mu měla northumbrijská šlechta složit hold a jako záruku své loajality předat také rukojmí. K hladkému uznání Viléma v Northumbrii tak byla evidentně potřeba právě autorita samotného skotského krále.

soustředil větší pozornost na situaci na severu Anglie. Držba, kterou zde Malcolm s Vilémem zdědili, nebyla totiž zcela neproblematická. Vládu na dobytých územích v Northumbrii a Cumbrii totiž David roku 1138 legitimizoval tím, že za ně jeho syn Jindřich složil Štěpánovi lenní slib. K hrabství Huntingdon, jež Jindřich získal roku 1136, se tak stal také earlem Northumbrie a pánem Cumbrie, byť v té reálně vládl David a z Carlisle učinil své oblíbené sídlo. Když Jindřich zemřel, připadl Huntingdon Šimonu II. ze Senlis, ovšem Jindřichova severoanglická léna převzal David a rozdělil je mezi oba své vnuky jako dědictví po jejich otci. Ani David, ani jeho vnukové ovšem za tato léna Štěpánovi nikdy lenní sliby nesložili.

Sporná skotská držba severoanglických území zůstávala za Štěpánova života nepovšimnuta a jak se záhy ukázalo, největší nebezpečí mladému Malcolmovi IV. po jeho nástupu na trůn nehrozilo od anglického krále, ale ze strany nezávislých klanů v severním Skotsku. Mezi jejich představiteli byla i řada těch, kteří odvozovali svůj původ od vedlejších větví královského rodu a činili si nárok na skotský trůn, a Malcolm IV. tak musel zprvu čelit především domácí opozici.⁶⁰³ Již rok po jeho nástupu ovšem Štěpán I. zemřel a na anglický trůn dosedl před Vánoci roku 1154 Jindřich II. Plantagenet.

Jindřichovou první starostí po nástupu na anglický trůn byla ovšem především stabilizace a obnova poměrů v zemi.⁶⁰⁴ Aby toho dosáhl, bylo pro Jindřicha důležité udržet mír s francouzským králem Ludvíkem VII.⁶⁰⁵ Aby se vyhnul válce a získal dostatek času ke zkonsolidování svého nového panství rozkládajícího se od Pyrenejí až po hranice Skotska, přeplavil se v lednu roku 1156 do Normandie, aby Ludvíku VII. složil lenní slib za svá kontinentální léna, a do Anglie se navrátil až roku 1157.⁶⁰⁶

Teprve v té době zaměřil Jindřich svou pozornost také na severní hranici svého panství. Vilém z Newburghu píše, že navzdory slibu, který složil při svém pasování roku 1152 skotskému králi, že v případě nástupu na anglický trůn zachová skotskou držbu Northumbrie, anglické Cumbrie a přilehlého hrabství Westmoreland, dospěl Jindřich k závěru, že anglický panovník by neměl být připraven o tak rozsáhlá území svého

---

⁶⁰³ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 211.

⁶⁰⁴ WHITE, Graeme J. *Restoration and Reform 1153–1165: Recovery from Civil War in England*. Cambridge 2003, s. 106–122, 157–160, 217; Vilém z Newburghu, s. 101–102; Roger z Howdenu, s. 217.

⁶⁰⁵ Ludvíku VII. byl dlouho trnem v oku již samotný fakt, že Jindřich jej jako jeho vazal zastíňoval svými vlastními lény v Normandii, Anjou, Maine a Touraine, k nimž se nedlouho předtím připojila ještě Akvitánie, když Jindřich uzavřel sňatek s její dědičkou Eleonorou. Roku 1154 k tomu obdržel anglickou korunu a fakticky se tak stal mocnějším, než byl sám francouzský král jako jeho lenní pán.

⁶⁰⁶ HOSLER, John D. *Henry II. A Medieval Soldier at War, 1147–1189*. Leiden 2007, s. 50–51.

království, a rozhodl se je proto skotskému králi odebrat.⁶⁰⁷ Malcolm se podle Viléma s ohledem na Jindřichovu vojenskou převahu nakonec rozhodl anglickému králi vyhovět a jako částečnou kompenzaci od něj obdržel menší panství v Tynedale, která se rozkládala podél řeky Tyne na jižní hranici Northumbrie mezi dnešním Prudhoe a Haltwistle.⁶⁰⁸ Zároveň bylo do držení skotského krále navraceno jihoanglické hrabství Huntingdon.⁶⁰⁹ Titul earla z Huntingdonu povyšoval jeho držitele mezi přední anglonormanskou nobilitu, ze strategického hlediska však jeho držba nemohla ani zdaleka vynahradit ztrátu Northumbrie a Cumbrie, které významným způsobem rozšiřovaly území skotského panovníka. Malcolm ovšem neměl mnoho prostředků, jimiž by mohl Jindřichovi vzdorovat, a tak podle Viléma uznal požadavek anglického krále za oprávněný.

Jindřichův postup vůči skotskému králi nebyl v tomto případě nijak neobvyklý a představoval součást jeho širších snah o restauraci poměrů v Anglii. Jindřich se musel vypořádat především s otázkou nové držby lén a titulů z dob Štěpánovy vlády. V chaotickém období válek o anglický trůn nedošlo jen ke ztenčení královské domény a příjmů, z nichž Štěpán odměňoval své příznivce, ale docházelo také k porušování dědických práv ve prospěch Štěpánových podporovatelů. Jindřich nemohl po svém nástupu na trůn zneplatnit všechny kroky svého předchůdce, protože ač byl považován za uzurpátora trůnu, byl Štěpán stále anglickým panovníkem a Jindřich by tudíž takovým krokem zpochybnil královskou autoritu, kterou se naopak snažil posílit. V individuálních případech, kde nebyla podle rozhodnutí jeho dvora získána konkrétní panství po právu, však Jindřich přistoupil k jejich odebrání, zneplatňoval některá Štěpánova rozhodnutí a navracel majetky jejich původním držitelům z doby vlády Jindřicha I.⁶¹⁰ Skutečnost, že Malcolmův otec získal Northumbrii a Cumbrii z rukou Štěpána I. a složil mu za ně lenní slib, tak nebyla ničím, na co by se mohl Malcolm IV. roku 1157 odvolávat. Když navíc David I. nedlouho poté přestoupil na stranu Jindřichovy matky Matyldy, držel podle

---

⁶⁰⁷ „*Regi quoque Scottorum, qui aquilonales Anglian regiones, scilicet Northumbriam, Cumbriam, Westmeriam, nomine Mathildis dictae imperatricis et heredis ejus olim a David Scottorum rege acquisitas, tanquam jus proprium possidebat, mandare curavit, regem Angliae tanta regni sui parte non debere fraudari, nec posse patienter mutilari, justum esse reddi quod suo fuisset nomine acquisitum.*“ Vilém z Newburghu, s. 105.

⁶⁰⁸ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 210. Ze strategického hlediska byla držba několika panství v Tynedale pro skotského krále nepodstatná, neboť je od jeho království oddělovalo celé území Northumbrie a Cumbrie, jež znovu připadly anglickému králi, a svou rozlohou byla oproti ztrátám skotského krále zanedbatelná.

⁶⁰⁹ Tamtéž, s. 210; Vilém z Newburghu, s. 105–106.

⁶¹⁰ Právě tímto způsobem bylo na druhou stranu Malcolmovi navraceno panství Huntingdon, které po smrti jeho otce získal Šimon ze Senlis, jehož dědické nároky byly po skotské podpoře Matyldě upřednostněny.

Viléma z Newburghu tato území v jejím jménu proti uzurpátorovi trůnu, takže podle Viléma mohl Jindřich právem požadovat od skotského krále jejich vydání.⁶¹¹

Skotská vláda v Northumbrii navíc nebyla nijak pevná. David získal Northumbrii až v rámci jednání se Štěpánem poté, co skotského krále porazily spojené síly northumbrijské šlechty v bitvě O Standartu. Při nástupu svého vnuka Viléma do úřadu northumbrijského earla si David I. musel na northumbrijské šlechtě vyžádat i odevzdání rukojmí, a přestože tento akt byl častou součástí dobové politické praxe, není zcela od věci domnívat se, že pověstné skotské barbarství při plenění severní Anglie za Štěpánových válek nepředstavovalo pouhý literární konstrukt tehdejších kronikářů, a northumbrijskou šlechtou nebylo zdaleka zapomenuto.⁶¹² V každém případě Malcolm nemohl spoléhat na to, že by se northumbrijské elity v případě jeho konfliktu s Jindřichem II. postavily na stranu skotského panovníka, a protože se v té době zároveň potýkal s nepřáteli na severu Skotska, Jindřichovu požadavku ustoupil.⁶¹³

Celá událost tak, jak ji popisuje Vilém z Newburghu, bývá moderním badáním přijímána bez výhrad.⁶¹⁴ Soudobá kronika z Melrose ovšem ve svém zápisu k roku 1157 uvádí, že skotský král Malcolm přijel za Jindřichem II. do anglického Chesteru, kde mu za svá panství a hodnosti složil lenní slib, a to stejným způsobem, jakým tak učinil jeho děd David I. vůči Jindřichu I.⁶¹⁵ Znění kroniky popisující totožnou událost, o níž hovoří Vilém z Newburghu, je tak s jeho líčením na první pohled ve zjevném rozporu. Zatímco z textu kroniky z Melrose vyplývá, že Jindřich potvrdil dosavadní skotskou lenní držbu, podle Viléma skotskému králi naopak její velkou část odebral. Vilém z Newburghu byl přitom současníkem celé události, a byť ji ve svém díle zachytil až s časovým odstupem řady let, nemohl být jeho záznam v zásadním rozporu s realitou, kterou znali jeho současníci, zvláště když stejnou informaci nacházíme i v dílech dalších kronikářů té doby.⁶¹⁶ Kronika z Melrose představuje ovšem rovněž soudobý pramen. Její analistické záznamy k jednotlivým letům vznikaly od roku 1140 takřka současně s popisovaným děním, a

---

⁶¹¹ Vilém z Newburghu, s. 105.

⁶¹² BARELL, *Medieval Scotland*, s. 71; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 184.

⁶¹³ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 211.

⁶¹⁴ BARTLETT, *England under the Norman and Angevin Kings*, s. 84; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 195–196; HOSLER: *Henry II.*, s. 52; BARRELL, *Medieval Scotland*, s. 72.

⁶¹⁵ „Anno MCLVII rex Malcolmus Scottorum veniens ad regem Anglie Henricum apud Cestram, devenit homo suus, eo modo quo avus suus fuerat homo veteris regis Henrici, salvis omnibus dignitatibus suis.“ Kronika z Melrose, s. 76. Text kroniky poté ve svém díle cituje Roger z Howdenu, srov. STUBBS, William (ed.). *Chronica magistri Rogeri de Houedene*. Vol. I., London 1868 (dále jen Roger z Howdenu), s. 216.

⁶¹⁶ Jedná se například o kroniku Roberta z Torigni, viz HOWLETT, Richard. *Chronicles of the Reign of Stephen, Henry II., and Richard I.* Vol. IV., London 1889 (dále jen Robert z Torigni), s. 192; dále srov. Roger z Wendoveru, s. 286–287.

protože Melrose bylo důležitou fundací Davida I., představovala kronika do jisté míry i historiografii skotské královské dynastie. Její záznamy lze považovat za poměrně věrohodné a autentické, ovšem ne vždy je zaznamenané dění zachyceno v úplnosti, neboť vzhledem k účelu, s jakým dílo vznikalo, procházely popisované události autokorekcí kronikáře. Některé informace tak autor přefiltroval natolik, že stručnost jeho záznamů nedovoluje vždy jejich jednoznačnou interpretaci.

Z tohoto důvodu se jako nejjednodušší řešení, jak uvést znění obou pramenů do vzájemného souladu, nabízí využití záznamu kroniky z Melrose jako doplňujícího materiálu k popisu celé události z pera Viléma z Newburghu. Kronika z Melrose uvádí, že Malcolm složil Jindřichovi II. svůj lenní slib stejným způsobem jako jeho děd David I. vůči Jindřichu I. Kronika sama, ani žádný jiný pramen ovšem o žádném takovém slibu Davida I. nehovoří. Mohlo k němu však dojít ještě před Davidovým usednutím na skotský trůn, kdy od Jindřicha I. získal do držení anglická panství Huntingdon a Norhampton, a bezpochyby za ně anglickému králi složil lenní slib. Budeme-li text kroniky z Melrose interpretovat tímto způsobem, dokládá nám, že roku 1157 složil Malcolm IV. Jindřichovi lenní slib, avšak pouze za Huntingdon a nově udělená panství v Tynedale, zatímco Northumbrie, Cumbrie a Westmoreland byly navraceny do držení anglického krále, jak nás informuje Vilém z Newburghu.

Správná interpretace Malcolmova slibu Jindřichu II. uváděného kronikou z Melrose je přitom důležitá nejen z hlediska skotských nároků na severoanglická panství a postupného vývoje hranic obou zemí, ale především z hlediska samotného anglo-skotského vztahu a vzájemného postavení skotského a anglického krále. Jestliže Malcolm IV. složil svůj lenní slib anglickému vládci po vzoru svého děda, neučinil tak jako skotský král za celé své regnum, ale výhradně jako anglický leník pouze za konkrétní anglická panství ve svém držení. Moderní bádání se proto nepřiklání ke staršímu názoru, že by se skotské království stalo v té době lénem anglického panovníka,⁶¹⁷ Robert Bartlett nicméně vhodně poukazuje na skutečnost, že s rozvojem lenního práva ve 12. století mohla být otázka skotské podřízenosti stále aktuálnější, a přestože skotský král se bezpochyby chápal jako lenník anglického panovníka pouze z titulu své držby konkrétních lén na jeho území, pohled anglické strany na počátku vlády Jindřicha II. mohl být již částečně odlišný a vyznačovat se postupnou snahou implementovat tradiční skotskou podřízenost anglickým králům do

---

⁶¹⁷ K tomuto názoru viz např. BARRELL, *Medieval Scotland*, s. 69.

systemu lenních vztahů a dát jí tak jasný základ.⁶¹⁸ Pro situaci na počátku vlády Malcolma IV. nicméně konkrétní doklady pro takové tvrzení schází.

K dalšímu setkání obou panovníků došlo hned následujícího roku 1158. Jindřich II. tentokrát přijel až do Carlisle, jež se v té době opět nacházelo v anglických rukou, ale neleželo přitom nedaleko od skotských hranic. Z textu kroniky z Melrose, jež toto setkání zmiňuje, není zřejmé, o čem spolu oba panovníci jednali, podle jejího autora se však nerozešli v dobrém.⁶¹⁹ Jedním z důsledků nepovedeného jednání bylo podle kronikáře především to, že Jindřich II. odmítl pasovat mladého Malcolma rytířem. Právě Malcolmovo pasování přitom mohlo být středobodem celého setkání, a proto autor kroniky na závěr nezapomněl zmínit, že k němu v důsledku vzájemných neshod nakonec nedošlo. Tomu napovídá i svědectví kronikáře Roberta z Torigni. Ten ve své kronice k roku 1158 uvádí, že Jindřich navštívil Carlisle a na svátek svatého Jana Křtitele zde pasoval rytířem Viléma z Blois, syna Jindřichova předchůdce na anglickém trůnu Štěpána.⁶²⁰ Jindřich k tomuto aktu nevolil vzdálené Carlisle až na samotné hranici se Skotskem náhodou a vzhledem ke zmínce kroniky z Melrose se domnívám, že Vilémovo pasování mělo původně navazovat na slavnostní událost pasování samotného skotského krále.

Pasování představovalo důležitý akt, který byl významným iniciačním rituálem uvádějícím dotyčného do společenství bojovníků, jímž aristokratická společnost 12. století byla. Pro samotného Malcolma byl takový akt o to důležitější, že jako král těmto mužům již vládl. V kontextu probíhajících křížových výprav a rozvíjející se dvorské kultury vznikl nový koncept bojovníka, který v sobě jako *miles Christi* spojoval válečnické schopnosti s křesťanskými ctnostmi, a pasování tak představovalo součást dobové kultury elit i způsob, jak vyjádřit své vlastní postavení. Pasování z rukou nezávislého panovníka mělo zdůrazňovat Malcolmovu suverénní pozici⁶²¹ a Jindřich si toho byl bezpochyby dobře vědom. Jeho samotného opásal mečem právě David I., aby mu v jeho boji se Štěpánem dodal potřebnou autoritu, a Jindřichova pasování tehdy využil k vynucení slibu zachování

---

⁶¹⁸ Anglický pohled mohl být již determinován rozvíjejícím se lenním právem a snahou implementovat tradiční skotskou podřízenost anglickým králům do sítě lenních vztahů a dát jí tak jasný základ, srov. BARTLETT, *England under the Norman and Angevin Kings*, s. 83.

⁶¹⁹ Kronika z Melrose, s. 76. Když Jan z Fordunu kompiloval ve druhé polovině 14. století svou kroniku, neznal ani on pravý důvod setkání Jindřicha II. s Malcolmem v Carlisle, srov. Jan z Fordunu, s. 255. Jako nejpravděpodobnější důvod celého setkání obou králů se však jeví možné přetrvávající neshody ohledně nové skotské hranice. Ta se měla v důsledku jednání z předchozího roku vrátit zpátky na linii řek Tees a Tweed, tedy do stavu před nástupem Davida I., a veškeré úspěchy a územní zisky jeho vlády tím byly ztraceny, a to pro nového skotského krále představovalo výraznou prohru.

⁶²⁰ Robert z Torigni, s. 196.

⁶²¹ BARRELL, *Medieval Scotland*, s. 72; WALKER, *Normans in Britain*, s. 78.

skotské držby v Anglii. Jindřich se patrně rozhodl pro stejnou taktiku a z rituálu pasování učinil nástroj politického tlaku na mladého Malcolma.⁶²²

Tím, že jej nakonec odmítl pasovat, zdůraznil Jindřich své nadřazené postavení vůči skotskému králi, a jak uvádí A. D. M. Barrell, své rozhodnutí mohl anglický král zdůvodnit tím, že mu Malcolm dosud neprokázal vojenskou službu, jíž by si své rytířství vysloužil.⁶²³ Jindřichův přístup ke skotskému králi připomíná tímto způsobem jeho postoj k vlastním leníkům, jímž sice mladý Malcolm z titulu své držby Huntingdonu byl, především však byl nezávislým vládcem samostatného království. Jak se ovšem zdá ze způsobu Jindřichova jednání, byla tato skutečnost anglickým králem spíše upozaděna.

Malcolm IV. tak nakonec přistoupil na Jindřichova pravidla. Příležitost dosáhnout pasování z rukou anglického krále se mu naskytla roku 1160, když Jindřich II. vytáhl na tažení proti hraběti Raymondovi V. z Toulouse, a Malcolm se jeho tažení do jižní Francie zúčastnil po boku Jindřichových leníků. Šlo o dosud bezprecedentní krok. Malcolmův předchůdce Alexandr se sice tažení anglického krále již také zúčastnil, a to když Jindřich I. vytáhl se svými leníky do Wallesu, avšak Malcolm při tom poprvé překročil hranice Británie a vydal se po boku anglického krále bojovat proti jeho nepřátelům na kontinentu. Výprava nakonec netrvala dlouho, protože v samotném útoku na hraběte zabránil Jindřichovi francouzský král, za Malcolmovu účast jej však nakonec Jindřich pasoval na zpáteční cestě v Tours rytířem.⁶²⁴ Přestože k tomu došlo až na samotném konci Jindřichova tažení, jednalo se bezpochyby o slavnostní akt, který se odehrál přinejmenším před celým Jindřichovým dvorem, který jej doprovázel, a všemi leníky, kteří s ním dosud setrvali. Protože výprava trvala relativně krátce a samotné Tours se nacházelo v centru Jindřichovy kontinentální domény, mohla Malcolmovu pasování přihlížet převážná část účastníků celého tažení, kteří dosud Jindřicha neopustili.

Ve Skotsku se zatím Malcolmova politika setkávala s negativními ohlasy domácí aristokracie. Ta se ohrazovala vůči vstřícnému přístupu krále k anglickému vládci a trnem v oku jí bezpochyby byla Malcolmova účast na výpravě do Toulouse. Ta byla sice dobrovolná a není na místě předpokládat, že by Jindřich povolal Malcolma jako svého leníka za anglická panství k přímé účasti na tažení, Jindřich jí však podmínil získání Malcolmova rytířského meče, a tak se na něj Malcolm nakonec vydal a fakticky se jej

---

⁶²² BARRELL, *Medieval Scotland*, s. 72.

⁶²³ Tamtéž, s. 72.

⁶²⁴ Kronika z Melrose, s. 76; Robert z Torigni, s. 202–203; Roger z Howdenu, s. 217; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 210; BARRELL, *Medieval Scotland*, s. 72.

zúčastnil po boku Jindřichových leníků, čímž mohl v očích některých příslušníků domácí skotské nobility dehonestovat své postavení skotského vládce. Když proto po svém návratu přijel do Perthu na severu skotské královské domény sousedícího s územím jednotlivých skotských earlů, pokusilo se Malcolm šest z nich ve městě oblehnout a zajmout.⁶²⁵ Jejich plán se nicméně nezdařil a Malcolmovi se podařilo obnovit svou autoritu jak vůči povstalcům, tak i jeho dalším nepřátelům na severu i na jihu Skotska, kde si Malcolm úspěšným tažením roku 1160 podřídil dosud nezávislé Galloway a upevnil zde skotskou nadvládu.⁶²⁶

O tom, že postavení skotského krále zůstalo navzdory jeho účasti na Jindřichově tažení na anglickém vládcí nadále nezávislé, svědčí právě tyto úspěchy následujících let, v nichž se Malcolmovi dařilo posilovat své postavení a autoritu na domácí půdě a dále ji rozšiřovat do periferních oblastí svého království. Přes počáteční neúspěch spojený se ztrátou Cumbrie a Northumbrie se tak Malcolm nakonec projevil jako schopný vládce, který na severu Británie vedl vlastní nezávislou politiku. Vůči svému anglickému sousedovi byl však Malcolm IV. nucen znovu vyměnit zbraně za diplomacii. Došlo k tomu roku 1163, kdy se Jindřich II. s Malcolmem opět setkal. Důvodem k jednání obou panovníků mohly být právě Malcolmovy vojenské akce a především úspěšné tažení do Galloway, jež mohlo být z pohledu anglického panovníka předzvěstí obnovené snahy skotského krále o jižní expanzi jeho království.⁶²⁷ Jindřich patrně přestával skotskému králi důvěřovat a roku 1163 se tak rozhodl obnovit a posílit vzájemné vazby. Stručný záznam kroniky z Melrose ovšem nabízí ještě jeden potenciální a velmi konkrétní důvod tohoto setkání.

Přestože skotský kronikář nezaznamenal žádné podrobnosti ani přesné místo konání společného jednání, uvedl k němu zajímavou zmínku o tom, že v Doncasteru ležícím v Northumbrii jižně od Yorku se skotský král zotavil z vážné choroby.⁶²⁸ Ať už se tak stalo na jeho cestě za Jindřichem II. nebo až při Malcolmovu návratu, byl skotský král roku 1163 vážně nemocen a právě to mohlo být také příčinou společného setkání obou panovníků. Když o dva roky později Malcolm zemřel, autor Ulsterských análů k tomu zaznamenal jeho přízvisko Cenn Mór, jež v jazyce irského analisty znamenalo velkou hlavu, a Richard Oram se proto domnívá, že Malcolm mohl trpět Pagetovou chorobou.⁶²⁹

---

⁶²⁵ Kronika z Melrose, s. 77; Roger z Howdenu, s. 217.

⁶²⁶ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 119–122; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 212.

⁶²⁷ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 125.

⁶²⁸ Kronika z Melrose, s. 77.

⁶²⁹ Ulsterské anály, vol. II., s. 148; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 125. Pagetova choroba je onemocnění, které postihuje především kosti lebky a vede k nadbytečné obměně kostní tkáně, která v důsledku toho

Dlouhodobé zdravotní problémy Malcolma IV. vysvětlují, proč jej soudobí kronikáři označili za vysoce zbožného a panenského krále, který údajně nejevil zájem o ženy a nikdy se neoženil,⁶³⁰ a mohou být zároveň důvodem jeho setkání s Jindřichem II. na sklonku jeho vlády. Zhoršený zdravotní stav skotského krále totiž učinil aktuální otázkou jeho nástupnictví, a protože dvaadvacetiletý Malcolm dosud neměl žádné potomky, jeho nástupcem na skotském trůnu by se stal mladší bratr Vilém. Ten v důsledku Jindřichovy politiky ztratil vládu v Northumbrii, kterou mu svěřil jeho děd David I., a nezískal za ni žádnou adekvátní náhradu, protože obnovená držba panství Huntingdon připadla tehdy nejmladšímu z potomků Davidova syna Jindřicha Davidovi. Vilém tak celý život usiloval o znovuzískání Northumbrie a lze předpokládat, že zvláště ve svém mladém věku mohl být vůči anglickému králi nepřátelsky naladěný.⁶³¹ Jeho případné nástupnictví na skotském trůnu potenciálně ohrožovalo dosavadní stabilitu anglo-skotských vztahů a Jindřichovo jednání s Malcolmem se tak mohlo týkat právě otázky nástupnictví ve Skotsku a zajištění vzájemného míru a bezpečnosti na anglo-skotské hranici.

Setkání roku 1163 se však zároveň mohlo pojit i s uznáním nástupnictví na anglickém trůnu, a to pro Jindřichova nejstaršího syna Jindřicha Mladšího, jemuž nechal Jindřich II. právě toho roku složit anglickou šlechtu lenní sliby jako svému nástupci.⁶³² Uznání dědických práv Jindřicha Mladšího na anglický trůn i ze strany skotského krále a jeho potenciálního nástupce mohlo zabránit tomu, aby Vilém jako nový král v budoucnu nevyužil Jindřichova nástupnictví v Anglii k otevření konfliktu o Northumbrii a Cumbrii. V takovém případě pak mohlo být předmětem jednání i opětovné potvrzení jejich držby anglickým králem a jeho nástupci ze strany Viléma jakožto Malcolmova dědice.

Autor kroniky z Melrose zaznamenal, že na závěr setkání byl mezi oběma králi uzavřen pevný mír.⁶³³ Jeho součástí, o níž už se skotský analista nezmiňuje, bylo podle anglických zdrojů předání významných skotských rukojmí, z nichž tím nejdůležitějším byl nejmladší bratr Malcolma a Viléma David, earl z Huntingdonu.⁶³⁴ Tato skutečnost je v kontextu celé události poměrně zajímavá. Přestože předávání rukojmích bylo běžnou praxí dobové

---

začne nadměrně dorůstat a zvětšovat svůj objem. Kromě abnormálního zvětšení velikosti lidské hlavy vede toto onemocnění k častým frakturám lebky, protože nová kostní tkáň ztrácí na původní pevnosti, a zároveň uzavírá průchody cév a nervů a ve svém důsledku tak vede k silným boleslem, neurologickým poruchám a nakonec i ke smrti.

⁶³⁰ Vilém z Newburghu, s. 77, 147–148; Robert z Torigni, s. 226; Jan z Fordunu, s. 257; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 126; WALKER, *The Normans in Britain*, s. 78.

⁶³¹ O Vilémově nepřátelství k Angličanům v této době hovoří také Jan z Fordunu, srov. Jan z Fordunu, s. 257.

⁶³² Robert z Torigni, s. 216.

⁶³³ Kronika z Melrose, s. 78.

⁶³⁴ Robert z Torigny, s. 218; DUNCAN, *Scotland*, s. 227.

politiky, roku 1163 panoval i vzhledem k vážnému zdravotnímu stavu Malcolma IV. mezi oběma králi vzájemný mír. Požadavek na předání rukojmích, mezi nimi i samotného Davida, tak působí neobvykle a lze jej vysvětlit právě Jindřichovou snahou o zajištění bezpečnosti v případě Vilémova nástupu na skotský trůn, které mělo zabránit jeho nepřátelským krokům. Zároveň však Jindřich využil této příležitosti i k prezentování své vlastní autority vůči skotskému králi. Předání rukojmích totiž sloužilo nejen jako záruka dodržení stanovených podmínek, ale zároveň bylo i prostředkem zdůraznění Jindřichovy nadřazené mocenské pozice. Patrně právě z tohoto důvodu také skotský analista ve svém zápisu k roku 1163 jakoukoli zmínku o předání skotských rukojmí anglickému králi v záznamech kroniky z Melrose vynechal.

V následujících letech Jindřich II. další pokusy o zdůraznění své autority vůči skotskému králi nepodniknul a cílem jeho politiky tak evidentně nebylo aktivní posilování jeho autority vůči skotskému králi, ale především udržení stávající podoby anglo-skotského vztahu. Právě to také pravděpodobně bylo cílem jednání roku 1163, které mělo vyřešit nástupnickou otázku ve Skotsku a Anglii tak, aby tím nebyl ohrožen dosavadní mír a vzájemné postavení anglického a skotského krále. Zda k tomu složené zároky budou stačit, se mělo ukázat poměrně záhy.

5.2 Vilém I. a Jindřich II. Plantagenet

Malcolmův zdravotní stav se sice dle kroniky z Melrose během roku 1163 zlepšil, jeho nemoc nicméně postupovala dál a na svého bratra tak skotský král postupně delegoval část pravomocí a učinil jej svým nástupcem.⁶³⁵ Na konci roku 1165 Malcolm IV. zemřel a vláda ve Skotsku přešla na mladšího Viléma, později zvaného Lev.⁶³⁶ Na počátku jeho vlády bylo již skotské království pevnou součástí západního křesťanského světa a jeho kontakt nezůstával omezen pouze na nejbližšího anglického souseda. Skotská církev udržovala aktivní styky s papežstvím⁶³⁷ a Vilémův předchůdce provdal obě své sestry do významných rodů na kontinentu.⁶³⁸ Sám Vilém proslul jako častý účastník turnajů a za jeho vlády dál

⁶³⁵ Jan z Fordunu, s. 257; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 126.

⁶³⁶ Kronika z Melrose, s. 80; DUNCAN, *Scotland*, s. 174. Přízvisko Lev poprvé použil Jan z Fordunu, který Viléma označil jako lva spravedlnosti (*leo justitiae*), srov. Jan z Fordunu, s. 259. Fordun se přitom zřejmě inspiroval podobou Vilémovy královské standarty, kterou zdobil červený lev ve skoku na zlatém poli. Tuto podobu královské standarty po Vilémovi převzali i jeho následovníci a později se stal národním znakem Skotska a je také součástí státního znaku Spojeného království.

⁶³⁷ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 213; kronika z Melrose, s. 79.

⁶³⁸ Malcolmova sestra Markéta byla provdána za bretaňského vévodu Conana IV., zatímco Malcolmovu druhou sestru Adu si vzal hrabě z Holandu Floris III., viz kronika z Melrose, s. 77–78; Jan z Fordunu, s. 256.

pokračoval fenomén kolonizace Skotska anglonomanskou šlechtou, která získávala léna především v jeho jižní části. Přestože na severu nadále přetrvával systém tradičního klanového uspořádání, královská vláda byla již pevně založena na systému feudálního práva a lenních vztahů mezi panovníkem a jeho vazaly. Tento proces byl nejintenzivnější na jihu země a z toho také vyplývalo pokračování expanze královské moci tímto směrem. Vilémovým cílem přitom od počátku jeho vlády bylo znovuotevření northumbrijské otázky.

Podle kroniky z Melrose se Vilém záhy po své korunovaci vydal za Jindřichem II. do Anglie.⁶³⁹ Její autor bohužel nezachytil obsah tohoto setkání, nicméně hlavním tématem vzájemné diskuze obou panovníků mohla být právě otázka skotského nároku na držbu severoanglických hrabství, od kterého se samozřejmě odvíjela také další podoba vztahu obou vládců.⁶⁴⁰ Zmínka kroniky o této události je zajímavá především tím, že Vilém měl podle jejího textu přijet jednat s Jindřichem jako se svým lenním pánem a po tomto setkání jej podle kroniky následoval z Anglie až do Normandie.⁶⁴¹ Jindřich měl pověst muže, jenž byl neustále v pohybu, takže aby skotský král mohl pokračovat v jednání, nezbývalo mu možná nic jiného, než se k Jindřichovi připojit a přeplavit se s ním přes kanál. Kronika také uvádí, že Vilém v Normandii osvědčil své vojenské schopnosti, a nejspíš se tak určitým způsobem zapojil do tamních konfliktů anglického krále.

To před nás staví otázku, zda Vilém vystupoval jako Jindřichův leník a proč jej za leníka anglického krále považoval skotský kronikář. Kronika z Melrose představovala do jisté míry oficiální královskou historiografii a její záznamy dokládají spíše snahu autora vyhýbat se přímým poukazům na nerovné postavení skotského krále vůči anglickému vládci. Přesto její záznam jasně uvádí Jindřicha jako Vilémova pána. V kronice samotné, ani v žádném jiném z dochovaných pramenů se ovšem informace o lenním slibu Viléma Lva Jindřichu II. neobjevuje. To autenticitu jejího záznamu nesnižuje, otázkou ale zůstává, kdy mohl Vilém anglickému králi svůj lenní slib složit a co bylo jeho obsahem. To, za jaká panství byl tento slib složen, totiž determinovalo Vilémův vztah k anglickému králi stejně jako skutečnost,

---

⁶³⁹ Kronika z Melrose, s. 80.

⁶⁴⁰ Mimo Northumbrie mohlo být jedním z témat i skotským králem nedávno podrobené Galloway, jehož vládce Uhtred mac Fergus později nabízel Jindřichu II. složení lenního slibu, pokud by jej osvobodil ze skotské nadvlády, avšak Jindřich tuto nabídku odmítl, a to nejspíš právě s ohledem na obsah tohoto jednání s Vilémem, srov. ORAM, *Domination and Lordship*, s. 137.

⁶⁴¹ „Anno M.c.lxvj. rex Anglie Henricus transfretavit, quem ob negotia domini sui rex Scotorum Willelmus secutus est, et in transmarinis partibus quibusdam militiarum probitatibus attemptatis, statim rediit.“ Kronika z Melrose, s. 80. Zmínku kroniky převzal do svého díla Roger z Howdenu, uvedl však pouze, že Vilém následoval Jindřicha po jeho krátkém pobytu v Anglii do Normandie: „Eodem anno Henricus rex Angliae, post reditum suum de Guallia transfretavit de Anglia in Normanniam; et Willelmus rex Scotorum secutus est eum.“ Roger z Howdenu, vol. I., s. 253.

zda ke složení Vilémova homagia došlo ještě před jeho usednutím na skotský trůn nebo až při jeho setkání s Jindřichem.

Ke složení Vilémova lenního slibu Jindřichu II. mohlo dojít nejpozději při jejich společném jednání v Anglii, nereflkuje jej ovšem žádný anglický pramen a to je přitom pro takovou situaci velmi neobvyklé. Složením lenního slibu hned na počátku setkání by navíc Vilém přišel o výhodnou pozici k jednání o Northumbrii. Na konci své vlády se Vilém právě z tohoto důvodu úmyslně vyhýbal složení lenního slibu po nástupu Jindřichova syna Jana na anglický trůn, aby si udržel výhodnější postavení pro vzájemná jednání, která tak mohl vést z pozice rovnocenného krále a nikoli Janova vazala. Vyvozovat z této skutečnosti spolehlivý závěr i pro počátky Vilémovy vlády samozřejmě nelze, zvláště když tehdy mladému skotskému králi scházely potřebné zkušenosti, i přesto se mi však složení Vilémova lenního slibu právě při této příležitosti jeví s ohledem na jeho absenci v dochovaných pramenech jako nepravděpodobné.

Vzhledem k tomu se domnívám, že k rituálu Vilémova homagia došlo ještě za života jeho bratra Malcolma IV., a to s největší pravděpodobností roku 1163 během jeho jednání s Jindřichem II., kdy byla diskutována otázka skotského nástupnictví. Aby Jindřich dosáhl potřebných záruk pro případ náhlé změny vlády ve Skotsku, mohl od Viléma jako Malcolmova nástupce požadovat složení lenního slibu za Malcolmova léna v Anglii. Protože Vilém byl v té době jen potenciálním Malcolmovým dědicem bez větší reálné moci, složení jeho homagia anglickému králi navenek tolik nerezonovalo a neodrazilo se proto v dochovaných pramenech skotské či anglické provenience. Tuto hypotézu lze opřít o záznam události z roku 1170, kdy Vilém složil lenní slib Jindřichovu synovi a dědici Jindřichu Mladšímu.⁶⁴² Pokud totiž skotský král složil svůj slib dědici anglického krále, implikuje to skutečnost, že nejprve složil homagium jeho otci, po němž měl Jindřich Mladší dědit. A protože událost složení lenního slibu anglickému panovníkovi skotským králem by se v dobových pramenech zcela jistě odrazila podobně, jako tomu bylo u homagia Jindřichu Mladšímu, absence jakékoli zmínky k takové události napovídá, že k ní došlo ještě před Vilémovým nástupem na skotský trůn.

Vilém tak roku 1165 přijel k anglickému vládci nejen jako skotský král, ale také jako jeho leník a jejich jednání se mohlo týkat skotského nároku na Northumbrii a Cumbrii, jež Vilém na anglickém králi nárokoval jako dědictví po svém otci. Skotská držba těchto území

---

⁶⁴² Roger z Hovdenu, vol. II., s. 5; STUBBS, William (ed.). *Gesta regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis. The Chronicle of the Reigns of Henry II. and Richard I. A.D. 1169–1192.* Vol. I., London 1867 (dále jen *Gesta regis Henrici Secundi*), s. 7.

představovala pro anglického krále složitou a citlivou záležitost, a tak jednání zřejmě pokračovala i na Jindřichově cestě do Normandie. Do tamní války se nicméně Vilém zapojil daleko spíše dobrovolně než z příkazu anglického krále jako svého lenního pána. Takový krok by byl zcela bezprecedentní a dehonestoval by Vilémovo postavení skotského krále. Vilém byl ovšem nadšeným účastníkem turnajů a zřejmě tak neodolal, aby se nezúčastnil probíhajících bojů, čímž zároveň učinil i vstřícné gesto vůči Jindřichovi.

Pobyt skotského krále na druhé straně kanálu La Manche však netrval podle kroniky z Melrose nijak dlouho a jednání tak nakonec zřejmě nepřineslo valný výsledek. Děni následujících let zůstává zastřeno mlčením pramenů. Vilémovi se evidentně nepodařilo dosáhnout jakéhokoli ústupku v otázce Northumbrie a Cumbrie a tato hrabství tak nadále zůstávala pod anglickou nadvládou. Příležitost ke změně tohoto stavu však na sebe nenechala dlouho čekat. Od svého nástupu na anglický trůn totiž Jindřich získal jak na kontinentu, tak i v Anglii nepřátele, kteří nebyli spokojeni s královou vládou a řadou jeho rozhodnutí, ovšem Jindřichova moc dosud držela jejich nespokojenost za zdmi jejich hradů. Postavením anglického krále však vážně otrásl spor s canterburským arcibiskupem Tomášem Becketem, který se naplno rozhořel roku 1164 a pokračoval po celá 60. léta 12. století. Situace využil francouzský král Ludvík VII., který se postavil za Becketa a obnovil nepřátelství vůči anglickému králi, proti němuž se v tom okamžiku postavila i řada nespokojených příslušníků jeho nobility.

Roku 1169 přistoupil Jindřich na jednání s Becketem a francouzským králem a aby dosáhl vzájemného smíru, souhlasil s korunovaci svého nejstaršího syna Jindřicha Mladšího svým nástupcem. Ten nato Ludvíku VII. složil lenní slib za normanské vévodství, čímž mělo dojít k částečné redukci moci anglického krále. Jindřich však po korunovaci svého patnáctiletého syna projevil jen pramalou ochotu svěřit svému dědici jakoukoli reálnou moc a rostoucí nespokojenosti mladého Plantageneta využili Jindřichovi nepřátelé, mezi nimi opět i francouzský král, aby jeho syna nabádali ke vzpouře proti otci.⁶⁴³ Roku 1173 se tak naplno rozhořelo největší povstání, jemuž kdy Jindřich II. musel čelit.

Oheň vzpoury nicméně sílil postupně a jedním z těch, na které se Jindřich Mladší hned na začátku obrátil s žádostí o podporu proti svému otci, byl právě skotský král. Poté, co neuspěl v jednání s Jindřichem II., nepanoval zřejmě mezi oběma vládci zrovna vřelý vztah a už roku 1169 během konfliktu mezi Jindřichem a Ludvíkem VII. se Vilém podle některých zpráv obrátil na francouzského krále s nabídkou spojení a podpory, bude-li

---

⁶⁴³ Gesta regis Henrici Secundi, s. 34, 41; Vilém z Newburghu, s. 170; Robert z Torigni, s. 256.

válka nadále pokračovat.⁶⁴⁴ Ludvík však tehdy své spojence opustil a s Jindřichem uzavřel mír, a tak skotský král příležitost k dobytí severoanglických hrabství nakonec nezískal. Nyní mu však Jindřich Mladší za jeho podporu nabízel, že skotské držení Northumbrie obnoví.⁶⁴⁵

S Jindřichem Mladším se přitom Vilém setkal již dříve, a to na jeho korunovací roku 1170, které se účastnil spolu se svým mladším bratrem Davidem, jehož Jindřich II. při té příležitosti pasoval rytířem.⁶⁴⁶ Následujícího dne po korunovací složili Jindřichu Mladšímu David s Vilémem lenní sliby za anglická paství a spolu s přítomnými hrabaty a barony mu na svaté ostatky přísahali věrnost.⁶⁴⁷ Zatímco David tak učinil za své hrabství Huntingdon, Vilém jako skotský král skládal svůj slib patrně za mnohem menší léna ve skotském držení, jakými mohlo být například Tynedale v Northumbrii, jeho váha však z Jindřichova pohledu bezpochyby spočívala především ve skutečnosti, že tímto aktem Vilém poprvé veřejně demonstroval podřízené postavení skotského krále vůči anglickému vládci.

Složení Vilémova homagia Jindřichovu dědici mohlo v této perspektivě navazovat na tradiční uznání autority anglických panovníků v Británii skotskými králi. Ti svým anglickým protějškům tradičně skládali slib spojenectví a stávali se jejich muži. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, rituál, jímž byl tento vztah založený na osobní věrosti vyjadřován a potvrzován, byl postupně implementován do rituálů lenního slibu mezi anglickým králem a jeho vazaly. V pramenech proto postupně mizí zmínky o požadavku tradičního slibu spojenectví a věrnosti, protože tento vztah k anglickému panovníkovi vyjadřoval napříště skotský král v rituálu svého lenního slibu, byť tak činil pouze za držbu konkrétních lén v Anglii a nikoli z podstaty svého postavení skotského vládce. Přesto však bezpochyby záleželo na pohledu každé strany, jak obsah tohoto rituálu a jeho konsekvence vnímala, a zatímco pro Viléma se mohlo jednat především o prostředek legalizace jeho držby, pro Jindřicha a jeho okolí mohlo Vilémovo homagium Jindřichu Mladšímu představovat zejména veřejné vyjádření autority anglického panovníka nad skotským králem.

---

⁶⁴⁴ DUNCAN, *Scotland*, s. 228; POOLE, *From Domesday Book to Magna Carta*, s. 276; WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 42; William (1143–1214). In: *Encyclopedia Britannica*. Vol. 28, New York 1911, s. 665 [cit. 2023–2–17].
Dostupné na https://archive.org/details/Encyclopaediabri28chisrich_201303/page/n693/mode/2up.

⁶⁴⁵ *Gesta regis Henrici Secundi*, s. 45; BARRELL, *Medieval Scotland*, s. 73.

⁶⁴⁶ *Kronika z Melrose*, s. 82; DUNCAN, *Scotland*, s. 228. O pasování samotného Viléma nemáme bohužel žádné zprávy a zachyceno tak v pramenech zůstalo pouze pasování jeho bratra Davida. Ten se k anglickému dvoru dostal jako rukojmí Malcolma IV. a jeho pasování mohlo být jistou úlitbou skotskému králi za jeho účast na korunovací Jindřicha Mladšího a složení lenního slibu a přísahy věrnosti.

⁶⁴⁷ Roger z Hovdenu, vol. II., s. 5; *Gesta regis Henrici Secundi*, s. 7.

Vilém při této příležitosti Jindřicha znovu požádal o navrácení northumbrijské držby a byl znovu odmítnut.⁶⁴⁸ Když mu proto o tři roky později Jindřich Mladší nabídl možnost Northumbrii získat zpět, byla to pro skotského krále nabídka bezpochyby víc než lákavá a její přijetí mohla usnadňovat právě skutečnost, že roku 1170 složil Vilém Jindřichu Mladšímu svůj lenní slib. Účast na povstání však nesla i nemalá rizika a skotský král proto s podporou Jindřichu Mladšímu nespíchal a napřed se obrátil na Jindřicha II. v naději, že tím získá více než podporou riskantní rebelie osmnáctilého dědice trůnu. Když však anglický král Vilémovi za jeho věrnost a spojenectví očekávanou kompenzaci nenabídnul, byl Vilém vůči návrhu Jindřicha Mladšího mnohem otevřenější.⁶⁴⁹

Podobné rozhodnutí učinila velká část Jindřichových leníků, kteří se do června roku 1173 přidali na stranu Jindřicha Mladšího a jeho rebelie naplno propukla.⁶⁵⁰ Anglickému králi vystávali nepřátelé, kam se podíval, a Jindřich byl nucen bojovat na několika frontách. Největšímu náporu příznivců svého syna musel čelit v Normandii, jež představovala centrum Jindřichovy moci a zároveň důležitý strategický bod.⁶⁵¹ Jindřich Mladší proto jednal se skotským králem a snažil se jej přimět k útoku na severní Anglii, zatímco byl jeho otec zaměstnán válkou v Normandii, a za jeho podporu mu přislíbil nejen Northumbrii, ale také všechna další panství, jež se dříve nacházela pod nadvládou Vilémova děda Davida I.⁶⁵²

Skotský král vytáhl v čele vojska do severní Anglie na sklonku června 1173, jeho postup však postrádal strategický plán k dobytí kýžených hrabství a skotské tažení tak kopírovalo podobu dřívějších vpádů založených především na plenění nepřátelského území. Když tedy proti Vilémovu útoku zasáhli Jindřichův justiciář Richard de Lucy, králův zástupce v době jeho nepřítomnosti v Anglii, a konetábl Humprey de Bohun a v čele vojska vyrazili vstříct skotskému králi, neměl Vilém kromě několika dobytých hradů žádnou oporu proti blížícímu se nepříteli a byl proto donucen k ústupu a uzavření příměří, jež mělo trvat až do roku 1174.⁶⁵³ Již na konci roku 1173 byla řada povstalců zajata a rebelie v Anglii postupně

---

⁶⁴⁸ DUNCAN, *Scotland*, s. 228. Vilém mohl podle mého názoru vznést tento požadavek právě jako kompenzaci za uznání Jindřichova nástupnictví a akt svého podřízení.

⁶⁴⁹ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 224; HOSLER, *Henry II.*, s. 197.

⁶⁵⁰ *Gesta regis Henrici Secundi*, s. 48–49.

⁶⁵¹ HOSLER, *Henry II.*, s. 199.

⁶⁵² HOSLER, *Henry II.*, s. 197–199.

⁶⁵³ Vilém z Newburghu, s. 177–178; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 224.

utichla,⁶⁵⁴ stále však doutnala jednotlivá ohniska odporu a na kontinentu Jindřich Mladší s dalšími rebely a podporou francouzského krále i nadále bojoval proti svému otci.

Na jaře roku 1174 obnovil vojenské akce proti Jindřichu II. Vilémův mladší bratr David, earl z Huntingdonu, a Vilém se k rebelii záhy znovu připojil.⁶⁵⁵ V obléhání hradů se ani tentokrát Skotům příliš nedařilo a Vilém tak svou převahu demonstroval osvědčenou taktikou plenění a brutality vůči všem, kdo jeho vojsku vstoupili do cesty.⁶⁵⁶ Na počátku července 1174 se Jindřich II. vylodil v Anglii, aby osobně zasáhl proti tamním vzbouřencům, napřed však musel vyřešit nešťastnou událost se zavražděním canterburského arcibiskupa Tomáše Becketa a 12. července 1174 proto absolvoval pokání v Canterbury.⁶⁵⁷ Když nedlouho poté obdržel zprávu, že hned druhého dne, 13. července 1174, padl do anglického zajetí sám skotský král, musel mít Jindřich pocit, že nebesa mu opět přejí.

V době, kdy Jindřich činil pokání u hrobu Tomáše Becketa, ležel právě skotský král se svým vojskem pod hradbami Alnwicku, hradu, jenž ztělesňoval anglickou moc v severovýchodní Northumbrii. Protože skotskému vojsku docházely zásoby, rozdělil Vilém svou armádu na několik částí a vyslal je plenit v okolí a získat potřebný proviant, zatímco ve svém ležení ponechal jen takové množství mužů, aby měl okolí pevnosti plně pod kontrolou.⁶⁵⁸ Když se ráno 13. července 1174 vynořilo z ranní mlhy neznámé vojsko, skotský král předpokládal, že se blíží jeden z vyslaných oddílů. Nečekaný útok baronů z Yorkshiru, kteří už dlouho sledovali pohyb skotského krále, zastihl jeho vojsko zcela nepřipravené a v nastalém střetu padl Vilém do zajetí.⁶⁵⁹

Skotský král představoval v závěru rebelie důležitého hráče a jeho zajetí předznamenalo konec celého povstání Jindřicha Mladšího. Nedlouho nato se králi vzdali všichni hlavní povstalci včetně Vilémova bratra Davida, který nato opustil Huntingdon a odebral se do Skotska.⁶⁶⁰ Vilém oproti tomu zůstal anglickým zajatcem a z nařízení Jindřicha II. byl napřed převezen do Newcastleu, kde čekal, dokud se anglický král nevypořádá se zbývajícím odporem. Když se poté Jindřich rozhodl přeplavit na kontinent, aby osvobodil

---

⁶⁵⁴ Vilém z Newburghu, s. 180; *Gesta regis Henrici Secundi*, s. 62–63.

⁶⁵⁵ *Gesta regis Henrici Secundi*, s. 64; BARTLETT, *England under the Norman and Angevin Kings*, s. 56.

⁶⁵⁶ Vilém z Newburghu, s. 181–184; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 225; POOLE, *From Domesday Book to Magna Carta*, s. 277.

⁶⁵⁷ Robert z Torigni, s. 264.

⁶⁵⁸ *Gesta regis Henrici Secundi*, s. 66; Vilém z Newburghu, s. 183.

⁶⁵⁹ HOSLER, *Henry II.*, s. 214–215; *Gesta regis Henrici Secundi*, s. 72. Vilém z Newburghu líčí, jak se Vilém Lev obklopen hrstkou svých mužů rozhodl útočníkům vzdorovat, jeho kůň byl však skolen a Vilém pod ním zůstal uvězněn, viz Vilém z Newburghu, s. 184–185.

⁶⁶⁰ Vilém z Newburghu, s. 195.

Rouen z francouzského obležení,⁶⁶¹ Viléma spolu s dalšími významnými zajatci vzal s sebou a místem jejich pobytu v Normandii se staly pevné zdi pevnosti ve Falaise.⁶⁶²

Na podzim roku 1174 bylo definitivně dobojováno a Jindřich začal se skotským králem jednat o jeho propuštění.⁶⁶³ Jindřichovy podmínky zněly jasně – skotský král se za své regnum stane vazalem anglického panovníka a spolu s ním mu lenní slib a přísahu věrnosti složí nejen on, ale také všichni duchovní i přední laici skotského království. Pokud by skotský král na Jindřichovy podmínky nepřistoupil, mohl počítat s velmi dlouhým pobytem u jeho dvora, ne-li pouze uvnitř zdi pevnosti ve Falaise. Dohoda mezi oběma králi tak byla dojednána a sepsána ještě ve Falaise, avšak oficiálně bylo její znění před svědky vydáno a potvrzeno až 8. prosince 1174 na sněmu ve Valognes. Znění tohoto dokumentu se jako mnoho dalších zachovalo díky přepisu Rogera z Howdenu v jeho kronice vlády Jindřicha II.⁶⁶⁴

Listina v první řadě uvádí, že Vilém se stal vazalem Jindřicha II., a to za skotské království a všechny další země pod svou nadvládou, a anglickému králi za ně složil lenní slib a přísahu věrnosti jako svému pánu tak, jak byli povinni činit všichni Jindřichovi vazalové.⁶⁶⁵ Stejná povinnost skotského krále se však vztahovala i na Jindřicha Mladšího a do budoucna i na všechny další dědice anglického trůnu. Skotská lenní podřízenost se tím měla stát trvalou a věčnou. Stejnou povinnost přitom měli také všichni příslušníci skotské nobility. Na rozdíl od laiků, kteří byli povinováni anglickému králi a jeho budoucím dědicům lenním slibem a přísahou věrnosti, skotští duchovní měli skládat pouze přísahu věrnosti, přičemž i oni se ovšem zavazovali, že tak učiní nejen vůči Jindřichovi, ale i všem budoucím dědicům anglického trůnu.⁶⁶⁶

---

⁶⁶¹ Roger z Howdenu, s. 64–65.

⁶⁶² Gesta regis Henrici Secundi, s. 74.

⁶⁶³ DUNCAN, *Scotland*, s. 230.

⁶⁶⁴ Roger z Howdenu, s. 80–82.

⁶⁶⁵ „*Willelmus rex Scotiae devenit homo ligius domini regis contra omnem hominem, de Scotia et de omnibus aliis terris suis; et fidelitatem ei fecit ut ligio domino suo, sicut alii homines sui ipsi facere solent.*“ Roger z Howdenu, s. 80.

⁶⁶⁶ „*Omnes vero episcopi, et abbates et clerus terrae regis Scotice, et successores sui, facient domino regi sicut ligio domino fidelitatem, de quibus habere voluerit, sicut alii episcopi sui ipsi facere solent, et Henrico regi filio suo et haeredibus eorum. (...) Comites etiam et barones et alii homines de terra regis Scotise, de quibus ominis rex habere voluerit, facient ei homagium contra omnem hominem, et fidelitatem ut ligio domino suo, sicut alii homines sui facere ei solent, et Henrico regi filio suo et haeredibus suis salva fide domini regis patris sui.*“ Tamtéž, s. 80. Otázce skotské církve se Jindřich II. věnoval ještě dále a v návaznosti na dlouhodobou snahu arcibiskupů z Yorku o podřízení skotské církve ustanovil, že skotská církev bude nadále podřízena metropolitům v Anglii, srov. tamtéž, s. 80. Samotná výjimka z lenního slibu pro duchovní reagovala na církevní reformu a požadavek nezávislosti církve na světské moci.

Dohoda z Falaise tak v první řadě ustanovila, že skotský panovník drží své království lénem od anglického vládce. Přestože Jindřich dovedně využil Vilémova zajetí, vycházel i nadále z dosavadní tradice a do značné míry zachoval podstatu anglo-skotského vztahu, postavil jej však na nový základ. Povinnosti, které v něm dosud platily, měly napříště vycházet z jednoznačně definovaného vztahu, který dosavadní, poměrně volnou podřízenost skotského krále pevně ukotvil a ten se v něm stával přímo jedním ze subjektů anglického panovníka.⁶⁶⁷ Tato skutečnost zřetelně odráží, jak byla tradice skotské podřízenosti anjouovskými panovníky postupně implementována do lenního systému a nahlížena jeho perspektivou, a dohoda z Falaise v tomto směru poskytla Jindřichovi vítaný nástroj k efektivnější kontrole skotského vládce.

Aby bylo zajištěno, že znění dohody bude skotským králem a jeho nástupci přijato a dodržováno, bylo stanoveno, že Vilém předá anglickému panovníkovi do držení pět strategicky nejvýznamnějších hradů ve Skotsku, jmenovitě Roxburgh, Edinburgh, Berwick, Jedburgh a Stirling, které měly být na náklady skotského krále obsazeny anglickými posádkami.⁶⁶⁸ Hrady měly v otázce držení moci důležitý strategický význam, o kterém se sám Vilém přesvědčil při svém tažení do Northumbrie, kdy jej chybějící opora v nedobytých pevnostech donutila ke stažení vojsk a uzavření příměří. Osamocené anglické posádky v pěti hradech sice ještě nemohly samy o sobě zaručit Jindřichu II. dostatečnou kontrolu nad skotským královstvím, tyto hrady však byly zároveň symbolem moci a práva a jejich držení anglickým vládcem tak mělo zřetelně odrážet, kdo má nad skotským královstvím nejvyšší moc, a pro skotského panovníka tak musel souhlas s jejich předáním znamenat především akt osobní prohry.

Dalším krokem k zajištění toho, aby byly Jindřichovy požadavky bezpečně naplněny, bylo předání rukojmích skotským králem, přičemž na prvním místě opět stálo jméno Vilémova bratra Davida. Za ním pak následovala řada skotských earlů a významných Vilémových leníků, téměř výhradně anglonormanského původu. Skotský král přitom neměl být propuštěn dříve, než se jeho rukojmí dostaví k anglickému vládcovi a skotské hrady budou předány do jeho držení. Teprve pak měl být Vilém a jeho bratr David propuštěni, zatímco ostatní rukojmí za sebe napřed museli nabídnout adekvátní náhradu.⁶⁶⁹ Mimo to, že předání

---

⁶⁶⁷ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 226. Jindřich se tak de facto stával nejvyšším vládcem celého skotského království, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 238.

⁶⁶⁸ Roger z Howdenu, s. 81. Jindřich nakonec obsadil pouze hrady v Edinburghu, Roxburghu a Berwicku, viz CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 230; DUNCAN, *Scotland*, s. 231.

⁶⁶⁹ Roger z Howdenu, s. 81; DUNCAN, *Scotland*, s. 231. Mělo se tak stát v podobě prvorozených synů nebo jiných nejbližších dědiců jednotlivých rukojmí.

rukojmích sloužilo jako záruka přijetí dohody z Falaise skotským králem, Jindřich tím zároveň jasně demonstroval své výsadní postavení před významnými vazaly skotského vládce.

Pro případ, že by se Vilém i přesto rozhodl podmínky dohody nedodržet, skotští duchovní i světská nobilita jeho království se zavazovali k tomu, že se v takovém případě postaví za Jindřicha II. a jeho syna jakožto své nejvyšší lenní pány, a to i proti svému vlastnímu králi. Skotští biskupové nadto měli v takovém případě uvrhnout na celé království interdikt, dokud by se jeho vládce nenavrátil k anglickému panovníkovi jako jeho věrný.⁶⁷⁰ Takové ustanovení dohody z Falaise bylo přitom pro skotského krále bezpochyby problematické, neboť již výrazně zasahovalo do jeho panovnické autority ve vlastním království a zřetelně odráželo změnu v jeho postavení, kterou dohoda z Falaise přinášela.

Svědky jejího sepsání byli pouze Jindřich II. se svými syny a několik přítomných duchovních, hrabat a příslušníků jeho dvora, kteří byli s králem v Normandii. Ve svědečné řadě listiny nenalzáme žádného z příslušníků nejvyšší anglonormanské nobility, ani jednoho z významných duchovních. Akt, jímž se skotský král stával Jindřichovým leníkem, byl přitom zcela zásadní a z tohoto důvodu bylo třeba, aby bylo vydání listiny veřejně vyhlášeno za přítomnosti významné aristokracie, a text, který ve své kronice Roger z Howdenu zprostředkoval, proto nenese konkrétní dataci svého vydání, neboť k němu nemělo dojít ve Falaise po jeho sepsání, ale až 8. prosince na sněmu ve Valognes v Normandii, jak nás informuje Ralph Diceto.⁶⁷¹ Můžeme ale předpokládat, že k sepsání listiny nedošlo o mnoho dříve, než byla ve Valognes veřejně vydána, protože jakmile byly veškeré podmínky Vilémova propuštění dohodnuty a sepsány, nemělo další držení skotského krále v zajetí smysl.

K samotnému složení Vilémova lenního slibu a přísahy věrnosti Jindřichu II. však muselo dojít již ve Falaise v době sepsání samotné dohody, neboť ta ve svém úvodu jasně deklaruje, že skotský král svůj lenní slib anglickému panovníkovi již složil. Došlo k tomu patrně před tímž okruhem Jindřichových vazalů a duchovních, jejichž jména se objevují ve svědečné řadě listiny. Její slavnostní zpečetění a vyhlášení ve Valognes před dalšími důležitými představiteli normanské nobility o několik dní později mělo tento akt již pouze potvrdit a podle dochovaných popisů se tak událost velmi pravděpodobně obešla bez opakování Vilémova homagia. Tento krok lze považovat za určitý ústupek ze strany

---

⁶⁷⁰ Roger z Howdenu, s. 82.

⁶⁷¹ STUBBS, William (ed.). *Radulfi de Diceto decani Landoniensis opera historica*. Vol. I., London 1876 (dále jen Ralph de Diceto), s. 396.

Jindřicha II., který tím zabránil dalšímu snížení Vilémova postavení mezi svými dalšími subjekty, z nichž měl být Vilém z pozice skotského krále nadále nejvýznamnějším Jindřichovým leníkem.

Z Normandie se Jindřich i se svým zajatcem přeplavil 11. prosince do Anglie a poté, co se k němu dostavili potřební rukojmí a do anglického držení byly předány hrady Berwick a Roxburgh na hranicích Skotska a Northumbrie, Jindřich 15. února 1175 skotského krále propustil a dovolil mu návrat do jeho království.⁶⁷² Zatímco ve Valognes byl Vilém veřejného aktu svého lenního slibu ušetřen, po jeho propuštění již bylo třeba, aby Vilém své podřízené postavení Jindřichu II. zřetelně demonstroval právě složením lenního slibu a přísahy věrnosti před veškerou nobilitou svého království, jež spolu se svým králem měla Jindřicha přijmout za svého nejvyššího lenního pána. K této události došlo v katedrále v Yorku v srpnu roku 1175.⁶⁷³ Skutečnost, že se tak stalo nikoli ve Skotsku, ale v Anglii, vyplývala především z povinnosti představitelů skotské církve složit přísahu věrnosti tamnímu arcibiskupovi, zároveň se tím však dále demonstrovalo nadřazené postavení anglického krále i autorita metropolitů z Yorku nad skotskou církví.

Co do počtu jeho účastníků se muselo jednat o velkolepé shromáždění. Podle Rogera z Howdenu nejprve Jindřichu II. složil své homagium sám skotský král a stal se tak jeho vazalem a po svém králi tak učinila veškerá přítomná skotská aristokracie, čímž Jindřich zajistil své postavení skotského suveréna.⁶⁷⁴ Příslušníkům anglonormanské nobility ve Skotsku zaručoval text dohody držbu veškerých dosavadních lén jak ve skotském království, tak v Anglii, a protože lenní podřízenost skotského krále měla teoreticky do budoucna zabránit dalším válkám mezi oběma zeměmi, poskytovala dohoda příslušníkům anglonormanské aristokracie držícím léna na obou stranách určitou jistotu, že se napříště vyhnou dilematu, k jakému z panovníků se přidat, byl-li dotyčný vázán svou věrností k oběma protivníkům. I těm, kdo drželi léna pouze ve Skotsku, nemuselo být znění dohody proti mysli, neboť jim zaručovalo mír a tím pádem i ochranu jejich panství, která se nacházela téměř výhradně na jihu Skotska a jako první tak byla vydána vpádům anglických vojsk.

Událost naopak otřásla Vilémovou autoritou u domácích elit, které toho záhy využily k dalšímu povstání, v jehož čele znovu stanuli členové vedlejších větví královského rodu. Nepochybnou vlnu nevole musela celá situace vzbudit i u řady představitelů skotské církve,

---

⁶⁷² Tamtéž, s. 398; DUNCAN, *Scotland*, s. 230.

⁶⁷³ Roger z Howdenu, s. 79; *Gesta Regis Henrici Secundi*, s. 94–99; *Kronika z Melrose*, s. 87–88.

⁶⁷⁴ Roger z Howdenu, s. 82; Jan z Fordunu, s. 265.

kteřá se již od dob Davida I. usilovně snažila o osamostatnění na metropolitním stolci v Yorku. V srpnu roku 1175 však museli v katedrále v Yorku všichni složit za přítomnosti tamního arcibiskupa, prelátů a předních mužů anglického království Jindřichem II. vyžádané přísahy věrnosti a uznat tak nad sebou autoritu tamního metropolity.

Přestože dohodou z Falaise byl vztah anglického a skotského panovníka definován jako vztah pána a vazala, aplikace užitě terminologie v praxi již tak jednoznačná nebyla. Vilém byl sice nucen uznat nad sebou nadvládu anglického krále jako svého lenního pána a tuto skutečnost potvrdit a veřejně demonstrovat rituálem lenního slibu před všemi svými subjekty, Jindřichovo jednání v následujících letech však nenasvědčuje tomu, že by skotské království pojímal jako své léno, a evidentně byl ochoten akceptovat určitou nezávislost skotského krále, jestliže ten respektoval Jindřichovu svrchovanost. Z pohledu současných badatelů proto dohoda z Falaise nezpůsobila zásadní zvrát v dosavadní podobě a vývoji anglo-skotského vztahu.⁶⁷⁵ Jindřich II. využil této příležitosti k tomu, aby s ohledem na předchozí tradici precizoval vztah skotského krále k anglickému panovníkovi, a zasadil jej do nového rámce, aniž by však zásadně změnil jeho faktickou podobu.⁶⁷⁶

Vilém byl sice Jindřichovi povinován jako jeho leník pomocí a radou a byl jej také povinen žádat o souhlas v některých záležitostech, sám Jindřich ale v následujících letech výrazněji neuplatňoval vůči skotskému králi svá práva lenního pána a Vilémova vláda ve Skotsku byla fakticky nezávislá. Nejzávažnějším důsledkem dohody z Falaise tedy nebyla skutečnost, že vztah skotského krále k anglickému panovníkovi byl nově formulován jako vztah pána a vazala, ale především to, jakým způsobem byla tato změna prezentována navenek.⁶⁷⁷ Největší dopad na další podobu anglo-skotského vztahu mělo samotné skládání lenních slibů skotským panovníkem a jeho nobilitou v Yorku, která zde přijímala anglického vládce jako svého nejvyššího lenního pána a zároveň byla svědky podřízení svého krále. Takový akt byl pro Jindřicha nejspolehlivějším způsobem, jak k sobě Viléma a skotskou aristokracii pevněji připoutat a zajistit trvání skotské podřízenosti a z toho také vyplývajícího vzájemného míru. Právě zde narážíme na sílu středověkého rituálu a jeho významnou roli v dobovém vnímání společenských a politických vztahů.

---

⁶⁷⁵ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 226–230; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 137–138.

⁶⁷⁶ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 226–227.

⁶⁷⁷ Jak uvádí A. D. M. Barrell, fakticky se jednalo o anglickou nadvládu bez vlastního obsahu, při níž sice Jindřich prezentoval své nadřazené postavení nad skotským vládcem, ovšem samotná Vilémova suverenita a panovnická autorita ve Skotsku tím dotčeny nebyly, srov. BARRELL, *Medieval Scotland*, s. 73. Jindřich spoléhal především na hluboký morální efekt složení lenních slibů v Yorku, fakticky si ale skotského krále jako svého vazala nepodřídil, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 231.

V následujících letech Jindřich do vnitřních záležitostí skotského království nezasahoval a po skotském králi nepožadoval plnění jakýchkoli lenních povinností s výjimkou pravidelné přítomnosti u anglického dvora,⁶⁷⁸ která nejspíš souvisela se zvýšenou kontrolou skotského souseda po povstání Jindřicha Mladšího. Mimoto skotský král podléhal anglickému vládci v záležitostech, jakými byly jeho konflikty a války, jestliže zasahovaly do sféry Jindřichova vlastního zájmu jako v případě Galloway ležícího mezi Skotskem a anglickou Cumbrií,⁶⁷⁹ z vlivu anglického krále nebyla vyňata ani Vilémova sňatková politika.⁶⁸⁰

Vilém v době svého propuštění už dávno překročil třicítku a stále nebyl ženat a neměl tudíž jediného právoplatného dědice. Do záležitostí Vilémova sňatku anglický panovník zasáhl, když proti Vilémovu původnímu přání vzít si Jindřichovu nejstarší vnučku Matyldu Saskou, dceru mocného saského vévody Jindřicha Lva a Jindřichovy dcery Matyldy, nakonec anglický král vybral skotskému vládci za ženu svou příbuznou z mnohem níže postaveného rodu, a to mladou a jak se později ukázalo, také inteligentní a schopnou Ermengardu z Beaumontu, která však byla dědičku pouze nevýznamných panství v Maine.⁶⁸¹ Vilém tuto možnost vzhledem k nízkému původu Jindřichovy adeptky zprvu odmítal a na sňatek s Ermengardou podle Rogera z Howdenu přistoupil, až když mu Jindřich nabídl jako věno jeho nové manželky navrácení hradu v Edinburghu a zaplacení všech nákladů svatby.⁶⁸² Neméně podstatným faktorem byl ale bezpochyby i Jindřichův tlak na uskutečnění tohoto sňatku v jeho režii a ústupky, které si Vilém vymohl, tak byly spíše jistou úlitbou skotskému králi za jeho souhlas s tímto sňatkem.

Příklad Vilémova sňatku zřetelně odráží proměnu jeho vztahu k Jindřichu II. Kontrola sňatkové politiky skotského krále byla pro anglického panovníka prioritní a Vilémovým subjektům z řad světské i duchovní nobility nemohlo ujít, že jeho svatba s Ermengardou se odehrává v režii Jindřicha II. Jednalo se tak o rituál, který navenek demonstroval autoritu anglického panovníka nad skotským vládcem. To však Vilémovu suverenitu nad jeho vlastními subjekty nesnižovalo. Podřízenost skotského krále anglickému panovníkovi se

---

⁶⁷⁸ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 230; DUNCAN, *Scotland*, s. 232. Skotský král byl po uzavření dohody z Falaise povoláván takřka každoročně k anglickému dvoru.

⁶⁷⁹ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 137–138. Právě v tomto případě na sebe naplnění dohody z Falaise v praxi nenechalo čekat dlouho. Jakmile totiž skotský král upadl do zajetí, vládce Galloway využil příležitosti k tomu, aby se pokusil osamostatnit ze skotské nadvlády, a nabídl Jindřichu II. jak svou lenní podřízenost, tak četné dary, pokud mu pomůže vyvázat se z podřízenosti skotskému králi. Jindřich nakonec nebyl takové možnosti nakloněn, avšak k tomu, aby mohl tamní povstání po svém propuštění potlačit, musel si Vilém vyžádat Jindřichův souhlas.

⁶⁸⁰ DUNCAN, *Scotland*, s. 231.

⁶⁸¹ Tamtéž, s. 231.

⁶⁸² Roger z Howdenu, s. 309–310.

odehrávala především v osobní rovině a tímto způsobem byla patrně i vnímána současnými pozorovateli, byť svými důsledky pochopitelně zasahovala do Vilémovy zahraniční politiky, navazování spojení a budování vlastní prestiže skotského krále. Přestože Vilémova nevěsta tuto prestiž nemohla výrazněji posílit, jejímu sňatku s Vilémem dodávala na druhou stranu na významu právě skutečnost, že za jeho realizací stál právě Jindřichem II., který se řadil k nejvýznamějším panovníkům západního křesťanského světa.

Kromě rozhodujícího vlivu na sňatek skotského krále a expanzi jeho moci do Galloway a dalších území ležících mezi skotským královstvím a panstvím pod přímou nadvládou anglického vládce, zaznamenáváme již jen Vilémovu povinnost dostavit se každoročně z pozice anglického leníka k Jindřichovu dvoru. Jednalo se o jediný viditelnější projev změny anglo-skotského vztahu v důsledku uzavření dohody z Falaise, a to i díky jeho časté periodicitě. Tato skutečnost nicméně přímo neoslabovala Vilémovo postavení na domácí půdě. U Jindřichova dvora se Vilémovi dostávalo veškeré úcty, jež příslušela jeho postavení skotského krále, a Jindřich nepřistupoval na základě dohody z Falaise k Vilémovi jako k jednomu ze svých vazalů, ale v duchu dosavadní tradice stále zejména jako k níže postavenému sousednímu vládci.⁶⁸³ Dohoda z Falaise tak představuje především nástroj, kterým Jindřich získal nad skotským králem větší kontrolu. K tomu anglickému králi posloužila především událost v Yorku roku 1175, kdy mu skotské elity musely složit své lenní sliby a přísahy věrnosti. Nejednalo se přitom o pouhou demonstraci Jindřichova nadřazeného postavení, ale o založení skutečného vztahu mezi ním a jednotlivými členy skotské nobility, která se do Yorku dostavila, a tento rituál měl dostatečnou sílu na to, aby Jindřichovi až do jeho smrti zajistil mír se skotským králem.

Události z dob vlády Jindřichova předchůdce Štěpána či rebelie Vilémova syna Jindřicha Mladšího ukázaly, že je zapotřebí nalézt rovnováhu mezi kontrolou skotského vládce a udržením vzájemného míru, který byl zárukou politické stability na severní hranici anglického království, a Jindřichův přístup ke skotskému vládci odráží právě snahu o udržení této rovnováhy. Jindřichovy primární zájmy ležely mimo Britské ostrovy a aby se mohl soustředit na svou kontinentální politiku, byla stabilizace poměrů na hranici se Skotskem klíčová. Ustanovení dohody z Falaise a Jindřichovy kroky vůči skotskému vládci v následujících letech sledovaly primárně tento cíl a Jindřich tím dosáhl potřebné kontroly při zachování značné suverenity skotského vládce. Fakticky tím stále navazoval na tradici skotské podřízenosti anglickým panovníkům, avšak aplikací lenního práva tento vztah

---

⁶⁸³ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 226; DUNCAN, *Scotland*, s. 232.

posunul do roviny vztahu mezi pánem a vazalem a zakotvil jej v systému feudálního práva, přestože k plné transformaci postavení skotského krále na anglického leníka v praxi nikdy nedošlo.⁶⁸⁴ Jindřich II. tento cíl evidentně ani nesledoval a podřízením skotského krále a elit jeho království dosáhl zajištění svého postavení při zachování míru a stability vzájemných vztahů i Vilémovy pozice suverénního vládce v jeho království a až do konce Jindřichovy vlády mezi oběma panovníky k vypuknutí žádného dalšího konfliktu skutečně nedošlo.⁶⁸⁵

K rozepři mezi Vilémem a stárnoucím Jindřichem došlo až na samotném sklonku Jindřichova života, kdy se napříč společností celého latinského Západu začalo ozývat volání po nové křížové výpravě. Jindřich již v souvislosti s pokáním za vraždu Tomáše Becketa roku 1172 slíbil, že se vydá na křížovou výpravu, a roku 1181 po obnovení míru s francouzským králem oba panovníci souhlasili, že uspořádají tažení do Svaté země. Nebezpečí, které ji už dlouhá léta svíralo, je však předešlo a roku 1187 byla ztracena většina křížáckých území ve Svaté zemi. Teprve následujícího roku se podařilo anglického a francouzského panovníka usmířit natolik, aby mohla být křížová výprava konečně vyhlášena, a tažení bylo naplánováno na rok 1189. K jeho uskutečnění bylo ovšem třeba vybrat závratnou sumu peněz a Jindřichovi výběrčí se tak nevyhnuli ani skotskému království. Vilém už předtím odmítl svou účast na křížové výpravě, s čímž Jindřich souhlasil a na celou záležitost dál netlačil,⁶⁸⁶ avšak otázka daní, které v souvislosti s tažením požadoval, se brzy stala jablkem sváru.

Tzv. Saladinův desátek představoval desetiprocentní daň ze všech příjmů a movitého majetku a Vilém odmítal, aby byla taková daň na jeho území vybírána. Zároveň se pokusil využít Jindřichových problémů se sháněním peněz k tomu, aby dosáhl alespoň částečné

---

⁶⁸⁴ Srov. též CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 226.

⁶⁸⁵ Jindřich II. nakonec neuspěl pouze v jediné záležitosti, v níž nad anglickým králem stála ještě vyšší síla, a to síla římského pontifika. Jedním z Jindřichových cílů bylo plné podřízení skotské církve, neúspěch jeho snahám však přinesl samotný spor uvnitř církve v Anglii, konkrétně mezi arcibiskupem z Yorku a Canterbury o jejich primát v Británii, který nakonec vedl k tomu, že se celá záležitost dostala již roku 1176 před papeže Alexandra III., který Jindřichův akt odsoudil jako výjimečný zásah do církevních pravomocí a rozhodnutí anglického krále o podřízenosti skotských duchovních metropolitnímu stolci v Yorku zrušil. Toho se později pokusil Vilém využít a posílit svůj vlastní vliv na církve ve Skotsku, za což si ovšem vysloužil nejen uvržení do klatby, ale nakonec i uvalení interdiktu na celou zemi. I přesto však nakonec Vilém dosáhl toho, že bulou *Cum universi* z roku 1192 potvrdil papež Celestýn III. Alexandrovo rozhodnutí a zrušil jurisdikci arcibiskupství v Yorku nad skotskou církví, a protože ta přitom postrádala svého metropolitu, podřídil ji nakonec papež přímo jurisdikci Říma, viz CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 230–231; MACDONALD, Iain. *Clerics and Clansmen: The Diocese of Argyll Between the Twelfth and Sixteenth Centuries*. Leiden 2013, s. 27–29; ANDERSON, Alan O. *The Bull Cum Universi*. *The Scottish Historical Review*. 1928, vol. 25, no. 100, s. 335–341 [cit. 2022–1–29]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25525868>.

⁶⁸⁶ POOLE, *From Domesday Book to Magna Carta*, s. 279.

úpravy poměrů plynoucích z dohody z Falaise. Roger z Howdenu ve starší verzi své kroniky uvádí, že skotský král napřed Jindřichovi nabídnul čtyři tisíce marek stříbra za navrácení skotských hradů, jež roku 1174 připadly anglickému králi. Jindřich podle Rogera Vilémovi odpověděl, že pokud zaplatí desátek, může očekávat příznivé rozhodnutí, na to však skotský král nepřistoupil, a když se později doslechl o chystaném příjezdu biskupa z Durhamu pověřeného výběrem daně ve Skotsku, zakázal mu vstup do svého království.⁶⁸⁷ Nedlouho poté se Vilém setkal s Jindřichovými vyslanci v Northumbrii a anglickému králi nabídl celkem pět tisíc marek za skotské hrady a Saladinův desátek, avšak jeho nabídka byla odmítnuta, a tak se Jindřichovi výběřčí navrátili do Anglie i tentokrát s prázdnou pokladnou.⁶⁸⁸

O Jindřichově reakci na tuto událost již nemáme zprávy a patrně na ni ani neměl čas, neboť se mezitím znovu rozhořel spor mezi ním a jeho dědicem Richardem. Nový svár v plantagenetském rodu aktivně podporoval mladý francouzský král Filip II. a stárnoucí a nemocný Jindřich už neměl dostatek sil svým protivníkům vzdorovat tak jako dříve a 6. července 1189 uprostřed probíhajícího konfliktu zemřel. Změna na anglickém trůnu v předvečer chystaného tažení spolu s finančními problémy, jež se s ním pojily, nabízely skotskému králi nové příležitosti, jak dosáhnout změny jeho vztahu k budoucímu anglickému vládci. Záleželo však především na tom, jaké budou jeho vlastní první kroky.

5.3 Vilém I. a Richard I. Lví srdce

Již 20. července 1189 byl Jindřichův nejstarší žijící syn Richard investován v Rouenu normanským vévodou a 3. září přijal ve Westminsteru i anglickou korunu. Richardovou hlavní a takřka jedinou starostí byl odjezd na křížovou výpravu. Po svém otci zdědil dobře spravované panství, které si mohl dovolit opustit.⁶⁸⁹ Samotný Saladinův desátek však nemohl náklady na mohutné tažení pokrýt a Richard se tak všemi možnými způsoby snažil zajistit dostatečné množství prostředků k výpravě řka, že by prý prodal i samotný Londýn, kdyby se pro něj našli kupci.⁶⁹⁰ Londýn sice svého kupce nenašel, ke koupi pozemků, titulů a práv našel však anglický král zájemců dost. Ani Richardovi a jeho okolí přitom neunikla

---

⁶⁸⁷ Gesta Regis Henrici Secundi, s. 44; DUNCAN, *Scotland*, s. 235.

⁶⁸⁸ Roger z Howdenu, s. 338–339.

⁶⁸⁹ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 247.

⁶⁹⁰ Vilém z Newburghu, s. 306; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 247.

posedlost skotského krále Northumbrií, a proto byl Vilém Lev zanedlouho vyzván, aby se dostavil k Richardovu dvoru do Anglie.⁶⁹¹

Geralt z Walesu ve svém životopisu Richardova nevlastního bratra, arcibiskupa z Yorku Geoffreye, uvádí, že skotský král odmítl Richardovy výzvy uposlechnout, dokud mu arcibiskup neposkytne náležitý doprovod.⁶⁹² Z Geraltovy zmínky lze soudit, že skotskému králi mohl být předem nastíněn obsah plánovaného jednání a Vilém hodlal přijet k anglickému králi s náležitým doprovodem, který by podtrhoval prestiž jeho postavení skotského vládce. Se svým požadavkem nakonec uspěl a Roger z Howdenu ve své kronice uvádí, že arcibiskup se z Richardova nařízení musel vydat vstříct skotskému králi na hraniční řeku Tweed, odkud jej následně doprovodil až do Canterbury, kde se měli oba panovníci setkat,⁶⁹³ přičemž na tuto cestu musel podle Geralta vynaložit ke své nelibosti nemalé finanční prostředky.⁶⁹⁴

O výsledku jednání obou panovníků z počátku prosince 1189 a zčásti i o jeho účastnících nás nejlépe informuje Roger z Howdenu, který do své kroniky vložil přepis listiny, jež zde byla vydána.⁶⁹⁵ V její svědečné řadě lze nalézt jména čelních církevních představitelů, jakými byli arcibiskupové z Canterbury, Yorku a Rouenu, a s nimi dalších pět biskupů, kteří byli přítomni nejen vydání listiny, ale lze předpokládat, že i samotnému jednání, jež jejímu vzniku předcházelo. Mimo to byla jistě přítomna také významná světská nobilita království, jmenovitě však Roger uvádí pouze Richardovu matku, královnu Eleanoru, a jeho mladšího bratra Jana. Ti všichni měli svou přítomností potvrdit platnost králova rozhodnutí a někteří z nich měli bezpochyby také přímý podíl na jeho podobě.

---

⁶⁹¹ Vilém z Newburghu, s. 304.

⁶⁹² BREWER, John S. (ed.). *Giraldi Cambrensis Opera: De vita Galfridi archiepiscopi Eboracensis*. Vol. IV., London 1873 (dále jako Gerald z Walesu, De Vita Galfridi), s. 375–376; *Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 319.

⁶⁹³ Roger z Howdenu, vol. III., s. 24–25.

⁶⁹⁴ *Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 319. Kromě roviny samotné reprezentace, jež byla pro skotského krále klíčová, nelze přehlédnout ani dlouholetý spor, který mezi Vilémem a Geoffreyovými předchůdci na arcibiskupském stolci probíhal kvůli obsazování skotských biskupství a požadavku podřízenosti skotské církve a který roku 1181 vedl až k Vilémově exkomunikaci. Přestože spor byl již uzavřen a sám Geoffrey byl nominován novým arcibiskupem teprve po Richardově nástupu na trůn, mohl být Vilémův požadavek vůči yorkskému metropolitovi i určitým zadostiučiněním. Podle Geralta za to zamýšlel Geoffrey využít alespoň Vilémovy přímluvy u Richarda proti nedávnému odebrání dvou hradů a několika panství, která Geoffrey dostal darem od svého otce. Vilém se měl podle Geralta zavázat, že arcibiskupovu věc Richardovi určitě předloží, avšak jakmile dosáhl svého, na arcibiskupa si zřejmě s ohledem na nedávné spory s jeho předchůdci ani nevzpomněl a odebral se zpátky do Skotska. Srov. Gerald z Walesu, De Vita Galfridi, s. 375–376.

⁶⁹⁵ Roger z Howdenu, s. 25–26. Originál listiny se nedochoval a byl nejspíš zničen Eduardem III. během války se Skotskem podobně jako řada dalších skotských historických materiálů dokazujících skotskou suverenitu.

V úvodu své listiny Richard nejprve vyhláší navrácení zbývajících skotských hradů v anglickém držení, tedy Roxburghu a Berwicku na hranicích Northumbrie, které měly znovu přejít do držení skotského krále a jeho nástupců.⁶⁹⁶ Vilém tím konečně dosáhl toho, o co neúspěšně usiloval u Jindřicha II. Přestože se jednalo pouze o dvě hraniční pevnosti, význam jejich navrácení do skotského držení spočíval především v symbolické rovině tohoto aktu, jímž se skotský král znovu stával suverénním vládcem na svém území, a jednalo se tak o nejzřetelnější výraz jeho obnoveného postavení.

Právě to bylo také hlavním důvodem vzniku celé listiny. Richard v ní skotského krále zprostil veškerých závazků, které si na něm v důsledku jeho zajetí vynutil Jindřich II., a zrušil tak lenní závislost skotského vládce na anglickém panovníkovi za jeho regnum. Nároku na Vilémovo homagium se ovšem Richard zcela nevzdal a skotský král měl podle textu listiny i nadále zachovávat a plnit vůči Richardovi veškeré povinnosti, které měl jeho bratr a předchůdce Malcolm vůči Richardovým předchůdcům na anglickém trůnu.⁶⁹⁷ Postavení skotského krále se tak mělo navrátit do tradiční podoby před Vilémovým zajetím a jeho lenní vztah k anglickému králi měl vyplývat pouze z držby lén na anglické půdě, za něž byli leníky již jeho předchůdci. Richard se oproti tomu zavázal, že on i jeho nástupci budou zachovávat veškeré povinnosti, jež měli angličtí panovníci vůči králům Skotska. Ty zahrnovaly především zajištění doprovodu skotského krále na jeho cestě k anglickému dvoru a zpět, úhradu nákladů během jeho pobytu, ale také záruku veškerých poct, jež při takové příležitosti měly skotskému králi náležet.⁶⁹⁸

Ustanovení o tom, že skotskému králi má být prokazována veškerá úcta a pocty, jež mu náleží, mělo pro Viléma důležitý význam, protože právě tím bylo navenek demonstrováno jeho postavení skotského krále nezávislého na anglickém vládcovi a zároveň tím mělo být zajištěno, že jeho specifické postavení bude mezi ostatními leníky anglického vládce náležitě odlišeno. Richard Vilémovo postavení definoval již v úvodu své listiny, kde uvádí, že skotský vládce je králem ze stejné boží milosti jako sám Richard.⁶⁹⁹ Postavení skotského

---

⁶⁹⁶ „*Sciatis nos carissimo consanguineo nostro Willelmo, eadem gratia regi Scottorum, reddidisse castella sua Eokesburh et Berewic, tanquam ejus propria, jure haereditario ab eo et haeredibus suis in perpetuum possidenda.*“ Roger z Howdenu, vol. III., s. 25.

⁶⁹⁷ „*Praeterea quietavimus ei omnes conventiones et pactiones, quas bonae memoriae pater noster Henricus rex Angliae per novas caetas et per captionem suam extorsit, ita videlicet ut nobis faciat integre et plenarie quod rex Scottorum Malcolmus, frater ejus, antecessoribus nostris de jure fecit, et de jure facere debuit.*“ Roger z Howdenu, vol. III., s. 25. Dále srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 236.

⁶⁹⁸ „*(...) et nos faciamus ei quicquid antecessores nostri praedicto Malcolmmo de jure fecerunt et facere debuerunt, scilicet in conductu veniendo ad curiam, et redeundo a curia et in morando in curia, et in procurationibus, et in omnibus libertatibus et dignitatibus et honoribus eidem jure debit.*“ Tamtéž, s. 26.

⁶⁹⁹ „*(...) nos carissimo consanguineo nostro Willelmo, eadem gratia regi Scottorum.*“ Tamtéž, s. 25.

krále bylo nicméně formováno a prezentováno právě tím, jakým způsobem vůči němu anglický panovník vystupoval. Protože i drobné nuance se přitom mohly stát předmětem sporu, mělo být vybráno celkem osm mužů, po čtyřech každou stranou, kteří měli zajistit, že se v takovém případě předejde jakékoli vážné rozepři se všemi jejími důsledky, jako tomu bylo mezi Malcolmem III. a Vilémem Rufusem o sto let dříve.⁷⁰⁰

Podoba anglo-skotského vztahu se tak měla navrátit do stavu za vlády Malcolma IV., jehož postavení vůči anglickému panovníkovi bylo formováno tradičními povinnostmi skotských králů, jež sice Jindřich II. vymáhal intenzivněji než jeho předchůdci, avšak nadále zachovával Malcolmovo postavení suverénního vládce britského severu. Skutečnost, že Malcolm byl zároveň vazalem anglického krále za svá léna léna v Anglii, jej sice zčásti stavěla do závislého postavení, avšak Jindřich II. dbal na to, aby vůči skotskému králi nevystupoval z pozice lenního pána, ale po vzoru svých předchůdců jako silnější sused, jehož autorita byla skotským vládcem respektována. Jestliže tedy Richard ve své listině ustanovil, že skotský král má nadále zachovávat povinnosti, jaké vůči Jindřichovi plnil jeho předchůce, pak měl Vilém nadále zachovávat mír a tradiční spojení s anglickým vládcem a byl povinen dostavit se k jeho dvoru. Protože nepřicházel jako vazal, ale jako spojenec a suverénní panovník, garantoval Richard skotskému králi, že mu na takovou cestu zajistí náležitý doprovod, pokryje jeho výdaje spojené s pobytem u svého dvora a dostane se mu zde náležitého zacházení.⁷⁰¹

Aby skotský král mohl znovu nabýt plné suverenity, měly mu být odevzdány veškeré Jindřichovy listiny vydané po Vilémovu zajetí, jež upravovaly postavení skotského vládce vůči anglickému panovníkovi do podoby, kterou nyní Richard rušil. Především se jednalo o veškeré kopie dohody z Falaise, ale zřejmě i o některé další písemnosti, jak napovídá Richardovo prohlášení, že i veškeré listiny, které by zůstaly zapomenuty a byly nalezeny až později, pozbývají jeho rozhodnutím na platnosti.⁷⁰²

Vzhledem k tomu, že dohoda z Falaise vznikla v listinné podobě, i Richardovo rozhodnutí o její anulaci a úpravě anglo-skotského vztahu nabylo této formy a listina z Canterbury je

---

⁷⁰⁰ Roger z Howdenu, vol. III., s. 26.

⁷⁰¹ Na cestě od hranic Lothianu na řece Tweed až po řeku Tees v Northumbrii měl skotského krále doprovázet biskup z Durhamu, skrze Yorkshire pak metropolita z Yorku a na dalších úsecích cesty vždy místní biskup nebo šerif, dokud skotský král nedosáhl anglického dvora, viz POOLE, *From Domesday Book to Magna Carta*, s. 279–280. Richard nabízel i uhrazení nákladů na cestu a kromě práva hospitality mohla být cesta částečně hrazena z jednotlivých menších skotských údělů, která se nalézaly po cestě do Anglie a byly za tímto účelem využívány již od poloviny 10. století.

⁷⁰² „*Reddidimus etiam ei ligantias hominum suorum, et omnes cartas quas dominus pater noster de eo habuit per captionem suam. Et si aliquae alias forte per oblivionem retentae aut inventae fuerint, eas penitus viribus carere praecipimus.*“ Tamtéž, s. 26.

díky tomu také první listinou, jež zaznamenala složení lenního slibu skotským králem. Přímo do jejího textu byla v závěrečné části vložena pasáž o složení Vilémova homagia Richardovi, a to za všechna panství, za která jej anglickým králům tradičně skládali Vilémovi předchůdci. Autor listiny akt složení lenního slibu vyjádřil následovně: „*Ipse autem ligius homo noster devenit (...)*“.⁷⁰³ K běžné formulaci vyjadřující složení lenního slibu *homo noster devenit* písař připojil ještě adjektivum *ligius*. Spojení *homo ligius* lze překládat jako leník či vazal. Substantivum *ligamen* znamená pouto a *homo ligius* byl tedy ten, kdo byl vůči druhému vázán určitým poutem, v tomto případě poutem vazala. To bylo založeno aktem komendace, na nějž pak podle textu listiny navazovala samotná přísaha věrnosti. Ta doplňovala rituál komendace a tvořila spolu s ním ve 12. století ustálený rámec podoby lenního slibu. Vilém se tím stal Richardovým leníkem, a to za tradiční skotská léna, jejichž držbu skotským králům Richard ve své listině potvrdil. Vzhledem k tomu, že přísaha věrnosti se skládala na posvátný předmět a celý obřad byl slavnostní a významnou událostí, mohl se odehrát přímo v canterburské katedrále, jež dokázala pojmout řadu významných svědků z řad církevní i světské nobility a zároveň představovala důležitou kulisu celého dění s podstatnou náboženskou symbolikou. Na tuto událost pak mohla navazovat slavnostní hostina, na níž byl nově založený svazek mezi oběma panovníky upevněn rituálem společného jídla.

Účelem Richardovy listiny bylo navrátit anglo-skotský vztah do jeho podoby před zajištěním skotského krále a anulovat tak důsledky dohody z Falaise. Přestože ta byla v platnosti pouhých patnáct let, měla na podobu angloskotského vztahu nemalý vliv. Dohodou z Falaise položil Jindřich II. právní základ dosavadnímu vztahu mezi králi Skotska a Anglie. Ten měl dosud čistě personální charakter a musel být s každým novým vládcem znovu obnovován. Dohodou z Falaise se naopak každý z vládců Skotska stával již ze samotné podstaty držby skotského regna vazalem anglického krále a od okamžiku svého nástupu na skotský trůn se dostával do podřízeného postavení. Teprve složení lenního slibu sice takový vztah skutečně zakládalo, zároveň však tento akt legitimizoval právoplatné postavení skotského krále zaštitěného od toho okamžiku autoritou anglického panovníka, a to zejména proti dalším pretendentům skotského trůnu. Jindřichovi se tím tak dostalo efektivního nástroje, jak zároveň zabránit tomu, aby se skotský král svému slibu vyhýbal.

---

⁷⁰³ „*Ipse autem ligius homo noster devenit de omnibus terris de quibus antecessores sui ligii homines antecessorum nostrorum fuerunt. Et fidelitatem juravit nobis et haeredibus nostris.*“ Tamtéž, s. 26. Dále srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 236, 238.

Dohoda z Falaise zároveň představovala první případ zlistinění tohoto vztahu a odrážela tak rostoucí tendenci k oficiálním písemným záznamům v průběhu 12. století. Nejasný rituál, jímž se skotští králové stávali muži anglických panovníků, a podmínky tohoto vztahu, se měly složením lenního slibu stabilizovat do podoby, již se skotský král stával vazalem anglického panovníka za své království. Richard nyní navracel anglo-skotský vztah do podoby, v níž měl být skotský panovník suverénním vládcem, avšak i nadále nad ním měla stát autorita mocnějšího vládce Anglie, již měl skotský král respektovat. Jeho podřízené postavení mělo být i nadále vyjádřováno rituálem lenního slibu, tentokrát však opět skládaného jen za tradiční anglická léna. Zatímco jeho otec k sobě skotského krále pevně připoutal, Richard navracel anglo-skotský vztah zpět do podoby čistě personální vazby mezi konkrétními panovníky, již se skotský král mohl i vyhnout, jako se to podařilo například Davidu I. před Štěpánem z Blois, když svá anglická léna svěřil svému synovi Jindřichovi. Od Geralta z Walesu si také Richard za zrušení dohody z Falaise vysloužil značnou kritiku,⁷⁰⁴ Richard ovšem spoléhal na své charisma i vojenskou sílu a především na dobře známou slabinu skotského krále.

Tou byla vytrvalá snaha Viléma I. po opětovném získání Northumbrie. Jeho pokusy o navrácení skotských hradů a získání tohoto hrabství na sklonku Jindřichova života byly Richardovi a jeho okolí pochopitelně známy a Richard nemohl mít úplnou jistotu, že skotský král zachová v době jeho nepřítomnosti mír a nepokusí se během křížového tažení Northumbrii ovládnout silou. Dohoda z Canterbury proto skotskému panovníkovi poskytovala svými formulacemi i určitou naději na získání tohoto hrabství a její podoba přitom vedla ke spokojenosti obou stran.

Listina z Canterbury se totiž věnovala také otázce skotských hranic a lén, jejichž podoba měla být taktéž navracena do stavu za vlády Malcolma IV. Richard skotskému králi potvrdil veškerá práva a majetky, které mu Jindřich udělil až po jeho zajetí, a především ustanovil, že všechna panství, která byla Vilémovi po jeho zajetí odňata, mu mají být navracena, stejně jako léna, jež v Anglii držel dříve Malcolm, pokud jimi později sám někoho neoblenil.⁷⁰⁵ V případě samotné Northumbrie byla tato otázka složitější. Anglický

---

⁷⁰⁴ WARNER, George F. *Giraldi Cambrensis Opera: De principis instructione liber*. Vol. III., London 1891 (dále jako Gerald z Walesu, *De principis instructione*), s. 156.; CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 255.

⁷⁰⁵ „*Si autem fines sive marcias regni Scotiae aliquis nostrorum hominum, postquam praedictus Willelmus rex a patre nostro captus fuit, usurpaverit absque judicio, volumus ut integre restituantur, et ad eum statum reducantur quo erant ante ejus captionem. Praeterea de terris suis quas habet in Anglia, seu dominicis seu feodis, scilicet in comitatu Huntendoniae et in omnibus aliis, in ea libertate et plenitudine possideat, et haeredes ejus in perpetuum, quae Malcolmus possedit vel possidere debuit, nisi praedictus Malcolmus vel haeredes sui aliquid postea infeodaverint.*“ Roger z Howdenu, vol. III., s. 26.

král se jí pochopitelně nehodlal vzdát a Vilém naopak nechtěl o právo na její držbu zcela přijít, a proto byla zvolena obratná formulace, podle níž se Vilém stal Richardovým leníkem za všechna území, za něž byli jeho předchůdci leníky anglických králů.⁷⁰⁶

S takovou formulací mohl být Richard spokojen, neboť Vilémův předchůdce na skotském trůnu Malcolm IV. Northumbrii fakticky nadržel a nesložil za ni lenní slib a Richard se tím zároveň nevzdal práva na Vilémovo homagium. Formulace o tom, že Vilém je Richardovým leníkem za panství svých předchůdců, však zároveň mohla dostatečně uspokojit i skotského krále, protože jeho otec a dědic skotského trůnu Jindřich za vlády Davida I. Northumbrii držel jako anglické léno a po jeho smrti až do odejmutí Jindřichem II. Northumbrii držel sám Vilém.⁷⁰⁷ Přestože možnost jejího získání zatím zůstávala vzdálenou, dohoda z Canterbury otevírala této možnosti do budoucna cestu a suma deseti tisíc marek stříbra, kterou za to byl skotský král ochoten zaplatit, stejně jako rychlost, s jakou se mu ji podařilo získat, svědčí o tom, že dosažení dohody s Richardem v této podobě mělo pro Viléma zvláštní význam.⁷⁰⁸

Richard si tak dohodou z Canterbury zajistil spojení skotského krále, jež mělo udržet mír na severní hranici království v době jeho nepřítomnosti, a především tím získal potřebné finanční prostředky na křížové tažení, přičemž pouze zpeněžil skotskou lenní závislost. V tomto ohledu považuje moderní historiografie Richardův počín za efektivní politické rozhodnutí, jehož účinek se měl projevit záhy po Richardově odjezdu na křížovou výpravu.⁷⁰⁹

Jednání v Canterbury a jeho výsledky mezi dobovými kronikáři pochopitelně hojně rezonovaly. Již ve svých starších Gestech Roger z Howdenu uvádí přepis listiny z Canterbury a její obsah shrnuje konstatováním, že Richard skotského krále vyvázal z veškeré podřízenosti, kterou si na něm prostřednictvím jeho zajetí vymohl Jindřich II.⁷¹⁰ Roger, který sloužil jak u Jindřichova dvora, tak i ve službách Richarda I. a byl často pověřován různými diplomatickými úkoly, mohl být přímým účastníkem jednání v Canterbury a skutečnost, že z celého jeho obsahu zdůraznil právě Vilémovo vyvázání z lenní podřízenosti za skotské království, svědčí o tom, že tento fakt považoval za

---

⁷⁰⁶ „Ipse autem ligius homo noster devenit de omnibus terris de quibus antecessores sui ligii homines antecessorum nostrorum fuerunt.“ Tamtéž, s. 26.

⁷⁰⁷ DUNCAN, *Scotland*, s. 236.

⁷⁰⁸ Tamtéž, s. 238.

⁷⁰⁹ CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 255; TURNER, Ralph V., HEISER, Richard R. *The Reign of Richard The Lionheart*. Harlow 2000, s. 108.

⁷¹⁰ *Gesta regis Henrici Secundi*, s. 102. K citaci listiny viz tamtéž, s. 102–104.

nejvýznamnější výsledek celého jednání. Při psaní své Kroniky byl již Roger méně stručný a svůj komentář doplnil o vyjádření, že Vilém složil Richardovi homagium za panství v Anglii, která dříve držel jeho bratr Malcolm, a Richard mu nato navrátil hrady Roxburgh a Berwick. Teprve poté přechází Roger k tomu, že Viléma i jeho dědice anglický král navěky zprostil veškerých závazků, podřízenosti a věrnosti plynoucí z držby skotského království. Přestože tato informace zde stojí až na konci Rogerova sdělení, nejeví se v jeho podání o nic méně podstatná, ale naopak představuje určité vyvrcholení popisované události.⁷¹¹

Právě navrácení hradů do skotského držení vnímal jako podstatný výsledek jednání autor kroniky z Melrose. Jednalo o výrazný akt především v symbolické rovině, ovšem skotský kronikář si byl evidentně dobře vědom i podstatné změny v postavení skotského panovníka vůči anglickému králi, a proto uvedl, že spolu s hrady bylo skotskému vládci navraceno také jeho postavení, svobody a důstojnost, a své sdělení uzavírá tím, že za Božího přispění tak Vilém sejmul ze skotského království anglickou nadvládu a těžké jho.⁷¹²

Značné kritiky za tento krok a ztrátu lenního nároku na skotské regnum si Richard vysloužil od Geralda z Wallesu.⁷¹³ Naopak další angličtí kronikáři byli vůči této rovině již méně vnímaví. V podání Geraldova současníka Viléma z Newburghu je předmětem celého jednání pouze navrácení hradů Roxburgh a Berwick do skotských rukou a je tedy otázkou, zda se Vilém snažil kvalitativní změnu ve vztahu obou vládců pouze přejít mlčením, anebo zda tuto významovou rovinu vůbec nevnímal.⁷¹⁴ I Roger z Wendoveru, který psal svou kroniku o necelé čtyři dekády později, shrnul události v Canterbury poměrně stručně a i on zdůrazňuje především navrácení skotských hradů, zatímco skutečnost, že skotský král byl zároveň zbaven přísahy věrnosti a lenních pout vůči anglickému panovníkovi za skotské království, zmiňuje Roger jen jakoby mimochodem.⁷¹⁵ Používá přitom stejných termínů jako Roger z Howdenu, tj. *fidelitas* pro označení věrnosti, a *ligantia* pro lenní pouto a povinnosti, jichž byl skotský král zbaven, a je tedy pravděpodobné, že Roger z Wendoveru čerpal při kompilaci svého textu právě z Howdenovy kroniky.

---

⁷¹¹ Roger z Howdenu, s. 25.

⁷¹² „Anno M.c.xc. Willelmus rex Scottorum dedit Ricardo regi Anglorum x. millia marcas auri et argenti propter dignitates et libertates ac honores suos quos habuit ante guerram, et pro Berewic et Rochesburh quas Henricus rex per xvj. annos violenter detinuit; et sic Deo suffragante, ejus dominationis et servitutis jugum grave a regno Scottorum digne et honorifice submovit.“ Kronika z Melrose, s. 98.

⁷¹³ Gerald z Walesu, De principis instructione, s. 156.

⁷¹⁴ Vilém z Newburghu, s. 304. To se ovšem jeví jako méně pravděpodobné.

⁷¹⁵ Roger z Wendoveru, vol. III., s. 14.

V pozdější tradici hrálo významnou roli ve způsobu pojetí události v Canterbury jednotlivými kronikáři především to, zda byla nahlížena z anglické či skotské strany. Kronika kanovníků z Huntingdonu z konce 13. století, jež vznikla z popudu Eduarda I., aby zmapovala vládu skotských králů ve Skotsku a doložila její konec k roku 1290, zmiňuje k osobě Viléma Lva pouze to, že Richard navrátil Vilémovi jeho hrady.⁷¹⁶ Jakákoli zmínka o skotské nezávislosti na anglickém trůnu neměla v tomto díle, jež mělo nepřímo sloužit záměrům Eduarda I., evidentně místo.

Cílem o necelé století mladšího skotského kronikáře Jana z Fordunu bylo naopak zdůraznit nezávislost skotského království a zachytit jeho vlastní dějiny. Při popisu jednání v Canterbury vycházel Fordun patrně z Rogera z Howdenu a Viléma z Newburghu, jak nasvědčuje částečná shoda jeho textu s oběma staršími kronikáři, své dílo však doplňoval i řadou dnes již nedochovaných pramenů.⁷¹⁷ Právě od Rogera převzal Fordun do svého díla opis listiny z Canterbury, jejíž obsah ve svém textu rozebírá. Hlavní pozornost přitom věnuje právě vyvázání skotského panovníka z věrnosti a lenní závislosti na králi Anglie. Oproti Rogerovu komentáři Fordun rozvádí, že Richard zprostil Viléma veškeré podřízenosti (*omni subjectione*) plynoucí z jeho věrnosti (*fidelitatis*) a všech závazků (*obligatione*), přísah (*sacramentis*), jakož i slibů věrnosti (*fidei sponsione*) a smluv (*conventionis*), jimiž Vilém za své osvobození zavázal sebe i své království vládci Anglie.⁷¹⁸ Zatímco Roger z Howdenu či Vilém z Wendoveru se tak zmiňují pouze o věrnosti (*fidelitas*) a o určitých poutech či závazcích (*ligantia*), které skotskému králi vůči anglickému panovníkovi plynuly z jeho podřízeného postavení vazala, hovoří Jan z Fordunu také o přísahách a smlouvách, jež si na Vilémovi, jak Fordun z Rogerova textu věděl, Jindřich II. vynutil.

Zároveň se také Fordun na rozdíl od všech ostatních kronikářů zmiňuje o propuštění rukojmích, která Jindřich od roku 1175 držel k zajištění Vilémovy poslušnosti.⁷¹⁹ Je ovšem otázkou, zda tuto skutečnost znal Fordun z jiných pramenů, anebo ji pouze dedukoval ze samotného faktu, že po ustanovení dohody z Falaise byli předáni rukojmí, ale nikde v pramenech se již neobjevuje zmínka o jejich propuštění. Jeví se mi totiž jako velmi

---

⁷¹⁶ Early Sources of Scottish History, vol. II., s. 323. Kronika sice hovoří o městech, nikoli o hradech, ke každému z těchto hradů však přináleželo také více či méně rozvinuté podhradí, které se spolu s jednotlivými pevnostmi dostalo taktéž do anglického držení.

⁷¹⁷ Jan z Fordunu, s. 271–272.

⁷¹⁸ „Regem etiam regnumque Scotorum ab omni subjectione, fidelitatis et obligatione, sacramentis, ac fidei sponsione, conventionis etiam antiquo tenore, quibus se regnum pro deliberatione corporis sui regi regnoque Anglorum praefatus rex obligaverat, absolvit.“ Tamtéž, s. 271.

⁷¹⁹ Jan z Fordunu, s. 271–272.

pravděpodobné, že vzhledem k pozitivním vztahům mezi Jindřichem II. a Vilémem Lvem mohli být rukojmí skotského krále postupně propuštěni již během 80. let 12. století, aniž by tato skutečnost zanechala odraz v pramenech.

Na jaře roku 1190 mohl Richard spolu s francouzským králem Filipem konečně vyrazit na křížovou výpravu. Vláda v Anglii byla svěřena Richardovu kancléři Vilému Longchampovi, jehož volba se však brzy ukázala jako nepříliš šťastná, a jak uvádí Vilém z Newburghu, nezbudila příliš nadšení ani v okamžiku, kdy k ní došlo.⁷²⁰ Vzrůstající opozice proti královi kancléři brzy využil Richardův mladší bratr Jan, který si s pomocí Longchampových odpůrců postupně vybudoval vlastní politickou pozici. Vilém z Newburghu píše, že králův kancléř přirozeně cítil, že jeho moc a autorita jsou ohroženy, a proto tajně vyslal ke skotskému králi poselstvo, aby s ním jednalo o vzájemném spojenectví a uznání Richardova synovce Artura Bretaňského dědicem anglického trůnu pro případ Richardovy smrti namísto jeho bratra Jana.⁷²¹ Budeme-li informaci Viléma z Newburghu věřit, pak Longchampovi vyjednávači u skotského krále uspěli.⁷²² Ten ostatně již své zkušenosti s podporou povstání v Anglii z dob vlády Jindřicha II. měl a slibný vývoj jeho vztahu s Richardem bezpochyby nehodlal riskovat nejistou podporou Janovi. Ten se nicméně podle líčení Viléma z Newburghu o spojenectví mezi skotským králem a Richardovým kancléřem brzy dozvěděl a začal usilovně hledat vlastní podporovatele.⁷²³

Do podzimu roku 1191 se Janovi podařilo Longchampa zcela izolovat od vlivu na záležitosti v Anglii a když byl Richard na sklonku roku 1192 na zpáteční cestě do Anglie zajat, spojil se jeho bratr s francouzským králem Filipem II. ve snaze získat anglický trůn pro sebe. Právě za této situace se projevil výhody Richardova dobrého vztahu se skotským králem. Vilém ze své zkušenosti již věděl, že silou zbraní Northumbrii nezíská, a možná i správně odhadl Janovy šance k vítězství, v každém případě se na jeho stranu nepřidal.⁷²⁴ Naopak sám přispěl částkou ve výši dvou tisíc stříbrných marek na Richardovo propuštění,

---

⁷²⁰ Vilém z Newburghu, s. 331–333.

⁷²¹ Tamtéž, s. 335. Předmětem jednání bylo určitě také uznání Richardova synovce Artura Bretaňského Richardovým nástupcem na anglickém trůnu. Artura Richard během své cesty sám označil za svého nástupce, a zatímco Jan usiloval o to, aby byl sám prohlášen Richardovým následovníkem v případě bratrovy smrti, Longchamp se tímto krokem snažil podkopat Janovu rostoucí autoritu a jako případný poručník malého Artura přitom doufal, že by svou pozici udržel co nejdéle. Kronika z Melrose sice o Longchampových poslech nic neuvádí, ale skotskému kronikáři bylo Richardovo rozhodnutí o nástupnictví Artura Bretaňského známo, srov. Kronika z Melrose, s. 100. Z pozdějšího dění také víme, že Vilém Arturovo nástupnictví v Anglii také skutečně potvrdil, což může Vilémovu jednání s Longchampem nasvědčovat.

⁷²² CARPENTER, *The Struggle for Mastery*, s. 255; ORAM, *Domination and Lordship*, s. 153; TURNER, HEISER, *The Reign of Richard Lionheart*, s. 108.

⁷²³ Tamtéž, s. 335–336.

⁷²⁴ TURNER, HEISER, *The Reign of Richard Lionheart*, s. 108.

což sice nebyla nijak závratná suma, ale byl to dostatečný výraz toho, na čí straně skotský král stojí. Když se proto na počátku roku 1194 Richard navrátil do Anglie, neuběhl ani celý měsíc, když se oba panovníci 4. dubna 1194 společně setkali. Loajalita skotského krále byla během Janova povstání důležitá a Vilém to věděl stejně dobře jako Richard, a proto anglickému králi znovu předložil svou žádost o předání Northumbrie, Cumbrie a Westmorelandu jakožto dědictví po svém otci a Richardovi za ně nabídl vysokou sumu deseti tisíc marek stříbra.⁷²⁵

Richard v té době nutně potřeboval prostředky na válku s Filipem II. a Vilém bezpochyby dobře věděl i to. Suma, kterou Richardovi nabízel, svědčí bezmála o posedlosti skotského krále znovuzískáním severoanglických panství, ale ačkoli to byla závratná částka, anglický král na ni nepřistoupil. Podle Rogera z Howdenu Richard nehodlal dát před francouzským panovníkem najevo jakoukoli známku slabosti tím, že by se dobrovolně vzdal tak velké části svého území ve prospěch skotského krále.⁷²⁶ Stejně tak si však byli Richard a jeho okolí vědomi možné ztráty pravidelných příjmů, jež z těchto hrabství plynuly, a především důležitého nástroje v politice vůči skotskému králi. Aby však nenarušil vzájemné vztahy odmítnutím Vilémovy žádosti, předložil Richard skotskou nabídku svému dvoru, který ji zcela nezamítl, ale nabídl Vilémovi předání Northumbrie bez jejích hradů. To skotský král pochopitelně nepřijal, neboť bez kontroly tamních pevností se nemohl stát faktickým pánem Northumbrie.⁷²⁷

Richardovi evidentně záleželo na udržení dobrých vztahů se skotským králem, protože jedině tak se mohl naplno soustředit na válku v Normandii, a aby posílil vzájemné vztahy, pokusil se dojednat sňatek Vilémovy dcery Markéty se svým příbuzným Otou Brunšvickým, jehož Richard nedávno učinil hrabětem z Poitou. Přestože tento sňatek nakonec nebyl realizován, pro Viléma představoval lukrativní nabídku. Skotský král měl navíc se sňatkovou politikou již zkušenosti, když se během Richardova tažení prostřednictvím sňatků svých dcer snažil navázat vhodná spojení s northumbrijskou šlechtou pro případ, že by se naskytla možnost opětovného získání tohoto hrabství.⁷²⁸ I plánovaný sňatek mezi Markétou a Otou se Vilém snažil začlenit do tohoto konceptu a

---

⁷²⁵ DUNCAN, *Scotland*, s. 239; TURNER, HEISER, *The Reign of Richard Lionheart*, s. 108. V listině se tato částka neobjevuje, nicméně Kronika z Melrose hovoří o deseti tisících librách, srov. kronika z Melrose, s. 98. Tuto informaci opakuje také Jan z Fordunu, srov. Jan z Fordunu, s. 272.

⁷²⁶ Roger z Howdenu, vol. III., s. 244.

⁷²⁷ TURNER, HEISER, *The Reign of Richard Lionheart*, s. 148; DUNCAN, *Scotland*, s. 239; Roger z Howdenu, vol. III., s. 244. Richardův dvůr nicméně při této příležitosti potvrdil skotskému králi alespoň předchozí privilegia hospitality a platů, jichž mohl Vilém užívat při cestě k anglickému dvoru.

⁷²⁸ Kronika z Melrose, s. 99–100.

navrhoval Richardovi, že budoucí manželský pár by mohl získat vládu v Northumbrii, Cumbrii a Lothianu s tím, že Ota s Markétou by čerpali pouze příjmy ze země, zatímco její hrady by nadále držel Richard a v případě Lothianu pak Vilém.⁷²⁹

Vilém byl ochoten vyzkoušet téměř vše, aby Richarda přiměl k předání Northumbrie, a z jeho neustávajících snah je patrné, že anglický dvůr jistý nárok skotského krále na Northumbrii uznával a dával mu tak naději na budoucí příznivé rozhodnutí. Když se Vilémovi roku 1198 konečně narodil legitimní syn a dědic trůnu Alexandr, jeho tlak na předání Northumbrie znovu zesílil a skotský král se zabýval možnostmi, že by v ní Alexandr mohl za jeho života vládnout podobně, jako zde za svého mládí vládl sám Vilém. Zkázou těmto plánům však záhy přinesl šíp, který na jaře roku 1199 nečekaně ukončil život anglického krále během obléhání hradu Châlus Chabrol v Akvitánii.

Anglo-skotský vztah se v období Richardovy vlády odvíjel především od podoby vztahu mezi Richardem a Vilémem Lvem. Mezi oběma králi došlo za Richardova desetiletého panování pouze ke dvěma setkáním, jež odrážejí četnost Richardových pobytů v Anglii. Přístup anglického dvora ke skotskému králi se navzdory Richardově přímocarosti vyznačoval chytrým taktizováním, jež skotskému vládci nabízelo příslib větších zisků při udržení míru, než kdyby se svým sousedem vstoupil do konfliktu. Richardova politika vůči Skotsku byla na počátku jeho vlády determinována potřebou zajištění značného množství finančních prostředků a Richardův přístup byl v tomto směru ryze pragmatický. I poté, co výhodně zpeněžil skotskou lenní závislost, dovedl si Richard i nadále udržet skotského krále jako svého spojence uznávajícího autoritu anglického vládce a vlastní podřízené postavení.

Od nástupu Jindřicha II. na anglický trůn čelili skotští králové mnohem silnějšímu sousedovi a válečný konflikt mohl skotskému králi vynést konkrétní zisky jedině v případě, že na jeho straně stála také část subjektů anglického panovníka. Jak se nicméně Vilém přesvědčil za povstání Jindřicha Mladšího, ani jejich zdánlivě vysoký počet nezaručoval jisté vítězství a cena za porážku mohla být vysoká, a proto se Vilém za vlády Jindřichova syna Richarda držel stranou všech konfliktů, které v Anglii během Richardova tažení a následného zajetí probíhaly. Do následujících let vlády jeho mladšího bratra Jana si skotský král přinášel sebejistotu svého obnoveného, nezávislého postavení a především rostoucí touhu po dosažení konečného rozhodnutí v otázce držby severoanglických hrabství.

---

⁷²⁹ DUNCAN, *Scotland*, s. 240. Lothian představoval území skotského krále a kontrolu jeho hradů si proto Vilém Lev nárokoval pro sebe.

5.4 Vilém I. a Jan Bezzemek

5.4.1 Starý a mladý král. Anglo-skotské vztahy na počátku Janovy vlády

Během tažení do Svaté země označil Richard za dědice a nástupce svého synovce Artura Bretaňského.⁷³⁰ Žádný z dochovaných pramenů se nezmiňuje o tom, že by toto rozhodnutí později změnil, přesto však podle Rogera z Howdenu Richard na smrtelné posteli určil za svého nástupce bratra Jana, anebo to tak alespoň prezentovali ti, kdo s Richardem byli.⁷³¹ Jakmile Richard 6. dubna 1199 zemřel, Jan se urychleně zmocnil královského pokladu a již 25. dubna byl v Rouenu investován normanským vévodou.⁷³² Zprávy o Richardově smrti se nicméně šířily rychle a brzy dosáhly i hranic skotského království. Skotský panovník nehodlal promarnit příležitost, jež se mu smrtí anglického krále naskytl, a k Janovi okamžitě vyslal poselstvo, které mělo Richardovu nástupci předložit žádost o předání Northumbrie, Cumbrie a Westmorelandu jako dědictví po Vilémových předchůdcích. Za to skotský král podle Rogera z Howdenu nabízel Janovi svou věrnost a službu proti všem jeho nepřátelům a evidentně tak čerpal z tradice anglo-skotského vztahu.⁷³³

Cena za takové spojenectví nebyla nízká a představovala rozsáhlé území v severní Anglii, za které skotský král nabízel složení lenního slibu. Vilém přitom správně odhadl situaci, v níž se Richardův bratr nacházel, a doufal, že Jan by takovou cenu za skotskou podporu mohl být ochoten zaplatit. V závodě o nástupnictví musel totiž čelit nárokům Artura Bretaňského.⁷³⁴ Získáním titulu normanského vévody učinil Jan důležitý krok k dosažení anglické koruny, a tak bylo pro Viléma nasnadě podpořit spíše Janovy nároky a využít jeho situace ve vlastní prospěch.

---

⁷³⁰ TURNER, Ralph V. *King John*. Harlow 1995, s. 41; TURNER, HEISER, *The Reign of Richard Lionheart*, s. 77; Roger z Howdenu, vol. III., s. 63. Artur byl potomkem Richardova zesnulého staršího bratra Geoffreya, po němž Artur zdědil vévodství bretaňské.

⁷³¹ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 83. Arturovi bylo v době Richardovy smrti pouhých dvanáct let a na rozdíl od Jana neměl dosud příležitost vybudovat si pevnější vztahy s kontinentální šlechtou, ani s anglonormanskými elitami. Jan navíc od doby Richardova návratu ze Svaté země projevil jak loajalitu k vládnoucímu bratrovi, tak vojenské schopnosti a v době probíhajících válek se tak pravděpodobně jevil jako vhodnější nástupce, ať již samotnému Richardovi anebo jeho okolí, srov. TURNER, *King John*, s. 50.

⁷³² Roger z Howdenu, vol. IV., s. 86–87; WARREN, Wilfred Lewis. *King John*. Berkeley 1997, s. 48–50.

⁷³³ „*Willelmus vero rex Scottorum misit nuncius suos ad Johannem ducem Normannise, petens sibi reddi patrimonium suum, videlicet, Northumbriam et Cumbriam, cum pertinentiis suis, et ipse fidelitatem juraret ei, et fideliter serviret contra omnes homines.*“ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 88.

⁷³⁴ Pravidla nástupnictví nebyla v tomto směru ještě zdaleka ustálená a výrazně se lišila v závislosti na konkrétních regionech, přičemž důležitou roli hrála i animozita místní šlechty k jednomu či druhému kandidátovi. Zatímco Artur našel silnou podporu v Poitou a okolních hrabstvích, šlechta v Normandii dávala přednost Janovi, mimo jiné kvůli svému odporu k možné vládě Bretonců. Viz WARREN, *King John*, s. 48–49; TURNER, *King John*, s. 50.

Ani Janovo nástupnictví v Anglii však nebylo zprvu jednoznačné a nástupnická otázka rezonovala i zde.⁷³⁵ V kritické chvíli se pro Jana stala zásadní podpora canterburského arcibiskupa Huberta Waltera a Richardova důvěrného rádce a společníka Viléma Maréchala, kterým se podařilo přesvědčit váhavé barony a získat na Janovu stranu většinu anglonormanské nobility.⁷³⁶ Právě oni také zabránili skotskému poselstvu přeplavit se za Janem na kontinent a vyslali za Vilémem jeho bratra Davida s tím, že skotský král má trpělivě vyčkat, až se Jan vrátí do Anglie.⁷³⁷ Podobnou odpověď předal Vilémovi i sám Jan, když se k němu dostaly zprávy o žádosti skotského krále, a to prostřednictvím Vilémova švagra Eustacha de Vescy, který měl skotskému panovníkovi sdělit, že po svém návratu do Anglie mu Jan učiní zadost ve všech jeho žádostech, jestliže však do té doby zachová mír.⁷³⁸

Jan dosud nebyl korunován anglickým králem a na kontinentu byla jeho pozice pevná pouze v Normandii.⁷³⁹ Právě proto bylo pro Jana klíčové dosáhnout rychlého nástupu v Anglii, aby se mohl plně věnovat především kontinentální politice a hájení svých nároků na další planagenetská léna. Předpokladem k tomu bylo mimo jiné zajištění míru se skotským králem na severu. Vilém si byl této skutečnosti bezpochyby dobře vědom stejně jako toho, že jeho výhodné postavení nebude trvat věčně, a proto se na Jana snažil vyvíjet co největší tlak.⁷⁴⁰ Jeho zřejmá netrpělivost mohla ovšem pramenit i z celoživotní touhy po ovládnutí Northumbrie, jejíž možný zisk byl na jaře roku 1199 skutečně blízko.

---

⁷³⁵ TURNER, *King John*, s. 50. Richardovi administrátoři si pamatovali Janovu zradu a dobře znali i jeho povahu, ale ještě méně důvěřovali takřka neznámému Arturovi. Ten v té době pobýval v péči francouzského dvora a jeho vliv na potenciálního nástupce nebyl v Anglii bezpochyby příliš vítaný, stejně jako možnost, že by se zdejší političtí hráči mohli dostat na vedlejší kolej ve prospěch Bretonců a Francouzů.

⁷³⁶ TURNER, *King John*, s. 51; WARREN, *King John*, s. 51; Roger z Howdenu, vol. IV., s. 88; STUBBS, William (ed.). *Memoriale Fratris Walteri de Coventria. The Historical Collections of Walter od Coventry*. Vol. I., London 1873 (dále jen Walter z Coventry), s. 144–145.

⁷³⁷ Roger z Howdenu, vol. II., s. 89. Vilémův bratr David se po ztrátě hrabství Huntingdon roku 1174 navrátil do Skotska, kde se často pohyboval ve Vilémově přítomnosti. Se zlepšením anglo-skotských vztahů na konci Jindřichovy vlády začal opět budovat kariéru ve službách anglického krále, nejprve stárnoucího Jindřicha a později Richarda. S návratem Huntingdonu do skotského držení pak pobýval trvale v Anglii, neboť jeho hrabství mu zaručovalo větší bohatství, moc i prestiž, než kterých by se mu dostalo ve Skotsku. Po Richardově smrti proto David plynule přešel do Janových služeb a představoval důležitého vyjednavče se svým bratrem Vilémem. Protože Vilém byl dosud bezdětný, byl zároveň David jeho předpokládaným dědicem a nástupcem, avšak svého nástupnictví ve Skotsku mohl snadno dosáhnout jedině za předpokladu, že mezi Anglií a Skotskem bude panovat mír, a proto se snažil především o jeho udržení, srov. ORAM, Richard D. *Alexander II: King of Scots 1214–1249*. Edinburgh 2013, s. 19; POLLOCK, A. M. *Scotland, England and France after the Loss of Normandy, 1204–1296*. Woodbridge 2015, s. 13.

⁷³⁸ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 89.

⁷³⁹ TURNER, *King John*, s. 60–64.

⁷⁴⁰ WARREN, *King John*, s. 193.

Na konci května se Jan přeplavil do Anglie a ve Westminsteru byl slavnostně korunován anglickým králem.⁷⁴¹ V té době už bylo na cestě další poselstvo skotského vládce, které mělo novému anglickému panovníkovi předložit Vilémovu žádost. Její obsah se nezměnil. Skotský král se na základě dědického práva domáhal předání Northumbrie a Cumbrie jakožto skotského léna a slíbil, že jestliže mu anglický panovník obě hrabství předá, bude mu ze všech sil věrně sloužit. Ovšem pokud by se tak nestalo, pak byl Vilém podle svých slov hotov bojovat za své právo všemi prostředky.⁷⁴²

Vilémovu nabídku, o níž Roger z Howdenu při líčení obsahu skotského poselství hovoří, můžeme vnímat především jako návrh aktivního spojení. Věrná služba byla samozřejmě jednou ze základních podmínek lenního vztahu a složení nového slibu za Northumbrii, Cumbrii a Westmoreland bylo nezbytnou součástí jejich předání do skotského držení. Je však třeba mít na zřeteli, že vzhledem ke specifickému postavení skotského krále mezi anglickými leníky představoval jeho lenní slib především rituál formálně potvrzující skotskou držbu konkrétních panství a v symbolické rovině také podřízené postavení vůči anglickému králi. Skotský panovník však nadále zůstával především suverénním vládcem skotského království a jeho postavení jej tak neřadilo mezi běžné leníky, od kterých anglický král vyžadoval plnění veškerých povinností včetně vojenské služby. To, co tedy skotský král Janovi za předání severoanglických hrabství nabízel, zahrnovalo skutečně aktivní spojení a podporu vůči Janovým nepřátelům a překračovalo tak rámec toho, čím byl skotský král svému anglickému protějšku povinován.

Cena za skotské spojení ovšem nebyla nízká a Jan tak na Vilémovu žádost vyhýbavě odpověděl, že pokud za ním skotský král přijede, pak mu vyhoví ve všem, co bude spravedlivě nárokovat.⁷⁴³ Janovy primární zájmy ležely na kontinentu a cílem jeho pobytu v Anglii bylo především získání anglického trůnu a bezpečné převzetí vlády v zemi. Otázka skotské držby Northumbrie nebyla aktuální a Jan se jí tak evidentně hodlal vyhnout a

---

⁷⁴¹ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 89–90; STUBBS, William (ed.). *Radulfi de Diceto Decani Londoniensis Opera Historica. The Historical Collections of Master Ralph de Diceto, Dean of London*. Vol. II., London 1876 (dále jen Ralph de Diceto, vol. II.), s. 166; Walter z Coventry, s. 146.

⁷⁴² „(...) *rex Scottorum petiit a rege Angliae Northimbriam et Cumbriam, cum pertinentiis eorum, de jure patrimonii sui: et promisit quod, si rex ea reddidisset illi, fideliter serviret ei viribus totis; sin autem, totum jus suum, si posset, acquireret.*“ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 91. Přestože součástí tohoto nároku měl být s největší pravděpodobností i Westmoreland, bývá v dobových záznamech toto menší hrabství mnohdy opomíjeno, protože pozornost kronikářů se soustředila především na větší a důležitější Northumbrii a Cumbrii, případně bylo považováno právě za součást Cumbrie.

⁷⁴³ „*Cum dominus vester rex Scottorum, carissimus consanguineus meus, ad me venerit, quod justum fuerit faciam ei, de ista et de aliis petitionibus suis.*“ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 91.

dosáhnout především setkání se skotským vládcem, na kterém by mu Vilém složil lenní slib za skotská léna, a otázka Northumbrie by byla odložena na pozdější dobu.

Jan nejspíš předpokládal, že skotský král se na jeho výzvu skutečně dostaví, a povolal proto durhamského biskupa, aby ihned vyjel skotskému králi vstříct, zatímco se vydal do Nottinghamu, kde na počátku června oslavil Letnice a očekával zde příjezd skotského vládce.⁷⁴⁴ Ten ovšem nedorazil. Janovy záměry musely být Vilémovi a jeho okolí zřejmé, a protože skotský král byl stále v dostatečně silné pozici, trval nejprve na předání severoanglických hrabství.⁷⁴⁵ Ke svému požadavku tentokrát přidal i varování, že pokud tak anglický král neučiní, pak může mít za jisté, že Vilém tato hrabství získá vlastními prostředky.⁷⁴⁶ Na odpověď dal Janovi čtyřicet dní a sám mezitím začal sbírat vojsko. Jan měl nicméně v severní barony důvěru, a tak přikázal, aby se Northumbrie a Cumbrie připravily na válku, a sám se vydal do Normandie, kde si konflikt s francouzským panovníkem žádal jeho přítomnost.⁷⁴⁷

K válce se skotským králem nakonec nedošlo, ačkoli Jan mohl Vilémovu výhrůžku vnímat jako reálnou hrozbu. Stárnoucí Vilém si však pravděpodobně uvědomoval, že Northumbrii může skutečně ovládnout jedině za předpokladu, že anglický král uzná jeho plné právo na její držení. Roger z Howdenu uvádí, že Vilém před chystaným tažením navštívil hrob skotské královny Markéty v Dunfermline, kde se mu tato budoucí světice ve snu zjevila a varovala jej před plánovanou výpravou, načež skotský král od tažení moudře upustil.⁷⁴⁸ Vilémova moudrost však pramenila spíše z jeho vlastní zkušenosti s taženími do Anglie nežli z rady skotské světice.

Přestože od války s Janem nakonec ustoupil, požadavku na severoanglická panství se Vilém nevzdal. Janovy největší potíže se v té době nacházely na kontinentu, kde proti němu francouzský král Filip II. vedl válku ve jménu Artura Bretaňského a jeho nároků na anjouovské dědictví.⁷⁴⁹ Podle líčení Rogera z Howdenu se Filip pokusil také o uzavření

---

⁷⁴⁴ Tamtéž, vol. IV., s. 91.

⁷⁴⁵ DUNCAN, *Scotland*, s. 240; WARREN, *King John*, s. 193

⁷⁴⁶ „(...) *petiit ut rex Angliae sibi redderet Northimbriam et Cumbriam: sin autem, pro certo sciret quod secundum posse suum illa acquireret.*“ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 91

⁷⁴⁷ ORAM, *Alexander II.*, s. 18; Roger z Howdenu, vol. IV., s. 91–92. V ohnisku Janovy pozornosti ležela především anjouovská kontinentální léna a Jan proto nehodlal v Anglii strávit více času, než bylo nezbytně nutné. Jakmile získal anglický trůn, bezpečně převzal vládu v zemi a svěřil ji lidem, kterým mohl důvěřovat, obrátil svou pozornost zpátky na druhou stranu kanálu La Manche, kde se v té době hrálo o rozsáhlá a bohatá kontinentální léna Anjouovců.

⁷⁴⁸ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 100; DUNCAN, *Scotland*, s. 241.

⁷⁴⁹ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 94. Podporou Arturových nároků na držbu anjouovských panství mohl Filip jakožto Arturovův lenní pán a ochránce získat větší kontrolu nad těmito hrabstvími a posílit tak své vlastní postavení, v což v případě, že by tato hrabství získal Jan, nemohl francouzský panovník doufat.

spojenectví se skotským králem a na jaře roku 1200 mu nabídl svou pětiletou dceru Marii jako budoucí manželku pro Vilémova syna Alexandra, jemuž tehdy byly dva roky.⁷⁵⁰ Nabízený sňatek mohl být pro skotského vládce jistě lukrativní záležitostí a zároveň mohl posloužit jako prostředek nátlaku na anglického krále. Zda právě tato skutečnost přiměla Jana, aby svou pozornost znovu obrátil na skotského krále, zůstává otázkou, ale zdá se, že Filipova nabídka skotského panovníka znovu vrátila do rozehrané hry.

Již v březnu roku 1200 se Jan při krátkém pobytu v Anglii vypravil do Yorku, kde nejspíš čekal na příjezd skotského krále. Ten ovšem ani tentokrát nedorazil, ať už v obavě z důsledků své pohružky vpádem do Northumbrie či jednání s francouzským králem.⁷⁵¹ Stejně tak je ovšem možné, že Vilém se jen nadále držel původní strategie dosáhnout nejprve souhlasu s předáním severoanglických hrabství a teprve poté přistoupit ke složení lenního slibu. Vilém byl nejen leníkem anglického krále, ale především suverénním panovníkem a potenciálně nebezpečným sousedem, a tak se mu téměř rok úspěšně dařilo vyhýbat se složení lenního slibu a vyvíjet nátlak na Jana Bezzemka. Když ovšem v květnu roku 1200 uzavřel Jan s Arturem Bretaňským a francouzským králem v Le Gouletu vzájemný mír, ztratil Vilém hlavní nástroj svého dosavadního tlaku na anglického panovníka a iniciativy se tak mohl opět chopit Jan.

Na počátku října se Jan vrátil do Anglie a ke skotskému králi ihned vyslal reprezentativní poselstvo, v němž byl opět přítomen i Vilémův bratr David a které mělo skotskému králi zajistit bezpečný doprovod na jednání, jež se mělo uskutečnit 21. listopadu v Lincolnu. Tentokrát vybavil Jan své posly také královskými listy, které skotskému panovníkovi zaručovaly bezpečnou cestu na místo jejich společného setkání.⁷⁵²

---

⁷⁵⁰ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 138; POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 28. Tuto informaci dále přebírá kronika z Barnwell, srov. Walter z Coventry, s. 169. Filipův sňatek s Anežkou z Merana z roku 1196 sice papež Innocenc II. prohlásil za neplatný a již v lednu roku 1200 vyhlásil nad francouzským královstvím interdikt, avšak teprve v září vyjádřil Filip ochotu Anežku zapudit a vrátit se ke své právoplatné manželce, dánské princezně Ingeborg, viz BRADBURY, Jim. *Philip Augustus*. Harlow 1998, s. 184.

⁷⁵¹ DUNCAN, *Scotland*, s. 241; WARREN, *King John*, s. 193. W. L. Warren možné důvody neuvádí, A. M. M. Duncan pak jako možný důvod uvádí pouze Vilémovu hrozbu vojenským tažením, ovšem Rogerovu zmínku o možném vyjednávání s Filipem II. je třeba u tohoto poměrně spolehlivého kronikáře neopomíjet. Ať již k takovému jednání skutečně došlo či nikoli, pokud se zprávy o něm dostaly k Rogerovi z Howdenu, pak bezpochyby také k Janovi a skotský král se proto mohl právem obávat jeho reakce.

⁷⁵² Roger z Howdenu, vol. IV., s. 140–141. Skutečnost, že Jan poprvé opatřil své posly také královskými listinami zaručujícími skotskému panovníkovi bezpečnou cestu do Anglie, svědčí o tom, že Vilém Janovi zřejmě nedůvěřoval, ostatně do jednoho anglického zajetí již padl. Příčinu Vilémových obav lze přitom kromě jeho pohružky útokem na Northumbrii hledat právě i v možném jednání s Janovým nepřítelem, francouzským králem Filipem II. Augustem. V dalších letech se stal anglický doprovod vybavený mnohdy Janovými listinami trvalou součástí všech cest skotského panovníka k anglickému králi.

Po stabilizaci Janova postavení Vilém ztratil dosavadní výhodnou pozici a po obdržení potřebných záruk se nakonec vypravil do Lincolnu.⁷⁵³ Patrně přímo v lincolnské katedrále se Janovi před očima všech přihlížejících komendoval a přísahal anglickému vládci věrnost.⁷⁵⁴ Roger z Howdenu, který byl události lenního slibu přítomen nebo o ní byl přinejmenším velmi dobře informován, uvádí dlouhý výčet významných prelátů i laiků obou království, kteří byli celému aktu přítomni a doprovázeli do Lincolnu oba panovníky.⁷⁵⁵ Lenní slib, který zde Vilém Janovi složil, sestával dle Rogerova popisu z aktu komendace, jímž se skotský panovník stal Janovým mužem (*homo*), a z následné přísahy věrnosti, přičemž Roger přímo zaznamenává, že tuto přísahu složil skotský král nad křížem coby sakrálním předmětem, který před ním držel sám canterburský arcibiskup. Zajímavé je však i Rogerovo líčení obsahu této přísahy. Vilém se při ní zavázal, že při Janovi bude věrně stát proti všem lidem ve smyslu jeho protivníků (*contra omnes homines*)⁷⁵⁶ a bude chránit jeho život (*vita*), členy jeho rodu (*membra*) a jeho čest (*terrenus honor*). Přísaha věrnosti zahrnovala samozřejmě také to, že Vilém zachová vůči Janovi i jeho království mír, skotský král ji ovšem doplnil podmínkou, že nebudou dotčena jeho vlastní práva (*salvo jure suo*).

Přestože obsah předchozích přísah, které skotští králové svým anglickým protějškům skládali, nám není znám, dovětek *salvo jure suo* byl běžným obratem a netýkal se tak pouze Vilémovy přísahy. Přesto mohl mít v souvislosti s jeho požadavkem na předání Northumbrie, Cumbrie a Westmorelandu svůj specifický význam, neboť Vilém mohl tímto způsobem svá práva na zmíněná hrabství nadále různými prostředky hájit a podle Rogerova

---

⁷⁵³ Roger z Howdenu uvádí, že ve stanovený den se oba panovníci setkali na jednom z vrcholků za hradbami Lincolnu, srov. Roger z Howdenu, vol. IV., s. 140–141. Důvodem volby takového místa mohla být jeho určitá neutralita, kdy se skotský král sice nacházel na území anglického panovníka, nevstoupil však za hradby města. Mnohem prozaičtějším vysvětlením však může být skutečnost, že se zde nabízel dostatečný prostor pro bezpochyby početný doprovod obou vládců, který celé události přihlížel, protože lincolnská katedrála byla v té době z větší části v rozvalinách, téměř zničena silným zemětřesením, ke kterému došlo roku 1185, viz MUSSON, R. W. M. The seismicity of the British Isles to 1600. *British Geological Survey Open Report, OR/08/049*. 2008, s. 23 [cit. 2022–3–27]. Dostupné na <http://www.earthquakes.bgs.ac.uk/historical/data/studies/MUSS008/MUSS008.pdf>.

⁷⁵⁴ „Deinde, eodem die, ipse et Willelmus rex Scottorum convenerunt ad colloquium extra civitatem Lincolniae, super montem arduum; et ibi in conspectu omnis populi Willelmus rex Scottorum devenit homo Johannis regis Angliae de jure suo, et juravit ei fidelitatem super crucem Huberti Cantuariensis archiepiscopi, de vita et membris et terreno honore suo, contra omnes homines, et de pace servanda sibi et regno suo, salvo jure suo.“ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 141.

⁷⁵⁵ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 141–142. Zajímavé je, že soudobý kronikář Ralph Diceto si této události vůbec nevšimá, ačkoli Vilémovu přítomnost v Lincolnu zaznamenal, nikoli však v souvislosti se složením lenního slibu Janovi, ale s úmrtím biskupa z Lincolnu, jehož pohřbu se zde na konci listopadu oba králové zúčastnili, viz Ralph de Diceto, s. 171. Naopak kronika z Barnwell Howdenovu informaci přebírá a potvrzuje ji, viz Walter z Coventry, s. 171.

⁷⁵⁶ Spojení je použito ve smyslu všech lidí, kteří by stáli proti Janovi jako Vilémovu lennímu pánu, proto v tomto případě přistupuji v překladu k významu nepřátel.

líčení o ně také hned po skončení ceremonie lenního slibu anglického krále znovu požádal.⁷⁵⁷ Oba panovníci o této otázce podle Rogera dlouho jednali, a když ani poté nedošli ke vzájemné dohodě, požádal Jan Viléma, aby se celá záležitost odložila do následujících Letnic. Na tom se oba králové shodli a dalšího dne se podle kronikáře rozešli.⁷⁵⁸ Z Janova postupu lze soudit, že anglický dvůr jistý nárok na skotskou držbu Northumbrie podobně jako za Richardovy vlády i nadále uznával, zároveň však skotskému králi nehodlal tak velkou část anglického království ani nyní postoupit.

Největší potíž s jeho předáním do skotského držení mohla spočívat v tom, že skotský panovník by se za něj stal leníkem anglického krále se všemi teoretickými povinnostmi, avšak jejich vymahatelnost a faktická kontrola skotského vazala by byla obtížná. V Anglii se nacházela řada mocných earlů držících rozsáhlá hrabství, jejich moc však vycházela z rukou anglického krále, který byl také schopen kontrolovat řadu aspektů jejich života ovlivňujících moc a postavení těchto mužů a především v pozdějších letech své vlády Jan k nelibosti svých vazalů všech těchto nástrojů hojně využíval. Moc skotského krále oproti tomu vycházela z jeho královského titulu a držby skotského regna a předání severoanglických hrabství do jeho rukou by tak jeho moc jen dále posílilo, aniž by zvýšilo možnosti anglického panovníka k jeho efektivní kontrole.⁷⁵⁹ Z tohoto důvodu Jan evidentně neměl zájem zabývat se skotským požadavkem, ale nechtěl Vilémovu žádost ani explicitně zamítnout, protože na severu Británie potřeboval skotského spojence a nikoli nepřítele, a tak se celou záležitostí snažil co nejdéle odkládat.⁷⁶⁰

Na jaře roku 1201, kdy spolu měli oba králové znovu jednat, byl Jan plně zaměstnán záležitostmi na kontinentu, a tak další jednání odložil až na konec září.⁷⁶¹ O žádném takovém setkání však nejsme informováni a vzhledem k tomu, že události na kontinentu nabraly pro Jana rychlý spád, zřejmě k němu toho roku již ani nedošlo.⁷⁶² Vilém sice na

---

⁷⁵⁷ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 142.

⁷⁵⁸ Tamtéž, vol. IV., s. 142.

⁷⁵⁹ Jan by se tím ocitl v podobné pozici, v jaké se nacházel francouzský panovník ve vztahu k normanským a později anjouovským vládcům. Jejich lenní slib skládaný francouzským králům byl ve své podstatě jen nejasnou dohodou o neútočení a nadvláda francouzského panovníka byla v tomto případě velice vágní, srov. WARREN, *King John*, s. 66. Kapetovští panovníci sice usilovali o to, aby své normanské a později anjouovské leníky dostali do podřízeného postavení, avšak teprve za vlády Filipa II. Augusta došlo k významnému rozvoji feudálního práva a s nástupem Jana Bezzemka pak nastaly v anjouovském impériu podmínky, jež umožňovaly jeho uplatnění ze strany francouzského krále.

⁷⁶⁰ ORAM, *Alexander II.*, s. 19.

⁷⁶¹ Roger z Howdenu, vol. IV., s. 164.

⁷⁶² Jan se nedlouho po uzavření míru s francouzským králem a Arturem dostal do vážného sporu s mocným rodem Lusignanů, když definitivně zapudil svou manželku Isabelu z Gloucesteru a v srpnu roku 1200 si vzal za ženu Isabelu z Angoulême, dědičku stejnojmenného hrabství, která však již byla zasnoubena s příslušníkem rodu Lusignanů. Jan tím hodlal zabránit další expanzi jejich moci na území mezi Poitou a Gaskoňskem a

svém požadavku severoanglických hrabství nadále trval, po jednání v Lincolnu však iniciativu převzal Jan a vzhledem k vývoji událostí mohl stárnoucí skotský král spíše očekávat, že získání Northumbrie se stane záležitostí budoucí vlády jeho syna Alexandra.⁷⁶³

5.4.2 Norham 1209

Již na podzim roku 1201 se Vilém rozhodl zajistit nástupnictví svého syna a skotskou nobilitu nechal tehdy tříletému Alexandrovi přísahat věrnost.⁷⁶⁴ Kdo ovšem na této slavnostní a důležité ceremonii chyběl, byl králův bratr David, a to nebylo pro hladké zajištění nástupnictví na skotském trůnu příznivé znamení. Až do roku 1198 byl totiž David Vilémovým jediným dědicem a s královými příbývajícími léty bylo jeho nástupnictví na skotském trůnu stále pravděpodobnější. Na složení přísahy jeho nečekaně narozenému synovi proto David nijak nespíchal, malý Alexandr mohl ostatně ještě zemřít, a teprve roku 1205, když bylo Alexandrovi sedm let, mu svou přísahu dodatečně složil také on sám.⁷⁶⁵

Davidovo homagium Alexandrovi neproběhlo roku 1205 náhodou. Přesně totiž zapadá do obnovených jednání mezi skotským a anglickým králem a bylo patrně určitým bezpečnostním opatřením před Vilémovou chystanou cestou do Anglie následujícího roku. Doboví kronikáři sice události týkající se anglo-skotského vztahu mezi lety 1202 až 1208 přecházejí mlčením, vzájemná jednání ovšem neutichla. O jejich intenzitě svědčí především dochovaná korespondence a listinná produkce Janovy kanceláře, na základě které jsme schopni částečně zmapovat obsah jednání mezi oběma králi.⁷⁶⁶ Přestože nás tyto prameny

---

odtržení těchto dvou anjouovských domén. Následný spor dovedl Lusignany k soudu francouzského krále jakožto lenního pána samotného anglického panovníka, jemuž nato Filip II. odebral s výjimkou Normandie všechna kontinentální léna a přidělil je Arturovi Bretaňskému. Tím začala nová válka, která nabrala rychlý spád a do roku 1204 vedla ke ztrátě veškerých Janových lén na kontinentu včetně samotné Normandie, viz KATZER, Jan. *Filip II. August v pohledu dobových pramenů*. Bakalářská práce ÚSD FF UK, Praha 2014, s. 98–101; dále srov. TURNER, Ralph V. *Magna Carta*. Harlow 2003, s. 35–36; týž: *Magna Carta*. Harlow 2015, s. 199.

⁷⁶³ ORAM, *Alexander II.*, s. 19.

⁷⁶⁴ Kronika z Melrose, s. 104.

⁷⁶⁵ Tamtéž, s. 105.

⁷⁶⁶ Přestože královská kancelář fungovala již za Jindřicha II., její hojná produkce se dochovala až od vlády Jana Bezzemka, a to v podobě královských listin, dopisů a písemných pokynů (ang. charter rolls, patent rolls a close rolls) editoval Thomas Duffus Hardy roku 1835 ve třech rozsáhlých svazcích, viz HARDY, Thomas D. (ed.). *Rotuli chartarum in turri Londinensi asservati*. Vol. I., London 1837 (dále jen Charter Rolls); týž: *Rotuli litterarum clausarum in Turri Londinensi asservati*. Vol. I., London 1835 (dále jen Close Rolls); týž: *Rotuli litterarum patentium in Turri Londinensi asservati*. Vol. I., London 1835 (dále jen Patent Rolls). Na základě dochované produkce Janovy kanceláře pak editor k posledně jmenovanému titulu zpracoval v úvodu též Janův itinerář mapující královy cesty po Anglii během jeho vlády (dále jako Itinerary of King John). Protože se jedná o přílohu úvodu bez uvedení čísel stran, uvádím vždy měsíc a rok daného záznamu.

neinformují o konkrétní podobě jejich vzájemných setkání a rituálech, které je doprovázely a navenek formovaly postavení obou vládců, je třeba jim věnovat pozornost, neboť alespoň částečně osvětlují, jak se v tomto období anglo-skotský vztah vyvíjel. Tato znalost je přitom klíčová pro správné pochopení událostí, které následovaly roku 1209 a které nás z hlediska vývoje skotské vazaloty zajímají především.

V dopise z 22. května 1205 adresovaném Vilémovi z Wrothamu, správci královské flotily,⁷⁶⁷ Jan píše ohledně dvou obchodních lodí skotského krále, které byly zajaty i s obchodníky a jejich nákladem v Sandwichi.⁷⁶⁸ Co bylo důvodem tohoto incidentu, částečně odkrývá obsah Janova listu z 24. července 1205. V něm Jan skotskému králi píše, že čeká na návrat svých posílů a v případě, že jejich jednání s Vilémem bylo úspěšné, pospíší si na setkání se skotským králem, na němž by mohli jejich jednání týkající se držby Tynedale a dalších záležitostí uzavřít.⁷⁶⁹ Právě skotské léno v údolí řeky Tyne na jihozápadě Northumbrie bylo nejspíš oním jablkem sváru. Poté, co roku 1157 odebral Jindřich II. Malcolmovi IV. Northumbrii, částečně tuto ztrátu skotskému králi kompenzoval udělením hrabství Huntingdon a právě léna v Tynedale. Z jakého důvodu došlo v otázce této držby ke vzájemné rozepři, se sice nedozvídáme, avšak z Janova listu je znát snaha o smířlivý přístup a vyřešení tohoto sporu. V listu z 30. listopadu 1205 Jan skotskému králi zaručuje bezpečný doprovod do Yorku, kde se měli oba panovníci 9. února 1206 setkat.⁷⁷⁰ Součástí Janových záruk přitom bylo i to, že jeho bratr David setrvá do Vilémova návratu ve Skotsku, a právě to bylo také důvodem složení Davidova homagia Alexandrovi na sklonku roku 1205.⁷⁷¹

---

⁷⁶⁷ Vilém z Wrothamu měl na starosti anglickou námořní flotilu, jež po ztrátě Normandie roku 1204 střežila jihoanglické pobřeží před možnou francouzskou invazí, a měl zvláštní zodpovědnost za kontrolu přístavů, zboží a lodí v jihoanglických přístavech, viz POWEL, W. R. *The Administration of the Navy and the Stannaries, 1189–1216. The English Historical Review.* 1956, vol. 71, no. 279, s. 177–188 [cit. 2022–4–2]. Dostupné na <https://doi.org/10.1093/ehr/LXXI.279.177>; BROOKS, F. W. *William de Wrotham and the Office of Keeper of the King's Ports and Galleys. The English Historical Review.* 1925, vol. 40, no. 160, s. 570–579 [cit. 2022–4–2]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/552525>.

⁷⁶⁸ *Close Rolls*, s. 33.

⁷⁶⁹ *Close Rolls*, s. 43; POLLOCK. *Scotland, England and France*, s. 10.

⁷⁷⁰ *Patent Rolls*, s. 56. O tom, že k setkání skutečně došlo, pak svědčí Janův list z 30. června následujícího roku, v němž anglický král nařizuje vyplatit šerifovi z Yorku deset liber za jeho náklady spojené s pobytem skotského krále předchozího roku, srov. tamtéž, s. 86. Že se Vilém v Yorku skutečně setkal s anglickým králem, pak dokládá Janův itinerář, který na základě listinné produkce jeho kanceláře svědčí o tom, že ve dnech 8. až 13. února 1206 Jan v Yorku fakticky pobýval, viz *Itinerary of King John (February 1206)*.

⁷⁷¹ Vilém v této době Davidovi nejspíš nedůvěřoval a zřejmě se obával o nástupnictví svého syna, a proto chtěl mít svého bratra pod kontrolou ve Skotsku a zároveň jej zde přiměl ke složení přísahy Alexandrovi, srov. POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 10.

Pozdější líčení Jana z Fordunu naznačuje, že oba panovníci nakonec v Yorku k dohodě dospěli,⁷⁷² proti tomu však stojí obsah Janova listu skotskému králi z listopadu roku 1206, v němž Jan uvádí, že pokud oba králové nedojdou na dalším jednání v Yorku ke společné shodě, bude mezi nimi panovat čtyřicetidenní příměří. Vzájemná diskuze tedy zřejmě zůstávala i nadále napjatá a hrozila vypuknutím konfliktu.⁷⁷³ Janem navržené jednání proběhlo v Yorku v květnu roku 1207⁷⁷⁴ a následováno mělo být ještě setkáním v listopadu téhož roku, které se ovšem neuskutečnilo.⁷⁷⁵ V srpnu 1208 nacházíme Jana opět v Yorku,⁷⁷⁶ postrádáme však doklady o tom, že by v té době uskutečnil cestu do Anglie také skotský král. Dle Janova itineráře je ovšem zřejmé, že důvodem jeho cest do Yorku bylo ve většině případů právě setkání se skotským králem, a pokud k němu roku 1208 nedošlo, pak je pravděpodobné, že Jan zde na Vilémův příjezd přinejmenším čekal. Důvodem, proč se Vilém do Yorku nedostavil, mohlo být zhoršující se zdraví skotského krále, které mu podle svědectví Janovy korespondence zabránilo setkat se s anglickým panovníkem na jaře následujícího roku, ovšem důvodem mohla být také zhoršující se politická situace, v níž se Jan roku 1208 nacházel a která skotskému králi potenciálně umožňovala trvat na svých požadavcích a odmítnout další jednání.

Napětí se mezi oběma panovníky se objevilo již v roce 1205 a zajetí skotských lodí v Sandwichi napovídá, že situace nemusela mít již tehdy daleko do otevřeného nepřátelství. Z tónu Janovy korespondence je patrné, že se eskalaci napětí snažil zabránit, opakovaná jednání však evidentně nevedla k vyřešení vzájemných sporů. Ty se tak patrně týkaly daleko složitější otázky, než bylo léno v Tynedale, a tou byla velmi pravděpodobně skotská práva na Northumbrii, Cumbrii a Westmoreland.⁷⁷⁷ Vilém od svého nároku zřejmě nehodlal ustoupit a Jan možná záměrně řešení této otázky prodlužoval, zatímco se po ztrátě anjouovských lén na kontinentu roku 1204 musel zabývat rostoucím odporem svých subjektů v Anglii i hrozbou francouzské invaze. Roku 1205 navíc zemřel canterburský

---

⁷⁷² „*Quodam tempore, videlicet, anno Domini MCCVI, per conductum optimatum Angliam profectus est idem rex Eboracum, inter Purificationem sanctae Mariae et kalendas Martii, ad Johannem Angliae regem, et quatuor diebus ibidem moram faciens, negotiis pertractatis prospere rediit.*“ Jan z Fordunu, s. 279.

⁷⁷³ Patent Rolls, s. 56.

⁷⁷⁴ Tamtéž, s. 69. Janův list z 16. srpna roku 1207 poté dokládá, že Vilém na setkání s Janem do Yorku skutečně přijel, srov. Close Rolls, s. 90.

⁷⁷⁵ Patent Rolls, s. 76. Janův itinerář z listopadu 1207 svědčí o tom, že k plánovanému setkání nedošlo, viz Hardy: Itinerary of King John (November 1207); dále srov. Early Sources of Scottish History, vol. II., s. 367.

⁷⁷⁶ Itinerary of King John (August 1208).

⁷⁷⁷ Prameny nás sice s bližšími okolnostmi jednání mezi lety 1205–1208 neseznamují, z dostupných informací se však můžeme domnívat, že situace mohla být analogická k roku 1194 a jednáním mezi Vilémem a Richardem ohledně Northumbrie. Richard tehdy souhlasil s jejím předáním za předpokladu, že královské hrady v zůstanou v držení anglického krále, a tak jako roku 1194 Richardovy podmínky Vilém odmítl, mohl roku 1208 odmítnout Janovy, přičemž situace k tomu byla s ohledem na potíže anglického krále výhodná.

arcibiskup Hubert Walter a Jan se záhy dostal do sporu s církví o volbu nového metropolitě, který právě roku 1208 vyústil v uvalení interdiktu na anglické království a o rok později v královu exkomunikaci.⁷⁷⁸ Skotský panovník byl o Janově zhoršující se situaci bezpochyby dobře informován, neboť kromě jiného udržoval také kontakt se členy významných anglonormanských rodů v Irsku, kteří stáli v čele odporu vůči Janově vládě.⁷⁷⁹

Taktika Janova smířlivého přístupu ke skotskému králi se odrážela také v doprovodu, který Vilémovi k cestám do Anglie uděloval. Přítomnost důležitých příslušníků církevní i světské nobility včetně předních Janových rádců zdůrazňovala význam postavení skotského krále, jemuž tím byla projevoována úcta, jež mu měla jako skotskému králi náležet.⁷⁸⁰ Navzdory skutečnosti, že byl Janovým leníkem za panství, která od anglického vládce držel, byl Vilém především panovníkem ze stejné Boží milosti, jak tento Vilémův statut specifikoval již Richard ve své listině z Canterbury. Právě v jejím textu Richard odkazoval v záležitostech specifických lenních povinností skotského krále pouze na starší tradici, aniž by ji blíže specifikoval, a postavení skotského vládce jakožto anglického leníka se tak odvíjelo především od aktuální politické situace a poměru sil, který hrál roku 1209 zdánlivě ve prospěch skotského panovníka.

Zřejmě nejautentičtější záznam událostí roku 1209 nabízí skotská kronika z Melrose.⁷⁸¹ Její autor uvádí, že Jan znovu vyzval Viléma, aby se za ním na konci dubna dostavil k jednání, které mělo proběhnout v Newcastleu.⁷⁸² 10. dubna psal Jan skotskému králi ze své cesty na sever, že se těší ze skutečnosti, že Vilém se již uzdravil ze své nemoci, a že sám je již na cestě, aby se s ním setkal a oba králové mohli uzavřít záležitosti, o kterých spolu již dlouho

---

⁷⁷⁸ TURNER, *Magna Carta*, s. 37–41. Tyto okolnosti nejspíš také stály za Janovým smířlivým přístupem ke skotskému králi v následujícím období, viz POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 14.

⁷⁷⁹ Jedním z prominentních představitelů odporu vůči Janovi byl Hugh de Lacy, earl z Ulsteru, který měl vazby na některé lordy z Galloway, které se po navrácení skotské nezávilosti Richardem roku 1189 dostalo do určitého mocenského vakua. Skotský král sem v následujících letech rozšiřoval svůj vliv a díky tomu zřejmě navázal také kontakt s Hughem, viz BROWN, Daniel J. F. Power and Patronage across the North Channel: Hugh de Lacy, St Andrews and the Anglo-Scottish Crisis of 1209. *The Scottish Historical Review*. 2015, vol. 94, no. 238, part 1, s. 13 [cit. 2022–4–16]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/43774057>.

⁷⁸⁰ Patent Rolls, s. 56. V listu z podzimu 1205, jímž skotskému králi zajišťuje doprovod do Yorku na plánované jednání v únoru 1206, vypočítává Jan jeho členy, mezi nimiž nechyběl biskup z Durhamu, králův blízký rádc Vilém Maréchal a několik významných anglických earlů, mezi nimi William Longespée, earl ze Salisbury a Janův nevlastní bratr. Jan zároveň v listu dodává, že pokud by Vilém chtěl, může požádat i o další muže ke svému doprovodu včetně těch, kteří jej doprovázeli při předchozí cestě.

⁷⁸¹ Žádnou z anglických kronik 13. století není toto dubnové setkání roku 1209 zaznamenáno a jediný narativní pramen, který jej zmiňuje, tak představuje pouze kronika z Melrose, z níž později čerpal Jan z Fordunu, viz Kronika z Melrose, s. 108, Jan z Fordunu, s. 276–277.

⁷⁸² Newcastle byl skotským hranicím výrazně blíže než York, kde se většina setkání odehrávala, a důvodem tohoto Janova rozhodnutí mohl být právě zhoršující se Vilémův zdravotní stav, který mu bránil v cestování.

jednají.⁷⁸³ Jan přitom jmenoval významné členy anglického poselstva, které mělo skotského krále doprovodit. Je nasnadě, že projednávaným tématem měla být Northumbrie, avšak vzhledem k Vilémově nemoci, o které se Jan zmiňuje, skotský král zřejmě nestačil dorazit do Newcastleu včas, a tak Jan pokračoval dále na sever a se skotským panovníkem se dle kroniky z Melrose setkal až 23. dubna na samotné hranici Northumbrie a Skotska v Norhamu.⁷⁸⁴ O tři dny později se podle kroniky oba králové rozešli, aniž by přitom došli ke shodě.

Další jednání mělo následovat nedlouho poté opět v Newcastleu, ale Vilém sem zřejmě kvůli svému zdravotnímu stavu ani tentokrát nedorazil, a tak zde Jan zanechal skotskému králi své podmínky a vrátil se na jih.⁷⁸⁵ Již na konci května o nich Vilém jednal se skotskými elitami na sněmu ve Stirlingu⁷⁸⁶ a po jeho skončení vyslal k Janovi poselstvo v čele s biskupem ze St Andrews Vilémem z Malvoisin, které se však ke svému překvapení setkal s velmi nepřátelským postojem anglického krále a spěšně se odebralo zpátky do Skotska, kde biskup informoval svého krále o nečekaném obratu ve vývoji dosavadních jednáních a o podmínkách anglického panovníka. Ty zahrnovaly předání tří hraničních skotských hradů anebo Vilémova syna Alexandra jako rukojmí k záruce míru.⁷⁸⁷ Nedlouho poté se ukázalo, že Jan sbírá vojsko a chystá se na tažení do Skotska.

Náhlá změna Janova postoje ke skotskému králi mohla mít několik příčin. Angličtí kronikáři líčí Jana Bezzemka jako inteligentního a prozíravého panovníka, ale také jako muže, který podléhal záchvatům zuřivosti, dovedl se mstít svým nepřítelům a namísto velkorysosti, kterou projevoval jeho bratr Richard, měl naopak tendenci dávat plně najevo

---

⁷⁸³ Patent Rolls, s. 91. V té době se Jan dle svého itineráře nacházel v Loundu severně od Nottinghamu, srov. *Itinerary of King John (April 1209)*.

⁷⁸⁴ Norham se svou pevností na hranicích Northumbrie a skotského Lothianu náležel biskupovi z Durhamu, ale úmrtím biskupa Filipa z Poitou roku 1208 připadly veškeré jeho temporality včetně Norhamu Janovi a ten jej tak mohl využít jako vhodné místo, kde mohl vyčkat na setkání se skotským králem, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 242.

⁷⁸⁵ BROWN, *Power and Patronage across the North Channel*, s. 16; DUNCAN, *Scotland*, s. 242.

⁷⁸⁶ DUNCAN, *Scotland*, s. 242; ORAM, *Alexander II*, st. 21–22.

⁷⁸⁷ „*Regi vero Scotiae, viri sanctitate preclaro, litteras et nuntios direxit, mandans ut ei tria redderet castella quae de eo tenebat in confinio Angliae et Scotiae, vel ei suum mitteret filium obsidet.*“ STUBBS, William (ed.). *The Historical Works of Gervase of Canterbury*. The minor works comprising *The Gesta Regum* with its continuation. Vol. II., London 1880 (dále jako *Gervas z Canterbury*), s. 102. Gervas uvádí, že se jednalo o tři hrady, jež skotský král držel od anglického panovníka, a nabízí se tak možnost, že dva z nich byly Roxburgh a Berwic, významné hraniční pevnosti, jež Richard I. navrátil ve své listině z roku 1189 skotskému králi. Tyto hrady sice již nebyly skotským lénem, avšak Gervas mohl jejich předání vnímat tak, že i nadále lénem zůstávaly skotského krále. Gervas s Richardovým rozhodnutím o navrácení hradů a prodeji skotské lenní nezávislosti roku 1189 ostatně nesouhlasil, a tak mohl postavení skotského vládce nahlížet stále perspektivou závislosti na anglickém králi.

svou převahu nad nepřáteli, jakmile jí dosáhl.⁷⁸⁸ Tyto povahové rysy mohly bezesporu ovlivnit Janovu reakci na události roku 1209, samy o sobě však příčinou jeho nečekaného obratu v dosavadní politice vůči skotskému králi pravděpodobně nebyly.

Jan z Fordunu spatřoval příčinu konfliktu ve stavbě hradu na anglickém břehu hraniční řeky Tweed naproti skotskému Berwicku, který byl v té době významnou pevností na hranici s Northumbrií a důležitým skotským přístavem.⁷⁸⁹ Stavbu hradu mohl iniciovat sám Jan poté, co mu po smrti biskupa z Durhamu připadly jeho temporality, avšak skotským králem byla tato stavba v těsné blízkosti Berwicku považována za nepřijatelnou a nedostavěný hrad tak Skotové přinejmenším jednou napadli a zbořili.⁷⁹⁰ Takový incident byl však spíše důvodem k opakovaným jednáním mezi oběma králi než příčinou války.⁷⁹¹ Ještě během sněmu ve Stirlingu totiž skotský král zjevně žádnou nepřátelskou reakci ze strany anglického vládce neočekával a můžeme se domnívat, že výsledkem jednání skotských elit mohlo být i další vystupňování tlaku na anglického krále tak, aby konečně přijal skotské požadavky, když dosavadní diplomatické pokusy nebyly úspěšné.⁷⁹²

Skotský král přitom mohl spoléhat na obtíže anglického panovníka, kterým čelil jak ve vztahu k vlastním leníkům, tak v církevní sféře. Do Janovy exkomunikace Innocencem III. sice zbývalo ještě několik měsíců, jeho spor s papežem a anglickou církví však vrcholil a Vilém mohl v této době opět začít uvažovat o povýšení biskupství v St Andrews na arcibiskupství. Skotský vliv by pak do severoanglických hrabství mohl expandovat skrze skotský metropolitní stolec, zvláště když arcibiskup z Yorku Geoffrey byl od roku 1207 v exilu. Do jaké míry byla otázka metropolitního stolce v St Andrews v této době aktuální, sice nevíme, záležitost však mohla být přinejmenším využita k nátlaku na anglického krále.⁷⁹³ To mohlo Jana pochopitelně popudit, zvláště když se v době svých potíží s církví ocital na prahu konfliktu i se svými vazaly, kteří se mu stavěli na odpor. Někteří z nich přitom udržovali kontakt právě se skotským králem.

---

⁷⁸⁸ TURNER, *King John*, s. 15, 17–18.

⁷⁸⁹ Jan z Fordunu, s. 277. Anglická pevnost hrozila možným zablokováním vstupu do tohoto významného přístavu a přímo tak ohrožovala zájmy skotského krále.

⁷⁹⁰ Jan z Fordunu uvádí, že Skotové rozestavěný hrad napadli, jeho stavitele pobili a pevnost rozbořili dokonce dvakrát, viz Jan z Fordunu, s. 277.

⁷⁹¹ ORAM, *Alexander II*, s. 21; CARPENTER, David. *Magna Carta*. London 2015, s. 237.

⁷⁹² BROWN, *Power and Patronage across the North Channel*, s. 17.

⁷⁹³ BROWN, *Power and Patronage across the North Channel*, s. 17. O tom, že k určitým krokům v tomto směru nicméně docházelo, svědčí bohatá donace pozemků pro biskupství ze St Andrews ze strany Hugh de Lacy v Irsku, jež mohla přispět k dalšímu zvýšení prestiže tohoto nejvýznamnějšího a nejbohatšího skotského biskupství v době, kdy mohla být právě otázka jeho povýšení na arcibiskupství využita ve Vilémově politice vůči Janovi, srov. tamtéž, s. 17–18.

Jedním z nich byl Hugh de Lacy, držitel rozsáhlých lén v Irsku, který byl navíc roku 1209 v aktivním kontaktu také s francouzským králem.⁷⁹⁴ A právě nedlouho předtím, než k anglickému dvoru dospělo skotské poselstvo, se k Janovi měly dostat zprávy o jednání mezi francouzským a skotským králem a plánovaném sňatku Vilémových dcer s některým z příslušníků francouzské královské dynastie.⁷⁹⁵ Skotské poselstvo k anglickému králi navíc vedl biskup ze St Andrews Vilém z Malvoisin, který z Francie pocházel a udržoval zde kontakt se svými rodovými příslušníky.⁷⁹⁶ Podle Rogera z Wendoveru také skotský král poskytoval ochranu některým anglickým biskupům, kteří po vyhlášení interdiktu roku 1208 vyhledali před Janem útočiště ve Skotsku, a skotský dvůr tím představoval určitou paralelu právě ke dvoru Hugha de Lacy v Irsku, u něhož pro změnu našli ochranu někteří z Janových světských odpůrců.⁷⁹⁷

Roku 1209 byl tedy Jan v tísnivé situaci, kdy se musel cítit obklopen konspirátory, rebelujícími barony a nepřátelskými sousedy.⁷⁹⁸ Za jednoho z nich zřejmě začal považovat i skotského krále a mohl jej podezírat, že v případě války s Francií by se přidal na stranu jeho nepřátel, aby tak získal kýžená severoanglická hrabství. Takové situaci Jan evidentně hodlal předejít a rozhodl se proto vytáhnout do Skotska. Střetnutí se silami anglického krále nepřipadalo pro Viléma v úvahu, a tak se skotský král musel opět uchýlit k diplomacii.

---

⁷⁹⁴ VEACH, Colin. *Lordship in Four Realms: The Lacy Family, 1166–1241*. Manchester 2014, s. 139–140; WARREN, *King John*, s. 193; BROWN, *Power and Patronage across the North Channel*, s. 18. Hugh de Lacy byl spolu se členy dalšího významného rodu de Briouze ve sporu s anglickým králem již od roku 1207 a od roku 1208 ukrýval v Irsku některé členy tohoto rodu, zatímco jiní uprchli do exilu ve Francii a právě jejich prostřednictvím byl do konspirace Filipa II. s rebelující anglonormanskou šlechtou zahrnut i Hugh de Lacy, jehož rozsáhlé irské panství se Jan dlouhodobě snažil redukovat, srov. VEACH, *Lordship in Four Realms*, s. 121–131.

⁷⁹⁵ VEACH, *Lordship in Four Realms*, s. 140; POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 32; ORAM, *Alexander II*, s. 21–22; WARREN, *King John*, s. 193. Z dobových narativních pramenů na tuto skutečnost explicitně poukazuje kronika z Magramu, viz *Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 373. Janovo podezření se však zřetelně odráží v mírových podmínkách, jež zahrnovaly převzetí dvou Vilémových dcer, které již dosáhly věku, v němž mohly být provdány, jako rukojmích a které mohl Jan podle vlastního uvážení provdat, srov. Kronika z Melrose, s. 108; Gervas z Canterbury, s. 103; Jan z Fordunu, s. 277. U skotského dvora byla ponechána pouze nejmladší Vilémova dcera Marjorie, které bylo teprve devět let.

⁷⁹⁶ ORAM, *Domination and Lordship*, s. 21; BROWN, *Power and Patronage across the North Channel*, s. 17, 14.

⁷⁹⁷ Roger z Wendoveru, s. 226; VEACH, *Lordship in Four Realms*, s. 140; POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 27.

⁷⁹⁸ O Janově problematické situaci svědčí také líčení Gervase z Canterbury, který popisuje, jak se rytíři v Janově vojsku stavěli proti tažení na zbožného skotského krále a domnívali se, že je za to Bůh potrestá. Přestože způsob, jakým Gervas událost líčí, připomíná téměř hagiografický styl zdůrazňující zbožnost svatého krále, vyjadřuje tím Gervas i prosté obavy Janových vojáků z tažení na křesťanského panovníka, který na rozdíl od jejich pána žádný spor s církví neměl. Ospravedlnění celého tažení tak bylo značně problematické a mohlo vyvolávat obavy z možné reakce církve i Boha, srov. Gervas z Canterbury, s. 102–103; POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 33.

Jan z Fordunu líčí, jak mezi oběma stranami putovala četná poselstva, jejichž aktivity nakonec vedly ke společnému setkání obou panovníků.⁷⁹⁹ Podle Hardyho itineráře byl Jan 30. července v Newcastlu, odkud pokračoval dál na sever, a 4. srpna jej již nacházíme v Norhamu, kde se oba panovníci znovu setkali.⁸⁰⁰ Přestože v Norhamu měli jednat o podmínkách míru, přijel skotský král podle kroniky z Melrose vstříc anglickému vládci v čele vojska.⁸⁰¹ Jeho přítomnost byla jednak vynucena nepředvídatelností událostí, ale měla i nezanedbatelný politický a symbolický význam. Na každém setkání s anglickým panovníkem prezentoval skotský král prostřednictvím svého doprovodu vlastní postavení, sílu a královskou důstojnost. Vedle sakrální podstaty svého postavení byl král především světským vládcem, pánem a držitelem moci a tu prezentoval prostřednictvím svého vojska a předních mužů, jimiž se obklopoval. Při běžných diplomatických setkáních s anglickým vládcem se doprovod skotského krále redukoval právě na tyto mocné a významné muže z panovníkova okolí, které však na jejich cestách s králem doprovázel i tak početný doprovod. Jan pak vysílal skotskému vládci v ústretu vlastní reprezentativní poselstvo a Vilém se tak při jednáních s anglickým panovníkem mohl prezentovat skutečně početným doprovodem zdůrazňujícím jeho postavení.

V srpnu roku 1209 byla ovšem situace daleko závažnější a na setkání s anglickým panovníkem tak nedoprovázeli skotského krále pouze jeho přední leníci, ale patrně plná síla skotského vojska. Vilém tím zdůrazňoval jak svou vlastní sílu a majestát, tak tím pochopitelně mohl sledovat i výhodnější pozici při nadcházejícím jednání, přestože jeho postoj k Janovi byl předem determinován snahou o udržení míru. Zatímco v dubnu mohl být Jan připraven k jistým ústupkům, nyní byl v pozici, z níž mohl diktovat své podmínky, a jejich podoba se patrně příliš nelišila od konečných ujednání, jež byla na závěr setkání zlistiněna.⁸⁰² Po uzavření míru mezi Skotskem a Anglií roku 1237 byly ovšem veškeré kopie podobně jako v případě dohody z Falaise odevzdány skotskému králi a patrně okamžitě zničeny, a tak nezbyvá než se znovu obrátit k narativním pramenům.

---

⁷⁹⁹ Jan z Fordunu, s. 277.

⁸⁰⁰ Itinerary of King John (August 1209).

⁸⁰¹ Kronika z Melrose, s. 108.

⁸⁰² Alespoň tak nás o tom informuje Jan z Fordunu, srov. Jan z Fordunu, s. 278. Skotský originál listiny s podmínkami míru, který byl v Norhamu uzavřen, postihl nejspíš stejný osud jako texty všech dalších smluv s Janem Bezzemkem a ještě za vlády Alexandra II. byl nejspíš zničen. Anglický originál listiny se stal součástí Janova archivu a posléze byl zřejmě uložen v londýnském Toweru, kde k němu angličtí kronikáři neměli přístup tak, jako tomu bylo například u Rogera z Howdenu, který působil jako diplomat v královských službách a do svého díla tak opisoval i značné množství dopisů a listin. Nejpozději roku 1237 pak byl po uzavření míru mezi Alexandrem II. a Jindřichem III. originál listiny navrácen skotskému králi a zničen, viz ORAM, *Alexander II*, s. 22.

Kronikářům 13. století bohužel nebyla podrobná podoba mírových podmínek evidentně známa a jejich zmínky o události v Norhamu jsou proto značně kusé. Ze skotských zdrojů událost zaznamenává kronika z Melrose a mladší Jan z Fordunu, ze soudobých anglických kronikářů pak toto setkání ve svých dílech zmiňují Gervas z Canterbury a Roger z Wendoveru, ke kterým můžeme připojit také svědectví Waltera z Coventry, který sice psal až na sklonku 13. století, pro toto období však čerpal z dobové kroniky z Barnwell. Jejich popis má však spíše rámcový a shrnující charakter a žádný z těchto autorů zjevně nebyl o událostech roku 1209 příliš dobře informován. Rogerovi z Wendoveru, ani Walterovi z Coventry nebyly podmínky uzavřeného míru zřejmě vůbec známy a Gervas je zmiňuje pouze částečně, a tak se cenným informátorem o této události stává vedle kroniky z Melrose právě Jan z Fordunu, který měl při kompilaci svého díla k dispozici dnes již nedochované prameny. Prostřednictvím těchto záznamů je možné rekonstruovat podmínky a výsledky tohoto klíčového jednání ze srpna roku 1209 a zhodnotit jejich vliv na další vývoj anglo-skotských vztahů.

Nejobsáhlejší popis mírových podmínek přináší ve své kronice právě Jan z Fordunu, musíme však počítat s tím, že veškeré informace, které se v jeho díle objevují, prošly napřed Fordunovou důkladnou autocenzurou s ohledem na účel jeho díla. Nejzřetelněji je tato skutečnost patrná u soudobé kroniky z Melrose, která událost v Norhamu a její důsledky pro skotského krále zmiňuje jen velice stručně, ale i Fordunova ochota ke kritice skotských králů měla své hranice vytyčené jeho záměrem zobrazit ve svém díle skotské království jako tradičně svobodné a nezávislé. Naopak angličtí kronikáři se potýkali spíše s nedostatkem informací a určitou roli v jejich líčení hrály také případné antipatie k anglickému králi.⁸⁰³

Z podmínek míru zachycených kronikáři bylo nejcitelnějším požadavkem anglického panovníka předání rukojmích, který vzbudil pochopitelnou nevoli skotské nobility. I skotský panovník však za sebe musel předat rukojmí, neboť Jan požadoval, aby mu Vilém odevzdal své dospělé dcery Markétu a Isabelu s tím, že je bude moci provdat podle svého vlastního uvážení. Zdánlivě to byly tvrdé podmínky, neboť Markétě bylo šestnáct a Isabele

---

⁸⁰³ Tato skutečnost je zřetelně patrná u Gervase z Canterbury, který ve svém líčení Janova tažení do Skotska poukazuje především na jeho neoprávněnost a uzavření míru s Janem za podmínky předání dvou Vilémových dcer a složení Alexandrova homagia zobrazuje nikoli jako symbol Janovy převahy, ale jako výraz moudrosti skotského krále, který dal raději přednost nevýhodným podmínkám míru nežli válce, srov. Gervas z Canterbury, s. 103. Naopak vůči Janovi mnohem méně kritický Roger z Wendoveru ve svém líčení podává Jana ve výrazně dominantní pozici vůči skotskému králi, přičemž z mírových podmínek zmiňuje kromě předání dvou Vilémových dcer také platbu dvanácti tisíc marek stříbra anglickému králi, srov. Roger z Wendoveru, s. 226–227.

čtrnáct let a byly tedy ve věku, kdy mohly být provdány a jejich manželství konzumováno. Jan tímto krokem získal kontrolu nad skotskou sňatkovou politikou, svůj požadavek zmínil ovšem příslibem, že Vilémovy dcery provdá za svého prvorozeného syna a dědice Jindřicha a jeho mladšího bratra Richarda či některého z významných příslušníků anglonormanské nobility.⁸⁰⁴ To sice znamenalo připoutání skotského královského rodu k plantagenetské dynastii, na druhou stranu to však pro skotského panovníka představovalo i nemalou prestiž. Požadavek na předání rukojmích ze strany skotské nobility pak Jan zmínil konfirmací volného obchodu pro skotské obchodníky. Dobrá vůle anglického krále a nabídka sňatku pro Vilémovy dcery však stála skotského panovníka dvanáct tisíc marek stříbra, jež měly být splaceny ve čtyřech splátkách již v průběhu následujících dvou let, a tak bylo povolení volného obchodu spíše prostředkem, jak částečně zmírnit nevoli skotské šlechty k zaplacení této sumy.⁸⁰⁵ Dalším krokem pak bylo Janovo ujištění, že anglický hrad, který byl zbudován v Tweedmouth proti skotskému Berwicku, bude zbořen a nebude již nikdy obnoven.⁸⁰⁶ V mírových podmínkách Jan také znovu potvrdil výsady skotského krále při jeho cestách k anglickému dvoru a právo hospitality, a to zřejmě v podobě, v jaké je potvrdil již Richard roku 1189 v rámci dohody z Canterbury.

Podíváme-li se na podmínky míru z Norhamu tak, jak nám je podávají dochované narativní prameny, je evidentní, že Jan využil nastalé situace a své aktuální převahy k tomu, aby získal určitou kontrolu nad skotským králem. Tím, že ochromil jeho finance, zablokoval možnosti samostatné sňatkové politiky a vojenskou sílu skotských elit neutralizoval převzetím významných rukojmích, dosáhl Jan to, aby se proti němu Vilém nespojil s jeho nepřáteli. Zároveň obnovil svou autoritu nad skotským panovníkem a demonstroval v jejich

---

⁸⁰⁴ „*Quibus omnibus plane negatis, tandem in hanc coierunt sententiam, videlicet, quod filiae regis Scotiae, Margareta et Isabella, regi Anglorum traderentur maritandae filiis suis, adhuc infantibus, Henrico et Ricardo, post novem annos inita transcursos.*“ Jan z Fordunu, s. 277. Vzhledem k tomu, že oba chlapi byli ještě malí, mělo se tak stát až po uplynutí devíti let. Současník celé události, Gervas z Canterbury, nám zanechal podobné svědectví, v jeho podání ovšem Jan slíbil provdat pouze jednu z Vilémových dcer za svého syna, patrně staršího Jindřicha, zatímco druhá, tedy Vilémova mladší dcera Isabela, měla být provdána za některého z příslušníků anglonormanské nobility, srov. Gervas z Canterbury, s. 103. Původnímu ujednání odpovídá Gervasova verze.

⁸⁰⁵ Že se jednalo o skutečně astronomickou částku, je patrné už jen ze skutečnosti, že za prodej skotské lenní nezávislosti žádal Richard I. od Viléma Lva roku 1189 pouze deset tisíc marek stříbra a již tehdy mělo jít o vysokou sumu. V částce požadované Janem však mohlo být započteno také věno pro obě Vilémovy dcery, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 249. Přestože se jednalo o vysokou sumu, v principu nebyl tento Janův krok vůči skotskému králi ničím neobvyklý, neboť královi dobrou vůli si za Janovy vlády musela kupovat řada příslušníků anglonormanské nobility a to také bylo jedním z důvodů rostoucí nespokojenosti s jeho vládou mezi anglickými barony, srov. WARREN, *King John*, s. 98–99; TURNER, *Magna Carta*, s. 43–44, 47.

⁸⁰⁶ Kronika z Melrose, s. 108; Jan z Fordunu, s. 277. Gervas z Canterbury uvádí k podmínkám míru pouze předání Vilémových dvou dcer, viz Gervas z Canterbury, s. 103. Roger z Wendoveru mírové podmínky vůbec nereflektuje, Walter z Coventry čerpající z kroniky z Barnwell pro změnu uvádí pouze předání rukojmích, srov. Walter z Coventry, s. 200.

vztahu své dominantní postavení. Právě dominance anglického krále byla určujícím prvkem v anglo-skotském vztahu následujícího období. Cílem anglického krále, stejně jako jeho předchůdců, nebylo ovládnutí skotského regna, ani jeho výrazné podřízení, protože možnosti jeho efektivní kontroly byly beztak omezené a přílišná podřízenost mohla snadno vést k nepřátelství. Daleko podstatnější bylo zajištění míru, spojenectví a respektu skotského vládce k anglickému panovníkovi jakožto dominantnímu vládci Británie a právě v situaci, v níž se Jan roku 1209 nacházel, bylo obnovení anglické autority v tomto vztahu klíčové. Jan přitom jednal tak, aby z uzavřeného míru do jisté míry těžil i skotský panovník a jeho prestiž nebyla výrazně poškozena.

Starší i moderní odborná literatura přesto v souvislosti s mírem z Norhamu hovoří o zásadním podřízení skotského krále, případně jej přirovnává k míru z Falaise z roku 1174.⁸⁰⁷ K tomuto názoru badatelů přispívá i hodnocení některých kronikářů. M. A. Pollock uvádí jako důsledek míru z Norhamu vyšší podřízenost skotského regna a snížení Vilémovy reputace a odkazuje přitom na kroniku Rogera z Wendoveru.⁸⁰⁸ Z Rogerova líčení sice vyplývá, že Vilémova autorita před jeho subjekty částečně utrpěla, když Jan vůči skotskému králi vystupoval z dominantní pozice, která rozhodně neodrážela rovné postavení obou vládců jakožto králů z Boží vůle, avšak Rogerův záznam je dle mého názoru spíše dokladem osobního neúspěchu skotského krále během těchto jednání.⁸⁰⁹ Mimo Rogera lze zmínit ještě Geralda z Walesu. Ten ve svém díle *De instructione principum* věnuje celou jednu kapitolu hodnocení vlády Viléma Lva, jemuž nedovedl odpustit omezování církevních svobod ve Skotsku, a události roku 1209 tak vnímal jako Boží trest, který dopadl na skotského krále. Zdůrazňuje přitom, že čest a důstojnost svou i svého království, kterou mu Richard navrátil, Vilém znovu ztratil. Skotsko bylo podle Geralda opět podrobena a vydáno Angličanům do područí a jeho, které dříve Vilém setřásl, bylo znovu položeno na skotské království.⁸¹⁰ Geraldovo líčení, jak Skotsko království znovu upadlo do podřízenosti Anglie, je však třeba interpretovat zvláště vzhledem k účelu jeho díla jako určité varovné exemplum a reálný dopad jednání tak nemusel být tak výrazně negativní, jak jej Gerald podává.

---

⁸⁰⁷ K tomuto názoru o výraznějším skotském podřízení roku 1209 viz WARREN, *King John*, s. 193–194; ORAM, *Alexander II*, s. 22.

⁸⁰⁸ POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 32.

⁸⁰⁹ Roger z Wendoveru, s. 226. Podobný názor vyslovil také A. A. M. Duncan, který je toho mínění, že výsledky jednání v Norhamu byly spíše osobním ponižením pro skotského krále než pro Skoty a skotské království, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 249.

⁸¹⁰ Gerald z Walesu, s. 202.

Mírová jednání v Norhamu pro Jana mimo jiné znamenala, že požadavek Northumbrie byl za daných okolností skotským králem odložen, avšak podle Gervase z Canterbury se o skotských lénech přesto jednalo a výsledkem těchto jednání byla dohoda, podle níž měl Alexandr jako Vilémův dědic složit Janovi přísahu věrnosti za všechny země, které skotský král od anglického panovníka držel.⁸¹¹ Gervas nespecifikuje, o jaká konkrétní panství se jednalo, a skutečná podoba Alexandrovy přísahy anglickému králi z roku 1209 a tedy i míry skotské podřízenosti anglickému trůnu tak zůstávala dlouhou dobu nezodpovězenou otázkou, k níž každý z badatelů přistupoval na základě vlastní interpretace. Richard Oram zastává názor, že šlo o skotská panství v Anglii, za něž Vilém složil již dříve Janovi lenní slib a která měla připadnout Alexandrovi. Tím by si Jan do budoucna zajistil složení Alexandrova lenního slibu jako příštího skotského krále.⁸¹² Podle A. A. M. Duncana se ale stejně tak jednalo i o důležitý zisk pro skotského krále, který tím měl být zproštěn lenní závislosti na anglickém králi, aniž by však svá léna ztratil, protože ta sice převedl na jedenáctiletého Alexandra, ale vzhledem k jeho věku zůstávala i nadále v péči jeho otce.⁸¹³

Ve své publikaci z roku 2015 ovšem David Carpenter uveřejnil svůj objev Janova listu v kopiáři benediktinského opatství svatého Augustina v Canterbury, který shrnuje hlavní body uzavřeného míru z Norhamu a byl zřejmě určen k tomu, aby s novou politickou situací mezi Anglií a Skotskem seznámil Janovy nejvýznamější subjekty.⁸¹⁴ Právě jeho obsah významně doplnil dosavadní znalosti o Janových podmínkách míru z roku 1209 a jejich vlivu na anglo-skotský vztah. Největší prostor je v něm věnován domluvenému sňatku Vilémovy dcery Markéty s Janovým prvorozeným synem Jindřichem, jakmile by dosáhl věku devíti nebo deseti let, tedy v časovém odstupu přibližně sedmi až osmi let od uzavření míru, a dále sňatku Vilémovy mladší dcery Isabely s některým z Janových nebo Vilémových leníků podle Janova vlastního uvážení, přičemž Janův list uvádí řešení pro každou situaci v případě, že by Markéta nebo Jindřich ještě před ujednaným sňatkem zemřeli.⁸¹⁵

---

⁸¹¹ „*Filium quoque suum misit eidem, non quidem ut obsidem, sed ut de predictis castellis aliisque terris quas tenebat debitam faceret fidelitatem.*“ Gervas z Canterbury, s. 103. Podle Jana z Fordunu došlo ke složení lenního slibu Alexandrem nikoli v Norhamu, ale až v Alnwicku na Janově zpáteční cestě z Norhamu, viz Jan z Fordunu, s. 277. Gervas tuto informaci částečně potvrzuje, když uvádí, že Alexandr byl za Janem ke složení homagia vyslán (*misit*) a nedošlo k němu tudíž přímo v Norhamu, viz Gervas z Canterbury, s. 103; ORAM, *Alexander II*, s. 23.

⁸¹² ORAM, *Alexander II*, s. 23.

⁸¹³ DUNCAN, *Scotland*, s. 247–248.

⁸¹⁴ CARPENTER, *Magna Carta*, s. 238.

⁸¹⁵ Tamtéž, s. 474.

Ještě předtím však Janův list stručně seznamuje své recipienty s ujednáním mezi anglickým a skotským králem, podle něhož složil Alexandr Janovi lenní slib a nikoli pouhou přísahu věrnosti, jak uvádí Gervas, a to stejným způsobem, jakým složil své homagium skotský král Vilém Janovu otci Jindřichu II. K tomu Janův list dodává, že Vilém se tím ovšem ze svého lenního slibu nevyvázal, neboť anglickému králi jej složil až do konce svého života.⁸¹⁶ Tato na první pohled v textu nepříliš výrazná zmínka o Alexandrovu homagiu, na niž vzápětí navazuje dlouhá pasáž o chystané anglo-skotské sňatkové alianci, měla přitom závažné důsledky. Jan totiž neodkazuje na podobu lenního slibu, který mu složil Vilém Lev v Lincolnu roku 1200, ale uvádí zde Vilémovo homagium Jindřichu II. z roku 1175, které ovšem skotský král učinil jako anglický leník za celé skotské regnum.⁸¹⁷

Přestože Jan odkazoval na událost starou téměř čtyřicet let, zdržel se jejího komentáře, a tak můžeme předpokládat, že skotská lenní podřízenost, přestože ji Richard I. již roku 1189 zrušil, představovala stále součást dobové politické kultury a tehdejší aktéři ji měli i nadále v paměti, a tak nebylo třeba význam události, na kterou Jan odkazoval, více připomínat. Alexandr byl zároveň i nadále pouze dědicem skotské koruny, takže na stávajícím anglo-skotském vztahu a jeho podobě se dosud nic neměnilo, a proto nebyl této skutečnosti věnován takový prostor. Jan mohl nicméně v blízké budoucnosti velkou změnu očekávat, protože Alexandrovým nástupem na trůn měla být obnovena skotská lenní podřízenost v té podobě, jakou jí po Vilémově zajetí a míru z Falaise vtiskl Jindřich II.

Právě akt Alexandrova lenního slibu a přísahy věrnosti tak představoval zásadní prvek skotského podřízení roku 1209, který byl skutečnou ranou Vilémově prestiži a autoritě a představoval pro skotského krále významnou prohru. Tento nejproblematictější bod celého jednání proto také autor kroniky z Melrose zcela přešel mlčením a do jisté míry patriotický Jan z Fordunu jej podal v pozměněné podobě, podle níž měl Vilém odevzdat všechna svá anglická léna Janovi, který je vzápětí svěřil Alexandrovi jako svému leníkovi, čímž se Vilém ve Fordunově podání de facto zbavil své lenní závislosti na anglickém králi.⁸¹⁸

---

⁸¹⁶ „*Sciatis quod ita convenit inter nos et Dominum Willelmum regem Scocie, scilicet quod Alexander filius eius fecit nobis homagium sicut idem W rex Scocie fecit homagium Domino H. regi Anglie patri nostro nec tunc recedet prefatus W. rex Scotie de homagio quod nobis fecit quamdiu vixerit.*“ Tamtéž, s. 474.

⁸¹⁷ Tamtéž, s. 238.

⁸¹⁸ „*Factum est itaque inter eos hiis diebus et concordatum, quod rex Scocie omnes suas terras et possessiones, quas ex Anglorum regem tenuerat, pure sibi resignaret et simpliciter, et easdem idem rex Angliea Alexandro, filio et heredi rexis Scocie, de se tenendas redderet.*“ Jan z Fordunu, s. 277.

Lze plně souhlasit s Davidem Carpenterem v tom, že Jan by roku 1209 s průběhem události v podání Jana z Fordunu jen stěží souhlasil.⁸¹⁹ Situace byla taková, že Vilém nadále zůstával anglickým leníkem, a to za léna, jež od Jana v Anglii držel, zatímco Alexandr složil již anglickému králi své homagium jako Vilémův následník a budoucí skotský král za celé skotské regnum. Tato skutečnost měla nicméně jeden důležitý efekt, který je zmíněn i v závěru Janova listu. Zde se uvádí, že jak Vilém, tak Alexandr coby jeho leníci byli zavázáni podporou Janovu synovi Jindřichovi v případě, že by Jan zemřel, a měli tak evidentně pomoci zajistit nástup jeho syna na anglický trůn.⁸²⁰ Obdobně se Jan zavázal, že v případě Vilémovy smrti on i jeho leníci zajistí Alexandrovo nástupnictví ve Skotsku.⁸²¹ Oba panovníci si pak za sebe i své syny coby své nástupce slíbili podle textu listu vzájemnou podporu a pomoc a na závěr ještě Jan potvrdil skotskému králi veškerá dosavadní práva a svobody včetně jeho nároků v Northumbrii, Cumbrii a Westmorelandu.⁸²² Aniž by v textu svého listu uváděl jakákoli konkrétní práva na skotskou držbu těchto hrabství, nepopřel Jan jejich existenci a patrně tak i určitou oprávněnost a dal tedy skotskému králi novou naději na možné budoucí kladné rozhodnutí v této záležitosti. Přestože o tom již Janův list nehovoří, bylo nejspíš právě i toto ujednání součástí královy dobré vůle, za niž musel Vilém zaplatit onu astronomickou sumu dvanácti tisíc marek stříbra.

S Alexandrovým nástupem na trůn se tak měl anglo-skotský vztah vrátit do stavu bezprostředně po míru z Falaise, nicméně okamžitým důsledkem jednání z Norhamu byl především obrat skotské politiky zpět ke kooperaci a spojenectví s anglickým králem, přičemž oba panovníky mimo jiné spojovaly snahy o zajištění nástupnictví jejich synů, aktuální zvláště pro stárnoucího Viléma. Důsledky tohoto obratu na sebe nenechaly dlouho čekat. V letech 1210 a 1211 podnikl Jan mohutná tažení do Irska a Walesu s cílem eliminovat své nepřátele, a na jejich konci dosáhl zenitu své moci v Británii. I když někteří z uprchlíků našli dočasné útočiště ve Skotsku, většina se nakonec odebrala do bezpečnějšího exilu ve Francii a anglické spojenectví se Skotskem i autorita, kterou vůči němu Jan obnovil, tak prozatím zůstávaly nedotčené.

---

⁸¹⁹ CARPENTER, *Magna Carta*, s. 238–239.

⁸²⁰ „Eodem modo erunt idem rex Scocie et filius suus et sui auxiliantes filio nostro tamquam domino suo si de nobis humaniter contigerit.“ Tamtéž, s. 474.

⁸²¹ „Et si humaniter contigerit de W. rege Scocie, nos et filii nostri et nostri erimus auxiliantes predicto Alexandro filio suo tanquam homini nostro ad ipsum tenendum in terra sua et in dignitatibus suis.“ Tamtéž, s. 474.

⁸²² „Et salve remanebunt eidem regi Scocie et filio suo omnes libertates et dignitates sui et totum clamium quod idem rex Scocie in Northumberland Westmerland et Cumberland habuit et omnes alie querele et clamia.“ Tamtéž, s. 474.

5.4.3 Durham 1212

Ne všichni ve Skotsku souhlasili s novým kurzem Vilémovy politiky vůči anglickému králi, ať už se jednalo o anglonormanské elity na jihu Skotska, které udržovaly kontakt se svými příbuznými a přáteli v Irsku, Anglii i ve francouzském exilu, nebo především o severní klany, které Vilémovo jednání vnímaly jako projev slabosti a roku 1211 proti králi v čele s MacWilliamy opět povstali.⁸²³ Rebelie se brzy ukázala vážnější, než se zprvu zdálo, neboť řada králových anglonormanských leníků odmítala skotského krále v jeho boji se severními klany podpořit,⁸²⁴ a stárnoucí a stále více nemocný Vilém se tak prostřednictvím své manželky, královny Ermengardy, obrátil na anglického krále.⁸²⁵ Jan byl v té době také pod tlakem, neboť se proti němu vzmáhala nová rebelie a obavy o nástupnictví synů byly v té době zřejmě oboustranné,⁸²⁶ a proto se oba panovníci za přítomnosti královny Ermengardy 2. února 1212 setkali v Durhamu. Primárním účelem jejich jednání nebyla pouhá žádost skotského krále o vojenskou pomoc, ale především upevnění vzájemného spojení mezi oběma panovníky. Jan z Fordunu uvádí, že uzavřená dohoda byla zlistiněna,⁸²⁷ ovšem ani jemu, ani žádnému z kronikářů 13. století nebyl její obsah evidentně znám, a proto se také o obsahu tohoto jednání narativní prameny nijak konkrétně nezmiňují. Skotský originál listiny postihl nejspíš během vlády Alexandra II. stejný osud jako texty všech dalších smluv s Janem Bezzemkem, ovšem anglický originál listiny se v tomto případě dochoval a z Janova archivu byl posléze přemístěn a uložen v londýnském Toweru.⁸²⁸

---

⁸²³ Zajímavé svědectví o náladách ve Skotsku v této době přináší kronika z Barnwell v podání Waltera z Coventry. Ta po líčení počátku povstání ve Skotsku uvádí, že současní skotští králové svým rodem, zvyky, jazykem i způsoby vyznání připomínají více Francouze (tj. Anglonormany), Skoty svým jednáním přivedli do krajní podřízenosti a ve svých službách mají samé Francouze: „*Moderniores enim Scottorum reges magis se Francos fatentur, sicut genere, ita moribus, lingua, cultu, Scotisque ad extremam servitutem redactis, solos Francos in familiaritatem et obsequium adhibent.*“ Walter z Coventry, s. 206. Toto tvrzení bylo ve své době konzervativní až archaické, ale odráží poměrně hluboký odpor mužů ze severního Skotska k nadvládě skotských králů, která se podle nich příliš přizpůsobovala normanským způsobům i vlivu anglonormanských králů, srov. WALKER, *Normans in Britain*, s. 92.

⁸²⁴ POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 62.

⁸²⁵ Jednání s Janem patrně pomohla zprostředkovat přímo Ermengarda, srov. ORAM, *Alexander II*, s. 24; Jan z Fordunu, s. 277–278. Lze tak soudit především z výslovných zmínek o její přítomnosti během jednání, které v případě jakékoli předchozího, ani následujícího setkání v pramenech nezaznamenáváme. Kronika z Melros toto setkání nezmiňuje.

⁸²⁶ POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 63.

⁸²⁷ Jan z Fordunu, s. 278.

⁸²⁸ Na rozdíl od řady písemností, jejichž obsah se zachoval jen díky Howdenovým opisům, dohoda uzavřená mezi skotským a anglickým králem roku 1212 se dochovala ve své původní podobě. Text listiny je k dispozici v edici, jejíž základ položil anglický antikvář Thomas Rymer již na počátku 18. století a která byla na počátku 19. století doplněna a revidována, viz RYMER, Thomas, SANDERSON, Robert, CLARKE, Adam, HOLBROOKE,

Skotský král v listině uděluje svolení anglickému panovníkovi, aby podle svého vlastního uvážení realizoval sňatek jeho syna Alexandra coby Janova vazala, a to za šest let ode dne vydání listiny.⁸²⁹ Dále Vilém uvádí, že v případě, že by se Janovi cokoli přihodilo, on i Alexandr zachovají jeho synovi Jindřichovi věrnost, kterou nyní zachovávají Janovi, a budou podporovat jeho nástup na trůn. V rámci tohoto ujednání měl Alexandr složit svůj lenní slib také Jindřichovi, k čemuž patrně skutečně došlo, a to nejspíš ve stejné formě, v jaké svůj lenní slib složil Janovi. Jak Vilém, tak Alexandr pak podle textu listiny na svaté ostatky přísahali, že tato ujednání dodrží, a jako další záruku připojili k listině své pečeti nejen Vilém s Alexandrem, ale také biskupové ze St Andrews a Glasgow, dále opat z královského opatství v Dunkeldu, královský konetábl a vládce Galloway Alan fitz Roland a earl z Moray, kteří tak byli nejen svědky vydání listiny, ale měli také zaručit naplnění jejích ustanovení, především skotské podpory Jindřichova nástupnictví v případě Janovy smrti.⁸³⁰

Jan si byl bezpochyby dobře vědom toho, jakým způsobem dosedl na anglický trůn, a mohl se proto snažit o zajištění co největší podpory Jindřichova nástupnictví, podobně jako v něj doufal Vilém ze strany anglického krále, když z Alexandra učinil jeho vazala za celé skotské království. V listině z roku 1212 Vilém i nadále oslovuje anglického krále jako svého pána (*dominus meus*), neboť byl i nadále jeho vazalem za anglická léna, ovšem stejně tak tím vyjadřoval i respekt k Janovu postavení a dominanci anglického panovníka. Vzhledem k situaci, v níž se skotský král nacházel a která k celému setkání vedla, není určitá míra skotské servility vůči anglickému králi překvapující.

Navzdory tomu, že uzavřená dohoda z Durhamu vyznívá jednostranně ve prospěch anglického panovníka, stejně důležité výhody ve skutečnosti přinášela i skotskému králi. Stárnoucí Vilém čelil v té době ve Skotsku nemalým potížím, které ohrožovaly Alexandrovo nástupnictví, jež bylo třeba zajistit. Na Alexandrovu nástupu na skotský trůn měl přitom eminentní zájem i anglický král. Na rozdíl od staršího Viléma, kterého v té době trápil zhoršený zdravotní stav, těšil se Jan dobrému zdraví a Jindřichův nástup na anglický trůn se tak dal očekávat až za vlády Vilémova syna Alexandra. K zajištění skotského

---

Frederick (eds.). *Foedera, conventiones, litterae, et cujuscunque generis acta publica, inter reges Angliae et alios quosvis imperatores, reges, pontifices, principes, vel communitates*. Vol I., pars I. (1066–1272), Londýn 1816 (dále jen *Foedera*), s. 104. K nové revizi a znovuvydání dosud nedošlo a pro období vlády krále Jana tak tato více než dvě stě let stará edice zůstává i nadále aktuální.

⁸²⁹ Podobně jako v případě dohody z roku 1209 týkající se provdání Vilémových dcer byl tento ústupek skotského krále zmírněn tím, že Jan nabídl Alexandrovi svou dceru Johanu. O té se sice text listiny, ani kronikářské záznamy nezmiňují, avšak v pozdějších letech své vlády Jindřich III. s odkazem na otcovo rozhodnutí tento sňatek potvrdil a roku 1221 se tak Alexandr s Johanou skutečně oženil.

⁸³⁰ *Foedera*, s. 104.

podpory Jindřichova nástupnictví bylo proto stěžejní zajistit napřed Alexandrovo bezpečné usednutí na kámen osudu a převzetí vlády nad Skotskem. Při této příležitosti přitom mohla být podle Davida Carpentera znovu potvrzena i Alexandrova vazalita vůči Janovi, přičemž můžeme předpokládat, že se tak stalo zopakováním jeho přísahy věrnosti a lenního slibu coby budoucího skotského krále za skotské regnum z roku 1209.⁸³¹ Celkovým výsledkem jednání z Durhamu tak nebylo jednostranné skotské podřízení, ale především vzájemná podpora obou panovníků v jejich probíhajících sporech a pro případ nástupnictví jejich synů.⁸³²

Na základě uzavřené dohody také Alexandr následoval Jana se skotským doprovodem z Durhamu až do Londýna, kde byl během uspořádané slavnosti v londýnském převorství Clerkenwell dne 4. března 1212 z Janových rukou pasován rytířem.⁸³³ Tamní převorství johanitského řádu se nacházelo na okraji Londýna a Jana s jeho doprovodem hostilo od jeho příjezdu z Northumbrie až do velikonočních svátků. Slavnost, která v jeho refektáři 4. března proběhla, se přitom musela uskutečnit krátce po Janově příjezdu.⁸³⁴ Skutečnost, že skotského následníka zde pasoval pomazaný panovník, přitom byla pro Viléma i samotného Alexandra významná a dál posílila nejen vzájemný anglo-skotský vztah, ale také prestiž skotského vládce a byla tak patrně i určitou úlitbou za slíbenou skotskou podporu Jindřichova nástupnictví. Událost v Clerkenwell jistě nepostrádala slavnostní atmosféru⁸³⁵ a jak uvádí kronika kláštera Bury St Edmunds, bylo v ten den pasováno ještě dalších dvanáct příslušníků skotské nobility,⁸³⁶ kteří nejspíš tvořili Alexandrův doprovod. Podle Jana z Fordunu se také Alexandr vrátil do Skotska s bohatými dary.⁸³⁷

Okamžitým důsledkem deklarovaných ujednání a vzájemné podpory obou králů byla především Janova podpora při potlačení probíhajícího povstání ve Skotsku. Možná ještě

---

⁸³¹ CARPENTER, *Magna Carta*, s. 240.

⁸³² ORAM, *Alexander II*, s. 24–25.

⁸³³ Kronika z Melrose, s. 113; Roger z Wendoveru, s. 238; Walter z Coventry, s. 206. Kronika z Melrose a zřejmě podle ní pak i oba kronikáři uvádějí chybné datum události 8. března, čtvrtá neděle postní roku 1212, na kterou se však slavnost dle pramenů konala, připadala na datum 4. března.

⁸³⁴ Hardyho itinerář dokládá Janovu přítomnost v Clerkenwell již od 4. března a vzhledem k tomu, že 2. února pobýval ještě v Durhamu, nemohl Jan do Londýna dorazit o mnoho dříve, srov. *Itinerary of King John (March 1212)*.

⁸³⁵ Podle kroniky z Melrose proběhlo jeho pasování k radosti příslušníků obou království, srov. kronika z Melros, s. 113. To zároveň svědčí o tom, že nejen Jan, ale i Alexandr zde mohl mít dostatečný doprovod.

⁸³⁶ ARNOLD, Thomas (ed.). *Memorials of St. Edmund's Abbey*. Vol. II., London 1892 (dále jako *Memorials of St. Edmund's Abbey*), s. 20. Jedná se o dobový pramen, který vznikl na samém konci 12. století a následně byl průběžně doplňován o informace k jednotlivým letům.

⁸³⁷ Jan z Fordunu, s. 279. Tradice předávání darů má velmi hluboké kořeny a nelze pochybovat o tom, že Janovy dary v sobě nesly i důležitý symbolický význam vzájemného přátelství a pouta, jež přijetím daru mezi obdarovaným a dárce vznikalo.

během svého pobytu v Clerkenwell začal Jan vybírat peníze a shromažďovat žoldnéřské vojsko.⁸³⁸ Alexandr však Anglii opustil zřejmě dříve, nejspíš nedlouho po svém pasování.⁸³⁹ Jan se následujícího tažení do Skotska neúčastnil, neboť svou pozornost musel v té době znovu upřít k situaci na jihu, kde se objevovaly zvěsti o chystaném povstání ve Walesu a zradě mezi anglickými barony. Na konci června však již Jana nacházíme v Carlisle a o několik dní později opět v Durhamu a je pravděpodobné, že na jednom z těchto míst se setkal se skotským králem.⁸⁴⁰ Podle Rogera z Wendoveru to byl také skotský král, kdo v té době Jana varoval před blížící se zradou a povstáním.⁸⁴¹

Ať už byl skotský vládce ve spojení s rebely a prozradil jejich plány anglickému králi či nikoli, události roku 1212 potvrdily obrat ve směřování skotské politiky z roku 1209 a zároveň jej dále posílily, protože odpor vůči postoji skotského krále k anglickému panovníkovi a následující povstání vedly ve svém důsledku jen k dalšímu utužení vztahu obou vládců. Kromě samotné vojenské pomoci, kterou Jan do Skotska vyslal, byl potenciál anglo-skotského vztahu demonstrován ještě jednou událostí, která se sice neodehrála přímo ve Skotsku, avšak ohlas mohla mít i ve vzdálených oblastech skotské Vysočiny. V důsledku velšského povstání nechal Jan popravit všech osmadvacet velšských rukojmí z let 1209–1210. Přestože podstatou držení rukojmí byla právě hrozba jejich popravení či zmrzačení při nedodržení sjednaných podmínek, nebylo zvykem zabíjet ostatní příslušníky nobility, a to ani v boji, ani jako rukojmí, a z Janovy strany se tak jednalo o bezprecedentní čin, který byl jasným varováním i pro skotské elity, jejichž rukojmí z roku 1209 se v té době patrně stále nacházeli v moci anglického krále.⁸⁴²

---

⁸³⁸ Podle kroniky ze St. Edmund's se jednalo výhradně o žoldnéřské vojsko, jež Jan vyslal na pomoc skotskému králi k potlačení povstání, srov. *Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 391; *Memorials of St. Edmund's Abbey*, s. 21. Angličtí baroni totiž v této době čím dál tím více odmítali službu v Janově vojsku a ta byla postupně nahrazována výběrem finančních kompenzací a najímáním žoldnéřů, jež se ukázalo jako mnohem efektivnější, srov. TURNER, *Magna Carta*, s. 46.

⁸³⁹ Jan z Fordunu, s. 278, kronika z Melrose, s. 113. David Carpenter nicméně soudí, že Alexandr se do Skotska vrátil s Janovým žoldnéřským vojskem, srov. CARPENTER, *Magna Carta*, s. 240. Z děl anglických kronikářů není zjevné, zda Alexandr opustil Anglii ihned nebo až s anglickým vojskem, ale jeví se mi jako pravděpodobnější, že tak učinil nedlouho po svém pasování, a to již vzhledem k době, po jakou se vojsko sbíralo. Příprava tažení však byla přesto časově náročná a jeho uskutečnění lze umístit spíše do léta 1212. Vzhledem k tomu, že Vilém se o Alexandra dle zpráv kronikářů obával, můžeme předpokládat spíše jeho brzký návrat do Skotska. Nelze však vyloučit, že v doprovodu anglického vojska se Alexandr později vydal na sever Skotska, kde Janovy síly úspěšně potlačily probíhající povstání. Pro čtrnáctiletého následníka skotského trůnu to mohla být vhodná příležitost k získání vojenské zkušenosti, kterou také zanedlouho sám zúročil.

⁸⁴⁰ *Early Sources of Scottish History*, vol. II., s. 391; POLLOCK, *Scotland, England and France*, s. 62; *Itinerary of King John* (June 1212).

⁸⁴¹ „*Deinde cum sedisset ad mensam, cibus intendens et potibus, venit nuntius ad regem ex parte regis Scotiae, qui ei litteras suae provisae prodicionis porrexit.*“ Roger z Wendoveru, s. 239.

⁸⁴² DUNCAN, *Scotland*, s. 253. O tom, že skotská rukojmí byla dokonce ještě roku 1214 stále v Anglii, svědčí také ustanovení Magny charty věnující se právě propuštění skotských rukojmí.

Jak s povstávím ve Walesu, tak s rebelií vlastních baronů se Jan roku 1212 nekompromisně vypořádal a řada jeho protagonistů musela vyhledat útočiště v exilu. Ačkoli většina jich směřovala do Francie, jeden z hlavních strůjců spiknutí, Vilémův švagr Eustach de Vesci, se jako králův příbuzný uchýlil ke skotskému dvoru, kde mu Vilém poskytl ochranu.⁸⁴³ Tento krok však anglo-skotské spojenectví evidentně nijak zvlášť nezakalil a vztah obou panovníků zůstával až do Vilémovy smrti o dva roky později přinejmenším neutrální.

Zatímco mladý Alexandr se ve Skotsku připravoval na budoucí převzetí otěží moci, Jan v Anglii nadále čelil rostoucí nespokojenosti svých baronů. Přestože se mu roku 1213 podařilo dosáhnout smíru s papežem a církví, jeho pokus o znovudobytí kontinentálních lén na francouzském králi v létě roku 1214 skončil porážkou, která v Anglii vedla k novému povstání.⁸⁴⁴ Když tedy v prosinci roku 1214 Vilém Lev ve věku sedmdesáti dvou let zemřel a Alexandr se po něm ujal vlády, čekaly na nového šestnáctiletého krále zkoušky, které měly hned na začátku jeho panování naplno prověřit jeho schopnosti i odhodlání, neboť bylo možné očekávat, že anglický král bude trvat na naplnění mírových podmínek z Norhamu a složení Alexandrova lenního slibu za celé jeho království.

5.5 Alexandr II.

Korunovace mladého Alexandra proběhla v prosinci roku 1214 velice rychle.⁸⁴⁵ Mezi skotskou nobilitou byli totiž i další pretendenti trůnu především z rodu Mac Williamů na severu Skotska a velké části tamních elit nebyl Alexandr ani příliš znám, a tak skotský dvůr s jeho dosazením na kámen osudu nijak neotálel.⁸⁴⁶ Kronika z Melrose i Jan z Fordunu uvádějí, že Alexandr převzal symboly královské moci a vládu nad zemí v míru a pokoji, avšak s ohledem na spěch, který jeho nástup doprovázel, nebyly zřejmě mír ani pokoj zcela jisté.

---

⁸⁴³ Tamtéž, s. 253; TURNER, *Magna Carta*, s. 53.

⁸⁴⁴ K sílící nespokojenosti anglických baronů a odporu proti Janově vládě po porážce u Bouvines roku 1214, srov. TURNER, *Magna Carta*, s. 58; BARTLETT, *England under the Norman and Angevin Kings*, s. 62–64.

⁸⁴⁵ Těsně před Vilémovým skonem, k němuž došlo 4. prosince, byl Alexandr podle Jana z Fordunu aklamován biskupy a předními příslušníky světské nobility a přijat za budoucího krále a hned nazítří po Vilémově smrti byl urychleně dopraven do Scone, kde byl 6. prosince korunován novým skotským králem, viz Jan z Fordunu, s. 279; Kronika z Melrose, s. 114.

⁸⁴⁶ ORAM, *Alexander II*, s. 29; BROWN, Michael. *The Wars of Scotland, 1214–1371*. Edinburgh 2004, s. 17–18. Alexandrův nástup byl bezpochyby dlouho připravovanou událostí, avšak za jeho usednutí na skotský trůn stála zřejmě relativně úzká skupina biskupů a earlů, kteří zdůrazňovali legitimitu vládnoucí dynastie, od níž na druhou stranu očekávali její přízeň a podporu. Ačkoli kronika z Melrose i Jan z Fordunu se shodují na tom, že do Scone Alexandra doprovázel nemalý zástup církevní i světské nobility, jednalo se vzhledem k rychlosti Alexandrovy korunovace především o příslušníky skotského dvora, z nichž část navíc setrvala u zesnulého Viléma, který zemřel na výpravě do severního Skotska, srov. Jan z Fordunu, s. 280; Kronika z Melrose, s. 114.

Povstání MacWilliamů na sebe skutečně nenechalo dlouho čekat a skotského krále zaměstnávalo a blokovalo jeho síly po celou první polovinu roku 1215.⁸⁴⁷ Události v Anglii mezitím nabraly rychlý spád a v červenci vedly anglického krále k nucenému podpisu listiny známé jako Magna charta libertatum, Velké listiny svobod.⁸⁴⁸ Ani král, ani jeho baroni však v době rostoucího napětí nejspíš nepředpokládali, že zpečetěný mír vytrvá dlouho a že Jan na podmínky baronů skutečně přistoupí, a již na začátku podzimu tak celý spor mezi panovníkem a jeho leníky vyeskaloval v otevřený konflikt.⁸⁴⁹

Jedním z prvních ohnisek rebelie se stala Northumbrie, jejíž elity byly tradičně citlivé na zásahy královské moci.⁸⁵⁰ V čele tamního povstání se objevili Eustach de Vesci a Robert z Ross, kteří drželi rozsáhlá léna v severní Northumbrii a skrze sňatky s nelegitimními dcerami Viléma Lva se stali švagry mladého skotského krále, a ten díky nim mohl být dobře informován o dění v Anglii.⁸⁵¹ Northumbrijští baroni se s žádostí o podporu obrátili na skotského krále již na jaře roku 1215.⁸⁵² Probíhající povstání na severu Skotska i vliv Vilémových rádců, kteří reprezentovali spíše dosavadní mírový kurz vůči anglickému panovníkovi, však vedly k tomu, že Alexandr byl v otázce podpory anglickým rebelům zpočátku zdrženlivý.⁸⁵³ Skotský dvůr vyčkával, jak se bude situace vyvíjet, a patrně také, zda Jan sám nepředloží skotskému králi vlastní nabídku spojenectví. Ten ovšem hledal spojence jinde a toho největšího našel v papeži Innocenci III., který proti vzpurným baronům namířil veškeré duchovní zbraně církve.⁸⁵⁴ To se však již v Anglii naplno rozhořel konflikt vedený zbraněmi světskými a v tom začali baroni brzy ztrácet na síle.

V té době se již Alexandrovi a jeho podporovatelům podařilo potlačit povstání uvnitř skotského království a u jeho dvora postupně na úkor Vilémových rádců získávalo stále větší vliv okolí mladého panovníka.⁸⁵⁵ Lze předpokládat, že se jednalo převážně o mladé

---

⁸⁴⁷ Kronika z Melrose, s. 117.

⁸⁴⁸ WARREN, *King John*, s. 236–238.

⁸⁴⁹ Tamtéž, s. 246–247.

⁸⁵⁰ Kromě toho, že northumbrijští baroni stále více pociťovali ztrátu svých tradičních výsad a podílu na královské vládě, velká část z nich byla také dlužníky anglického krále, viz TURNER, *Magna Carta*, s. 47, 50. Dále srov. TURNER, *King John*, s. 18.

⁸⁵¹ Kronika z Melrose, s. 99–100.

⁸⁵² ORAM, *Alexander II*, s. 32.

⁸⁵³ Tamtéž, s. 31. Pokud by se navíc skotský král přidal na stranu baronů a ti by prohráli, mohly být následky pro Skotsko katastrofální, a proto Alexandrův dvůr zpočátku vyčkával a monitoroval situaci, srov. CARPENTER, *Magna Carta*, s. 303.

⁸⁵⁴ TURNER, *Magna Carta*, s. 77–78. Jan byl v kontaktu s papežem již od jara 1215, kdy se postupně vzrůstala vlna nespokojenosti anglických baronů, a Innocenc III. od počátku jakýkoli konflikt mezi králem a jeho barony jasně odsuzoval, srov. tamtéž, s. 60.

⁸⁵⁵ O jeho rytířích se zmiňuje již Vilémova listina z Durhamu z roku 1212, v jejíž svědečné řadě je Alexandr uváděn v doprovodu svých rytířů: „*Alexander filius noster cum miles*“, viz Foedera, s. 104. Kronika z Bury St. Edmund's k tomu uvádí, že spolu s Alexandrem bylo tehdy z Janových rukou v Londýně pasováno také

syny anglo-skotské šlechty, kteří byli vychováváni ve válečné společnosti tehdejších elit a určitě nesdíleli myšlenku, že rytířské slávy dosáhnou čekáním na svých hradech a udržováním míru. Pokud tedy Alexandra zpočátku drželo stranou konfliktu v Anglii povstání MacWilliamů a vliv otcových rádců, měl na podzim roku 1215 příležitost, aby využil situace a získal ztracené dědictví, o které jeho otec většinu svého života usiloval.

Alexandr také nemohl ignorovat skutečnost, že do textu Magny charty vložili angličtí baroni podstatné ústupky i pro skotského krále. Přinejmenším pět z hlavních protagonistů jejího vzniku mělo svá léna na území Skotska, mezi nimi právě i Eustach de Vesci a Robert z Ross, kteří mohli od Alexandra získat příslib skotského spojení a podpory, a proto do článků Magny charty včlenili také ustanovení týkající se právě vztahu skotského a anglického panovníka. Jejich smyslem přitom nebylo nic jiného než revidovat podmínky míru z Norhamu z roku 1209. Znění příslušných ustanovení Magny charty odpovídá tomu, že Alexandr tehdy skutečně složil anglickému králi lenní slib za celé skotské království jako jeho dědic a to tedy mělo být Janovi po Alexandrovu nástupu na trůn podřízeno jako anglické léno. Baroni na tuto skutečnost reagovali v článku 59 Magny charty, v němž Jan potvrzuje, že ve věci propuštění Alexandrových sester a rukojmích, jakož i ve věci svobod skotského krále a jeho výsad bude postupovat stejným způsobem, jakým jedná s jinými barony Anglie, jestliže by tomu mělo být jinak na základě listin, které má Jan od Alexandrova otce Viléma.⁸⁵⁶

Podle toho ustanovení mělo dojít k jednání o dalším osudu skotských rukojmí a Alexandrových sester, ale také o postavení skotského krále vůči anglickému panovníkovi a jeho právech. Podstatné přitom bylo hlavně to, jakým způsobem měly být tyto záležitosti projednány. Článkem 59 přitom Jan stanoví, že v této věci bude postupovat jako v případě sporů anglických baronů. Podle článku 39 Magny Charty by tak Alexandr spadal pod soud anglických baronů u Janova dvora a ti by v této záležitosti také rozhodovali.⁸⁵⁷ Důležitá je přitom zmínka o tom, že podle listin skotského krále Viléma by tomu za jiných okolností bylo jinak a Alexandr by tedy pod soud anglických baronů nepřislušel.

---

dalších dvanáct příslušníků skotské nobility, kteří velmi pravděpodobně pocházeli z Alexandrova okolí, viz Memorials of St. Edmund's Abbey, vol. II., s. 20.

⁸⁵⁶ „Nos faciemus Alexandro regi Scottorum de sororibus suis, et obsidibus reddendis, et libertatibus suis, et Jure suo, secundum formam in qua faciemus aliis baronibus nostris Anglie, nisi aliter esse debeat per cartas quas habemus de Willelmo patre ipsius, quondam rege Scottorum; et hoc erit per judicium parium suorum in curia nostra.“ BÉMONT, Charles. *Chartes des libérés anglais (1100-1305)*. Paris 1892, s. 37.

⁸⁵⁷ ARLIDGE, Anthony, JUDGE, Igor. *Magna Carta Uncovered*. Oxford 2014, s. 97. Dále srov. tamtéž, s. 60–67.

Vilémovými listinami měli autoři Magny charty bezpochyby na mysli znění mírových podmínek z Normamu a Durhamu z let 1209 a 1212, jež měly zakládat Alexandrovu lenní podřízenost vůči anglickému králi za celé jeho skotské regnum. Přestože z titulu držby lén v Anglii se Alexandr k anglickým baronům bezpochyby řadil, v otázce svého postavení a naroků jakožto skotského krále vůči anglickému panovníkovi by Alexandr za anglického barona považován nebyl a rozhodnutí by tudíž nepřislušelo jejich soudu, ale bylo by výsledkem dialogu obou vládců s pochopitelnou převahou anglického krále. Právě proto bylo tuto skutečnost třeba článkem 59 upravit tak, aby v této věci příslušelo rozhodnutí samotným baronům.

Úkolem kolegia pětadvaceti zvolených anglických baronů, kteří měli zajišťovat dodržování Magny charty anglickým králem a rozhodovat v záležitostech sporů baronů,⁸⁵⁸ bylo tedy prozkoumat Vilémovy listiny a rozhodnout o tom, zda k nim bude přihlédnuto nebo budou jejich ustanovení zrušena, a vynést tedy rozhodnutí ve věci svobod a práv skotského krále vůči anglickému vládci. To, o čem tedy měli baroni rozhodovat, bylo nic menšího než lenní závislost skotského království. Dalo se předpokládat, že baroni rozhodnou ve prospěch skotského krále, jejich rozhodnutí však mělo ještě jednu důležitou rovinu, jak dovozuje i David Carpenter. Pokud měl totiž ve věcech skotského krále rozhodovat výhradně soud baronů, mohl tím pádem rozhodovat také v otázce skotského nároku na severoanglická hrabství.⁸⁵⁹

Tímto způsobem se anglickým rebelům podařilo dosáhnout toho, aby byl skotský král na jejich věci přímo zainteresován, a Alexandr také v říjnu roku 1215 vyhlásil svou podporu baronům a již 19. října skotské oddíly oblehly Norham, nejsevernější výspu Janovy moci na hranicích Northumbrie a Skotska.⁸⁶⁰ O několik dní později se vzbouření northumbrijští baroni v čele s Eustachem de Vesci setkali se skotským králem jižně od Alnwicku ve Feltonu v Northumbrii. Na základě rozhodnutí soudu anglických baronů bylo potvrzeno, že by Alexandr neměl být anglickým leníkem za skotské království, a v otázce jeho nároku na Northumbrii bylo rozhodnuto ve prospěch skotského krále a ten byl z rukou pověřeného Eustacha de Vesci ve Feltonu investován northumbrijským earlem.⁸⁶¹ A právě z tohoto titulu zde také Alexandr přijal lenní sliby jednotlivých northumbrijských baronů,

---

⁸⁵⁸ CARPENTER, *Magna Carta*, s. 326.

⁸⁵⁹ Tamtéž, s. 318.

⁸⁶⁰ Kronika z Melrose, s. 121.

⁸⁶¹ CARPENTER, *Magna Carta*, s. 404; BROWN, *The Wars of Scotland*, s. 22–23; ORAM, *Alexander II*, s. 37; DUNCAN, *Scotland*, s. 521.

kteří byli události přítomni.⁸⁶² Sbor pětadvaceti, který vystupoval jako orgán, jenž měl království především chránit před Janovou samovůlí a který schválil nárok skotského krále na severoanglická hrabství, ovšem nemohl zároveň dopustit, aby se anglické království štěpilo a jakákoli jeho část se stala přímou součástí Skotska, a proto Alexandr nepřijímal homagia northumbrijské šlechty ve Skotsku jako skotský král, ale právě v Northumbrii jako northumbrijský earl.⁸⁶³

Obléhání Norhamu, které mezitím probíhalo, odhalilo již na počátku války zásadní slabinu v silách rebelujících baronů i skotského krále, jíž byla absence obléhací techniky, která se v situaci, kdy polovinu hradů v zemi držely Janovy královské posádky,⁸⁶⁴ stávala zvláště citelnou. Když se ani po čtyřiceti dnech nepodařilo obranu Norhamu prolomit, ukončil Alexandr obléhání a vytáhl s vojskem na jih, kde obklíčil Newcastle, jedno z důležitých center královské moci v Northumbrii. Hradby města však Alexandra ihned odradily od pokusu o jeho dobývání a ten se tak omezil jen na pustošení okolí. Většina Janových sil se v té době nacházela na jihu země⁸⁶⁵ a mladý skotský král se tak mohl po Northumbrii pohybovat bez obav z toho, že by jej mohl potkat podobný osud jako jeho otce. Tak tomu ovšem bylo pouze do doby, než se k němu donesla zpráva o blížícím se vojsku samotného Jana.⁸⁶⁶

Anglický král vytáhl do Northumbrie na konci roku 1215 a od 4. ledna 1216 pobýval v Yorku, odkud vedl tažení proti northumbrijským povstalcům.⁸⁶⁷ Když se k němu donesly zprávy o skotském plenění okolo Newcastlu, prohlásil prý podle Historie normanských vévodů, že to mladé lišče zažene zpátky do jeho nory.⁸⁶⁸ Janův postup byl pro jeho nepřátele zřejmě překvapivě rychlý a Alexandrovo vojsko spěšně opustilo Northumbrii. Walter z Coventry o Janově tažení na sever píše, že anglický král „*cestou tam i zpět plnil*

---

⁸⁶² „*xj. kalendas Novembris cepit dominus A. rex Scottorum humagium baronum de Northumbria apud Feltuniam.*“ Kronika z Melrose, s. 121. Obdobně líčí tuto událost Jan z Fordunu: „*(...) duxit exercitum in Northumbriam eam sibi subjugans, et hominum suscipiens subjectionem.*“ Jan z Fordunu, s. 284.

⁸⁶³ ORAM, *Alexander II*, s. 37.

⁸⁶⁴ TURNER, *King John*, s. 180.

⁸⁶⁵ ORAM, *Alexander II*, s. 36.

⁸⁶⁶ WARREN, *King John*, s. 249.

⁸⁶⁷ ORAM, *Alexander II*, s. 38; Itinerary of King John (January 1216).

⁸⁶⁸ „*(...) si jura, qu'il feroit le gourpisiel entrer en sa taisniere: chou disoit-il pour le roi d'Escoce, qui rous estoit et jouenes, qu'il feroit par force rentrer en la tierre d'Escoce.*“ MICHEL, Francisque (ed.). *Histoire des Ducs de Normandie et des Rois d'Angleterre*. Paris 1840 (dále jako *Histoire des Ducs de Normandie*), s. 163–164. Dále srov. ORAM, *Alexander II*, s. 39. Historie normanských vévodů uvádí, že Jan použil tohoto přirovnání kvůli rzavým vlasům mladého Alexandra, spíše však než sám Jan je autorem tohoto výroku anonymní vlámský kronikář první čtvrtiny 13. století označovaný jako tzv. Anonym z Béthune. Vzhledem k tomu, že svou kroniku psal zřejmě jen s několikaletým odstupem od těchto událostí, můžeme přinejmenším věřit jeho popisu fyzické podoby krále.

*zemi, dobýval hrady a nebyl nikdo, kdo by mu vzdoroval. Dokonce i mladý král Skotska, jakož i jeho druhové se schovali na odlehlých místech.*⁸⁶⁹ Jedním z takových odlehlých míst byl nejspíš Edinburgh, kde Alexandr spěšně sbíral nové síly,⁸⁷⁰ zatímco Jan rozprostřel svou armádu po celé Northumbrii a překročil dokonce i řeku Tweed a vstoupil do skotského Lothianu, kde působil rozsáhlé škody svým pleněním.⁸⁷¹

Mnohem větší škody než skotský král však utrpěli baroni v Northumbrii. Jan dobýval a pálil jejich hrady, města, vsi a zásoby⁸⁷² a řada rebelů se mu proto raději poddala.⁸⁷³ Někteří se však před hněvem anglického krále uchýlili do Skotska, kde se s žádostí o pomoc naopak obrátili na skotského panovníka.⁸⁷⁴ K jejich oficiálnímu setkání s Alexandrem došlo v kapitulní síni kláštera v Melrose na jihu Skotska. Klášterní kronika jej datuje do 11. ledna 1216 a popisuje následovně: „*Když se o jeho příjezdu [krále Jana] doslechli baroni z Yorkshiru, kteří proti němu přísahali, velmi se toho obávali a hledající útočiště u skotského krále přišli k němu a všichni mu složili lenní sliby a dotýkavše se přitom posvátných předmětů přísahali mu věrnost a ochranu.*“⁸⁷⁵ Skotský kronikář zde jasně popisuje rituál složení lenních slibů northumbrijskými barony včetně související přísahy věrnosti na sakrální předměty. Northumbrijská šlechta ovšem již homagium Alexandrovi složila o necelé tři měsíce dříve ve Feltonu. Z toho je možné usuzovat, že baroni nyní své lenní sliby nesložili Alexandrovi jako northumbrijskému earlovi, ale přímo jako skotskému králi, jehož ochranu žádali. Považuji přitom za velice pravděpodobné, že iniciativa k tomu vzešla přímo ze strany Alexandra, který využil situace v Northumbrii, aby dosáhl dalšího podřízení jejich elit a mohl celé hrabství pevněji připoutat ke skotskému regnu.⁸⁷⁶

---

⁸⁶⁹ „*In eundo autem et redeundo vastabat terras, coepit munitiones, nec erat qui resisteret. Nam rex Scottorum adhuc junior, sicut et alii complices ejus, in locis remotioribus se absconderat.*“ Walter z Coventry, s. 229.

⁸⁷⁰ DUNCAN, *Scotland*, s. 522.

⁸⁷¹ *Histoire des Ducs de Normandie*, s. 164; *Kronika z Melrose*, s. 125–126; Jan z Fordunu, s. 284.

⁸⁷² *Kronika z Melrose*, s. 122; Roger z Wendoveru, s. 352–353; WARREN, *King John*, s. 249.

⁸⁷³ Baronům byla zaručena bezpečná cesta ke králi, s nímž mohli vyjednat individuální podmínky míru, viz *Patent Rolls*, s. 162–163.

⁸⁷⁴ *Kronika z Melrose*, s. 122. Podle skotského kronikáře angličtí baroni někdy sami pálili své vsi a dvory před příchodem Janova vojska, aby se mu tak nedostaly do rukou potřebné zásoby.

⁸⁷⁵ „*Audito vero ejus adventu barones de patria Eboracensi, qui contra ipsum juraverant, nimio terrore percussi, praesidium domini regis Scottorum requirentes, ipsius praesenciam adierunt, humagia sua fecerunt, fidelitatem etiam et securitatem omnes simul tactis sanctuariis juraverunt.*“ *Kronika z Melrose*, s. 122.

⁸⁷⁶ Alexandr v tomto směru použil podobný postup jako sám Jan, který mnohdy využíval oslabení svých nepřátel k jejich většímu podřízení, viz TURNER, *King John*, s. 15. V situaci, kdy někteří northumbrijské baroni již nemohli jinak než přistoupit na Alexandrovy požadavky, byla strategie skotského krále prakticky totožná.

Se složením lenních slibů northumbrijských elit v lednu 1216 se zároveň musel proměnit i způsob, jakým Alexandr obhajoval legitimitu svého nároku na severoanglická panství. Od požadavku předání Northumbrie, Cumbrie a Westmorelandu, jež Alexandr zakládal na dědickém nároku a tedy na legitimním pocitu křivdy vyplývajícím z upření jeho práv anglickým králem, učinil skotský vládce krok k faktickému ovládnutí těchto hrabství a jejich začlenění do skotského království.⁸⁷⁷ Svůj postup mohl v tom okamžiku opírat o skutečnost, že tamní šlechta vypověděla Janovi lenní poslušnost a své sliby naopak složila skotskému králi, kterého tím přijala za svého pána.⁸⁷⁸

Nejen northumbrijští baroni, ale i sám Alexandr tak musel za této situace vyřešit svůj vztah k anglickému králi, neboť byl jeho vazalem za anglická léna a v říjnu 1215 mu byl navíc svěřen i titul northumbrijského earla. Přestože písemné zmínky k tomu chybí, můžeme předpokládat, že Alexandr postupoval podobně jako rebelující baroni, kteří roku 1216 vypověděli Janovi lenní poslušnost a nabídli anglickou korunu francouzskému princovi Ludvíkovi. Na počátku roku 1216 tak Alexandr svůj lenní vztah k anglickému panovníkovi nejprve v tichosti pominul a ignoroval, aby jej později spolu s dalšími rebely obnovil Ludvíkovi. Otázka aktuálního vztahu k Janovi však pro skotského krále patrně nebyla natolik zásadní, neboť jeho prvořadou starostí bylo zejména vedení války. Byl to totiž především její výsledek, který rozhodoval o budoucím postavení skotského krále a udržení severoanglických hrabství v jeho rukou.

Navzdory lenním slibům části northumbrijských elit totiž Alexandr nebyl na začátku roku 1216 o nic blíže ovládnutí Northumbrie. Poměr sil stále hovořil ve prospěch anglického krále a northumbrijští baroni předstoupili v Melrose před Alexandra jako uprchlíci, jejichž lenní sliby sice poskytovaly skotskému králi určitý nástroj k ovládnutí severoanglických hrabství a jejich přičlenění ke skotskému království, nestála za nimi však potřebná vojenská síla. Ti nejvýznamější z baronů Northumbrie se anglickému králi raději poddali a přijali tresty v podobě pokut nebo propadnutí části lén a odevzdání rukojmí, než aby riskovali, že zcela přijdou o své majetky. Mezi takovými byl i sám Robert z Ross, jeden z čelních představitelů northumbrijských rebelů, a tak byl skotský král odkázán

---

⁸⁷⁷ ORAM, *Alexander II*, s. 39.

⁸⁷⁸ K podobnému scénáři došlo již za Štěpánových válek, kdy anglonormanská šlechta vypověděla lenní poslušnost Štěpánovi z Blois a jako spravedlivý důvod ke svému kroku využila přísah Matyldě, srov. BARTLETT, *England under the Norman and Angevin Kings*, s. 61–62. Baroni sice v takových případech měli být teoreticky povinni odevzdat předchozímu lennímu pánovi veškerá svá léna, která od něj drželi, ta ovšem představovala většinu, ne-li veškerý majetek baronů, kteří jej navíc považovali za legitimní dědictví ve svém rodě.

především na vlastní síly.⁸⁷⁹ V podmínkách středověké logistiky a plánování přitom nebylo snadné sebrat v krátkém čase dostatečně velké vojsko schopné odrazit anglický vpád a k odvetnému skotskému tažení tak došlo až v době, když Jan již Northumbrii opustil.⁸⁸⁰ Alexandrova výprava tak byla spíše omezenou ukázkou síly, jež měla především udržet loajalitu northumbrijských baronů.

Ti sice už od jara 1215 hledali podporu především u skotského krále, avšak Alexandrovy síly se nemohly měřit se zdroji, které ovládal Jan.⁸⁸¹ Přestože Northumbrie představovala jedno z důležitých ohnisek odporu vůči Janově vládě, řada jeho vůdců byla nakonec ochotna s anglickým králem jednat. Ti nejzarytější rebelové se v té době nacházeli na jihu a východě Anglie a právě ti již od podzimu 1215 hleděli s jistou nadějí na protější břehy kanálu La Manche.⁸⁸² Kdo totiž oplýval výraznou vojenskou silou i prostředky k jejímu financování, byl francouzský král a baroni se proto obrátili na jeho syna a následníka, prince Ludvíka, a nabídli mu anglickou korunu.⁸⁸³

Již v listopadu 1215 se do Anglie přeplavily první oddíly francouzských rytířů a v lednu 1216 je následovaly další posily, které Jana donutily odvrátit pozornost od Northumbrie a Skotska zpátky k jihu.⁸⁸⁴ Jeho síly nebyly na počátku roku nijak slabé a prostřednictvím početných hradů ovládal velkou část království, ovšem příjezd samotného Ludvíka v půli května přivedl řadu nespokojených baronů zpět do tábora rebelů, a tak hrozilo, že Janovo válečné štěstí by se mohlo znenadání obrátit.⁸⁸⁵ Přestože nebyl korunován anglickým králem, brzy po jeho příjezdu složili Ludvíkovi jeho přívrženci lenní sliby a přísahy věrnosti a Ludvík následně obeslal všechny zbývající barony a early, aby se k němu

---

⁸⁷⁹ VINCENT, Nicholas. King John's Diary & Itinerary. John subdues the Northerners. *The Magna Carta Project* [cit. 2022-5-8]. Dostupné online na http://magnacartaresearch.org/read/itinerary/John_subdues_the_Northerners.

⁸⁸⁰ Kronika z Melrose, s. 122.

⁸⁸¹ WARREN, *King John*, s. 247–248; CARPENTER, *Magna Carta*, s. 400.

⁸⁸² TURNER, *Magna Carta*, s. 55.

⁸⁸³ Ludvíkovy teoretické nároky na vládu v Anglii nebyly velké, srov. CARPENTER, *Magna Carta*, s. 399. V probíhajícím konfliktu ovšem neměla rozhodovat legitimita nároků, ale především síla zbraní. Ludvíkův otec Filip II. sice nejprve nebyl ochoten riskovat spor s papežem, ale po dlouhém jednání nakonec Ludvík dosáhl jeho tichého souhlasu. Případná exkomunikace Innocencem III. by totiž pro francouzského krále znamenala, že šlechta z nedávno dobyté Normandie a hrabství na Loire by mu mohla vypovědět poslušnost a veškeré dosavadní zisky za dobu Filipovy vlády by tím mohly být ztraceny. Oprávněnost invaze do Anglie byla navíc dost problematická, protože Jan byl právoplatným králem, nakonec se však Filip rozhodl, že svému synovi nebude bránit, byť o úspěchu baronů patrně pochyboval, viz KATZER, *Filip II. August*, s. 111.

⁸⁸⁴ Histoire des Ducs de Normandie, s. 162.

⁸⁸⁵ Walter z Coventry, s. 230; Kronika z Melrose, s. 123; CARPENTER, *Magna Carta*, s. 404. Jako velmi efektivní se ukázala taktika plenění panství Janových nepřátel, která eliminovala riziko přímé srážky, viz WARREN, *King John*, s. 248; TURNER, *King John*, s. 14; týž, *Magna Carta*, s. 32. Janovy pozice byly podle líčení Rogera z Wendoveru daleko silnější, než Ludvík na základě zpráv anglických baronů původně očekával, ale jeho síly nebyly zanedbatelné, viz Roger z Wendoveru, s. 231.

dostavili a složili mu své sliby.⁸⁸⁶ Jedním z těch, kteří byli Ludvíkem povoláni ke složení homagia, byl i skotský král.

Ten se s Ludvíkovým vyloděním znovu aktivně zapojil do boje proti anglickému králi a v červenci oblehl Carlisle, po jehož úspěšném dobytí pokračoval dále na jih, kde se připojil k obležení Lincolnu. Jeho příjezd však baronům nijak zvlášť nepomohl a ti se museli brzy stáhnout před blížícím se vojskem anglického vládce. To napovídá skutečnosti, že primárním důvodem Alexandrový cesty na jih nebylo posílení obležení Lincolnu, ale právě cesta k Ludvíkovi. Doprovod, který s sebou skotský panovník měl, musel být schopen ochránit svého krále, ale nejednalo se patrně o velké vojsko.⁸⁸⁷ Přestože Alexandrova výprava napříč Anglií na nás může působit značně demonstrativně a jednalo se skutečně o událost, která neměla obdoby, cesta skotského krále za Ludvíkem obléhajícím v té době Dover byla ve skutečnosti značně riskantní a Alexandr neustále čelil hrozbě srážky s vojskem anglického krále. V symbolické rovině měla jeho cesta podstatný význam, neodrážela však skutečnou vojenskou sílu skotského panovníka.⁸⁸⁸

To, co Alexandra navzdory všem rizikům k cestě do Doveru vedlo, byla s největší pravděpodobností potřeba co nejdříve zajistit držbu Northumbrie, přičemž stále nebylo jisté, zda ji Alexandr bude držet coby součást skotského království podobně, jako tomu bylo v případě Lothianu, anebo jako léno od anglického vládce.⁸⁸⁹ Alexandr byl navíc stále anglickým leníkem za svá další panství v Anglii a Ludvíkovu výzvu ke složení homagia tak nemohl zcela ignorovat. Roger z Wendoveru sice uvádí, že důvodem jeho cesty do Doveru byl především strach z anglického krále, avšak na Rogerovo tvrzení se nelze v tomto případě zcela spoléhat.⁸⁹⁰

---

⁸⁸⁶ Walter z Coventry, s. 230; Roger z Wendoveru, s. 368–369.

⁸⁸⁷ Jeho vojsko bylo složené především z anglo-normanských leníků a postrádalo skotské oddíly ze severu, díky čemuž bylo menší, ale také konsolidovanější a mohlo tak snáze manévrovat nepřátelským územím na cestě k Ludvíkovi, viz Kronika z Melrose, s. 123; Walter z Coventry, s. 232–233. Kronika z Melrose uvádí, že Alexandr od řady svých subjektů vybral pouze finanční kompenzaci jejich lenní povinnosti, a jeví se mi tedy skutečně jako pravděpodobné, že jeho sílu tvořili především leníci z jižního Skotska.

⁸⁸⁸ To bylo patrné zejména při Alexandrově zpáteční cestě, kdy král neměl dostatek sil k tomu, aby prolomil Janovu blokádu, a zůstal tak načas uvězněn v Anglii, srov. ORAM, Alexander II, s. 42; Kronika z Melrose, s. 123.

⁸⁸⁹ Podobný názor vyslovil také Richard Oram, který uvádí, že Alexandr mohl cestou k Ludvíkovi sledovat zajištění svého podílu na zisku v konfliktu, který by mohl být v případě Janovy porážky považován za čistě francouzské vítězství, srov. ORAM, Richard D. (ed.). *The Reign of Alexander II, 1214–1249*. Leiden 2005, s. 13.

⁸⁹⁰ Roger z Wendoveru, s. 382. Roger je ze všech kronikářů tohoto období vůči Janovi nejméně kritický, a proto je třeba k jeho svědectví přistupovat obezřetně, pravdou nicméně zůstává, že Janovy síly nebyly v této době nijak slabé a především severně od Londýna s nimi svým nepřítelům působil nemalé potíže. Nezdá se mi však pravděpodobné, že by se Alexandr cítil v této době Janem přímo ohrožen.

Když se podle Historie normanských vévodů Ludvík dozvěděl o cestě skotského krále na jih, vyrazil mu naproti až do Canterbury, odkud jej poté slavnostně doprovodil k oblíbenému Doveru.⁸⁹¹ Roger z Wendoveru uvádí, že Alexandr zde složil Ludvíkovi lenní slib za svá panství, která držel od anglického krále, aniž by je ovšem kronikář blíže specifikoval.⁸⁹² Walter z Coventry uvádí pouze obecně, že Alexandr spolu s northumbrijskými barony složil Ludvíkovi lenní slib a přísahu věrnosti.⁸⁹³ Mladší Jan z Fordunu není v této otázce nijak nápomocen, neboť se rozhodl zmínku o lenním slibu skotského krále francouzskému princovi ve svém díle raději zcela vynechat, ale ve své kronice alespoň potvrzuje, že Alexandr s Ludvíkem vedli v Doveru četná jednání a rozhovory.⁸⁹⁴ Pouze dobová kronika z Melrose událost rozvádí alespoň tvrzením, že Alexandr složil francouzskému princovi svůj lenní slib stejným způsobem jako ostatní baroni Anglie, a doplňuje, že Ludvík a přítomní baroni nato na sakrální předměty přísahali, že bez krále Skotska neuzavrou s anglickým panovníkem mír ani žádnou dohodu.⁸⁹⁵

Svědectví kroniky z Melrose především potvrzuje, že skotský král před Ludvíka předstupoval jako jeden z anglických baronů z titulu držby lén od anglického krále a pouze za ně také Ludvíkovi skládal své homagium. Ustanovení Jana Bezzemka z roku 1209 o tom, že jako skotský král se Alexandr stane anglickým leníkem přímo za držbu skotského regna, tak evidentně nebylo naplněno. Konkrétní obsah jeho lenního slibu Ludvíkovi blíže specifikuje pouze Historie normanských vévodů, která uvádí, že skotský král měl Ludvíkovi složit své homagium za Lothian, jenž je ve starofrancouzském originálu kroniky uváděn jako *Loonois*.⁸⁹⁶ Jedná se o zajímavou zmínku, protože za Lothian skotští králové lenní sliby anglickým panovníkům dosud neskládali. Vzhledem k tomu, že však Lothian přímo sousedil s Northumbrií a jednalo se o území, které si i navzdory dlouhodobé skotské

---

⁸⁹¹ „Puis vint li rois d'Escoce au siège de Dovre, por faire son hougage à Looy; et Looy ala encontre lui jusques à Cantorbire, et l'en amena en l'ost à Douvre à grant joie.“ Histoire des Ducs de Normandie, s. 179.

⁸⁹² „Eodem tempore, mense Augusto, Alexander, rex Scottorum, apud Doveram ad Lodovicum exercitu magno, propter metum regis Johannis, veniens fecit ei homagium de jure suo, quod de rege Anglorum tenere debuit.“ Roger z Wendoveru, s. 382.

⁸⁹³ „(...) profectique sunt ad dominum Lodovicum Aquilonares una cum rege Scottorum, feceruntque et ipsi ei fidelitates et hominia.“ Walter z Coventry, s. 230.

⁸⁹⁴ „Alexander etenim, rex Scottorum (...) ad Lodovicum venit apud Dover. Quia ab eo susceptus est honorifice, et per quindenam vel amplius ibidem moram faciens, post tractatus diversos, et negotia cum eo secreta confecta, tandem ad propria se preparat transire.“ Jan z Fordunu, s. 284–285.

⁸⁹⁵ „(...) humagium fecit dicto Laodowico ut dicitur, sub ea forma qua barones Anglie fecerant eidem; et tam ipse Laodowicus quam ceteri barones Anglie tactis sanctuariis, juraverunt quod nunquam sine ipso rege Scottorum pactum pacis aut concordie cum rege Anglie inirent.“ Kronika z Melrose, s. 124. Alexandr tím bezesporu chránil svůj nárok na držbu Northumbrie, zároveň se tím ale stával i jednou z hlavních postav stojících v čele války baronů.

⁸⁹⁶ „Lendemain fist li rois son hougage à Looy de la terre de Loonois, puis s'en repaire en son pais.“ Histoire des Ducs de Normandie, s. 179. K identifikaci Lothianu v textu kroniky viz Early Sources of Scottish History, vol. II., s. 412.

nadvládě udržovalo svůj anglický charakter, domnívám se, že flanderský autor neznalý přesné politické geografie na pomezí Anglie a Skotska zaměnil Lothian za sousední severoanglická hrabství, jejichž pánem se skotský král nedávno stal a za něž Ludvíkovi složil svůj lenní slib. Vzhledem k tomu, že ostatní prameny v tomto ohledu mlčí, můžeme se s přihlédnutím k textu Historie skutečně domnívat, že kromě tradičních skotských lén, jakým byly kupříkladu držby v Tynedale, se předmětem lenního slibu skotského krále Ludvíkovi stala právě Northumbrie.

Roger z Wendoveru i Anonym z Béthune v Historii normanských vévodů uvádějí, že Alexandr obléhaný Dover hned nato opustil, aby se navrátil do Skotska.⁸⁹⁷ Podle Jana z Fordunu a Waltera z Coventry mu však Jan záhy odřízl cestu, když se mu podařilo obsadit některá strategická místa, přes která musel skotský král projít, a ten tak zůstal uvězněn na jihu Anglie.⁸⁹⁸ V průběhu října se ovšem Jan nenadále nakazil úplavicí a rychlý průběh akutní střevní infekce anglického krále brzy upoutal na lůžko a zabránil mu v pokračování vojenských operací, které měly Ludvíka a jeho podporovatele v jižní Anglii sevřít.⁸⁹⁹ Dne 19. října 1216 Jan Bezzemek zemřel a zvěst o jeho skonu se rychle šířila i spolu se zprávou o chystané volbě nového krále v Norhamptonu, kam mohl být anglickými barony přizván i Alexandr.⁹⁰⁰ Opozice věrná Plantaganetům ovšem neztrácela čas a ještě předtím zvolila Janovým nástupcem jeho devítiletého syna Jindřicha a 28. října 1216 jej korunovala anglickým králem.⁹⁰¹ Odpor baronů vůči této volbě byl nakonec mnohem slabší, než Jindřichovi podporovatelé očekávali.⁹⁰² Úmrtím Jana Bezzemka totiž válka baronů ztratila svůj hlavní důvod a regenti mladého krále potvrdili v listopadu velkou část ustanovení Magny charty tak, aby dosáhli smíru s rebelujícími barony.

---

⁸⁹⁷ „*Rex quoque, facto homagio, ut praedictum est, ad propria remeavit.*“ Roger z Wendoveru, s. 383; Histoire des Ducs de Normandie, s. 179.

⁸⁹⁸ Walter z Coventry, s. 231; Jan z Fordunu, s. 285; Early Sources of Scottish History, vol. II., s. 412. Jan z Fordunu na rozdíl od Waltera z Coventry pouze uvádí, že Alexandr nejprve Ludvíka opustil a teprve cestou se dozvěděl, že Janovy síly mu zahradily cestu do Skotska. Tato verze se mi jeví jako pravděpodobnější. Právě ve střední Anglii prokazoval Jan svou houževnatost a skotský král se tak mohl o jeho operacích dozvědět až daleko za Doverem. Právě z toho důvodu také francouzský princ soustředil své válečné operace především na oblasti u pobřeží, aby se mohl v případě nenadálých potíží přeplavit zpátky do Francie.

⁸⁹⁹ Roger z Wendoveru uvádí k Janovu skonu historiku, podle níž se měl anglický král přejít nezralých broskví, viz Roger z Wendoveru, s. 385. Naneštěstí si anglický kronikář zřejmě neuvědomil, že v říjnu se v Anglii nezralé broskve již nevyskytují, přesto však tato informace v některých případech pronikla i do starší literatury jako jedna z možných příčin Janova úmrtí.

⁹⁰⁰ DUNCAN, *Scotland*, s. 523.

⁹⁰¹ Tamtéž, s. 523; Warren: King John, s. 256; Walter z Coventry, s. 233; Gervas z Canterbury, s. 110.

⁹⁰² Walter z Coventry, s. 233; TURNER, *Magna Carta*, s. 81. V čele podporovatelů mladého Jindřicha stál Vilém Maréchal, který sloužil již Jindřichu II., a papežský legát, kardinál Guala Bicchieri.

Tato úprava znamenala pro skotského krále ztrátu dosavadních územních zisků, neboť angličtí magnáti přislíbili papežskému legátovi zachovat pro Jindřicha všechny otcovy země až do jeho plnoletosti a ani nový papež Honorius III. neměl zájem na jakémkoli oslabení anglického království, v němž nyní získával podstatný vliv.⁹⁰³ Udělení titulu northumbrijského earla skotskému králi na základě rozhodnutí soudu baronů, jež vycházelo z ustanovení Magny charty z roku 1215, tak pozbývalo na platnosti a všechna ustanovení týkající se skotského krále byla ve Velké listině svobod podepsané Jindřichem III. roku 1216 oproti starší verzi listiny zcela vypuštěna.⁹⁰⁴ Alexandr proto i nadále podporoval Ludvíka, který se svými přívrženci setrval v Anglii a bojoval nyní s Jindřichem III. o anglický trůn.

Přestože regenti mladého krále dosáhli u papeže exkomunikace Ludvíka i všech jeho podporovatelů včetně skotského krále,⁹⁰⁵ nepřinesl tento krok valný efekt. Ve Skotsku byla Alexandrova exkomunikace vyhlášena až následujícího roku a rozhodující se tak ve vývoji války stalo vojenské střetnutí, k němuž došlo na jaře roku 1217. Alexandr vedl tažení v Northumbrii a právě obléhal pevnost Mitford ležící na půli cesty mezi Alnwickem a Newcastlem,⁹⁰⁶ když se k němu donesla zpráva o katastrofální porážce Ludvíkových sil v bitvě u Lincolnu 20. května 1217.⁹⁰⁷ Posily, které měly posléze připlout z Francie, byly zničeny v námořní bitvě u Sandwiche 24. srpna⁹⁰⁸ a Ludvíkovi tak nezbývalo než bez ohledu na přísahu danou skotskému králi předchozího roku začít s Jindřichovou regentskou vládou vyjednávat o míru.⁹⁰⁹ Když poté Ludvík v září Anglii opustil i s tučnou finanční kompenzací,⁹¹⁰ složil nakonec zbraně i skotský král.

Přestože nedisponoval takovými prostředky k uplatnění svých nároků vůči anglickému králi jako francouzský princ,⁹¹¹ vedl Alexandr s anglickými regenty i papežským legátem čtená jednání a následující dva podzimní měsíce tak byly vyplněny hojnou výměnou poselstev na

---

⁹⁰³ Walter z Coventry, s. 233; WARREN, *King John*, s. 256; DUNCAN, *Scotland*, s. 524; TURNER, *Magna Carta*, s. 81. Honorius III. přitom jeden ze svých listů adresoval přímo skotskému králi a vyzval jej, aby se věrně navrátil k mladému Jindřichovi a byl poslušen jeho a papežského stolce, viz *Early Sources of Scottish History*, s. 416.

⁹⁰⁴ DUNCAN, *Scotland*, s. 254.

⁹⁰⁵ Jan z Fordunu, s. 285. Nad skotským královstvím byl zároveň vyhlášen interdikt, který byl taktéž vyhlášen až na konci roku 1217, srov. *Kronika z Melrose*, s. 131–132; BROWN, *The Wars of Scotland*, s. 23.

⁹⁰⁶ *Kronika z Melrose*, s. 130.

⁹⁰⁷ Tamtéž, s. 128; Walter of Coventry, s. 237–238; Gervas z Canterbury, s. 110–112.

⁹⁰⁸ Walter of Coventry, s. 238; CARPENTER, *Magna Carta*, s. 411.

⁹⁰⁹ Walter of Coventry, s. 238; CARPENTER, *Magna Carta*, s. 412. Ludvíkovo vyjednávání o míru navzdory slibu Alexandrovi z roku 1216 explicitně uvádí právě *kronika z Melrose*, srov. *Kronika z Melrose*, s. 124.

⁹¹⁰ LUARD, Henry R. (ed.). *Matthaei Parisiensis, Monachi Sancti Albani, Chronica Majora*. Vol. III., London 1876 (dále jen Matouš Pařížský), s. 30–31.

⁹¹¹ DUNCAN, *Scotland*, s. 525.

obou stranách. Jindřichovi regenti i papežský legát však neochvějně trvali na tom, že skotskému králi žádné území až do Jindřichovy plnoletosti nepostoupí, a se skotským králem byli ochotni jednat pouze o dohodách uzavřených mezi Janem a Alexandrovým otcem Vilémem, jež se týkaly sňatků Alexandrových sester.⁹¹² Vzájemná jednání nakonec na přelomu listopadu a prosince 1217 přinesla konečné podmínky míru, byť cesta k nim vedla přes nelehké ústupky obou stran.

23. prosince se v Northamptonu ve střední Anglii setkal za přítomnosti papežského legáta skotský král Alexandr s Jindřichem III. a podle svědectví kroniky z Melrose mu složil lenní slib „za hrabství Huntingdon a další země, které jeho předkové drželi od králů Anglie.“⁹¹³ Podoba jeho homagia tak, jak jej stručně zaznamenal skotský kronikář, svědčí o tom, že Alexandr složil svůj lenní slib anglickému králi pouze za konkrétní léna v Anglii a vazalem Jindřicha III. se tak stal výhradně jako anglický baron z titulu držby těch lén, jež byla nahlížena jako tradiční držba skotských králů na anglické půdě. V tomto směru se bezpochyby jednalo o ústupek anglické strany, jímž Alexandr vyklouzl z pasti, kterou na něj roku 1209 nalíčil Jan Bezzemek.⁹¹⁴ V podzimních měsících roku 1217 totiž anglický panovník a jeho regenti včetně legáta Guala nejednali pouze se skotským králem, ale také s barony, kteří nebyli spokojeni s podobou Magny charty z roku 1216. Výsledkem jednání bylo vydání nové listiny z podzimu 1217, jež však podobně jako listina z předchozího roku neobsahovala jedinou zmínku týkající se skotského krále. Lze proto souhlasit s Davidem Carpenterem, který se domnívá, že pro anglického krále byla i nadále rezervována veškerá práva, jež nad skotským králem dosud měl, a to včetně Alexandrovy lenní podřízenosti za skotské království, k níž jej zavazovaly podmínky míru z Norhamu. Alexandr však na takový postoj mohl reagovat opakovanou formulací svých nároků na Northumbrii, Cumbrii a Westmoreland, jež Jan skotskému králi v míru z Norhamu neurčitě přiznával. Z výsledku jednání obou panovníků z prosince 1217 tak můžeme soudit, že zatímco Alexandr stáhnul svůj požadavek na severoanglická hrabství, přistoupila anglická strana na složení skotského

---

⁹¹² Tamtéž, s. 525; ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 13.

⁹¹³ „(...) hominium fecit dicto regi Anglie pro comitatu de Hunte dun et ceteris terris quas praedecessores sui tenerant de regibus Anglie (...).“ Kronika z Melrose, s. 132. Obdobně Jan z Fordunu, s. 286–287. Žádný z dobových anglických pramenů se této události nevěnuje. Srov. též CARPENTER, *Magna Carta*, s. 416.

⁹¹⁴ CARPENTER, *Magna Carta*, s. 416. Události předcházelo 1. prosince 1217 setkání skotského krále s arcibiskupem z Yorku a biskupem z Durhamu ve skotském Berwicku na hranici Skotska a Northumbrie, kteří z pověření papežského legáta sňali ze skotského krále exkomunikaci. Alexandr se nato vzdal svých nároků na Carlisle v Cumbrii, jediné území dobyté v průběhu války, a svolil, aby byl ve Skotsku konečně vyhlášen interdikt, který byl na zemi o rok dříve uvalen, srov. Kronika z Melrose, s. 132; Jan z Fordunu, s. 286, CARPENTER, *Magna Carta*, s. 416. Interdikt sňal papež Honorius III. z Alexandrova království již na podzim 1218.

homagia pouze za konkrétní anglická léna. Tím nicméně vzájemné nároky nezanikly a bylo pouze otázkou času, kdy je jedna ze stran v konfliktní situaci znovu vznesla.

Válka, kterou Alexandr v letech 1215–1217 po boku anglických baronů vedl, tak nakonec skotskému panovníkovi nepřinesla žádné územní zisky, ani jej zcela nezbavila teoretického nároku anglického krále na lenní podřízenost skotského království, který byl roku 1217 spíše mlčky pominut. Mír z Norhamptonu však ukončil dlouhý konflikt mezi oběma zeměmi a vedl ke stabilizaci anglo-skotských vztahů.⁹¹⁵ Nový legát Pandulf Verracio byl také papežem pověřen jednáním o sňatcích, jež byly dohodnuty mezi Vilémem Lvem a Janem Bezzemkem, a v srpnu roku 1220 tak bylo v Yorku ujednáno, že Alexandr si vezme Jindřichovu sestru Johanu⁹¹⁶ a Jindřich nalezne vhodné manžely pro Alexandrovy sestry Markétu a Isabelu.⁹¹⁷

Navzdory zdánlivě skromným výsledkům pro skotského krále vedlo uzavření míru v Yorku k důležité stabilizaci anglo-skotských vztahů a vzájemnému míru, který Alexandrovi v následujících letech dovolil plně se soustředit na posílení vlastní panovnické autority uvnitř svého království a umožnil rozvoj panovnické reprezentace, a to nejen ve Skotsku, ale i ve vztahu k anglickému sousedovi. Alexandrovým sňatkem s Johanou byl mezi Skotskem a Anglií znovu navázán přímý personální vztah, který pro skotského krále mimo jiné znamenal zvýšení vlastní prestiže i vůči dalším vládcům západního křesťanského světa a skotskému králi umožňoval budování pozitivních vztahů s Jindřichem III.⁹¹⁸ Právě v duchu vzájemného přátelství a spojenectví oba králové jednání v Yorku ukončili a při veřejném rituálu přísahy nad sakrálními předměty mezi sebou potvrdili věčný mír a s tím se podle Jana z Fordunu odebrali nazpět do svých království.⁹¹⁹

5.6 Alexandr II. a Jindřich III.

Další vývoj anglo-skotských vztahů předznamenal právě sňatky dojednané roku 1220 v Yorku. V červnu 1221 se uskutečnily rovnou dvě svatby, a to skotského krále Alexandra

---

⁹¹⁵ Tato skutečnost je zřetelně patrná v záznamech kroniky z Melrose, jež jsou v následujících letech redukovány takřka výhradně na záležitosti skotské církve, a počet jakýchkoli zápisů v kronice k jednotlivým letům bez anglo-skotských konfliktů výrazně poklesl.

⁹¹⁶ K tomuto sňatku došlo v červnu 1221.

⁹¹⁷ BROWN, *The Wars of Scotland*, s. 24; DUNCAN, *Scotland*, s. 525–527.

⁹¹⁸ ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 13.

⁹¹⁹ Jan z Fordunu, s. 288.

s Jindřichovou sestrou Johanou⁹²⁰ a Alexandrový starší sestry Markéty, jež si vzala Huberta de Burgh,⁹²¹ jednoho z Jindřichových regentů, který se významnou měrou podílel na vládě v Anglii, a lze se domívat, že Alexandr sledoval tímto sňatkem i možnost pozdějšího prosazení svých nároků na Northumbrii právě prostřednictvím tohoto muže. Mladší Isabelu poté roku 1225 pojal za manželku Roger Bigod, další z představitelů nejvyšší anglické aristokracie.⁹²² Prostřednictvím těchto sňatků byl Alexandr aktivně zapojen do politiky anglických magnátů, kteří uplatňovali výrazný vliv na mladého Jindřicha III.

Alexandrův vztah k Jindřichovi se ovšem i díky sňatku s jeho sestrou Johanou nesl ve znamení vzájemného míru a o stabilitě anglo-skotských vztahů v tomto období svědčí také výrazný pokles zápisů v kronice z Melrose, jež jsou redukovány takřka výhradně na záležitosti skotské církve a domácí spory a odrážejí změnu v orientaci Alexandrový politiky, jež se od 20. let 13. století soustředila především na posílení panovnické autority uvnitř skotského království a její prezentace.⁹²³ Anglický kronikář Matouš Pařížský ve své kronice potvrzuje, že vztahy obou králů byly v tomto období více než jen neutrální. K roku 1230 Matouš zaznamenává, že Jindřich pozval Alexandra i s jeho dvorem do Yorku na oslavu vánočních svátků, při nichž skotského vládce velkoryse obdaroval, a oba králové společně po tři dny pořádali bohaté oslavy.⁹²⁴ O rok později dokonce Jindřich vyslovil záměr vzít si za manželku Alexandrovu nejmladší sestru Markétu.⁹²⁵ Přestože k realizaci sňatku nakonec nedošlo, Jindřichův postoj svědčí o tom, že jeho vztah ke skotskému králi mohl být v té době poměrně vřelý.

Alexandr a jeho okolí si však museli být i nadále vědomi nerovného postavení obou panovníků, stejně jako skutečnosti, že do budoucna mohl být požadavek lenního slibu skotského krále anglickou stranou obnoven. Jedním z případů, kdy byl rozdíl mezi oběma panovníky patrný, byl samotný rituál nástupu skotských králů k moci. Nedlouho před rokem 1214 Geralt z Walesu zaznamenal, že skotský král není při svém nástupu korunován,

---

⁹²⁰ Kronika z Melrose, s. 138; Roger z Wendoveru, vol. IV., s. 64; Walter z Coventry, s. 249; Jan z Fordunu, s. 288–289.

⁹²¹ Kronika z Melrose, s. 138, Walter of Coventry, s. 250

⁹²² Roger Bigod byl výrazně mladší než Hubert de Burgh a na sňatek s Isabelou musel čekat, než dovrší 16 let. Přestože již roku 1228 se oficiálně ujal svého rodového dědictví, hrabství Norfolk, zůstávalo toto panství až do roku 1233 pod ochranou skotského krále a Alexandr tak mohl uplatňovat o to větší vliv na anglickou politiku.

⁹²³ Téhož názoru je také Richard Oram, srov. ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 14.

⁹²⁴ Matouš Pařížský, s. 193. Mezi Jindřichovými dary Matouš zmiňuje ušlechtilé koně, množství prstenů, vzácných kamenů a další nespécifikované dary.

⁹²⁵ Tamtéž, s. 206. Tomuto rozhodnutí se tehdy postavilo Jindřichovo okolí, především sám Hubert de Burgh, který poukazyval na to, že se nesluší, aby si král vzal za manželku mladší dceru skotského krále Viléma, když on sám, oproti králi níže postavený, má za manželku její starší sestru, a Jindřich od zamýšleného sňatku nakonec upustil.

ani pomazán.⁹²⁶ Archeologické nálezy z 12. století sice dokládají zobrazení skotského krále s korunou s liliovými květy dle francouzského vzoru, samotný rituál Alexandrova nástupu k moci roku 1214 měl ale stále výrazně sekulární charakter a spočíval primárně v intronizaci nového krále na tzv. kámen osudu. Přestože se této události účastnil přinejmenším biskup ze St Andrews, sakrální rituál, v němž by čelní církevní představitel pomazal a korunoval nového panovníka, evidentně absentoval.⁹²⁷

Přestože skotské království se na sklonku 12. století vyvázalo z podřízenosti na metropolitovi z Yorku a dostalo se pod přímou jurisdikci papeže a jeho legátů, absence vlastního arcibiskupství byla patrně hlavní příčinou tohoto deficitu v rituálu královské korunovace v porovnání se situací v Anglii či Francii a Alexandr si toho byl vědom. Když byl roku 1221 vyslán do Skotska papežský legát, obrátil se na něj Alexandr s žádostí o realizaci královské korunovace včetně pomazání. Alexandr tím s největší pravděpodobností sledoval způsob, jak zdůraznit rovné postavení skotského krále vůči svému anglickému protějšku a jak zároveň argumentovat proti případnému požadavku anglických panovníků na lenní slib skotských králů.⁹²⁸ Alexandrova žádost se dostala až k papežské kurii, která ji ovšem odmítla s odůvodněním, že skotský panovník má být dle jejích znalostí leníkem anglického krále.⁹²⁹

Obdobným způsobem byla zamítnuta i opakovaná skotská žádost z roku 1233. Ta již ovšem směřovala k papeži v době, kdy anglo-skotské vztahy citelně ochladly. Roku 1227 Jindřich III. dosáhl plnoletosti a svému dosavadnímu regentovi Hubertovi de Burgh, manželu Alexandrovy sestry Markéty, který měl i nadále významný vliv na mladého krále, udělil titul earla z Kentu a královského justiciára a Hubert se tak stal jedním z nejmocnějších mužů v zemi. Tím pochopitelně získal i řadu nepřátel, a když roku 1232 o své výsadní postavení přišel a byl svými odpůrci uvězněn,⁹³⁰ dosud neutrální politika skotského krále vůči Jindřichu III. se přiostrčila.

Nedlouho poté vypukla další rebelie anglických baronů, kteří Jindřicha a jeho nové rádce obviňovali z přestupování práv, jež jim Magna charta zaručovala.⁹³¹ Aby eliminoval

---

⁹²⁶ DUNCAN, *Scotland*, s. 553.

⁹²⁷ Tamtéž, s. 553. Kronika z Melrose, s. 114; Jan z Fordunu, st. 280.

⁹²⁸ ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 14–15, 161.

⁹²⁹ DUNCAN, *Scotland*, s. 553; WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 41. Nesporný vliv na papežovo rozhodnutí měl anglický vliv u papežské kurie, ale bezpochyby i vlastní zájem papežského stolce na posilování anglického království, jež se roku 1213 stalo papežským lénem, srov. ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 14–15.

⁹³⁰ Hubertovo svržení, jeho útěk a zajetí líčí podrobně Roger z Wendoveru, viz Roger z Wendoveru, vol. IV., s. 245–253. Obdobně Matouš Pařížský, s. 218–230.

⁹³¹ Roger z Wendoveru, vol. IV., s. 265, 268–269; Matouš Pařížský, s. 251–253.

možnost skotské účasti v tomto povstání, konfrontoval Jindřich III. Alexandra s požadavkem lenního slibu, a protože na něj skotský král nereagoval, vydal papež Řehoř IX. roku 1235 bulu, v níž skotskému králi přímo nařizoval, aby dodržoval podmínky dohody z Falaise, jež zakládala lenní podřízenost skotského krále anglickému panovníkovi za celé skotské království.⁹³² Papežská kurie tak opakovaně akcentovala Alexandrovu povinnost lenní podřízenosti v souladu s mírem z Norhamu, který vyžadoval skotskou lenní závislost právě podle podmínek dohody z Falaise.

V odpovědi na tento požadavek vyslal Alexandr k Jindřichovu dvoru poselstvo, které podle Matouše Pařížského vyžadovalo na anglickém vládcí práva, jež měla skotskému králi náležet a která prý mohl Alexandr doložit listinami a svědectvím mnoha předních mužů.⁹³³ Matoušovo líčení přitom napovídá, že požadavkem, který Alexandrovi poslové Jindřichu III. předložili, byl skotský nárok na Northumbrii, Cumbrii a Westmoreland, který Alexandr nejspíš zamýšlel doložit právě zněním mírových podmínek z Norhamu, v nichž Jan určitá skotská práva na tato hrabství uznával.

Konflikt, který mezi oběma králi vznikl, podle Matouše brzy přešel v otevřené nepřátelství a na obou stranách se šířily zvěsti o chystané válce.⁹³⁴ Eskalaci konfliktu mezi oběma panovníky nakonec zabránilo jejich setkání roku 1236 v Newcastlu, kde byly načrtnuty podmínky vzájemného míru uzavřeného následujícího roku v Yorku. Uzavření míru nicméně předcházely opakované požadavky skotského krále na předání Northumbrie. Matouš Pařížský ve své kronice líčí, že Alexandra do Yorku doprovázeli skotští biskupové a vysoce postavení klerici, jakož i earlové a baroni, kteří měli králi spolu s předloženými listinami dosvědčit, že Jan Bezzemek přislíbil skotskému panovníkovi jako věno své dcery Johany, jejíž sňatek s Alexandrem byl roku 1212 dojednán, právě Northumbrii.⁹³⁵ Alexandr tedy Jindřicha znovu žádal o její předání a pohrozil prý, že pokud mu jeho nároky budou upřeny, bude se jich domáhat ostřím meče.⁹³⁶ Skotská strana přitom odkazovala také na platbu patnácti tisíc marek Vilémem Lvem Janu Bezzemkovi roku 1209, která patrně představovala nejen platbu za Janovu dobrou vůli v budoucím rozhodnutí o Northumbrii, ale zahrnovala i věno Alexandrový sestry Markéty, k jejímuž sňatku s Jindřichem III.

⁹³² DUNCAN, *Scotland*, s. 532; ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 161.

⁹³³ „*In eodem autem colloquio, rex Scotiae illuc nuntios solempnes destinaverat, qui instanter jura, quae dominum suum regem Scotorum contingebant, de quibus se habere cartam et multorum magnatum testimonium asserebant, a rege postulabant; cujus rei diffinitio tunc cepit dilationem.*“ Matouš Pařížský, s. 363.

⁹³⁴ Matouš Pařížský, s. 363; ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 15.

⁹³⁵ Matouš Pařížský, s. 372.

⁹³⁶ „*Addidit quoque, quod nisi illud, quod suum ius tam evidens ratio esse comprobavit, conferret pacificere, in ore gladii illud requireret.*“ Tamtéž, s. 372.

nakonec nikdy nedošlo. V neposlední řadě se pak Alexandr mohl ohradit i vůči neuskutečněnému sňatku své nejmladší sestry Markéty s Jindřichem III., jež byl krátce plánován roku 1231.⁹³⁷

V rámci uzavřeného míru nakonec Alexandr svůj požadavek na severoanglická hrabství natrvalo stáhnul a jako kompenzace mu měla být předána hodnotná léna v Cumbrii a Northumbrii. Podmínky to byly poměrně výhodné. Anglická strana by totiž jen stěží přistoupila na předání celé Northumbrie skotskému králi a Alexandrovi se tak podařilo proměnit svůj neurčitý nárok na Northumbrii v získání konkrétních lén na severu Anglie. Aby toto vyrovnání bylo trvalé, byly skotskému králi odevzdány také všechny listiny s mírovými podmínkami z let 1209 a 1212 k jejich zničení a jako kompenzací za neuskutečněné dynastické spojení z roku 1231 bylo zároveň ujednáno, že Alexandrův prvorozený syn a dědic bude zasnouben s Jindřichovou dcerou Markétou.⁹³⁸

Základ pro stabilizaci anglo-skotského vztahu a pevný mír mezi oběma panovníky tím však ještě položen nebyl. Vztahy obou vládců totiž znovu citelně ochladly roku 1238 po smrti Alexandrovy manželky, Jindřichovy sestry Johany, a obě strany se také nemohly dohodnout, jaká konkrétní léna v Northumbrii a Cumbrii by skotskému králi měla připadnout.⁹³⁹ Neshody mezi oběma panovníky podporovali také skotští uprchlíci u anglického dvora.⁹⁴⁰ Jednalo se především o Waltera Biseta, který byl roku 1242 obviněn z vraždy skotského earla z Athollu a odsouzen k propadnutí veškerého majetku a vyhnanství, načež si Biset stěžoval na nespravedlnost u anglického krále. Podle Matouše Pařížského se přitom Bisset před Jindřichem III. hájil tím, že pokud je skotský král leníkem anglického panovníka, nemůže bez jeho svolení žádného ze svých vazalů zbavit jeho lén a dědictví a vyhnat jej ze země.⁹⁴¹

To byl pochopitelně vážný argument, který vyvolával otázku, zda měl být skotský král leníkem anglického panovníka za celé své království anebo jen za konkrétní léna a zda bylo v takovém případě možné odlišovat jeho postavení anglického vazala od postavení

---

⁹³⁷ DUNCAN, *Scotland*, s. 533.

⁹³⁸ K rituálu jejich zasnoubení došlo roku 1242 poté, co smrtí Alexandrovy manželky, Jindřichovy sestry Johany, roku 1238 personální spojení mezi Skotskem a Anglií zaniklo, srov. LUARD, Henry R. (ed.). *Matthaei Parisiensis, Monachi Sancti Albani, Chronica Majora*. Vol. IV., London 1877 (dále jako Matouš Pařížský, vol. IV.), s. 192–193.

⁹³⁹ Vznik hranice mezi Skotskem a Anglií bývá nesprávně umisťován již do roku 1237, avšak otázka jejího vedení byla vyřešena právě až roku 1241. Hranice obou zemí vznikla na linii mezi zálivem Forth na západě a ústím řeky Tweed v Berwicku na východě a v této podobě existuje až do současnosti.

⁹⁴⁰ ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 16.

⁹⁴¹ Matouš Pařížský, vol. IV., s. 200–202; ORAM, *Alexander II.*, s. 158–159; DUNCAN, *Scotland*, s. 535, 545–546.

nezávislého skotského krále. Je přitom třeba vzít v potaz, že v dobové politické kultuře nemuselo takové rozlišení dvojího právního postavení skotského krále, jak na něj můžeme pohlížet perspektivou moderní doby, existovat. Skutečnost, že skotský panovník držel určitá léna od anglického krále, tak dovolovala, aby anglická strana uplatňovala vůči skotskému vládci práva lenního pána, a v reakci na tuto skutečnost se proto Alexandr a později i jeho nástupce snažili zdůrazňovat své rovné postavení s anglickými panovníky.⁹⁴²

Ke zlepšení vzájemných vztahů podle Matouše Pařížského nepřispělo ani to, že Alexandr si krátce po smrti Johany vzal za manželku Marii de Coucy, příslušnici významného francouzského rodu nepřátelského anglickému králi. V době, kdy rostlo napětí mezi Jindřichem a francouzským králem Ludvíkem IX., mohlo toto dynastické spojení vyvolávat v anglickém vládci vážné obavy z možné aliance skotského krále s Francií.⁹⁴³ Roku 1244 navíc Alexandr podle líčení Matouše Pařížského prostřednictvím svých posílů u anglického dvora prohlásil, že od anglického krále nedrží lénem jedinou část svého království a držet ani nehodlá a není ani povinen.⁹⁴⁴

Alexandr tím odkazoval na mír z roku 1237, jímž se vzdal nároku na Northumbrii, a anglická strana se proti tomu měla vzdát nároků na lenní slib skotského krále za jeho království. Vzájemné napětí téměř vyeskalovalo v otevřenou válku, když Jindřich nařídil, aby se na počátku srpna shromáždili jeho vazalové v Newcastleu, a v čele vojska vytáhl na sever.⁹⁴⁵ Skotský král na to reagoval sebráním vlastních sil a vyrazil Jindřichovi vstříc. Z líčení Matouše Pařížského se přitom zdá, že Alexandr byl k válečnému střetu skutečně připraven.⁹⁴⁶ I v tomto případě dal však nakonec skotský král za zprostředkování papežského legáta a arcibiskupa z Yorku přednost vyjednávání a mezi oběma stranami byl uzavřen mír.⁹⁴⁷ Jeho podmínky byly zlistiněny a díky přepisu do kroniky Matouše Pařížského se nám zachovalo jejich úplné znění. Skotský král se v nich zavázal, že on, ani jeho nástupci se nespojí s nepřáteli anglického panovníka a budou s ním zachovávat mír.

---

⁹⁴² WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, s. 41.

⁹⁴³ Matouš Pařížský, vol. IV, s. 359; ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 17–18; DUNCAN, *Scotland*, s. 534–535.

⁹⁴⁴ „(...) *rex Scotiae regi significaverat procaciter, quod nullam etiam particulam regni Scotiae a rege Angliae tenuit vel tenere voluit aut debuit.*“ Matouš Pařížský, vol. IV., s. 359. V té době již Alexandr nedržel lénem hrabství Huntingdon, které se vrátilo do držení jeho strýce, Vilémova bratra Davida, a po jeho smrti roku 1219 přešlo na jeho syna Jana, který se stal devátým earlem z Huntingdonu. Nadále však skotský král držel léna na severu Northumbrie, která měla formovat hranici jeho a anglického království.

⁹⁴⁵ K příčinám tohoto konfliktu viz tamtéž, s. 380; Jan z Fordunu, s. 291; DUNCAN, *Scotland*, s. 535–536.

⁹⁴⁶ Matouš Pařížský, vol. IV., s. 380; Jan z Fordunu, s. 292.

⁹⁴⁷ Rychlost, s jakou oba panovníci došli vzájemné dohody, přitom svědčí o tom, že žádná aliance mezi skotským a francouzským králem namířená proti Jindřichu II. zjevně neexistovala. Jindřich v té době navíc čelil tlaku svých baronů i problémům ve Walesu, a tak měl sám zájem na rychlém dosažení vzájemné dohody, srov. DUNCAN, *Scotland*, s. 536; ORAM, *The Reign of Alexander II*, s. 18.

Svým zněním přitom toto ustanovení ne náhodou připomíná tradiční sliby skotských králů anglosaským a anglonormanským vládcům. K posílení uzavřeného míru a spojení byl také znovu potvrzen budoucí sňatek Alexandrova syna a dědice s Jindřichovou dcerou. Alexandr přitom v listině tituluje Jindřicha jako svého pána,⁹⁴⁸ nikoli však jako jeho leník za skotské království, ale pouze z titulu držby anglických lén.

Co je však na celé listině nejdůležitější, je fakt, že k dodržení uzavřeného míru se spolu se skotským králem zavázalo také dvacet čtyři vyjmenovaných příslušníků skotské nobility a čtyři biskupové, kteří byli dle textu listiny spoluzodpovědní za trvání míru, a tuto skutečnost potvrdili přivěšením svých pečeti. Zda přitom proběhl i rituál určité přísahy, není bohužel z listiny zřejmé, protože jej však jej text, ani anglický kronikář nezmiňují, můžeme předpokládat, že jediným veřejným aktem, jímž se přítomní zástupci skotské nobility zavazovali udržovat mír s anglickým králem a bránit jej i proti svému vlastnímu vládcí, byl samotný akt vydání listiny a jejího zpečetění. Z hlediska anglo-skotských vztahů se jednalo o novou situaci, kdy jednotliví svědkové celého aktu nebyli pouze těmi, kdo jej svou pasivní přítomností potvrzovali, ale sami jsou v listině uváděni jako ti, kteří mají zajistit její dodržování svým králem, a část zodpovědnosti za jeho jednání tak byla tímto způsobem přenesena i na jeho elity.⁹⁴⁹

Situace tím zčásti připomíná skládání přísah skotskou aristokracií Jindřichovi II. po uzavření dohody z Falaise roku 1175, ovšem princip obou aktů byl odlišný. Roku 1175 se totiž skotská nobilita přímo podřizovala anglickému králi a byla tak povinna zachovávat mu věrnost, byť by ji skotský král porušil, zatímco roku 1244 se vybraní příslušníci skotské nobility stávali pouze garanty tohoto míru, aniž by je k anglickému panovníkovi pojil jakýkoli vztah. Nad dodržováním uzavřeného míru pak měla bdít i nejvyšší moc duchovní, neboť kopie listiny s mírovými podmínkami byla zaslána ke confirmaci také papežské kurii do Říma.⁹⁵⁰

Mírem z roku 1244 tak mělo dojít k definitivnímu vyřešení anglo-skotského sporu v otázce lenní podřízenosti skotského krále a vzájemný anglo-skotský vztah měl být nadále založen výhradně na vzájemném míru a skotském spojení, které však nemělo zakládat nižší postavení skotského krále vůči anglickému panovníkovi, a jejich vztah měl být naopak zcela rovný.

---

⁹⁴⁸ „(...) *domino nostro Henrico tercio Dei gratia regi Angliae illustri (...)*“ Matouš Pařížský, vol. IV., s. 381.

⁹⁴⁹ Matouš Pařížský, vol. IV., s. 382; DUNCAN, *Scotland*, s. 536.

⁹⁵⁰ Matouš Pařížský, vol. IV., s. 383–384.

5.7 Alexandr III. a Eduard I.

Po uzavření míru v Newcastlu roku 1244 můžeme hovořit o začátku nové etapy v anglo-skotských vztazích. Především byla konečně vyřešena otázka skotského nároku na Northumbrii a jeho kompenzace, jež vedla k vytvoření hranice mezi oběma královstvími, která ve své podobě existuje dodnes, a také k ukončení dosavadních vzájemných sporů o lenní podřízenost Skotska. Pokud chtěl anglický král i nadále uplatňovat vliv na skotského vládce, musel nyní hledat nové způsoby, jak toho dosáhnout. Příležitost se naskytla, když roku 1249 Alexandr II. zemřel a na skotský trůn po něm nastoupil teprve osmiletý Alexandr III.⁹⁵¹ Na Vánoce roku 1251 byl v Yorku uskutečněn jeho sňatek s Jindřichovou dcerou Markétou a následujícího dne anglický král před očima všech přítomných z řad světské i duchovní nobility obou království slavnostně pasoval mladého krále rytířem.⁹⁵²

Až na potyčku mezi Skoty a Angličany v jedné z ulic Yorku⁹⁵³ narušil slavnostní atmosféru oslav až požadavek Jindřicha III. na homagium skotského krále. Podle Matouše Pařížského složil mladý Alexandr anglickému panovníkovi lenní slib „(...) za ta panství, která držel od anglického krále z království Anglie, tedy za Lothian a zbylé země.“⁹⁵⁴ Pozornost poutá především Matoušova zmínka o Lothianu, za nějž skotští králové anglickým vládcům po jeho získání již v 10. století lenní sliby neskládali. S podobnou informací se setkáváme ještě v textu Historie normanských vévodů Anonyma z Béthuna při popisu lenního slibu Alexandra II. Ludvíkovi roku 1216.⁹⁵⁵ Na rozdíl od flanderského kronikáře působil ovšem Matouš od roku 1217 v anglickém klášteře St. Albans v Hertfordshire ve Východní Anglii, který se sice nacházel dost daleko od skotských hranic, přesto však u Matouše můžeme předpokládat lepší znalost britské geografie, než aby bylo možné přejít jeho zmínku o lenním slibu za Lothian jen jako pouhou chybu plynoucí z kronikářovy neznalosti. Je proto možné, že s hledáním nových způsobů, jimiž by mohl anglický král posílit svůj vliv na skotského vládce, se pozornost anglického dvora skutečně upřela na Lothian, který si nadále uchovával výrazný anglický charakter, a mohla tak být vznesena otázka týkající se

---

⁹⁵¹ Kronika z Melrose, s. 178. Stručný záznam kroniky o Alexandrově inauguraci svědčí o tom, že rituál králova nástupu měl i nadále sekulární podobu a spočíval v posazení mladého krále jeho šlechtou na kamenný stolec skotských králů, srov. též Jan z Fordunu, s. 294; DUNCAN, *Scotland*, s. 553.

⁹⁵² LUARD, Henry R. (ed.). *Matthaei Parisiensis, Monachi Sancti Albani, Chronica Majora*. Vol. V., London 1880 (dále jako Matouš Pařížský, vol. V.), s. 266–267; DUNCAN, *Scotland*, s. 560.

⁹⁵³ Matouš Pařížský, vol. V., s. 267. Incident skončil podle Matouše prolitím krve a jedním úmrtím.

⁹⁵⁴ „Fecit igitur rex Scotiae regi Anglorum homagium ratione tenementi, quod tenet de domino rege Anglorum de regno scilicet Angliae, Laudiano videlicet et terris reliquis.“ Matouš Pařížský, vol. V., s. 268.

⁹⁵⁵ Early Sources of Scottish History, vol. II., s. 412.

jeho statutu a oprávněnosti skotské držby, za kterou tak Jindřich III. mohl požadovat složení lenního slibu.

Skotská strana tento požadavek explicitně neodmítla. Co ovšem již okolí mladého Alexandra zásadně odmítlo, byl podle Matouše Jindřichův požadavek, aby Alexandr „(...) složil lenní slib a přísahu věrnosti svému pánu, králi Anglie, za skotské království tak, jak činili jeho předkové králům Anglie, jak lze spatřit napsané na mnoha místech v kronikách (...)“.⁹⁵⁶ Skotská strana k tomuto požadavku uvedla, že Alexandr přišel k anglickému králi, aby se oženil a ne aby rozhodoval v takto závažných otázkách, čímž se pokusila z celé situace obrátit vymanévrovat. Jan z Fordunu se při popisu královy svatby a pasování v Yorku Alexandrovu homagiu vyhýbá obdobně a neuvádí jej ani kronika z Melrose,⁹⁵⁷ a tak kronika Matouše Pařížského zůstává jediným pramenem, jenž událost Alexandrova lenního slibu Jindřichu III. roku 1251 zmiňuje.

Odkaz anglické strany na obsah tehdejších kronik potvrzuje, že listiny, na které by bylo možné se jinak odvolávat, v té době již neexistovaly a byly odevzdány a zničeny nejpozději po uzavření míru mezi Jindřichem III. a Alexandrem II. roku 1237. Požadavek anglického krále na složení homagia za skotské království dle mírových podmínek z Norhamu byl ovšem zachycen některými soudobými kronikáři a odkaz k textům kronik mohl směřovat ještě dál, k událostem roku 1175 a lennímu slibu skotského krále a jeho elit po míru z Falaise, stejně jako k aktům, jimiž se skotští králové stávali muži anglosaských a anglonormanských panovníků a které nahlížené perspektivou 13. století musely evokovat složení lenního slibu.

Jindřich III. bezpochyby zamýšlel využít situace, kdy na skotský trůn usedl ještě nedospělý chlapec, a pokusil se nárok na lenní slib za skotské království vůči mladému panovníkovi prosadit, nicméně jeho okolí takovému požadavku odmítlo vyhovět. Pozice skotského krále byla díky úspěšné vládě Alexandra II. stabilní a pevná, a tak bylo možné Jindřichovi vzdorovat. Anglický král si byl této skutečnosti evidentně vědom a další tlak na složení skotského homagia již nevyvíjel.

Následující leta vlády Alexandra III. se ve vztahu k anglickému králi odehrávala ve znamení míru a přátelských vazeb.⁹⁵⁸ Roku 1262 dosáhl Alexandr dospělosti a pevně se

---

⁹⁵⁶ „(...) ut ratione regni Scotiae faceret homagium et fidelitatem cum ligantia domino suo regi Anglorum, sicut fecerunt predecessores sui regibus Anglorum, prout evidenter in cronicis locis multis scribitur (...)“ Matouš Pařížský, vol. V., s. 268.

⁹⁵⁷ Jan z Fordunu, s. 296; Kronika z Melrose, s. 179.

⁹⁵⁸ Matouš Pařížský, vol. V., s. 573–576.

ujal vlády. Jeho suverénní postavení jak na domácí půdě, tak ve vztahu k anglickému panovníkovi je patrné především po nástupu Jindřichova syna Eduarda I. na anglický trůn. Když se roku 1274 konala jeho slavnostní korunovace anglickým králem, Jan z Fordunu zaznamenal, že Alexandr i se svou chotí, Eduardovou sestrou Markétou, vyvinuli veškeré úsilí, aby se této slavnostní události mohli zúčastnit, ale zároveň si Alexandr na Eduardovi vymohl vydání listiny, která měla skotskému králi potvrzovat, že jeho přítomnost na Eduardově korunovaci nebude považována za precedent pro jeho nástupce.⁹⁵⁹

Alexandrovi se také při Eduardově korunovačním rituálu dostalo privilegia nést královský meč. Jednalo se o vysoce prestižní roli, která však na druhou stranu umísťovala skotského krále do potenciálně podřízené pozice vůči anglickému panovníkovi po bok jeho dalších významných subjektů, a proto Alexandr zároveň žádal, aby ani tato událost nebyla považována za precedent a základ pro takovou povinnost skotských králů na korunovacích anglických panovníků.⁹⁶⁰ Přestože tón vzájemné korespondence se nesl v přátelském duchu, byl Alexandr v otázce vztahů a povinností skotského a anglického vládce evidentně opatrný a ve snaze dosáhnout vzájemně rovného postavení usiloval o to, aby královská důstojnost skotského panovníka nemohla být snížena budoucím požadavkem konkrétní služby lenního slibu anglickému králi. Z Eduardovy korunovace se také Alexandr vrátil do Skotska, aniž by novému anglickému vládcovi složil své homagium za anglická léna a tento požadavek z anglické strany nejspíš ani nezazněl.⁹⁶¹

K tomuto kroku přistoupil skotský král až roku 1278 po aktivní výměně poselstev, která řešila nejasný statut skotských panství na hranicích obou zemí, za něž nebyl anglickému panovníkovi složen lenní slib. Ačkoli se mělo jednat o slib výhradně za anglická léna v držbě skotského krále, nechal si Alexandr od Eduarda i tentokrát vydat listinu, jež potvrzovala, že ani z tohoto aktu nevznikne precedent pro jeho nástupce.⁹⁶² Z tohoto kroku je zřejmé, že dlouhodobým cílem skotské politiky bylo skládání lenních slibů anglickému králi eliminovat. S tím bezpochyby souvisel Alexandrův požadavek na mimořádný doprovod k anglickému vládcovi, který zahrnoval nejen arcibiskupa z Yorku, ale dokonce také metropolitu z Canterbury spolu s předními *early* z Gloucesteru, Warenne a Lincolnu, svědčící o tom, že Alexandr hodlal dosáhnout toho, aby k Eduardovu dvoru nepředstoupil jen jako jeho pouhý švagr a leník.⁹⁶³ Skotský král měl naopak k anglickému dvoru dorazit v

---

⁹⁵⁹ DUNCAN, *Scotland*, s. 589.

⁹⁶⁰ Tamtéž, s. 590.

⁹⁶¹ PRESTWICH, Michael. *Edward I.* London 1997, s. 357.

⁹⁶² DUNCAN, *Scotland*, s. 590.

⁹⁶³ PRESTWICH, *Edward I.*, s. 357.

plném lesku své královské důjnosti, jenž měl být vyjádřen také výjimečným doprovodem odpovídajícím jeho postavení panovníka z Boží vůle.

Samotný akt Alexandrova homagia Eduardovi proběhl 29. září 1278 ve Westminsterském opatství za přítomnosti anglického dvora a významných prelátů. Záznam o jeho průběhu se dochoval v rámci produkce Eduardovy královské kanceláře.⁹⁶⁴ Alexandr podle něj složil Eduardovi lenní slib za svá léna, který anglický král přijal, ale poté si ještě přede všemi přítomnými vyhradil právo na složení homagia také za samotné skotské království, až si o tom bude přát se skotským králem jednat.⁹⁶⁵ Následně mělo dojít ke složení skotské přísahy věrnosti, Alexandr si však vymohl právo, aby tuto přísahu složil jeho jménem earl z Carricku Robert de Brus. Eduard Alexandrově žádosti vyhověl, avšak s výhradou, že tomu tak také bude pouze pro tuto příležitost. Robert de Brus následně pronesl Alexandrovým jménem přísahu věrnosti anglickému králi, podle níž měl Alexandr III. Eduardovi i jeho dědicům na anglickém trůnu zachovávat svou věrnost a službu za zemi, kterou od anglického krále držel.⁹⁶⁶

I v tomto případě dbal Alexandr především na to, aby navzdory splnění jeho lenní povinnosti byla celým aktem co nejméně snížena jeho královská důstojnost. Podstatná je však především skutečnost, že Eduard si měl vyhradit právo na složení homagia přímo za skotské regnum, byť jej v tom okamžiku nevyžadoval. A. A. M. Duncan konfrontoval text Eduardovy kanceláře se zápisem v kopiáři skotského královského opatství v Dunfermline, o kterém soudí, že pochází rovněž ze soudobého záznamu, byť celý kopiář vznikl až přibližně padesát let po události Alexandrova lenního slibu. Podle tohoto textu poté, co Alexandr složil Eduardovi svůj slib za anglická léna a Eduard vyslovil svůj nárok na Alexandrovo homagium za celé skotské regnum, zasáhl prý do dění biskup z Norwiche, který prohlásil, že Alexandrův lenní slib za skotské království má anglickému králi náležet, jen jestliže na něj má Eduard právo, načež se měl Alexandr ohradit, že na lenní slib za skotské království má nárok pouze Bůh.⁹⁶⁷ Tím dal podle skotského textu Alexandr anglickému králi a všem přítomným naopak jasně najevo, že skotským králem je výhradně z Boží milosti.

---

⁹⁶⁴ STEVENSON William H. (ed.). *Calendar of the Close rolls preserved in the Public Record Office: Edward I AD. 1272–1279*. Vol. V., London 1900 (dále jen *Calendar of Close rolls*), s. 505. Záznamy královské kanceláře v podobě tzv. close rolls (lat. rotuli clausi) byly dosud editovány pouze pro léta 1204–1272. Záznamy po roce 1272 byly vydány pouze v anglickém překladu jako detailní resumé obsahu jednotlivých záznamů dochovaných ke každému roku, proto není možné citovat originální latinské znění a lze vycházet jen z anglického překladu.

⁹⁶⁵ DUNCAN, *Scotland*, s. 590; PRESTWICH, *Edward I.*, s. 357.

⁹⁶⁶ *Calendar of the Close rolls*, s. 505.

⁹⁶⁷ DUNCAN, *Scotland*, s. 590–591.

Oba texty jsou výsledkem dodatečné precizace a úprav,⁹⁶⁸ zároveň však zachycují dva názory na lenní podřízenost skotského krále, které byly roku 1278 navzájem konfrontovány. Je velice pravděpodobné, že Eduard využil příležitosti před shromážděním světské a duchovní elity své země k tomu, aby veřejně formuloval svůj nárok na lenní slib za skotské království. Alexandr III. se proti tomu bezpochyby ohradil, jak nás informuje skotský text, ať už tak učinil jakýmkoli způsobem, navzdory tomu byl však už Eduardův nárok veřejně formulován před anglickou nobilitou a ta jej mohla potvrdit. Svůj požadavek mohl přitom Eduard I. opřít o podobný nárok svého otce Jindřicha III. z roku 1251 vznesený vůči Alexandru II., byť jej tehdy skotské elity odmítly, a kupříkladu i o precedent z doby vlády skotského krále Edgara z počátku 12. století.⁹⁶⁹

Eduardův požadavek však evidentně nebyl založen na dlouhodobé strategii anglických panovníků usilující o podřízení skotského království.⁹⁷⁰ Jindřich III. sice svůj nárok na lenní slib skotského krále zakládal roku 1251 na zmínkách kronik, aby svůj požadavek podložil tradicí a konkrétními příklady, z dlouhodobé perspektivy je však patrné, že angličtí králové žádnou jasně vytyčenou strategii nesledovali a Jindřichův i Eduardův požadavek skotského homagia vycházely spíše z aktuálních politických zájmů a také možností k jejich prosazení, pokud se jim právě naskytly, a sloužily jim jako prostředek k dosažení vyššího vlivu na skotské království v okamžiku, kdy to situace dovozovala. Jakmile se takové situace nepodařilo využít, anglická strana svůj tlak dál nestupňovala, a proto se i další léta vlády Alexandra III. odehrávala ve znamení přátelských vztahů s Eduardem I.⁹⁷¹ Ostatně ani Eduard, ani Alexandr nemohli roku 1278 tušit, že série nešťastných událostí připraví v následujících letech Alexandra III. o oba jeho dědice. Na jaře roku 1286 zemřel v důsledku nešťastného pádu z koně i sám Alexandr, aniž by po sobě zanechal následovníka,⁹⁷² a Eduard tak mohl svůj nárok formulovaný roku 1278 ve Westminsteru skutečně využít k tomu, aby se mohl stát svrchovaným pánem Skotska.

---

⁹⁶⁸ Tamtéž, s. 590; PRESTWICH, *Edward I.*, s. 357.

⁹⁶⁹ V dochované listině Edgar tehdejšího anglického krále Viléma II. označuje jako svého pána, jehož daru vděčí za svou královskou vládu ve Skotsku, viz DUNCAN, *The Earliest Scottish Charters*, s. 103.

⁹⁷⁰ DUNCAN, *Scotland*, s. 591; PRESTWICH, *Edward I.*, s. 359.

⁹⁷¹ PRESTWICH, *Edward I.*, s. 357, 374.

⁹⁷² O Alexandrově předčasné smrti vypráví v téměř až v dobrodružném podání autor kroniky z Lanercost, který popisuje, jak se Alexandr navzdory všem radám vydal za špatného počasí na cestu z Edinburghu do Kinghornu, aby zde navštívil svou novou manželku. Skotského krále neodradila od pokračování v cestě ani tma, která se mezitím snesla, za bouře se však nedaleko Kinghornu svým průvodcům ztratil a následujícího rána byl nalezen mrtev patrně po pádu z koně v náročném terénu, viz STEVENSON, Joseph (ed.). *Chronicon de Lanercost M.CC.I.-MCCCXVI*. Edinburgh 1839, s. 116–117. K nástupnické otázce a působení Eduarda I. viz PRESTWICH, *Edward I.*, s. 359–365.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat vznik a vývoj skotské vazaliny v rámci anglo-skotského vztahu v průběhu 10. až 13. století se zaměřením na rituály a další druhy neverbálního jednání, které se k rozvoji anglo-skotského vztahu a skotské vazaliny pojily a ve kterých se tento vztah realizoval, a to tak, jak jejich podobu zprostředkovávají narativní prameny především anglo-skotské provenience. Toto téma dosud nebylo komplexně zpracováno a v dosavadním bádání mu byla věnována pouze dílčí pozornost.

Výzkum, který byl v rámci této diplomové práce uskutečněn, byl založen především na výpovědích vybraných písemných pramenů, jejich interpretaci a komparaci a jeho dílčí výsledky byly porovnávány i konfrontovány s poznatky moderního i staršího bádání. Z výsledků této práce je patrné, že proces vzniku a vývoje skotské vazaliny byl daleko složitější, než starší a zčásti i moderní bádání dosud předpokládalo, a v průběhu sledovaného období podléhal řadě vlivů. Podobu anglo-skotského vztahu v jednotlivých fázích jeho vývoje ovlivňoval rozvoj společnosti i panovnické ideologie a politické kultury, vliv na něj měly politické a mocenské zájmy obou stran, které se v průběhu času měnily, a pominout nelze ani důsledky konkrétních historických událostí. Výrazný vliv na vývoj skotské vazaliny v průběhu sledovaného období ovšem měla také tradice, která se k ní pojila.

Vývoj této tradice nebyl nijak přímočarý a odpovídal tomu, jak se rozvíjela politická kultura skotského a anglického dvora, a podléhal také vlivům dobové historiografické produkce. Způsob, jakým byly jednotlivé události související s rozvojem anglo-skotského vztahu v pramenech zachyceny, podléhal intencím a prioritám jejich tvůrců, jejichž líčení byla poté dále zpracována a reinterpretována v dílech pozdějších autorů. Důsledky tohoto procesu jsou zřetelně patrné u generací kronikářů od 1. poloviny 12. století. Ti pro účely svých děl čerpali informace ze starších pramenů, reinterpretovali je však ve vztahu k dobové politické situaci i tradici, kterou tímto způsobem dále spoluutvářeli. Sdělení starších pramenů vnímali tito autoři odlišnou perspektivkou vlastní doby a filtrovali přitom informace, které pro příjemce svých děl považovali za nadbytečné, aby je mohli snáze začlenit do vlastního narativu. Jednalo se přitom o autory, jejichž díla měla široký okruh recipientů, kteří nebyli pouze představiteli izolované duchovní sféry, ale často také aktivní součástí společnosti a jejích politických sil, a pojetí anglo-skotského vztahu v dílech těchto kronikářů tak mělo reálný vliv na jeho další směřování a vývoj. Nemuselo se přitom vždy jednat o vědomý záměr autorů. Tento proces odráží především odlišné vnímání konkrétních

událostí, které mnohdy stojí v kontrastu k jejich původnímu významu, v jakém byly zaznamenány staršími prameny, a patrný je již na pojetí událostí 10. století, jež souvisely se samotným vznikem anglo-skotského vztahu.

Na počátku 10. století představovalo anglické a skotské království dvě dominantní síly na území Británie. Poměr mezi nimi se formoval především ve vzájemném vztahu jejich panovníků, v němž nacházel svou podobu a vyjádření, a to mimo jiné prostřednictvím neverbálního jednání. To, jak ukazují výsledky této práce, představovalo důležitý komunikační prvek. Pozornost přitom byla věnována tomu, jak bylo prostřednictvím ritualizovaného a symbolického jednání postavení vládců osobou zemí v pramenech vyjadřováno, jak se recepce konkrétních událostí lišila ve vybraných dílech mladších autorů a jakým způsobem vznikala tradice skotské vazaloty a jaká byla její role v konstituování vztahu obou zemí.

V průběhu 10. století došlo k několika důležitým setkáním skotských a anglosaských králů, která ve skutečnosti skotskou vazalitu ještě nezakládala, avšak v dílech autorů mladšího období se stala základem tradice jejího vzniku. První v pramenech zaznamenané setkání se odehrálo roku 920 na hranici obou zemí v Bakewell a o sedm let později bylo následováno jednáním v Eamont Bridge. V recepcích těchto událostí u kronikářů 12. století se projevují prvky skotské podřízenosti, kterou však pro toto období dobové prameny nedokládají, a lze je považovat právě za součást pozdější tradice. Obě setkání byla vyvolána potřebou řešení aktuální politické situace na severu Británie a neprobíhala tak pouze mezi skotským a anglosaským panovníkem, ale v rámci širších jednání s vládcí britského severu, jejichž cílem bylo dosažení politické stability. Protože jejich efekt byl pouze dočasný, přistoupil anglosaský král Edmund roku 945 k uzavření vztahu se skotským vládcem, který byl již formalizován jeho slibem spojenectví a skotského krále zavazoval k vojenské podpoře a jednání v souladu se zájmy anglosaského panovníka. Protože ty nebyly v přímém rozporu ani se zájmy skotského krále, ukázalo se toto řešení jako funkční a vedlo k poměrně dlouhému období míru.

Teprve od druhé poloviny 10. století začaly do anglo-skotského vztahu pronikat prvky anglosaské dominance, které vyplývaly z vojenské převahy anglosaského panovníka a odrážely ideu anglosaské imperiální politiky v Británii, jež byla inspirována především politickou kulturou otonského dvora. V rámci anglo-skotského vztahu se nejvýrazněji projevila při setkání anglosaského panovníka se sousedními vládci včetně skotského krále v Chesteru roku 973. Interpretaci této události znesnadňuje především absence

dostatečného množství informací z dobových pramenů, s nímž se potýkali již kronikáři 12. století, a v jejich dílech tak nenarážíme pouze na významový posun popisovaných událostí, ale i značnou míru fabulace a literární fikce, které dále rozvíjely tradici skotské podřízenosti vůči anglosaskému vládci. Ze vztahu založeného na uznání aktuálního poměru sil a respektu skotského krále k autoritě anglosaského panovníka jako silnějšího protihráče vytvářeli kronikáři mladšího období obraz formalizovaného vztahu založeného na skotské podřízenosti v hierarchii vzájemného postavení obou vládců.

Tento obraz nebyl zcela konzistentní a u jednotlivých autorů se lišil v závislosti na výkladu konkrétního obsahu starších pramenů, které měli k dispozici, především pak Anglosaské kroniky. Tendence zdůrazňující skotskou podřízenost je však v jejich dílech zřetelná. Kronikáři 12. a 13. století interpretovali sdělení starších pramenů perspektivou vlastní doby s rozvinutým systémem lenních vztahů a dávali mu tak mnohdy odlišný význam, který byl současníkům a recipientům jejich děl srozumitelný a zapadal do kontextu dobové politické situace. Velký přínos mělo v rámci této práce detailnější zaměření na terminologii, kterou prameny v konkrétních případech používají, a významové posuny, k nimž následně docházelo. Jednoznačným závěrem je, že až do konce 11. století nemůžeme o existenci formalizované skotské vazaloty uvažovat, postupně se však projevovaly tendence, které tvořily základ pro její vznik a vývoj tradice, jež se k ní pojila.

Právě v událostech 11. století je zřetelně patrná návaznost na předchozí období i posuny odpovídající tehdejšímu společensko-politickému vývoji. Anglosaský vládce Knut uskutečnil roku 1031 výpravu do Skotska, při níž demonstroval svou vojenskou sílu a dosáhl slibu skotského spolenectví. I v tomto případě sledoval anglosaský král řešení aktuální politické situace na severu Británie a svým jednáním navazoval na své předchůdce. Slib skotského spolenectví Knut evidentně vnímal již jako určitou tradici a přirozený stav, který obnovoval. Zároveň však v rituálu jeho složení došlo k určitému posunu do roviny osobního pouta mezi oběma vládci, když se skotský král stal podle Anglosaské kroniky Knutovým mužem. V terminologii tohoto pramene tím byl vyjádřen vztah, který svou podstatou odpovídal závazku skotského spolenectví v 10. století, svou podobou již ale odrážel určitý posun, který byl dán vývojem společenských vztahů i Knutovou inspirací v říši a ideou jeho vlastní dominance na severu Evropy. Prostřednictvím rituálu a závazku věrnosti k sobě Knut skotského krále těsněji připoutal a zároveň tím zdůraznil svou nadřazenou pozici ve vzájemné hierarchii. U mladších autorů se ovšem setkáváme s posunem právě do roviny lenního vztahu, neboť terminologie užitá Anglosaskou kronikou i podoba rituálu, který mezi oběma vládci proběhl, jej autorům 12. století připomínaly.

V polovině 11. století do anglo-skotského vztahu vstoupil prvek teritoriálního sporu, který byl výsledkem postupující expanze moci obou království a do vývoje skotské vazaloty přinesl novou dynamiku, která ovlivňovala její podobu po následující dvě století. Snaha o nadvládu v Northumbrii a Cumbrii vedla skotského krále k postupnému rozvíjení vlastní politiky vůči jeho sousedovi a k aktivnímu podílu na formování vzájemného vztahu, který se výrazněji projevil s nástupem normanské dynastie na anglický trůn. Návaznost jejich panovníků na způsob vlády anglosaských předchůdců byla patrná i v přístupu ke skotskému králi. Normanský dvůr nicméně dovedl s principy anglo-skotského vztahu dále pracovat a na sklonku 11. století se na něj pokusil aplikovat zásady feudalizované normanské společnosti a přiblížit jej vztahu anglonormanského krále k jeho leníkům. To v době rozvíjející se panovnické reprezentace u skotského dvora vedlo ke sporu mezi oběma vládci, jenž vyescaloval ve vojenský střet, v němž byl skotský král zabit.

Podoba a charakter anglo-skotského vztahu byly do této doby vyjadřovány prostřednictvím symbolického a rituálního vystupování, které o vzájemném postavení obou králů informovalo širší publikum. Přestože až do konce 11. století nelze v rámci anglo-skotského vztahu hovořit o jakékoli formě skotské vazaloty, rituály, které tento vztah formovaly, představovaly nástroj pro snahy anglických vládců, jak tento vztah částečně začlenit do systému stávajících lenních vazeb. Náhlá smrt skotského krále Malcolma III. roku 1093 a boj Malcolmových synů o skotský trůn poskytly anglickým panovníkům příležitost, jak toho dosáhnout.

Závislost potomků Malcolma III. na anglické podpoře odstartovala důležité změny ve vztahu skotských vládců k anglickým panovníkům. Synové Malcolma III. se stávali leníky anglických králů za některá panství, která jim byla udělena v Anglii, a tato skutečnost se odrážela v jejich vztahu k anglickému vládci i poté, co jednotliví Malcolmovi synové usedli na skotský trůn. Nejmladší David se jako skotský král pokusil tento trend minimalizovat a posílit naopak postavení skotského vládce jako nezávislého panovníka. Byl si přitom dobře vědom právě významu rituálů a jejich role v panovnické reprezentaci. Kromě ritualizovaného a symbolického vystupování provázejícího společná setkání panovníků se však v anglo-skotském vztahu uplatňovaly i další formy rituálů, jakými bylo pasování, sňatky, ale svou významnou komunikační roli měla také podoba doprovodů skotského krále na jednání s anglickým vládcem.

Novou dynamiku do procesu rozvoje skotské vazaloty přinesl nástup dynastie plantagenetských králů na anglický trůn, který přerušil dosavadní kurz Davidovy politiky a

vedl k obnovení anglické dominance. Jindřich II. Plantagenet dovedl plně využít svého postavení vůči mladému Malcolmovi IV. i historické náhody, která do jeho zajetí později přinesla Malcolmova nástupce Viléma. Jindřich navázal na tradici skotské podřízenosti, kterou prostřednictvím dohody z Falaise zakotvil a formalizoval v rituálu Viléma lenního slibu za celé jeho regnum. Přestože míra Jindřichem uplatňované autority nad skotským králem nebyla ve skutečnosti velká, sám tím založil novou tradici skotské lenní podřízenosti, na kterou později navázal Jindřichův syn Jan, podle něhož měl být skotský král vazalem anglického panovníka, a to navzdory skutečnosti, že za vlády Janova staršího bratra a předchůdce Richarda se skotský král ze své lenní závislosti vykoupil a byl z ní vyvázán.

Vzájemný vztah obou vládců byl i nadále determinován lenními vztahy vyplývajícími ze skotské držby lén v Anglii. Prostřednictvím postupného tlaku a také rituálů, které společná setkání králů doprovázely, budoval Jan dominantní pozici vůči stárnoucímu Vilémovi, z níž hodlal skotskou lenní závislost obnovit. Výpovědi dobových pramenů se kvalitativně různí, celkově však ukazují, jak obě strany dovedly s rozvinutým systémem lenních vazeb i podobou rituálů, které se k nim pojily, pracovat. S nástupem Viléma syna Alexandra a změnou politické situace v Anglii došlo k obratu, který skotského krále přivedl do tábora rebelujících baronů a posléze francouzského prince Ludvíka. Za vlády Janova syna Jindřicha III. se nicméně anglo-skotský vztah stabilizoval, stejně jako hranice obou zemí, když byla vyřešena sporná otázka držby Cumbrie a Northumbrie.

Do poloviny 13. století byl mezi králi Skotska a Anglie udržován těsnější vztah, který byl motivován Alexandrovou snahou o udržení určitého vlivu na mladého Jindřicha III. a byl založen mimo jiné na principech sňatkové politiky. Prostřednictvím rituálů královských zásnub a sňatků nabýval vztah obou vládců v tomto období svého nejvýraznějšího vyjádření. Zároveň však z anglo-skotského vztahu zcela nevymizely ani prvky tradice skotské podřízenosti, kterých si byly obě strany vědomy. Díky spojení mezi anglickým dvorem a papežským stolcem byla tradice skotské lenní závislosti udržována i u papežské kurie, a když Alexandr II. opakovaně žádal papeže o realizaci královské korunovace včetně rituálu pomazání, aby vyjádřil své rovnocenné postavení vůči anglickému králi, odkazoval papež Řehoř IX. ve své bule určené skotskému vládci dokonce ještě na dohodu z Falaise.

Požadavek skotské lenní podřízenosti anglický dvůr otevřeně formuloval při příležitosti rituálu pasování a lenního slibu Alexandra III. vůči Jindřichu III. za skotská léna v Anglii a znovu pak při události Alexandrova homagia Jindřichovu synovi Eduardovi I. Přestože

ani jeden z těchto případů neměl na podobu anglo-skotského vztahu přímý vliv, v dlouhodobé perspektivě tím anglický dvůr udržoval tradici skotské vazaloty. Ačkoli se Skotsko za vlády Alexandra III. vyvíjelo nezávisle jako království, jehož vládce byl plnohodnotným členem rodiny panovníků latinského Západu, byla tradice jeho podřízenosti u anglického dvora stále živá a pro skotského vládce potenciálně nebezpečná.

Byla to přitom tradice vycházející již z kronik autorů 1. poloviny 12. století, na něž anglický dvůr odkazoval a stavěl na nich oprávněnost svého požadavku, a to i navzdory změnám, které od té doby vedly k výraznému posílení postavení skotského krále, jež zdůrazňovalo, že oba vládcové jsou panovníky z Boží vůle. Tradice skotské podřízenosti však nepřetržovala jen u anglického dvora, ale prostřednictvím opakované formulace tohoto nároku při setkáních panovníků byla importována a znovuožívána i ve skotském prostředí. Když na konci 13. století došlo ve Skotsku k nečekané nástupnické krizi, myšlenka anglické suverenity a role anglického krále jako možného arbitra měla ve Skotsku nezanedbatelnou podporu. Eduard I. tak mohl na sklonku 13. století sklidit plody udržované a rozvíjené tradice a uplatnit nárok na skotskou lenní podřízenost a anglickou nadvládu.

Na rozvoji anglo-skotského vztahu a s tím souvisejícího fenoménu skotské vazaloty jsou patrné odlišné vývojové tendence. V průběhu 10. a 11. století souvisely především s expanzí moci a vlivu obou zemí a v návaznosti na to s potřebou stabilizace vzájemného vztahu, který byl určován především mírou vojenské síly a autority skotského a anglického vládce. Od poloviny 12. století se ovšem do tohoto vztahu a jeho dalšího směřování promítaly také společensko-politické změny a rozvoj lenního systému, který se odrážel i na podobě anglo-skotského vztahu a především na tom, jak byl tento vztah prostřednictvím rituálů v rámci jednání panovníků Skotska a Anglie formován a zároveň navenek prezentován.

Důležitou součástí anglo-skotského vztahu byla tradice, která se k němu vázala. Ta se rozvíjela návazností na předchozí praxi, avšak významnou složkou jejího vývoje bylo také to, jak tuto praxi interpretovala pozdější historiografie počínaje 12. stoletím, a to především ve vztahu k podobě rituálů zaznamenané ve starších pramenech. Na ty již mladší autoři nahlíželi jinou perspektivou a přisuzovali jim tak s vyšší či menší mírou vlastních intencí odlišný význam a takto utvářená tradice skotské vazaloty následně ovlivňovala dobovou politickou praxi a její aktéry.

Výzkum vzniku a vývoje skotské vazaloty s ohledem na rituály a související formy neverbálního jednání tak odhaluje pozadí řady historických procesů a událostí ve vývoji středověkého Skotska a Anglie v období od 10. do 13. století a umožňuje jejich lepší pochopení, stejně jako okolností, za nichž jejich vzájemný vztah vznikl a při nichž byl položen základ současné hranici obou zemí i podobě jejich dnešních vztahů. K řadě závěrů by přitom nebylo možné dojít bez zkoumání rituálů, jež se s tímto vývojem pojily. V rámci vytyčeného předmětu bádání i rozsahu této práce nebylo možné věnovat pozornost anglo-skotskému vztahu v rámci širšího kontextu dobové praxe mimo Británii, zejména pak v říšském prostředí, které bylo určitým zdrojem inspirace, a zabývat se možnými anglo-skotskými specifiky či možnými paralelami. Komparace anglo-skotského vztahu a různých způsobů ritualizovaného jednání, jež se k němu pojilo, s dobovou praxí mimo Britské ostrovy tak představuje výzvu pro další výzkum tohoto tématu.

Seznam pramenů a použité literatury

Prameny

ANDERSON, Alan O. (ed. et trans). *Early sources of Scottish History: AD 500 to AD 1286*. Vol. I. – II., Edinburgh 1922.

ANDERSON, Marjorie O., ANDERSON, Alan O. (eds.). *A Scottish Chronicle known as the Chronicle of Holyrood.*, Edinburgh 1938.

ARNOLD, Thomas (ed.). *Henrici archidiaconi huntendunensis Historia Anglorum*. London 1879.

ARNOLD, Thomas (ed.). *Memorials of St. Edmund's Abbey*. Vol. II., London 1892.

ARNOLD, Thomas (ed.). *Symeonis Monachi Opera: Historia regum aedem Historia ad quintum et vicesimum annum continuata, per Joannem Hagulstadensem*. Vol. II., London 1885.

BÉMONT, Charles. *Chartes des libertés anglaises (1100-1305)*. Paris 1892.

BREWER, John S. (ed.). *Giraldi Cambrensis Opera: De vita Galfridi archiepiscopi Eboracensis*. Vol. IV., London 1873.

CAESAR, Gaius I. *Zápisky o válce galské*. Přel. KALIVODA, Jan. Praha 2009.

CHISHOLM, Hugh (ed.). *Encyclopedia Britannica*. Vol. 28, New York 1911
[cit. 2023–2–17]. Dostupné na
https://archive.org/details/Encyclopaediabri28chisrich_201303/page/n693/mode/2up.

COXE, Henri O. (ed.). *Rogeri de Wendover Chronica, sive Flores Historiarum*. Vol. I.–II., London 1841.

DUCHESNE, Andrea (ed.). *Gesta Stephani, regis Anglorum, et ducis Normannorum*. London 1846.

FORESTER, Thomas (ed.). *The Ecclesiastical History of England and Normandy by Ordericus Vitalis*. Vol. II. London 1854.

GLABER, Rodulfus. *Dějiny světa v čase milénia*. Přel. ZACHOVÁ, Jana. Praha 2013.

GOMME, E. E. C. (ed.). *The Anglo-Saxon Chronicle*. London 1909.

HAMILTON, Hans C. (ed.). *Historia rerum anglicarum Willelmi Parvi*. Vol. II., London 1856.

HARDY, Thomas D. (ed.). *Rotuli chartarum in turri Londinensi asservati*. Vol. I, London 1837.

HARDY, Thomas D. (ed.). *Rotuli litterarum clausarum in Turri Londinensi asservati*. Vol. I., London 1835.

HARDY, Thomas D. (ed.). *Rotuli litterarum patentium in Turri Londinensi asservati*. Vol. I., London 1835.

HARDY, Thomas D. (ed.). *Willelmi Malmesbiriensis monachi Gesta regum Anglorum atque Historia novella*. Vol. I.–II., London 1840.

- HEDICKE, Edmund (ed.). *Cornelii Taciti De vita et moribus Iulii Agricolaе Liber*. Lipsko 1904.
- HENNESSY, William M. (ed.). *Annala Uladh. Annals of Ulster, otherwise, Annala Senait, Annals of Senat. A Chronicle of Irish Affairs from A.D. 431 to A.D. 1540*. Vol I. (A.D. 431–1056), Dublin 1887.
- HENNESSY, William M. (ed.). *Chronicum Scotorum*. London 1866.
- HODGSON-HINDE, John (ed.). *Symeonis Dunelmensis opera et collectanea*. Vol. I., Durham 1868.
- HOWLETT, Richard (ed.). *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I*. Vol. I., London 1884.
- INGRAM, James (ed.). *The Saxon Chronicle*. London 1823.
- LUARD, Henry R. (ed.). *Matthaei Parisiensis, Monachi Sancti Albani, Chronica Majora*. Vol. III., London 1876.
- LUARD, Henry R. (ed.). *Matthaei Parisiensis, Monachi Sancti Albani, Chronica Majora*. Vol. IV., London 1877.
- LUARD, Henry R. (ed.). *Matthaei Parisiensis, Monachi Sancti Albani, Chronica Majora*. Vol. V., London 1880.
- MAC CARTHY, Bartholomew (ed.). *Annala Uladh. Annals of Ulster, otherwise, Annala Senait, Annals of Senat. A Chronicle of Irish Affairs from A.D. 431 to A.D. 1540*. Vol I. (A.D. 1057–1131; 1155–1378), Dublin 1893.
- MICHEL, Francisque (ed.). *Histoire des Ducs de Normandie et des Rois d'Angleterre*. Paris 1840.
- PALGRAVE, Francis (ed.). *The Rise and Progress of the English Commonwealth: Anglo-Saxon Period*. Part II., London 1832.
- RYMER, Thomas, SANDERSON, Robert, CLARKE, Adam, HOLBROOKE, Frederick (eds.). *Foedera, conventiones, litterae, et cujuscunque generis acta publica, inter reges Angliae et alios quosvis impeatores, reges, pontifices, principes, vel communitates*. Vol I., pars I. (1066–1272), Londýn 1816.
- SKEAT, Walter W. (ed.). *Aelfric's Lives of saints*. London 1881.
- SKENE, William F. (ed.). *Chronicles of the Picts, Chronicles of the Scots and Other Early Memorials of Scottish History*. Edinburgh 1867.
- SKENE, William F. (ed.) *Johannis de Fordun Chronica Gentis Scottorum*. Edinburgh 1871.
- STEVENSON, Joseph (ed.). *Chronicon de Lanercost M.CC.I.-MCCCXLVI*. Edinburgh 1839.
- STEVENSON, Joseph (ed.). *Church Historians of England: The Historical Works of Simeon of Durham*. Vol. III., part II., London 1855.

STEVENSON, Joseph (ed.). *Church Historians of England: The History of the Kings of England and of his Own Times by William of Malmesbury*. Vol. III., part II., London 1854.

STEVENSON, William H. (ed.). *Calendar of the Close rolls preserved in the Public Record Office: Edward I AD. 1272–1279*. Vol. V., London 1900. STEVENSON, Joseph (ed.). *Chronica de Mailros*. Edinburgh 1835.

STUBBS, William (ed.). *Gesta regis Henrici Secundi Benedicti Abbatis. The Chronicle of the Reigns of Henry II. and Richard I. A.D. 1169–1192*. Vol. I.–II., London 1867.

STUBBS, William (ed.). *Chronica magistri Rogeri de Hovedene*. Vol. I.–III., London 1868.

STUBBS, William (ed.). *Memoriale Fratris Walteri de Coventria. The Historical Collections of Walter of Coventry*. Vol. I., London 1873.

STUBBS, William (ed.). *Memorials of St. Dunstan Archbishop of Canterbury*. London 1874.

STUBBS, William (ed.). *Radulfi de Diceto Decani Landoniensis Opera Historica. The Historical Collections of Master Ralph de Diceto, Dean of London*. Vol. I.–II., London 1876.

STUBBS, William (ed.). *The Historical Works of Gervase of Canterbury*. Vol. I., London 1879.

STUBBS, William (ed.). *The Historical Works of Gervase of Canterbury. Minor Works*. Vol. II., London 1880.

THORPE, Benjamin (ed.). *Florentii Wigorniensis Monachi Chronicon ex Chronicis*. Vol. I.–II., London 1848.

THORPE, Benjamin (ed.). *The Anglo-Saxon Chronicle, according to the several original authorities*. London 1861.

VENERABILIS, Beda. *Církevní dějiny národa Anglů*. Přel. KINCL, Jaromír, MORAVOVÁ, Magdalena. Praha 2008.

WAITZ, George (ed.). *Monumenta Germaniae Historica – Scriptorum V.: Mariani Scotti chronicon*. Hannover 1844.

WARNER, George F. *Giraldi Cambrensis Opera: De principis instructione liber*. Vol. III., London 1891.

Literatura

- ARLIDGE, Anthony, JUDGE, Igor. *Magna Carta Uncovered*. Oxford 2014.
- BARTLETT, Robert. *England under the Norman and Angevin Kings*. Oxford 2002.
- BARLOW, Frank. *William Rufus*. London 2000.
- BARRELL, A. D. M. *Medieval Scotland*. Cambridge 2000.
- BOLTON, Tymothy. *The Empire of Cnut the Great*. Leiden 2009.
- BRADBURY, Jim. *Philip Augustus*. Harlow 1998.
- BROOKS, Nicholas. *Anglo-Saxon Myths: State and Church, 400-1066*. Cambridge 2000.
- BROWN, Michael. *The Wars of Scotland: 1214-1371*. Edinburgh 2004.
- BUC, Philippe. *The Dangers of Ritual: Between Early Medieval Texts and Social Scientific Theory*. Princeton 2001.
- BURROW, John A. *Gestures and Looks in Medieval Narrative*. Cambridge 2003.
- CARPENTER, David. *Magna Carta*. London 2015.
- CARPENTER, David. *The Struggle for Mastery: Britain 1066–1284*. London 2003.
- CLANCY, Thomas Owen, PITTOCK, Murray, BROWN, Ian, MANNING, Susan (eds.). *The Edinburgh History of Scottish Literature*. Vol. I., Edinburgh 2007.
- ČERMÁK, Jan (ed.). *Jako když dvoranou proletí pták: Antologie nejstarší anglické poezie a prózy (700–1100)*. Praha 2009.
- DOWNHAM, Clare. *Viking Kings of Britain and Ireland*. Edinburgh 2007.
- DRISCOLL, Stephen T., GEDDES, Jane, HALL Mark A. *Pictish Progress: New Studies on Northern Britain in the Middle Ages*. Leiden 2011.
- DUNCAN, Archibald A. M. *Scotland: The Making of the Kingdom*. Edinburgh 1975.
- DUNCAN, Archibald A. M. *The Kingship of the Scots, 842–1292: Succession and Independence*. Edinburgh 2002.
- ELLIS, Peter B. *MacBeth: Velekrál Skotský 1040–1057*. Praha 2006.
- FLEMING, Robin. *Britain after Rome: The Fall and Rise 400–1070*. London 2011.
- FOOT, Sarah. *Æthelstan: The First King of England*. New Haven 2011.
- FORTE, Angelo, ORAM, Richard, PEDERSEN, Frederik. *Viking Empires*. Cambridge 2005.
- FRASER, James E. *From Caledonia to Pictland: Scotland to 795*. Edinburgh 2009.
- GILLINGHAM, John. *Richard I*. New Haven 1999.
- GRETSCH, Mechthild. *The Intellectual Foundations of the English Benedictine Reform*. Cambridge 1999.

- GRIGG, Julianna: *The Picts Re-Imagined*. Leeds 2018.
- GUREVIČ, Aron J. *Jedinec a společnost středověkého Západu*. Praha 2016.
- HELLE, Knut (ed.). *The Cambridge History of Scandinavia*. Cambridge 2003.
- HIATT, Alfred. *The Making of Medieval Forgeries: False Documents in Fifteenth-century England*. London 2004.
- HIGHAM, Nicholas J., RYAN, Martin J. *The Anglo-Saxon Word*. London 2013.
- HOSLER, John D. *Henry II.: A Medieval Soldier at War, 1147–1189*. Leiden 2007.
- KASTEN, Brigitte. Economic and political aspects of leases in the Kingdom of the Franks during the eight and ninth centuries. In: BAGGE, Sverre, GELTING, Michael H., LINDKVIST, Thomas. *Feudalism: new landscapes of debate*. Turnhout 2011, s. 27–55.
- LAPIDGE, Michael. *The Cult of St Swithun*. Oxford 2003.
- LIVINGSTONE, Michael. *The Battle of Brunanburh*. Liverpool 2011.
- MACDONALD, Iain. *Clerics and Clansmen: The Diocese of Argyll Between the Twelfth and Sixteenth Centuries*. Leiden 2013.
- MODZELEWSKI, Karol. *Barbarská Evropa*. Praha 2017.
- MOODY, Theodore W., MARTIN, Francis X. (eds.). *Dějiny Irska*. Praha 2012.
- ORAM, Richard D. *Alexander II: King of Scots 1214–1249*. Edinburgh 2013.
- ORAM, Richard D. *David I: The King who Made Scotland*. Cheltenham 2008.
- ORAM, Richard D. *Domination and Lordship: Scotland 1070–1230*. Edinburgh 2011.
- ORAM, Richard D. (ed.). *The Reign of Alexander II, 1214–1249*. Leiden 2005.
- PALGRAVE, Francis. *The Rise and Progress of the English Commonwealth: Anglo-Saxon Period*. Part II., London 1832.
- PINKERTON, John. *An Enquiry into the History of Scotland, Preceding the Reign of Malcolm III. or the Year 1056*, Edinburgh 1814.
- POLLOCK, A. M. *Scotland, England and France after the Loss of Normandy, 1204–1296*. Woodbridge 2015.
- POOLE, Austin L. *From Domesday Book to Magna Carta: 1087–1216*. Oxford 1955.
- PRESTWICH, Michael. *Edward I*. London 1997.
- RIDEL, Élisabeth. From Scotland to Normandy: The Celtic Sea Route of the Vikings. In: SMITH, Beverley B., TAYLOR, Simon, WILLIAMS, Gareth (eds.). *West over Sea: Studies in Scandinavian Sea-Borne Expansion and Settlement Before 1300*. Leiden 2007, s. 81–94.
- ROACH, Levi. *Æthelred: The Unready*. New Haven 2016.
- ROACH, Levi. *Kingship and Consent in Anglo-Saxon England, 871–978*. Cambridge 2013.

- SCRAGG, Donald (ed.). *Edgar, King of the English, 959-975. New Interpretations*. Woodbridge 2008.
- SHEPPARD, Alice. *Families of the King: Writing Identity in the Anglo-Saxon Chronicle*. Toronto 2004.
- STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*. Oxford 2001.
- SWANTON, Michael (ed.). *The Anglo-Saxon Chronicles*. London 2000.
- TURNER, Ralph V., HEISER, Richard R. *The Reign of Richard The Lionheart*. Harlow 2000.
- TURNER, Ralph V. *King John*. Harlow 1995.
- TURNER, Ralph V. *Magna Carta*. Harlow 2003.
- TURNER, Ralph V. *Magna Carta*. Harlow 2015.
- TYLER, Elizabeth M. *England in Europe: English Royal Women and Literary Patronage, c.1000–c.1150*. Toronto 2017.
- VEACH, Colin. *Lordship in Four Realms: The Lacy Family, 1166–1241*. Manchester 2014.
- WALKER, David. *The Normans in Britain*. Oxford 1997.
- WARREN, Hollister C. *Henry I*. London 2001.
- WARREN, Wilfred L. *King John*. Berkeley 1997.
- WEST, Charles. *Reframing the Feudal Revolution: Political and Social Transformation Between Marne and Moselle, c. 800 – c. 1100*. Cambridge 2013.
- WHITE, Graeme J. *Restoration and Reform 1153–1165: Recovery from Civil War in England*. Cambridge 2003.
- WOOLF, Alex. *From Pictland to Alba: 789–1070*. Edinburgh 2007.
- WORMALDOVÁ, Jenny (ed.). *Dějiny Skotska*. Praha 2007.

Online zdroje:

- AIRD, William M. Tostig, earl of Northumbria. In: *Oxford Dictionary of National Biography. 2004* [cit. 2021–4–26]. Dostupné na <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/27571>.
- AMMON, Matthias. ‘Ge mid wedde ge mid aðe’: the functions of oath and pledge in Anglo-Saxon legal culture. *Historical Research*. 2013, vol. 86, no. 233, s. 515–535 [cit. 2021–1–15]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-2281.12024>.
- ANDERSON, Alan O. The Bull Cum Universi. *The Scottish Historical Review*. 1928, vol. 25, no. 100, s. 335–341 [cit. 2022–1–29]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25525868>.
- BARROW, Julia. Chester's earliest regatta? Edgar's Dee-rowing revisited. *Early Medieval Europe*. 2001, vol. 10, no. 1, s. 81–93 [cit. 2021–1–9]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-0254.00080>.

- BARROW, Julia S. Demonstrative behaviour and political communication in later Anglo-Saxon England. *Anglo-Saxon England*. 2007, vol. 36, s. 127–150 [cit. 2021–2–28]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/44510964>.
- BROOKS, F. W. William de Wrotham and the Office of Keeper of the King's Ports and Galleys. *The English Historical Review*. 1925, vol. 40, no. 160, s. 570-579 [cit. 2022–4–2]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/552525>.
- BROOKS, Nicholas. ‘Anglo-Saxon Chronicle(s)’ or ‘Old English Royal Annals’? In: *Gender and Historiography. Studies in the earlier middle ages in honour of Pauline Stafford*. London 2012, s. 35–48 [cit. 2021–1–15]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv5139fw.9>.
- BROOKS, Nicholas. Why is the "Anglo-Saxon Chronicle" about kings? *Anglo-Saxon England*. 2011, vol. 39, s. 43–70 [cit. 2021–1–15]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/44510355>.
- BROWN, Daniel J. F. Power and Patronage across the North Channel: Hugh de Lacy, St Andrews and the Anglo-Scottish Crisis of 1209. *The Scottish Historical Review*. 2015, vol. 94, no. 238, part 1, s. 1–23 [cit. 2022–4–16]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/43774057>.
- BROUN, Dauvit. Attitudes of Gall to Gaedhel in Scotland before John of Fordun. In: BROUN, Dauvit, MACGREGOR, Martin (ed.). *Miorun Mòr nan Gall. "The great ill-will of the Lowlander?: Lowland perceptions of the Highlands, medieval and modern*. Glasgow 2009, s. 49–82 [cit. 2023–3–4]. Dostupné na: https://www.gla.ac.uk/media/Media_792383_smxx.pdf.
- CUBITT, Catherine. The tenth-century Benedictine Reform in England. *Early Medieval Europe*. 1997, vol. 6, no. 1, s. 77–94 [cit. 2021–4–3]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-0254.00004>.
- DALTON, Paul. The Date of Geoffrey Gaimar's "Estoire Des Engleis," the Connections of His Patrons, and the Politics of Stephen's Reign. *The Chaucer Review*. 2007, vol. 42, No. 1, s. 23-47 [cit. 2022–6–25]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25094383>.
- DONNELLY, Joseph. The Earliest Scottish Charters? *The Scottish Historical Review*. 1989, vol. 68, no. 185, part 1, s. 1–22 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <http://www.jstor.com/stable/25530388>.
- DOWNHAM, Clare. ‘Hiberno-Norwegians’ and ‘Anglo-Danes’: anachronistic ethnicities and Viking-Age England. *Mediaeval Scandinavia*. 2009, vol. 19, s. 139–169 [cit. 2021–1–10]. Dostupné na <https://www.abdn.ac.uk/staffpages/uploads/cel049/MEdScand.pdf>.
- DUNCAN, Archibald A. M. The Battle of Carham, 1018. *The Scottish Historical Review*. 1976, vol. 55, no. 159, part 1, s. 20–28 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/25529144>.
- DUNCAN, Archibald A. M. The Earliest Scottish Charters. *The Scottish Historical Review*. 1958, vol. 37, no. 124, part 2, s. 103–135 [cit. 2021–5–3]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25526478>.

- DUNCAN, Archibald A. M.: Yes, the Earliest Scottish Charters. *The Scottish Historical Review*. 1999, vol. 78, no. 205, part 1, s. 1–38 [cit. 2021–5–3]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25530864>.
- EDMONDS, Fiona. The expansion of the kingdom of Strathclyde. *Early Medieval Europe*. 2015, vol. 23, no. 1, s. 43–66 [cit. 2021–1–9]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/emed.12087>.
- EDMONDS, Fiona. The Emergence and Transformation of Medieval Cumbria. *The Scottish Historical Review*. 2014, vol. 93, no. 237, s. 195–216 [cit. 2020–12–5]. Dostupné na <https://www.repository.cam.ac.uk/handle/1810/246402>.
- FERGUSON, James. The Pictish Race and Kingdom. *The Celtic Review*. 1911, vol. 7, no. 25, s. 18–36 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <http://www.jstor.org/stable/30070376>.
- GEBHARDT, Torben R. From Bretwalda to Basileus: Imperial Concepts in Late Anglo-Saxon England? In: SCHOLL, Christian, GEBHARDT, Torben R., CLAUß, Jan (eds.). *Transcultural Approaches to the Concept of Imperial Rule in the Middle Ages*. Oxford 2017, s. 157–184 [cit. 2021–2–23]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv6zdbwx.9>.
- GRANT, Adrian C. *The Battle of White Hill ('Vin Heath'), 926 - the first Battle of Britain*. 2020 [cit. 2021–2–18]. Dostupné na https://www.academia.edu/44789732/The_Battle_of_White_Hill_Vin_Heath_926_the_first_Battle_of_Britain.
- GREEN, Judith A. David I. and Henry I. *The Scottish Historical Review*. 1996, vol. 75, no. 199, part 1, s. 1–19 [cit. 2021–5–9]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25530706>.
- GREEN, Judith. King Henry I and Northern England. *Transactions of the Royal Historical Society*. 2007, vol. 17, s. 35–55 [cit. 2021–4–11]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25593870>.
- HUDSON, Benjamin T. Cnut and the Scottish Kings. *The English Historical Review*. 1992, vol. 107, no. 423, str. 350–360 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/575068>.
- HUDSON, Benjamin T. Ealdred. In *Oxford Dictionary of National Biography*. 2004 [cit. 2020–3–12]. Dostupné na <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/39225>.
- INSLEY, Charles. Charters, ritual and late tenth-century English kingship. In: NELSON, J. L., REYNOLDS, S., JOHNS, S. M. (eds.). *Gender and Historiography. Studies in the earlier middle ages in honour of Pauline Stafford*. London 2012, s. 75–90 [cit. 2020–12–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv5139fw.12>.
- INSLEY, Charles. ‘Ottonians with Pipe Rolls’? Political Culture and Performance in the Kingdom of the English, c.900–c.1050. *History*. 2017, s. 782–783 [cit. 2021–1–13]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-229X.12514>.
- KEYS, David. Rethinking the Picts. *Archaeology*. 2004, vol. 57, no. 5, s. 40–44 [cit. 2020–12–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/41779811>.

- LAWSON, Michael K. The Collection of Danegeld and Heregeld in the Reigns of Aethelred II and Cnut. *The English Historical Review*. 1984, vol. 99, no. 393, s. 721–738 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/569175>.
- MADDICOTT, John R. Edward the Confessor's Return to England in 1041. *The English Historical Review*. 2004, vol. 119, no. 482, s. 650–666 [cit. 2021–4–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/3489502>.
- MILLER, Molly. The Disputed Historical Horizon of the Pictish King-Lists. *The Scottish Historical Review*. 1979, vol. 58, no. 165, part 1, s. 1–34 [cit. 2020–12–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25529317>.
- MOLYNEAUX, George. Why were some tenth-century English kings presented as rulers of Britain? *Transactions of the Royal Historical Society*. 2011, vol. 21, s. 59–91 [cit. 2020–12–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/41432397>.
- MOLYNEAUX, George. The Origins of the English Kingdom. *History Today*. 2016, no. 66.2, s. 41–47 [cit. 2020–12–22]. Dostupné na <https://www.asc.ox.ac.uk/sites/stage.all-souls.ox.ac.uk/files/FellowsPublicationLists/The%20Origins%20of%20the%20English%20Kingdom.pdf>.
- MUSSON, R. W. M. The seismicity of the British Isles to 1600. *British Geological Survey Open Report, OR/08/049*. 2008, s. 23 [cit. 2022–3–27]. Dostupné na <http://www.earthquakes.bgs.ac.uk/historical/data/studies/MUSS008/MUSS008.pdf>.
- VINCENT, Nicholas. King John's Diary & Itinerary. John subdues the Northerners. *The Magna Carta Project* [cit. 2022–5–8]. Dostupné online na http://magnacartaresearch.org/read/itinerary/John_subdues_the_Northerners.
- POWEL, W. R. The Administration of the Navy and the Stannaries, 1189–1216. *The English Historical Review*. 1956, vol. 71, no. 279, s. 177–188 [cit. 2022–4–2]. Dostupné na <https://doi.org/10.1093/ehr/LXXI.279.177>.
- SHEAD, Norman F. The Origins of the Medieval Diocese of Glasgow. *The Scottish Historical Review*. 1969, vol. 48, no. 146, part 2, s. 220–225 [cit. 2021–5–11]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/25528830>.
- STEVENSON, William H. The Great Commendation to King Edgar in 973. *The English Historical Review*. 1898, vol. 13, no. 51, s. 505–508 [cit. 2020–12–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/547617>.
- TAYLOR, Alice. Homage in the Latin chronicles of eleventh- and twelfth-century Normandy. In: BATES, David, D'ANGELO, Edoardo, HOUTS, Elisabeth van (eds.). *People, Texts and Artefacts. Cultural Transmission in the Medieval Norman Worlds*. London 2017, s. 231–252 [cit. 2021–10–30]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv512xnf.19>.
- THOMAS, Rebecca. Three Welsh kings and Rome: royal pilgrimage, overlordship, and Anglo-Welsh relations in the early Middle Ages. *Early Medieval Europe*. 2020, vol. 28, s. 560–591 [cit. 2020-29.12]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/emed.12430>.

THORNTON, David E. Edgar and the eight kings, AD 973: textus et dramatis personae. *Early Medieval Europe*. 2001, vol. 10, no. 1, s. 49–79 [cit. 2021–1–1]. Dostupné na <https://doi.org/10.1111/1468-0254.00079>.

TOWNEND, Matthew. Contextualizing the Knútsdrápur: skaldic praise-poetry at the court of Cnut. In: LAPIDGE, Michael (ed.). *Anglo-Saxon England*. Vol. 30, Cambridge 2001, s. 145–179 [cit. 2020–5–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/44510547>.

VEITCH, Kenneth. The Alliance between Church and State in Early Medieval Alba. *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*. 1998, vol. 30, no. 2, s. 197–200 [cit. 2020–12–5]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/4053521>.

WADDEN, Patrick. "Do feartaib Cairnich", Ireland and Scotland in the Twelfth Century. *Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium*. 2013, vol. 33, s. 189–213 [cit. 2021–5–12]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/24371942>.

WAINWRIGHT, F. T. The submission to Edward The Elder. *History. New Series*. 1952, vol. 37, no. 130, s. 119–120 [cit. 2021–2–20]. Dostupné na <https://www.jstor.org/stable/24402874>.

WOOLF, Alex: Dún Nechtain, Fortriu and the Geography of the Picts. *The Scottish Historical Review*. 2006, vol. 85, no. 220, part 2, s. 182–201 [cit. 2021–1–2]. Dostupné na <http://www.jstor.com/stable/25529917>.

YORKE, Barbara. Æthelwold. In: *Oxford Dictionary of National Biography*. 2004 [cit. 2021–3–28]. Dostupné na <https://doi.org/10.1093/ref:odnb/8920>.